

รายงานการวิจัย

รายงานการวิจัยย่อยที่ ๑ เรื่อง

รูปแบบการสร้างสังคมพหุวัฒนธรรมไร้รอยต่อทางศาสนา

The model of multicultural society with unconditional religion creating

ภายใต้แผนงานวิจัย เรื่อง

Unconditional peace: the development of multicultural paradigms and understanding for peaceful coexistence

สันติภาพไร้รอยต่อ : การพัฒนากระบวนทัศน์และความเข้าใจทางพหุวัฒนธรรม
กับการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ

โดย

พระมหาชุติภักดิ์ แหมทอง

ผศ.ดร.ชั้นทอง วัฒนะประดิษฐ์

ผศ.ดร.อัครเดช พรหมกัลป์

ดร.ชนันภรณ์ อารีกุล

ผศ.ดร.พีระศิลป์ บุญทอง

ดร.บุญณดา สุปิยพันธุ์

สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

พ.ศ. ๒๕๖๓

ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

MCU RS 800763051

รายงานการวิจัย

รายงานการวิจัยย่อยที่ ๑ เรื่อง

รูปแบบการสร้างสังคมพหุวัฒนธรรมไร้รอยต่อทางศาสนา

The model of multicultural society with unconditional religion creating

ภายใต้แผนงานวิจัย เรื่อง

Unconditional peace: the development of multicultural paradigms and understanding for peaceful coexistence

สันติภาพไร้รอยต่อ : การพัฒนากระบวนทัศน์และความเข้าใจทางพหุวัฒนธรรม
กับการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ

โดย

พระมหาชุติภักดิ์ แหมทอง

ผศ.ดร.ชั้นทอง วัฒนะประดิษฐ์

ผศ.ดร.อัศรเดช พรหมกัลป์

ดร.ชนันภรณ์ อารีกุล

ผศ.ดร.พีระศิลป์ บุญทอง

ดร.บุญณดา สุปิยพันธุ์

สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

พ.ศ. ๒๕๖๓

ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

MCU RS 800763051

(ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย)

Research Report

Sub - Research Report 1

The model of multicultural society with unconditional religion creating

Under Research Plan

Unconditional peace: the development of multicultural paradigms and
understanding for peaceful coexistence

BY

Phramaha Chutipak Haemtong

Asst.Prof.Dr.Khantong Wattanapradith

Assist. Prof. Dr. Akkaradecha Brahmakappa

Assist. Prof. Dr.Peerasil Bunthong

Dr.Chananporn Areekul

Dr.Boonnada Supiyaphun

Buddhist Research Institute Mahachulalongkornrajavidyalaya University

B.E.2563

Research Project Founded by Mahachulalongkornrajavidyalaya University

MCU RS 600763051

(Copyright Mahachulalongkornrajavidyalaya University

ชื่อรายงานการวิจัย:	รูปแบบการสร้างสังคมพหุวัฒนธรรมไร้รอยต่อทางศาสนา
ผู้วิจัย:	พระมหาชุติภักดิ์ แหมทอง, ผศ.ดร.ชันทอง วัฒนะประดิษฐ์ ผศ.ดร.อัศรเดช พรหมกัลป์, ผศ.ดร.พีระศิลป์ บุญทอง อ.ดร.ชนันภรณ์ อารีกุล, ดร.บุญนดา สุปิยพันธุ์
ส่วนงาน:	สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ปีงบประมาณ:	๒๕๖๓
ทุนอุดหนุนการวิจัย	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

บทคัดย่อ

การวิจัยเรื่องนี้มีวัตถุประสงค์ ๑) เพื่อศึกษาสภาพบริบท วิธีการดำเนินชีวิตการอยู่ร่วมกันของชุมชนที่มีความหลากหลายทางศาสนาและวัฒนธรรมในจังหวัดนครศรีธรรมราช ๒) เพื่อนำเสนอรูปแบบการสร้างสังคมพหุวัฒนธรรมไร้รอยต่อทางศาสนาในจังหวัดนครศรีธรรมราช การวิจัยครั้งนี้ใช้รูปแบบวิจัยเชิงคุณภาพแบบพหุกรณีศึกษา โดยมีพื้นที่การศึกษาคือชุมชนในจังหวัดนครศรีธรรมราช จำนวน ๕ ชุมชน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบสัมภาษณ์เชิงลึกและแบบสังเกต โดยมีผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน ๖๐ คน ผลการศึกษพบว่า

วิธีการดำเนินชีวิตการอยู่ร่วมกันของชุมชนที่มีความหลากหลายทางศาสนาและวัฒนธรรมในจังหวัดนครศรีธรรมราช ทั้ง ๕ ชุมชน ได้แก่ ชุมชนสี่แยกตลาดแขก ชุมชนโพธิ์เสด็จ ชุมชนปากพยิง ชุมชนบ้านในถุ้ง และชุมชนโมคลาน โดยแต่ละชุมชนมีสภาพบริบท วิธีการดำเนินชีวิต และลักษณะของการอยู่ร่วมกันของคนในชุมชนแตกต่างกันไปตามบริบทของพื้นที่ มีความเป็นพหุวัฒนธรรมที่สามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างสันติสุข คนในชุมชนมีความรักสามัคคี เกื้อกูลแบ่งปัน และเข้าใจบริบทความเชื่อที่แตกต่างกันและให้เกียรติเคารพความเชื่อของแต่ละศาสนา รู้วิถีที่พึงปฏิบัติต่อกันที่ไม่ขัดต่อศาสนาและสร้างสัมพันธ์ในชุมชน และผ่านการสร้างสายสัมพันธ์จากรุ่นสู่รุ่น

รูปแบบการสร้างสังคมพหุวัฒนธรรมไร้รอยต่อทางศาสนา” ซึ่งประกอบด้วย ๔ ประการเรียกว่า PALC ได้แก่ ๑) กระบวนทัศน์พื้นฐานของชุมชน (Paradigms of Community) ได้แก่ ความคิด ความรู้สึกร่วมของคนในชุมชน ที่รู้สึกไม่แบ่งแยกจากกัน มีความรู้สึกของการเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน ไม่แบ่งพรรคแบ่งพวก ไม่แบ่งศาสนา ๒) ผู้นำทางศาสนาและปราชญ์ชาวบ้านในชุมชน (Leader and Local Wisdom Scholars) เป็นผู้ที่มีวิสัยทัศน์ มีคุณธรรม เป็นต้นแบบผู้มีคุณธรรมศีลธรรมที่ดีให้กับชุมชน ๓) กิจกรรมและการดำเนินชีวิตของคนในชุมชน (Activities and Lifestyles) กิจกรรมจิตอาสาเพื่อชุมชน อยู่บนพื้นฐานของหลักการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน ได้แก่ (๑) การมีส่วนร่วมในการศึกษาปัญหาของชุมชน (๒) การมีส่วนร่วมในการวางแผนกิจกรรมของชุมชน

(๓) การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติกิจกรรมของชุมชน (๔) การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ และ (๕) การมีส่วนร่วมในการประเมินผลกิจกรรมของชุมชน และ ๔) ปัญหาและการแก้ไขความขัดแย้งในชุมชน (Conflict Resolution) ชุมชนที่เป็นสังคมพุทธวัฒนธรรมไร้รอยต่อทางศาสนาเป็นชุมชนที่คนในชุมชนมีความรักความสามัคคีกัน การให้ความเสมอภาค การเคารพในสิทธิ การให้เกียรติ การรักษา และปฏิบัติตามกฎกติกาที่ชุมชนร่วมวางไว้ ชุมชนใช้ “มรรควิธี” เป็นแนวทางหรือวิธีการในการแก้ไขปัญหาความขัดแย้ง

Research Title: The model of multicultural society with unconditional religion creating.

Researchers: Phramaha Chutipak Haemtong
Asst. Prof.Dr.Khantong Wattanapradith
Assist. Prof. Dr. Akkaradecha Brahmakappa
Assist. Prof. Dr.Peerasil Bunthong
Dr.Chananporn Areekul
Dr.Boonnada Supiyaphun

Department: Buddhist Research Institute

Fiscal Year: 2563/2020

Research Scholarship Sponsor: Mahachulalongkornrajavidyalaya University

ABSTRACT

The purposes of this research were 1) to study the context and the way of living together in diverse religious and cultural community in Nakhon Si Thammarat Province and 2) to present the model of multicultural society with unconditional religion creating in Nakhon Si Thammarat Province. This research was qualitative research (multiple cases study) in 5 communities in Nakhon Si Thammarat province. The research instrument were an in-depth interview and observation form and there were 60 key informants. The research results were:

The way of living together in diverse religious and cultural community in 5 communities as follow; Taladkhaek community, Phosadet community, Pakphaying community, Baannaithung community, and Moklan community in Nakhon Si Thammarat Province were different in their own contexts and the way of living together. The community were varies based on the context of the area. They were multiculturalism, but they were in peace. People in the community are loving, living united, sharing together, understanding different belief and contexts, respecting each religion's beliefs, knowing how to treat each other, and building relationships in the community.

The model of multicultural society with unconditional religion creating consisted of 4 elements that is called PALC as follow; 1) Paradigms of Community were as the thoughts and feelings of people in the community. This feeling was not separation, solidarity, and getting along well in religion, 2) Leader in religion and Local Wisdom Scholars were visionaries, morals, and role models for the community, 3) Activities and Lifestyles that were about volunteering activities for the community based on the principles of participation of people in the community as (1) participation to study the community problems, (2) participation to plan the community activities, (3) participation to do the community activities, (4) participation to receive benefits, and (5) participation to assess community activities, 4) Conflict Resolution that was the important tool in a multicultural society. In the multicultural society with unconditional religion, people in the community are in love, harmony, equalization, respecting of rights, honoring, maintaining the rules and regulations, and using "Makka" as a guideline or method to resolve conflicts.

กิตติกรรมประกาศ

งานวิจัยนี้ดำเนินการภายใต้แผนงานวิจัย : สันติภาพไร้รอยต่อ : การพัฒนากระบวนการทัศนและความเข้าใจทางพหุวัฒนธรรมกับการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ” เป็นแผนงานวิจัยชุดที่มีโครงการวิจัยย่อยภายใต้แผนงานวิจัยจำนวน ๓ โครงการย่อย ได้รับการสนับสนุนงบประมาณโดยสำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ (วช.) ผ่านการกลั่นกรองโดยสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ จึงทำให้โครงการวิจัยนี้สามารถดำเนินการเพื่อค้นหารูปแบบ กระบวนการ และแนวทางในการสร้างความปรองดอง สมานฉันท์ให้กับชุมชนและสังคมพหุวัฒนธรรมเพื่อให้เกิดการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ

กราบขอบพระคุณพระสุธีรัตนบัณฑิต, รศ.ดร.และคณะ ในนามของสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ที่ให้การสนับสนุนช่วยเหลือในทุก ๆ ด้าน และขอขอบคุณ ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในการดำเนินงานวิจัยด้านการให้ข้อมูลต่างๆ รวมถึงการอำนวยความสะดวกในการลงพื้นที่ที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัยในแผนงานวิจัยนี้เป็นอย่างยิ่งทั้งผู้นำขององค์ภาครัฐ ตั้งแต่ผู้ว่าราชการจังหวัดรวมถึงเจ้าหน้าที่ทุกภาคส่วนในจังหวัดที่ลงพื้นที่ ผู้นำศาสนาต่าง ๆ ผู้นำชุมชน รวมถึงชาวบ้านผู้ให้ข้อมูล ที่เห็นประโยชน์และความสำคัญของงานวิจัยชิ้นนี้ได้ชี้แนะแสดงความคิดเห็นต่าง ๆ มากมาย ซึ่งถือว่ามีส่วนสำคัญอย่างยิ่งที่ทำให้ข้อมูล ข้อเท็จจริงเกิดความครบถ้วน ครอบคลุม และเพียงพอที่จะนำเข้าสู่การประมวล วิเคราะห์สังเคราะห์ และสรุปผลการวิจัยจนสามารถทำให้งานวิจัยสำเร็จลุล่วงได้ด้วยดี

สุดท้ายขอขอบคุณทีมงานนักวิจัย ผู้ร่วมวิจัย ผู้ช่วยนักวิจัย ที่ร่วมลงพื้นที่จัดเก็บข้อมูลภาคสนามและผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทุกท่าน ที่มีส่วนเติมเต็มให้รายงานการวิจัยเรื่องนี้ประสบผลสำเร็จและบรรลุยงวัตถุประสงค์ที่ได้ตั้งไว้ ขอคุณความดีและอรรถประโยชน์ได้อันเกิดจากรายงานการวิจัยนี้ถวายเป็นพุทธบูชา ธรรมบูชา สังฆบูชา และมอบเป็นปัญญาบารมีทานแด่ผู้ที่สนใจศึกษาเพื่อนำไปพัฒนาสู่การประยุกต์ใช้และการปฏิบัติ มา ณ โอกาสนี้ด้วย

พระมหาชุติภัก อภินันโท และคณะ

๓๐ กันยายน ๒๕๖๓

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย.....	ก
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	ค
กิตติกรรมประกาศ.....	จ
สารบัญ.....	ฉ
สารบัญตาราง.....	ณ
สารบัญภาพ.....	ญ
คำอธิบายสัญลักษณ์และคำย่อ.....	ฎ
บทที่ ๑ บทนำ.....	๑
๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา.....	๑
๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย.....	๔
๑.๓ ปัญหาการวิจัย.....	๔
๑.๔ ขอบเขตของการวิจัย.....	๕
๑.๕ นิยามศัพท์ที่ใช้ในการวิจัย.....	๖
๑.๖ กรอบแนวคิดงานวิจัย.....	๗
๑.๗ ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย.....	๗
บทที่ ๒ แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	๘
๒.๑ แนวคิดเกี่ยวกับสันติวิธี.....	๘
๒.๒ แนวคิด ทฤษฎีความขัดแย้งและการจัดการความขัดแย้ง.....	๑๖
๒.๓ แนวคิดเกี่ยวกับสังคมพหุวัฒนธรรม.....	๒๑
๒.๔ แนวคิดสันติภาพตามหลักศาสนา.....	๒๙
๒.๕ แนวคิดผู้นำนักสันติภาพโลก.....	๓๕
๒.๖ ข้อมูลพื้นฐานจังหวัดนครศรีธรรมราช.....	๔๐
๒.๗ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	๔๗

บทที่ ๓	วิธีดำเนินการวิจัย.....	๖๘
๓.๑	รูปแบบการวิจัย.....	๖๘
๓.๒	พื้นที่การวิจัย.....	๖๘
๓.๓	กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ.....	๗๐
๓.๔	เครื่องมือวิจัย.....	๗๑
๓.๕	การเก็บรวบรวมข้อมูลการวิจัย.....	๗๗
๓.๖	การวิเคราะห์ข้อมูล.....	๗๗
๓.๗	สรุปกระบวนการวิจัย.....	๗๙
บทที่ ๔	ผลการวิจัยวิเคราะห์ข้อมูล.....	๘๐
๔.๑	สภาพบริบท วิถีการดำเนินชีวิตการอยู่ร่วมกันของชุมชนที่มีความหลากหลายทางศาสนาและวัฒนธรรมในจังหวัดนครศรีธรรมราช.....	๘๐
๔.๑.๑	ชุมชนบ้านในถุ้ง.....	๘๐
๔.๑.๒	ชุมชนโมคลาน.....	๙๔
๔.๑.๓	ชุมชนบ้านปากพยิง.....	๑๐๖
๔.๑.๔	ชุมชนบ้านโพธิ์เสด็จ.....	๑๑๙
๔.๑.๕	ชุมชนบ้านตลาดแขก.....	๑๒๗
๔.๒	ผลการนำเสนอรูปแบบการสร้างสังคมพหุวัฒนธรรมไร้รอยต่อทางศาสนา ที่ในจังหวัดนครศรีธรรมราช.....	๑๓๕
๔.๒.๑	มุมมองของชุมชนต้นแบบกับสังคมพหุวัฒนธรรมสันติภาพไร้รอยต่อ.....	๑๓๖
๔.๒.๒	ร่างรูปแบบการสร้างสังคมพหุวัฒนธรรมไร้รอยต่อทางศาสนา ในจังหวัดนครศรีธรรมราช.....	๑๔๙
๔.๒.๓	การตรวจทานร่างรูปแบบจากเสียงสะท้อนของผู้เชี่ยวชาญในพื้นที่.....	๑๕๑
๔.๒.๔	รูปแบบการสร้างสังคมพหุวัฒนธรรมไร้รอยต่อทางศาสนาจังหวัด นครศรีธรรมราช.....	๑๖๒
บทที่ ๕	บทที่ ๕ สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ.....	๑๖๙
๕.๑	สรุปผลการวิจัย.....	๑๖๙
๕.๒	อภิปรายผล.....	๑๗๕
๕.๓	ข้อเสนอแนะ.....	๑๗๗
๕.๓.๑	ข้อเสนอแนะในเชิงการนำวิจัยไปใช้ประโยชน์.....	๑๗๗
๕.๓.๒	ข้อเสนอแนะในระดับวัดและชุมชนเชิงนโยบาย.....	๑๗๗
๕.๓.๓	ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป.....	๑๗๘
บรรณานุกรม.....		๑๗๙

ภาคผนวก	๑๙๐
ภาคผนวก ก เครื่องมือวิจัย.....	๑๙๑
ภาคผนวก ข หนังสือเชิญ, ผู้ทรงคุณวุฒิ ผู้ให้ข้อมูล.....	๒๐๘
ภาคผนวก ค ภาพถ่ายการลงพื้นที่ทำวิจัย, การสัมภาษณ์.....	๒๑๖
ภาคผนวก ง การรับรองการนำผลงานวิจัยไปใช้ประโยชน์.....	๒๒๙
ภาคผนวก จ ผลผลิต ผลลัพธ์ และผลกระทบจากงานวิจัย..	๒๓๑
ประวัติผู้วิจัย.....	๒๓๓

สารบัญตาราง

ตารางที่		หน้า
ตารางที่ ๑.๑	กรอบแนวคิดการวิจัย.....	๗
ตารางที่ ๓.๑	สรุปสาระสำคัญพื้นที่ศึกษา.....	๖๙
ตารางที่ ๔.๑	ผลการสังเคราะห์มุมมองเกี่ยวกับสังคมพหุวัฒนธรรมไร้รอยต่อทางศาสนา.....	๑๔๕

สารบัญภาพ

ภาพที่	หน้า
ภาพที่ ๓.๑ สรุปกระบวนการวิจัย.....	๗๙
ภาพที่ ๔.๑ รูปแบบการสร้างสังคมพหุวัฒนธรรมไร้รอยต่อทางศาสนา ในจังหวัดนครศรีธรรมราช.....	๑๖๘

คำอธิบายสัญลักษณ์และคำย่อ

ก. คำอธิบายคำย่อเกี่ยวกับพระไตรปิฎก

อักษรย่อในสารนิพนธ์นี้ใช้การอ้างอิงจากคัมภีร์พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พุทธศักราช ๒๕๓๙ โดยระบุชื่อย่อคัมภีร์ เล่ม/ข้อ/หน้า ตามลำดับ เช่น ที.สี. (ไทย) ๙/๒๗๖/๙๗. หมายถึง ทีฆนิกาย สีลขันธวรรค ภาษาไทย เล่มที่ ๙ ข้อที่ ๒๗๖ หน้า ๙๗.

พระสุตตันตปิฎก

ที.ม.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	ทีฆนิกาย	มหาวรรค	(ภาษาไทย)
ม.ม.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	มัชฌิมนิกาย	มูลปิ่นธาสก์	(ภาษาไทย)

บทที่ ๑

บทนำ

๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

“สังคมพหุวัฒนธรรม” ถูกกล่าวถึงมากในแวดวงการศึกษาทางวิชาการหรือทางสังคมศาสตร์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการเชื่อมโยงสังคมพหุวัฒนธรรมกับประเด็นความขัดแย้ง ซึ่งนักวิชาการ นักสังคมศาสตร์ หรือแม้แต่ภาครัฐต่างก็มองว่า ความขัดแย้งที่เกิดขึ้นนั้นมาจากความไม่เข้าใจถึงความแตกต่างและความหลากหลายในความเชื่อทางศาสนา วัฒนธรรม หรือจนกระทั่งค่านิยมต่างๆ จนทำให้เกิดปรากฏการณ์ความขัดแย้งให้เห็นเป็นข่าวในสังคมไทย ที่นับวันความเชื่อทางศาสนาที่แตกต่างกันถูกนำมาใช้เป็นประเด็นความขัดแย้งจนทำให้เกิดการแตกแยกในชุมชน แม้ว่าความขัดแย้งนั้นในแง่ของนักวิชาการมองว่าเป็นปรากฏการณ์ตามธรรมชาติและเป็นของปกติที่เกิดขึ้นในทุกสังคม^๑ อย่างไรก็ตามที่ผ่านมามีสังคมไทยแม้จะมีความแตกต่างหลากหลายทางวัฒนธรรมและความเชื่อ ดังจะเห็นได้จากแต่ละภูมิภาคต่างก็มีอัตลักษณ์ของตนเองแต่ก็สามารถอยู่รวมกันอย่างเป็นสุข

แม้ว่าในการอยู่ร่วมกันของกลุ่มคนผู้มีความแตกต่างหลากหลายที่เป็นสังคมพหุวัฒนธรรมนั้นบางครั้งอาจนำมาซึ่งความไม่เข้าใจกัน ทั้งนี้อาจจะเกี่ยวข้องกับพฤติกรรมหรือการกระทำของบุคคล^๒ หรืออาจจะเป็นการแข่งขันในเรื่องของความเชื่อ ค่านิยม เพื่อให้ได้มาซึ่งสถานภาพอำนาจหรือ ทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัด ทำให้สังคมที่หลากหลายและเคยอยู่ร่วมกันได้อย่างสันติสุข ถูกกระแสทางสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป โดยเฉพาะในยุคดิจิทัลและยุคแห่งการแก่งแย่งแข่งขันตามกลไกหรือพลวัตรในโลกของทุนนิยมและบริโภคนิยม และเป็นแรงดึงดูดให้ผู้คนต่างเชื้อชาติศาสนา ความเชื่อ ค่านิยม หลั่งไหลมาอยู่ร่วมกัน ความผูกพันแน่นแฟ้นภายในชุมชนและสังคมแบบเดิม ๆ ได้เริ่มที่จะจางหายไปมาก มีการแปรเปลี่ยนจากสังคมแห่งการแบ่งปัน เอื้อเฟื้อ เผื่อแผ่ กลับกลายเป็นสังคมที่ต้องแก่งแย่งแข่งขัน กอบโกย และซื้อหาได้ด้วยตัวเงิน ผู้คนในชุมชนสังคมพึงพาอาศัยกัน

^๑ Kae K. Chung and Leon, *Organizational Behavior: Developing Managerial Skills*, (New York: Harper and Row, 1981), p 252.

^๒ Johan Galtung, Violence Peace and Peace Research, *Journal of Peace King*, 8 th ed, (Great Britain : Collins Clear-Type, 1975), p 81.

น้อยลง โลกเศรษฐกิจสมัยใหม่นำพาให้ผู้คนในสังคมหันไปพึ่งพาตลาดและยึดครองตลาดเพื่อการสะสมทุนมากขึ้น

นอกจากนั้นจากการขยายตัวของอำนาจรัฐ ทำให้ระบบราชการเข้ามามีบทบาทมากขึ้น ผู้คนจึงหันไปพึ่งพาหน่วยงานรัฐมากกว่าการดูแลเกื้อกูลกันในชุมชน ทำให้ผู้คนส่วนหนึ่งจึงเป็นกลุ่มที่อิสระจากชุมชนและเริ่มที่จะใช้ชีวิตในสังคมพหุวัฒนธรรมในลักษณะต่างคนต่างอยู่ เนื่องจากเป็นชุมชนและสังคมที่มีความหลากหลายทางเชื้อชาติ ศาสนา ความเชื่อ ค่านิยม รวมถึงประเพณีหรือวัฒนธรรม ขณะเดียวกันการดำเนินชีวิตในสังคมพหุวัฒนธรรมในปัจจุบันนั้น ทำให้ทุกอย่างถูกตีค่าเป็นสินค้าที่ซื้อขายกันได้ด้วยตัวเงิน หรือต้องอาศัยเงินเป็นหลัก ไม่เว้นแม้แต่ความรู้ สุขภาพ บุญกุศล หรือการรักษาความสงบ ทัศนะดังกล่าวส่งผลกระทบต่อความสัมพันธ์ระหว่างผู้คนในชุมชนและสังคม เพราะเมื่อเห็นคนเป็นสินค้าไม่ได้เห็นเป็นคนเต็มคนก็ย่อมขาดความรู้สึกรู้สึกเห็นอกเห็นใจหรือเอื้ออาทร ไม่มีสำนึกทางคุณธรรมเข้ามาเกี่ยวข้องในความสัมพันธ์ มีแต่เงินเท่านั้นที่เข้ามาเป็นใหญ่ในฐานะสื่อกลาง เมื่อสภาพแวดล้อมและระบบความสัมพันธ์สังคมพหุวัฒนธรรมนั้นเป็นไปตามแนวโน้มและบริโณคนิยมเช่นนี้ ก็เป็นเรื่องยากที่จะทำให้ผู้คนในสังคมมีความซื่อสัตย์สุจริต ไม่คดโกงหรือคอร์รัปชัน มีชีวิตที่รู้จักพอหรือมีใจกว้าง เมตตากรุณาต่อกัน และยังส่งผลกระทบต่อระบบกลไกสังคมในหลายภาคส่วน ตนเอง ครอบครัว สถานศึกษา สถานที่ราชการ พื้นที่สาธารณะ สังคมและประเทศชาติ ซึ่งก็จะได้ผลที่ตามจากปัญหาข้างต้น

การที่จะอยู่ร่วมกันเป็นสังคมพหุวัฒนธรรมที่สงบสุขได้นั้น ผู้คนในชุมชนและสังคมจำเป็นต้องมีกฎ กติกา หรือข้อกำหนดกฎหมายเพื่อควบคุมกำกับความประพฤติของคนในสังคมให้มีแนวทางปฏิบัติที่ดีงามและเป็นสมาชิกที่ดีของสังคมภายใต้มาตรฐานเดียวกัน สำหรับสังคมชาวพุทธเรียกหลักหรือระเบียบที่ควบคุมความประพฤติของคนและกิจการของชุมชนให้เรียบร้อยดีงามนั้นว่า “ศีล”^๓ จุดมุ่งหมายก็เพื่อการฝึกให้มนุษย์เป็นมนุษย์ที่แท้ คือ การไม่เบียดเบียนกัน การอยู่ร่วมกันอย่างเป็นปกติสุข และในอดีตครอบครัวแต่ละครอบครัวก็จะถูกแวดล้อมด้วยชุมชน และครอบครัวยังเป็นผู้มีหน้าที่ในการกล่อมเกลาศีลธรรมแก่บุคคลตั้งแต่เล็กจนโต การกล่อมเกลานั้นยังอาจเกิดจากปฏิสัมพันธ์กับผู้คนในชุมชน ซึ่งมักเอาใจใส่ดูแลกันในฐานะที่เป็นเครือญาติกันหรือเพราะนับญาติกันทั้งชุมชนหมู่บ้าน นอกจากนั้นการกล่อมเกลาส່วนหนึ่งยังเกิดจากประเพณีที่มีส่วนร่วมกันทั้งชุมชน ซึ่งช่วยเสริมสร้างจิตสำนึกทางศาสนา ท่าทีต่อธรรมชาติแวดล้อม และความรู้สึกผูกพันแน่นแฟ้นกับชุมชน ประกอบกับวิถีชีวิตที่ต้องพึ่งพาอาศัยกันในชุมชน ยังทำให้ทุกคนไม่อาจทำใจตนหรือละเมิดกฎเกณฑ์ทางศีลธรรมของชุมชนได้ การละเมิดกฎเกณฑ์ทางศีลธรรมของชุมชนอาจมีผลให้ลูกหลงโทษ

^๓ พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), พุทธธรรม ฉบับปรับปรุงและขยายความ, พิมพ์ครั้งที่ ๕, (กรุงเทพมหานคร: บริษัท สหธรรมิก จำกัด, ๒๕๕๕), หน้า ๗๗ .

จากชุมชนได้

โครงการวิจัยย่อยที่ ๑ นี้จึงเป็นจุดเริ่มต้นของการศึกษาของแผนงานวิจัย “สันติภาพไร้รอยต่อ : การพัฒนากระบวนการทัศน์และความเข้าใจทางพุทธธรรมกับการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ” เป็นการศึกษาวิจัยเพื่อสร้างเสริมคุณค่าทางคุณธรรมจริยธรรมของผู้คนในสังคมพุทธธรรมให้อยู่ร่วมกันอย่างสันติตามหลักการทางพระพุทธศาสนาบนพื้นฐานแห่งค่านิยม จารีตประเพณี และวัฒนธรรมอันดี และยังมีจุดมุ่งหมายที่จะนำหลักคำสอนทางศาสนาที่ต่างก็มุ่งหมายให้มนุษย์สันติสุขในการดำเนินชีวิตมาใช้ในการพัฒนาและขยายพื้นที่ชุมชนสังคมที่หลากหลายสามารถอยู่ร่วมกันอย่างสันติภาพที่ไร้รอยต่อจากความเชื่อทางศาสนา ซึ่งเป็นประเด็นปัญหาความขัดแย้งที่เรื้อรังในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนใต้ของไทย ให้แผ่นดินขวานไทยเกิดสันติอย่างแท้จริง โดยจุดมุ่งหมายของการศึกษาโครงการย่อยนี้ เพื่อค้นหาต้นแบบชุมชนที่สามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างสันติสุขบนความเชื่อทางศาสนาที่แตกต่างกัน โดยใช้พื้นที่ศึกษาในจังหวัดนครศรีธรรมราชซึ่งเป็นหนึ่งในพื้นที่ภาคใต้ที่มีความหลากหลายทางศาสนาและวัฒนธรรมที่สามารถนำมาศึกษาเป็นต้นแบบได้

จังหวัดนครศรีธรรมราช เป็นดินแดนแห่งพุทธสังคม สมานฉันท์ ประดงดอง เมืองศูนย์กลางทางการศึกษาทางศาสนา ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ดินแดนแห่งนี้ เป็นศูนย์รวมของตักศิลาทางการศึกษาชั้นนำของภาคใต้ตอนบน ทั้งฝั่งอ่าวไทย และอันดามัน เป็นแหล่งบ่มเพาะการอยู่ร่วมกันแบบสังคมพุทธธรรมแบบไร้รอยต่อมาเป็นเวลานาน เป็นแหล่งกำเนิดบุชณียบุคคลผู้สร้างคุณูปการทางด้านการศาสนา สังคม และการเมือง ทั้งในระดับจังหวัด ระดับประเทศ และระดับโลก กล่าวได้ว่าชาวนครศรีธรรมราช มีชีวิตแบบสังคมพุทธธรรมแบบไร้รอยต่อมาเป็นเวลาหลายร้อยปี คนในจังหวัดนครศรีธรรมราช มีการนับถือศาสนาหลายศาสนา ส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธประมาณ ๙๓.๖๑% รองลงมาได้แก่ ศาสนาอิสลาม ๖.๑๗% ศาสนาคริสต์ ๐.๒๐% แม้ว่าศาสนาอิสลามจะมีจำนวนประชากรที่น้อยกว่าแต่ก็มีจำนวนมัสยิดถึง ๑๒๒ แห่ง ส่วนใหญ่อยู่ในเขตอำเภอเมือง นอกจากนั้นกระจายกระจายอยู่ในเขตอำเภอท่าศาลา อำเภอหัวไทร อำเภอสิชล อำเภอปากพนัง อำเภอร่อนพิบูลย์ และ ศาสนาคริสต์ แม้จะมีผู้นับถือจำนวนเพียงเล็กน้อยในเขตอำเภอเมือง อำเภอทุ่งสง อำเภอทุ่งใหญ่ อำเภอร่อนพิบูลย์ มีทั้งนิกายโปรเตสแตนต์และโรมันคาทอลิก มีโบสถ์คริสต์ ๒๗ แห่ง ในขณะที่ศาสนาพุทธเป็นศาสนาที่ประชากรส่วนใหญ่ในจังหวัดนับถือ มีจำนวนวัด ๖๐๕ แห่ง

จากการศึกษาบริบทของพื้นที่พบว่ามีความหลากหลายชุมชนในพื้นที่ที่สามารถเป็นแหล่งเรียนรู้การอยู่ร่วมกันของชุมชนที่มีความแตกต่างทางศาสนา เป็นต้นแบบสังคมพุทธธรรมที่สามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างสันติสุขโดยไร้รอยต่อทางศาสนา เช่น ชุมชนบ้านในถุ้ง อำเภอท่าศาลา เป็นพื้นที่เก่าแก่ทางประวัติศาสตร์และเป็นชุมชนโบราณมีการใช้ภาษามลายูถิ่น พูด ติดต่อสื่อสารในวิถีชีวิตประจำวัน ชุมชนในเมืองนครศรีธรรมราช มีศาสนสถานและสถาปัตยกรรม ที่บ่งบอกถึงความหลากหลายของ

พหุวัฒนธรรมเรียงรายตลอดสองฟากฝั่งถนนวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร มีพระบรมธาตุเจดีย์ที่บรรจุพระบรมสารีริกธาตุของพระพุทธเจ้า ปูชนียสถานที่เคารพศรัทธาของพุทธศาสนิกชน ปัจจุบันกรมศิลปากรได้ประกาศจดทะเบียนเป็นโบราณสถานและกำลังก้าวสู่แหล่งมรดกโลกทางวัฒนธรรม ต่อมาไม่ไกลนักจากวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร เป็นที่ตั้งหอพระนารายณ์ หอพระอิศวรและเสาชิงช้า อันเป็นเทวสถานเพื่อการประกอบพิธีกรรมของศาสนาพราหมณ์ ที่ยังสืบทอดมาอย่างต่อเนื่อง บริเวณแยกตลาดแขก มีมัสยิดสถาปัตยกรรมแบบเปอร์เซียโดดเด่นสวยงาม ที่นี่คือชุมชนมุสลิมขนาดใหญ่ในเมืองนครศรีธรรมราช ในช่วงเดือนถือศีลอดของทุกปี ถนนสายนี้จะกลายเป็นถนนรอมฎอน. . .แหล่งจับจ่ายสินค้าและอาหารการกิน ตลอดเดือนแห่งบุญของชาวมุสลิม คนละฝั่งถนนไม่ไกลกันนักเป็นที่ตั้งของโบสถ์คริสต์จักรเบเลเฮ็ม จากอดีตมีผู้ที่นับถือศรัทธาเพียงไม่มาก ปัจจุบันมีคริสตศาสนิกชนในนครศรีธรรมราชเพิ่มขึ้นมากมาย ทำให้โบสถ์หลังเก่าที่สร้างไว้ไม่เพียงพอต่อการรองรับผู้ที่มาประกอบพิธีกรรมทางศาสนา จึงต่อเติมและขยายโบสถ์หลังใหม่ในปัจจุบัน ในจังหวัดนครศรีธรรมราชยังมีอีกหลายชุมชนที่คนอยู่ร่วมกันแบบสังคมพหุวัฒนธรรมแบบไร้รอยต่อ เช่น ชุมชนบ้านนาเคียนชุมชนบ้านตลาดแขก ชุมชนบ้านคันธง ชุมชนหลังวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร ชุมชนบ้านบางปูชุมชนบ้านปากยิง ชุมชนบ้านโพธิ์เสด็จ ชุมชนสี่แยกบ่ออ่าง ชุมชนบ้านในถุ้ง และชุมชนบ้านปากพูน เป็นต้น

คณะผู้วิจัยคาดหวังว่าการศึกษาพื้นที่ต้นแบบชุมชนที่เป็นสังคมพหุวัฒนธรรมในจังหวัดนครศรีธรรมราช จะทำให้ได้ชุดองค์ความรู้ที่สามารถนำมาประยุกต์ใช้แก้ปัญหาพื้นที่ที่มีความขัดแย้งทางศาสนาและวัฒนธรรม โดยเฉพาะอย่างยิ่งในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนใต้ เพื่อให้สังคมไทยเป็นสังคมสันติสุขที่แท้จริง คนไทยก้าวข้ามการนำหลักศาสนามาเป็นประเด็นความขัดแย้ง เกิดความรักสามัคคีในสังคมไทย ทำให้ประเทศไทยก้าวเดินไปข้างหน้าได้อย่างมั่นคง มั่งคั่ง และยั่งยืน สืบต่อไป

๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย

๑.๒.๑ เพื่อศึกษาสภาพบริบท วิธีการดำเนินชีวิตการอยู่ร่วมกันของชุมชนที่มีความหลากหลายทางศาสนาและวัฒนธรรมในจังหวัดนครศรีธรรมราช

๑.๒.๒ เพื่อนำเสนอรูปแบบการสร้างสังคมพหุวัฒนธรรมไร้รอยต่อทางศาสนาในจังหวัดนครศรีธรรมราช

๑.๓ ปัญหาการวิจัย

๑.๓.๑ บริบทของชุมชนที่มีความหลากหลายทางศาสนาและวัฒนธรรมในจังหวัดนครศรีธรรมราชมีลักษณะอย่างไร วิธีชีวิต และการอยู่ร่วมกันของชุมชนที่มีความเป็นพหุวัฒนธรรม

เป็นอย่างไร ปัญหาความขัดแย้งในพื้นที่ ๓ จังหวัดชายแดนใต้มีผลต่อความสัมพันธ์ในชุมชนหรือไม่ การจัดการความขัดแย้งในชุมชนใช้กระบวนการอะไร อย่างไร และปัจจัยใดที่ทำให้ชุมชนต้นแบบที่ศึกษาสามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างสันติสุข

๑.๓.๒ สังคมพหุวัฒนธรรมที่ไร้รอยต่อทางศาสนาในจังหวัดนครศรีธรรมราช มีรูปแบบอย่างไร และปัจจัยกลไกใดที่ทำให้เกิดความสำเร็จในการนำรูปแบบไปใช้ขยายผลในพื้นที่ชุมชนที่ยังมีปัญหาความขัดแย้ง การพัฒนาชุมชนพหุวัฒนธรรมแบบไร้รอยต่อทางศาสนาควรเป็นอย่างไร

๑.๔ ขอบเขตการวิจัย

งานวิจัยเชิงคุณภาพแบบพหุกรณีศึกษา (multiple case study) เป็นการวิจัยที่นักวิจัยเลือกกรณีที่มีขอบเขตจำกัดที่ต้องการศึกษาในเชิงลึกมากกว่า ๑ กรณี สำหรับงานวิจัยนี้ศึกษาชุมชนตัวอย่าง ๕ ชุมชนในจังหวัดนครศรีธรรมราช

๑.๔.๑ ขอบเขตด้านเนื้อหา

ศึกษาสภาพปัญหาความเป็นมา สถานการณ์ของชุมชนที่มีความเป็นพหุวัฒนธรรมในจังหวัดนครศรีธรรมราช แนวคิด ทฤษฎีที่นำมาใช้ประกอบในการถอดบทเรียนการอยู่ร่วมกันของชุมชนสังคมพหุวัฒนธรรม ได้แก่ แนวคิดด้านสันติวิธี แนวคิดการจัดการความขัดแย้ง แนวคิดสังคมพหุวัฒนธรรม แนวคิดสันติภาพในความเชื่อทางศาสนา แนวคิดชุมชนสันติสุข โดยศึกษาโดยศึกษาจากคัมภีร์พระไตรปิฎก ฉบับมหาจุฬาลงกรณ อรรถกถา หนังสือ ตำรา งานวิจัย เอกสารวิชาการที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนการค้นคว้าสารนิเทศในอินเทอร์เน็ต

๑.๔.๒ ขอบเขตด้านพื้นที่

งานวิจัยนี้ได้กำหนดขอบเขตพื้นที่ศึกษา คือ ชุมชนที่มีความหลากหลายทางศาสนาและวัฒนธรรมในจังหวัดนครศรีธรรมราช ประกอบด้วย ๕ ชุมชน ได้แก่ ๑) ชุมชนบ้านในถุ้ง ๒) ชุมชนบ้านโมคลาน ๓) ชุมชนบ้านปากพยิง ๔) ชุมชนบ้านโพธิ์เสด็จ และ ๕) ชุมชนบ้านตลาดแขก โดยการคัดเลือกพื้นที่แบบเจาะจง (Purposive Sampling) ตามเกณฑ์ ดังต่อไปนี้

๑) เป็นชุมชนที่อยู่ในพื้นที่อำเภอที่มีประชากรมีคะแนนประเมินความสุขในระดับมากกว่า ๘.๐๐ อย่างน้อย ๒ อำเภอ

๒) เป็นชุมชนที่มีความหลากหลายทางวัฒนธรรม มีประชากรนับถือทั้งศาสนาพุทธ และอิสลาม /และหรือมีศาสนาอื่นร่วมด้วย

๓) เป็นชุมชนที่มีประวัติการรวมกลุ่มของชนต่างวัฒนธรรมเป็นเวลายาวนาน

๔) เป็นชุมชนที่มีสันติสุขในการอยู่ร่วมกันของประชากรต่างศาสนาและเป็นชุมชนที่เข้มแข็ง

๕) ชุมชนที่ศึกษาประกอบด้วย ชุมชนที่มีประชากรส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธอย่างน้อย ๑ ชุมชน มีชุมชนที่นับถือศาสนาอิสลามเป็นส่วนใหญ่น้อย ๑ ชุมชน และมีชุมชนที่นับถือศาสนาพุทธ อิสลาม และคริสต์ อย่างน้อย ๑ ชุมชน

๑.๔.๓ ขอบเขตกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

คณะผู้วิจัยได้กำหนดกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญที่จะลงพื้นที่สัมภาษณ์เชิงลึก รวมทั้งสิ้น ๖๐ คน แบ่งออกเป็น ๒ กลุ่ม ประกอบด้วย

๑) กลุ่มชุมชน ได้แก่ สมาชิกชุมชน ผู้นำชุมชน ผู้นำศาสนา ปราชญ์ชาวบ้าน/จำนวนชุมชนละ ๑๐ ท่าน ใน ๕ ชุมชน รวม ๕๐ ท่าน และ

๒) ผู้นำสันติวิธี จากผู้นำศาสนา ปราชญ์ชาวบ้าน ตัวแทนหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาชุมชน บุคคลหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาชุมชน และผู้เชี่ยวชาญด้านสันติวิธีในจังหวัดนครศรีธรรมราช รวมจำนวน ๑๐ ท่าน

๑.๔.๔ ขอบเขตด้านเวลา

ระยะเวลาในการศึกษา ๑ ปี นับแต่ ตุลาคม ๒๕๖๒ - กันยายน ๒๕๖๓

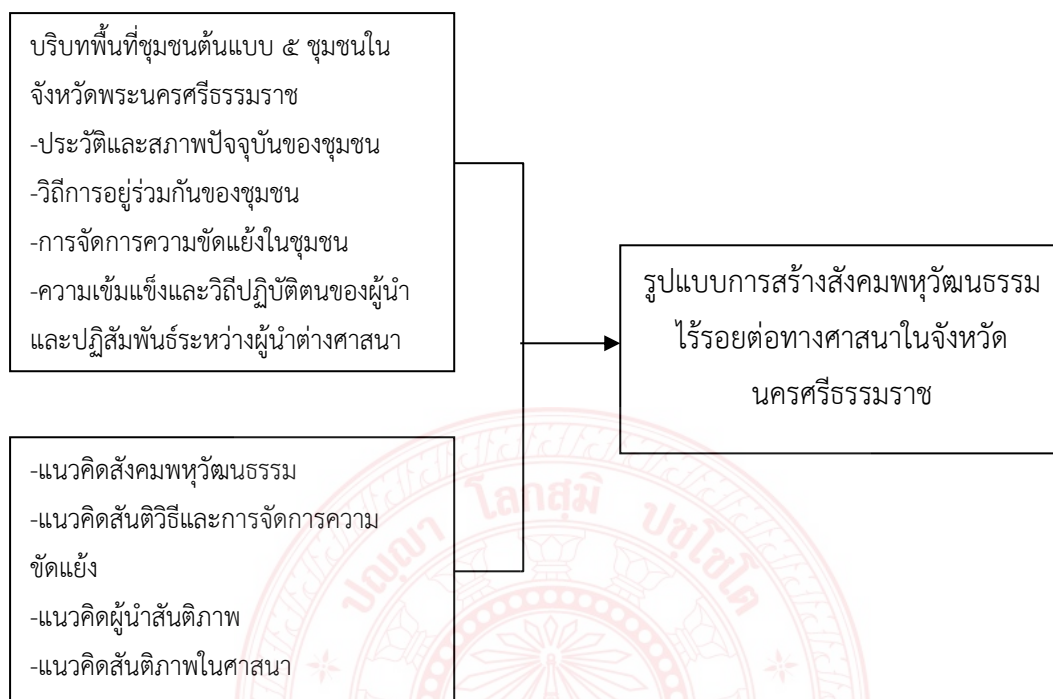
๑.๕ นิยามศัพท์ที่ใช้ในการวิจัย

๑.๕.๑ รูปแบบ หมายถึง แบบจำลองความคิดที่สะท้อนองค์ประกอบของการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุขในชุมชนพหุวัฒนธรรม ที่ได้จากการถอดบทเรียนชุมชนต้นแบบในจังหวัดนครศรีธรรมราช โดยแสดงสัญลักษณ์หรือแผนภูมิภาพที่เป็นตัวแทนของหลักการ แนวคิด และแนวปฏิบัติ ปัจจัยที่เกี่ยวข้องในการเสริมสร้างการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุขในชุมชนพหุวัฒนธรรมที่ก้าวข้ามความแตกต่างทางศาสนา

๑.๕.๒ สังคมพหุวัฒนธรรม หมายถึง กลุ่มคนหรือชุมชนที่มีความแตกต่างด้านวัฒนธรรม วิถีความเชื่อตามหลักศาสนาที่ส่งผลต่อวิถีชีวิตความเป็นอยู่ ประเพณีทางศาสนา การใช้อัตลักษณ์ภาษาที่แตกต่างกัน การแต่งกาย เป็นต้น

๑.๕.๓ ไร้รอยต่อทางศาสนา หมายถึง การก้าวข้ามความแตกต่างทางศาสนาของชุมชนที่มีความเป็นพหุวัฒนธรรม สามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างสันติสุข ด้วยการยอมรับความแตกต่าง การเคารพ การให้เกียรติ การถ้อยถนอมอาศัยต่อกันโดยไม่นำหลักความเชื่อทางศาสนามาขวางกั้นความสัมพันธ์ที่ดีในชุมชน

๑.๖ กรอบแนวคิดการวิจัย

ภาพที่ ๑.๑ กรอบแนวคิดการวิจัย

๑.๗ ประโยชน์ที่ได้รับจากวิจัย

๑.๗.๑ ได้ชุดองค์ความรู้ หลักการและแนวปฏิบัติในการอยู่ร่วมกันของชุมชนตามบริบทความเชื่อทางศาสนา องค์กรประกอบเกื้อหนุนให้ชุมชนที่มีความเป็นพหุวัฒนธรรมสามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างสันติสุขที่สามารถนำมาใช้เป็นแนวทางการเสริมสร้างความปรองดองและสมานฉันท์ในชุมชนที่มีความหลากหลายทางวัฒนธรรม

๑.๗.๒ ได้พื้นที่ที่สามารถพัฒนาเป็นศูนย์การเรียนรู้ทางสังคมที่มีความปรองดองสมานฉันท์บนวิถีที่แตกต่าง ที่นักเรียน นักศึกษา ประชาชน หน่วยงานภาครัฐ สามารถเข้าไปศึกษาเรียนรู้วิถีชุมชนและนำไปเป็นแบบอย่างได้

บทที่ ๒

แนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

งานวิจัยเรื่องรูปแบบการสร้างสังคมพหุวัฒนธรรมไร้รอยต่อทางศาสนา เป็นโครงการวิจัยย่อยของชุดโครงการวิจัยเรื่องสันติภาพไร้รอยต่อ: การพัฒนากระบวนการทัศน์และความเข้าใจทางพหุวัฒนธรรมกับการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ คณะผู้วิจัยศึกษาแนวคิดและทฤษฎีจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้เกิดความเข้าใจในประเด็นศึกษาและนำมาเป็นแนวทางการวิจัย ซึ่งผู้วิจัยแบ่งเนื้อหาเป็น ๔ ตอน ได้แก่ ๑) แนวคิดเกี่ยวกับสันติภาพในทัศนะผู้นำนักสันติภาพโลก ๑) แนวคิดเกี่ยวกับสันติวิธี ๒) แนวคิดทฤษฎีความขัดแย้งและการจัดการความขัดแย้ง ๓) แนวคิดสังคมพหุวัฒนธรรม ๔) แนวคิดสันติภาพตามหลักศาสนา ๔) ถอดบทเรียน แนวคิด วิธีการของผู้นำด้านสันติภาพโลก ๕) ข้อมูลบริบทพื้นที่จังหวัดนครศรีธรรมราช และ ๖) งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ดังรายละเอียดต่อไปนี้

๒.๑ แนวคิดเกี่ยวกับสันติวิธี

สันติวิธี หมายถึง วิธีที่จะก่อให้เกิดความสงบ เช่น เจริญสงบศึกโดยสันติวิธี^๑ กล่าวได้ว่าสันติวิธี ถูกยึดโยงในการให้ความหมายเกี่ยวข้องกับวิธีการที่จะทำให้เกิดความสงบ อีกนัยหนึ่งก็คือ การจัดการความขัดแย้งหรือระงับความขัดแย้งด้วยวิธีการที่ทำให้เกิดความสงบ การให้ความหมายความขัดแย้ง พระมหาพรหมชา ฐมมหาโส ได้แสดงทัศนะไว้โดยอาศัยการตีความของกลุ่มคนสองกลุ่ม คือ รัฐและประชาชน ที่ขัดแย้งกัน เกี่ยวกับผลประโยชน์ ความต้องการ ความสัมพันธ์ ข้อมูล ข้อนิยม และโครงสร้างซึ่งต่างฝ่ายก็มีมุมมองต่อการจัดการความขัดแย้งที่ต่างกัน สำหรับฝ่ายประชาชน เมื่อมีความขัดแย้งก็ไม่ต้องการให้รัฐใช้กำลัง ด้วยการใช้อำนาจหรือความรุนแรง ในขณะที่ภาครัฐ เมื่อมีปัญหาหรือข้อเรียกร้องเกิดขึ้น รัฐให้ความสนใจเมื่อประชาชนเชื่อฟังรัฐ ไม่ก่อความวุ่นวาย และปฏิบัติตามกฎหมาย ในทางตรงข้ามประชาชนก็มองว่ากรณีนี้รัฐต้องฟังประชาชนจึงจำเป็นที่ทำให้ประชาชนต้องรวมตัวกันประท้วงทั้งในรูปแบบก่อความวุ่นวาย และไม่ปฏิบัติตามข้อกฎหมายบางประการ ด้วยมุมมองนี้ทำให้

^๑ ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.๒๕๕๔, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <http://www.royin.go.th/dictionary/>. [๑๒ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐].

ความหมายของสันติวิธีมีความหมายดังนี้ (๑) สันติวิธี คือ การไม่ใช้กำลัง หรืออำนาจ (๒) สันติวิธี คือ การเชื่อฟัง (๓) สันติวิธี คือ การไม่ก่อความวุ่นวาย (๔) สันติวิธี คือ การทำตามกฎหมาย^๒

ด้วยเหตุที่สันติวิธีมักถูกนำมาเกี่ยวข้องกับความขัดแย้งโดยเฉพาะอย่างยิ่งความขัดแย้งระหว่างรัฐกับประชาชนและความสงบสุขของประเทศ เกี่ยวโยงกับการใช้อำนาจเหนือกว่าของฝ่ายหนึ่ง ทำให้ในบางครั้งสันติวิธีถูกมองบิดเบือนจากความเป็นจริงจากฝ่ายที่เห็นต่างตามความเชื่อและทัศนคติที่มีของกลุ่มนั้น ๆ กล่าวคือ เกิดมายาคติเกี่ยวกับสันติวิธีที่บิดเบือนจากความจริง ดังความคิดที่ว่า “สันติวิธีสู้การใช้อาวุธไม่ได้” ซึ่งเป็นมุมมองของกลุ่มคนที่นิยมจัดการปัญหาความขัดแย้งด้วยความรุนแรงมองอาวุธเป็นเครื่องมือที่มีประสิทธิภาพในการแก้ปัญหา แต่แท้จริงแล้ว สันติวิธีคืออาวุธที่มีชีวิต และมีพลังอำนาจมากที่จะใช้ต่อรองผู้กุมอำนาจในประเทศ ดังกรณี ของมหาตมะ คานธี เป็นต้น “สันติวิธีใช้เวลานานเกินไป” ทัศนคตินี้มาจากความคิดของปากนักการเมืองที่มีกรอบระยะเวลาในการบริหารประเทศ เพื่อให้รัฐบาลภายใต้กลุ่มนักการเมืองที่กุมอำนาจขณะนั้นต้องการเร่งผลงานในการจัดการความขัดแย้งให้เห็นผลเป็นที่ประจักษ์เพื่อเร่งความนิยมจากประชาชน อย่างไรก็ตามในความเป็นจริง การแก้ปัญหาด้วยสันติวิธีมีพื้นฐานมิใช่แต่ให้เกิดความสงบเท่านั้น แต่ต้องสามารถสร้างความเข้าใจระหว่างคู่ขัดแย้งและความเห็นพ้องที่จะยุติการใช้ความรุนแรงหรือการก่อความวุ่นวาย ซึ่งเรื่องเหล่านี้ต้องใช้เวลาและความจริงใจของภาครัฐเป็นตัวตั้งที่จะเข้าถึงความต้องการที่แท้จริงของประชาชน

นอกจากนี้ ยังมีมายาคติว่า “สันติวิธีเป็นวิธีสำหรับคนขี้ลาดและยอมจำนน” หรือมองว่าเป็นวิธีสำหรับคนไม่เข้มแข็ง ทั้งนี้เป็นเพราะกลุ่มที่มีความคิดแบบนี้มองว่า ความนิ่ง เป็นความอ่อนแอ การไม่กล้าเผชิญหน้า การหลีกเลี่ยงไม่เผชิญหน้า ซึ่งแท้จริงแล้วปัญหาบางอย่างต้องอาศัยเวลาและข้อมูลในการจัดการปัญหา การรีบร้อนตอบโต้หรือเร่งแก้ปัญหาโดยไม่ได้สืบสาวสาเหตุ ยังมีแต่จะทำให้ปัญหานั้นยุ่งยากซับซ้อนยิ่งขึ้น ความนิ่ง การไม่เผชิญหน้าก็เพื่อเตรียมตัวที่จะรับมือแก้ปัญหาด้วยข้อมูลที่มากเพียงพอในการตัดสินใจบางอย่าง อีกทัศนะหนึ่งที่ยังบิดเบือนเกี่ยวกับสันติวิธี คือ การมองว่า “ผู้ใช้สันติวิธีต้องชนะ และฝ่ายตรงข้ามต้องแพ้” ซึ่งเป็นความคาดหวังที่ผิด การเอาชนะหรือแพ้ไม่สามารถมาเป็นเครื่องตัดสินประสิทธิภาพของสันติวิธีได้ ในความเป็นจริงการแก้ปัญหาความขัดแย้งใด ๆ ล้วนแล้วต้องอาศัยการนำผลประโยชน์ของประชาชน ประเทศชาติมาเป็นที่ตั้ง ซึ่งการแก้ปัญหาบางอย่างต้องอาศัยผู้เกี่ยวข้องหลายฝ่ายและต้องทำด้วยความรอบคอบ และต้องยอมรับว่าความคิดในช่วงแรกของแต่ละฝ่ายก็อาจตัดสินจากมุมมองด้านเดียว ซึ่งอาจไม่ถูกเสมอไป ดังนั้นบางครั้งเมื่อใช้สันติวิธีก็อาจเป็นความแพ้วที่จะสร้าง

^๒ พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส, พุทธสันติวิธี การบูรณาการหลักการและเครื่องมือจัดการความขัดแย้ง, (กรุงเทพมหานคร: บริษัท ๒๑ เซ็นจูรี จำกัด, ๒๕๕๔), หน้า ๑๗๕-๑๗๘.

การชนะร่วมกันและสร้างประโยชน์ให้ประเทศมากกว่าที่จะยืนกระต่ายขาเดียวชนะไปเพื่อให้ได้ความชอบธรรมว่าสามารถปกครองประเทศให้อยู่ในความสงบเรียบร้อย แต่หนทางที่ได้มากลับมาจากการเหยียบย่ำจิตใจของประชาชน ด้วยเหตุนี้ จึงมีนักคิดและนักปฏิบัติการด้านสันติวิธีได้ตีความเกี่ยวกับสันติวิธีที่มีแง่มุมที่มีทั้งเหมือนและแตกต่างกันไปตามบริบทของฐานคิดในแต่ละสำนัก

สำนักสันตินิยม ให้ความหมายสันติวิธี คือ แนวคิดหรือการกระทำที่ต่อต้านสงคราม กระบวนการที่ว่าด้วยสงครามนั้น เป็นการปฏิเสธสงครามในทุกรูปแบบ ภายใต้ฐานคิดที่ไม่เห็นด้วยกับการทำลายล้างเพื่อนมนุษย์ ซึ่งผิดหลักการทางศาสนา ในขณะที่สำนักปฏิบัติการที่ไร้ความรุนแรง มองว่า การแก้ปัญหาความขัดแย้งสามารถทำได้โดยใช้การปฏิบัติการไร้ความรุนแรงซึ่งมีประสิทธิภาพอีกวิธีหนึ่งในการเผชิญหน้ากับข้อขัดแย้งทางสังคม ภายใต้กระบวนการที่คนที่ไม่ยอมรับความรุนแรงเป็นวิถีทางเดียว หรือวิถีทางสุดท้ายที่จะแก้ปัญหาความขัดแย้งที่ขัดต่อศีลธรรม นักคิดที่สำคัญในกลุ่มที่มีทัศนะนี้ คือ ยีน ชาร์ป ได้เสนอวิธีการปฏิบัติการไร้ความรุนแรง ๓ วิธี คือ การประท้วงหรือชักจูงโดยไม่ใช้ความรุนแรง การไม่ให้ความร่วมมือทางสังคม เศรษฐกิจ และทางการเมือง การแทรกแซงโดยไม่ใช้ความรุนแรง กล่าวโดยสรุปคือ กลุ่มนี้มองว่าสันติวิธี คือ การปฏิบัติการจัดการความขัดแย้งที่ไร้ความรุนแรง และสามารถมีกลยุทธ์ที่เป็นอำนาจของประชาชนในการตอบโต้กับปากอำนาจรัฐ ซึ่งตัวอย่างที่เห็นได้ชัด คือ มหาตมะ คานธี ในการนำหลักอหิงสา และหลักสัตยาเคราะห์ ด้วยการใช้ความนิ่ง เคลื่อนไหวมวลชนโดยไม่ใช้ความรุนแรงในการตอบโต้รัฐบาลอินเดีย ผลสำเร็จจากความพยายามนี้ทำให้คนอินเดียได้ปลดแอกจากการเป็นทาสเมืองขึ้นของประเทศมหาอำนาจด้วยอาศัยอำนาจแห่งพลังมวลชนและการต่อสู้ด้วยสันติวิธี

มีนักสันติวิธี นักวิชาการไทยที่แสดงทัศนะ ความหมายเกี่ยวกับ สันติวิธี เช่น โคทม อารียา กล่าวว่า สันติวิธี เป็นวิถีจัดการกับความขัดแย้งวิธีหนึ่งที่น่าจะมีการสูญเสียน้อยที่สุด ทั้งระยะสั้นระยะยาว ทั้งรูปธรรมและนามธรรมผิดกับการใช้ความรุนแรง และประเวศ วะสี มองว่า สันติวิธี คือ การป้องกันการละเมิดสิทธิมนุษยชนของสภาพการใช้ความรุนแรงและสงคราม ควรมีการเคารพในศักดิ์ศรีและคุณค่าของความเป็นมนุษย์ทุกคน จิตสำนึกศีลธรรมพื้นฐานนี้จะสามารถสร้างการอยู่ร่วมกันได้อย่างสันติ ในขณะที่ไพศาล วงศ์วรสิทธิ์ กล่าวว่า สันติวิธี คือ วิธีการแก้ไขความขัดแย้ง หรือตอบโต้ในสถานการณ์หนึ่งๆ โดยไม่ใช้ความรุนแรง การประทุษร้ายต่อร่างกายและชีวิต^๓

^๓ พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส, พุทธสันติวิธี การบูรณาการหลักการและเครื่องมือจัดการความขัดแย้ง, (กรุงเทพมหานคร: บริษัท ๒๑ เซ็นจูรี จำกัด, ๒๕๕๔), หน้า ๑๘๔-๑๘๗.

กล่าวได้ว่า สันติวิธีของนักคิดแต่ละท่านนั้นมีแง่มุมที่เกี่ยวข้องกับการจัดการ การแก้ไข หรือ การแปรความขัดแย้งโดยไร้ความรุนแรง โดยใช้วิธีการในการจัดการความขัดแย้งในรูปแบบต่าง ๆ เช่น การต่อรอง การไกล่เกลี่ยโดยคนกลาง เป็นต้น ซึ่งวิธีการเหล่านี้เป็นจุดร่วมที่สำคัญของสันติวิธีกับวิธีการอื่น ๆ ที่น่าจะสอดคล้องและลงตัวมากที่สุด มีเป้าหมายเดียวกันคือ การมีสันติภาพ และการได้มาซึ่งสันติภาพนั้นต้องใช้ สันติวิธี กล่าวอีกนัยหนึ่ง สังคมจะมีสันติภาพต้องใช้ วิธีการที่สันติหรือ วิธีการที่ไม่รุนแรง เท่านั้น ดังนั้น สันติภาพ และสันติวิธี หากมองในมิติหนึ่งก็จะเห็นว่าเป็นสิ่งเดียวกัน ต่างกันตรงที่ สันติภาพถูกมองเป็นเป้าหมาย และสันติวิธีเป็นวิธีการที่ทำให้เข้าถึงเป้าหมายนั้นเมื่อมีความขัดแย้งเกิดขึ้น เหตุที่สันติวิธีถูกเลือกนำมาใช้ในการแก้ปัญหาหรือจัดการปัญหาความขัดแย้งเพราะ

(๑) สันติวิธีเป็นวิธีที่ถูกต้องตามหลักศีลธรรม เป็นเครื่องมือสำคัญในการพัฒนาความเป็นมนุษย์ เป็นส่วนหนึ่งของการพัฒนาจิตใจมนุษย์ แก้ปัญหาแบบมนุษย์ด้วยตัวมนุษย์เอง และเมื่อมองคำว่า “ศีลธรรม” ในมิติของศาสนาทำให้เห็นแนวทางในการพัฒนามนุษย์ ถือว่ามีจุดร่วมที่คล้ายคลึงกัน

(๒) สันติวิธีเป็นเครื่องมือในการจัดการความขัดแย้ง เพราะเป็นวิธีการที่สร้างพื้นฐานของความเข้าใจซึ่งกันและกันระหว่างมนุษย์ทำให้เกิดความเห็นใจ ความเข้าใจ การให้อภัย หาทงออกจรรวม และเป็นวิธีการป้องกัน และต่อสู้กับภัยในด้านต่าง ๆ

(๓) สันติวิธีเป็นวิธีเดียวที่สนับสนุนประชาธิปไตย โดยเฉพาะประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม (Participatory Democracy) ดังที่นักคิดบางท่านได้นำเสนอว่า ประชาธิปไตยเป็นวิธีส่งเสริมการมีส่วนร่วมของบุคคลกลุ่มต่าง ๆ เพื่อหาแนวทางแก้ไขความขัดแย้งแทนการใช้ความรุนแรง

(๔) สันติวิธีเป็นวิธีสนับสนุนกระบวนการสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชนในทุก ๆ กลุ่ม การที่ทำให้สังคมเกิดสันติสุขได้นั้น จำเป็นต้องดึงทุกคนในสังคมที่มีส่วนเกี่ยวข้องเข้ามาหาทางออกจรรวมกัน (Inclusive Society) ไม่ใช่ผลักผู้มีส่วนได้ส่วนเสียออกไป (Exclusive Society) ดังที่ประเวศ วะสีกล่าวว่า ควรทำให้สังคมนี้ให้เป็น “สังคมอนุภาพ”

(๕) สันติวิธีเป็นวิธีเดียวที่สนับสนุนการคิด และการปฏิบัติการในการจัดการความขัดแย้งโดยไม่ใช้ความรุนแรงในทุกรูปแบบ ทั้งทางร่างกาย ทางเพศ ทางจิตใจ ทางเศรษฐกิจและสังคม โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การไม่ใช้ความรุนแรงดังกล่าวนี้ ประกอบไปด้วย “ความเป็นธรรม” ทั้งในแง่ของความยุติธรรม ความเที่ยงธรรม การยกย่องและให้เกียรติมนุษย์ในสถานะของเพื่อนร่วมโลกคนหนึ่งซึ่งรักสุข และเกลียดกลัวความทุกข์เช่นเดียวกัน

(๖) สันติวิธีเป็นวิธีการที่น่าจะมีการสูญเสียน้อยที่สุด ทั้งระยะสั้นระยะยาว ทั้งรูปธรรมและนามธรรม ผิดกับการใช้ความรุนแรง ซึ่งทุกฝ่ายอ้างว่าเป็นวิธีการสุดท้าย ซึ่งบางกรณีสามารถบรรลุผลในระยะสั้นเป็นรูปธรรมชัดเจน แต่หากความขัดแย้งดำรงอยู่เพียงแต่ถูกกดไว้ โอกาสที่จะทำให้เกิดความรุนแรงในระยะยาวย่อมมีอยู่ ส่วนในทางนามธรรม เช่น ความเข้าใจอันดีความสามัคคีปรองดอง นั้นย่อมเกิดขึ้นได้ยากด้วยวิถีความรุนแรง

(๗) สันติวิธีเป็นวิธีที่ใช้จัดการกับความขัดแย้งในสังคมที่มีความสลับซับซ้อน (Chaos) เมื่อเกิดความขัดแย้งขึ้นมามากจะมีแนวโน้มไปสู่ความรุนแรงได้ง่าย สันติวิธีจะเข้ามามีบทบาท และทำหน้าที่ในการประสานรอยความขัดแย้งเหล่านั้น เพื่อให้สังคมไทยได้ปรับกระบวนทัศน์ (Paradigm shift) จากวิธีเดิมที่ใช้อำนาจเข้าไปแก้ไขปัญหาแบบสังคมโบราณซึ่งใช้ไม่ได้แล้วในสังคมปัจจุบัน ไปสู่กระบวนทางสังคมที่เน้นการเข้ามามีส่วนร่วมกันคิด ร่วมกันทำ เรียกว่า “วิธีการอารยะ” (Civilize) หรือ “ความเป็นอารยะ” (Civility) กล่าวคือ เป็นการพัฒนาจากสังคมเดิมไปสู่แนวทางสันติวิธี^๔

กล่าวได้ว่า สันติวิธี นอกจากเป็นวิธีที่เต็มไปด้วยความเป็นธรรมแล้ว ยังเป็นเครื่องมือ และเครื่องมือสำคัญในการพัฒนาและส่งเสริมในการอยู่ร่วมกันในสังคม สามารถแก้ปัญหาความขัดแย้งและสร้างการมีส่วนร่วม เป็นการสลายความเป็นอัตลักษณ์ การยอมรับความแตกต่าง เป็นวิถีแห่งสันติสุขบนท่ามกลางความแตกต่างหรือสถานการณ์ความขัดแย้ง กล่าวได้ว่า เป็นวิธีการที่สลายความแตกต่างและประสานความมีส่วนร่วมนำพาสังคม ชุมชนไปสู่สันติภาพและมีสันติสุขในการอยู่ร่วมกัน และเมื่อไม่สามารถหลีกเลี่ยงความขัดแย้งได้ แนวทางสันติวิธีเป็นวิถีทางแก้ปัญหาที่น่าจะเป็นทางออกที่ดีที่สุด แต่ทั้งนี้การเลือกใช้เครื่องมือที่เป็นสันติวิธี จำเป็นต้องเข้าใจแนวคิดพื้นฐานสำคัญ ดังนี้

(๑) แนวคิดความเป็นจริงสากล หรือ ตรัสกาล

หัวใจเกี่ยวพื้นฐานของ “สันติวิธี” ตามแนวทางของพระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต) ก็คือหลักความเป็นสากล ๓ ประการ (ตรัสกาล) กล่าวคือ^๕

๑) ความจริงที่เป็นสากล คือ หลักความจริงที่เป็นกลาง ๆ มีผลเสมอเหมือนกันแก่ทุกคนทุกที่ รวมทั้งทุกศาสนา

^๔ ประเวศ วะสี, สันติวิธีกับสิทธิมนุษยชน, พิมพ์ครั้งที่ ๑, (กรุงเทพมหานคร: สำนักงานสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ, ๒๕๔๕), หน้า ๑-๑๒.

^๕ พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), มองสันติภาพโลก ผ่านภูมิหลังอารยธรรมโลกาภิวัตน์, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (คณะ ๑๒ มิตร, ๒๕๔๘), หน้า ๒๑๗.

๒) ความเป็นมนุษย์ที่เป็นสากล คือความเป็นมนุษย์ที่จะต้องมองเห็น เข้าใจให้ ความ
นับถือเสมอกัน การทำร้ายและทำลายชีวิตมนุษย์ ไม่ว่าจะมิสึงกัดใดหรือไม่ เป็นความไม่ดี ไม่งามทั้งสิ้น

๓) ความมีเมตตาที่เป็นสากล คือ แผ่ความรู้สึกเป็นมิตร มีความรัก ความปรารถนา
ประโยชน์สุขแก่มนุษย์ทั่วทุกคนเสมอเหมือนกัน โดยไม่มีการจำกัดหรือแบ่งแยก

(๒) แนวคิดเรื่อง“การยอมรับในความหลากหลาย และการพึ่งพาอาศัยกันและกัน”

โยฮัน กัลตุง นำเสนอประเด็นการอยู่ร่วมกันท่ามกลางความหลากหลาย แนวคิดเรื่อง
สันติภาพจึงไม่ได้มีมิติเดียวแต่ต้องเป็นแบบพหุนิยม ที่สามารถตอบสนองความต้องการขั้นพื้นฐานทั้ง ๔
ประการ กล่าวคือ การดำรงชีวิต (Survival) การมีความเป็นอยู่ที่ดี (Welfare) การมีเสรีภาพ (Freedom) และการมีเอกลักษณ์และความรู้สึกมีความหมายในชีวิต (Identity)” เป็นตัวแปรสำคัญที่
ก่อให้เกิดความขัดแย้ง และความรุนแรงในสังคม หากมนุษย์ไม่ได้รับการตอบสนองหรือได้รับไม่เพียงพอ
สันติภาพในสังคม สันติภาพระหว่างและภายในตัวมนุษย์ และสันติภาพระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติ เป็น
สันติภาพที่ครอบคลุมทั้งธรรมชาติ มนุษย์ สังคม และโลกทั้งหมดนี้จะสามารถอยู่ร่วมกันอย่างสันติได้
ภายใต้เงื่อนไข ๒ ประการ กล่าวคือ (๑) ความหลากหลายและการพึ่งพาในธรรมชาตินำมาซึ่งความสมดุล
ทางนิเวศและทำให้เกิดการสร้างสรรค์ ทำให้เกิดสังคมพหุนิยม และทำให้เกิดการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ (๒)
การพึ่งพากันและกันในธรรมชาติเป็นการพึ่งพาในแนวนอนไม่ใช่การพึ่งพาในแนวตั้ง ไม่ใช่การพึ่งพาของผู้
อ่อนแอกว่าต่อผู้แข็งแรงกว่า หากสถานการณ์เป็นไปในลักษณะนี้ จะไม่ก่อให้เกิดการครอบงำของบุคคลผู้
แข็งแรงต่อผู้ที่อ่อนแอกว่า อันเป็นการแสดงออกของผู้ที่มีอำนาจมากกว่าต่อผู้ที่มีอำนาจน้อยกว่า

(๓) แนวคิดเรื่อง “ความสามัคคี”

ในทัศนะของ มาร์ค ตามไท มองเรื่องความสามัคคี ในแง่ของศักยภาพของสังคมที่จะทำ
บางอย่างร่วมกันในบางสถานการณ์ที่เกิดขึ้น ความสามัคคีอาจจะไม่ใช่สิ่งที่ปรากฏทุกวันในสังคม แต่จะ
ดำรงอยู่ในลักษณะของแฝงในความหมายของศักยภาพ ดังนั้นสามัคคีจะเกิดขึ้น หรือแสดงตนออกมาได้
เมื่อคนในสังคมต้องการความร่วมมือเพื่อกระทำการอะไรบางอย่าง หรือเพื่อปกป้องอะไรบางอย่างซึ่งเป็น
สิ่งที่คนในสังคมมองว่า มีคุณค่า และเมื่อใดคุณค่าดังกล่าวจะถูกทำลายความสามัคคีก็จะถูกเรียกขึ้นมา
เพื่อทำหน้าที่ในการปกป้อง^๖ นอกจากนี้ นิธิ เอียวศรีวงศ์^๗ ตั้งข้อสังเกตในประเด็นนี้ว่า ความสามัคคี หรือ

^๖ นิธิ เอียวศรีวงศ์, “ความสำเร็จ หรือความล้มเหลวของกลุ่มน้ำแม่ตาช้างที่เชียงใหม่”, ใน
ศิลปวัฒนธรรม (ปีที่ ๒๔ ฉบับที่ ๑๐): สิงหาคม ๒๕๖๖: ๖๘-๖๙.

ความพร้อมใจกันจะเกิดขึ้นได้ในสังคมนั้น ต้องเกิดจาก ความเท่าเทียม ของคนในสังคม ทั้งในด้านผลประโยชน์ หรือการต่อรอง หมายถึง ความพร้อมใจ ซึ่งเกิดจากการเจรจาต่อรองกันอย่างเท่าเทียมกัน รู้ข้อมูลของกันและกันด้วย ตรวจสอบกันได้ด้วย จนเกิดความไว้วางใจซึ่งกันและกัน

(๔) แนวคิดเรื่อง “สิทธิมนุษยชน”

ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน (Universal Declaration of Human Rights (UDHR) ให้ความหมายเกี่ยวกับสิทธิมนุษยชน คือ ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ สิทธิเสรีภาพ ความเสมอภาค และความ เป็นพี่น้องว่า มนุษย์ทั้งหลายเกิดมามีอิสระและเสมอภาคกันในเกียรติ ศักดิ์และสิทธิ ต่างมีเหตุผล และ มโนธรรม และควรปฏิบัติต่อกันด้วยเจตนารมณ์แห่งการดราภาพ เกี่ยวข้องกับสันติวิธีอย่างไร ศ.นพ. ประเวศ วะสี^๗ กล่าวว่า (๑) การเคารพในความเป็นเพื่อนมนุษย์ระหว่างกัน จะทำให้สามารถแสวงหา ข้อตกลงร่วมกันได้ (๒) การยึดมั่นในความเสมอภาคของความเป็นมนุษย์ โดยนำเสนอ หรือรับรู้ข้อมูล และข่าวสารอย่างเท่าเทียมกันจะทำให้กระบวนการเจรจาสามารถเดินต่อไปได้ หรืออาจจะประสบ ความสำเร็จ (๓) การยึดมั่นในความเสมอภาค จะทำให้คู่กรณีไม่สร้างอุปายเพื่อเอาเปรียบ (Trick) อัน นำไปสู่การให้คำสัญญาลอย ๆ ซึ่งอาจจะเป็นการสร้างปัญหาในอนาคตได้ (๔) การเคารพ และยึดมั่นใน ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ และความเสมอภาคจะทำให้เกิดผลดีต่อทุกฝ่าย เพราะเป็นการเพิ่มพูนปัญญา จิตใจ และการพัฒนาการอยู่ร่วมกันให้มีความสุขมากขึ้น

(๕) แนวคิดเรื่อง “ความยุติธรรม”

การจัดการความขัดแย้งโดยสันติวิธีจำเป็นต้องมีความยุติธรรม เข้ามาเกี่ยวข้อง ตามทัศนะ ของ ประเวศ วะสี มองว่า สังคมต้องมีความยุติธรรมความยุติธรรมในสังคมเป็นรากฐานของความเจริญ สังคมใดก็ตามที่ขาดความยุติธรรมไม่อาจก้าวไปสู่ความเจริญรุ่งเรืองได้ ไม่ว่าจะเป็นความเจริญทาง เศรษฐกิจ สังคมหรือจิตใจ แต่กลับเป็นบ่อเกิดของความทุกข์ ความขัดแย้ง การเสียกำลังใจ และนำไปสู่ วิกฤติด้านต่าง ๆ รวมทั้งวิกฤติการณ์ทางเศรษฐกิจที่เรา กำลังเผชิญอยู่ ความยุติธรรมในสังคมจึงเป็นเรื่อง

^๗ ประเวศ วะสี, “ความสำคัญของสันติวิธีในเชิงยุทธศาสตร์”, ใน สันติวิธี: ยุทธศาสตร์ชาติเพื่อความ มั่นคง, สถาบันยุทธศาสตร์ สำนักงานสภาความมั่นคงแห่งชาติ (รวบรวม), (กรุงเทพมหานคร: สถาบันยุทธศาสตร์ สำนักงานสภาความมั่นคงแห่งชาติ, ๒๕๕๒), น. ๒๒-๒๓.

^๘ ประเวศ วะสี, สันติวิธีกับสิทธิมนุษยชน, หน้า ๖-๗.

สำคัญ แต่เท่าที่ผ่านมา สังคมไทยยังให้ความสำคัญกับเรื่องนี้น้อยเกินไป”^๙ นอกจากนี้ วันชัย วัฒนศัพท์^{๑๐} เห็นว่า ความรู้สึกไม่ยุติธรรม มักนำไปสู่ความขัดแย้ง และบางครั้งกลายเป็นความรุนแรงในทุกสังคม และชุมชน เพื่อเปลี่ยนแปลงกระบวนการที่เขารู้สึกว่ายุติธรรม เกณฑ์ที่แสดงถึงความยุติธรรมในสังคม คือ การแบ่งปัน วิธีการ การได้รับการตอบแทน หรือฟื้นฟู ขอบเขตและระบบคุณธรรม หากไม่ชัดเจน บกพร่อง และไร้ความเป็นธรรม จำทำให้กลุ่มบุคคลที่ได้รับการปฏิบัติรู้สึกไม่ยุติธรรม มารค ตามไท กล่าวว่า หัวใจสำคัญและเป็นแกนกลางของสันติวิธี คือ สันติยุติธรรม (Just-Peace) เป็นเรื่องที่ครอบคลุมอยู่ในทุก ๆ ศาสนา เช่นเดียวกับ ความรัก ความเสมอภาค^{๑๑}

(๖) แนวคิดเรื่อง “ความไว้วางใจ” (Trust) และ “ความสัมพันธ์” (Relationship)

วันชัย วัฒนศัพท์ มองว่า ความไว้วางใจเป็นส่วนสำคัญในปัญหาความขัดแย้ง เพราะถ้าคนเราไว้วางใจกัน เขาทำงานร่วมกัน แม้มีความขัดแย้งก็ผ่านไปได้ หรือแก้กันได้อย่างง่ายดาย แต่ถ้าไม่ไว้วางใจกัน ความขัดแย้งก็อาจจะกลายไปสู่การล้มล้างทำลายกัน และแก้ปัญหาได้ยาก ความไว้วางใจ คือ ตัวเชื่อมที่สำคัญระหว่างวิธีการและเนื้อหา ก่อให้เกิดกระบวนการของความสมานฉันท์ในการทำงาน และการดำรงอยู่ในสังคมเป็นไปได้อย่างราบรื่นมากขึ้น สามเหลี่ยมแห่งความไว้วางใจ มีความสอดคล้องอย่างยิ่งกับแนวคิดเรื่อง “ความสัมพันธ์” (Relationship) ซึ่งมุมหนึ่งของสามเหลี่ยมที่สำคัญมากก็คือสัมพันธภาพ สัมพันธภาพเป็นความจำเป็นพื้นฐานอย่างหนึ่งของมนุษย์เพราะ มนุษย์เป็นสัตว์สังคมที่ไม่สามารถอยู่โดดเดี่ยวได้ ดังนั้น สัมพันธภาพหรือความสัมพันธ์กับผู้อื่นมีอิทธิพลมากต่อการตัดสินใจ ต่อการทำงานของมนุษย์

(๗) แนวคิดเรื่อง “การมีส่วนร่วม”

สันติภาพจะเกิดขึ้นไม่ได้ถ้าขาดกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชน (Public Participation) ที่หมายถึง กระบวนการซึ่งสาธารณชนมีความห่วงกังวล มีความต้องการ และมีทัศนคติที่จะมีส่วนร่วมกับรัฐในการตัดสินใจ เป็นกระบวนการสื่อสารสองทางที่มีเป้าหมายโดยรวมเพื่อให้เกิดการ

^๙ ประเวศ วะสี อังโน พิเชต สุนทรพิพิธ, ผู้ตรวจการแผ่นดินของรัฐสภา, บทบาทของผู้ตรวจการแผ่นดินของรัฐสภากับการระงับข้อพิพาทอย่างสันติ, ออนไลน์, แหล่งที่มา: http://www.ombudsman.go.th/articles_main.asp?id=๑๐๐๐๘๐. [๒๓ กรกฎาคม ๒๕๖๓]

^{๑๐} วันชัย วัฒนศัพท์, ความขัดแย้ง: หลักการและเครื่องมือแก้ปัญหา, (นนทบุรี : สถาบันพระปกเกล้า, ๒๕๔๐), หน้า ๑๐๘-๑๑๐.

^{๑๑} มารค ตามไท, ปัจจัยและเงื่อนไขแห่งความสำเร็จของสันติวิธีในสังคมไทย, บรรยาย ณ ห้องประชุมปึก สถาบันพระปกเกล้า, (๑๑ มีนาคม ๒๕๕๓).

ตัดสินใจที่ดีขึ้น และได้รับการสนับสนุนจากสาธารณชน”^{๑๒} วันชัย วัฒนศัพท์ กล่าวว่า กระบวนการที่ประชาชนมีส่วนร่วมตั้งแต่น้อยที่สุด คือ การได้รับทราบข้อมูลข่าวสารว่ารัฐจะทำอะไรหลังจากได้ตัดสินใจเรียบร้อยแล้วแจ้งให้ประชาชนทราบ ถัดขึ้นมาคือ การที่รัฐรับฟังความคิดเห็นของประชาชน หลังจากได้ข้อมูลไปแล้วก่อนตัดสินใจ คือ ประชาพิจารณ์ สูงขึ้นมาอีกคือ ประชาชนได้มีโอกาสมีส่วนร่วมในการตัดสินใจในเรื่อง หรือในโครงการนั้น เพื่อให้เกิดข้อยุติโดยฉันทาคติ และสูงที่สุด คือ การสามารถลงมติแต่ละคนที่ละคนว่า “เอาหรือไม่เอา” ในการบวนการประชาคม”^{๑๓} การมีส่วนร่วมมีความสำคัญในฐานะ (๑) เป็นการสร้างภูมิคุ้มกันต่อความรู้สึกสูญเสียอำนาจ (๒) เป็นช่องทางที่จะนำประชาชนมาร่วมกัน เพื่อแก้ปัญหาของส่วนรวม โดยสร้างความรู้สึกร่วมกันว่าเป็นปัญหาของทุกคน (๓) เป็นช่องทางที่จะสร้างให้เกิดการสื่อสารระหว่างกลุ่มในชุมชนเพื่อที่เขาจะได้มาทำความเข้าใจถึงความต้องการของแต่ละกลุ่มและสร้างความสัมพันธ์ที่ดีจะยับยั้งการกระทำที่สุ่มเสี่ยง (๔) เป็นช่องทางอีกทางหนึ่งในการสร้างชุมชนชนิดต่างๆ สิ่งแรกคือ ฝึกอบรมผู้ที่จะเป็นผู้นำในอนาคต ในขณะที่ประชาชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในโครงการ เขาจะได้เรียนรู้วิธีที่จะมีอิทธิพลเหนือคนอื่นได้อย่างไร และร่วมกันสร้างความร่วมมือได้อย่างไร (๕) สามารถสร้างให้เห็นสภาพของชุมชนว่าเป็นอย่างไร มันยังบ่งชี้ถึงการเป็นชุมชนที่สร้างสรรค์ จากการทำงานร่วมกันเพื่อที่จะแก้ปัญหา มันบอกถึงความเป็นชุมชนที่เปิดเผย จากการตัดสินใจอย่างโปร่งใส บอกถึงความเป็นชุมชนที่ไว้วางใจกัน^{๑๔}

๒.๒ แนวคิด ทฤษฎีความขัดแย้งและการจัดการความขัดแย้ง

คาร์ล มาร์กซ์ (Karl Marx) เชื่อว่า โครงสร้างของสังคมเป็นผลมาจากการจัดระเบียบทางเศรษฐกิจและตำแหน่งของบุคคลในการผลิตจะเป็นตัวกำหนดแบบการดำเนินชีวิต โอกาส ความเชื่อ พฤติกรรมและสำนึกของบุคคลจะมีชีวิต สำนึกและคุณธรรมในลักษณะเดียวกัน ตามหลักตัวกำหนดทางเศรษฐกิจและวิภาษวิธีแห่งการเปลี่ยนแปลงนั้น ในลำดับแรก (Thesis)ปัจเจกชน (Individuals) ถูกควบคุมภายใต้ชนชั้นที่ตนอยู่แล้ว ในระดับที่สอง (Anti - Thesis) เกิดความไม่พอใจ เกิดการขัดแย้งทำให้

^{๑๒} เจมส์ แอล เครตัน, วันชัย วัฒนศัพท์ (ผู้แปล), การมีส่วนร่วมของประชาชนในการตัดสินใจของชุมชน, หน้า ๑.

^{๑๓} วันชัย วัฒนศัพท์, ความขัดแย้ง: หลักการและเครื่องมือแก้ปัญหา, หน้า ๑๔๔.

^{๑๔} เจมส์ แอล เครตัน, วันชัย วัฒนศัพท์ (ผู้แปล), คู่มือการมีส่วนร่วมของประชาชนในการตัดสินใจของชุมชน, (กรุงเทพมหานคร : สถาบันพระปกเกล้า, ๒๕๔๓), หน้า ๖-๗.

ชนชั้นทางสังคมภายใต้ระบบการผลิตนั้น ๆ ถูกทำลายและนำไปสู่การสร้างชนชั้นและความสัมพันธ์ขึ้นใหม่ในระดับที่สาม (Syn-Thesis)^{๑๕}

เจมส์ โค (James Kho) ได้แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับสภาพของความขัดแย้งไว้ว่า ความขัดแย้ง คือ การต่อสู้กันระหว่างความคิด ความเห็น ความสนใจหรือผลประโยชน์ มุมมอง รสนิยม ค่านิยม แนวทาง ความชอบ อำนาจ สถานภาพ ทรัพยากร^{๑๖}

พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต) ได้ชี้ให้เห็นถึงสาเหตุที่ก่อให้เกิดความขัดแย้งว่า ความอยากได้ อยากใหญ่และใจแคบ ถือได้ว่าเป็นตัวการสำคัญที่ทำให้เกิดความหวาดกลัว ระแวงและไม่ไว้วางใจกัน^{๑๗}

ชัยวัฒน์ สถาอานันท์ ได้พูดถึงความขัดแย้งไว้ว่าการที่ประชาชนทั่วไปมักจะมองว่า สงครามเป็นเรื่องปกติของมนุษย์นั้นเกิดจากการที่สังคมมนุษย์ทั่วไป ตกอยู่ภายใต้อิทธิพลของกระบวนทัศน์ชนิดหนึ่งที่มองว่า ความรุนแรงหรือสงครามเท่านั้นที่จะช่วยแก้ ปัญหาหรือความขัดแย้งต่าง ๆ ได้ การกล่าวหาว่า ความรุนแรงหรือสงครามเป็นวิธีการแก้ความขัดแย้งวิธีสุดท้ายหรือวิธีการที่มีประสิทธิภาพมากที่สุด นั้นเป็นการคิดภายใต้กระบวนทัศน์ชนิดหนึ่งเท่านั้น มิใช่ความเป็นจริงชนิดที่ท้าทายไม่ได้แต่ประการใด^{๑๘} สาเหตุของความขัดแย้งในมิติตัวแปรที่สัมพันธ์กันอย่างซับซ้อน เช่น ตัวแปรที่เกี่ยวกับความต้องการในการดำรงชีพของคน การแสวงหาความต้องการในการดำรงชีพของคน อันทำให้เกิดความขัดแย้ง เพื่อแสวงหาการควบคุมภาวะแวดล้อมของมนุษย์ ตัวแปรทางจิตวิทยาได้แก่ความต้องการและการขัดแย้งอำนาจของมนุษย์ สำหรับตัวแปรในทางสภาพภูมิศาสตร์ก่อให้เกิดกรณีพิพาท ด้านพรมแดนระหว่างประเทศ ตัวแปรทางสังคมเศรษฐกิจอันทำให้เกิดความขัดแย้งทางชนชั้น ตลอดจนการช่วงชิงทรัพยากรในระดับชาติด้วยรูปแบบต่าง ๆ และตัวแปรในทางวัฒนธรรมก่อให้เกิดความขัดแย้งทางด้านศาสนา^{๑๙}

^{๑๕} ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรมศัพท์ปรัชญา อังกฤษ-ไทย, (กรุงเทพมหานคร: อมรินทร์การพิมพ์, ๒๕๓๒), หน้า ๒๙.

^{๑๖} เจมส์ โค และคณะ, คู่มือการเพิ่มพลังความสามารถกระบวนการจัดการข้อพิพาท, แปลโดย วันชัย วัฒนศัพท์ และคณะ, (นนทบุรี: สถาบันพระปกเกล้า, ๒๕๔๕), หน้า ๒.

^{๑๗} พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), วิถีสันติภาพ, พิมพ์ครั้งที่ ๑, (กรุงเทพมหานคร: สหธรรมิก, ๒๕๔๖), หน้า ๑๒.

^{๑๘} ชัยวัฒน์ สถาอานันท์, ท้าทายทางเลือก: ความรุนแรง และการไม่ใช้ความรุนแรง, (กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิโกลบอลคิมทอง, ๒๕๓๓), หน้า ๖๐-๖๑.

^{๑๙} ชัยวัฒน์ สถาอานันท์, “ความรุนแรงกับมายาการแห่งเอกลักษณะ” ใน สันติศึกษากับการแก้ปัญหาความขัดแย้ง, (กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๒๙), หน้า ๖๙.

เบอร์นาร์ต เมเยอร์ (Bernard Mayer)^{๒๐} นักจิตวิทยาชื่อที่มากด้วยประสบการณ์ อาทิจิตวิทยาในการจัดการความขัดแย้งในฐานะนักไกล่เกลี่ย ผู้เอื้อกระบวนการ นักฝึกอบรม นักวิจัย นักบริหาร วิศวกร และนักออกแบบระบบความขัดแย้ง ได้ช่วยเหลือประชาชนในการจัดการความขัดแย้งในรูปแบบต่าง ๆ และยังให้ความช่วยเหลือรัฐบาลและสมาคมอเมริกันพื้นเมือง องค์การกลาง องค์การของรัฐ และองค์กรท้องถิ่น รวมถึงให้ความช่วยเหลือแก่บริษัทต่าง ๆ กลุ่มผลประโยชน์สาธารณะ สหภาพแรงงาน สมาคมวิชาชีพ โรงเรียนรัฐบาล มหาวิทยาลัย โครงการสงเคราะห์เด็ก บริการสุขภาพจิต และเขายังเป็นผู้ร่วมงานคนหนึ่งของ CDR Associates ซึ่งเป็นองค์กรด้านการจัดการความขัดแย้งและฝึกอบรมที่มีชื่อเสียงระดับนานาชาติ เขาทำงานเป็นนักบำบัดด้วยรุ่นและครอบครัว เป็นผู้บริหารโครงการบำบัดผู้ติดยาเสพติดและสุขภาพจิต และเป็นผู้บริหารฝ่ายคลินิกของโครงการบำบัดรักษาประจำบ้านสำหรับเยาวชนที่มีความผิดปกติทางจิต เป็นต้น เขาได้ให้แหล่งข้อมูลที่มีประโยชน์มากไว้ในหนังสือ “พลวัตการจัดการความขัดแย้ง” (The Dynamics of Conflict Resolution: A Practitioner’s Guide) โดยได้แสดงให้เห็นถึงวิธีพัฒนาจุดมุ่งเน้นภายในอย่างต่อเนื่อง และการตระหนักถึงการค่อยๆ เปลี่ยนความคิดของคนกลุ่มต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องเมื่อเขาเข้าไปให้ความช่วยเหลือ หนังสือเล่มนี้จึงเป็นการนำเสนอกระบวนการทัศน์ใหม่ว่าด้วยการจัดการความขัดแย้งที่ช่วยให้ผู้อำนวยความสะดวกสามารถที่จะให้การช่วยเหลือด้วยวิธีการที่ให้ความเคารพต่อความเป็นอิสระส่วนบุคคล ให้คำแนะนำแก่ผู้มีส่วนร่วมในความขัดแย้งในการก้าวข้ามความโกรธเคืองและความหวาดกลัว แล้วตัดสินใจเลือกทางเลือกอย่างชาญฉลาดแทน ซึ่งแนะวิธีการเสริมอำนาจให้แก่คู่ขัดแย้งในการจัดการความขัดแย้งที่รุนแรง เสริมสร้างความเอาใจใส่ยิ่งขึ้นต่อความแตกต่างหลากหลายของผู้คน และช่วยคู่ขัดแย้งค้นหาวิธีการรับมือกับความขัดแย้งให้ดีกว่าเดิม และไม่เป็นไปในทางทำลาย โดยจุดประสงค์ของหนังสือเล่มนี้ คือ การนำเสนอชุดของแนวคิดเชิงปฏิบัติเพื่อช่วยให้เข้าใจความขัดแย้งและการระงับหรือจัดการความขัดแย้ง ซึ่งนักไกล่เกลี่ยคนกลาง (mediator) หรือนักจัดการความขัดแย้งควรใช้ทักษะส่วนบุคคล ความรู้ความเข้าใจ และแนวคิดประสบการณ์ที่เคยปฏิบัติมา ควบคู่ไปกับแนวปฏิบัติ หลักการทางทฤษฎี และกระบวนการรวมทั้งเครื่องมือต่าง ๆ ที่มีอยู่ด้วย แนวทางดังกล่าวนี้จึงเป็นการใช้ประโยชน์จากการผสมผสานระหว่างแนวคิดภาคทฤษฎีกับประสบการณ์ภาคปฏิบัติอันจะทำให้เกิดการพัฒนาคุณภาพของการระงับหรือการจัดการความขัดแย้ง และเกิดการพัฒนาเป็นวิชาชีพแขนงนี้มากขึ้น เบอร์นาร์ต มีความเชื่อมั่นเป็นอย่างยิ่งว่าการมีค่านิยมในการแก้ปัญหาความขัดแย้งในแบบร่วมมือ

^{๒๐} เบอร์นาร์ต เมเยอร์ (เขียน), นายแพทย์บรรพต ตันธีรวงศ์ (แปล), พลวัตการจัดการความขัดแย้ง (The Dynamics of Conflict Resolution: A Practitioner’s Guide), (กรุงเทพมหานคร: โครงการจัดพิมพ์คบไฟ, ๒๕๕๓), หน้า คำนำโครงการจัดพิมพ์คบไฟ คำนำผู้แปล คำนำผู้เขียน และบทสรุป, หน้า ๑๓-๒๒, และ ๓๔๑-๓๕๖.

ประสานประโยชน์ จะทำให้เกิดการรักษาความเป็นกลางได้ดีอีกทั้งยังเชื่อมั่นว่าบุคคลมีความสามารถในการแก้ปัญหาของตนได้ กลุ่มเป้าหมายของเขาคือผู้ที่เกี่ยวข้องกับการจัดการความขัดแย้งในลักษณะของการปฏิบัติวิชาชีพ ได้แก่ นักไกล่เกลี่ย ผู้เอื้อกระบวนการ ที่ปรึกษาองค์กร นักฝึกอบรม ผู้เชี่ยวชาญพิเศษ ด้านการมีส่วนเกี่ยวข้องของประชาชน นักจัดการชุมชน นักบำบัด ครอบครัว และนักเจรจาต่อรองอาชีพ โดยเขากล่าวไว้ว่าหนังสือเล่มนี้มีใช้การทบทวนวรรณกรรม แต่จัดเป็นแนวคิดเชิงปฏิบัติอันเกิดจากการทำงานซึ่งเขาคิดว่าช่วยได้มากทั้งในแง่ของการปฏิบัติงานและการสอน

เจเรมี ชีบรูก^{๒๑} ผู้เขียนหนังสือ “คู่มือเข้าใจชนชั้น วรรณะ ความเหลื่อมล้ำ (The No-Nonsense Guide to CLASS, CASTE & HIERARCHIES)” ได้วิเคราะห์ให้เห็นภาพไว้อย่างน่าสนใจเกี่ยวกับความเหลื่อมล้ำทางชนชั้น และวรรณะว่ายังคงปรากฏอยู่ในโลกนี้ และยังมีที่ท่าว่าจะอันตรายกันไป เนื่องจากคนชั้นสูงสุดของสังคมไม่มีทางที่จะยอมเสียผลประโยชน์ของตน เขาได้ชี้ให้เห็นถึงเหตุผลว่าเหตุใดชนชั้น และความไม่เสมอภาคในสังคมโลกจึงยังคงมีอยู่ และมีผลกระทบต่อนักเรียนเรื่อยมาจนถึงยุคโลกาภิวัตน์ หนึ่งในสาเหตุมาจากทฤษฎีการไล่ล่าหาความสุข (Pursuing Happiness) มักอิงอยู่กับนักเศรษฐศาสตร์ในแต่ละยุคสมัย เช่น สแตนลีย์ ลีเบอร์กอตต์ (Stanley Lebergott) นักเศรษฐศาสตร์ชาวอเมริกันในยุคที่สาขาวิชาเศรษฐศาสตร์เกิดใหม่ๆ ได้เคยเสนอไว้อย่างอาทธานว่า ความต้องการของมนุษย์คือความจำเป็นทางเศรษฐกิจ เขาพยายามทำให้สินค้าฟุ่มเฟือยและไร้สาระเป็นเรื่องเดียวกับหลักการที่บ่งการชีวิตมนุษย์ นั่นคือการแสวงหาความพึงพอใจสูงสุด และด้วยเหตุนี้จึงทำให้สินค้าฟุ่มเฟือยกลายเป็นสิ่งสำคัญต่อการอยู่รอด เป็นต้น

จอห์น แมคคอนแนล และคริสโตเฟอร์ มัวร์^{๒๒} ได้แยกความขัดแย้งออกเป็น ๕ ประเด็นด้วยกัน คือ^{๒๓} (๑) ความขัดแย้งด้านข้อมูล (Data Conflict) ได้แก่ ข้อมูลขัดกัน ขาดข้อมูล เข้าใจผิด ขาดการสื่อสาร หรือสื่อสารไม่ถูกต้อง สับสนเรื่องหน้าที่ มุมมองต่างกันในเรื่องของข้อมูล (๒) ความขัดแย้งด้านผลประโยชน์ (Interest Conflict) ได้แก่ ขัดแย้งเกี่ยวกับทรัพยากรทางด้านธรรมชาติ หรือสิ่งต่าง ๆ

^{๒๑} เจเรมี ชีบรูก (เขียน), ทองสุก เกตุโรจน์ และ สายพิน ศุภทรมงคล (แปล), **คู่มือเข้าใจชนชั้น วรรณะ ความเหลื่อมล้ำ (The No-Nonsense Guide to CLASS, CASTE & HIERARCHIES)**, (กรุงเทพมหานคร: โครงการจัดพิมพ์คบไฟ, ๒๕๕๔), หน้า ๑๓-๑๘ และหน้า, ๑๐๖-๑๐๘.

^{๒๒} Christopher Moor, **The Mediation Process: Practical Strategic for Resolving Conflict**, ๒nd ed., (San Francisco, CA: Jossey-Bass Publishers, ๑๙๙๖), p.๖๐-๖๑.

^{๒๓} จอห์น แมคคอนแนล อังใน จินตนา ยูนิพันธ์ และลลิต ศรีทรัพย์อนันต์, “การจัดการศึกษาทางการพยาบาลกับคุณภาพบัณฑิต”, **วารสารวิทยาลัยพยาบาลบรมราชชนนีนราธิวาส**, ๒๕๕๒, (๑๑): ๓๓-๓๗.

ที่ปรารถนาและต้องการ เช่น อำนาจ ตำแหน่งหน้าที่ (๓) ความขัดแย้งด้านความสัมพันธ์ (Relationship Conflict) ได้แก่ บุคลิกภาพและพฤติกรรมที่ต่างกัน พฤติกรรมทางลบที่เกิดขึ้นซ้ำซาก และวิธีการในการทำสิ่งต่าง ๆ แตกต่างกัน เช่น วิธีการทำงานต่างกัน การตัดสินใจต่างกัน (๔) ความขัดแย้งด้านโครงสร้าง (Structural Conflict) ได้แก่ การแก่งแย่ง โดยเปลี่ยนแปลงระเบียบกฎเกณฑ์เดิมด้วย ขัดแย้งเกี่ยวกับระเบียบปฏิบัติ ขัดแย้งเนื่องจากขาดความ ยุติธรรม (๕) ความขัดแย้งด้านคุณค่าหรือค่านิยม (Value Conflict) ได้แก่ ศาสนา โลกทัศน์หรือความเชื่อต่างกัน การให้ความสำคัญที่ต่างกัน เกณฑ์ประเมินต่างกัน ภูมิหลังทางวัฒนธรรมต่างกัน ภูมิหลังส่วนบุคคลต่างกันพื้นฐานทางประวัติศาสตร์ต่างกัน

เฮนกิน (Henkin)^{๒๔} และ ศ.นพ.วันชัย วัฒนศัพท์^{๒๕} มองว่า “ความขัดแย้ง” นั้น มีการซ่อนตัว เกิดขึ้น ดำรงอยู่และปรากฏตัวอย่างต่อเนื่องในบุคคล หรือกลุ่มบุคคลนั้น โดยชี้ให้เห็นว่า (๑) ความขัดแย้งที่ซ่อนอยู่ หรือความขัดแย้งแฝง (Latent Conflict) หมายถึง สถานการณ์ของความขัดแย้งที่มีแนวโน้มที่จะเกิดความขัดแย้ง หรือความขัดแย้งที่ซ่อนตัว และครุ่นอยู่ภายในจิตใจ หรือภายนอกของบุคคล หรือกลุ่มบุคคล ซึ่งความขัดแย้งชนิดนี้ไม่มีลักษณะที่ปรากฏอย่างชัดเจน อย่างไรก็ตามเมื่อบุคคลหรือกลุ่มบุคคลไม่ตระหนัก หรือให้ความสนใจต่อความขัดแย้งชนิดนี้ สถานการณ์ความขัดแย้งก็จะเริ่มสำแดงและปรากฏออกมาภายนอก ให้เราได้เห็นอย่างชัดเจน (๒) ความขัดแย้งที่ปรากฏขึ้น หรือความขัดแย้งกำลังก่อตัวเกิดขึ้น (Emerging Conflict) หมายถึง สถานการณ์ที่คู่กรณีหรือประเด็นที่คู่กรณีมีส่วนเกี่ยวข้องมองเห็น และรับรู้ร่วมกันแล้วว่า ความขัดแย้งได้เกิดขึ้นแล้ว ซึ่งคู่กรณีอาจมีความตึงเครียดที่เห็นได้อย่างชัดเจน แต่อาจจะยังไม่จำเป็นต้องมีการโต้เถียงกัน การเจรจา หรือการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น (๓) ความขัดแย้งที่ปรากฏชัดเจน หรือความขัดแย้งที่ปรากฏออกมาแล้ว (Manifest Conflict) หมายถึง สถานการณ์ที่คู่กรณีต่างก็ได้เข้าไปมีส่วนรู้เห็นในความขัดแย้งที่เกิดขึ้นอยู่แล้ว จนพบกับสภาพความขัดแย้งที่ไม่มีทางออก บางครั้งความขัดแย้งที่เห็นได้ชัดก็อาจเป็นผลมาจากความขัดแย้งที่ยังแฝงตัวอยู่ไม่ปรากฏขึ้นอย่างชัดเจน เช่น กรณีเพื่อนบ้านใกล้เคียงมีเรื่องขัดแย้งกันโดยมีการโต้เถียงกันในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับการใช้ที่ดินหรือนโยบายสิ่งแวดล้อมเป็นส่วนใหญ่ ตัวคู่กรณีอาจไม่ได้ตระหนักว่า แท้จริงแล้วมีความขัดแย้งที่ซ่อนเร้นด้านนโยบาย แต่เขาไม่ได้คิดถึง คำนึงถึงนโยบายหรือข้อกฎหมายใด ๆ

^{๒๔} Henkin, A.B. et.al. “Conflict management strategies of principals in site – based managed schools”. *Journal of Educational Administration* ๓๘(๒), ๒๐๐๐: ๑๖-๑๗.

^{๒๕} วันชัย วัฒนศัพท์, ความขัดแย้ง: หลักการ และเครื่องมือแก้ปัญหา, (ขอนแก่น: โรงพิมพ์ศิริภรณ์ออฟเซ็ท, ๒๕๓๗), หน้า ๑๒.

รองศาสตราจารย์ ดร. ฉันทนา บรรพศิริโชติ หวันแก้ว ได้พูดถึงลักษณะของความขัดแย้งในประเทศไทยในอดีตว่า แนวความคิดเรื่องชนชั้นมีอิทธิพลอย่างมากต่อการอธิบายความขัดแย้งในสังคมไทยในเวลานั้น ปัญหาการเมืองถูกวิเคราะห์ว่ามีรากฐานมาจากความขัดแย้งทางชนชั้น ซึ่งเป็นต้นเหตุของปัญหาการเอารัดเอาเปรียบ กดขี่และขูดรีดผู้เสียเปรียบในสังคม การแก้ปัญหาความขัดแย้งทางโครงสร้างเป็นเรื่องของการใช้อำนาจและกำลังบังคับ การใช้อำนาจและกำลังบังคับถือว่าเป็นวิธีการแก้ปัญหาความขัดแย้งขั้นต่ำสุด เนื่องจากการตัดสินใจปัญหาโดยใช้ความรุนแรงซึ่งจะเป็นปัจจัยไปสู่การขยายตัวของความขัดแย้งมากยิ่งขึ้น^{๒๖}

กล่าวโดยสรุป การจัดการกับปัญหาความขัดแย้งได้นั้น พื้นฐานสำคัญคือการเรียนรู้เข้าใจเกี่ยวกับความขัดแย้งและวิเคราะห์ได้อย่างเด่นชัด รอบด้าน และหยั่งลึก พร้อมกับความรอบคอบการหยิบใช้เครื่องมือจัดการความขัดแย้งหรือสันติวิธีได้อย่างมีประสิทธิภาพ นอกจากแนวคิดเรื่องความขัดแย้งและสันติวิธีแล้ว อีกหนึ่งแนวคิดที่สำคัญที่ผู้วิจัยนำมาเป็นพื้นฐานในการวิเคราะห์ คือ แนวคิดสังคมพหุวัฒนธรรม ดังที่จะกล่าวถึงในประเด็นต่อไป

๒.๓ แนวคิดเกี่ยวกับสังคมพหุวัฒนธรรม

พหุวัฒนธรรม เป็นคำที่ถูกบรรจุครั้งแรกในพจนานุกรม The Oxford English Dictionary ปี ค.ศ. ๑๙๔๑ ซึ่งเป็นคำที่เกิดขึ้นเพื่อเสริมแนวคิดทางสังคมในช่วงทศวรรษที่ ๑๙๕๐ และมีอิทธิพลอย่างมากในปี ๑๙๖๘-๑๙๗๑ ที่มุ่งเน้นส่งเสริมระบอบเสรีประชาธิปไตยด้วยกรอบคิดเสรีนิยมพหุนิยม และรัฐบาลในอารยประเทศนำมาใช้เป็นแนวทางของรัฐอย่างเป็นรูปธรรม เพื่อรองรับและแก้ไขปัญหาการอยู่ร่วมกันที่หลากหลายทางเชื้อชาติ ศาสนาและวัฒนธรรมของผู้อพยพเข้ามาอยู่ใหม่กับชาวพื้นเมืองเดิม ซึ่งรัฐถูกเรียกร้องให้ยอมรับสิทธิความเท่าเทียมกันทางกฎหมายและการปฏิบัติตนต่อคนกลุ่มน้อยโดยการคำนึงถึงการรักษาอัตลักษณ์ ความเชื่อและขนบธรรมเนียมประเพณี^{๒๗} กล่าวได้ว่า เมื่อกล่าวถึงพหุวัฒนธรรมจะสะท้อนถึงความเป็นประชาธิปไตย สิทธิมนุษยชน ศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์ ความเป็นอัตลักษณ์ทางเชื้อชาติ ศาสนา ภาษาและวัฒนธรรม จึงถูกเกาะเกี่ยวเมื่อกล่าวถึงคำว่า “พหุวัฒนธรรม”

^{๒๖} ฉันทนา บรรพศิริโชติ หวันแก้ว, ความเข้าใจเบื้องต้นเกี่ยวกับสันติวิธีและธรรมชาติของความขัดแย้งในสังคมไทย, (นนทบุรี : สถาบันพระปกเกล้า, ๒๕๔๖), หน้า ๓.

^{๒๗} กฤติธี ศรีเกตุ, การวิเคราะห์การเมืองตามแนวคิดพหุวัฒนธรรม, [ออนไลน์], แหล่งที่มา : <https://www.stou.ac.th/Schoolnew/polsci/UploadedFile/81713-12.pdf>, [๒๐ ก.ค.๒๕๖๓].

(๑) ความหมายและความสำคัญของพหุวัฒนธรรม

สังคมพหุวัฒนธรรม (Multicultural society) คือ สังคมที่มีวัฒนธรรมที่หลากหลายซึ่งจะตรงกันข้ามกับสังคมวัฒนธรรมเดียว (Mono-cultural society) เช่น สังคมเมืองปัตตานีถือเป็นสังคมหลากหลายเพราะประกอบด้วยคนจีนมลายูและไทย

พหุวัฒนธรรมนิยม (Multiculturalism) คือ การดำรงอยู่ร่วมกันของวัฒนธรรมที่หลากหลายของกลุ่มคนชนชั้นชาติพันธุ์เพศท้องถิ่น ฯลฯ ในสังคมที่มีความสลับซับซ้อนอันเนื่องมาจากการอพยพผู้คนและแรงงานการเคลื่อนย้ายทางสังคมการผสมกลมกลืนการปรับตัวความขัดแย้งและปัญหาต่างๆ เช่น การมีส่วนร่วมทางการเมืองสิทธิและความเสมอภาค^{๒๘}

ปัจจุบัน multiculturalism ได้กลายเป็นวาทกรรมโลกในยุคโลกาภิวัตน์ คนจำนวนมากหันไปยึดเอากลุ่มทางศาสนาวัฒนธรรมและชาติพันธุ์เป็นที่มาของอัตลักษณ์และเครือข่ายความสัมพันธ์ในสังคมตะวันตกพหุวัฒนธรรมนิยมมีความสัมพันธ์อย่างยิ่งกับเชื้อชาติ (race) และชาติพันธุ์ (ethnicity)^{๒๙}

Stuart Hall นิยามความหมายของ multicultural และ multiculturalism ออกจากกัน โดย “multicultural” หมายถึงโจทย์ทางสังคมและการบริหารปกครองอันเกิดขึ้นจากการอยู่ร่วมกันของชุมชนทางวัฒนธรรมหลายๆ ชุมชนภายใต้รัฐชาติเดียวกันแต่ในขณะเดียวกันชุมชนทางวัฒนธรรมเหล่านี้ต้องการปกป้องและรักษาวัฒนธรรมและอัตลักษณ์ดั้งเดิมของตนเอาไว้ ส่วน “multiculturalism” หมายถึงยุทธวิธีและนโยบายต่างๆ ที่นำมาใช้เพื่อจัดการกับปัญหาที่เกิดขึ้นจากความหลากหลายเหล่านี้^{๓๐}

Gunew ได้แยกความแตกต่างระหว่างพหุวัฒนธรรมโดยรัฐ (state multiculturalism) และพหุวัฒนธรรมเชิงวิพากษ์ (critical multiculturalism) โดยที่ พหุวัฒนธรรมโดยรัฐหมายถึงนโยบายของรัฐที่ใช้จัดการกับความหลากหลายภายในรัฐชาติซึ่งมักถูกมองว่าเป็นไปเพื่อควบคุมตรวจสอบและจัดระเบียบความแตกต่างเพื่อเสริมสร้างความมั่นคงของรัฐเอง ส่วนพหุวัฒนธรรมเชิงวิพากษ์เป็นเครื่องมือที่

^{๒๘} เกษรา ชัยเหลืออุไร, บทความวิชาการเรื่อง “ความขัดแย้งในสังคมพหุวัฒนธรรม”, เผยแพร่ ๒ เมษายน ๒๕๕๖, : ๒.

^{๒๙} ศิริจิต สุนันตะ, “สถานการณ์โต้แย้งเรื่องพหุวัฒนธรรมในประเทศไทย”, วารสารภาษาและวัฒนธรรม, ปีที่ ๓๒, ฉบับที่ ๑, (มกราคม-มิถุนายน, ๒๕๕๗) : ๕-๓๐.

^{๓๐} Hall, S. Conclusion: The multicultural question. In B. Hesse (Ed.), *Unsettled multiculturalisms: Diasporas, entanglements, transruptions*, (London: Zed Books, ๒๐๐๐), pp. ๒๐๙-๒๔๑.

สมาชิกของชุมชนที่เป็นชนกลุ่มน้อยใช้ในการเรียกร้องการมีส่วนร่วมในพื้นที่สาธารณะบนพื้นฐานความแตกต่างของตน^{๓๑}

Miralis (๒๐๐๖) สรุปว่า อันที่จริงนิยามของพหุวัฒนธรรมนิยมสำหรับนักวิชาการโดยทั่วไปแล้วไม่ได้มีการให้นิยามไว้อย่างเฉพาะเจาะจงแต่คำดังกล่าวจะมีการใช้สลับกันกับคำว่า "ต่างวัฒนธรรม"(Cross-cultural) หรือคำว่า "วัฒนธรรมระหว่างกัน" (Inter-cultural) ซึ่งการใช้คำที่แตกต่างกันนั้นสะท้อนให้เห็นถึงความเชื่อหรือพื้นฐานทางด้านประเพณีในแต่ละพื้นที่แต่นักวิชาการต่างมีความเชื่อว่าไม่ว่าจะใช้คำใดก็มีความหมายเดียวกันหรือมีความหมายที่ใกล้เคียงกัน^{๓๒}

(๒) ความหมายและความสำคัญของอัตลักษณ์

อัตลักษณ์ (Identity) หมายถึง ลักษณะเฉพาะที่แตกต่างและมีความหมายไปถึงผลประโยชน์เฉพาะของคนกลุ่มนั้น (ลักษณะพิเศษที่มีผลประโยชน์พิเศษ) เช่น ชาวเขามีผลประโยชน์เฉพาะทางของเขาเช่นการอพยพเปิดพื้นที่ทำกินใหม่บนพื้นที่สูงชาวอุยกูทะเลาะกับคนจีนในประเทศจีน โรฮิงยาทะเลาะกับยะไข่ในพม่า (คนเหล่านี้มีผลประโยชน์ในฐานะที่แตกต่างกันและความพยายามในการให้เกิดการยอมรับในสังคมกว้างว่าฉันไม่เหมือนกับคุณซึ่งคุณต้องยอมรับหรือฉันมีลักษณะพิเศษที่ต้องมีผลประโยชน์เฉพาะที่ไม่เหมือนกับคุณการไม่ยอมรับอัตลักษณ์ย่อมนำมาซึ่งความขัดแย้ง เช่น ความขัดแย้งระหว่างชนกลุ่มน้อยกับรัฐบาลพม่า กระนั้นอัตลักษณ์ก็ไม่จำเป็นต้องสัมพันธ์กับชาติพันธุ์เสมอไป อัตลักษณ์อาจถูกสร้างขึ้นให้สังคมมองเห็น เพื่อสร้างพลังการต่อรองผลประโยชน์^{๓๓}

^{๓๑} Gunew, S, Postcolonialism and multiculturalism: Between race and ethnicity, In M.Danova (Ed.), Essays in American Studies: Cross-cultural Perspectives, (Polis: Sofia Bulgaria, ๒๐๐๑), pp. ๘๕-๑๐๖.

^{๓๒} เอกกรินทร์ สังข์ทอง, “พหุวัฒนธรรมศึกษา : อะไรคือสิ่งที่ผู้บริหารสถานศึกษาทุกคนในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ควรรู้”, วารสารศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ ปีที่ ๒๓ ฉบับที่ ๑ (มกราคม-เมษายน ๒๕๕๕) : ๒๐.

^{๓๓} เกษรา ชัยเหลืออุไร, บทความวิชาการเรื่อง “ความขัดแย้งในสังคมพหุวัฒนธรรม”, กรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการ, เผยแพร่ ๒ เมษายน ๒๕๕๖, หน้า ๔-๕, กรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการ, แหล่งที่มา, [ออนไลน์], http://www.dsdw2016.dsdw.go.th/doc.php?doc_ref=106 [๓ ก.ค.๒๕๖๓].

(๓) พหุวัฒนธรรมในประเทศไทย

แนวคิดและวาทกรรมเกี่ยวกับ “พหุวัฒนธรรม” ในประเทศไทย มีลักษณะเฉพาะที่แตกต่างไปจากแนวคิดพหุวัฒนธรรมนิยมในตะวันตกคือเน้นความสามัคคีสมานฉันท์และความเป็นองค์กรรวมของชาติไทยมากกว่าแนวคิดเรื่องสิทธิและความเท่าเทียม^{๓๔} สังคมไทยในอดีต (ก่อนสมัยใหม่) ไม่ได้ให้ความสำคัญกับการแบ่งกลุ่มคนตามเชื้อชาติและชาติพันธุ์ที่กำหนดโดยชีววิทยาหรือโดยสายเลือดแต่ให้ความสำคัญกับถิ่นที่อยู่ระดับของความมีอารยธรรมและความสัมพันธ์กับศูนย์กลางอารยธรรมเป็นหลัก^{๓๕}

สังคมไทยในปัจจุบันยังคงมีความเหลื่อมล้ำระหว่างสังคมเมืองและสังคมชนบทอย่างมาก ทั้งในระดับการปฏิบัติในชีวิตประจำวันและในความรู้สึกนึกคิดทัศนคติดังบทวิเคราะห์ของ Mary Beth Mills ระบุว่า แม้บุคคลจะมีสิทธิในความเป็นพลเมืองตามกฎหมายเท่าเทียมกันแต่ในความเป็นจริงคนในเมืองมีโอกาสดีกว่าคนชนบทได้รับบริการสาธารณสุขโภชนาการและการศึกษาที่มีคุณภาพมากกว่าส่วนมิตินทางวัฒนธรรมและทัศนคติชนบทถูกมองว่าล้าหลังในขณะที่เมืองเป็นตัวแทนของความเจริญก้าวหน้าและทันสมัยอันเป็นที่พึงประสงค์ทั้งสื่อนโยบายสาธารณะและวาทกรรมกระแสนิยมให้คุณค่ากับลักษณะความเป็นเมืองความทันสมัยและความก้าวหน้าตามกระแสโลกที่มีศูนย์กลางอยู่ที่กรุงเทพฯ ภาพเหล่านี้ตรงกันข้ามกับความเป็นชนบทที่ถูกจัดวางให้เป็นชายขอบของจินตนาการความเป็นชาติ^{๓๖} รัฐบาลและระบบการศึกษาของไทยที่ผ่านมาให้ความสำคัญกับ ความสามัคคีปรองดองของคนในชาติ และสร้างจินตนาการว่า สังคมหรือประเทศชาติเปรียบเสมือนครอบครัวหรือชุมชนหมู่บ้านในอุดมคติที่บุคคลมีความสัมพันธ์ต่อกันแบบเครือญาติให้ภาพของสังคมที่มีความสงบราบคาบเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันรัฐมองว่าปัญหาต่างๆที่เกิดขึ้นในสังคมเป็นผลมาจากระดับทางศีลธรรมของปัจเจกการเป็นคนดีหรือคนไม่ดีคนเสียสละหรือเห็นแก่ตัวโดยมองข้ามความซับซ้อนของปัญหาที่มาจากความไม่เท่าเทียมในเชิงโครงสร้างและการที่กลุ่มต่างๆ มีผลประโยชน์ต่างกันวิธีการหนึ่งที่รัฐใช้คือ พยายามถ่ายทอดความคิดว่าประเทศไทยแม้มีความ

^{๓๔} ธนาพล ลีมอภิชชาติ, พหุวัฒนธรรมกับวาทกรรม“วัฒนธรรม”, ประวัติศาสตร์แนวคิด, ร่างรายงานการวิจัยในโครงการกลุ่มวิจัยความขัดแย้งและพหุวัฒนธรรม, สนับสนุนโดยศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน), ๒๕๕๖.

^{๓๕} ศิริจิต สุนันตะ, สถานการณ์โต้แย้งเรื่องพหุวัฒนธรรมในประเทศไทย”, วารสารภาษาและวัฒนธรรม, ปีที่ ๓๒, ฉบับที่ ๑, (มกราคม-มิถุนายน, ๒๕๕๓), หน้า ๑๙.

^{๓๖} Mills, M. B, Thai mobilities and cultural citizenship, (Critical Asian Studies, ๒๐๑๒), ๔๔(๑), ๘๕-๑๑๒.

หลากหลายทางภูมิศาสตร์และวัฒนธรรมแต่มีจุดร่วมกันคือการเคารพพระมหากษัตริย์พระองค์เดียวกัน และมีจุดมุ่งหมายร่วมกันในการพัฒนาชาติบ้านเมืองให้เจริญก้าวหน้า^{๓๗}

(๔) การเรียนการสอนเรื่องการอยู่ร่วมกันในสังคมพหุวัฒนธรรม

ประเทศสหรัฐอเมริกาเป็นผู้ริเริ่มโปรแกรมการศึกษาพหุหลายวัฒนธรรมและการศึกษาพหุหลายชาติพันธุ์ (Multicultural/Multiethnic Education) ในการเรียนการสอนสังคมศึกษาโดยมุ่งให้ผู้เรียนที่มีความแตกต่างกันทางด้านวัฒนธรรมและชาติพันธุ์ได้ศึกษาเพื่อให้เกิดความรู้ความเข้าใจและซาบซึ้งในมรดกทางความหลากหลายของวัฒนธรรมและกลุ่มชาติพันธุ์ ตลอดจนการขจัดอคติและความลำเอียงส่วนตัวที่อาจเกิดขึ้นได้ในสังคมอเมริกันจากนั้นแนวคิดนี้ก็ได้ขยายไปทั่วโลกอาจกล่าวได้ว่า การจัดการศึกษาพหุวัฒนธรรมคือการจัดการเรียนการสอนบนพื้นฐานค่านิยมและความเชื่อแบบประชาธิปไตยที่เน้นสังคมแห่งความหลากหลายทางวัฒนธรรม (Bennett ๑๙๙๕: ๑๓) ดังนั้นจึงเป็นการศึกษาที่ต้องเตรียมเยาวชนซึ่งมีความแตกต่างทางสังคมเพศผิวสีเชื้อชาติและวัฒนธรรมให้ได้ทั้งความรู้ ทักษะและเจตคติที่จำเป็นต่อการดำเนินชีวิตในสังคมร่วมกันโดยพัฒนาเยาวชนให้มีความเข้าใจผู้อื่น เอกรินทร์ สังข์ทอง เห็นว่า การจัดการศึกษาพหุวัฒนธรรม ควรมุ่งเน้นให้ผู้เรียนบรรลุเป้าหมายสำคัญดังต่อไปนี้คือ

๑. การเข้าใจสังคมและเข้าใจความเปลี่ยนแปลงต่างๆที่เกิดขึ้นในสังคมถือเป็นขั้นแรกของการส่งเสริมการศึกษาตามแนวพหุวัฒนธรรมผู้บริหารสถานศึกษาต้องจัดประสบการณ์การเรียนรู้ให้ผู้เรียนมีความตระหนักต่ออัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมสภาพภูมิศาสตร์สภาวะสุขภาพความสามารถให้ผู้เรียนเกิดความเข้าใจว่าประเด็นต่างๆเหล่านี้ส่งผลต่อวิถีชีวิตของแต่ละบุคคลอย่างไร

๒. กระบวนการเรียนรู้วัฒนธรรมหมายถึงการส่งเสริมให้เกิดความเข้าใจวัฒนธรรมรวมถึงอัตลักษณ์ทางสังคมที่มีความแตกต่างกันการเข้าใจประสบการณ์ของผู้เรียนที่มีอยู่ก่อนการเข้าศึกษาในสถานศึกษาเบื้องต้นประกอบที่สำคัญที่ผู้สอนควรรู้เนื้อหาการเรียนการสอนต้องมีความสอดคล้องกับประสบการณ์ของผู้เรียนซึ่งบทบาทเหล่านี้ถือเป็นหน้าที่ของสถานศึกษา

๓. การส่งเสริมปฏิสัมพันธ์ในกลุ่มและระหว่างกลุ่มผู้บริหารสถานศึกษาต้องเรียนรู้ปัจเจกบุคคลรวมถึงพัฒนาศักยภาพในการเรียนรู้ของผู้เรียนและส่งเสริมให้มีปฏิสัมพันธ์กับวัฒนธรรมอื่นๆ

^{๓๗} ศิริจิต สุนันตะ, สถานการณ์โต้แย้งเรื่องพหุวัฒนธรรมในประเทศไทย”, วารสารภาษาและวัฒนธรรม, ปีที่ ๓๒, ฉบับที่ ๑, (มกราคม-มิถุนายน, ๒๕๕๗), หน้า ๒๓.

๔. การช่วยให้ผู้เรียนมีทักษะที่จะเข้าใจวัฒนธรรมต่างๆ เพื่อเป็นการเตรียมความพร้อมให้บุคคลสามารถมีส่วนร่วมในชุมชนสังคมและโลก^{๓๘}

แบงส์ (James A. Banks, ๒๐๐๔: ๑๕) ได้ให้แนวทางการจัดหลักสูตรพหุวัฒนธรรมเป็นระดับดังนี้

ระดับแนวทางการจัดหลักสูตรโดยการมีส่วนร่วม (The Contributions Approach) เป็นการจัดการเรียนการสอนโดยให้นักเรียนเรียนรู้ลักษณะสำคัญของวัฒนธรรมที่หลากหลายหรือวัฒนธรรมของกลุ่มผู้เรียนกลุ่มต่างๆที่อยู่ในโรงเรียนเช่นจัดเนื้อหาเกี่ยวกับพิธีกรรมวันสำคัญของกลุ่มต่างๆวีรบุรุษหรือประวัติศาสตร์ของกลุ่มวัฒนธรรมอื่นๆที่มีวัฒนธรรมแตกต่างจากคนกลุ่มใหญ่ แต่ยังไม่ลึกซึ้งซึ่งนักเรียนจะเข้าใจวัฒนธรรมอื่นๆอย่างผิวเผินและเมื่อพูดถึงวัฒนธรรมอื่นหรือคนเชื้อชาติอื่นนักเรียนอาจจะมีทัศนคติที่ยึดมั่นหรือมีความเข้าใจวัฒนธรรมอื่นแบบตายตัว (stereotype) อาจยังไม่เปลี่ยนแปลงความเชื่อหรือทัศนคติเดิมที่ตนมีต่อวัฒนธรรมกลุ่มอื่นๆ

ระดับแนวทางการจัดหลักสูตรโดยเพิ่มเนื้อหา (Additive Approach) โดยให้ครูผู้สอนเพิ่มเติมเนื้อหาหมโนมติหลักการและมุมมองเกี่ยวกับวัฒนธรรมอื่นๆเข้าไปโดยไม่ต้องเปลี่ยนแปลงหลักสูตรที่ใช้อยู่เดิมเช่นการเพิ่มเนื้อหาในการสอนเกี่ยวกับวัฒนธรรมของชาวมุสลิมชนพื้นเมืองของประเทศสหรัฐอเมริกา เป็นต้น การจัดหลักสูตรในแนวนี้อาจมีจุดอ่อนกล่าวคือถ้าผู้สอนไม่เข้าใจวัฒนธรรมอื่นอย่างถ่องแท้จะทำให้การจัดการเรียนการสอนอาจไม่บรรลุผลและทำให้นักเรียนไม่เข้าใจวัฒนธรรมอื่นอย่างถูกต้อง

โดยปกติการจัดทำหลักสูตรนั้นผู้จัดทำหลักสูตรมักยึดวัฒนธรรมของคนกลุ่มใหญ่เป็นศูนย์กลางแต่แนวการจัดหลักสูตรนี้จะให้คนกลุ่มน้อยในสังคมเข้ามาจัดทำหลักสูตรด้วยโดยให้เขามองจากตัวเองว่าอยากให้ผู้เรียนเรียนอะไรดังนั้นการจัดทำหลักสูตรพหุวัฒนธรรมในส่วนของเนื้อหาสาระจึงต้องจัดใหม่โดยให้มีเนื้อหาสาระที่กว้างขึ้นกว่าการเรียนอย่างผิวเผินเท่านั้น

ระดับแนวทางการปฏิบัติกิจกรรมทางสังคม (Social Actions Approach) แนวทางการจัดหลักสูตรในระดับนี้นับว่ามีความสำคัญโดยเน้นการจัดหลักสูตรที่จะให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ว่าในสังคมมี

^{๓๘} เอกรินทร์ สังข์ทอง, “พหุวัฒนธรรม : อะไรคือสิ่งที่ผู้บริหารสถานศึกษาทุกคนในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ควรรู้”, วารสารศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ ปัตตานี, ปีที่ ๒๓ ฉบับที่ ๑ (มกราคม-เมษายน ๒๕๕๕ : ๒๖).

ประเด็นปัญหาอะไรบ้างผู้เรียนจะใช้กระบวนการคิดวิเคราะห์ด้วยเหตุผลเพื่อการแก้ปัญหาสังคมแล้วเข้าไปแสดงบทบาทหรือการมีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาสังคมหรือการช่วยเหลือผู้อื่นการที่นักเรียนออกไปมีบทบาทหรือมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางสังคมหรือช่วยแก้ปัญหาสังคมจะทำให้นักเรียนได้ความรู้เกี่ยวกับวัฒนธรรมอื่นๆไปประยุกต์ใช้ก่อให้เกิดประโยชน์อย่างแท้จริงและทำให้สามารถเข้าใจผู้อื่นเกิดความเห็นอกเห็นใจผู้อื่น แนวทางการจัดหลักสูตรในระดับที่ ๔ เป็นการนำทฤษฎีไปสู่การปฏิบัติถือเป็นขั้นตอนสุดท้ายของการจัดการศึกษาพหุวัฒนธรรมเพื่อให้ผู้เรียนเกิดสามัญสำนึกและมีส่วนร่วมช่วยสังคมเพื่อสร้างความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันในสังคมแห่งความหลากหลาย^{๓๙}

(๕) อิทธิพลของโลกในศตวรรษที่ ๒๑ กับสังคมพหุวัฒนธรรม

ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร ได้สะท้อนถึงอิทธิพลของโลกในศตวรรษที่ ๒๑ หรือยุคโลกาภิวัตน์ที่ส่งผลต่อแนวคิดพหุวัฒนธรรม ดังนี้

ประการแรก ด้วยเทคโนโลยีที่ทันสมัยทั้งทางคมนาคมและการสื่อสารทำให้เกิดการกระชับแน่นระหว่างเวลากับสถานที่ ส่งผลให้เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในซีกโลกหนึ่งสามารถส่งผลกระทบต่ออีกซีกโลกหนึ่งได้ในเวลาอันรวดเร็ว ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วทั้งในเชิงสร้างสรรค์และทำลายล้างผู้คนในแต่ละส่วนของโลกเชื่อมโยงถึงกัน เกิดการรับรู้ถึงวัฒนธรรมอันแตกต่างของกันและกันและยังโลกกระชับแน่นมากขึ้นเท่าไรผู้คนก็ยิ่งใกล้ชิดกันมากขึ้นส่งผลอย่างสำคัญให้เกิดการเรียกร้องให้เกิดการยอมรับพหุวัฒนธรรมมากขึ้นแต่ในขณะเดียวกัน การกระชับแน่นดังกล่าวก็นำมาซึ่งความขัดแย้งระหว่างวัฒนธรรมท้องถิ่นและวัฒนธรรมที่ไหลบ่าเข้ามาจากภายนอกเช่นเดียวกัน

ประการที่สอง จากการกระชับแน่นของเวลากับสถานที่การไหลเวียนของคนเงินทุน ความรู้ ข้อมูลข่าวสาร ที่เป็นไปอย่างกว้างขวาง ทำให้เส้นแบ่งต่าง ๆ ที่เคยมั่นคงชัดเจนเกิดความไม่มั่นคง ถูกตั้งคำถามและนำไปสู่การลากเส้นแบ่งใหม่ เช่น เส้นแบ่งระหว่างเมืองกับชนบท เรื่องส่วนตัวกับเรื่องสาธารณะ เรื่องภายในกับภายนอกประเทศ เป็นต้น จากเดิมการขยายตัวของทุนและธุรกิจของบริษัทข้ามชาติในลักษณะการไหลทางเดียวจากโลกตะวันตกสู่โลกที่เหลือ แต่โลกาภิวัตน์คือการนำมาซึ่งการเปลี่ยนแปลงความสัมพันธ์ระหว่างรัฐกับชาติการก่อเกิดของจินตนาการเกี่ยวกับชาติแบบใหม่ที่ตัดข้ามเส้นแบ่ง/พรมแดน ตลอดจนความคิดเรื่องชาติพันธุ์แบบใหม่ที่ไม่ได้ยึดโยงอยู่กับอาณาเขตของรัฐอีกต่อไปในการนี้หากมองว่าโลกาภิวัตน์นำไปสู่การสลายเส้นแบ่งแบบต่างๆที่ดำรงอยู่แล้ว ท้องถิ่นนิยม เชื้อชาตินิยม

^{๓๙} James A. Banks. *Diversity and citizenship education: Global perspectives*. (San Francisco: Jossey-Bass, 2004).

ชุมชนนิยม ศาสนานิยม ชาตินิยม ตลอดจนความขัดแย้งใหม่ ๆ ที่เกิดขึ้น เช่น การก่อการร้ายสากล ก็คือ ตัวอย่างหนึ่งของการพยายามลากเส้นแบ่งใหม่ๆ ให้เกิดขึ้น ลักษณะนี้ได้สะท้อนให้เห็นทั้งด้านที่ส่งเสริม พหุวัฒนธรรมนิยมและด้านที่นำมาซึ่งความขัดแย้งทางวัฒนธรรม

ประการที่สาม ช่องทางต่างๆ ที่เพิ่มมากขึ้นโดยเฉพาะอย่างยิ่งสื่ออิเล็กทรอนิกส์ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงของความหมายของสิ่งที่เรียกว่า “ความรู้” และการเรียนรู้กลายเป็นเรื่องของความสามารถในการย่อยสลายและจัดการข้อมูลจำนวนมากมหาศาล โดยที่ความท้าทายชุดใหม่ของการบริหารจัดการในยุคนี้คือ การใช้ข้อมูลความรู้สร้างมูลค่าเพิ่มให้กับปัจจัยการผลิตพื้นฐาน เช่น ทุน แรงงาน ทรัพยากรธรรมชาติ เป็นต้น ในประการนี้ส่งผลต่อการใช้ความรู้ตั้งคำถามกับชุดความคิดหรือคุณค่าเดิมที่ดำรงอยู่การให้ความสำคัญกับความรู้ดังกล่าวนำไปสู่การยอมรับความสามารถของผู้คนจากหลากหลายวัฒนธรรมให้สามารถทำงานหรือใช้ชีวิตอยู่ในพื้นที่เดียวกันได้

ประการที่สี่ โลกยุคนี้ก่อให้เกิดปัญหาและความขัดแย้งแบบใหม่ขึ้นเป็นจำนวนมาก ซึ่งเป็นความขัดแย้งที่ต้องอาศัยความร่วมมือของหลายฝ่ายในการจัดการ เนื่องจากปัญหามีความสลับซับซ้อน หลากหลายและตัดข้ามบรรดาเส้นแบ่งต่าง ๆ ที่มีอยู่แต่เดิม สถาบันหลักทางการเมือง-การปกครอง และสถาบันทางสังคมที่มีอยู่จึงไม่สามารถเข้าใจและไม่สามารถจัดการแก้ไขได้โดยลำพัง ความขัดแย้งดังกล่าว เช่น ความขัดแย้งด้านวัฒนธรรมความขัดแย้งบนฐานของเพศเป็นต้นรูปธรรมหนึ่งของความขัดแย้งแบบใหม่คือการเกิดขึ้นของขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมรูปแบบใหม่ เช่น ขบวนการสตรีขบวนการศาสนา ซึ่งมีลักษณะพิเศษประการหนึ่งคือ บางขบวนการเป็นการเคลื่อนไหวระดับท้องถิ่น แต่มีเครือข่ายในระดับโลก และเป้าหมายของการเคลื่อนไหวก็ไม่ใช่การล้มหรือยึดอำนาจรัฐ แต่เป็นการท้าทายในเชิงวาทกรรมความคิด ที่แนวความคิดเดิม ๆ เช่น ชนชั้น อำนาจอธิปไตยของรัฐ ไม่อาจเข้าใจขบวนการดังกล่าวนี้ได้

ประการที่ห้า การก่อการร้ายและการทำสงครามต่อต้านการก่อการร้ายคือความเป็นจริงชุดใหม่ของโลกปัจจุบันมีเหตุการณ์ ๙/๑๑ เป็นตัวอย่างที่บ่งบอกถึงสภาวะการณ์ดังกล่าวได้อย่างคมชัด เหตุการณ์ครั้งนั้นมีองค์ประกอบต่าง ๆ ที่แสดงให้เห็นถึงการเชื่อมโยงของเทคโนโลยีการคมนาคมสื่อสาร ความรู้ข้อมูล การเคลื่อนย้ายของคน เงินทุน และความขัดแย้งที่รุนแรง อีกทั้งยังแสดงให้เห็นถึงความเปราะบางทางการเมืองความมั่นคงของชาติความปลอดภัยของประชาชนนำไปสู่การจัดระเบียบโลกใหม่ ซึ่งอาจส่งผลต่อการเพิ่มขึ้นของการคุกคามเสรีภาพของประชาชนตลอดจนเป็นอันตรายต่อระบอบประชาธิปไตยภายใต้ข้ออ้างของการทำสงครามต่อต้านการก่อการร้าย

ประการที่หก การก่อเกิดทุนนิยมไร้พรมแดนหรือทุนนิยมดอทคอม ได้กลายเป็นความอ่อนไหวเพราะบางอีกประการหนึ่งของโลกยุคปัจจุบัน ลัทธิเสรีนิยมใหม่ที่เน้นการเปิดเสรีทางการค้าและการเงินก่อให้เกิดการเก็งกำไรในปริมาณที่ไม่ใช่การผลิตจริงผ่านการใช้เทคโนโลยีทันสมัยซึ่งเป็นสาระสำคัญของระบบทุนนิยมดอทคอม ยิ่งทำให้ระบบทุนนิยมโลกมีความเปราะบางมากยิ่งขึ้นและพร้อมล่มสลายได้ทุกเมื่อ^{๕๐}

กล่าวโดยสรุป เมื่อกล่าวถึง สังคมพหุวัฒนธรรม จะหมายถึงสังคมที่มีวัฒนธรรมที่หลากหลาย จากความท้าทายของกระแสโลกยุคโลกาภิวัตน์ พหุวัฒนธรรมถูกนำมาใช้ทั้งในแง่บวกและแง่ลบต่อสถานการณ์ของสังคมที่มีใช้จำเพาะอยู่ที่เขตแดนที่ตั้ง แต่เป็นยุคแห่งความหลากหลายที่ไร้ขอบเขตพรมแดน การสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับสังคมพหุวัฒนธรรมจำเป็นต้องคำนึงถึง เรื่อง เศรษฐกิจ การศึกษา ประวัติศาสตร์โดยใช้โครงสร้างของกลุ่มชน เชื้อชาติ สถานะครอบครัว เพศ ความสามารถพิเศษ ภาษา ศาสนา บทบาททางเพศ และภูมิศาสตร์เข้ามาเกี่ยวข้องซึ่งเป็นเรื่องละเอียดอ่อนที่ทรงพลัง การทำงานของภาครัฐการออกนโยบายประเทศแนวคิดเรื่องพหุวัฒนธรรมจึงเป็นเรื่องสำคัญในการสร้างสรรค์ประเทศให้เกิดสันติสุขและมีความปรองดอง ศาสนา นับเป็นเครื่องมือที่ถูกนำไปใช้ในการส่งเสริมการสร้างสันติภาพและสันติสุขในประเทศ แต่ในขณะเดียวกันฝ่ายตรงข้ามรัฐก็นำหลักศาสนาเป็นเครื่องมือที่ใช้ก่อเหตุความรุนแรงและเป็นเครื่องตอรองในการเป็นรัฐชาติดังที่ปรากฏในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนใต้ของประเทศไทย

๒.๔ แนวคิดสันติภาพตามหลักศาสนา

ในประเด็นนี้คณะผู้วิจัยได้นำเสนอประเด็นในการศึกษาเพื่อแสดงให้เห็นว่าแต่ละศาสนาได้แก่ พระพุทธศาสนา ศาสนาคริสต์ ศาสนาอิสลาม นั้นมีหลักการและวิธีการปฏิบัติเพื่อไปสู่สันติภาพว่าเป็นอย่างไร โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

๒.๔.๑ พระพุทธศาสนา ผลการศึกษาได้สรุปให้เห็นถึงหลักคิดพื้นฐานและแนวทางปฏิบัติจากคำสอนในคัมภีร์พระพุทธศาสนาที่นำไปสู่สันติภาพ โดยเริ่มต้นจากการให้ความหมายเรื่องสันติภาพมี ๒ ระดับ คือ **สันติภาพในเชิงโลกียะหรือสมมติสันติ** ซึ่งเป็นสันติภาพในระดับเบื้องต้นของการอยู่ร่วมกันอย่างสันติในสังคมมนุษย์ และสันติภาพในระดับสูงสุด คือ เข้าถึงพระนิพพาน ซึ่งเป็นเป้าหมายสูงสุดในทางพระพุทธศาสนา ทั้งนี้ สันติภาพในระดับโลกียะ หมายถึง สังคมแห่งสันติ สภาวะที่ปราศจาก

^{๕๐} กฤติธี ศรีเกตุ, การวิเคราะห์การเมืองตามแนวคิดพหุวัฒนธรรม, [ออนไลน์], แหล่งที่มา : <https://www.stou.ac.th/Schoolnew/polsci/UploadedFile/81713-12.pdf>, [๒๐ ก.ค.๒๕๖๓].

ความรุนแรง กล่าวคือ บุคคลหรือกลุ่มบุคคลในสังคมอาจมีความขัดแย้งกันทางการกระทำ การพูด และความคิดเห็นได้ ตราบเท่าที่การคิด การพูด หรือการกระทำนั้นไม่พัฒนาตัวเองไปสู่ความรุนแรงทั้งทางตรงและทางอ้อม การไม่ใช้ความรุนแรงในการแก้ไขปัญหา เครื่องมือวิธีการในการจัดการความขัดแย้งโดยไม่ใช้ความรุนแรง หรือปราศจากความรุนแรงทั้งทางตรงและทางอ้อมและเป็นวิธีที่ประกอบไปด้วยความรัก ความสงสาร ความเป็นธรรม เช่น ความโปร่งใส บริสุทธิ์ยุติธรรม และเที่ยงธรรม ในขณะที่ **สันติภาพในระดับเป้าหมายสูงสุด** คือ ภาวะแห่งสันติภาพกับสภาวะแห่งนิพพานในคัมภีร์พระพุทธศาสนา กล่าวไว้ว่าเป็นสิ่งเดียวกัน เพราะสันติ แปลว่า ความสงบ เป็นชื่อหนึ่งของพระนิพพาน คือ คำที่ใช้แทนกันได้ สรุปว่า สันติ คือ นิพพานนั่นเอง^{๔๑} เป็นสภาวะที่รู้แจ้งโลกและชีวิต เข้าใจสภาพความเป็นจริง ปราศจากภาวะของความขัดแย้งและความรุนแรงทั้งภายในและภายนอก “เป็นอิสรภาพ คือ หลุดพ้นจากความบีบคั้น ทำให้เกิดความสงบสุข สันติภาพที่ปราศจากความขัดแย้งและความรุนแรง จึงมีความหมายกินความไปถึงสันติภาพภายในคือการที่จิตสงบระงับดับกิเลสและกองทุกข์ ภาวะที่เป็นสุขสูงสุด เพราะไร้กิเลสไร้ทุกข์ เป็นอิสรภาพสมบูรณ์^{๔๒}

แม้ว่าคำสอนทุกคำสอนในคัมภีร์พระพุทธศาสนาอันมีถึง ๘๔,๐๐๐ พระธรรมขันธ์ แต่อย่างไรก็ตามหลักคำสอนที่แสดงให้เห็นถึงแนวปฏิบัติในการเข้าถึงสันติภาพในคัมภีร์พระพุทธศาสนาสามารถสรุปให้เห็นแนวทางได้อย่างเด่นชัด คือ หลักโอวาทปาติโมกข์และหลักมัชฌิมาปฏิปทา

หลักโอวาทปาติโมกข์ ซึ่งเป็นหลักการที่สะท้อนสันติภาพสูงสุดหรือเป้าหมายสูงสุดทางพระพุทธศาสนา คือ พระนิพพาน อันประกอบด้วย **หลักการ ๓** ข้อ ได้แก่ (๑) การไม่ทำบาปทั้งปวง (๒) การทำกุศลให้ถึงพร้อม (๓) การชำระจิตของตนให้ขาวรอบ **อุดมการณ์ ๔** ข้อ ได้แก่ (๑) ความอดทน ได้แก่ ความอดกลั้น ไม่ทำบาปทั้งทางกาย วาจาใจ (๒) นิพพาน ได้แก่ การดับทุกข์เป็นเป้าหมายพระพุทธศาสนา (๓) ไม่เบียดเบียน ไม่ทำร้าย รบกวน หรือเบียดเบียนผู้อื่น (๔) ความสงบทั้งทางกาย ทางวาจาและทางใจ และ **วิธีการ ๖** ข้อ ได้แก่ (๑) การไม่ว่าร้าย ได้แก่ ไม่กล่าวให้ร้ายหรือกล่าวโจมตีใคร (๒) การไม่ทำร้าย (๓) สำรวมในปาติโมกข์ ได้แก่ ความเคารพระเบียบวินัย กฎกติกา กฎหมาย (๔) รู้จักประมาณ ได้แก่ รู้จักความพอดีในการบริโภคอาหารหรือการใช้สอย (๕) อยู่ในสถานที่ที่สงัด ได้แก่ อยู่ใน

^{๔๑}พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), **การศึกษาเพื่อสันติภาพ**, พิมพ์ครั้งที่ ๖, (กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิพุทธธรรม, ๒๕๓๙), หน้า ๕.

^{๔๒}พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม**, พิมพ์ครั้งที่ ๑๖, (กรุงเทพมหานคร: เอส.อาร์.พรินติ้ง แมส โปรดักส์, ๒๕๕๑), หน้า ๖๖.

สถานที่สงบมีสิ่งแวดล้อมที่เหมาะสม (๖) ผีก็หัดจิตใจให้สงบได้แก่ผีก็หัดชำระจิตใจให้สงบมีสุขภาพ
คุณภาพ^{๔๓}

หลักมัชฌิมาปฏิปทา อันเป็นหลักหลักคำสอนสำคัญในทางพระพุทธศาสนาที่แสดงถึงหลัก
ปฏิบัติพื้นฐานสำคัญในการดำเนินชีวิตให้เกิดสันติภาพ มัชฌิมาปฏิปทาเป็นการสำคัญเพื่อไปสู่สันติภาพ
ด้วยเหตุว่า มัชฌิมาปฏิปทา เป็นระบบพัฒนาชีวิตให้พ้นทุกข์โทษ เข้าใจธรรมชาติ ทะนุถนอมธรรมชาติ
และอยู่ร่วมกันเป็นกลุ่มอย่างมีสุข^{๔๔} ซึ่งเป็นหลักทางสายกลางสำหรับการอยู่ร่วมกันท่ามกลางความ
หลากหลายของมนุษย์นั้น การยึดหลักการที่สุตโตงข้างใดข้างหนึ่งย่อมไม่อำนวยความสะดวกต่อการอยู่
ร่วมกัน ข้ำร้ายอาจเป็นการทำให้เกิดความบาดหมางทางจิตใจต่อกันไปอีกด้วย เมื่อมีความบาดหมางทาง
จิตใจย่อมนำไปสู่การทำลายทางกายและวาจาตามมา

กล่าวได้ว่า หลักโอวาทปาติโมกข์และหลักมัชฌิมาปฏิปทา มีเพียงแต่เป็นหลักปฏิบัติเพื่อ
เข้าถึงสันติในระดับสูงสุดแต่เพียงเท่านั้น แต่ยังสามารถนำมาใช้ในระดับของสันติในระดับโลกิยะ ซึ่งหาก
ผู้ใดปฏิบัติตามหลักโอวาทปาติโมกข์ ย่อมไม่สร้างความเดือดร้อนหรือเบียดเบียนผู้อื่นอันเป็นเหตุแห่งการ
สร้างความขัดแย้ง และยังเป็นแนวทางปฏิบัติที่ทำให้ชีวิตเกิดสันติสุขเนื่องจากรู้จักการใช้ชีวิตอย่าง
พอเพียงการรักความสงบอันเป็นพื้นฐานที่ทำให้ใจเกิดความสุข แต่อย่างไรก็ตามความขัดแย้งเป็นเรื่อง
ธรรมชาติที่ผูกติดอยู่ในจิตมนุษย์ตราบใดที่ยังไม่บรรลุถึงฝั่งพระนิพพาน ความขุ่นข้อง ความขัดเคือง
ความคิดความเห็นที่แตกต่างย่อมจะเกิดขึ้นได้เป็นธรรมดา พระพุทธองค์ทรงจึงได้วางแนวปฏิบัติเพื่อ
ป้องกันความขัดแย้งและทำให้เกิดความรักสามัคคีในหมู่คณะ เรียกว่า หลักสารณียธรรม ๖ ซึ่งนับว่าเป็น
แนวปฏิบัติที่นำไปสู่การสร้างสันติภาพและสันติสุขในสังคม

สารณียธรรม ๖ แม้ว่าเรื่องเล่าในคัมภีร์พระพุทธศาสนา หลายเรื่องราวก็ยังมีปรากฏการณ์
ความขัดแย้งให้เห็น ดังเช่นเรื่องเล่าการแตกพรรคแตกฝ่ายระหว่างหมู่พระภิกษุฝ่ายที่สนับสนุนพระวินัยธร
และพระภิกษุฝ่ายที่สนับสนุนพระธรรมเถิก มิได้นำมาซึ่งความไม่สงบไม่สันติในหมู่พระภิกษุเท่านั้น แต่ยัง
ได้ขยายผลสู่สังคมของอุบาสก อุบาสิกา ด้วยเหตุนี้จึงเป็นเหตุแห่งการแสดง หมวดธรรมในการอยู่ร่วมกัน
เป็นหมู่เป็นสังคม ด้วยปรารภนาสั่งสอนให้พระภิกษุมีความรักสามัคคีและมีความปรองดอง เป็นหลัก
ปฏิบัติต่อกันที่จะช่วยป้องกันและสลายความขัดแย้งในหมู่สังคม เรียกหลักปฏิบัตินี้ว่า หลักสารณียธรรม

^{๔๓} ที.ม.(ไทย) ๘/๙๐/๕๐.

^{๔๔} พระศรีคัมภีร์ญาณ (สมจินต์ สมมาบุญโญ), ทางสายกลางของอาริสโตเติล กับมัชฌิมาปฏิปทาใน
พระพุทธศาสนาเถรวาท, ออนไลน์, แหล่งที่มา: <http://ruur.igetweb.com/index.php?mo=3&art=603946>, [๒๓
กรกฎาคม ๒๕๖๓].

๖ ประการ^{๔๕} สาราณียธรรมเป็นธรรมที่ทำให้เป็นที่รักทำให้เป็นที่เคารพเป็นไปเพื่อความสงเคราะห์กัน เพื่อความไม่วิวาทกัน เพื่อความสามัคคีกัน เพื่อความเป็นอันเดียวกัน อันเกิดจาก (๑) ตั้งมั่นเมตตา กายกรรม ในเพื่อนพรหมจารีทั้งหลายทั้งต่อหน้าและลับหลัง (๒) ตั้งมั่นเมตตาวจีกรรม ในเพื่อน พรหมจารีทั้งหลายทั้งต่อหน้าและลับหลัง ฯลฯ (๓) ตั้งมั่นเมตตามโนกรรม ในเพื่อนพรหมจารีทั้งหลายทั้ง ต่อหน้าและลับหลัง ฯลฯ (๔) บริโภคโดยไม่แบ่งแยก ลาภทั้งหลายที่ประกอบด้วยธรรม ได้มาโดยธรรม (๕) เป็นผู้มั่งคั่งไม่ขาด ไม่ทะลุ ไม่ต่าง ไม่พร้อย เป็นไท ท่านผู้รู้สรรเสริญ ไม่ถูกค้นหาและทักท้วงครอบงำ เป็นไปเพื่อสมาธิ เสมอกันกับเพื่อน พรหมจารีทั้งหลาย ทั้งต่อหน้าและลับหลัง ฯลฯ (๖) เป็นผู้มั่งคั่ง โดยทักท้วงอันประเสริฐ เป็นนียยานิกธรรม เพื่อความสันทุกขโดยชอบแก่ผู้ทำตาม เสมอกันกับเพื่อน พรหมจารี ทั้งหลายทั้งต่อหน้าและลับหลัง ฯลฯ หลักสาราณียธรรมดังกล่าว เป็นหลักพื้นฐานในการ ปฏิบัติต่อกันเมื่ออยู่รวมกันเป็นหมู่คณะ

ศีล ๕ เป็นเรื่องของการมีกฎกติการ่วมกัน หรือที่เรียกว่า ศีล อันเป็นแนวปฏิบัติสำคัญเมื่อ อยู่ร่วมกันกับคนหมู่มากวินัยหรือศีลเป็นสิ่งที่พึงกระทำต่อกันด้วยความเคารพทั้งต่อตนเองและการเคารพ ผู้อื่น สำหรับศีลขั้นพื้นฐานสำหรับอุบาสก อุบาสิกา ได้แก่ ศีล ๕ ซึ่งเพียงแต่สังคัมมีศีล ๕ ก็ย่อมนำพาซึ่ง สันติสุขสู่สังคมแล้ว แต่อย่างไรก็ตาม ในการแบ่งสรรทรัพยากรหรือประโยชน์ที่ได้รับมาก็เป็นเรื่องสำคัญ และเป็นมูลเหตุหนึ่งของความขัดแย้งหากไม่ได้รับการจัดสรรที่เป็นธรรม และสรุปด้วยสังคมจะสันติสุขได้ ในสังคมหมู่นั้นต้องมีความคิดเห็นหรือทัศนคติต่อการดำเนินชีวิตที่เป็นไปในทางเดียวกัน สำหรับสันติใน ระดับโลกยะในทางพระพุทธศาสนา หลักการสำคัญที่สังคมควรเห็นพ้องต้องกัน คือ การใช้ความรุนแรง แม้จะมีความขัดแย้งสังคมต้องปฏิเสธการใช้ความรุนแรงอย่างเต็มกำลัง และในขณะเดียวกันต้องเห็นพ้อง ตรงกันว่าความแตกต่างความหลากหลายเป็นสิ่งที่สวยงามและเติมเต็มเป็นเหตุปัจจัยพึงพึงอาศัยซึ่งกัน และกัน

๒.๔.๒ ศาสนาคริสต์: ศาสนาคริสต์เป็นศาสนาที่เกิดจากพระเยซูทรงเผยแผ่ศาสนา อยู่ ๓ ปี คำสอนของพระเยซูนั้นปรากฏอยู่ในพระคัมภีร์ศาสนาคริสต์เรียกว่า "ไบเบิล" แบ่งออกเป็น ๒ ภาค คือ คัมภีร์เก่า (Old Testament) และคัมภีร์ใหม่ (New Testament) ศาสนาคริสต์มีจุดหมาย ปลายทางที่เป็นความสุขนิรันดร์ การได้ไปถึงอาณาจักรของพระเจ้า เพราะเชื่อว่าชีวิตในโลกนี้มีเพียงครั้งเดียว ตายไปแล้วก็จะไปอยู่ในนรกสวรรค์ชั่วนิรันดร์ นอกจากนี้ยังเชื่อว่า เมื่อคนตายแล้วไม่สูญเพราะวิญญาณเป็น อมตะ วิญญาณจะคอยวนพิพากษาโลก เมื่อถึงวันพิพากษาโลก ศาสนาคริสต์จึงเน้นหลักตรีเอกานุภาพ เชื่อและ ศรัทธาในพระเจ้า กล่าวคือ เชื่อในหลักตรีเอกานุภาพ (Trinity) หมายถึง อำนาจแห่งพระเจ้าในฐานะทั้ง ๓ คือ

^{๔๕} ม.มู (ไทย) ๑๒/๔๙๒/๕๓๑-๕๓๒.

พระบิดา พระบุตร และพระจิตคือ ให้ยึดมั่นและเคารพองค์ ๓ ได้แก่ ๑. พระยะโฮวา(พระบิดา) ๒. พระบุตร (พระเยซู) ๓. พระจิต (วิญญาณศักดิ์สิทธิ์ของพระบิดาและพระบุตรรวมกัน) สันติภาพตามหลักศาสนาคริสต์คือการได้เข้าถึงดินแดนศักดิ์สิทธิ์เป็นอาณาจักรของพระเจ้าที่ความรักเมตตาต่อมนุษย์เหมือนบิดามีต่อบุตรอย่างหาที่ประมาณไม่ได้

ดังนั้นลักษณะสันติภาพของศาสนาคริสต์คือ สอนให้ทุกคนมีจิตประกอบด้วยเมตตา กรุณา เสียสละและรู้จักให้อภัยเสมอหน้ากัน ทั้งต่อคนที่ตนรักและปรปักษ์ต่อตน ให้มีความรักตนเอง เหมือนรักตนเอง ลักษณะสันติภาพของศาสนาคริสต์จึงสรุปได้ คือ ความรัก ความเมตตา มีความรักเพื่อนมนุษย์เหมือนรักตัวเอง ศาสนาคริสต์สอนให้ทุกคนมีจิตประกอบด้วยเมตตา กรุณา รวมทั้งให้รักพระเจ้าอย่างสุดความคิดและสุดกำลังของตน จึงเป็นคำจำกัดความโดยย่อของศาสนาคริสต์ที่สรุปเอาไว้ซึ่งคำสอนทั้งปวงว่าเป็นศาสนาแห่งความรัก (The Religion of Love)^{๔๖}

หลักการเพื่อไปสู่สันติภาพของศาสนาคริสต์ที่สำคัญและมีความโดดเด่นคือ การเน้น **ความสำคัญของความรัก** ซึ่งเป็นความรักแบบมิตรภาพ มีเมตริ เอื้อเฟื้อ เผื่อแผ่ ปรารถนาให้ผู้อื่นได้พบกับความสุข คำสอนเหล่านี้ได้สอนทั้งใน พระคริสต์ธรรมเก่าและพระคริสต์ธรรมใหม่ ต่างก็เน้นคำสอนเรื่องความรักโดยให้ความสำคัญเรื่องความรัก เป็นสิ่งที่อยู่สูงสุด ความรักเป็นสิ่งที่ยิ่งใหญ่ และจำเป็นต่อผู้ที่อยู่บนโลกใบนี้ ถ้าอยู่อย่างปราศจากความรัก โลกใบนี้คงจะไม่มีความสุข ความรักของศาสนาคริสต์ แบ่งออกเป็น ๒ ประเภทได้แก่ ความรักระหว่างมนุษย์กับพระเจ้า และ ความรักระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ ความรักของพระเจ้านั้น พระองค์มอบความรักให้แก่มนุษย์อย่างไม่มีสิ้นสุด เปรียบเสมือนความรักที่พระเยซูที่ยอมให้ตัวเอง โดนลงโทษโดยการตรึงไว้ที่ไม้กางเขนที่หาสิ่งมาทดแทนไม่ได้ และ ไม่ได้หวังสิ่งตอบแทนใด ๆ ทั้งสิ้น หลักปฏิบัติตามหลักคำสอนในคัมภีร์ไบเบิล กล่าวคือ บทบัญญัติ ๑๐ ประการ อันเป็นวิถีปฏิบัติเพื่อไปสู่สันติภาพหรือการเข้าถึงความเป็นหนึ่งเดียวกับพระเจ้า

บัญญัติ ๑๐ ประการ ได้แก่ (๑) จงนมัสการพระเจ้าแต่ผู้เดียว (อย่าทำรูปเคารพ) (๒) อย่าออกพระนามพระเจ้าโดยไม่สมควร (๓) วันพระเจ้าให้ถือเป็นวันศักดิ์สิทธิ์ (วันอาทิตย์) (๔) จงนับถือบิดามารดา (๕) อย่าฆ่าคน (๖) อย่าล่วงประเวณี (๗) อย่าลักทรัพย์ (๘) อย่าขโมย (๙) อย่าเป็นพยานเท็จต่อเพื่อนบ้านของเจ้า (๑๐) อย่าโลภอยากได้เรือนของเพื่อนบ้าน หรือสิ่งหนึ่งสิ่งใดของเพื่อนบ้านนั้น^{๔๗}

^{๔๖} พระครูวาปีวชิโรภาส, **สงครามศาสนาคริสต์-อิสลาม**, (เอกสารประกอบการสอนวิชาประวัติและพัฒนาการความขัดแย้งและสันติภาพในโลกยุคใหม่, สาขาวิชาสันติศึกษา, ๒๕๕๘), หน้า ๓.

^{๔๗} **บัญญัติ ๑๐ ประการ** [ออนไลน์], แหล่งที่มา: http://region7.prd.go.th/ewt_news.php?nid=40056&filename=in dex [๑๐ ธันวาคม ๒๕๕๙].

กล่าวได้ว่า บัญญัติ ๑๐ ประการเป็นหลักปฏิบัติในการอยู่ร่วมกัน เพราะเมื่อแต่ละคนมีแนวปฏิบัติที่เป็นแบบเดียวกันก็ย่อมไม่มีความแตกต่างและแปลกแยกบนวิถีแห่งการดำเนินชีวิต และมีวิธีปฏิบัติที่สอดคล้องกันไม่เลือกที่รักมักที่ชังเมื่อมีการกระทำผิดกฎเกณฑ์ที่ตั้งกันเอาไว้ ทำให้ความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน

๒.๔.๓ ศาสนาอิสลาม: เป็นศาสนาที่มุ่งต่อพระเป็นเจ้าองค์เดียว จึงมีแนวทางปฏิบัติเพื่อสันติภาพในเชิงปัจเจกชน คือ มีศรัทธายึดมั่นอยู่ในหลักคำสอนตามคัมภีร์อัลกุรอาน หรือตามคำสั่งสอนของพระอัลเลาะห์ จุดมุ่งหมายสูงสุดในคำสอนของศาสนาอิสลามคือ เชื่อว่าพระอัลลอฮ์ ทรงสร้างโลกและสรรพสิ่ง ทรงเป็นผู้กำหนดชะตากรรมของคนและสัตว์ พระอัลลอฮ์ทรงสร้างสวรรค์และแผ่นดินตลอดทั้งสรรพสิ่งอันมีอยู่ ในระหว่างสวรรค์และแผ่นดินตลอดเวลา ๖ วัน ทรงสร้างสวรรค์ขึ้นมา ๗ ชั้น ภายในเวลา ๒ วัน และทรงใช้เวลาสร้างแผ่นดินเพียง ๒ วัน เช่นกัน แล้วทรงสร้างสิ่งต่างๆ บนแผ่นดิน ทรงสร้างมนุษย์และทรงสร้างสัตว์ต่างๆ มาให้เป็นพาหนะและอาหารแก่มนุษย์ มุสลิมเชื่อว่าโลกที่แท้จริงคือโลกหน้าหรือสวรรค์ ได้อยู่กับพระเจ้าชัวันรันดร์ ส่วนโลกนี้ (ดุนยา) เป็นเพียงมายา ไม่จริงแท้ การที่อัลลอฮ์สร้างโลกนี้ เพื่อพิสูจน์ความเข้มแข็งของจิตใจว่า ศรัทธาต่อพระอัลลอฮ์มากแค่ไหน ซึ่งวัดได้จากการปฏิบัติตามหลักศรัทธา ๖ ประการ อันเป็นหลักการเพื่อไปสู่สันติภาพของศาสนาอิสลาม และ หลักปฏิบัติหรือหน้าที่ในศาสนา (อิบาดะห์) ๕ ประการ เป็นวิถีทางเข้าถึงสันติภาพในวิถีความเชื่อของศาสนาอิสลาม

ศรัทธา ๖ เป็นหลักพื้นฐานคำสอนที่สำคัญ กล่าวคือ หลักศรัทธา ๖ โดยมีหลักความเชื่อ ๖ ประการ คือ (๑) ศรัทธาในพระอัลเลาะห์องค์เดียว (๒) ศรัทธาในศาสนาดวงค์ก่อนๆ และมีศรัทธาเชื่อมั่นว่าพระมะหะมัดเป็นศาสนาดวงค์สุดท้าย (๓) ศรัทธาในคัมภีร์อัลกุรอาน (๔) ศรัทธาเชื่อมั่นว่าเทพเป็นผู้นำคำสอนจากพระเจ้ามาสู่บิมะหะมัด (๕) ศรัทธาเชื่อในวันพระเจ้าพิพากโลกหรือวันสิ้นโลกซึ่งเป็นวันที่วิญญาณจะต้องรับ ผลกรรมจากการกระทำขณะมีชีวิตอยู่ (๖) ศรัทธามีความเชื่อว่าสภาวะของโลกและชีวิตเป็นไปตามเจตจำนงของพระอัลเลาะห์^{๔๔}

หลักปฏิบัติ ๕ ประการ (อิบาดะห์) เป็นหลักปฏิบัติที่แสดงออกถึงพลังแห่งศรัทธาที่มุสลิม (ผู้ที่นับถือศาสนาอิสลาม) ต้องยึดถือปฏิบัติอย่างเคร่งครัด มี ๕ ประการ (๑) การปฏิญาณตน (๒) การละหมาด หรือ สวด (นมาซ หรือ นมัสการ (๓) การถือศีลอด (๔) การบริจาคศาสนทานซะกาต (๕) การประกอบพิธีฮัจญ์

^{๔๔} ศูนย์กษัตริย์ฟายัดเพื่อการพิมพ์อัลกุรอาน, พระมหาคัมภีร์อัลกุรอาน พร้อมความหมายภาษาไทย, (กรุงเทพมหานคร: สมาคมนักเรียนเก่าอาหรับประเทศไทย, ร.ศ.๑๔๑๙ [พ.ศ.๒๕๕๓]), หน้า ๑๑๗๓-๑๑๗๘.

จากหลักการเพื่อไปสู่สันติภาพของศาสนาอิสลามที่สำคัญดังกล่าว จะเห็นได้ว่าศาสนาอิสลามให้ความสำคัญเป็นอย่างมากกับวิถีแห่งความเชื่อที่สะท้อนสู่วิถีแห่งการปฏิบัติที่เคร่งครัด ด้วยเพราะพื้นฐานความเชื่อที่ว่า การจะนำมวลหมู่มนุษย์ไปสู่สันติภาพจึงต้องมีหลักการที่เป็นที่ยึดเหนี่ยวอันเดียวกันเพราะหากปราศจากหลักการที่เป็นอันหนึ่งอันเดียวกันก็ย่อมยากที่จะปรกติสุข สงบได้ เพราะต่างคนหรือต่างฝ่ายก็มีสิ่งที่เชื่อเป็นของแต่ละบุคคล หลักการกับวิธีการปฏิบัติต้องเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันด้วย ซึ่งเป็นการเน้นความสำคัญทั้งด้าน จิตใจ และสิ่งภายนอกหรือบุคคลอื่นที่อยู่ร่วมกันในสังคม ไม่เพียงแต่ตนเองจะเป็นผู้ที่มีวิธีการในการเป็นไปเพื่อสู่สันติภาพเพียงตนเองแล้ว หากแต่ยังจะต้องอนุเคราะห์เกื้อหนุนแก่สังคม และบุคคลอื่นร่วมกันไปด้วย ศาสนาอิสลามจึงกล่าวได้ว่า เป็นศาสนาแห่งสันติ บนพื้นฐานของการมีจิตใจที่ภักดีต่อพระเจ้าและยังจะต้องส่งต่อหรือช่วยเหลือผู้อื่นบนวิธีการที่สัมพันธ์กับหลักการ ๕ ประการข้างต้นอีกด้วย

สรุป เห็นได้ว่าหลักการและวิธีการเพื่อไปสู่สันติภาพของแต่ละศาสนา ทั้ง ศาสนาพุทธ คริสต์ อิสลาม ฮินดูและซิกข์นั้น สะท้อนให้เห็นว่าทุกศาสนาต่างๆ ในแง่ของหลักการและวิธีการที่นำไปสู่สันติภาพค่อนข้างสัมพันธ์กัน ถึงแม้ว่าในด้านจุดหมายสูงสุดของแต่ละศาสนาจะมีปลายทางตามความเชื่อที่แตกต่างกันก็ตาม แต่จุดร่วมที่เหมือนกันคือ การเข้าถึงสันติสุขที่สามารถดำเนินชีวิตในสังคมด้วยความไม่เบียดเบียน การไม่ทำร้ายซึ่งกันและกัน การให้ความรักต่อเพื่อนมนุษย์และสรรพสัตว์ทั้งหลาย ดังนั้นในการบูรณาการหลักการและวิธีการเพื่อไปสู่สันติภาพในศาสนา ทั้งพระพุทธศาสนา คริสต์ อิสลาม ฮินดู และศาสนาซิกข์นั้น คณะผู้วิจัยเห็นว่าควรนำเสนอในประเด็นจุดร่วมและสว่นจุดต่างในด้านของความเชื่อ ความจริงอันสูงสุดในแต่ละศาสนา จุดร่วมที่หลักคำสอนรวมถึงวิถีปฏิบัติที่ทุกศาสนาต่างก็สามารถใช้เป็นหลักการและวิถีปฏิบัติร่วมกันได้โดยไม่ขัดต่อคำสอนของแต่ละศาสนา ซึ่งคณะผู้วิจัยจะได้นำเสนอในประเด็นต่อไป

๒.๕ แนวคิดผู้นำนักสันติภาพโลก

สันติภาพเป็นแนวคิดที่เกิดขึ้นท่ามกลางสถานการณ์ความขัดแย้ง การไม่ได้รับความยุติธรรม การไม่ปรารถนาที่จะเห็นความรุนแรงจากภัยสงครามอันเนื่องจากความเห็นแนวคิด ลัทธิ ความเชื่อ รวมถึงผลประโยชน์ของผู้มีอำนาจ และหนทางที่เกิดสันติภาพ ผู้นำมีความสำคัญอย่างยิ่ง ดังนั้นในส่วนนี้ จะได้นำเสนอถอดบทเรียนผู้นำนักสันติภาพโลก เพื่อให้ทราบถึงกระบวนการทัศน์ของผู้นำและบริบทของการสร้างสันติภาพที่มีทั้งที่เหมือนและแตกต่างกันตามบริบทที่เกิดขึ้น โดยมีรายละเอียดดังนี้

มหาตมะคานธี (Mahatma Gandhi) นักสันติภาพโลกในแนวทางการไม่ใช้ความรุนแรง (Non-violence) เป็นผู้ที่ได้เสนอวิธีการเพื่อการสร้างสันติภาพในรูปแบบ ๓ แนวคิดหลัก ๆ ได้แก่ สัตย์ (Satya) อหิงสา (Ahimsa) และสัตยาเคราะห์ (Satyagraha) หรือพลังแห่งสัจจะซึ่งมีนัยยะเพื่อการปฏิบัติ ดังนี้ (๑) สัตย์หรือสัจจะคือพระเป็นเจ้าคานธีได้ให้ความสำคัญกับสัจจะอย่างสูงส่งโดยมีความพยายามอย่างยิ่งในการที่จะรักษาสัจจะ (๒) อหิงสาคือ แนวทางที่จะทำให้มนุษย์เข้าถึง “สัจจะ” อหิงสาเป็นการฝึกและบังคับใจไม่ยอมให้มีการทำร้ายหรือแค้นผู้ใด อหิงสามิใช่เป็นการยอมจำนนหรือสืโรราบ หากจะมีการยอมจำนนหรือสืโรราบแล้วไซ้ การใช้หิงสาหรือกำลังจะดีกว่า^{๔๙} ฉะนั้น เงื่อนไขที่สำคัญของอหิงสา หรือการไม่ใช้ความรุนแรงก็คือ การสร้างความเป็นธรรมให้แก่ชีวิตทุกชนิด และทุกระดับ^{๕๐} สรุปว่า การไม่ใช้ความรุนแรงหรืออหิงสา ที่ใดมีอหิงสา ที่นั่นย่อมมีสัจจะ และสัจจะก็คือพระเป็นเจ้า (๓) สัตยาเคราะห์ คือ การต่อสู้^{๕๑} กล่าวคือ ไม่มีความเกลียดชัง มีความอดทน มีการสวดภาวนาเป็นลักษณะสำคัญของ สัตยาเคราะห์^{๕๒} ความเป็นจริงทางสังคมย่อมเป็นไปไม่ได้ที่จะทำให้คนในสังคมไม่มีความขัดแย้งกัน เพราะ ความขัดแย้งทำให้เกิดการปรับตัวและเปลี่ยนแปลง หากเปลี่ยนแปลงในทางสร้างสรรค์เรียกว่าเป็นการ พัฒนา แต่หากเปลี่ยนแปลงในทางร้ายก็จะทำให้เกิดความรุนแรง ดังนั้นสันติวิธีจึงเป็นทางเลือกที่ให้แต่ละ สังคมได้เรียนรู้และนำไปปรับใช้ให้สอดคล้องกับบริบทของสังคมของตนเอง

โดยภาพรวม มหาตมะ คานธี ได้นำเสนอว่า “รากฐานของอหิงสาหรือการไม่เบียดเบียนนั้น เริ่มต้นจากศรัทธาในสัจจะหรือพระเป็นเจ้าซึ่งดำรงอยู่ทุกหนทุกแห่งดังนั้นจะไม่อาจใช้ความรุนแรงต่อชีวิตของฝ่ายตรงข้ามได้ไม่อาจเกลียดชังเขาได้แต่ที่ต้องเป็นศัตรูด้วยคือความชั่วและความ อยุติธรรมต่าง ๆ การต่อสู้กับความอยุติธรรมเหล่านี้จักต้องใช้อหิงสาเป็นหลักและพร้อมที่จะเผชิญกับความทุกข์ยากในลักษณะต่าง ๆ ซึ่งจะกระทำได้ก็ต่อเมื่อผู้ปฏิบัติสัตยาเคราะห์หรือผู้ที่ใช้อหิงสามิศรัทธาในพระเป็นเจ้าหรือ สัจจะซึ่งสิ่งที่เป็นข้อมูลยืนยันแนวคิดดังกล่าวข้างต้นก็คือสถานการณ์การต่อสู้เพื่อเอกราชของอินเดียที่ คานธีได้ชี้ให้เห็นว่า “หากท่านคิดว่าเราจะสามารถได้เอกราชมาด้วยวิธีการไม่ใช้ความรุนแรงนั้นก็ หมายความว่าผู้คนจำนวนมากในประเทศจะต้องจัดองค์กรกันด้วยการไร้ความรุนแรงถ้าปราศจากคลื่น

^{๔๙} มหาตมะ คานธี, แปลโดย กรุณา-เรืองอุไร กุศลาสัย, *โลกทั้งผองพี่น้องกัน*, พิมพ์ครั้งที่ ๖ (กรุงเทพมหานคร: ดอกหญ้า, ๒๕๔๕), หน้า ๒๐๑.

^{๕๐} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๘๔.

^{๕๑} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๙๐.

^{๕๒} M.K. Gandhi, *Non-Violence in Peace & War*, Vol. 1 (Ahmedabad: Navajivan Publishing House, 1948), p. 61.

มหาชนที่หันมาซื้อหิงสาแล้วเราก็ไม่อาจเป็นไทแก่ตัวโดยอาศัยเส้นทางแห่งการไม่ใช้ความรุนแรงได้”^{๕๓}
 คานธีแนะนำให้ผู้คนเปลี่ยนแปลงตามความปรารถนาที่อยากจะให้โลกใบนี้เปลี่ยนแปลง (ไปในทางสงบสันติ
 สุข) (“Be the change that you wish to see in the world.”)^{๕๔}

เนลสัน แมนเดลา (Nelson Mandela) อดีตประธานาธิบดีที่มาจากการเลือกตั้งคนแรก
 ของประเทศแอฟริกาใต้ เป็นผู้นำที่สามารถนำพาประเทศแอฟริกาใต้เข้าสู่ยุคใหม่แห่งการอยู่ร่วมกันอย่าง
 ประองตองระหว่างคนพื้นเมืองของประเทศสองกลุ่ม คือ ๑) กลุ่มคนผิวขาวที่สืบเชื้อสายมาจากชาวดัตช์
 เยอรมัน ฝรั่งเศส และอังกฤษ และมีภาษาของตนเองคือภาษาแอฟริกันส์ และ ๒) กลุ่มชาวพื้นเมืองผิวดำ
 ที่มีภาษาของตนเองเช่นกัน คือภาษาซอร์ซาห์ ที่มีจำนวนประชากรมากกว่าคนผิวขาวมาก ท่านแมน
 เดลลาสามารถนำประเทศไปสู่การเปลี่ยนผ่านทางการเมือง (Political Transformation) โดยไม่ต้อง
 เผชิญกับความรุนแรงที่อาจเกิดขึ้นจากการต่อสู้ทางการเมืองระหว่างคนสองกลุ่มดังกล่าวนี้ที่ในขณะนั้นมี
 แนวโน้มที่จะขยายกลายเป็นสงครามกลางเมือง และผ่านไปได้อย่างสงบเรียบร้อยสืบต่อเนื่องมาจนถึง
 ปัจจุบัน จนทั่วโลกยกย่องให้เกียรติท่านในฐานะผู้มีภาวะผู้นำระดับสูงของโลกในการสร้างแรงบันดาลใจ
 จากหลาย ๆ สิ่งสู่ “ความรักสามัคคีร่วมกันในการสร้างชาติ” ของคนในแอฟริกาใต้ทั้งสองกลุ่ม และท่าน
 แม้จะเสียชีวิตไปเมื่อไม่นานนี้ ก็ยังเป็นแรงบันดาลใจแก่นักสันติภาพทั่วโลกที่พากันชื่นชม ยกย่องผลงาน
 การเป็นผู้นำของท่านตลอดชีวิตแห่งการต่อสู้เพื่ออิสรภาพของท่าน ว่า “รูปแบบเนลสัน” (Nelson’s
 Model) โดยครั้งหนึ่ง ท่านได้กล่าวสุนทรพจน์ต่อฝูงชนจำนวนมาก และได้ขอร้องให้ทุกคนลืมอดีต แล้ว
 ชักชวนให้ทั้งอาวูร หยุดการต่อสู้หรือการก่อจลาจลด้วยความหมายโดยนัยคือจะไม่มีมีการเอาผิดโดยรัฐ
 และหันมาร่วมกันสร้างชาติผ่านการจัดตั้งรัฐบาลร่วมกันด้วยระบอบประชาธิปไตย หรือกล่าวกันว่า “การ
 ประองตอง เริ่มต้น ณ จุดนี้” โดยจัดให้มีเจ้าหน้าที่รักษาความปลอดภัยร่วมกันระหว่างกลุ่มคนขาวที่ใช้
 ภาษาแอฟริกันส์ และกลุ่มคนดำที่ใช้ภาษาซอร์ซาห์ เพราะเป้าหมายที่เป็นภาพรวมซึ่งอยู่ในใจของท่าน
 แมนเดลา ณ ขณะนั้นก็คือ การอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข โดยท่านชี้ให้เห็นว่าทุกฝ่ายต่างมีข้อบกพร่อง แต่
 ทุกฝ่ายจำเป็นต้องอยู่ร่วมกันและไม่อาจปฏิเสธสิ่งเหล่านี้ได้ มิใช่เรื่องของการมากำหนดแนวทางแพ้นะ
 หรือการตอบโต้ทางการเมืองแต่อย่างใด^{๕๕}

^{๕๓} M.K. Gandhi, *My Non-violence*, (Ahmedabad: Navajivan Publishing House, 1960), p.4.

^{๕๔} “Be the change you wish to see”, ออนไลน์, แหล่งที่มา:

http://en.wikiquote.org/wiki/Mahatma_Gandhi. [๒๓ กรกฎาคม ๒๕๖๓].

^{๕๕} สุรศักดิ์ อัครอารีสุข, “ศึกษากภาวะผู้นำ จากผู้นำระดับโลก”, ออนไลน์, แหล่งที่มา: surasak-akkaraareesuk.blogspot.com/.../blog-post.html, [๑๙ ก.ค. ๒๕๕๓].

มาร์ติน ลูเธอร์ คิง จูเนียร์ (Martin Luther King Jr.) หมอสอนศาสนาในกายแบบทิส และนักต่อสู้เพื่อสิทธิมนุษยชน (Civil Right) เกิดที่นครแอตแลนตา รัฐจอร์เจีย เป็นบุตรชายของพระแบบทิส ได้รับการศึกษาจากวิทยาลัยมอร์ เฮาส์ แอตแลนตา จากวิทยาลัยการศาสนาโครเซอร์ เพนซิลเวเนีย และจากมหาวิทยาลัยบอสตัน สหรัฐอเมริกา ต่อมาได้กลายเป็นผู้นำขบวนการเรียกร้องสิทธิเสมอภาคของชาวผิวดำ เนื่องจากนโยบายและแนวทางต่อต้านที่ใช้ความรุนแรงตามแนวทางของมหาตมะ คานธี และจากทักษะการพูดต่อสาธารณะที่เป็นที่เลื่องลือ คิง ได้เป็นผู้นำในการคว่ำบาตรไม่ยอมรับการแบ่งแยกคนผิวดำที่ไม่ให้โดยสภารรณประจำทางร่วมกับคนผิวขาวที่เมืองมอนต์ โกเมอรี รัฐแอละแบมา และจัดประชุมผู้นำศาสนาคริสต์นิกายแอดเวนติสต์ ซึ่งในระหว่างนี้เขาถูกจับขังคุกหลายครั้ง ในปี พ.ศ. ๒๕๐๖ คิงเป็นผู้นำในการเดินขบวนอย่างสันติที่อนุสาวรีย์ลิงคอล์นในวอชิงตัน ดี.ซี. โดยมีผู้เข้าร่วมเดินมากถึง ๒๐๐,๐๐๐ คน ในการประชุมครั้งนี้เขาได้กล่าวสุนทรพจน์ที่มีชื่อเสียง คือ “ข้าพเจ้ามีความฝัน” (I Have a Dream) และในโอกาสนี้เขายังได้ประกาศด้วยว่า “อเมริกาจะปราศจากความลำเอียงและไม่มียอดคิดต่อคนผิวดำในปี พ.ศ. ๒๕๐๗” ในปี พ.ศ. ๒๕๐๗ มาร์ติน ลูเธอร์ คิง ได้รับรางวัลสันติภาพเคนเนดี (Kenedy Peace Prize) รางวัลโนเบลสาขาสันติภาพ (Noble Prize) ความสำเร็จสูงสุดของเขา คือ การท้าทายอำนาจของกฎหมายแบ่งแยกผิวในภาคใต้ของสหรัฐอเมริกา หลังปี พ.ศ. ๒๕๐๘ เป็นต้นไป เขาได้หันเหความสนใจไปเน้นการรณรงค์ให้มีการปรับปรุงสภาพสังคมของคนผิวดำและคนยากจนในภาคเหนือของประเทศซึ่งพบว่าง่ายกว่า นอกจากนี้ มาร์ติน ลูเธอร์ คิง ยังได้รณรงค์ต่อต้านการทำสงครามเวียดนาม และจะจัดการชุมนุมใหญ่ในกรุงวอชิงตัน ดี.ซี. อีกครั้งหนึ่ง ในที่สุด เขาถูกลอบยิงถึงแก่ชีวิตที่เมืองเมมฟิส รัฐเทนเนสซี โดยเจมส์ เอิร์ล เรย์ ชาวผิวขาว ซึ่งต่อมาถูกจับกุมได้ที่กรุงฮอนดูรัส ประเทศอังกฤษและถูกศาลพิพากษาจำคุก ๙๙ ปี หลังจากที่มีมาร์ติน ลูเธอร์ คิงถูกลอบสังหารในปี ค.ศ. ๑๙๖๘ (พ.ศ. ๒๕๑๑) เขาก็ได้กลายเป็นสัญลักษณ์ของการต่อต้านเพื่อความยุติธรรมทางเชื้อชาติจวบจนทุกวันนี้ ในวันที่ ๑๕ มกราคม ของทุกปี ซึ่งตรงกับวันคล้ายวันเกิดของเขา ได้รับการประกาศให้เป็น “วันมาร์ติน ลูเธอร์ คิง” วันนักขัตตระดับชาติ โดยค่อย ๆ ได้รับการยอมรับจากรัฐต่าง ๆ เพิ่มขึ้นนับแต่ พ.ศ. ๒๕๒๙ เป็นต้นมา^{๕๖} จะเห็นได้ว่า มาร์ติน ลูเธอร์ คิง จูเนียร์ มีแนวทางการต่อสู้เพื่อให้ได้สิ่งที่ต้องการเพื่อความเสมอภาคของมวลมนุษยชาติโดยไม่มีการแบ่งแยกผิวสีหรือเผ่าพันธุ์ในแนวเดียวกับเนลสัน แมนเดลาและมหาตมะ คานธี ด้วยหลักอหิงสา นัยยะสำคัญที่เห็นเด่นชัดคือความเสมอภาค เมื่อใดที่มวลมนุษยชาติได้รับการปฏิบัติอย่าง

^{๕๖} “มาร์ติน ลูเธอร์ คิง จูเนียร์”, ออนไลน์, แหล่งที่มา: Gurusanook.com, ๒๖ พ.ย. ๒๕๕๖, [๑๘ ก.ย. ๒๕๕๙].

เสมอภาคด้วยการระลึกถึงศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์ที่เสมอเหมือนกัน เมื่อนั้นสันติภาพจึงจะเจริญงอกงามได้

แม่ชีเทเรซาแห่งกัลกัตตา ผู้ที่ได้รับการยกย่องว่าเป็นนักสันติภาพโลกในสายสังคมสงเคราะห์ ได้กล่าวไว้ในเรื่องราวชีวิตของท่านเกี่ยวกับความรักที่บริสุทธิ์สรุปความว่าความรักเริ่มต้นที่บ้าน แต่ทุกวันนี้เรามีครอบครัวที่มีปัญหาถึงขั้นบ้านแตกสาแหรกขาดอยู่มากมายก็เนื่องมาจากการขาดการแบ่งปันกัน และไม่มีความสุขในการรับใช้กันและกัน หาใช่ความยากจนไม่ แต่เป็นเพราะความทะเยอทะยานอยากได้ อยากมี อยากเป็นที่ไม่ได้รับการควบคุมจนให้ความสำคัญกับสิ่งต่าง ๆ เหล่านั้นมากกว่าครอบครัว นี่คือเหตุผลที่ทำให้คุณแม่กับบอกกับคนหนุ่มสาวทั้งหลายว่า เมื่อหนุ่มสาวรักกันเป็นเรื่องสวยงาม แต่ขอให้แน่ใจว่ารักกันด้วยหัวใจบริสุทธิ์สะอาดมากกว่าเงินทองและการครอบครองใด ๆ ทั้งสิ้น และคุณแม่ไม่เคยเบื่อที่จะพูดถึงเรื่องความรักกับชีวิตครอบครัวซึ่งเป็นหน่วยเล็กที่สุดแต่มีความสำคัญอย่างยิ่งยวดของสังคมถ้าทุกคนต้องการให้ครอบครัวและสังคมมีความสงบสันติสุข ก็ต้องเรียนรู้ที่จะแบ่งปันความสุขยื่นมือออกเพื่อรับใช้กัน และมอบหัวใจเพื่อความรัก ความอ่อนโยน และความยินดีกับการให้ ทั้งหมดนี้เปรียบเสมือนตะเกียงรักที่จะสามารถนำทางทุกคนกลับสู่ครอบครัวได้^{๕๗}

ดาไลลามะองค์ที่ ๑๔ เทนซิน เกียตโซ:แนวคิด “จิตเดิมแท้ของมนุษย์คือความกรุณา” ไฮเวิร์ด ซี. คัทเลอร์ ได้สนทนากับท่าน ดาไลลามะองค์ที่ ๑๔ มีนัยว่า คำกล่าวเกี่ยวกับธรรมชาติพื้นฐานของมนุษย์ในความเห็นของท่าน ดาไลลามะนั้น คือความรักความเมตตา แล้วเหตุใดโลกนี้จึงยังเต็มไปด้วยความขัดแย้งและพฤติกรรมก้าวร้าว ท่านดาไลลามะตอบว่าเราไม่อาจปฏิเสธได้ว่าความขัดแย้งและความขมึงตึงดำรงอยู่ในจิตใจของเราในครอบครัว ในสังคม ในประเทศ และในโลก จึงมีผู้สรุปว่าธรรมชาติพื้นฐานของมนุษย์ คือความก้าวร้าวรุนแรงแล้วก็มีผู้เปรียบเทียบกับสัตว์ว่า คนมีความก้าวร้าวรุนแรงมากกว่าสัตว์บางคนก็ว่าความรักความเมตตาเป็นส่วนหนึ่งของจิตใจมนุษย์ในด้านหนึ่งก็จริงแต่ในอีกด้านหนึ่งก็มีความเกลียด ความโกรธ คือจิตมี ๒ ด้าน แต่ท่าน ดาไลลามะ ก็ยังยืนยันความเชื่อของท่านว่าธรรมชาติของมนุษย์คือความกรุณา และความอ่อนโยน ความโกรธความเกลียด ความรุนแรงที่เกิดขึ้นเป็นเพียงสิ่งที่จรมาไม่ใช่พื้นฐานของจิตดังที่เรียกกันว่า “จิตเดิมแท้” และมีคำพูดว่าจิตเดิมแท้นั้นประภัสสร ความก้าวร้าวรุนแรงเกิดขึ้นได้แต่ไม่ใช่ธรรมชาติของจิตเดิมแท้ หากแต่เป็นผลจากการรู้จักคิด (intelligence) โดยมนุษย์พัฒนาสมรรถนะของสมองขึ้นมาเป็นเครื่องมือที่จะหาทางต่อสู้กับภัยต่าง ๆ ในธรรมชาติ เมื่อสังคมมนุษย์มีความซับซ้อนมากขึ้นมนุษย์ก็ต้องพัฒนาสมรรถนะของสมองมากขึ้น สรุปว่า

^{๕๗} คุณแม่เทเรซาแห่งกัลกัตตา, แม่ของผู้ยากไร้, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มูลนิธิโกมลคีมทอง, ๒๕๔๑), หน้า ๓๙-๔๕.

จิตเดิมแท้ของมนุษย์มีความอ่อนโยน แต่ความก้าวร้าวรุนแรงเกิดจากการพัฒนาสมองที่ไม่ได้สมดุล กล่าวคือ พัฒนาการของสมองโดยไม่วางดุลด้วยความกรุณา จึงนำไปสู่การทำลายและความวิฤติ^{๕๔}

กล่าวได้ว่า ผู้นำนักสันติภาพโลกต่างก็ใช้กระบวนการสันติวิธีในการแก้ปัญหาความขัดแย้ง การเรียกร้องขอความยุติธรรม ซึ่งแต่ละผู้นำก็มีบริบทเครื่องมือด้านสันติวิธีที่นำมาใช้แตกต่างกัน แต่แง่มุมที่เหมือนกันคือ การเรียกร้องให้เกิดการยอมรับ เคารพศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ หัวใจกรุณาต่อกันที่ก้าวข้ามความแตกต่างทางศาสนา วัฒนธรรมและความเชื่อ

๒.๖ ข้อมูลพื้นฐานจังหวัดนครศรีธรรมราช

๒.๖.๑ ประวัติศาสตร์ของจังหวัดนครศรีธรรมราช

เมืองนครศรีธรรมราช เป็นเมืองที่มีประวัติศาสตร์มายาวนานไม่น้อยกว่า ๑,๘๐๐ ปี ตามหลักฐานโบราณคดีที่ปรากฏอย่างน้อยนับตั้งแต่พุทธศตวรรษที่ ๗ เป็นต้นมา โดยมีหลักฐานปรากฏในชื่อต่าง ๆ เช่น ตามพรลิงค์มัทธาสิงคัม เกศวร โฮลิง เขียะโหวโลแค็ก (Locac) สิริธรรม นครศรีธรรมราช ลิกอร์ (Ligor) ละครคิวตตอน สุวรรณปุระ ปาฏลีบุตร (Pataliputra) และ เมืองนคร เป็นต้น เมืองนครศรีธรรมราช มีความเชื่อมโยงกับการเผยแพร่พระพุทธศาสนาจากประเทศอินเดีย สืบเนื่องจากความหมายของ “นครศรีธรรมราช” หมายถึง “นครอันงามสง่าแห่งพระราชาผู้ทรงธรรม” และ ธรรมของพระราชาแห่งนครนี้ก็คือ ธรรมแห่งพระพุทธศาสนา กล่าวได้ว่านครศรีธรรมราชนั้นได้รับอิทธิพลวัฒนธรรมมาจากอินเดียทั้งในด้านศาสนา ความเชื่อ อักษร ภาษา ประเพณีและ การปกครองมาช้านาน จนกลายเป็นพื้นฐานวัฒนธรรมมาถึงปัจจุบัน

มีหลักฐานปรากฏที่ชัดเจนในยุคของราชวงศ์ศรีธรรมโศกราชซึ่งอยู่ในยุคราว พ.ศ.๑๗๐๐ เศษ เป็นราชวงศ์ที่สามารถจัดการปกครองหัวเมืองรายรอบได้สำเร็จถึง ๑๒ เมือง เรียกว่า “เมืองสิบสองนักษัตร” ประกอบด้วย เมืองสาบบุรี เมืองปัตตานี เมืองกลันตัน เมืองปาหัง เมืองไทรบุรี เมืองพัทลุง เมืองตรัง เมืองชุมพร เมืองบันทายสมอ เมืองสะลุอา เมืองตะกั่วป่า และ เมืองกระบี่ ในยุคราชวงศ์ศรีธรรมโศกราชนี้ได้สถาปนาพระพุทธศาสนาเถรวาทซึ่งขึ้นอย่างมั่นคงในนครศรีธรรมราช มีการบูรณะพระเจดีย์เดิมให้เป็นทรงระฆังคว่ำอันเป็นศิลปะลังกา จนนครศรีธรรมราชกลายเป็นศูนย์กลางวัฒนธรรมเป็น

^{๕๔} ดาไลลามะที่๑๔ และ โฮเวิร์ด ซี. คัทเลอร์, ศิลปะแห่งความสุข (The Art of Happiness), พิมพ์ครั้งที่ ๕, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์อีเทอร์นัล อินค์, ๒๕๔๙), บนเส้นทางหนังสือ”, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <http://www.doctor.or.th/node/2109>, [๒๓ ก.ค. ๒๕๖๓].

เมืองแห่งวัฒนธรรมที่ได้ถ่ายทอดศิลปวัฒนธรรมไปยังหัวเมืองอื่น ๆ รวมถึงสุโขทัยซึ่งเป็นเวลานั้น เพิ่งเริ่มก่อตัวขึ้นเป็นราชธานีทางภาคเหนือตอนล่างใหม่ ๆ

ต่อมาในยุคสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย ทรงได้โปรดเกล้าโปรดกระหม่อมแต่งตั้ง พระบริรักษ์ภูเบศรผู้ช่วยราชการเมืองนครศรีธรรมราชเป็นเจ้าเมืองนครศรีธรรมราช ต่อมาได้รับแต่งตั้งเป็น “เจ้าพระยานครศรีธรรมราช” คนทั่วไปรู้จักในนาม “เจ้าพระยานครน้อย” ภายหลังที่เจ้าพระยานครศรีธรรมราช (น้อย) ถึงแก่อสัญกรรม เจ้าเมืองนครศรีธรรมราชคนถัดมา คือ เจ้าพระยานครศรีธรรมราช (น้อยกลาง) ผู้เป็นบุตรไม่เข้มแข็งเท่าที่ควร เป็นเหตุให้หัวเมืองมลายูกระด้างกระเดื่อง พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้ทรงแก้ไขจัดการปกครองหัวเมืองปักษ์ใต้โดยให้มีการปกครองเป็นมณฑล นครศรีธรรมราชจึงเป็นมณฑลหนึ่งของประเทศไทย โดยทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้พระยาสุโขมนัยวินิต (ปั้น สุขุม) เป็นข้าหลวงเทศาภิบาลมณฑล นครศรีธรรมราชใน พ.ศ. ๒๔๓๙

เมื่อถึงยุคสมัยรัชกาลพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว โปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้มีการแต่งตั้งตำแหน่งอุปราชปักษ์ใต้ขึ้น เพื่อการปกครองหัวเมืองปักษ์ใต้ให้ทั้งหมด ในการนี้ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมแต่งตั้งสมเด็จพระเจ้าฟ้ายุคลทิฆัมพร กรมหลวงลพบุรีราเมศวร์ดำรงตำแหน่งอุปราชปักษ์ใต้ จนกระทั่งได้มีการเปลี่ยนแปลงการปกครองในปี พ.ศ. ๒๔๗๕ จึงได้ยุบมณฑล นครศรีธรรมราชลงเป็นจังหวัดหนึ่งของราชอาณาจักรไทย และดำรงฐานะดังกล่าวเรื่อยมาจนปัจจุบัน

๒.๖.๒ ลักษณะที่ตั้งทางกายภาพภูมิศาสตร์ของเมือง

ลักษณะที่ตั้ง: จังหวัดนครศรีธรรมราช ตั้งอยู่ทางตอนกลางของภาคใต้ห่างจากกรุงเทพมหานคร ๗๘๐ กิโลเมตร มีเนื้อที่ประมาณ ๙,๙๔๒.๕๐๒ ตร.กม. หรือประมาณ ๖,๒๑๔,๐๖๔ ไร่ มีพื้นที่มากเป็นลำดับที่ ๑๖ ของประเทศ หรือประมาณ ร้อยละ ๑.๙๘ ของพื้นที่ทั้งประเทศ ที่ตั้งของจังหวัดตั้งอยู่ประมาณละติจูดที่ ๙ องศาเหนือ และลองจิจูด ๑๐ องศาตะวันออก มีอาณาเขตครอบคลุม

ทิศเหนือ: ติดต่อกับจังหวัดสุราษฎร์ธานี

ทิศใต้: ติดต่อกับ จังหวัดสงขลา จังหวัดพัทลุง จังหวัดตรัง

ทิศตะวันออก: ติดต่อกับอ่าวไทยเป็นชายฝั่งทะเล มีความยาวประมาณ ๒๒๕ กิโลเมตร

ทิศตะวันตก: ติดต่อกับจังหวัดสุราษฎร์ธานีและจังหวัดกระบี่

ลักษณะภูมิประเทศ : ลักษณะภูมิประเทศของจังหวัดนครศรีธรรมราช แบ่งได้เป็น ๓ ส่วน คือ

๑) บริเวณเทือกเขาตอนกลาง ได้แก่ บริเวณเทือกเขานครศรีธรรมราช มีอาณาเขต ตั้งแต่ตอนเหนือของจังหวัดลงไปถึงใต้สุด ได้แก่ อำเภอสีชล อำเภอนอม อำเภอท่าศาลา อำเภอเมือง นครศรีธรรมราช อำเภอลานสกา อำเภอพรหมคีรี อำเภอร่อนพิบูลย์ อำเภอชะอวด อำเภอจุฬาภรณ์ และ อำเภอพระพรหม ในเขตเทือกเขานี้มีภูเขาสูงสุดในจังหวัด คือ เขาหลวง ซึ่งสูงประมาณ ๑,๘๓๕ เมตรเหนือระดับน้ำทะเล

๒) บริเวณที่ราบชายฝั่งด้านตะวันออก ได้แก่ บริเวณเทือกเขาตอนกลางไปทาง ตะวันออกถึงฝั่งทะเลอ่าวไทย จำแนกได้เป็น ๒ ตอน คือ ตั้งแต่อำเภอเมืองนครศรีธรรมราช ลงไปทางใต้ ที่มีความกว้างจากบริเวณเทือกเขาตอนกลางไปถึงชายฝั่งทะเลระยะทางประมาณ ๙๕ กิโลเมตร ได้แก่ อำเภอปากพนัง อำเภอเชียรใหญ่ อำเภอหัวไทรและอำเภอชะอวด และอีกบริเวณหนึ่ง คือตั้งแต่อำเภอท่า ศาลาขึ้นไปทางทิศเหนือ อำเภอที่อยู่ในเขตพื้นที่ราบด้านนี้คือ อำเภอนอม อำเภอสีชล อำเภอท่าศาลา

๓) บริเวณที่ราบด้านตะวันตก ได้แก่ บริเวณที่ราบระหว่างเทือกเขานครศรีธรรมราช และเทือกเขาบรรทัดซึ่งมีลักษณะเป็นเนินเขาอยู่เป็นแห่ง ๆ อำเภอที่อยู่ในที่ราบด้านนี้ คืออำเภอพิปูน อำเภอทุ่งใหญ่อำเภอฉวาง อำเภอนาบอน อำเภอบางขัน อำเภอฉ่ำพรรณรา และอำเภอทุ่งสง สายน้ำ สำคัญ ได้แก่ แหล่งต้นน้ำของแม่น้ำตา

ลักษณะภูมิอากาศ : จังหวัดนครศรีธรรมราช ตั้งใกล้เส้นศูนย์สูตรมีภูเขาและเป็นคาบสมุทร ทั้ง ๒ ด้าน คือ ด้านตะวันออกเป็นทะเลจีนใต้มหาสมุทรแปซิฟิก ด้านตะวันตกเป็นทะเลอันดามัน มหาสมุทรอินเดีย ทำให้นครศรีธรรมราชได้รับอิทธิพลลมมรสุมจากมหาสมุทรอินเดีย และพายุหมุนเขตร้อน จากทะเลจีนใต้สลับกัน

ลักษณะฤดูกาล : จังหวัดนครศรีธรรมราช มี ๒ ฤดู คือ

๑) ฤดูร้อน อยู่ระหว่างเดือนกุมภาพันธ์ – เมษายน มีอากาศร้อนตลอดฤดูกาล

๒) ฤดูฝน แบ่งเป็น ๒ ช่วง ได้แก่ ตั้งแต่เดือนพฤษภาคม – ตุลาคม เป็นช่วงที่ได้รับ อิทธิพลลมมรสุมตะวันตกเฉียงใต้ ตั้งแต่เดือนพฤศจิกายน – มกราคม เป็นช่วงที่ได้รับอิทธิพลลมมรสุม ตะวันออกเฉียงเหนือช่วงนี้ฝนตกหนาแน่น

๒.๕.๓ ประชากรและการแบ่งเขตการปกครอง

จังหวัดนครศรีธรรมราช มีส่วนราชการส่วนภูมิภาค จำนวน ๓๔ ส่วนราชการ และอำเภอ ๒๓ อำเภอ ๑๖๕ ตำบล ๑,๕๕๑ หมู่บ้าน มีประชากรจำนวน ๑,๕๔๘,๓๓๑ คน (เดือนมีนาคม ๒๕๕๘) แยกเป็นชาย ๗๗๗,๗๘๗ คน หญิง ๗๘๑,๕๔๔ คน ๕๓๕,๐๔๔ ครัวเรือน อำเภอที่มีประชากรมากที่สุด ได้แก่ อำเภอเมืองนครศรีธรรมราช จำนวน ๒๗๐,๔๙๑ คน ๑๐๒,๐๘ ครัวเรือน และอำเภอที่มีประชากรน้อยที่สุด คือ อำเภอลำพูนรา จำนวน ๑๙.๑๒๐ คน ๖,๘๘๙ ครัวเรือน

มีส่วนราชการส่วนกลาง ๙๗ หน่วยงานและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จำนวน ๑๘๕ แห่ง ประกอบด้วย องค์การบริหารส่วนจังหวัด ๑ แห่ง เทศบาล ๕๔ แห่ง (แยกเป็นเทศบาลนคร ๑ แห่ง เทศบาลเมือง ๓ แห่ง และเทศบาลตำบล ๕๐ แห่ง) และองค์การบริหารส่วนตำบล ๑๓๐ แห่ง องค์การบริหาร ส่วนตำบลมีทั้งหมด ๑๓๐ แห่ง จำแนก อบต. ตามขนาดได้ดังนี้

- ๑) อบต.ขนาดใหญ่ มี ๖ แห่ง คือ อบต.ท่าศาลา ท่าเรือ นาเคียน ช้างกลาง เขาขาว และ อบต.ท้ายสำเภา
- ๒) อบต.ขนาดกลาง มี ๑๒๓ แห่ง
- ๓) อบต.ขนาดเล็ก มี ๑ แห่ง คือ อบต.พิปูน

๒.๖.๔ การนับถือศาสนา

จากการสำรวจปี ๒๕๕๗ จังหวัดนครศรีธรรมราช มีวัด ๖๑๔ แห่ง (มหานิกาย ๕๓๖ แห่ง ธรรมยุต ๗๘ แห่ง) ที่พำนักสงฆ์ ๑๕๗ แห่ง มัสยิด ๑๒๐ แห่ง โบสถ์คริสต์ ๒๗ แห่ง มีวิทยาลัยสงฆ์ ๒ แห่ง โรงเรียนปริยัติธรรม แผนกสามัญ ๗ แห่ง ศูนย์อบรมศาสนาอิสลามและจริยธรรมประจำมัสยิด ๑๐๑ แห่ง ศูนย์ปฏิบัติการพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ ๑๕ แห่ง มีพระภิกษุรวม ๓,๒๗๘ รูป (มหานิกาย ๒,๗๘๒ รูป ธรรมยุต ๔๙๖ รูป) สามเณร ๘๐๔ รูป(มหานิกาย ๖๔๓ รูป ธรรมยุต ๑๖๑ รูป) จำนวน ประชากร จังหวัดนครศรีธรรมราช ๑,๕๔๖,๕๖๖ คน แยกเป็น ชาย ๗๖๖,๑๒๙ คน หญิง ๗๘๐,๔๓๗ คน จำแนก ประชากรที่นับถือศาสนา ดังนี้

จำนวนประชากรนับถือศาสนาพุทธ ๑,๔๔๗,๗๔๐ คน คิดเป็น ๙๓.๖๑ %

จำนวนประชากรนับถือศาสนาอิสลาม ๙๕,๔๒๓ คน คิดเป็น ๖.๑๗ %

จำนวนประชากรนับถือศาสนาคริสต์และอื่นๆ ๓,๔๐๓ คน คิดเป็น ๐.๒๒ %

๒.๖.๖ ทิศทางการพัฒนาและแผนพัฒนาจังหวัด

จากข้อมูลการวิเคราะห์ศักยภาพของจังหวัด และกำหนดทิศทางการพัฒนายุทธศาสตร์ ในภาพรวมของจังหวัดนครศรีธรรมราชมาสู่แผนพัฒนาจังหวัดซึ่งได้กำหนด วิสัยทัศน์ (Vision) ของ จังหวัดว่า “นครแห่งการเรียนรู้เกษตร ท่องเที่ยว น่ายุชมนชมเข้มแข็ง” จุดยืนการพัฒนาของจังหวัด (Positioning) กำหนดไว้ ๓ ประเด็น ดังนี้

- ๑) เมืองเกษตรสุขภาพ เกษตรคุณภาพ เกษตรนวัตกรรม
- ๒) เมืองท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์และวัฒนธรรม (นครแห่งธรรม : ธรรมชาติธรรมะ วัฒนธรรม)
- ๓) ตลาดกลางสินค้าเกษตร ศูนย์กลางการคมนาคมขนส่ง และกระจายสินค้าของ ภาคใต้

เป้าประสงค์รวม (วัตถุประสงค์) (Objective)

- ๑) รักษาฐานรายได้เดิม เพิ่มรายได้จากการเกษตรและการท่องเที่ยว
- ๒) ระบบการผลิตที่ได้รับรองมาตรฐาน และระบบ logistics มีประสิทธิภาพเพิ่มขึ้น
- ๓) นครศรีธรรมราชเป็นเมืองสีเขียวที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม ทรัพยากรธรรมชาติ น้ำ สิ่งแวดล้อม ได้รับการจัดการอย่างมีประสิทธิภาพและใช้อย่างยั่งยืน
- ๔) นครศรีธรรมราชเป็นเมืองพลังงานสะอาด มีการจัดการพลังงานอย่างมีประสิทธิภาพและใช้อย่างประหยัด
- ๕) ประชาชนมีคุณภาพชีวิตที่ดีและมีความสุขเพิ่มขึ้น
- ๖) การศึกษามีคุณภาพทัดเทียมกับค่ามาตรฐานการศึกษา
- ๗) ปีการศึกษาเฉลี่ยของคนจังหวัดนครศรีธรรมราช สูงกว่าเกณฑ์มาตรฐานประเทศ

พันธกิจ (Mission)

- ๑) เพิ่มขีดความสามารถการบริหารจัดการภาคเกษตร เชื่อมโยงความหลากหลายทางธุรกิจและอุตสาหกรรมของจังหวัด บนพื้นฐานการสนับสนุนจากระบบโลจิสติกส์และบริหารจัดการด้านการตลาด
- ๒) เพิ่มขีดความสามารถการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติสิ่งแวดล้อมและพลังงาน
- ๓) ยกระดับความสามารถการเรียนรู้ กระจายการเรียนรู้บนเครือข่ายชุมชนและส่งเสริมการสร้างชุมชนต้นแบบความพอเพียง

๔) พัฒนาการท่องเที่ยวให้มีคุณภาพ เติบโตอย่างเข้มแข็งมั่นคงบนพื้นฐานการจัดการความหลากหลายของทรัพยากร

๕) พัฒนา คน องค์กร ระบบสวัสดิการสังคม และความมั่นคงบนพื้นฐานการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี

ประเด็นยุทธศาสตร์ (Strategic Issue)

๑) การบริหารจัดการการเกษตรแบบครบวงจร เป็นเกษตรสุขภาพ เกษตรคุณภาพ และนำนวัตกรรมเกษตรมาใช้เพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มผลผลิตและสร้างรายได้

๒) การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์และวัฒนธรรมระดับมาตรฐานสากล ที่สามารถสร้างอาชีพและรายได้ในพื้นที่เพิ่มขึ้น

๓) การจัดการทรัพยากรธรรมชาติ น้ำ สิ่งแวดล้อมและพลังงานมีประสิทธิภาพ เพิ่มพื้นที่สีเขียวและการใช้พลังงานสะอาด

๔) การสร้างความมั่นคงบนพื้นฐานชุมชนเข้มแข็ง

๕) การพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้และภูมิปัญญาเพื่อสร้างคุณภาพของคนนครศรีธรรมราช^{๕๙}

๒.๕.๗ ข้อมูลเชิงพื้นที่ของชุมชนที่ศึกษา

๑) ชุมชนบ้านในถุ้ง

ชุมชนบ้านในถุ้ง ตั้งอยู่พื้นที่หมู่ ๕ ของตำบลท่าศาลา อำเภوتاศาลา จังหวัดนครศรีธรรมราช ศาลา ซึ่งเป็นตำบลในเขตการปกครองของอำเภوتاศาลา จังหวัดนครศรีธรรมราช มีจำนวนครัวเรือน ๙๓๔ ครัวเรือน จำนวนประชากร ๔,๐๕๖ คน แบ่งเป็นชาย ๒,๐๐๖ คน และหญิง ๒,๐๕๐ คน ประชาชนส่วนใหญ่ร้อยละ ๙๗ เป็นไทยมุสลิม ร้อยละ ๓ เป็นไทยพุทธ มีโรงเรียนประถมศึกษา จำนวน ๑ แห่ง คือ โรงเรียนบ้านในถุ้ง มีมัสยิดและบะลาฮ์ จำนวน ๕ แห่ง ได้แก่ มัสยิดชาฎิอุลอามาน (บ้านในถุ้ง), บะลาฮ์ชาฎิอุลอามาน, บะลาฮ์ใต้, มัสยิดฮิเตียตอิสลามียะห์ (บางใบไม้) และ บะลาฮ์บางใบไม้ ประชากรในหมู่บ้านมีอาชีพการทำประมงเป็นหลัก และมีการจัดกลุ่มอาชีพ ๕ กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มทำเรือจิวพื้นบ้าน กลุ่มประมงชายฝั่งอ่าว ๓ กลุ่มประมงพื้นบ้านบ้านในถุ้ง กลุ่มประมงเรือเล็ก

^{๕๙} จังหวัดนครศรีธรรมราช, [ออนไลน์], แหล่งที่มา : http://www.nakhonsithammarat.go.th/web_52/tp.pdf, [๒ ก.ค.๒๕๖๓].

อิสลามออมทรัพย์บ้านในถ้ำ กลุ่มแปรรูปอาหารทะเลบ้านในถ้ำ กลุ่มผู้ผลิตกรงนก กลุ่มหัตถกรรมกรงนก บ้านในถ้ำตำบลท่าศาลา และกลุ่มอนุรักษ์ประมงพื้นบ้านบ้านในถ้ำ

๒) ชุมชนโมคลาน

ชุมชนบ้านโมคลาน ตั้งอยู่พื้นที่หมู่ ๑๑ ตำบลโมคลาน ข้อมูลประชากร ณ กันยายน ๒๕๕๙ มีประชากรเพศชาย ๖๙๓ คน เพศหญิง ๖๙๗ รวมทั้งสิ้น ๑,๓๙๐ คน มีโรงเรียนสอนศาสนา (ฟิรดูอิน) ๒ แห่ง ได้แก่ โรงเรียนประทีปวิไลศึกษา (โคกยาร่วงป โรงเรียนธรรมศาสนวิทยา (อุตะเกา) และมีมัสยิด ๒ แห่ง ได้แก่ มัสยิดซากินาตุณกปรอ และมัสยิดตุนเร็นเอียะลาน ประชากรส่วนใหญ่ของบ้านโมคลาน จึงเป็นไทยมุสลิม ร้อยละ ๗๐ อีกร้อยละ ๓๐ เป็นชาวไทยพุทธ บ้านโมคลานเป็นชุมชนใหญ่ อุดมสมบูรณ์ ด้วยทรัพยากรธรรมชาติการตั้งถิ่นฐานของประชากร ตั้งอยู่ตามแนวยาวของสันทรายเก่า ลักษณะของ ชุมชนกระจายในแนวยาวเหนือ-ใต้ มีลำน้ำไหลมาจากเทือกเขานครศรีธรรมราช ผ่านชุมชนโมคลาน ๒ สาย แล้วไปลงทะเลที่อ่าวไทย ได้แก่ คลองชุมขลิ (คลองยิง) และคลองโต๊ะเน้ง (คลองโมคลาน) แต่เดิม คลองทั้งสองนี้คงเป็นแม่น้ำขนาดใหญ่เพราะยังมีร่องรอยของตะกอนและการกัดเซาะ แต่ปัจจุบันตื้นเขิน มีที่ราบลุ่มทั้งสองฝั่งของคลอง ซึ่งมีความอุดมสมบูรณ์ ประชากรในชุมชนโมคลานจึงมีอาชีพทำนา และทำ สวนมะพร้าว ฝรั่ง พารา และสวนผลไม้บนสันทราย และยังมีอาชีพทำเครื่องปั้นดินเผา มีชื่อเสียงมาตั้งแต่ สมัยก่อน จุดเด่นของบ้านโมคลานเป็นชุมชนโบราณอาจเป็นชุมชนเมืองท่าที่สำคัญแห่งหนึ่งมาตั้งแต่สมัย โบราณ มีการติดต่อกับชุมชนภายนอก จากหลักฐานที่พบทั้งเทวสถาน โบราณวัตถุในศาสนาพราหมณ์ สรรน้ำโบราณ แสดงให้เห็นถึงความรุ่งเรืองของศาสนาพราหมณ์ลัทธิไศวนิกายในบ้านโมคลาน แต่ต่อมา อิทธิพลของพุทธศาสนาได้เข้ามาแพร่หลายในบ้านโมคลาน เพราะพบหลักฐานโบราณวัตถุสถานทาง ศาสนาพุทธอยู่มากเช่นเดียวกัน แต่โบราณสถานทางศาสนาของบ้านโมคลานคงจะถูกทอดทิ้งไปเป็น เวลานาน อาจจะก่อนหรือพร้อมกับการอพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานของชาวไทยมุสลิม จากรัฐไทรบุรี กลันตัน และตรังกานู ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๘๐ เป็นต้นมา

๓) ชุมชนบ้านปากพยิง

ชุมชนบ้านปากพยิง ตั้งอยู่พื้นที่ หมู่ ๓ ตำบลปากพูน อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช อยู่ห่างจากอำเภอเมืองไปทางทิศเหนือประมาณ ๒๐ กิโลเมตร มีประชากร ๒๓๖ ครัวเรือน ร้อยละ ๘๐ นับถือศาสนาพุทธ ร้อยละ ๒๐ นับถือศาสนาอิสลาม ประชากรเข้ามาตั้งถิ่นฐานในบริเวณนี้มาแล้วไม่ต่ำกว่า ๔๐๐ ปี มีโรงเรียนประถมศึกษา ๑ แห่ง โรงเรียนบ้านปากน้ำเก่า แบ่งชุมชนออกเป็น ๒ แห่ง คือ ชุมชนปากพยิงฝั่งตะวันตก อาณาเขต ทิศเหนือจรดคลองปากพยิง ทิศใต้จรดหมู่ที่ ๓ และหมู่ที่ ๑๒ ทิศ ตะวันออกจรดถนนประชาอุทิศ ทิศตะวันตกจรดหมู่ที่ ๖ ชุมชนปากพยิงฝั่งตะวันออก อาณาเขต ทิศเหนือ

จรดคลองปากพยิง ทิศใต้จรดหมู่ ๓ และหมู่ที่ ๑๒ ทิศตะวันออกจรดคลองเก่าหมู่ที่ ๘ ท่าศาลา ทิศตะวันตกจรดถนน ประชาอุทิศ มีวัดจำนวน ๑ แห่ง ชื่อวัดไพศาลสถิต (ปากพยิง) มีมัสยิด ๑ แห่ง ชื่อมัสยิดญะมาอาตุลอิสลาม (บ้านปากพยิง)

๔) ชุมชนบ้านโพธิ์เสด็จ

ชุมชนบ้านโพธิ์เสด็จ ตั้งอยู่บนพื้นที่หมู่ ๘ ตำบลโพธิ์เสด็จ อ.เมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช เป็นหมู่บ้านที่อยู่ใกล้กับตัวเมืองจังหวัดนครศรีธรรมราช หากวัดระยะทางจากหมู่บ้านถึงศาลากลางจังหวัดไม่ถึง ๓ กิโลเมตร ลักษณะภูมิประเทศเป็นพื้นที่ราบ อุดมไปด้วยธรรมชาติและพืชพันธุ์หลากหลายชนิด ประชากรส่วนใหญ่มีอาชีพ ทำสวน ทำไร่ ทำนา มีจำนวนครัวเรือน ๕๓๗ ครัวเรือน เป็นประชากรชาย ๘๓๗ คน หญิง ๙๒๗ คน รวมทั้งสิ้น ๑,๗๖๔ คน มีวัด ๑ แห่ง คือ วัดโพธิ์เสด็จ และมัสยิดชีรอยูร์

๕) ชุมชนบ้านตลาดแขก

ชุมชนบ้านตลาดแขก อยู่ในพื้นที่ตำบลคลัง อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช เป็นพื้นที่ที่มีประวัติศาสตร์ยาวนาน เป็นชุมชนเมือง ชุมชนตลาด/การค้า ในย่านชุมชนแห่งนี้ มีมัสยิดชาเมียะ เป็นมัสยิดแห่งแรกในจังหวัดนครศรีธรรมราชปัจจุบันยังเป็นศูนย์กลางของศาสนาอิสลามในจังหวัด จากความเก่าแก่และคุณค่าของตัวอาคารอาจถือได้ว่ามัสยิดแห่งนี้เป็นโบราณสถานที่สำคัญแห่งหนึ่ง นอกจากนี้ยังมี วัดมเหยงค์ วัดวังตะวันตก วัดวังตะวันออก มัสยิดซอลาฮุดดีน (ท่าช้าง) มัสยิดญาเมีย มัสยิดดุสลาม (วัดคิด) คริสตจักร เบธเลเอ็ม คริสตจักรของพระคริสต์ นับว่าเป็นชุมชนที่มีความหลากหลายทางศาสนา มากกว่าชุมชนอื่นที่ศึกษา

๒.๗ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

งานวิจัยเรื่องรูปแบบการสร้างสังคมพหุวัฒนธรรมไว้รอยต่อทางศาสนา เป็นโครงการวิจัยย่อยของชุดโครงการวิจัยเรื่องสันติภาพไว้รอยต่อ: การพัฒนากระบวนการทัศนและความเข้าใจทางพหุวัฒนธรรมกับการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ มีงานวิจัยที่เกี่ยวข้องและสามารถนำมาศึกษาเป็นแนวทางในการพัฒนารอบแนวคิดของการวิจัยและการอภิปรายผลการวิจัย ดังต่อไปนี้

๒.๗.๑ งานวิจัยเกี่ยวกับสันติภาพและสันติสุขในชุมชน

๑) การจัดการความขัดแย้งระหว่างกลุ่มผู้นำในชุมชนท้องถิ่น: กรณีศึกษา เขตพื้นที่ตำบลตะเคียนทอง อำเภอเขาคิชฌกูฏ จังหวัดจันทบุรี^{๖๐}

การศึกษานี้ทำให้เห็นหาแนวทางการจัดการความขัดแย้ง ระหว่างผู้นำท้องถิ่นและผู้นำท้องที่ในพื้นที่ตำบลตะเคียนทอง อำเภอเขาคิชฌกูฏ จังหวัดจันทบุรี โดยใช้ระเบียบวิธีวิทยาการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) แนวกรณีศึกษา (Case study approach) โดยเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงคุณภาพจากผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key -Informants) ประกอบไปด้วย ผู้นำท้องถิ่น ผู้นำท้องที่ ผู้นำชุมชนที่ไม่เป็นทางการ และประชาชนทั่วไป ในเขตพื้นที่ศึกษา สำหรับการวิเคราะห์ข้อมูลใช้วิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) ด้วยการตีความข้อมูลจากการสัมภาษณ์ และการ สังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วม เชื่อมโยงความสัมพันธ์ของข้อมูลกับแนวคิดทฤษฎี ผลการศึกษาพบว่า ๑) ปัจจัยและเงื่อนไขที่ก่อให้เกิดความขัดแย้งระหว่างผู้นำท้องถิ่น และผู้นำท้องที่ คือ โครงสร้างการทำงาน ถือเป็นปัจจัยหลักที่สำคัญของความขัดแย้งที่เกิดขึ้นในพื้นที่ เนื่องจากการทำงานของผู้นำท้องถิ่นและท้องที่เป็นการทำงานที่มีบทบาทหน้าที่ที่แตกต่างกัน แต่ต้องทำงานในพื้นที่และกลุ่มประชาชนเดียวกัน ในทางปฏิบัติพบว่า การกำหนดขอบเขตบทบาทหน้าที่ในการทำงานยังไม่มี ความชัดเจน รวมทั้งผู้นำบางกลุ่มยังไม่เข้าใจบทบาทที่ถูกต้องทำให้มีการทำงานเกินหน้าที่ หรือบางครั้งก็เป็นการผลักรถความรับผิดชอบทั้ง ๆ ที่เป็นหน้าที่ของตน สำหรับปัจจัยที่ถือเป็นปัจจัยพื้นฐานของความขัดแย้งและสามารถเกิดขึ้นได้ในทุกพื้นที่ คือ ปัจจัยด้านค่านิยมของกลุ่มผู้นำ และปัจจัยด้านผลประโยชน์ เนื่องจากการมีทัศนคติ ความเชื่อบางอย่าง ที่แตกต่างกัน หรือการแย่งชิงผลประโยชน์ต่าง ๆ มักก่อให้เกิดความขัดแย้งได้ทั้งสิ้น ๒) แนวทางการจัดการความขัดแย้งที่เหมาะสมในการจัดการปัญหาความขัดแย้งระหว่าง ผู้นำท้องถิ่นและผู้นำท้องที่สามารถแบ่งออกเป็น ๓ ระดับ คือ (๑) แนวทางที่สอดคล้องกับสถานการณ์ปัจจุบัน ควรใช้การเจรจาพูดคุย เนื่องจาก ชุมชนตำบลตะเคียนทองเป็นชุมชนที่มีความสัมพันธ์ทางสังคมเชิงเครือญาติสูง ดังนั้นการจัดการความขัดแย้งด้วย การเจรจาพูดคุยยังสามารถทำได้ โดยใช้การเชื่อมโยงเครือข่ายความสัมพันธ์ทางสังคมเชิง เครือญาติเป็นตัวกลางในการจัดการปัญหาความขัดแย้ง (๒) แนวทางในระยะยาว ควรใช้มาตรการหรือกระบวนการทางกฎหมาย และการ กัดดันจากกลุ่ม เนื่องจากที่ผ่านมาความขัดแย้งระหว่างผู้นำ ท้องถิ่น และผู้นำท้องที่

^{๖๐} ชูวงศ์ อุบลี, การสร้างความปรองดองในระดับท้องถิ่น: กรณีศึกษา เขตเทศบาลตำบล ตะเคียนทอง อำเภอเขาคิชฌกูฏ จังหวัดจันทบุรี, รายงานวิจัย, ได้รับการสนับสนุนทุนวิจัยจากสถาบันพระปกเกล้า ประจำปีงบประมาณ ๒๕๕๗. วารสารการเมืองการปกครอง ปีที่ ๕ ฉบับที่ ๑ กันยายน ๒๕๕๗ – กุมภาพันธ์ ๒๕๕๘, หน้า ๑๘๑-๑๙๕.

ของชุมชนตำบล ตะเคียนทองยังเป็นความขัดแย้งที่ไม่รุนแรงและยังใช้การเจรจาพูดคุยได้ อย่างไรก็ตามในระยะยาว แนวโน้มความรุนแรงจะเพิ่มขึ้น การจัดการความขัดแย้งระหว่างผู้นำอาจจะต้องใช้กระบวนการทางกฎหมาย ขณะเดียวกันการพัฒนากระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการความขัดแย้งก็เป็นสิ่งที่จะต้องมีการดำเนินการควบคู่กัน โดยต้องสร้างการมีส่วนร่วมให้ชุมชนได้รับรู้ข้อมูลที่ถูกต้องเพื่อนำไปประกอบการตัดสินใจ และกดดันให้เกิดข้อยุติ (๓) แนวทางเฉพาะหน้า เพื่อป้องกันไม่ให้ความขัดแย้งลุกลามบานปลาย คือ การ หลีกเลียงความขัดแย้งเพื่อให้ความขัดแย้งยุติลงเป็นการชั่วคราวก่อนที่จะหาวิธีการจัดการอื่นมาใช้ จัดการความขัดแย้งต่อไป เนื่องจากการหลีกเลียงความขัดแย้งไม่สามารถทำให้ความขัดแย้งหมดไปได้ และพร้อมที่จะปะทุขึ้นมาได้ตลอดเวลา ดังนั้นมาตรการดังกล่าวจึงควรเป็นมาตรการเฉพาะหน้า มากกว่าที่จะนำมาใช้เป็นหลักในการจัดการความขัดแย้ง

๒) ชุมชนสันติสุขในพุทธศตวรรษที่ ๒๖ : ถอดบทเรียนชุมชนสันติสุขในพื้นที่ที่มีความขัดแย้ง”^{๖๑}

การวิจัยเรื่องนี้เป็นการศึกษาเชิงคุณภาพ (ภาคสนาม) โดยศึกษาถอดบทเรียนในพื้นที่ ๓ ชุมชน ได้แก่ ชุมชนแพรภานามแดง ชุมชนหมู่บ้านท่าคอยนาง และชุมชนย่านกะดีจีน มีวัตถุประสงค์ ๑) เพื่อศึกษาวิธีการดำเนินชีวิตการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุขของชุมชนพื้นที่ที่มีความขัดแย้ง ๒) เพื่อศึกษาสาเหตุและปัจจัยความสำเร็จในการสร้างสันติภาพและเกิดสันติสุขของชุมชนที่มีความขัดแย้ง ๓) เพื่อนำเสนอแนวทางกระบวนการสร้างสันติภาพและพัฒนาชุมชนสันติสุขในพุทธศตวรรษที่ ๒๖ เครื่องมือที่ใช้ คือ การสัมภาษณ์เชิงลึก กับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน ๓๐ คน ประกอบกับการสังเกตการณ์อย่างไม่มีส่วนร่วม

ผลการวิจัย พบว่า แม้บริบทของแต่ละชุมชนมีความแตกต่างในเรื่องของวิถีอาชีพ ชาติพันธุ์ และศาสนา แต่ทั้ง ๓ ชุมชนสามารถก้าวข้ามความแตกต่างและแก้ปัญหาความขัดแย้งในอดีตสามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างสันติสุข ชุมชนมีความรักสามัคคีและมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนให้เข้มแข็งและสามารถพึ่งตนเองได้ มีการรักษาสืบสานอัตลักษณ์วิถีชีวิตชุมชนให้คงอยู่ สาเหตุความขัดแย้งในอดีตของชุมชนเป็นความขัดแย้งเรื่องผลประโยชน์และข้อมูลหรือการสื่อสารทำความเข้าใจ ปัจจัยความสำเร็จในการสร้างสันติภาพและทำให้ชุมชนเกิดสันติสุข เกิดจากปัจจัยภายใน คือ การมีศูนย์รวมความคิดหรืออุดมการณ์ที่เข้มแข็งอันมีรากฐานมาจากคำสอนทางศาสนาและวิถีวัฒนธรรมความเชื่อที่สืบทอดกันมา และพลังของผู้นำ

^{๖๑} ชันทอง วัฒนะประดิษฐ์, “ชุมชนสันติสุขในพุทธศตวรรษที่ ๒๖: ถอดบทเรียนชุมชนสันติสุขในพื้นที่ที่มีความขัดแย้ง”, รายงานวิจัย, (สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๙).

การเรียนรู้บทเรียนในอดีตพร้อมกับหาทางแก้ไขด้วยหลักสันติวิธีและปัจจัยภายนอก คือ การมีส่วนร่วมขององค์กรหน่วยงานภายนอก

การศึกษาถอดบทเรียนจากชุมชนทั้ง ๓ แห่งทำให้ได้พบบองค์ความรู้ ๕ มิติของชุมชนสันติสุข ประกอบด้วย มิติด้านกายภาพ มิติด้านสังคม มิติด้านจิตใจ มิติด้านปัญญา มิติด้านผู้นำ ที่นำไปสู่การสร้างกรอบแนวคิดชุมชนสันติสุขในพุทธศตวรรษที่ ๒๖ ซึ่งมีหลักการสำคัญ (Principle) คือ การใช้พลังอ่อนนุ่ม หรือ Soft power ที่มาจาก ๒ ตัวแปรสำคัญ ได้แก่ ธรรมะ (Dharma) คือ ความเชื่อความศรัทธาในศาสนาเป็นรากฐานนำพาให้เข้าถึงสันติสุข อุดมการณ์และความเชื่อมั่นในกระบวนการสันติวิธี (Peaceful means) ของตัวบุคคล (People) ที่เป็นแกนกลางของการพัฒนาชุมชนสันติสุข ได้แก่ ผู้นำ (Leaders) สมาชิกชุมชน (Members) และเครือข่ายทางสังคม (Net work) ทำให้ได้ภาพสะท้อน (Reflection) เป็นสัญลักษณ์ที่แสดงออกถึงการพัฒนาทางกายภาพ (Physical development) และ การพัฒนาคุณธรรมของการอยู่ร่วมกันในสังคม (Moral development) ของชุมชนสันติสุขในพุทธศตวรรษที่ ๒๖ จากกรอบแนวคิดนี้ ผู้วิจัยได้นำเสนอ เป็นองค์ความรู้ใหม่ สมการสร้างชุมชนสันติสุขในพุทธศตวรรษที่ ๒๖ คือ $D \& P (LINE) = 2 D$

๓) ชุมชนบางวัว : สร้างต้นกล้าจิตสาธารณะเพื่อการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน

เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research) โดยมีการศึกษาข้อมูลพื้นที่ชุมชนบางวัว จังหวัดสมุทรปราการ เป็นการวิจัยมุ่งเน้นการประชุมระดมสมอง กำหนดปัญหาโดยผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในกระบวนการของชุมชน โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อ ๑) สร้างกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนบางวัวพัฒนาในการพัฒนาผู้นำต้นกล้าจิตสาธารณะ ๒) เพื่อนำเสนอการพัฒนาผู้นำกล้าต้นกล้าจิตสาธารณะพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน

ผลการวิจัย พบว่า การสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนบางวัวในการพัฒนาผู้นำต้นกล้าจิตสาธารณะนั้น สภาพปัญหาเดิมมีความขัดแย้ง ไม่เห็นถึงความหมายและคุณค่าในการทำหน้าที่เพื่อส่วนรวม ขาดความรู้ ภูมิปัญญา ปัญหาเศรษฐกิจในชุมชน การเล่่นห่วย ความไม่เข้าใจการทำหน้าที่จิตสาธารณะ ภายหลังจากการลงพื้นที่ ๒ ครั้ง ได้ทำการสร้างความเข้าใจ สร้างรูปแบบและกิจกรรมในครั้งที่ ๓ และ ครั้งที่ ๔ เพื่อสร้างผู้นำต้นกล้าจิตสาธารณะในการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน ด้วยวิธีการสนทนากลุ่ม ระดมความคิดประชุมกลุ่ม ขยายผลกิจกรรมในความร่วมมือของผู้นำโดยจัดให้มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ กับ พระสงฆ์ ข้าราชการ ผู้นำชุมชน และ ผู้นำที่มีผลงานนวัตกรรมลดค่าห่วยระดับประเทศด้วยการออม ถอดความสำเร็จในการพัฒนาเศรษฐกิจของชุมชนให้เห็นถึงผลลัพธ์ในรูปแบบกิจกรรมที่มีการทำต่อเนื่องวัดผล โดยการพัฒนาผู้นำชุมชน

งานวิจัยนี้ได้ทำการถอดบทเรียน โมเดลผู้นำชุมชนขับเคลื่อนกลุ่มพลังจิตสาธารณะจำนวน ๖ แห่ง เพื่อให้ผู้นำชุมชนบางวัว เห็นภาพรวม เข้าใจถึงเทคนิควิธีการ กิจกรรม เพื่อสร้างแรงบันดาลใจให้ ผู้นำชุมชนบางวัว ๑๒ คน ได้เห็นคุณค่า ความหมายในการอยู่ร่วมกันอย่างมีความหมาย เพื่อช่วยกัน ขับเคลื่อนเศรษฐกิจชุมชน ซึ่งเป็นกำลังแห่งความรอบรู้ ความฉลาด ผู้นำที่มีคุณธรรม และ จริยธรรมของ กลุ่มพลังจิตสาธารณะ ผลลัพธ์ที่ได้คือแนวทางพัฒนาผู้นำต้นกล้า และ ตัวแบบการพัฒนาเศรษฐกิจ นวัตกรรม (Innovation) ลดหยดยการออม และการตั้งกลุ่มสัจจะแห่งการออมเพื่อพัฒนาเศรษฐกิจ ในชุมชนบางวัว ต.สำโรงใต้ จังหวัดสมุทรปราการ

๔) งานวิจัยเชิงปฏิบัติการที่เกี่ยวกับการวัดสันติภาพ^{๖๒}

สุรรา แก้วนัย สถาบันวิจัยความขัดแย้งและความหลากหลายทางวัฒนธรรมภาคใต้ (CSCD) ได้กล่าวถึงกิจกรรมระหว่างวันที่ ๑๓-๑๕ ตุลาคม ๒๕๕๗ ไว้ที่น่าสนใจว่า ทางสถานวิจัยความขัดแย้ง และความหลากหลายทางวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ ในนามของคณะทำงานสร้างพื้นที่ สันติภาพจากคนใน (IPP) และศูนย์ทรัพยากรสันติภาพ (Peace-building Resource Center/PRC) ได้ จัดการประชุมเชิงปฏิบัติการ การติดตามตรวจสอบและการรายงานสันติภาพ (Peace Monitoring and Reporting Workshop) ขึ้น โดยมีวัตถุประสงค์หลักเพื่อทำความเข้าใจและแลกเปลี่ยนถกเถียงในประเด็น การวัด “สันติภาพ” ในบริบทของความขัดแย้งในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ โดยการประชุมครั้งนี้มี วิทยากรผู้มีความรู้ความสามารถด้านกระบวนการและการวัดสันติภาพ ทั้งในและต่างประเทศมาร่วมให้ ความรู้และแลกเปลี่ยนความคิดเห็น การประชุมเริ่มต้นด้วยประเด็นการทำความเข้าใจสันติภาพและ กระบวนการสันติภาพ โดย มาร์โค มาซเซอร์รา (MarcoMazzer) ที่ปรึกษาอาวุโสของศูนย์ทรัพยากร สันติภาพนอร์เวย์ (Norwegian Peace-building Resource Center, NOREF) มีการนำเสนอประเด็น หลัก ๆ เช่น ๑) ประเด็นการเข้าใจภูมิทัศน์และแนวโน้มความขัดแย้ง: เนื่องจากการทำความเข้าใจ สันติภาพและกระบวนการสันติภาพนั้น จะต้องมีความเข้าใจในภูมิทัศน์และแนวโน้มของความขัดแย้งด้วย ได้แก่ (๑) จากความขัดแย้งในระดับนานาชาติ มีการส่งผลสู่ความขัดแย้งภายในประเทศ (๒) กระบวนการ สันติภาพและข้อตกลงต่าง ๆ มีความล้มเหลวจนนำไปสู่ความขัดแย้ง และ (๓) วิกฤติของรัฐและกลุ่ม ตัวแทนขาดความชอบธรรมจนนำไปสู่ความขัดแย้ง และ (๔) ความขัดแย้งมีแนวโน้มเกี่ยวกับการพัฒนา รวมตัวกันเป็นภูมิภาค ๒) ประเด็นการทำความเข้าใจในการสร้างสันติภาพ: ประกอบด้วย (๑) การวัดความ

^{๖๒} ห้องเรียนสันติภาพ: การวัดสันติภาพ (๑) ปูพื้นฐานสร้างความเข้าใจ, สุรรา แก้วนัย, สถาบันวิจัยความ ขัดแย้งและความหลากหลายทางวัฒนธรรมภาคใต้ (CSCD), [ออนไลน์], แหล่งที่มา: [www.http://deepsouthwatch.org/ node/๖๔๑๘](http://deepsouthwatch.org/node/๖๔๑๘), [๒๑ ก.ย. ๒๕๖๓].

ขัดแย้งง่ายกว่าการสร้างสันติภาพ เนื่องจากการสร้างสันติภาพเป็นกระบวนการซับซ้อน เป็นกระบวนการที่ลอยตัว มิใช่เป็นไปตามขั้นตอนที่เรียงลำดับได้ตามความต้องการ มีความทับซ้อนหลายเรื่องและปัญหาสามารถย้อนกลับมาใหม่ได้เสมอ (๒) กระบวนการสร้างสันติภาพบางทีก็ไม่สามารถทำงานได้ แต่หลายครั้งประชามณานาชาติดอาจคาดหวังเรื่องเป้าหมายที่เกินกว่าจะบรรลุได้ (๓) มีคนหลายฝ่ายเข้ามาอยู่ร่วมในการดำเนินการ และมีการดำเนินการอย่างเป็นพลวัต ความสนใจในประเด็นสามารถเปลี่ยนแปลงได้โดยตลอด (๔) พยายามทำความเข้าใจเกี่ยวกับการสร้างสันติภาพทั้งกระบวนการ ไม่ใช่เพียงแต่วิธีการกระแสหลักเพื่อสร้างนวัตกรรมใหม่ขึ้นมา (๕) ต้องมีการสร้างสภาวะในการสร้างพื้นที่ร่วมของการทำงาน (๖) ต้องมีการวิเคราะห์การสร้างสรรค์ของการจัดการความขัดแย้ง และ (๗) การสร้างสันติภาพเป็นการสร้างศักยภาพในกระบวนการทำงานเพื่อตอบสนองทั้งการทำงานเฉพาะหน้าและงานในระยะยาว ๓) ประเด็นในการพิจารณาการวัดกระบวนการสันติภาพ: การวัดกระบวนการสันติภาพมีประเด็นที่ต้องพิจารณา ดังนี้ (๑) การวัดกระบวนการสันติภาพสามารถมองผ่านจากเสา ๕ หลักในการสร้างสันติภาพของสหประชาชาติ (UN's ๕ Pillars of Peace-building) อันประกอบด้วยเรื่อง ก) ความมั่นคงและความปลอดภัยข) กระบวนการทางการเมือง ค) สิทธิมนุษยชน หลักนิติธรรม ง) มิติทางเศรษฐกิจ และ จ) พื้นฐานบริการต่าง ๆ (๒) การวัดผลกระบวนการสันติภาพมีเครื่องมือที่มีความหลากหลาย แต่มีกรอบ ๒ ส่วนที่ต้องเข้าใจ คือ กรอบในการวิเคราะห์บริบทเชิงสถาบัน และความจำเป็นในการทำความเข้าใจท้องถิ่น ที่มีใช้เรื่องในเชิงเทคนิคล้วน ๆ (๓) การประเมินกระบวนการสันติภาพผ่านสถาบันระหว่างประเทศกับสถาบันทวิภาคี (๔) ทำการวิเคราะห์การเมือง ทั้งในระดับประเทศ และโลก และ (๕) การคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างตัวชี้วัดแบบสากล และแบบเจาะจงสำหรับบริบทเฉพาะ แบบกว้างที่เป็นสากลข้อดีด้านบวกสามารถเปรียบเทียบกับทั่วโลกได้ แต่เชิงเจาะจงดีในการเป็นลักษณะเฉพาะ และได้เลือกมาแล้วปรับเข้ากับท้องถิ่น ๔) ประเด็นการประเมินผลการใกล้เคียงด้านสันติภาพ: การทำงานในมุมการใกล้เคียง หรือการเจรจาสันติภาพมีทิศทางเพิ่มขึ้นหลายเท่า โดยกระบวนการสันติภาพมีผลลัพธ์ที่ต้องการที่หลากหลาย ตั้งแต่สันติภาพเชิงลบที่ต้องการยุติความรุนแรง และเป้าหมายสันติภาพเชิงบวกที่สูงสุด มุ่งแก้ไขที่รากเหง้าของความขัดแย้งด้วย โดยกรอบในการประเมินประสิทธิผลของการใกล้เคียงจะพิจารณา ๓ ด้าน ได้แก่ (๑) การประเมินตั้งแต่ผลเชิงลบไปจนถึงผลเชิงบวก นิยามความสำเร็จของสันติภาพเชิงบวก เพื่อนำไปสู่การเปลี่ยนผ่านความขัดแย้ง ในระยะนั้น เราก็พัฒนาตัวชี้วัดในแต่ละขั้นตอน ตัวละคร เปลี่ยนท่าทีอย่างไร จากไม่คุยกัน เปิดเผยกับสื่อมากขึ้น และทำให้อ่อนลง เป็นต้น (๒) ตัวชี้วัดต้องความีข้อตกลงสันติภาพหรือไม่ ตั้งแต่หยุดยิงจนมองครอบคลุมทุกเรื่อง การประเมินหลังความขัดแย้งด้วยมาตรฐานระดับโลก ก็จะเป็นเรื่องสิทธิมนุษยชนด้วยว่ามีการปฏิบัติอย่างไร มุมมองภายนอกให้ความสำคัญกับเรื่องนี้ และ (๓) การให้ได้มาซึ่งสันติภาพเชิงบวก ในการเปลี่ยนผ่าน คือ ระยะในการนำข้อตกลงต่าง ๆ มา

ปฏิบัติ การพลิกโฉม การเปลี่ยนโฉม เป็นงานระยะยาวที่ผู้มีส่วนได้เสียต้องเข้ามามีส่วนร่วมให้มากขึ้นในขั้นตอนนี้

๕) การวิจัยเชิงสำรวจความคิดเห็นของประชาชนต่อกระบวนการสันติภาพจังหวัดชายแดนภาคใต้ ครั้งที่ ๑ (Peace Survey)^{๖๓}

นิยามความหมายของคำว่า “สันติภาพ” และ “สันติสุข” ในมุมมองของประชาชน พบว่าสันติภาพ หมายถึงการดำเนินชีวิตอย่างมีอิสรภาพและเสรีภาพ และมีความยุติธรรมและความเป็นธรรม โดยไม่มีความรุนแรง และ “สันติสุข” หมายถึง การที่คนในสังคมอยู่ร่วมกันได้ด้วยความสามัคคีไม่มีความรุนแรง และมีความยุติธรรมและความเป็นธรรม และในประเด็นฝ่ายต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องต่อการสร้างสันติภาพในพื้นที่ พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามระบุถึงบุคคล กลุ่ม องค์กรที่เกี่ยวข้องกับการสร้างสันติภาพ ๓ อันดับแรก ได้แก่ ๑) รัฐบาล ๒) ผู้นำศาสนาอิสลาม ๓) นักการเมืองระดับชาติ และนักการเมืองท้องถิ่น โดยประชาชนคิดว่ารูปแบบการมีส่วนร่วมของประชาชนในกระบวนการพูดคุยสันติภาพ/สันติสุขที่สำคัญ ได้แก่ การที่องค์กรภาคประชาสังคมรวมตัวกันนำเสนอความต้องการของประชาชนต่อทั้งสองฝ่ายบนโต๊ะพูดคุย และการที่องค์กรภาคประชาสังคมมีอิสระในการจัดเวทีสาธารณะเพื่อให้ประชาชนได้มีโอกาสแสดงความคิดเห็นโดยไม่มีการแทรกแซงจากรัฐ

ข้อเสนอจากประชาชนต่อรัฐบาล: มีว่า (๑) การพัฒนาสังคม เศรษฐกิจ และประชาชนในพื้นที่ อาทิ ปัญหาราคายางพารา ปัญหาปากท้องชาวบ้าน ความเป็นอยู่ ค่าครองชีพ เพิ่มค่าแรงงาน รวมถึงปัญหาความยากจนในพื้นที่, การกำหนดกรอบและแนวทางในการจัดการปัญหาเสพติด, การยอมรับประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม ศาสนา อัตลักษณ์ และลักษณะความเฉพาะตัวของพื้นที่, การจัดระบบการศึกษาที่เหมาะสมกับพื้นที่และมีการสนับสนุนด้านการศึกษาแก่ประชาชนในพื้นที่, มีการส่งเสริม และ

^{๖๓} การสำรวจความคิดเห็นของประชาชนต่อกระบวนการสันติภาพในจังหวัดชายแดนภาคใต้ ครั้งที่ ๑ (Peace Survey), จัดทำโดย สถาบันวิจัยความขัดแย้งและความหลากหลายทางวัฒนธรรมภาคใต้ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์, สถาบันวิจัยและพัฒนาสุขภาพภาคใต้ คณะแพทยศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์, ศูนย์ความเป็นเลิศด้านคณิตศาสตร์ คณะวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล, สถาบันอิสลามและอาหรับศึกษา มหาวิทยาลัยนราธิวาสราชนครินทร์, คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏยะลา, สถาบันสิทธิมนุษยชนและสันติศึกษา มหาวิทยาลัยมหิดล, คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์, คณะวิทยาการสื่อสาร มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์, สถาบันสันติศึกษา มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์, สถาบันอิสลาม มหาวิทยาลัยฟาฏอนี, ศูนย์ความร่วมมือทรัพยากรสันติภาพ, ศูนย์เฝ้าระวังสถานการณ์ภาคใต้, สภาประชาสังคมชายแดนใต้, มูลนิธิเอเชีย และ สำนักสันติวิธีและธรรมาภิบาล สถาบันพระปกเกล้า, พ.ศ. ๒๕๕๙.

พัฒนาเศรษฐกิจในพื้นที่อย่างต่อเนื่อง และให้องค์กรท้องถิ่น อบต.องค์กรด้านศาสนา มีบทบาทในการพัฒนา เช่น การขับเคลื่อนด้านเศรษฐกิจ รวมถึงการส่งเสริมในการกิจต่าง ๆ เป็นต้น (๒) แนวทางและหลักการในการจัดการความขัดแย้งในพื้นที่ อาทิ การเปิดใจรับฟังข้อเสนอจากผู้มีความเห็นต่างและนำข้อเสนอเดิมมาพิจารณา หาแนวทางในการจัดการปัญหาร่วมกันอีกครั้ง, การยุติความรุนแรงและการใช้กำลังอาวุธ การลดอาวุธ และการถอนทหารออกจากพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้, ต้องจริงจัง จริงจัง ในการแก้ปัญหา ลดทิวาระหว่างกัน และต้องมีการสร้างความเชื่อมั่นให้กลุ่มผู้เห็นต่างและดำเนินงานอย่างต่อเนื่องโดยวิธีการสมานฉันท์ สร้างความเท่าเทียม เป็นธรรม ยุติธรรม ไม่เลือกปฏิบัติ, ให้มีการจัดสรรงบประมาณในการจัดการปัญหาอย่างโปร่งใส ยุติธรรม แก้ปัญหาได้ตรงจุด, ให้มีการออกแบบและจัดทำมาตรการคุ้มครองความปลอดภัยแก่ประชาชนที่เหมาะสมกับบริบทและประชาชนในแต่ละพื้นที่ รวมถึงให้มีการจัดระบบการเยียวยาผู้กระทบอย่างเท่าเทียมและยุติธรรม เป็นต้น (๓) การส่งเสริมให้เกิดการมีส่วนร่วมของภาคประชาชน อาทิ การเปิดรับฟังความคิดเห็นต่อทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องในแนวทางการจัดการปัญหาในพื้นที่ และควรมีการสร้าง ความเข้าใจ ปรับทัศนคติของคนภายนอกพื้นที่ต่อสถานการณ์ความไม่สงบที่เกิดขึ้น

ข้อเสนอจากประชาชนต่อกลุ่มผู้มีความคิดเห็นต่างจากรัฐ: มีว่า (๑) แนวทางในการจัดการความขัดแย้งในพื้นที่ อาทิ การยุติความรุนแรงต่อประชาชนผู้บริสุทธิ์ทุกกลุ่มในพื้นที่, การปรับเปลี่ยนวิธีการต่อสู้จากการทหารเป็นการต่อสู้ด้วยสันติวิธีทางการเมืองและการปกครอง, ต้องยอมรับแนวทางในการจัดการปัญหาในพื้นที่ด้วยกระบวนการพูดคุย/เจรจาสันติภาพ รวมถึง การยอมรับข้อเสนอของรัฐบาล และการสร้างความต่อเนื่องในกระบวนการพูดคุยสันติภาพระหว่างรัฐบาลไทยและกลุ่มผู้เห็นต่าง เป็นต้น (๒) หลักการในการจัดการปัญหา อาทิ ต้องแก้ปัญหาด้วยความจริงจัง จริงจัง ลดทิวาระหว่างกัน, มีความตรงไปตรงมาในการจัดการปัญหา, มีการทำความเข้าใจกันและปรับความเข้าใจซึ่งกันและกัน และต้องมีการสร้างความเชื่อมั่นให้ฝ่ายรัฐ เป็นต้น (๓) การร่วมมือกับรัฐบาลในการจัดการปัญหาสังคมในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ อาทิ ช่วยแก้ปัญหาเศรษฐกิจ ปัญหายาเสพติด การศึกษา และ การอำนวยความสะดวก ยุติธรรม ความเป็นธรรมให้กับประชาชน เป็นต้น

ข้อเสนอจากประชาชนต่อภาคประชาสังคม: มีว่า (๑) ภาคประชาสังคมต้องพยายามผลักดันและนำเสนอข้อมูลเพื่อสนับสนุนการสร้างบรรยากาศ และสิ่งแวดล้อมที่หนุนเสริมกระบวนการสันติภาพ โดยทุกส่วนร่วมมือกันเพื่อสันติสุข ด้วยความจริงจังและตั้งใจจริง (๒) การส่งเสริมให้ประชาชนในพื้นที่มีส่วนร่วมในการจัดการปัญหาในพื้นที่ เช่น การจัดเวทีรับความคิดเห็นของกลุ่มต่าง ๆ ในพื้นที่ และเป็นสื่อกลางสร้างเวทีประชาคมเพื่อให้ประชาชนได้แสดงความเห็น และเพื่อเป็นสื่อกลางให้ประชาชน (๓)

การสร้าง ความเข้าใจและความเข้มแข็งในการจัดการปัญหา ให้ประชาชนในพื้นที่ รวมถึงการช่วยเหลือในเรื่องทั่วไป การเยียวยา การพบปะเยี่ยมเยียนผู้ได้รับผลกระทบ (๔) การหนุนเสริมและสนับสนุนโครงการที่มีการดำเนินงานเชื่อมโยงกับการพัฒนาสังคม เศรษฐกิจ และพัฒนาศักยภาพของประชาชนในพื้นที่ เช่น โครงการที่เกี่ยวกับเยาวชน การศึกษา และ อาชีพ (๕) การสนับสนุนการดำเนินงานด้านกลไกยุติธรรมในพื้นที่ และช่วยติดตามประเด็นสิทธิมนุษยชนในพื้นที่ และ (๖) การร่วมกันพัฒนา ทั้งการร่วมคิด ร่วมทำ เสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนและสังคมให้เป็นรากฐานที่มั่นคง เพื่อจะได้อยู่ร่วมกันในสังคมได้อย่างสันติสุข

๖) แนวทางการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของผู้นำศาสนาเพื่อเสริมสร้างสันติสุข ในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนใต้

ประจวบ ทองศรี ได้ทำการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพจากการเก็บข้อมูลพื้นที่ภาคสนามโดยใช้การสังเกตแบบมีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วม การสัมภาษณ์เชิงลึกและการสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการ รวมถึงการสนทนากลุ่มพบว่า แนวทางการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของผู้นำศาสนาเพื่อเสริมสร้างสันติสุขในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนใต้ที่เป็นรูปธรรม ได้แก่ ๑) การพัฒนาศักยภาพของผู้นำศาสนาด้วกระบวนการมีส่วนร่วม ๒) การพัฒนาศักยภาพของผู้นำศาสนาให้เป็นผู้กล้าแสดงความคิดเห็น ๓) การสร้างความตระหนักในชุมชนร่วมกันโดยใช้วิธีการและขั้นตอนในการเรียนรู้ด้วยตนเอง ๔) การส่งเสริมกิจกรรมที่สร้างสรรค์และบูรณาการบนพื้นฐานของการพัฒนาอย่างสมดุลอย่างต่อเนื่องสำหรับการเสริมสร้างจิตสำนึกการมีส่วนร่วมทางสังคม ๕) การสร้างความรู้สึกร่วมกันของความภาคภูมิใจสำหรับการปฏิบัติในการรักษา และ ๖) การให้ผู้นำศาสนาได้มีบทบาทในการจัดอบรมร่วมกับหน่วยงานภาครัฐที่จะลงปฏิบัติงานในพื้นที่เกี่ยวกับภาษา วัฒนธรรมและประเพณีของคนในพื้นที่^{๖๔} กล่าวได้ว่าเป็นงานวิจัยที่มีประโยชน์ต่อการสร้างความเข้าใจอันดีระหว่างผู้นำศาสนาด้วยกัน และระหว่างผู้นำต่างศาสนาและหน่วยงานภาครัฐ ในฐานะการมีส่วนร่วมในกระบวนการแห่งการสร้างและการทำให้เกิดสันติภาพในการดำเนินชีวิตร่วมกัน

^{๖๔} ประจวบ ทองศรี, อาจารย์ประจำแผนกวิชาพัฒนาสังคม ภาควิชาสังคมศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์ และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี, “แนวทางการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของผู้นำศาสนาเพื่อเสริมสร้างสันติสุขในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนใต้”, รายงานสืบเนื่องจากการประชุมวิชาการระดับชาติ การบริหาร การพัฒนาสังคมและยุทธศาสตร์การบริหาร ประจำปี ๒๕๕๙, หน้า บทคัดย่อ.

๗) สันติวิธีเริ่มต้นที่ชุมชน : กรณีศึกษาภูมิปัญญาท้องถิ่นในการสร้างสันติสุข ภาคเหนือของประเทศไทย

วิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาบทบาทของภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ส่งผลต่อวิถีการดำรงชีวิตอย่างสันติสุข รวมทั้งอิทธิพลของภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ช่วยเชื่อมประสานให้คนในชุมชนให้อยู่ร่วมกันอย่างสันติสุขในภาคเหนือของประเทศไทย การดำเนินการวิจัย เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยการเก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสารและจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญซึ่งเป็นบุคคลที่ยอมรับในฐานะของภูมิปัญญาชาวบ้านจำนวน ๒๐ รูป/คน ในพื้นที่ ๓ จังหวัด ได้แก่ เชียงใหม่ ลำพูน ลำปาง โดยใช้วิธีการสัมภาษณ์เชิงลึกและการสนทนากลุ่มเฉพาะ แล้วนำมาวิเคราะห์ สังเคราะห์ เป็นองค์ความรู้ ในการเสริมสร้างความสันติสุขในชุมชน ผลการศึกษาพบว่า ๑) ภูมิปัญญาท้องถิ่นมีบทบาทในการสร้างสันติสุขในชุมชนด้วยวิธีการ (๑) การทำหน้าที่ควบคุมทางสังคม โดยการควบคุมการใช้ทรัพยากรของชุมชน การควบคุมทางจิตวิญญาณที่ส่งผลต่อพฤติกรรมของคนในชุมชน และกำกับกติกาของชุมชน และ (๒) การสร้างความสมานฉันท์ภายในชุมชนในรูปแบบการร่วมด้วยช่วยกัน ก่อให้เกิดความรัก ความสามัคคี ความร่วมมือ ร่วมใจอันดีในชุมชน และสามารถเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชน และรูปแบบในการสร้างความยุติธรรม เป็นเครื่องมือในการกำกับควบคุมความเชื่อของคนที่มีต่อน้ำและป่า ก่อให้เกิดกติกาที่ใช้อำนวยความสะดวกในการแบ่งปันน้ำในชุมชน ซึ่งสอดคล้องกับหลักพระพุทธศาสนา คือ สีสสามัญญตา และ ติฏฐิสามัญญตา ก่อให้เกิดชุมชนสันติสุข ที่ทุกคนในชุมชนอยู่ร่วมกันด้วยความสมานฉันท์กลมเกลียว ๒) อิทธิพลของภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ช่วยเชื่อมประสานให้คนในชุมชนอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุขในฐานะของของกลไกสนองตอบความความเชื่อ ความศรัทธาของคนในชุมชน ก่อเกิดความร่วมมือและการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนใน การจัดสรรน้ำและการแบ่งปันผลประโยชน์ด้วยความเป็นธรรม ๓) ภูมิปัญญาท้องถิ่นมีการปรับตัวเกี่ยวกับพิธีกรรมโดยวิธีการเสริมความตระหนักถึงทรัพยากรธรรมชาติ มีการเสริมความเข้มแข็งของกติกาให้คนในชุมชนที่ต้องประพฤติปฏิบัติอยู่ในกติกาที่ร่วมกันสร้างขึ้นบนฐานของความเคารพยำเกรงต่อสิ่งที่ควบคุมธรรมชาติ มีการส่งเสริมกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับเยาวชนให้เกิด ความสำนึกในคุณค่าของป่าและน้ำ สร้างความรู้ ความเข้าใจในการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข และปรับตัวบูรณาการกับพุทธศาสนานำหลักการของศรัทธาและปัญญามาตรวจสอบจารีตปฏิบัติของชาวบ้านจึงทำให้การจัดประเพณีพิธีกรรมไม่ได้ว่างเปล่าจากคุณค่าของปัญญา^{๖๕}

^{๖๕} พระมหาบุญเลิศ อินทปญฺโญ, สันติวิธีเริ่มต้นที่ชุมชน : กรณีศึกษาภูมิปัญญาท้องถิ่นในการสร้างสันติสุข ภาคเหนือของประเทศไทย, รายงานวิจัย, มจร สังคมศาสตร์ปริทรรศน์ ปีที่ : ๕ ฉบับที่ : ๒ (พิเศษ ๑, ๒๕๕๙): ๑-๑๔.

๘) เกณฑ์ชี้วัดความสำเร็จเกี่ยวกับกระบวนการสร้างสันติภาพของ องค์การและนักสันติภาพโลก^{๖๖}

การวิจัยเชิงคุณภาพนี้มีวัตถุประสงค์ ๓ ประการ คือ ๑. เพื่อศึกษากระบวนการสร้างสันติภาพขององค์กรสันติภาพ ๒. เพื่อศึกษากระบวนการสร้างสันติภาพของนักสันติภาพโลก และ ๓. เพื่อวิเคราะห์เกณฑ์ชี้วัดความสำเร็จเกี่ยวกับกระบวนการสร้างสันติภาพขององค์กรสันติภาพและนักสันติภาพโลกโดยการศึกษาวิเคราะห์จากเอกสาร ประกอบด้วยข้อมูลปฐมภูมิ ได้แก่ คัมภีร์ศาสนาที่เกี่ยวข้องกับแนวคิดเรื่องสันติภาพข้อมูลทุติยภูมิ ได้แก่ แนวคิด ทฤษฎีต่าง ๆ วิสัยทัศน์ พฤติกรรม องค์ประกอบของกระบวนการสร้างสันติภาพ และการปฏิบัติหน้าที่การทำงานตามบทบาทในทางสันติในภาคที่ปรากฏในสังคมขององค์กรสันติภาพ ของนักสันติภาพโลก และองค์กรสันติภาพในระดับสากล ร่วมกับการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ให้สัมภาษณ์ในสาขาที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการสันติภาพจำนวน ๒๕ คน และการสนทนากลุ่มประกอบด้วยผู้มีประสบการณ์ในกระบวนการยุติธรรมในศาล กระบวนการเยียวยาและการสร้างความสมานฉันท์รวม ๔ คน ผลการวิจัย มีพอสังเขป ดังนี้

(๑) กระบวนการสร้างสันติภาพขององค์กรสันติภาพดังระบุ สรุปประเด็นนำเสนอไว้ ๒ ด้าน คือ ด้านกระบวนการหรือวิธีการสร้างสันติภาพ และด้านผลลัพธ์หรือความสำเร็จที่ต้องการได้รับ นอกจากนี้ยังพบว่าองค์กรสันติภาพจะทำงานได้สำเร็จนั้นสมาชิกขององค์กรนับว่าเป็นหัวใจหลักสำคัญในการขับเคลื่อนงานด้านสันติภาพ ทั้งนี้หลักการที่สมาชิกองค์กรและองค์กรต้องเป็นคู่ขนานไปในทางเดียวกันคือการมีปณิธานที่สอดคล้องกับหลักพุทธศาสนา (๒) ในการศึกษากระบวนการสร้างสันติภาพของนักสันติภาพโลก ทั้งมิติสันติภาพภายในและสันติภาพภายนอก คือเป็นผู้ที่มีคุณสมบัติในบริบทต่าง ๆ ดังนี้ ๑) เข้าใจในกระบวนการสร้างสันติภาพภายใต้กรอบแห่งอริยสัจ ๔ ๒) ลดความเบียดเบียนกันด้วยหลัก “อหิงสา” ๓) ต้องทำความเข้าใจกันระหว่างศาสนาให้สำเร็จ ด้วยการเริ่มจากปัจเจกฯ ๔) ต้องกำจัดการต้องการเอาชนะ การเพ่งโทษต่อผู้อื่นให้ได้ด้วยสำนึกแห่งความเมตตากรุณา พัฒนาความกรุณาให้มากกว่าพัฒนาสมอง ร่วมสร้างความรักในใจตนและแผ่เพื่อนมนุษย์ด้วยกันในสังคม นับถือให้เกียรติกัน เคารพกันในศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์เฉกเช่นเดียวกัน ๕) ต้องมีความเพียร ๔ ด้านคือ ระวังเหตุแห่งความขัดแย้ง ขจัดความขัดแย้งที่จะขยายสู่ความรุนแรง ป้องกันความขัดแย้ง และรักษาพัฒนาให้เกิดสันติภาพอย่างยั่งยืน ๖) มีเป้าหมาย ๒ ทาง คือ การสร้างสันติภาพด้วยการควบคุมความขัดแย้งที่นำไปสู่ความรุนแรง

^{๖๖} พูนสุข มาศรีสรสรรค์, บรรพต ดันธีรวงศ์, ชนทอง วัฒนะประดิษฐ์, เกณฑ์ชี้วัดความสำเร็จเกี่ยวกับกระบวนการสร้างสันติภาพของ องค์การและนักสันติภาพโลก, รายงานวิจัย, (สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๖๑)

ให้ได้เป็นเบื้องต้น ๓) ต้องยึดหลักการทำงานแบบมีส่วนร่วมภายใต้การสื่อสารอย่างกระจ่างชัดด้วยสันติ โดยพัฒนาทั้งคนและระบบไปพร้อม ๆ กัน (๓) เกณฑ์ชี้วัดความสำเร็จเกี่ยวกับกระบวนการสร้างสันติภาพ ขององค์กรสันติภาพและนักสันติภาพโลก พบว่า องค์รวมของเกณฑ์ชี้วัดฯ มีสาระสำคัญหลักในเรื่องของ ๑) มิติตาสนาต่อกระบวนการสร้างสันติภาพ และ ๒) หลักการสำคัญของนักสันติภาพโลกต่อกระบวนการ สร้างสันติภาพในสังคมระดับจุลภาคในสถาบันครอบครัวจากแนวคิดและการปฏิบัติของคุณแม่เทเรซาและ ในสังคมระดับมหัพภาคในสถาบันการเมืองและการปกครองจากแนวคิดและการปฏิบัติของมหาตมะ คานธี ดาไลลามะองค์ที่ ๑๔ เนลสัน แมนเดลา มาร์ติน ลูเธอร์ คิง จูเนียร์ ทำให้ได้ภาพรวมของเกณฑ์ชี้วัด ๓ ข้อ และท้ายสุดสรุปเป็นเกณฑ์ชี้วัดฯ ได้ใน ๔ ประเด็น คือ ๑) การระมัดระวังตนเองมี ๒ ตัวชี้วัด ๒) การจัดการความขัดแย้งหรือความรุนแรงที่เกิดขึ้นแล้ว มี ๓ ตัวชี้วัด ๓) การพัฒนาสันติภาพให้เจริญงอกงาม มี ๔ ตัวชี้วัด และ ๔) การอนุรักษ์สันติภาพให้ยาวนาน มี ๕ ตัวชี้วัด

๙) กระบวนการสร้างความปรองดองและสมานฉันท์บนฐานพุทธธรรมของประชาชน กรณีศึกษาหมู่บ้านสาโรโรงระวี ตาบลศรีแก้ว อำเภอสรีรัตนะ จังหวัดศรีสะเกษ^{๖๗}

การศึกษานี้ได้สรุปสาระสำคัญของพัฒนาการของความขัดแย้ง แบ่งเป็น ๔ ยุค ได้แก่ ยุค แรกเริ่ม เป็นยุคระหว่างสงครามโลกครั้งที่ ๑ และครั้งที่ ๒ เป็นยุคที่เน้นแนวคิดในเรื่องรัฐศาสตร์และ ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ มีการก่อตั้ง League of nation มองเห็นความขัดแย้งระหว่างรัฐ ซึ่ง อาจจะนำไปสู่สงคราม แนวคิดหรือแนวปฏิบัติที่สำคัญในยุคนี้ เช่น คานธี ในเรื่องสัตยานุเคราะห์ อหิงสา ไม่ใช้ความรุนแรง ไม่มุ่งหวังเอาชนะ แต่เป็นการค้นหาความจริงมากกว่าหรือแนวคิดของ Quaker/Mennonites ที่มองการสงครามเป็นเรื่องผิดศีลธรรม ยุคที่สองเป็นยุควางรากฐาน เกิดขึ้นหลัง สงครามโลกครั้งที่ ๒ ผู้ที่มีบทบาทที่สำคัญทางความคิด คือ อ. Galtung ได้จัดตั้งสถาบันด้านสันติภาพ (คริสต์ศักราช ๑๙๖๐-๑๙๖๙) ที่ประเทศ Finland, Sweden, Holland และได้สร้างทฤษฎีหรือแนวคิด เรื่องสามเหลี่ยมสันติภาพ ที่ประกอบด้วย ความขัดแย้ง ความรุนแรง และสันติภาพ แนวคิดเรื่องลักษณะ ความรุนแรง ได้แก่ ความรุนแรงทางตรง หรือทางโครงสร้าง หรือทางวัฒนธรรม ยุคที่สามหรือ ยุคตกผลึก ความคิดและเริ่มปรับกระบวนการทัศน์ (คริสต์ศักราช ๑๙๖๕-๑๙๘๕) เป็นยุคหลังสงครามเย็น เรียกว่า "ยุค ของการค้นพบ" หรือยอมรับของการเกิดความขัดแย้งแบบต่างๆ และหาทางเลือกใหม่ในการแก้ปัญหา ความขัดแย้ง แบบสันติหรือไม่ใช้กำลัง (Alternative dispute Resolution) โดย ความขัดแย้งที่ค้นพบ/

^{๖๗} พระครูใบฎีกาพิจิตร ธมฺมวชิโรโต (ยอยอด), “กระบวนการสร้างความปรองดองและสมานฉันท์บนฐาน พุทธธรรมของประชาชนกรณีศึกษาหมู่บ้านสาโรโรงระวี ตาบลศรีแก้ว อำเภอสรีรัตนะ จังหวัดศรีสะเกษ”, วารสารศิลป การจัดการ, ปีที่ ๑ ฉบับที่ ๑ (พฤษภาคม-สิงหาคม, ๒๕๖๐): ๘๙-๑๐๒.

ยอมรับ ได้แก่ ความขัดแย้งที่ยังรากลึก (Deep – rooted conflict) ความขัดแย้งที่ยืดเยื้อ (Protracted Social Conflict) ความขัดแย้งที่ไม่สมมาตร (Asymmetric Conflict) ยุคที่สี่ ยุคปรับกระบวนการทัศน์ (๑๙๘๕ – ปัจจุบัน) เป็นยุคที่มีความต่อเนื่องจากยุคที่สาม โดยศึกษาเรียนรู้ผลจากประยุตต์ใช้แนวทางต่างๆ เกี่ยวกับการจัดการความขัดแย้ง ได้แก่ การยอมรับความขัดแย้งว่ามีหลายระดับ หลายมิติ ตั้งแต่ระดับครอบครัว สังคม ชุมชน ในประเทศ และระหว่างประเทศ การยอมรับวิธีการปรับความขัดแย้งสู่สันติภาพ การขยายสาขาวิชาการจากความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ สู่สาขาอื่นที่เกี่ยวข้อง การปรับเปลี่ยนแนวคิด ยุคนี้เป็นก้าวอย่างที่สำคัญของงานสร้างสันติภาพที่มีได้แต่มุ่งลดปัญหาความขัดแย้งแต่ขยายไปสู่การพัฒนา การให้ความสำคัญกับการลดกำลังอาวุธ การร่วมกันสร้างสันติวัฒนธรรมมีความยุติธรรมเป็นฐาน เพื่อนำพามนุษย์ไปสู่สังคมที่มีความสันติสุข และสร้างสันติวัฒนธรรมต่อเนื่องกันไป ด้วยหลักมนุษยธรรมสากล แนวทางการสร้างความปรองดองและสมานฉันท์บนฐานพุทธธรรม มีหลักธรรมอย่างน้อยสามหมวดเป็นฐาน คือ หลักสังคหวัตถุ ๔ และหลักสาราณียธรรม ๖ และหลักศีล ๕

๒.๗.๒ งานวิจัยเกี่ยวกับสังคมพหุวัฒนธรรม

๑) วัฒนธรรมสภากาแฟสังคมพหุวัฒนธรรม กรณี : การพัฒนาประชาธิปไตยภาคพลเมืองสู่ความเป็นสังคมสมานฉันท์ อำเภอนาทาสา จังหวัดนครศรีธรรมราช^{๖๘}

ใช้วิธีการวิจัยเป็นการวิจัยเชิงเชิงคุณภาพและการใช้เทคนิคทางมานุษยวิทยา โดยใช้พื้นที่ศึกษา คือ อำเภอนาทาสา จังหวัดพระนครศรีธรรมราช ผลการศึกษานี้พบว่า สังคมพหุวัฒนธรรมอำเภอนาทาสา จังหวัดนครศรีธรรมราช นั้น เป็นสังคมเกษตรกรรม มีวิถีชีวิตแบบชาวบ้านและค่อยปรับเปลี่ยนสู่สังคมสมัยใหม่มากขึ้น แต่เดิมเป็นดินแดนทางประวัติศาสตร์ที่มีหลักฐานปรากฏอารยธรรมในแหล่งชุมชนโบราณ ซึ่งได้รับอิทธิพลของศาสนาพราหมณ์ลัทธิไศวนิกายที่ได้แพร่เข้ามาซึ่งมีหลักฐานในชุมชนโบราณโมคลาน และมีการเคลื่อนย้ายเข้ามาตั้งหลักแหล่งของชุมชนมุสลิมที่มาจากจังหวัดปัตตานี สงขลาและบางส่วนจากรัฐลันตัน และอีกกลุ่มหนึ่งเป็นชุมชนมุสลิมที่มาจากจังหวัดสตูลและบางส่วนของรัฐปะลิส ทำให้สังคมพหุวัฒนธรรมมีการใช้ภาษามลายูถิ่น พูดติดต่อสื่อสารในวิถีชีวิตประจำวัน โดยเฉพาะในท้องที่ตำบลโมคลาน ตำบลโพธิ์ทอง ท้องที่บางส่วนของตำบลนาทาสา (บ้านท่ากีนดิน) การเคลื่อนย้ายและเหตุการณ์ภาวะศึกสงครามในภาคใต้มีแม่ทัพมุสลิมคนสำคัญที่สืบเชื้อสายจากมาเลเซีย คือ ปังลิโม เจ๊ะ

^{๖๘} ดุสิต หวันเหลี่ยม, แอบ ชามทอง และอุดม ทิพย์รักษ์, “วัฒนธรรมสภากาแฟสังคมพหุวัฒนธรรม กรณี : การพัฒนาประชาธิปไตยภาคพลเมืองสู่ความเป็นสังคมสมานฉันท์ อำเภอนาทาสา จังหวัดนครศรีธรรมราช”, แหล่งที่มา, [ออนไลน์], www.conference.phuket.psu.ac.th/proceedings/PSU_OPEN_WEEK_2008/data/Social/3_12.pdf, [๔ พ.ย.๒๕๖๓].

เตะ ที่ได้เคลื่อนย้ายเข้ามาตั้งหลักแหล่งในอดีต ปัจจุบันมีสุสานโบราณปงลิโม เจ๊ะเต้ ตั้งอยู่ที่ชุมชนโมคลานเช่นกัน

คุณธรรม จริยธรรมในบรรยากาศวัฒนธรรมสภาฯ ที่มีพื้นฐานสำคัญจากวิถีชาวบ้านมีการเข้าใจซึ่งกันและกัน การไว้วางใจในสังคมชาวบ้าน การให้เกียรติซึ่งกันและกัน การเคารพในสิทธิของการนับถือศาสนา การปฏิบัติตามวัฒนธรรมซึ่งกันและกัน วิถีชีวิตประชาธิปไตยชาวบ้านมีพื้นฐานจากบรรทัดฐานทางสังคม การร่วมมือภายใต้ กฎ กติกา มารยาท และกิจกรรมสาธารณะประโยชน์ทางสังคมร่วมกัน แนวทางการส่งเสริมและสนับสนุนกิจกรรมที่นำไปสู่ความเป็นสังคมสมานฉันท์ในวิถีชีวิตของชาวบ้าน ประกอบด้วย ๑) กิจกรรมเกี่ยวกับการจัดงานการกุศลประจำปีสยิด งานการกุศล ๒) การแข่งขันนครหงั่ว จุกหรือนกปรอดหัวโขน ๓) กิจกรรมการแข่งขันกีฬา นันทนาการ การศึกษาเยาวชน ๔) งานกิจกรรมส่วนรวมของหมู่บ้าน งานกองทุนหมู่บ้าน ๕) กิจกรรมการร่วมกันอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและทรัพยากร ๖) งานที่เกี่ยวข้องกับสาธารณะสังคม ปัจจัยสำคัญอีกประการหนึ่งก็คือ การให้ความร่วมมือและผลักดันจากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

๒) การปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ศูนย์อำนวยการบริหารจังหวัดชายแดนภาคใต้กับสิทธิเสรีภาพในการเข้าร่วมกิจกรรมทางศาสนา^{๖๙}

งานวิจัยนี้ดำเนินการวิจัยตามแนวทางเชิงคุณภาพ (Qualitative Research Approach) ที่เน้นการสัมภาษณ์เชิงลึกกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ได้แก่ เจ้าหน้าที่ศูนย์อำนวยการบริหารจังหวัดชายแดนภาคใต้พุทธและมุสลิม และผู้รู้ทางศาสนาในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ผลการศึกษานี้พบว่า ความรู้ความเข้าใจของเจ้าหน้าที่ศูนย์อำนวยการบริหารจังหวัดชายแดนภาคใต้ทั้งพุทธและมุสลิมต่อสิทธิเสรีภาพในการนับถือศาสนา ปฏิบัติตามศาสนธรรม ศาสนบัญญัติ หรือปฏิบัติพิธีกรรมตามความเชื่อ รวมถึงกิจกรรมทางศาสนาที่เกี่ยวข้องกับการปฏิบัติงานของตนเองและระหว่างทั้งสองศาสนา ค่อนข้างน้อย และมีความเข้าใจในหลักการศาสนาอย่างไม่ถ่องแท้ อันเนื่องมาจากปัจจัย (๑) พื้นฐานความรู้ด้านศาสนาของเจ้าหน้าที่ ศอ.บต. ส่วนใหญ่มีน้อย กอปรกับการนับถือศาสนา การปฏิบัติยังสับสนระหว่างหลักการศาสนากับประเพณีวัฒนธรรม (๒) เจ้าหน้าที่ ศอ.บต. ไม่ค่อยให้ความสำคัญต่อการเรียนรู้ความแตกต่างของทั้งสองศาสนา (๓) เจ้าหน้าที่ ศอ.บต. บางคนเติบโตมาในสังคมวัฒนธรรมเชิงเดี่ยว ทำให้มีมุมมองต่อการอยู่ร่วมกันในองค์ที่เป็นสังคมพหุวัฒนธรรมค่อนข้างแคบ ประสบการณ์ชีวิตจึงมีส่วนสำคัญที่จะทำให้

^{๖๙} คอลัฟ ต่วนบุละ, มาหะมะดารี แวโนะ, มัดบัสรี อุเส็ง และมูฮาหมัดราฟิร มะเก็ง, “การปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ศูนย์อำนวยการบริหารจังหวัดชายแดนภาคใต้กับสิทธิเสรีภาพในการเข้าร่วมกิจกรรมทางศาสนา”, รายงานวิจัย (สำนักวิจัยและพัฒนา สถาบันพระปกเกล้า, ๒๕๕๙), หน้า บทสรุปผู้บริหาร.

เจ้าหน้าที่สามารถเข้าใจการดำรงชีวิตอยู่ในสังคมที่มีความหลากหลายได้ ประเด็นเรื่องสิทธิทางวัฒนธรรมในการเข้าร่วมกิจกรรมทางศาสนาต่อการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ศูนย์อำนวยการบริหารจังหวัดชายแดนภาคใต้พุทธและมุสลิม พบว่า มีการแบ่งงานและหน้าที่ความรับผิดชอบของเจ้าหน้าที่ตามความเหมาะสม กล่าวคือกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับศาสนาพุทธจะมอบให้เจ้าหน้าที่ที่พุทธรับผิดชอบ ส่วนกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับศาสนาอิสลามมอบให้เจ้าหน้าที่ที่มุสลิมรับผิดชอบ แต่มีบางกิจกรรมที่เจ้าหน้าที่ทุกคนต้องเข้าไปร่วม เนื่องจากเหตุผลจำเป็นและปัจจัยหลายๆ อย่าง ทั้งนี้ เจ้าหน้าที่ ศอ.บต. มองว่า ทุกคนมีเสรีภาพต่อการแสดงออกทางวัฒนธรรมและการเข้าร่วมกิจกรรมทางศาสนาที่ไม่ใช่ของตนเอง ซึ่งเจ้าหน้าที่ได้ทำการบ้านมาเป็นอย่างดี เมื่อต้องเข้าร่วมกิจกรรมทางศาสนาที่ไม่ใช่ของตนเอง เช่น การนำข้าวสารไปเยี่ยมให้กำลังใจแก่ญาติพี่น้องผู้เสียชีวิต การไม่เข้าร่วมในช่วงที่ทำพิธีกรรมทางศาสนา โดยใช้วิธีการยืนอยู่ห่างๆ บริเวณรอบนอก ทำในสิ่งที่สามารถกระทำได้ และคำนึงถึงมารยาทในสังคมที่ควรปฏิบัติ ส่วนประเด็นที่ยังเป็นปัญหาในด้านสิทธิทางวัฒนธรรมในการเข้าร่วมกิจกรรมทางศาสนาต่อการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ ศอ.บต. คือ การไม่สื่อสารให้เพื่อนร่วมงานต่างศาสนาได้เข้าใจว่ากิจกรรมใดบ้างที่สามารถเข้าร่วมได้ นอกจากนี้ ยังมีประเด็นที่ล่อแหลมในการปฏิบัติกิจกรรมทางศาสนา เช่น กรณีเจ้าหน้าที่มุสลิมไม่ค่อยบริจาคเงินทำบุญแก่เจ้าหน้าที่พุทธ กรณีการเข้าไปร่วมแต่งงาน เจ้าหน้าที่พุทธไม่สามารถเข้าไปในมัสยิดได้ เป็นต้น จนทำให้เกิดความรู้สึกว่าไม่ให้เกียรติกัน สำหรับขอบเขตของสิทธิทางวัฒนธรรมในการเข้าร่วมกิจกรรมทางศาสนาตามกรอบของศาสนาพุทธและอิสลามมีความแตกต่างกัน โดยตามกรอบของศาสนาพุทธเป็นที่ยอมรับโดยไม่มีข้อยกเว้น ในขณะที่ศาสนาอิสลามต้องดูความเหมาะสม บนพื้นฐานของหลักการอิสลามที่บางกรณีสามารถยืดหยุ่นได้ แต่บางกรณีไม่สามารถยืดหยุ่นได้

ข้อเสนอแนะต่อแนวทาง มาตรการ การสร้างความเข้าใจถึงสิทธิทางวัฒนธรรมระหว่างทั้งสองศาสนาตามแนวคิดหลักศาสนสัมพันธ์ในการป้องกันแก้ไขและเยียวยาปัญหาในสังคม “พหุวัฒนธรรม” ควรให้ผู้รู้ทางศาสนาที่มีประสบการณ์ เข้าใจในบริบทพื้นที่มาช่วยจัดหลักสูตร บรรยายอบรมให้ความรู้เพื่อสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับสิทธิทางวัฒนธรรม พร้อมทั้งคนทำงาน ต้องมีการปรับทัศนคติภายในองค์กร อาจจะใช้วิธีการอบรม และการศึกษาเรียนรู้พื้นที่อื่นๆ ที่เป็นสังคมต้นแบบของการอยู่ร่วมกัน ที่สามารถทำให้เกิดมุมมองใหม่ๆ สร้างความเข้าใจกันได้หลายๆ มิติ และที่สำคัญควรมีการปลูกฝังการสอนที่ถูกต้อตั้งแต่เด็กๆ ในเรื่องดังกล่าวด้วย ส่วนในกรณีเจ้าหน้าที่ ศอ.บต. ที่เพิ่งเข้ามาใหม่นั้น ควรมีการจัดอบรมเพื่อสร้างความเข้าใจในสิทธิทางวัฒนธรรมในแต่ละศาสนาให้ครอบคลุมผู้ปฏิบัติงานทุกคน นอกจากนี้ ควรสร้างความตระหนักและความสำคัญถึงการอยู่ร่วมกันของคนต่างศาสนาในการทำงานร่วมกันในองค์กร โดยการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ สนทนา อธิบายถึงความแตกต่างของแต่ละศาสนา เพราะ

แนวทางที่ดีในการสร้างความเข้าใจระหว่างกัน คือ ทั้งสองหันมาพูดคุยกัน การให้สิทธิที่เท่าเทียมกัน และที่สำคัญ คือ การยอมรับและให้เกียรติซึ่งกันและกันในขอบเขตที่เป็นหลักการทางศาสนา เพราะจะเป็นกุญแจสำคัญของการที่อยู่ร่วมกันอย่างสันติในสังคมพหุวัฒนธรรมต่อไป

๓) การผสมผสานวิถีปฏิบัติและประเพณีทางพุทธศาสนาในพื้นที่ชายแดนไทย-เมียนมา : การส่งเสริมประชาคมสังคมและวัฒนธรรมอาเซียนในบริบทสังคมพหุวัฒนธรรม^{๗๐}

งานวิจัยนี้เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ ผลการศึกษา พบว่า ในภาพรวมของพื้นที่เมืองแม่สอด ปัจจุบันมีแรงงานชาวเมียนมาได้เข้ามาตั้งถิ่นฐานเป็นประชากรแฝงจำนวนมากกว่าประชากรแม่สอด โดยที่คนไทยและคนเมียนมายังคงพึ่งพาอาศัยกันและอยู่ร่วมกันท่ามกลางความเป็นสังคมพหุวัฒนธรรม แต่การมีจุดเชื่อมในความเป็นพุทธศาสนิกชนเถรวาทเช่นเดียวกัน จึงทำให้เมืองแม่สอดมีลักษณะการผสมผสานวัฒนธรรมไทยและเมียนมาในหลายบริบท โดยเฉพาะอย่างยิ่งวิถีปฏิบัติและประเพณีทางศาสนาที่สามารถพบเห็นได้ทั้งความเหมือนและความแตกต่าง การนำเสนอผลการศึกษาในส่วนนี้จำแนกเป็น ๓ ประเด็น คือ การบูรณาการพุทธศาสนาแบบไทยและเมียนมาในบริบทการใช้พื้นที่ทางศาสนา การผสมผสานวิถีปฏิบัติทางศาสนาระหว่างพระสงฆ์ไทยและพระสงฆ์เมียนมา และการผสมผสานวิถีปฏิบัติทางศาสนาและประเพณีของพุทธศาสนิกชนไทยและเมียนมา นอกจากนี้ผลการศึกษาวิจัยนี้ยังชี้ให้เห็นว่าในการสร้างประชาคมสังคมและวัฒนธรรมอาเซียนควรมีศาสนา เป็นกลไกสำคัญหนึ่ง เพื่อสร้างความเป็นหนึ่งเดียว แต่ละศาสนาหรือลัทธิความเชื่อนั้นจะต้องมีรากฐานความคิดที่ทำให้คนในสังคมมองเห็นคุณค่าของความเป็นคน ไม่มองแบบแบ่งแยกให้แตกต่าง แต่ให้มองแบบประสานที่จะอยู่ร่วมกันด้วยดี ศาสนาจึงจะมีบทบาทในการแก้ปัญหาทางความคิดและจิตใจของคนในสังคม จุดสำคัญที่จะต้องพิจารณาคือศาสนาควรจะสอนให้มองคนที่นับถือศาสนาอื่นมีลักษณะที่ยอมรับและเคารพกันในภาวะที่เสมอภาคเท่าเทียมและโน้มนำไปในทางที่จะสนับสนุนการอยู่ร่วมกันแบบเสมอและสมาน เสมอคือเท่าเทียมกัน และสมานคือร่วมกัน การปฏิบัติทางศาสนาและประเพณีระหว่างพระสงฆ์ชาวไทยและชาวเมียนมานั้น พระสงฆ์ชาวเมียนมาในวัดเมียนมาจะประกอบพิธีกรรมโดยสวดมนต์ภาษาบาลีสาเนียงพม่า ซึ่งเป็นภาษากลางให้พุทธศาสนิกชนจากทุกชาติพันธุ์ที่ย้ายถิ่นมาจากเมียนมาสามารถเข้าร่วมพิธีกรรมทางศาสนาแบบเมียนมาได้ ดังนั้นในด้านพิธีกรรมและงานบุญประเพณีที่พระสงฆ์ชาวเมียนมาปฏิบัติร่วมกับพุทธศาสนิกชนนั้นมีแนวโน้มเป็นการบูรณาการทางวัฒนธรรม คือสามารถรักษาลักษณะทางศาสนาแบบเมียนมาเอาไว้ได้

^{๗๐} พินิจ ลาภธนานนท์, “การผสมผสานวิถีปฏิบัติและประเพณีทางพุทธศาสนาในพื้นที่ชายแดนไทย-เมียนมา : การส่งเสริมประชาคมสังคมและวัฒนธรรมอาเซียนในบริบทสังคมพหุวัฒนธรรม”, วารสาร มจร สังคมศาสตร์ปริทรรศน์, ปีที่ ๖ ฉบับที่ ๒ (ฉบับพิเศษ) เมษายน-มิถุนายน, ๒๕๖๐: ๗๕-๘๙.

แต่ในวิถีปฏิบัติทางศาสนาระหว่างพระสงฆ์ชาวเมียนมานั้นเป็นไปในแนวทางการผสมผสานเข้ากับวิถีปฏิบัติแบบพระสงฆ์ไทย เพราะพระสงฆ์ชาวเมียนมากับพระสงฆ์ชาวไทยต่างต้องยึดถือปฏิบัติตามระเบียบของคณะสงฆ์ไทย โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อต้องเข้าร่วมในพิธีกรรมทางศาสนาอย่างเป็นทางการร่วมกับพระสงฆ์ไทย ความรู้ความเข้าใจต่อแนวทางการผสมผสานและบูรณาการวิถีปฏิบัติทางศาสนาและประเพณีในพื้นที่ชายแดนแม่สอด จะเป็นประโยชน์อย่างมากต่อการใช้เป็นฐานคิดในการเสริมสร้างประชาคมสังคมและวัฒนธรรมอาเซียนในอนาคต เพื่อสร้างเสริมให้คนไทยพร้อมที่จะร่วมเป็นพลเมืองอาเซียนที่มีศักดิ์ศรีและสิทธิเท่าเทียมกับชาติอื่น ๆ อย่างไรก็ตามหากได้มองลึกเข้าไปในเจตนารมณ์ของกิจกรรมต่าง ๆ ในเชิงการสร้างเสริมประชาคมสังคมและวัฒนธรรมอาเซียนที่หน่วยงานภาครัฐและองค์กรส่วนท้องถิ่นในพื้นที่แม่สอดเข้ามาสนับสนุน จะพบว่ากิจกรรมส่วนใหญ่เน้นการเชื่อมโยงกับการท่องเที่ยวและการค้าพาณิชย์ตามกระแสโลกาภิวัตน์ที่กำลังเข้ามามีอิทธิพลเหนือวัฒนธรรมท้องถิ่นอย่างชัดเจนและให้ความสำคัญน้อยลงต่อความพยายามจะธำรงรักษาวิถีปฏิบัติและประเพณีทางพุทธศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่น

๔) การพัฒนาประสิทธิผลการนำนโยบายสังคมพหุวัฒนธรรมไปสู่การปฏิบัติในจังหวัดชายแดนภาคใต้^{๗๑}

งานวิจัยเชิงคุณภาพนี้ ใช้เครื่องมือในการเก็บข้อมูลด้วยวิธีอันหลากหลาย ทั้งการค้นหาข้อมูลจากเอกสาร การสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง การสัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้าง การเข้าร่วมสังเกตแบบมีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วม และการเสวนา โดยคัดเลือกผู้ให้ข้อมูลที่เป็นผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key Informant) จำนวน ๓๖ คน ผลการวิจัยพบว่า มีหน่วยงาน และวิธีการที่เฉพาะเจาะจงที่เกี่ยวข้องกับการกำหนดนโยบาย และการนำนโยบายไปสู่การปฏิบัติ ซึ่งได้แก่ หน่วยงานด้านความมั่นคง หน่วยงานด้านการพัฒนา หน่วยงานที่รับผิดชอบด้านวัฒนธรรม กลุ่มภาคประชาสังคม นักวิชาการ และประชาชน งานวิจัยได้นำเสนอทางเลือกที่เป็นองค์ความรู้เรื่องสังคมพหุวัฒนธรรมที่เหมาะสมกับการนำไปใช้ในจังหวัดชายแดนภาคใต้ที่ชื่อว่า “พหุวัฒนธรรมนิยมแบบพอเพียง” (Sufficient Multiculturalism) เริ่มต้นด้วยการพอประมาณ ความพอประมาณเริ่มต้นด้วยการเข้าใจภูมิสังคม รักษาสมดุลของการนำอัตลักษณ์ ประเพณีวัฒนธรรมมาใช้ไม่ให้สุดโต่งหรือหละหลวมจนเกินไป ต่อมาคือ เรื่องของเหตุผล เน้นให้มีการกำหนดกติกาหรือกฎระเบียบในสังคมด้วยการมีเหตุมีผล ยอมลดอัตลักษณ์ของวัฒนธรรมส่วนใหญ่ลงบ้างเพื่อเป็นการให้วัฒนธรรมอื่น ๆ ได้มีที่ยืนในสังคมส่วนการมีภูมิคุ้มกันให้แก่สังคมจะเป็นกลไกที่จะ

^{๗๑} เจน สุขศรีทอง, “การพัฒนาประสิทธิผลการนำนโยบายสังคมพหุวัฒนธรรมไปสู่การปฏิบัติในจังหวัดชายแดนภาคใต้”, วารสารสถาบันป้องกันประเทศ, ปีที่ ๑๑ ฉบับที่ ๓ (กันยายน – ธันวาคม, ๒๕๖๓: ๗๐-๘๓).

รับมือกับความเปลี่ยนแปลงในอนาคต การปลูกฝังค่านิยมในสังคมพหุวัฒนธรรมแบบพอเพียงคือ “เคารพ อธิปไตยให้เสรีถือศาสนา นำพาความเข้าใจและให้อภัย” เจื่อนไขที่จะทำให้เกิดสังคมพหุวัฒนธรรมแบบพอเพียง มี ๒ ประการ คือ ความรู้ต้องอยู่ในหลักพื้นฐานของสังคมพหุวัฒนธรรม และการมองอย่างรอบด้าน คุณธรรมต้องพิจารณาเรื่องความดีร่วม และการมองข้ามรายละเอียดพิธีกรรมต่าง ๆ ไปให้ได้ ด้านการกำหนดนโยบาย ด้วยสภาพแวดล้อมที่ด้อยการพัฒนาในด้านต่าง ๆ ประชาชนมีความแตกต่างหลากหลาย ทางอัตลักษณ์ ประกอบกับสถานการณ์ที่มีการปลุกกระตมและสร้างความหวาดกลัวแก่ประชาชนในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ ทำให้การกำหนดนโยบายจึงต้องมีความเด็ดขาด และพุ่งตรงไปที่ต้นตอของปัญหา แต่ก็ยังต้องฟังความคิดเห็นจากกลุ่มต่าง ๆ ในพื้นที่ด้วย ดังนั้น ตัวแบบชนชั้นนำที่มีจุดเด่นของเอกภาพในการถ่ายทอดนโยบายประยุกต์ร่วมกับตัวแบบกลุ่มที่มีจุดเด่นในการรับฟังข้อเสนอจากกลุ่มต่าง ๆ ของสังคม จึงเหมาะสมที่จะนำมาใช้ในการกำหนดนโยบายสังคมพหุวัฒนธรรมในพื้นที่ โดยกำหนดให้สมาคมมั่นคงแห่งชาติเป็นหน่วยงานหลักในการกำหนดนโยบาย และให้ตัวแทนกลุ่มต่าง ๆ เข้าไปมีส่วนร่วมในการให้ข้อมูลพิจารณาในรายละเอียด ในด้านการนำนโยบายไปสู่การปฏิบัตินั้นใช้ตัวแบบจากบน ลงล่าง โดยประยุกต์ยุทธศาสตร์พระราชทาน “เข้าใจ เข้าถึง พัฒนา” มาเป็นแนวทางในการนำนโยบายไปสู่การปฏิบัติเพื่อให้สอดคล้องกับตัวแบบการกำหนดนโยบายที่ประกอบด้วย ๑) การสร้างองค์ความรู้ในเรื่องสังคมพหุวัฒนธรรม (เข้าใจ) ๒) การเสริมสร้างความเข้มแข็ง (เข้าถึง) ๓) การขยายผลทั้งภายในและภายนอก (พัฒนา)

๕. การอยู่ร่วมกันของคนในสังคมพหุวัฒนธรรม: กรณีศึกษาชุมชนเขตบางรัก กรุงเทพมหานคร^{๗๒}

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ผู้วิจัยได้ศึกษาจากเอกสาร การสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน ๑๒ รูป/คน และการสนทนากลุ่ม ผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน ๙ รูป/คน โดยใช้การวิเคราะห์ข้อมูลแบบอรรถาธิบายและพรรณนาความ ผลการวิจัยพบว่า ๑. แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการอยู่ร่วมกันของคนในสังคมพหุวัฒนธรรม คือกระบวนการให้การศึกษาระดับขั้นพื้นฐานช่วยให้เด็กและเยาวชน ประชาชนเข้าใจ และยอมรับซึ่งความแตกต่างในเรื่องของความเป็นชนกลุ่มน้อย ด้านเชื้อชาติ ภาษา ศาสนา ลัทธิความเชื่อ ๒. หลักการที่เกี่ยวข้องกับการอยู่ร่วมกันของคนในสังคมพหุวัฒนธรรม คือการอยู่ร่วมกันของชุมชนชาวพุทธ คือการให้ทาน พุทธเจ้าที่ไพเราะ ทาตบให้เป็นประโยชน์ ชุมชนชาวคริสต์

^{๗๒} พระมหานกตล ปุณฺณสุวฑฺฒโก, “การอยู่ร่วมกันของคนในสังคมพหุวัฒนธรรม: กรณีศึกษาชุมชนเขตบางรัก กรุงเทพมหานคร”, รายงานวิจัย, (สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๖๐), บทคัดย่อ.

คือส่งเสริมให้มีการพัฒนาเปิดกว้างให้แต่ละชุมชนเข้าสู่สังคมอย่างเท่าเทียมกัน ชุมชนชาวอิสลามคือการให้ทุกคนในสังคมหันมาเข้าใจในความแตกต่างและสนใจที่จะเรียนรู้ความแตกต่างกับความรู้ที่มีอยู่ ๓. การอยู่ร่วมกันของคนในสังคมพหุวัฒนธรรม: กรณีศึกษาชุมชนในเขตบางรัก กรุงเทพมหานคร คือ การอยู่ร่วมกันของคนในที่หลากหลายวัฒนธรรม ได้แก่ ชุมชนชาวพุทธ มุ่งส่งเสริมการศึกษาแก่เยาวชนและประชาชน การสงเคราะห์แก่ผู้ยากและอุปการะในชุมชนรอบวัด ในขณะที่ชุมชนชาวคริสต์ เน้นส่งเสริมการเรียนการสอนพิเศษในวันเสาร์-อาทิตย์ ส่งเสริมสุขภาพ อนามัยที่ดีด้วยการทำความสะอาดบริเวณส่วนรวม และให้ทำความสะอาดครัวเรือนของตนเอง ส่วนชุมชนชาวอิสลาม มีการยอมรับผู้นำที่ปฏิบัติตามหลักการศาสนาอย่างจริงจัง และส่งเสริมให้บุคคลมีความรู้ความสามารถ มีทักษะในการทำงานที่ดีขึ้น ตลอดจนมีทัศนคติที่ดีในการทำงาน อันจะเป็นผลให้การปฏิบัติงานมีประสิทธิภาพ

๖) การอยู่ร่วมกันของคนในสังคมพหุวัฒนธรรมในประเทศไทย กรณีศึกษาสังคมพหุวัฒนธรรมในอำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่^{๗๓}

การวิจัยเชิงคุณภาพ ผู้วิจัยได้ศึกษาจากเอกสาร การสัมภาษณ์เชิงลึก จากผู้ทรงคุณวุฒิ ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน ๙ รูป/คนโดยการวิเคราะห์ข้อมูลแบบบรรยายอธิบายและพรรณนาความ ผลการวิจัยพบว่า ๑) หลักการอยู่ร่วมกันของคนในสังคมพหุวัฒนธรรมในชุมชนประตูท่าแพ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ ด้วยการสร้างให้ประชาชนในชุมชนประตูท่าแพเข้าใจ และยอมรับซึ่งความแตกต่างในเรื่องของแนวคิดวัฒนธรรมประเพณี และความแตกต่างทางด้านเชื้อชาติ ภาษา ศาสนา ลัทธิความเชื่อ ๒) ความสอดคล้องของหลักการอยู่ร่วมกันของคนในสังคมพหุวัฒนธรรม ตามหลักการของแต่ละศาสนา คือ การอยู่ร่วมกันของชุมชนชาวพุทธ คือ การรักษาศีล ๕ พุทธาภิไศยเพราะไม่สร้างความแตกแยกให้เกิดในชุมชน ทำตนให้เป็นประโยชน์ ชุมชนชาวคริสต์ ส่งเสริมให้มีการพัฒนาเปิดกว้างแต่ละชุมชนสู่สังคมอย่างเท่าเทียมกัน ให้ทุกคนในสังคมหันมาเข้าใจความแตกต่าง และสนใจเรียนรู้ความแตกต่างกับความรู้ที่มีอยู่ ๓) รูปแบบและวิธีการอยู่ร่วมกันของคนในสังคมพหุวัฒนธรรมที่เหมาะสมสำหรับสังคมไทยอย่างเป็นรูปธรรม คือ ในชุมชนชาวพุทธ ส่งเสริมเยาวชนและประชาชนที่อยู่รอบวัด ชุมชนชาวคริสต์ คือ ส่งเสริมการยอมรับในเรื่องความแตกต่างในเรื่องความคิดตลอดจนมีทัศนคติที่ดีในการอยู่ร่วมกัน อันจะเป็นผลให้การอยู่ร่วมกันในชุมชนที่มีความหลากหลายอย่างมีประสิทธิภาพ

๗) การอยู่ร่วมกันของคนในสังคมพหุวัฒนธรรมในประเทศไทย^{๗๔}

^{๗๓} พระมหามงคลกานต์ ฐิตธมโม, คงสฤษฎ์ แพงทรัพย์ และพูนศักดิ์ กมล, “การอยู่ร่วมกันของคนในสังคมพหุวัฒนธรรมในประเทศไทย กรณีศึกษาสังคมพหุวัฒนธรรมในอำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่”, วารสารมหาจุฬาริชาการ ปีที่ ๖ ฉบับที่ ๒, ๒๕๖๒: ๔๖-๕๙.

งานวิจัยนี้เป็นการวิเคราะห์ข้อมูลจากเอกสาร และการสังเคราะห์ข้อมูลจากโครงการวิจัยย่อยทั้ง ๕ โครงการ แล้วสรุปเป็นองค์ความรู้ที่เหมาะสมสำหรับคนในสังคมพหุวัฒนธรรมในประเทศไทย ผลการศึกษา พบว่า หลักการอยู่ร่วมกันของคนในสังคมพหุวัฒนธรรมในประเทศไทย ตามหลักการของศาสนาที่สำคัญในประเทศไทย คือพระพุทธศาสนา ศาสนาอิสลาม ศาสนาคริสต์ ศาสนาพราหมณ์ และศาสนาซิกข์ มีความสอดคล้องกันคือ การอยู่ร่วมกันด้วยความรัก ความเมตตา ความเอื้อเฟื้อเกื้อกูลกัน เคารพในความแตกต่างของกันและกัน และการมีกิจกรรมร่วมกันอย่างสร้างสรรค์และต่อเนื่อง หลักการอยู่ร่วมกันของชุมชนในสังคมพหุวัฒนธรรมในประเทศไทยตามหลักการทางศาสนาและหลักสิทธิมนุษยชน เป็นไปในทิศทางเดียวกัน คือหลักการอยู่ร่วมกันของแต่ละศาสนาแม้จะมีลักษณะเฉพาะคำสอนที่ แตกต่าง กัน แต่มีหลักการที่ใกล้เคียงกัน เช่น หลักศีล ๕ ในพระพุทธศาสนา บัญญัติ ๑๐ ประการ ในศาสนาคริสต์ หลักศรัทธา ๖ ประการในศาสนาอิสลาม เป็นต้น ขณะที่หลักการอยู่ร่วมกันจากโครงการย่อยทั้ง ๕ พื้นที่วิจัย มีผลการวิจัยสอดคล้องกัน คือการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ การปฏิบัติตามหลักธรรมคำสั่งสอนของในศาสนา ของตนเอง การเคารพในสิทธิเสรีภาพของกันและกัน และการมีกิจกรรมร่วมกันอย่างต่อเนื่องระหว่างคน ในชุมชน ซึ่งสอดคล้องกับหลักการสิทธิมนุษยชนนั้นที่เน้นการเคารพในสิทธิและเสรีภาพของกันและกันใน ฐานะที่ทุกคนเป็นมนุษย์ด้วยกัน โดยทุกคนในสังคมต้องให้ความสำคัญต่อสิทธิและเสรีภาพขั้นพื้นฐานของ ความเป็นมนุษย์และพลเมือง ตามที่บัญญัติไว้ในกฎหมายรัฐธรรมนูญอันเป็นกฎหมายสูงสุดของประเทศ ในประเด็นสุดท้าย หลักการและวิธีการอยู่ร่วมกันของคนในสังคมพหุวัฒนธรรมในประเทศไทยกับการ สร้างมั่นคงทางสังคม จึงตั้งอยู่บนแนวทางที่พึงประสงค์สำหรับการอยู่ร่วมกันของคนในสังคมพหุ วัฒนธรรมในประเทศไทย คือการอยู่ร่วมกันอย่างสันติไม่เบียดเบียนซึ่งกันและกัน การอยู่ร่วมกันอย่าง สร้างสรรค์และมีกิจกรรมร่วมกันอย่างต่อเนื่อง และการสร้างสรรค์ประโยชน์สุขเกิดขึ้นแก่คน องค์กรและ ส่วนรวมในสังคม โดยคำนึงความเจริญ และความสงบสุขของประเทศชาติเป็นสำคัญ มีการสรุปเป็น ข้อเสนอแนะต่อภาครัฐควรมีนโยบายสนับสนุนให้ศาสนิกชนของแต่ละศาสนามีแนวทางการอยู่ร่วมกัน อย่างชัดเจน ศาสนิกชนของแต่ละศาสนาควรตระหนักถึงบทบาทและหน้าที่ของการปฏิบัติตามหลัก คำสั่งสอนในศาสนาของตนเองอย่างถูกต้อง ร่วมกันแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นแล้วในชุมชนหรือสังคมด้วยความ จริงใจ และปรับทัศนคติต่อการอยู่ร่วมกันให้ถูกต้อง

^{๗๔} ยุทธนา นรเชษฐโก, จุฬารัตน์ ทองอินจันทร์, “การอยู่ร่วมกันของคนในสังคมพหุวัฒนธรรมในประเทศไทย”, วารสารมหาจุฬาริชาการ, ปีที่ ๗ ฉบับที่ ๑, ๒๕๖๓: ๑๐๒-๑๑๘.

๘) ศึกษาวิเคราะห์หลักการอยู่ร่วมกันของสังคมพหุวัฒนธรรมในประเทศไทย : กรณีศึกษาชุมชนชาวพุทธและมุสลิมในชุมชนวัดท่าการ้อง ตำบลบ้านป้อม อำเภอ พระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา^{๗๕}

การศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพโดยการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ให้ข้อมูลสำคัญ นำมาสรุปเรียบเรียง นำเสนอผลการศึกษา พบว่า ประการแรก แนวทางการอยู่ร่วมกันของชาวพุทธและมุสลิม คือ ๑) เน้นความรัก ความเมตตาต่อกันความปรารถนาดีต่อกัน ๒) การช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ด้วยการให้ ๓) การเคารพ ให้เกียรติซึ่งกันและกัน ๔) การมีกิจกรรมร่วมกัน ๕) การเจรจาพูดคุยกัน ประการที่สอง แนวทางการอยู่ร่วมกัน สามารถบูรณาการระหว่างหลักการของศาสนาพุทธและอิสลาม ตามหลักการของศาสนาพุทธ เน้นความเมตตากรุณาต่อกัน (เมตตาธรรม) การเคารพในสิทธิของกันและกัน (คารวธรรม) การช่วยเหลือเกื้อกูลกัน (สังคหธรรม) ความสามัคคี (สามัคคีธรรม) ความอดทนอดกลั้นต่อความแตกต่างระหว่างกัน (ขันติธรรม) ส่วนหลักการของศาสนาอิสลาม ศรัทธา และการปฏิบัติตามศรัทธา ๕ ประการ ประการที่สาม แนวทางที่เหมาะสมต่อการอยู่ร่วมกันในปัจจุบันและอนาคต สามารถดำเนินการใน ๒ ระดับ คือ ระดับปัจเจกบุคคล และระดับชุมชนหรือสังคม ในระดับปัจเจกบุคคลแต่ละคนต้องดำเนินตามหลักคำสอนในศาสนาของตนเองอย่างสมบูรณ์ ด้วยการประยุกต์เอาหลักการในศาสนาของตนเองมาปฏิบัติในชีวิตประจำวันของแต่ละคน ให้ถูกต้องเหมาะสมตามสถานการณ์ของตนเอง ส่วนในระดับชุมชนหรือสังคม จะต้องมีการประชุมร่วมกันอย่างสม่ำเสมอ ด้วยความบริสุทธิ์ใจจริงใจต่อกัน ปราศจากวาระซ่อนเร้น เพื่อจะได้มีโอกาสพบปะสนทนากัน แลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกัน และแก้ปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นร่วมกัน ด้วยความปรารถนาดีต่อกัน ด้วยจิตสำนึกรับผิดชอบต่อประเทศชาติ และประชาชนร่วมกัน

สรุปได้ว่า แม้จะมีการศึกษาถึงประเด็นเรื่องสันติภาพ การจัดการความขัดแย้ง โดยศึกษา ถอดบทเรียนชุมชน พื้นที่ที่เป็นต้นแบบ โดยมีประเด็นเกี่ยวกับหลักศาสนา ผู้นำ นโยบายภาครัฐ ถูกนำมา กล่าวถึง อย่างไรก็ตามการศึกษาเกี่ยวกับประเด็นสังคมพหุวัฒนธรรมในชุมชนจังหวัดนครศรีธรรมราชยังมีการศึกษาไม่มาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งการศึกษาในบริบทต่างพื้นที่หรือชุมชนยังไม่มีปรากฏ ดังนั้น คณะผู้วิจัยเห็นว่าจังหวัดนครศรีธรรมราชเป็นอีกหนึ่งจังหวัดที่สามารถนำมาศึกษาถอดบทเรียนในไปสู่รูปแบบการสร้างสังคมพหุวัฒนธรรมไว้รอยต่อทางศาสนาอันจะเป็นประโยชน์ต่อสังคมต่อไป

^{๗๕} พระมหาสุทนต์ นรเชษฐา, พระครูธรรมธรรวเดชา อคฺเตโช, จุฬารัตน์ ทองอินจันทร์ และมานิตา ชูช่วย, “ศึกษาวิเคราะห์หลักการอยู่ร่วมกันของสังคมพหุวัฒนธรรมในประเทศไทย : กรณีศึกษาชุมชนชาวพุทธและมุสลิม ในชุมชนวัดท่าการ้อง ตำบลบ้านป้อม อำเภอ พระนครศรีอยุธยาจังหวัดพระนครศรีอยุธยา”, วารสาร มจร พุทธศาสตร์ปริทรรศน์, ปีที่ ๑ ฉบับที่ ๑ (มกราคม – มิถุนายน, ๒๕๖๐): ๔๐-๖๑.

บทที่ ๓

วิธีดำเนินการวิจัย

งานวิจัยเรื่อง “รูปแบบการสร้างสังคมพหุวัฒนธรรมไร้รอยต่อทางศาสนา” โครงการย่อย ๑ นี้เป็นการถอดบทเรียนชุมชนพหุวัฒนธรรมต้นแบบในจังหวัดนครศรีธรรมราช เพื่อให้ได้รูปแบบการอยู่ร่วมกันในสังคม พหุวัฒนธรรมที่ก้าวข้ามความแตกต่างทางศาสนาไปขยายผลในพื้นที่ชุมชนที่ยังมีความขัดแย้งในจังหวัดนครศรีธรรมราช

๓.๑ รูปแบบการวิจัย

งานวิจัยเชิงคุณภาพแบบพหุกรณีศึกษา (multiple case study) เป็นการวิจัยที่นักวิจัยเลือกกรณีที่มีขอบเขตจำกัดที่ต้องการศึกษาในเชิงลึกมากกว่า ๑ กรณี สำหรับงานวิจัยนี้ศึกษาชุมชนตัวอย่าง ๕ ชุมชนในจังหวัดนครศรีธรรมราชโดยการลงพื้นที่ภาคสนาม สัมภาษณ์เชิงลึกกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ประกอบการศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้อง เพื่อนำมาวิเคราะห์ตีความทำความเข้าใจปรากฏการณ์ที่พบในงานภาคสนาม

๓.๒ พื้นที่การวิจัย

งานวิจัยนี้ได้กำหนดขอบเขตพื้นที่ศึกษา คือ ชุมชนที่มีความหลากหลายทางศาสนาและวัฒนธรรมในจังหวัดนครศรีธรรมราช ประกอบด้วย ๕ ชุมชน โดยใช้เกณฑ์ในการคัดเลือก แบบเจาะจง (Purposive Sampling)

๑) เป็นชุมชนที่อยู่ในพื้นที่อำเภอที่มีประชากรมีคะแนนประเมินความสุขในระดับมากกว่า ๘.๐๐ อย่างน้อย ๒ อำเภอ

๒) เป็นชุมชนที่มีความหลากหลายทางวัฒนธรรม มีประชากรนับถือทั้งศาสนาพุทธ และอิสลาม /และหรือมีศาสนาอื่นร่วมด้วย

๓) เป็นชุมชนที่มีประวัติการรวมกลุ่มของชนต่างวัฒนธรรมเป็นเวลายาวนาน

๔) เป็นชุมชนที่มีสันติสุขในการอยู่ร่วมกันของประชากรต่างศาสนาและเป็นชุมชนที่เข้มแข็ง

๕) ชุมชนที่ศึกษาประกอบด้วย ชุมชนที่มีประชากรส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธอย่างน้อย ๑ ชุมชน มีชุมชนที่นับถือศาสนาอิสลามเป็นส่วนใหญ่น้อย ๑ ชุมชน และมีชุมชนที่นับถือศาสนา

พื้นที่ศึกษา ได้แก่ พื้นที่อำเภอท่าศาลา ๒ ชุมชน พื้นที่อำเภอเมือง ๓ ชุมชน รวม ๕ ชุมชน

ตารางที่ ๓.๑ สรุปสาระสำคัญพื้นที่ศึกษา

อำเภอ	ตำบล	ชุมชน	ข้อมูล	ภาษา	มัสยิด/วัด
ท่าศาลา	ท่าศาลา	บ้านในถุ้ง	มุสลิม ๗๘๗ ครั้วเรือน (๙๗%) พุทธ ๓๐ ครั้วเรือน (๓%) ก่อตั้ง พ.ศ. ๒๔๖๘	มลายู บัตร์น้ำชา	๒ มัสยิดชาฎิฮ์อามาน และ มัสยิดฮิ์ดายะห์ วัดท่าสูง
	โมคลาน	บ้านโมคลาน	มุสลิม (๗๐) พุทธ (๓๐) ก่อตั้ง ก่อน พ.ศ. ๒๕๐๐ ปี	มลายู	วัดโมคลาน มัสยิดดารุณอามาน (หน้าทับ)
เมือง	ปากพูน	บ้านปากพูน	ที่ตั้ง หมู่ที่ ๑๑ มี ๒ ชุมชน - ชุมชนบ้านปากพูน ตะวันออก - ชุมชนบ้านปากพูน ตะวันตก		วัดไพศาลสถิต วัดวิสุทธิอาราม มัสยิดยะมาอาตุลอิสลาม (บ้านปากพูน)
	โพธิ์เสด็จ	บ้านโพธิ์เสด็จ	ที่ตั้งหมู่ที่ ๘ พุทธมากกว่าอิสลาม	มลายู/	วัดหัวอิฐ วัดโพธิ์เสด็จ วัดวนาราม มัสยิดอุตุบดิน มัสยิดมัลลาคุดดิน คริสตจักรความหวัง คริสตจักรวิคตอรี
	คลัง	ชุมชนตลาด แขก	พุทธ คริสต์ อิสลาม		วัดมเหยงค์ วัดวังตะวันตก วัดวังตะวันออก มัสยิดซอลาฮุดดิน (ท่าช้าง) มัสยิดญะมียะ มัสยิดดุสลาม (วัดคิต) คริสตจักร เบธเลเฮม คริสตจักรของพระคริสต์

๓.๓ กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

การศึกษาชุมชนต้นแบบในจังหวัดนครศรีธรรมราช คณะผู้วิจัยแบ่งกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญหลัก (Key informants) โดยผู้วิจัยคัดเลือกกลุ่มเป้าหมายเพื่อทำการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-Depth Interview) ด้วยการคัดเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) แบ่งผู้ให้ข้อมูลสำคัญเป็น ๒ กลุ่ม ได้แก่

- ๑) กลุ่มที่เป็นตัวแทนในพื้นที่ชุมชน โดยกำหนดชุมชนละ ๑๐ ท่าน ประกอบด้วย
 - สมาชิกชุมชน ผู้นำชุมชน ผู้นำศาสนา ปราชญ์ชาวบ้าน ทั้ง ๕ ชุมชน รวม ๕๐ ท่าน ประกอบด้วย
 - ๑) สมาชิกชุมชนชายและหญิง จำนวน ๒ ท่าน
 - ๒) ผู้นำชุมชน ผู้ใหญ่บ้าน กำนัน นายกอบต./เทศบาล จำนวน ๒ ท่าน
 - ๓) ผู้นำศาสนาพุทธ อิสลาม คริสต์หรือศาสนาอื่น จำนวน ๒ ท่าน
 - ๔) ปราชญ์ชาวบ้านชายและหญิง จำนวน ๒ ท่าน
 - ๕) ผู้อำนวยการสถานศึกษา/นักเรียน จำนวน ๒ ท่าน
- ๒) ตัวแทนหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาชุมชน และบุคคลหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาชุมชน ผู้เชี่ยวชาญด้านสันติวิธี ในจังหวัดนครศรีธรรมราช รวมจำนวน ๑๐ ท่าน ได้แก่
 - ๑) เจ้าคณะจังหวัดนครศรีธรรมราช (ฝ่ายมหานิกาย)
 - ๒) เจ้าคณะจังหวัดนครศรีธรรมราช (ฝ่ายธรรมยุติ)
 - ๓) ผู้ว่าราชการจังหวัดนครศรีธรรมราช
 - ๔) หัวหน้าฝ่ายประชาสัมพันธ์องค์การบริหารส่วนจังหวัดนครศรีธรรมราช
 - ๕) ผู้อำนวยการวัฒนธรรมจังหวัดนครศรีธรรมราช
 - ๖) รองเจ้าคณะจังหวัดนครศรีธรรมราช
 - ๗) รองอธิการบดีวิทยาเขตนครศรีธรรมราช
 - ๘) รองอธิการบดีวิทยาเขตศรีธรรมมาโคกราช
 - ๙) ปราชญ์ชาวบ้านระดับจังหวัดนครศรีธรรมราช
 - ๑๐) ผู้นำศาสนาอิสลาม จังหวัดนครศรีธรรมราช

รวมกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญทั้งหมด ๖๐ คน

๓.๔ เครื่องมือการวิจัย

เครื่องมือวิจัยมี ๒ อย่าง ได้แก่ แบบสัมภาษณ์เชิงลึก และการสังเกตการณ์อย่างมีส่วนร่วม โดยมีรายละเอียดดังนี้

๑) การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview)

๑.๑) เครื่องมือแบบสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) กึ่งมีโครงสร้าง โดยจัดประเด็นคำถามตามการสังเคราะห์แนวคิดข้อมูลจากการทบทวนเอกสารที่เกี่ยวข้อง นำมากำหนดประเด็นคำถามให้เหมาะสมกับกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

๑.๒) การตรวจสอบเครื่องมือ ใช้กระบวนการ Index of Objective Congruence (IOC) ผ่านการพิจารณาของคณะกรรมการผู้เชี่ยวชาญสาขาที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัยจำนวน ๕ ท่าน โดยเครื่องมือที่จะนำไปใช้ต้องได้รับการให้น้ำหนักความน่าเชื่อถือจากคณะกรรมการร้อยละ ๖๐ ขึ้นไป

๒) การสังเกตการณ์อย่างมีส่วนร่วม โดยใช้เครื่องมือการสังเกตการณ์อย่างมีส่วนร่วมของชุมชนและการเกณฑ์ชีวิตสันติภาพในชุมชน เป็นการนำทุนเดิมการศึกษาวิจัยมาใช้ต่อยอดพัฒนา

แบบสัมภาษณ์ของการวิจัยสำหรับผู้ให้ข้อมูลสำคัญในชุมชน

๑. วิถีดำเนินชีวิตของชุมชนท่านเป็นอย่างไร ตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน (การอยู่ร่วมกันของคนในชุมชน ชีวิตความเป็นอยู่ การประกอบอาชีพ)

๒. อะไรเป็นจุดเด่นของชุมชนที่ท่านและคนในชุมชนภาคภูมิใจ (ประเพณี ศิลปะวัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น)

๓. ท่านได้ปฏิบัติตามหลักศาสนาอย่างไรและหลักปฏิบัติใดที่ท่านใช้ในการดำเนินชีวิต

๔. ท่านรู้สึกอย่างไรในการอยู่ร่วมกันในชุมชนที่มีความเป็นพหุวัฒนธรรม ท่านได้ให้ความช่วยเหลือเอื้อเฟื้อต่อเพื่อนต่างศาสนาหรือไม่ อย่างไร

๕. ประเพณีท้องถิ่นที่ท่านและเพื่อนต่างศาสนิกทำร่วมกันมีอะไรบ้าง และมีแนวปฏิบัติร่วมกันอย่างไร

๖. ชุมชนท่านมีวิธีการแสดงออกทางความเห็นในการแก้ไขปัญหาชุมชนอย่างไร และท่านมีส่วนร่วมหรือไม่ในการรับรู้ ร่วมแก้ไขปัญหาของชุมชน

๗. ที่ผ่านมาชุมชนมีประเด็นปัญหาความขัดแย้งอันเกิดจากความแตกต่างทางศาสนาหรือไม่ อย่างไร

๘. ผู้นำชุมชนหรือผู้นำศาสนา มีส่วนสำคัญในการสร้างการมีส่วนร่วมของชุมชนและประสานชุมชนให้เกิดสันติสุขหรือไม่ อย่างไร

๙. ชุมชนของท่านได้ดำเนินกิจกรรมโครงการเครือข่ายจิตอาสาหรือไม่อย่างไร และท่านได้มีส่วนร่วมหรือไม่ อย่างไร

๑๐. ชุมชนท่านให้ความช่วยเหลือสนับสนุนชุมชนอื่น ๆ หรือทำงานเครือข่ายกับชุมชนอื่นหรือไม่ อย่างไร

๑๑. ท่านคิดอย่างไรถึงประเด็นความขัดแย้งในสามจังหวัดชายแดนใต้ และท่านคิดว่าแนวทางการสร้างสันติสุขที่ก้าวข้ามความแตกต่างทางศาสนาควรทำอย่างไร

๑๒. ข้อเสนอแนะอื่น ๆ หรือ “สังคมสันติภาพแบบไร้รอยต่อในอุดมคติของท่าน”

แบบสัมภาษณ์ของการวิจัยสำหรับผู้นำชุมชน ผู้ใหญ่บ้าน กำนัน นายก อบต.

เทศบาล

๑) วิธีดำเนินชีวิตของชุมชนท่านเป็นอย่างไร ตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน (การอยู่ร่วมกันของคนในชุมชน ชีวิตความเป็นอยู่ การประกอบอาชีพ)

๒) อะไรเป็นจุดเด่นของชุมชนที่ท่านและคนในชุมชนภาคภูมิใจ (ประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น) 3. ท่านได้ปฏิบัติตามหลักศาสนาอย่างไรและหลักปฏิบัติใดที่ท่านใช้ในการดำเนินชีวิต

๓) ท่านรู้สึกอย่างไรในการอยู่ร่วมกันในชุมชนที่มีความเป็นพหุวัฒนธรรม ท่านได้ให้ความช่วยเหลือเพื่อต่อเพื่อนต่างศาสนิกหรือไม่ อย่างไร

๔) ประเพณีท้องถิ่นที่ท่านและเพื่อนต่างศาสนิกทำร่วมกันมีอะไรบ้าง และมีแนวปฏิบัติร่วมกันอย่างไร

๕) ชุมชนท่านมีวิธีการแสดงออกทางความเห็นในการแก้ไขปัญหาชุมชนอย่างไร และท่านมีส่วนร่วมหรือไม่ในการรับรู้ ร่วมแก้ไขปัญหาของชุมชน

๖) ที่ผ่านมาชุมชนมีประเด็นปัญหาความขัดแย้งอันเกิดจากความแตกต่างทางศาสนาหรือไม่ อย่างไร

๗) ผู้นำชุมชนหรือผู้นำศาสนา มีส่วนสำคัญในการสร้างการมีส่วนร่วมของชุมชนและประสานชุมชนให้เกิดสันติสุขหรือไม่ อย่างไร

๘) ชุมชนของท่านได้ดำเนินกิจกรรมโครงการเครือข่ายจิตอาสาหรือไม่อย่างไร และท่านได้มีส่วนร่วมหรือไม่ อย่างไร

๙) ชุมชนท่านให้ความช่วยเหลือสนับสนุนชุมชนอื่น ๆ หรือทำงานเครือข่ายกับชุมชนอื่นหรือไม่ อย่างไร

๑๐) ท่านคิดอย่างไรถึงประเด็นความขัดแย้งในสามจังหวัดชายแดนใต้ และท่านคิดว่าแนวทางการสร้างสันติสุขที่ก้าวข้ามความแตกต่างทางศาสนาควรทำอย่างไร

คำถามสำคัญเฉพาะกลุ่ม

๑. หลักปฏิบัติตามหลักศาสนาใดที่ท่านนำมาใช้ในการทำงานในฐานะผู้นำชุมชน และท่านมีแนวทางอย่างไรในการบริหารจัดการชุมชนให้เกิดสันติสุข
๒. ท่านคิดว่าองค์กร เครือข่ายภายนอกมีส่วนช่วยให้ชุมชนเกิดสันติสุขและพัฒนาให้ชุมชนมีความเข้มแข็งหรือไม่ อย่างไร
๓. ข้อเสนอแนะอื่น ๆ หรือ “สังคมสันติภาพแบบไร้อยู่ต่อในอุดมคติของท่าน”

แบบสัมภาษณ์ของการวิจัยสำหรับผู้นำศาสนาพุทธ อิสลาม คริสต์ หรือศาสนาอื่น

๑. วิถีดำเนินชีวิตของชุมชนท่านเป็นอย่างไร ตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน (การอยู่ร่วมกันของคนในชุมชน ชีวิตความเป็นอยู่ การประกอบอาชีพ)
๒. อะไรเป็นจุดเด่นของชุมชนที่ท่านและคนในชุมชนภาคภูมิใจ (ประเพณี ศิลปะวัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น)
๓. ท่านได้ปฏิบัติตามหลักศาสนาอย่างไรและหลักปฏิบัติใดที่ท่านใช้ในการดำเนินชีวิต
๔. ท่านรู้สึอย่างไรในการอยู่ร่วมกันในชุมชนที่มีความเป็นพหุวัฒนธรรม ท่านได้ให้ความช่วยเหลือเอื้อเฟื้อต่อเพื่อนต่างศาสนาหรือไม่ อย่างไร
๕. ประเพณีท้องถิ่นที่ท่านและเพื่อนต่างศาสนิกทำร่วมกันมีอะไรบ้าง และมีแนวปฏิบัติร่วมกันอย่างไร
๖. ชุมชนท่านมีวิธีการแสดงออกทางความเห็นในการแก้ไขปัญหาชุมชนอย่างไร และท่านมีส่วนร่วมหรือไม่ในการรับรู้ ร่วมแก้ไขปัญหาของชุมชน
๗. ที่ผ่านมาชุมชนมีประเด็นปัญหาความขัดแย้งอันเกิดจากความแตกต่างทางศาสนาหรือไม่ อย่างไร
๘. ผู้นำชุมชนหรือผู้นำศาสนา มีส่วนสำคัญในการสร้างการมีส่วนร่วมของชุมชนและประสานชุมชนให้เกิดสันติสุขหรือไม่ อย่างไร
๙. ชุมชนของท่านได้ดำเนินกิจกรรมโครงการเครือข่ายจิตอาสาหรือไม่อย่างไร และท่านได้มีส่วนร่วมหรือไม่ อย่างไร
๑๐. ชุมชนท่านให้ความช่วยเหลือสนับสนุนชุมชนอื่น ๆ หรือทำงานเครือข่ายกับชุมชนอื่นหรือไม่ อย่างไร
๑๑. ท่านคิดอย่างไรถึงประเด็นความขัดแย้งในสามจังหวัดชายแดนใต้ และท่านคิดว่าแนวทางการสร้างสันติสุขที่ก้าวข้ามความแตกต่างทางศาสนาควรทำอย่างไร

คำถามสำคัญเฉพาะกลุ่ม

๑. ท่านมีส่วนในการสร้างความเข้าใจการอยู่ร่วมกันระหว่างเพื่อนต่างศาสนิกหรือไม่ อย่างไร
๒. ท่านได้ไปมาหาสู่แลกเปลี่ยนความเห็นกับผู้นำต่างศาสนิกหรือไม่อย่างไร
๓. ท่านคิดว่าอะไรเป็นเหตุให้ศาสนาถูกนำมาใช้เป็นเครื่องมือสร้างสถานการณ์ความขัดแย้งระหว่างศาสนา
๔. หากท่านต้องเข้าไปอยู่ในสถานการณ์ความขัดแย้งนั้น ๆ ท่านคิดเห็นว่าเป็นฐานะผู้นำศาสนา ท่านมีแนวทางในการแก้ปัญหาอย่างไร
๕. ข้อเสนอแนะอื่น ๆ หรือ “สังคมสันติภาพแบบไร้อคติต่อในอุดมคติของท่าน”

แบบสัมภาษณ์ของการวิจัยสำหรับปราชญ์ชาวบ้าน

- ๑) วิถีดำเนินชีวิตของชุมชนท่านเป็นอย่างไร ตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน (การอยู่ร่วมกันของคนในชุมชน ชีวิตความเป็นอยู่ การประกอบอาชีพ)
- ๒) อะไรเป็นจุดเด่นของชุมชนที่ท่านและคนในชุมชนภาคภูมิใจ (ประเพณี ศิลปะวัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น)
- ๓) ท่านได้ปฏิบัติตามหลักศาสนาอย่างไรและหลักปฏิบัติใดที่ท่านใช้ในการดำเนินชีวิต
- ๔) ท่านรู้สึกอย่างไรในการอยู่ร่วมกันในชุมชนที่มีความเป็นพหุวัฒนธรรม ท่านได้ให้ความช่วยเหลือเอื้อเฟื้อต่อเพื่อนต่างศาสนิกหรือไม่ อย่างไร
- ๕) ประเพณีท้องถิ่นที่ท่านและเพื่อนต่างศาสนิกทำร่วมกันมีอะไรบ้าง และมีแนวปฏิบัติร่วมกันอย่างไร
- ๖) ชุมชนท่านมีวิธีการแสดงออกทางความเห็นในการแก้ไขปัญหาชุมชนอย่างไร และท่านมีส่วนร่วมหรือไม่ในการรับรู้ ร่วมแก้ไขปัญหาของชุมชน
- ๗) ที่ผ่านมาชุมชนมีประเด็นปัญหาความขัดแย้งอันเกิดจากความแตกต่างทางศาสนาหรือไม่ อย่างไร
- ๘) ผู้นำชุมชนหรือผู้นำศาสนา มีส่วนสำคัญในการสร้างการมีส่วนร่วมของชุมชนและประสานชุมชนให้เกิดสันติสุขหรือไม่ อย่างไร
- ๙) ชุมชนของท่านได้ดำเนินกิจกรรมโครงการเครือข่ายจิตอาสาหรือไม่อย่างไร และท่านได้มีส่วนร่วมหรือไม่ อย่างไร
- ๑๐) ชุมชนท่านให้ความช่วยเหลือสนับสนุนชุมชนอื่น ๆ หรือทำงานเครือข่ายกับชุมชนอื่นหรือไม่ อย่างไร

๑๑) ท่านคิดอย่างไรถึงประเด็นความขัดแย้งในสามจังหวัดชายแดนใต้ และท่านคิดว่าแนวทางการสร้างสันติสุขที่ก้าวข้ามความแตกต่างทางศาสนาควรทำอย่างไร

คำถามสำคัญเฉพาะกลุ่ม

๑) ในชุมชนของท่านมีเรื่องเล่า คติชนหรือตำนานอะไรที่สำคัญ ที่ส่งผลต่อวิถีการดำเนินชีวิตของคนในชุมชนบ้าง อย่างไร

๒) ในอดีตหากชุมชนมีปัญหา คนในชุมชนใช้แนวทางใดในการจัดการปัญหา หรือความขัดแย้งนั้นบ้าง อย่างไร

๓) ข้อเสนอแนะอื่น ๆ หรือ “สังคมสันติภาพแบบไร้อายุต่อในอนาคตของคุณท่าน”

แบบสัมภาษณ์ของการวิจัยสำหรับผู้อำนวยการสถานศึกษา

๑. วิถีดำเนินชีวิตของชุมชนท่านเป็นอย่างไร ตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน (การอยู่ร่วมกันของคนในชุมชน ชีวิตความเป็นอยู่ การประกอบอาชีพ)

๒. อะไรเป็นจุดเด่นของชุมชนที่ท่านและคนในชุมชนภาคภูมิใจ (ประเพณี ศิลปะวัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น)

๓. ท่านได้ปฏิบัติตามหลักศาสนาอย่างไรและหลักปฏิบัติใดที่ท่านใช้ในการดำเนินชีวิต

๔. ท่านรู้สึกอย่างไรในการอยู่ร่วมกันในชุมชนที่มีความเป็นพหุวัฒนธรรม ท่านได้ให้ความช่วยเหลือเอื้อเฟื้อต่อเพื่อนต่างศาสนิกหรือไม่ อย่างไร

๕. ประเพณีท้องถิ่นที่ท่านและเพื่อนต่างศาสนิกทำร่วมกันมีอะไรบ้าง และมีแนวปฏิบัติร่วมกันอย่างไร

๖. ชุมชนท่านมีวิธีการแสดงออกทางความเห็นในการแก้ไขปัญหาชุมชนอย่างไร และท่านมีส่วนร่วมหรือไม่ในการรับรู้ ร่วมแก้ไขปัญหาของชุมชน

๗. ที่ผ่านมาชุมชนมีประเด็นปัญหาความขัดแย้งอันเกิดจากความแตกต่างทางศาสนาหรือไม่ อย่างไร

๘. ผู้นำชุมชนหรือผู้นำศาสนา มีส่วนสำคัญในการสร้างการมีส่วนร่วมของชุมชนและประสานชุมชนให้เกิดสันติสุขหรือไม่ อย่างไร

๙. ชุมชนของท่านได้ดำเนินกิจกรรมโครงการเครือข่ายจิตอาสาหรือไม่อย่างไร และท่านได้มีส่วนร่วมหรือไม่ อย่างไร

๑๐. ชุมชนท่านให้ความช่วยเหลือสนับสนุนชุมชนอื่น ๆ หรือทำงานเครือข่ายกับชุมชนอื่นหรือไม่ อย่างไร

๑๑. ท่านคิดอย่างไรถึงประเด็นความขัดแย้งในสามจังหวัดชายแดนใต้ และท่านคิดว่าแนวทางการสร้างสันติสุขที่ก้าวข้ามความแตกต่างทางศาสนาควรทำอย่างไร

คำถามสำคัญเฉพาะกลุ่ม

๑. ท่านส่งเสริมให้บุคลากรในสถานศึกษาที่มีความหลากหลายทางศาสนาและวัฒนธรรมอยู่ร่วมกันอย่างสันติหรือไม่ อย่างไร

๒. ท่านสนับสนุนหรือมีส่วนร่วมร่วมกับชุมชน ในการส่งเสริมให้บุคลากรในสถานศึกษา นักเรียน พ่อแม่ ผู้ปกครองและคนในชุมชนที่มีความหลากหลายทางศาสนาและวัฒนธรรมอยู่ร่วมกันอย่างสันติหรือไม่ อย่างไร

๓. ข้อเสนอแนะอื่น ๆ หรือ “สังคมสันติภาพแบบไร้อยู่ต่อไปในอุดมคติของท่าน”

แบบสัมภาษณ์ของการวิจัย กลุ่มตัวแทนหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาชุมชน และบุคคลหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาชุมชน ผู้เชี่ยวชาญด้านสันติวิธี

๑) ท่านและหน่วยงานมีส่วนร่วมในการเสริมสร้างให้ชุมชนเกิดสันติสุขอย่างไร

๒) ปัจจัยใดที่ท่านเห็นว่าจะช่วยให้ชุมชนที่มีความหลากหลายทางศาสนาสามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างสันติสุข

๓) ท่านมีบทบาทในการเยียวยา แก้ไข ปัญหาความขัดแย้งในชุมชนพหุวัฒนธรรมหรือไม่ อย่างไร

๔) โครงการ/กิจกรรมที่เสริมสร้างสัมพันธ์ระหว่างชุมชนให้เข้มแข็งและเกิดความสามัคคีที่ผ่านมา หน่วยงานท่านใช้โครงการใดในการขับเคลื่อน และผลเป็นอย่างไร มีปัญหา/อุปสรรคใดหรือไม่ อย่างไร

๕) ท่านคิดอย่างไรถึงประเด็นความขัดแย้งในสามจังหวัดชายแดนใต้

๖) ท่านคิดว่าแนวทางการสร้างสันติสุขที่ก้าวข้ามความแตกต่างทางศาสนาควรทำอย่างไร

๗) ท่านคิดว่าผู้นำชุมชนและผู้นำศาสนามีบทบาทอย่างไรในการเสริมสร้างให้ชุมชนอยู่ร่วมกันได้อย่างสันติสุขท่ามกลางความแตกต่างทางศาสนา

๘) เครื่องมือใดทางสันติวิธีที่ท่านเห็นว่าสามารถนำมาใช้ในการแก้ปัญหาความขัดแย้งในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ได้ (การสานเสวนา การทำกิจกรรมร่วมกัน การแบ่งปันให้ความช่วยเหลือ)

๙) ข้อเสนอแนะอื่น ๆ หรือ “สังคมสันติภาพแบบไร้อยู่ต่อไปในอุดมคติของท่าน”

๓.๕ การเก็บรวบรวมข้อมูลการวิจัย

การวิจัยเรื่องนี้ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Field Research) โดยการศึกษาเอกสาร (Documentary Research) เพื่อประมวลองค์ความรู้ ศึกษาแนวคิด หลักการ การอยู่ร่วมกันของชุมชนหลักสันติภาพและสันติสุขในชุมชน กระบวนการสร้างสันติภาพในชุมชน จากเอกสารที่เกี่ยวข้องการดำเนินการวิจัยในครั้งนี้ ใช้วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลโครงการภาคสนาม มีดังนี้

๓.๕.๑ การเก็บข้อมูลเชิงเอกสาร โดยการทบทวนแนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง และการนำผลการการศึกษาจากงานวิจัยเดิมมาวิเคราะห์ ประกอบในการศึกษา นำมารวบรวมวิเคราะห์ เพื่อเป็นกรอบในการสร้างเครื่องมือวิจัย

๓.๕.๒ ลงพื้นที่สัมภาษณ์เชิงลึกโดยใช้เครื่องมือวิจัยที่ได้นำมาสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญทั้ง ๕ ชุมชน ประกอบกับใช้การสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม ซึ่งเป็นการสังเกตพฤติกรรมและการแสดงออกของฝ่ายต่างๆ สมาชิกชุมชน ผู้นำ หน่วยงานภาครัฐที่ให้การสนับสนุน และเข้าร่วมกิจกรรมกับชุมชน เพื่อให้สามารถมองเห็นถึงกระบวนการสร้างสันติภาพและการจัดการความขัดแย้งในชุมชนด้วยสันติวิธี และการสัมภาษณ์ คณะผู้วิจัยใช้การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interviews) และการสัมภาษณ์อย่างไม่เป็นทางการ เพื่อศึกษารูปแบบ กระบวนการจัดการความขัดแย้งเครื่องมือที่ใช้ในการจัดการความขัดแย้ง กระบวนการสร้างสันติภาพในชุมชนที่เป็นสังคมพหุวัฒนธรรม โดยทีมนักวิจัยภาคสนามฝังตัวในพื้นที่เป็นเวลา ๑ เดือน เพื่อสังเกตการณ์วิถีการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข และในระหว่างลงพื้นที่ภาคสนามนักวิจัยที่ลงพื้นที่ทั้ง ๕ ชุมชน มีการแลกเปลี่ยนประเด็นที่พบ เพื่อนำมาเป็นฐานในการเก็บข้อมูลเพิ่มเติม

๓.๖ การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลในการวิจัยครั้งนี้ใช้วิธีการวิเคราะห์แบบอุปนัยโดยการตีความสร้างข้อสรุปจากข้อมูลจากเอกสารที่เกี่ยวข้อง และที่ได้จากแบบสัมภาษณ์ ตามกรอบแนวคิดในการวิจัยดูความสมบูรณ์ของข้อมูลนั้น ว่าสามารถตอบคำถามตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยได้ครบแล้วนำเสนอผลการวิเคราะห์ในรูปแบบการบรรยาย โดยมีขั้นตอน ดังนี้

๓.๖.๑ ข้อมูลที่ได้จากการศึกษาเอกสารต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง นำมาจัดแยกประเด็น และจัดหมวดหมู่ตามความมุ่งหมายในการวิจัย

๓.๖.๒ ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ นำมาวิเคราะห์เชิงพรรณนา(Descriptive and analytic Study) โดยการนำข้อมูลเบื้องต้นมาวิเคราะห์แยกประเภทหาข้อสรุป แล้วเก็บข้อมูลเพิ่มเติมเพื่อนำมาวิเคราะห์ขั้นสุดท้าย สำหรับการสร้างข้อสรุปต่อไป

๓.๖.๓ สรุปผลการวิจัยตามหลักอุปนัยวิธี ผู้วิจัยใช้แนวคิดทฤษฎีและกรอบวิจัยที่เสนอไว้ข้างต้น มาวิเคราะห์ตามหลักการสร้างข้อสรุปแบบอุปนัย

๑) การใช้แนวคิดทฤษฎีและสร้างกรอบแนวคิดสำหรับการวิเคราะห์ โดยมี ๓ ขั้นตอน คือ ก่อนการรวบรวมข้อมูล เพื่อให้มีกรอบกว้างๆ และมีระบบในการศึกษาปรากฏการณ์ ระหว่างการรวบรวมข้อมูล เพื่อให้สามารถสร้างสมมติฐานชั่วคราวหรือวัตถุประสงค์ได้อย่างมีทิศทาง และขั้นวิเคราะห์ข้อมูลและการสร้างบทสรุป เพื่อตรวจสอบว่าสอดคล้องหรือไม่สอดคล้องกับทฤษฎีหรือไม่

๒) การตรวจสอบข้อมูล เพื่อให้มั่นใจในความเชื่อถือได้และความครบถ้วนของข้อมูลและเพื่อประเมินคุณภาพของข้อมูลว่าอยู่ในระดับที่จะนำมาวิเคราะห์และตอบปัญหาการวิจัยได้ คณะผู้วิจัยใช้วิธีตรวจสอบแบบสามเส้า (Triangulation) ได้แก่ ๑) การตรวจสอบสามเส้าด้านข้อมูล ๒) การตรวจสอบสามเส้าด้านผู้วิจัย โดยการเปลี่ยนตัวผู้สังเกตหรือสัมภาษณ์และ ๓) การตรวจสอบสามเส้าด้านวิธีรวบรวมข้อมูล โดยใช้วิธีเก็บรวบรวมข้อมูลต่าง ๆ กัน เพื่อรวบรวมข้อมูลเรื่องเดียวกัน เช่น ใช้วิธีสังเกตควบคู่ไปกับการซักถาม

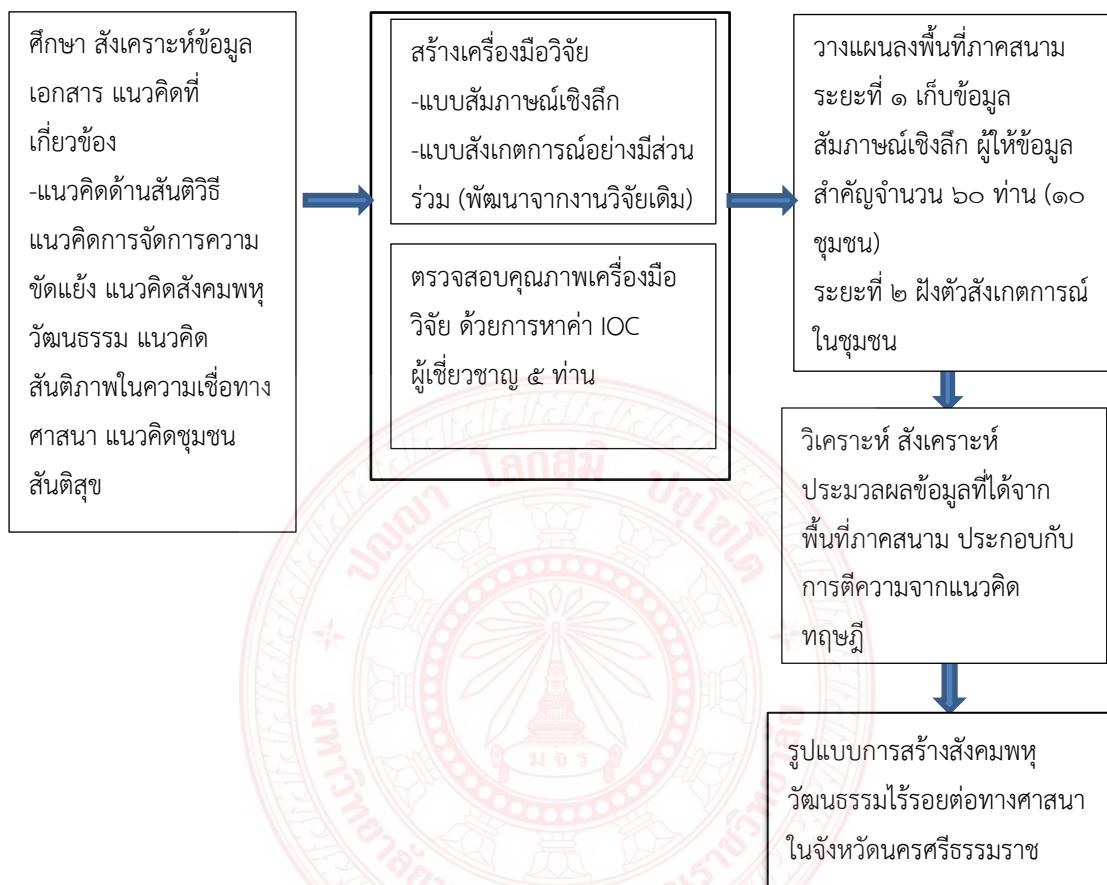
๓) การจัดบันทึกและทำดัชนีข้อมูล หลังจากการจัดบันทึกข้อมูลแล้ว ผู้วิจัยจะทำดัชนีข้อมูลเพื่อจัดหมวดหมู่ของข้อมูลที่ได้มา เป็นการสะสางข้อมูลพร้อมกับปูพื้นฐานสำหรับการวิเคราะห์โดยทำดัชนีข้อมูล ๓ ชนิด คือ ดัชนีเชิงบรรยาย ดัชนีเชิงตีความ และดัชนีเชิงอธิบาย

๔) การทำข้อสรุปชั่วคราว เป็นการนำความคิดที่ได้จากการทำดัชนีข้อมูลและเชื่อมโยงดัชนีนั้นเข้าด้วยกัน โดยการเขียนประโยค หรือข้อความเชิงแนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับลักษณะของดัชนีหรือข้อมูลที่ศึกษาเชื่อมโยงกับดัชนีเหล่านี้ หรือบางครั้งอาจสร้างข้อสรุปชั่วคราวเป็นย่อหน้า หรือข้อความยาว ส่วนข้อมูลใดไม่ต้องการหลังจากทำข้อสรุปชั่วคราวแล้วก็กำจัดออกไป นำสรุปเป็นร่างรูปแบบฯ

๓.๖.๔ ยืนยันข้อค้นพบ รูปแบบฯ โดยการทำสนทนากลุ่มเฉพาะผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Focus Group Discussion) จำนวน ๗ ท่าน รับรองรูปแบบโดยการสนทนากลุ่มเฉพาะกับผู้เชี่ยวชาญด้านสันติวิธี สังคมพหุวัฒนธรรม ด้านนโยบายความมั่นคง ด้านศาสนา ด้านชุมชน

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยให้ความสำคัญและตระหนักถึงสิทธิส่วนบุคคลของกลุ่มตัวอย่างที่เข้าร่วมวิจัยในครั้งนี้เป็นอย่างยิ่ง และเพื่อป้องกันมิให้เกิดผลเชิงลบต่อกลุ่มตัวอย่างโดยมิได้เจตนา จึงได้ยื่นขอตรวจจริยธรรมวิจัยซึ่งได้รับการรับรองจากสถาบันวิจัย (ดูภาคผนวก)

๓.๗ สรุปกระบวนการวิจัย

ภาพที่ ๓.๑ สรุปกระบวนการวิจัย

บทที่ ๔

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

งานวิจัยเรื่อง “รูปแบบการสร้างสังคมพหุวัฒนธรรมไร้รอยต่อทางศาสนา” เป็นงานวิจัยโครงการย่อย ๑ แผนได้แผนการวิจัยเรื่อง สันติภาพไร้รอยต่อ : การพัฒนากระบวนการทัศน์และความเข้าใจทางพหุวัฒนธรรมกับการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ โดยโครงการย่อย ๑ นี้เป็นการถอดบทเรียนชุมชนพหุวัฒนธรรมต้นแบบในจังหวัดนครศรีธรรมราช เพื่อให้ได้รูปแบบการอยู่ร่วมกันในสังคมพหุวัฒนธรรมที่ก้าวข้ามความแตกต่างทางศาสนาไปขยายผลในพื้นที่ชุมชนที่ยังมีความขัดแย้งในจังหวัดนครศรีธรรมราช โดยมีวัตถุประสงค์การวิจัยเพื่อ ๑) เพื่อศึกษาสภาพบริบท วิธีการดำเนินชีวิตการอยู่ร่วมกันของชุมชนที่มีความหลากหลายทางศาสนาและวัฒนธรรมในจังหวัดนครศรีธรรมราช ๒) เพื่อนำเสนอรูปแบบการสร้างสังคมพหุวัฒนธรรมไร้รอยต่อทางศาสนาในจังหวัดนครศรีธรรมราช การนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย ดังนี้

๔.๑ สภาพบริบท วิธีการดำเนินชีวิตการอยู่ร่วมกันของชุมชนที่มีความหลากหลายทางศาสนาและวัฒนธรรมในจังหวัดนครศรีธรรมราช

สภาพบริบท วิธีการดำเนินชีวิตการอยู่ร่วมกันของชุมชนที่มีความหลากหลายทางศาสนาและวัฒนธรรมในจังหวัดนครศรีธรรมราช แบ่งการนำเสนอผลการวิจัยตามพื้นที่ ๕ ชุมชน ได้แก่ ๑) ชุมชนบ้านในถุ้ง ๒) ชุมชนบ้านโมคลาน ๓) ชุมชนบ้านปากพยิง ๔) ชุมชนบ้านโพธิ์เสด็จ และ ๕) ชุมชนบ้านตลาดแขก โดยแต่ละชุมชนมีผลการวิจัยตามลำดับ ดังนี้

๔.๑.๑ ชุมชนบ้านในถุ้ง

๔.๑.๑.๑ เรื่องเล่าจากชุมชน

(๑) ประวัติและความเป็นมา: ชุมชนแห่งนี้ตั้งอยู่ในพื้นที่ตำบลท่าศาลา อำเภอท่าศาลา ประชาชนในพื้นที่นับถือศาสนาอิสลามเป็นส่วนใหญ่ มีชาวไทยพุทธเป็นส่วนน้อย เมื่อกล่าวถึงเรื่องเล่าความเป็นมาของชุมชน ประชาชนชาวบ้านที่เป็นชาวไทยมุสลิมเล่าว่า รุ่นปู่รุ่นย่าไม่ใช่คนที่นี้ดั้งเดิม มาจากมาเลเซีย เมื่อก่อนไม่ได้พูดภาษานี้^๑ ในขณะที่เรื่องเล่าจากชาวไทยพุทธรับฟังมาว่า มุสลิมที่นี่ยอพยพย้ายถิ่นมาจากอินโดนีเซียแล้วมาตั้งรกรากที่นี่ ดั้งเดิมจะเป็นไทยพุทธอยู่ส่วน

^๑ สัมภาษณ์ นายเจริญ โต๊ะอิแมต, ประชาชนชาวบ้านชุมชนบ้านในถุ้ง ตำบลท่าศาลา อำเภอท่าศาลา จังหวัดนครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ ๑๙ เดือนพฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๖๓

หนึ่ง แล้วก็มุสลิมย้ายเข้ามาตั้งรกรากมีชื่อเป็นหมู่บ้านในถ้ำ^๒ แม้ว่าสองแหล่งที่มาอาจมีการรับรู้ที่แตกต่างกันถึงแหล่งที่มาของชาวมุสลิม แต่สิ่งที่เหนือกว่าเรื่องเล่าประวัติชุมชน คือ หลักฐานจากเรื่องเล่าสะท้อนถึงวิถีการอยู่ร่วมกันระหว่างชาวพุทธและมุสลิมมาช้านาน ดังเสียงสะท้อนว่า “ทั้งพุทธและมุสลิมอยู่กันด้วยความเป็นพี่น้อง เมื่อก่อนชายทะเลจะมีบ้านคนเต็มเลย มีทั้งชาวมุสลิมชาวพุทธ มีอะไรก็ไปมาหาสู่กันได้ ไม่มีการทะเลาะเบาะแว้งกันเลย หมู่บ้านชื่อสันติสุข บางทีคนหัวโหมมาอยู่ที่นี่ก็นับเอาว่าเป็นพี่น้องกันทั้งหมด เป็นเครือญาติ มีอะไรก็ปรึกษากันให้ความช่วยเหลือ” อีกหนึ่งเรื่องเล่าที่ยืนยันถึงวิถีการอยู่ร่วมกันในอดีตระหว่างชาวพุทธและมุสลิม คือ ในโรงเรียนบ้านในถ้ำก็จะมีเด็กสองศาสนามาตั้งแต่แรกเริ่มจัดตั้งโรงเรียนเพราะว่าในหมายเหตุโรงเรียนผู้จัดตั้งเป็นทั้งไทยพุทธและมุสลิมร่วมกันจัดตั้งการเสริมพลังศักยภาพของผู้ดูแลแบบประคับประคองด้วยทักษะผู้นำการเปลี่ยนแปลงวิถีพุทธนอกจากนี้ยังเป็นที่น่าสังเกตว่า การเปลี่ยนแปลงที่มาพร้อมกับความเจริญด้านถนนหนทางทำให้การดำเนินชีวิตได้รับความสะดวกสบายมากขึ้น เมื่อก่อนไม่มีพาหนะ ได้ปลามากก็ต้องhamใส่แข่งไปขึ้นรถสองแถวที่หัวโค้งบ้านในถ้ำเข้าเมืองลำบากแต่ปัจจุบันสะดวกมากขึ้น^๔

(๒) **วิถีการดำรงชีพ:** สำหรับบริบทชุมชน บ้านในถ้ำเป็นชุมชนที่ใกล้ชิดกับทะเล เดิมคนในหมู่ที่ ๕ มีอาชีพดั้งเดิมคืออาชีพประมง ซึ่งทุกคนมีพื้นฐานดั้งเดิมคือการออกทะเล มีวิถีที่เรียบง่าย^๕ ประชาชนชาวบ้าน คุณพนัก ใบเต้เล่าถึงมิติของอาชีพและภูมิปัญญาท้องถิ่น เช่น การดูหาลำ คือ การดำน้ำฟังเสียงปลา ปลามีกลิ่นติด ต้องเรียนรู้ให้ได้ ผู้เฒ่าผู้แก่จะถ่ายทอดเรื่องลมฟ้าอากาศเพราะอาชีพประมงต้องเรียนรู้เรื่องเหล่านี้ สมัยก่อนไม่มีจีพีเอส ดาวเทียม เข็มทิศ ทำไมคนสมัยก่อนสามารถออกทะเลได้ตรงจุด คำนวณอย่างไรว่าตอนนี้พายุจะมา คำนวณอย่างไรว่าคลื่นจะมาแรง เรามีการเตรียมความพร้อมอย่างไร อยู่ใกล้ทะเลแต่ไม่กลัวภัยพิบัติเพราะรู้ว่าอะไรจะเกิดขึ้นข้างหน้า โคลนที่ติดมากับเครื่องมือของเราจะบอกได้ว่าก้นข้างหน้าคลื่นจะมาแรง กลางคืน ฝูงปลาจะวิ่งอย่างไร การกระดิกหางของปลาแต่ละชนิด พวกเราต้องรู้ตั้งแต่เริ่มต้น การใช้เครื่องมือแต่ละชนิด เช่น อวน

^๒ สัมภาษณ์ นางสุกัญญา พลรัฐนาสิทธิ ข้าราชการครูโรงเรียนบ้านในถ้ำ ตำบลท่าศาลา อำเภوتاศาลา จังหวัดนครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ ๑๙ เดือนพฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๖๓

^๓ สัมภาษณ์ นายเจริญ โต๊ะอิดัต, ประชาชนชาวบ้านชุมชนบ้านในถ้ำ ตำบลท่าศาลา อำเภوتاศาลา จังหวัดนครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ ๑๙ เดือนพฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๖๓

^๔ สัมภาษณ์ นายสุนทร โต๊ะหาด โต๊ะอิหม่ามบ้านชุมชนบ้านในถ้ำ ตำบลท่าศาลา อำเภوتاศาลา จังหวัดนครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ ๑๙ เดือนพฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๖๓

^๕ สัมภาษณ์ นายพนัก ใบเต้ประชาชนชาวบ้านชุมชนบ้านในถ้ำ ตำบลท่าศาลา อำเภوتاศาลา จังหวัดนครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ ๑๙ เดือนพฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๖๓

สามชั้น อวนลอยกุ้ง ขึ้นก็ค้ำจึงจะออกได้ น้ำเขียวไปทางทิศไหน^๖ สอดคล้องกับชาวบ้านท่านหนึ่งเล่าถึงการเลี้ยงชีพที่สืบทอดมาแต่บรรพบุรุษว่า สมัยก่อนนานมา กุ้ง ปลา เยอะ ร่นปุ่ร่นโตะแนะว่าหางฝั่งออกไป ไม่ต้องใช้แห ไม่ต้องใช้อวน แต่ก่อนเอาผักบึงทะเลาควั่นๆ แล้วหย่อนลงไปแล้วลากขึ้น ทั้งกุ้ง แหบัว หางแดง ปลาตุ๊ก ปูม้ามากมาย แต่พอมารุ่นพ่อวิธีการเปลี่ยน พ่อผมออกอวนให้เรือแจว วันแรกบรรทุกลูกสองครั้ง ปลาที่ได้เป็นปลากดขีลึงตัวเท่าขา สมัยนั้นของมาก การตลาดไม่ดี ส่วนเรื่องความรักความผูกพันอยู่แบบพี่แบบน้องตั้งแต่อดีต จนถึงปัจจุบัน จนไปถึงอนาคต^๗

สังเกตได้ว่า จากเรื่องเล่าประวัติชุมชนและวิถีการเลี้ยงชีพ ชุมชนบ้านในถุ้งไม่ได้มีเฉพาะแต่ความผูกพันกับทะเลการทำประมง แต่จะมีกลิ่นอายของสันติสุขความรักผูกพันของคนในท้องถิ่นที่ไม่ได้แยกความแตกต่างทางศาสนาสืบทอดมาจนถึงปัจจุบัน สอดคล้องกับ พระครูปัญญากิตตยาธรรพคุณที่นั้ใช้ชีวิตอย่างปกติไม่ได้มีการแบ่งแยกทางศาสนา มีอะไรก็อยู่ร่วมกันได้^๘ และชาวบ้านท่านหนึ่งก็กล่าวว่า การดำเนินชีวิตในชุมชนนี้ก็จะเป็นการดำเนินอาชีพร่วมกันได้ดี อาทิเช่น การออกประมงโดยการช่วยเหลือซึ่งกันและกันในการเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ เช่นช่วยเหลือในการขึ้นเรือขึ้นบนบกก็จะมี การช่วยเหลือซึ่งกันและกันได้^๙

(๓) จุดเด่นที่ภาคภูมิใจของชุมชน

สัมพันธภาพที่อยู่เย็นเป็นสุขของชุมชน: มีเสียงสะท้อนว่า จุดเด่นของชุมชน คือ เรื่อง ความสามัคคี เป็นหมู่บ้านแรกที่ชาวบ้านเดือดร้อนเขาจะมีการกินเลี้ยง กินน้ำชาเลี้ยงช่วยเหลือ เช่นว่า ผมเรือจม ทุนผมมีแต่ยังไม่พอ ยังขาดก็คือเงินน้ำชา เขาก็จะมาช่วยกันคนละนิดละหน่อยตามกำลัง นั่นคือจุดเด่น ที่อื่นเอาไปทำก็ทำไม่ได้ เรื่องงานบุญงานอะไรเป็นเรื่องที่เขายกย่องกันว่าช่วยกันทุกครั้ง^{๑๐} สอดคล้องกับโตะอิหม่าม พูดถึงเรื่องของการปกครองคน เด็กวัยรุ่น หรือคนมีอายุ ถ้าประกาศให้ช่วยอะไรก็จะช่วยกันจริง ไม่ว่าจะเป็นเรื่องของการจัดงาน ชาวบ้านเราอ่านสอนง่าย ไม่

^๖ สัมภาษณ์ นายพนักร ใบเต้ปราชญ์ชาวบ้านชุมชนบ้านในถุ้ง ตำบลท่าศาลา อำเภوتاศาลา จังหวัดนครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ ๑๙ เดือนพฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๖๓

^๗ สัมภาษณ์ นายสมาน สมันชาวมุสลิมบ้านในถุ้ง หมู่ที่ ๕ ตำบลท่าศาลา อำเภوتاศาลา จังหวัดนครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ ๑๙ เดือนพฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๖๓

^๘ สัมภาษณ์ พระครูปัญญากิตตยาธรรพเจ้าอาวาสวัดท่าสูง ตำบลท่าศาลา อำเภوتاศาลา จังหวัดนครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ ๑๙ เดือนพฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๖๓

^๙ สัมภาษณ์ นายนันทวัฒน์ โตะอิหม่าม หมู่ที่ ๕ ตำบลท่าศาลา อำเภوتاศาลา จังหวัดนครศรีธรรมราช

^{๑๐} สัมภาษณ์ นายเจริญ โตะอิหม่าม, ปราชญ์ชาวบ้านชุมชนบ้านในถุ้ง ตำบลท่าศาลา อำเภوتاศาลา จังหวัดนครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ ๑๙ เดือนพฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๖๓

มีการทะเลาะกัน อยู่กันอย่างเรียบ ๆ^{๑๑} นอกจากนี้ในเรื่องของความช่วยเหลือ ในเรื่องของใจบุญหนุนทาน ในเรื่องของการเกื้อกูล ในเรื่องของการแบ่งปันน้ำใจของกันและกัน ตรงนี้เป็นอัตลักษณ์ที่ชาวชุมชนบ้านในถุ้งของเรามีความภูมิใจ ในส่วนของการปฏิบัติศาสนกิจก็ถือว่าอยู่ในลำดับต้น ๆ^{๑๒} มีเสียงที่ยืนยันเรื่องนี้ว่า ความสามัคคี สุดยอดคือ ความเสียสละ พอประกาศอะไร เมื่อมีอะไรเดือดร้อน ประกาศสักครู่ก็ได้^{๑๓} สอดคล้องกับพระครูปัญญากิตตยาธรร กล่าวไว้ว่า ทุกอย่างเป็นที่ภาคภูมิใจ เพราะว่าเรามีศาสนาพุทธและศาสนาอิสลามที่เหนียวแน่น มีทั้งพุทธและอิสลามจำนวนมากไม่มีความขัดแย้ง^{๑๔} อดีตคุณครูสุกัญญา ซึ่งเป็นชาวพุทธ กล่าวเช่นเดียวกันว่า จุดเด่นคือชุมชนที่นี่ประกอบอาชีพหลากหลายประเภท ส่วนใหญ่จะเป็นการประกอบประมง การค้าขาย ในความหลากหลายก็มีทั้งนายจ้าง ลูกจ้างที่เป็นทั้งไทยพุทธและมุสลิมที่ร่วมกันดำเนินกิจกรรม ไม่ได้แบ่งแยกเชื้อชาติหรือศาสนา^{๑๕}

วิถีประมงภูมิปัญญาที่ได้รับการสืบทอด: การจับสัตว์น้ำด้วยการดำน้ำฟังเสียงปลา ที่เรียกว่าการดูหล้า พ่อผมเป็นระดับอาจารย์รุ่นแรกที่ดำน้ำฟังเสียงปลาได้ เรียกว่าดูหล้า^{๑๖} ซึ่งผู้ใหญ่ของหมู่บ้านก็สะท้อนเรื่อง จุดเด่นของชุมชนนี้ คือภายในหมู่บ้านคือเรื่องของการอนุรักษ์ประมงชายฝั่งทางทะเล กลุ่มประมงของเราทำชื่อเสียง ไปรับรองวัลจากพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๑๐^{๑๗} ชาวบ้านรู้สึกภูมิใจใน ๒ - ๓ ปีที่ผ่านมาในการก่อตั้งกลุ่มธนาคารปูม้า กลุ่มอนุรักษ์บ้านในถุ้ง

^{๑๑} สัมภาษณ์ นายสุนทร โต๊ะหาด โต๊ะอิหม่ามบ้านชุมชนบ้านในถุ้ง ตำบลท่าศาลา อำเภوتاศาลา จังหวัดนครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ ๑๙ เดือนพฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๖๓

^{๑๒} สัมภาษณ์ นายฮัจญ์นิยัตย์ ใบเต้โต๊ะอิหม่ามบ้านในถุ้ง หมู่ที่ ๕ ตำบลท่าศาลา อำเภوتاศาลา จังหวัดนครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ ๑๙ เดือนพฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๖๓

^{๑๓} สัมภาษณ์ นายสมาน สมันชาวชุมชนบ้านในถุ้ง หมู่ที่ ๕ ตำบลท่าศาลา อำเภوتاศาลา จังหวัดนครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ ๑๙ เดือนพฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๖๓

^{๑๔} สัมภาษณ์ พระครูปัญญากิตตยาธรรเจ้าอาวาสวัดท่าสูง ตำบลท่าศาลา อำเภوتاศาลา จังหวัดนครศรีธรรมราช

^{๑๕} สัมภาษณ์ นางสาวสุกัญญา พลรัฐธนาสิทธิ์ ข้าราชการครูโรงเรียนบ้านในถุ้ง ตำบลท่าศาลา อำเภوتاศาลา จังหวัดนครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ ๑๙ เดือนพฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๖๓

^{๑๖} สัมภาษณ์ นายพนักร ใบเต้ประาษฎ์ชาวบ้านชุมชนบ้านในถุ้ง ตำบลท่าศาลา อำเภوتاศาลา จังหวัดนครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ ๑๙ เดือนพฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๖๓

^{๑๗} สัมภาษณ์ นายอะมาตย์ ไทรทองผู้ใหญ่บ้าน หมู่ที่ ๕ ตำบลท่าศาลา อำเภوتاศาลา จังหวัดนครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ ๑๙ เดือนพฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๖๓

มีความภูมิใจเพราะประธานของกลุ่มนี้ได้รับพระราชทานจากพระเจ้าอยู่หัวฯ อีกอย่างคือสามารถมีสาขาที่ ๒ แล้วในหมู่บ้าน^{๑๘}

๔.๑.๑.๒ กระบวนทัศน์พื้นฐานการอยู่ร่วมกันของชุมชน

(๑) วิธีการปฏิบัติตนของคนในชุมชน

จากเสียงสะท้อนของคนในชุมชนบ้านในถุ้งซึ่งส่วนใหญ่เป็นไทยมุสลิม แสดงให้เห็นถึงความเชื่อ ความศรัทธาของคนในชุมชนที่ยึดถือปฏิบัติตามหลักคำสอนทางศาสนาอิสลามที่เข้มแข็ง ดังเสียงสะท้อนว่า

บนวิถีอิสลาม ทุกคนต้องอยู่ในกรอบของศาสนาอิสลาม ในการกิน การดื่มซึ่งจะไม่ยุ่งในสิ่งที่ต้องห้าม เช่น ดื่มสุรา ของที่ผิดตามหลักศาสนา^{๑๙} และต้องทำละหมาดวันละ ๕ เวลา ขอบคุนพระเจ้า^{๒๐} วิถีวัฒนธรรมอิสลามจะมีอิหม่าม นำละหมาดทุก ๕ เวลาในช่วงปกติ เฉพาะวันศุกร์ ต้องรวมกันทุก ๆ คนไปร่วมทำศาสนกิจที่มีสยิด ในช่วงรอมฎอนมีทุกคืน กลางวันด้วยแต่ไม่มาก ส่วนมากจะไปเน้นกลางคืน และวันรายอ^{๒๑} ซึ่งคำสอนอิหม่ามได้นำเอาคัมภีร์จากอัลกุระอ่านและอัลฮาดิส อัลกุระอ่าน เป็นพระวจนะคือพระราชดำรัสของอัลเลาะห์ อัลฮาดิส ก็คือพระวจนะขององค์พระศาสนา (ขอสันติสุขจงมีแด่) มาดำรงชีวิตในการใช้ชีวิตในแต่ละวัน ในการใช้ชีวิตกับคนในสังคม ในการที่จะบริหารจัดการองค์กรมีสยิด องค์กรชุมชน ด้วยการเอาหลักการจากอัลกุระอ่านและอัลฮาดิส และกึ่งคำกล่าวของบรรดาปวงปราชญ์ของอิสลาม บางครั้งบางครั้งอิหม่ามท่านกล่าวว่าก็เอาคำพูดของพระอาจารย์มาใช้ด้วยบางครั้ง บางโอกาส ที่นั่งฟัง มีคำสอนที่คล้ายคลึงกันในบางบริบท ซึ่งสามารถที่จะประยุกต์ใช้ตรงนั้นได้^{๒๒}

(๒) ทศนคติในการอยู่ร่วมกันกับเพื่อนต่างศาสนิก

มุมมองของชาวบ้านในชุมชน: สำหรับชาวบ้านในถุ้งเป็นชีวิตตามปกติ เพราะในหมู่ที่ ๕ ก็มีพี่น้องไทยพุทธ และเชื้อสายจีน แต่ไม่มาก แต่สามารถอยู่ร่วมกันได้ด้วยวิถีวัฒนธรรม คน

^{๑๘} สัมภาษณ์ นายนันทวัฒน์ โต๊ะอิแต หมู่ที่ ๕ ตำบลท่าศาลา อำเภوتاศาลา จังหวัดนครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ ๑๙ เดือนพฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๖๓

^{๑๙} สัมภาษณ์ นายนันทวัฒน์ โต๊ะอิแต หมู่ที่ ๕ ตำบลท่าศาลา อำเภوتاศาลา จังหวัดนครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ ๑๙ เดือนพฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๖๓

^{๒๐} สัมภาษณ์ นายสมาน สมันชาวมุสลิมบ้านในถุ้ง หมู่ที่ ๕ ตำบลท่าศาลา อำเภوتاศาลา จังหวัดนครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ ๑๙ เดือนพฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๖๓

^{๒๑} สัมภาษณ์ นายสุนทร โต๊ะหาด โต๊ะอิหม่ามบ้านชุมชนบ้านในถุ้ง ตำบลท่าศาลา อำเภوتاศาลา จังหวัดนครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ ๑๙ เดือนพฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๖๓

^{๒๒} สัมภาษณ์ นายฮัจญ์นิติก์ ใบเต้โต๊ะอิหม่ามบ้านในถุ้ง หมู่ที่ ๕ ตำบลท่าศาลา อำเภوتاศาลา จังหวัดนครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ ๑๙ เดือนพฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๖๓

ไทยและชาวพุทธเองก็เข้าใจหลักของศาสนาอิสลาม เวลาคนอิสลามเสียชีวิตหรือจะทำบุญชาวพุทธก็จะมาร่วม แต่ก็มีความเชื่อที่ไม่สามารถเข้าไปได้ โดยรวมอยู่กันแบบมีความสุข^{๒๓} หลักที่สำคัญที่สุดคือ อย่างเบียดเบียนซึ่งกันและกัน ต่างคนต่างปฏิบัติตามหลักของตน แต่พอมีอะไรก็มาปรึกษาได้”^{๒๔}

มุมมองของนักปกครอง: ในการปกครองดูแลชุมชนสองวัฒนธรรม ผู้ใหญ่บ้านเล่าว่าเราอยู่ในศาสนาอิสลาม อยู่ร่วมกันให้รักใคร่กลมเกลียวซึ่งกันและกัน มีอะไรก็แบ่งปันกัน ไม่เคยแบ่งแยกเรื่องอย่างตนเองในฐานะผู้นำชุมชนที่เป็นอิสลามเมื่อไทยพุทธเสียชีวิตก็ต้องไปร่วม และเมื่อถึงเวลาฮารีรายอก็จะเอาขนมที่ทำจากบ้านไปให้คนที่ตนนับถือและศรัทธาที่เป็นไทยพุทธ พี่น้องก็เช่นกันเวลามีงานสารทเดือนสิบเขาก็เอาขนมบ้า ขนมนลา มาให้ตลอด^{๒๕} ด้วยบรรพบุรุษแต่ดั้งเดิมอาศัยอยู่กันมาอย่างนี้ ไม่เคยแบ่งแยกในเรื่องของศาสนา ไม่ว่าศาสนาหนึ่งศาสนาใดก็สอนให้ทำคุณงามความดี เราอยู่กันมาหลายสิบหลายร้อยปีก็ให้เกียรติซึ่งกันและกัน ไม่ว่าจะเป็นศาสนาอิสลาม พุทธ คริสต์ หรือเชื้อสายจีนพวกเราไม่เคยแบ่งแยก^{๒๖} ทำให้เห็นว่าการเมืองการปกครองท้องถิ่นผู้นำมีหลักในการดูแลทั้งสองศาสนาได้อย่างสันติโดยไม่ขัดหลักศาสนา

มุมมองของนักการศึกษา: คุณครูชาวพุทธซึ่งเกษียณแล้ว ได้เล่าถึงวิถีของการเป็นครูที่ต้องดูแลลูกศิษย์ทั้งพุทธและมุสลิม “ในฐานะครูที่เป็นชาวพุทธแต่ก็มีลูกศิษย์นับถือศาสนาอิสลามแล้วก็มีญาติเป็นมุสลิมด้วย ก็คือคุณพ่อเป็นมุสลิม แต่ว่าเลิกกับคุณแม่แล้วก็เลยกลับมานับถือศาสนาพุทธเหมือนเดิม ที่นี้ญาติทางฝ่ายมุสลิมเราก็มีการปฏิบัติตามปกติตามหลักศาสนา เวลาไปเยี่ยมเยียนเราก็ต้องทราบบ้างว่าอะไรที่เหมาะสมหรือไม่เหมาะสมในการปฏิบัติ เช่น เดียวกันกับการสอนนักเรียนเราก็ต้องมีการพูดคุยกับนักเรียนในสิ่งที่เหมาะสม ว่าอะไรที่มันไม่เข้าไปลูกหลานในส่วนศาสนาเกินไป”^{๒๗}

^{๒๓} สัมภาษณ์ นายพนั ก ใบเต้ประาษฎ์ชาวบ้านชุมชนบ้านในถุ้ง ตำบลท่าศาลา อำเภท่าศาลา จังหวัดนครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ ๑๙ เดือนพฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๖๓

^{๒๔} สัมภาษณ์ นายเจริญ โต๊ะอิตต์, ประาษฎ์ชาวบ้านชุมชนบ้านในถุ้ง ตำบลท่าศาลา อำเภท่าศาลา จังหวัดนครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ ๑๙ เดือนพฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๖๓

^{๒๕} สัมภาษณ์ นายอะมาตย์ ไทรทองผู้ใหญ่บ้าน หมู่ที่ ๕ ตำบลท่าศาลา อำเภท่าศาลา จังหวัดนครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ ๑๙ เดือนพฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๖๓

^{๒๖} สัมภาษณ์ นายอะมาตย์ ไทรทองผู้ใหญ่บ้าน หมู่ที่ ๕ ตำบลท่าศาลา อำเภท่าศาลา จังหวัดนครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ ๑๙ เดือนพฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๖๓

^{๒๗} สัมภาษณ์ นางสาวกัญญา พลรัฐธนาสิทธิ์ ข้าราชการครูโรงเรียนบ้านในถุ้ง ตำบลท่าศาลา อำเภท่าศาลา จังหวัดนครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ ๑๙ เดือนพฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๖๓

มุมมองของนักการศาสนา: โดยพระครูปัญญาภิตตยาธรร กล่าวถึงการอยู่ร่วมกันได้ดี และมีความสามัคคีก่อให้เกิดความสุข ไม่วุ่นวาย^{๒๘} ท่านใช้หลักพรหมวิหาร ๔ อย่างหนึ่ง พึงพาอาศัยกันได้ ช่วยเหลือได้ก็จะช่วยผ่านชุมชนไป เช่น เวลามีกภัยพิบัติ วัดเป็นฐานกำลังสำคัญก็เข้าช่วยเหลือไม่ว่าศาสนาใด^{๒๙} ในมุมมองของผู้นำศาสนาอิสลาม ได้กล่าวว่า ในชุมชนนี้ ๙๙.๙ เปอร์เซนต์เป็นมุสลิม ในขณะที่เดียวกันที่มีพี่น้องชาวไทยพุทธที่อยู่ในชุมชนมีอะไรเราก็แบ่งปัน มีงานบุญงานแต่งเราก็ช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกัน เวลาพี่น้องมุสลิมมีการเสียชีวิตพี่น้องไทยพุทธก็มาร่วม เวลาพี่น้องไทยพุทธเสียชีวิตพี่น้องมุสลิมก็เข้าไปมีส่วนร่วม และไม่มีรอยต่อของความเข้าใจระหว่างพี่น้องไทยพุทธไทยมุสลิม แม้ว่ามีมุสลิมจะมีปริมาณ ๙๙ เปอร์เซนต์ก็ตามอยู่กันอย่างสันติและก็ช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกัน^{๓๐} เสียงสะท้อนนี้เห็นถึงคำที่เชื่อมโยงคือความเป็นไทย ซึ่งไม่ว่าศาสนา เชื้อชาติใด ต่างก็เป็นพี่น้องกัน

เห็นได้ว่าทั้งชาวพุทธและมุสลิมได้มีความเชื่อเหลือเกื้อกูลกันโดยไม่จำกัดศาสนา ดังที่ชาวบ้านที่หนึ่งบอกว่า หากมีการบอกกล่าวขอความช่วยเหลือก็จะช่วยทันที ส่วนตนมองว่าศาสนาทุกศาสนาสอนให้คนเป็นคนดีทั้งหมด ห้ามกินเหล้า ห้ามรังแกกัน ทั้งพุทธและอิสลามสามารถเดินคู่กันได้ ประเทศไทยคนส่วนใหญ่ศาสนาพุทธ แต่ถ้าไม่มีการปรองดอง คนอิสลามก็จะอยู่ไม่ได้ เพราะเป็นคนส่วนน้อย^{๓๑} วิธีการอยู่ร่วมกันนี้ถูกถ่ายทอดจากรุ่นสู่รุ่นโดยทำให้เห็นจนเป็นความคุ้นตา ซึ่งเรื่องนี้ปราชญ์ชาวบ้านได้เล่าว่า “ในอดีตได้เห็นพ่อแม่ได้ปลามา จะเอาปลาไปแลกกับข้าวสาร เดินไปเรื่อย ๆ สุดท้ายก็ได้ข้าวมา พอถึงหน้ามรสุมเราก็เอาของพวกนี้ไปแลก ปัจจุบันในปี ๒๕๕๔ เราก็พยายามรื้อฟื้นเรื่องเหล่านี้มา ตอนนั้นเกิดภัยพิบัติที่ตลิ่งชันซึ่งเป็นโซนภูเขา เราก็ระดมคนกันไปช่วยเหลือพี่น้องไทยพุทธ เอาถุงยังชีพไปแจกสุดท้ายก็ได้ใจเขาคืนมา เป็นวิถีคล้าย ๆ กันว่าเป็นเกลอเขาเกลอเรา ทุกวันนี้ก็ยังคงอยู่^{๓๒}

^{๒๘} สัมภาษณ์ พระครูปัญญาภิตตยาธรรเจ้าอาวาสวัดท่าสูง ตำบลท่าศาลา อำเภوتاศาลา จังหวัดนครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ ๑๙ เดือนพฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๖๓

^{๒๙} สัมภาษณ์ พระครูปัญญาภิตตยาธรรเจ้าอาวาสวัดท่าสูง ตำบลท่าศาลา อำเภوتاศาลา จังหวัดนครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ ๑๙ เดือนพฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๖๓

^{๓๐} สัมภาษณ์ นายฮัจญ์นิมิตย์ ใบเต้โตะอิหม่ามบ้านในถ้ำ หมู่ที่ ๕ ตำบลท่าศาลา อำเภوتاศาลา จังหวัดนครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ ๑๙ เดือนพฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๖๓

^{๓๑} สัมภาษณ์ นายเจริญ โตะอิแต, ปราชญ์ชาวบ้านชุมชนบ้านในถ้ำ ตำบลท่าศาลา อำเภوتاศาลา จังหวัดนครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ ๑๙ เดือนพฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๖๓

^{๓๒} สัมภาษณ์ นายพนักร ใบเต้ประจักษ์ชาวบ้านชุมชนบ้านในถ้ำ ตำบลท่าศาลา อำเภوتاศาลา จังหวัดนครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ ๑๙ เดือนพฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๖๓

ด้วยทัศนคติและวิถีของชุมชน ส่งผลให้คนในชุมชนมีความภาคภูมิใจและเป็นจิตอาสา^{๓๓} ที่มีความสุข ความแตกต่างทำให้เกิดสีสัน เหมือนกับต้นไม้ที่อยู่ในหนึ่งกระถางมีหลายๆ ชนิด หลายสี ใครมาเห็นก็เห็นถึงความสวยงาม^{๓๔} การช่วยเหลือเกื้อกูลต่างศาสนิกส่งผลต่อความสัมพันธ์จากรุ่นสู่รุ่น เพราะต่างก็สร้างความประทับใจแก่กันและกัน ดังที่อิหม่ามเล่าถึงตนในอดีตตอนเป็นเด็ก ๆ ว่า “เวลาเขามาบ้านเราก็ต้อนรับเป็นอย่างดี เวลาไปบ้านเขาก็ดูแลกัน มีลูกมีเต้าก็เป็นเกลอกัน มีเกลอมุสลิม มีเกลอไทยพุทธ เมื่อก่อนปู่ของผมมีเพื่อนเป็นเจ้าของอ่าวสาอยู่ที่ในเขียว ผมก็เคยไปเที่ยว คืออยู่ก็แบบเข้าใจ ตรงนี้ไม่ใช่ปัญหาในการที่จะอยู่ในสังคมร่วมกัน”^{๓๕} และความภาคภูมิใจที่อยู่กันได้โดยที่เราไม่รังเกียจซึ่งกันและกัน สอดคล้องกับศาสนาอิสลามสอนไว้ว่า “ถึงเราเป็นศาสนิกใดแต่เราก็เกิดมาจากการต้องบรรพบุรุษเดียวกัน คือ อาดาม อาว หรืออิฟ เรามาจากที่เดียวกัน”^{๓๖}

ด้วยวิถีพัฒนาธรรมทำให้ชุมชนเกิดการแลกเปลี่ยนความรู้ในการใช้ชีวิตซึ่งกันและกัน ทั้ง การใช้ชีวิต ประเพณีต่าง ๆ เช่น การตาย การบวช จะเห็นได้ชัด^{๓๗} เมื่อให้สะท้อนความรู้สึกชาวบ้านท่านหนึ่งกล่าวว่าตนเองไม่สามารถอธิบายเป็นหลักการได้แต่สามารถบอกจากความรู้สึกข้างในคือ “ผมมีความสุขมากเลย ผมฝึกให้ทุกคนใกล้ชิด ทั้งเรื่องกินน้ำชาแก้วเดียว ต้องรักอาจารย์เหมือนรักตัวเอง”^{๓๘} มองจากคนกลุ่มน้อยในชุมชนซึ่งเป็นชาวพุทธ สะท้อนว่าไม่รู้สึกละเลยความแปลกแยก แต่มองว่าเราเป็นจุดเด่นในการที่อยู่ในชุมชนที่มีสองศาสนา เวลาไปเรียนที่อื่น ๆ บางคนไม่รู้จักประเพณีวัฒนธรรมของมุสลิม เมื่อกล่าวถึง รายอเป็นยังงี้ ถือศีลอดหรือว่าทำฮัจจะใครบางคนก็รู้จัก ในขณะที่เราถือว่าเป็นส่วนหนึ่งของชีวิตไปแล้วถึงแม้ว่าเราจะไม่ได้นับถือศาสนานั้นก็ตาม แต่ก็สามารถที่จะพูดคุยอธิบายให้เขาเข้าใจได้

^{๓๓} สัมภาษณ์ นายสุนทร โต๊ะหาด โต๊ะอิหม่ามบ้านชุมชนบ้านในถุ้ง ตำบลท่าศาลา อำเภوتاศาลา จังหวัดนครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ ๑๙ เดือนพฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๖๓

^{๓๔} สัมภาษณ์ นายฮัจยีนิคม บิเต๊ะโต๊ะอิหม่ามบ้านในถุ้ง หมู่ที่ ๕ ตำบลท่าศาลา อำเภوتاศาลา จังหวัดนครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ ๑๙ เดือนพฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๖๓

^{๓๕} สัมภาษณ์ นายฮัจยีนิคม บิเต๊ะโต๊ะอิหม่ามบ้านในถุ้ง หมู่ที่ ๕ ตำบลท่าศาลา อำเภوتاศาลา จังหวัดนครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ ๑๙ เดือนพฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๖๓

^{๓๖} สัมภาษณ์ นายอะมาตย์ ไทรทองผู้ใหญ่บ้าน หมู่ที่ ๕ ตำบลท่าศาลา อำเภوتاศาลา จังหวัดนครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ ๑๙ เดือนพฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๖๓

^{๓๗} สัมภาษณ์ นายนันทวัฒน์ โต๊ะอิเต หมู่ที่ ๕ ตำบลท่าศาลา อำเภوتاศาลา จังหวัดนครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ ๑๙ เดือนพฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๖๓

^{๓๘} สัมภาษณ์ นายสมาน สมันชาวมุสลิมบ้านในถุ้ง หมู่ที่ ๕ ตำบลท่าศาลา อำเภوتاศาลา จังหวัดนครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ ๑๙ เดือนพฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๖๓

๔.๑.๑.๓ กิจกรรม ประเพณีท้องถิ่นที่มาร่วมกัน

เมื่อชวนคุยถึงประเพณีท้องถิ่น พบว่า ทั้งสองศาสนิกเรียนรู้การปฏิบัติต่อกัน ประเพณีวัฒนธรรมใดที่เป็นเรื่องของพิธีศาสนาก็ถือปฏิบัติไปตามแต่ละความเชื่อ แต่ในขณะเดียวกัน ประเพณีบางอย่างสามารถร่วมกันได้โดยมีหลักปฏิบัติที่ยังอยู่ในขอบเขตศาสนา ดังเสียงสะท้อนว่า

หากเป็นงานมัสยิดชาวมุสลิมจะมีการเชิญพี่น้องต่างมัสยิดมาร่วม^{๓๙} งานมัสยิด สนุกสนานมาก คนจะไปรวมกันที่กุโบร์^{๔๐} หรือการทำเมาลิด การจัดงาน การกวนโอบ ในวันอาซูรอ ประกาศเสียงตามสายก็จะไปร่วม รอมฎอนเดือนละหนึ่งครั้งจะไปร่วม คนจะมาช่วยกันมาก^{๔๑}

เสียงสะท้อนว่าสำหรับงานชาวพุทธ เช่น งานบวชนี้อาจไม่สามารถร่วมกันได้ งาน สงกรานต์ ปีใหม่ ศาสนาห้ามชัดเจน ซึ่งอาจมีแตกแฉกบ้างก็เป็นบาปของคนคนนั้นไป แต่เขาก็รู้ว่าเรา ไม่สามารถร่วมได้ แต่ในงานของชาวมุสลิม ชาวพุทธสามารถมาร่วมได้ทุกอย่าง บางทีมาฝังศพชาวพุทธ ก็มา เวลาในขณะที่งานศพชาวมุสลิมก็ไป แต่สำหรับงานบวชชาวมุสลิมไปร่วมไม่ได้ ซึ่งเรื่องเหล่านี้ ควรจะมีการแชร์ความรู้เรื่องศาสนาให้มากยิ่งขึ้นก็เข้าใจมากขึ้น^{๔๒}

แม้ว่าศาสนาอิสลามจะมีกรอบที่เคร่งครัดในการปฏิบัติ แต่ก็มีอีกหลายกิจกรรมที่ ทำร่วมกันได้ช่วยกันได้ เช่น การพัฒนาในวันสำคัญของชาติ เช่น วันพ่อ วันแม่ ก็ช่วยกัน มีการ แบ่งปัน ปรีกษาหารหรือ เวลาหน่วยงานของทางรัฐเข้ามา เช่น อบต. อสม. เป็นต้น^{๔๓} กล่าวคือ กิจกรรม อาสาต่างๆ ซึ่งเรื่องนี้คุณครูกล่าวว่า ตนเองทำเรื่องกิจกรรมจิตอาสามานาน จนปัจจุบันมีกิจกรรมจิต อาสาเต็มรูปแบบตามพระราชดำริในหลวงรัชกาลที่ ๑๐ ท่านทรงโปรดฯ ทำร่วมกันทั้งไทยพุทธและ มุสลิมซึ่งในสมัยเป็นนักเรียน ไทยพุทธก็ไปทำความสะอาดกุโบร์คือที่ฝังศพของมุสลิมได้ แต่ปัจจุบัน

^{๓๙} สัมภาษณ์ นายเจริญ โต๊ะอิแฉ, ปราชญ์ชาวบ้านชุมชนบ้านในถุ้ง ตำบลท่าศาลา อำเภوتاศาลา จังหวัดนครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ ๑๙ เดือนพฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๖๓

^{๔๐} สัมภาษณ์ นายสมาน สมันชาวมุสลิมบ้านในถุ้ง หมู่ที่ ๕ ตำบลท่าศาลา อำเภوتاศาลา จังหวัดนครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ ๑๙ เดือนพฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๖๓

^{๔๑} สัมภาษณ์ นายสุนทร โต๊ะหาด โต๊ะอิหม่ามบ้านชุมขนบ้านในถุ้ง ตำบลท่าศาลา อำเภوتاศาลา จังหวัดนครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ ๑๙ เดือนพฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๖๓

^{๔๒} สัมภาษณ์ นายพนักร ใบเต้ประชาญ์ชาวบ้านชุมขนบ้านในถุ้ง ตำบลท่าศาลา อำเภوتاศาลา จังหวัดนครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ ๑๙ เดือนพฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๖๓

^{๔๓} สัมภาษณ์ นายอัยยิมนิทย์ ใบเต้โต๊ะอิหม่ามบ้านในถุ้ง หมู่ที่ ๕ ตำบลท่าศาลา อำเภوتاศาลา จังหวัดนครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ ๑๙ เดือนพฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๖๓

รูปแบบกิจกรรมเปลี่ยนแปลงไป ในส่วนสมัยนี้ก็ไปทำกิจกรรมทางชายทะเลหรือว่าชุมชนมุสลิมได้ ไป
ทำความสะอาดร่วมกัน^{๔๔}

ข้อจำกัดทางศาสนาเกี่ยวกับวิถีปฏิบัติของชาวมุสลิม พระครูปัญญาภิตตยาธรร กล่าวว่าการร่วมกิจกรรมเกี่ยวกับพิธีต่าง ๆ เราต้องดูเป็นเหตุการณ์ไป แต่ถ้าเป็นเรื่องพัฒนาชุมชน ท้องถิ่นได้
จะมีโอกาสทำร่วมกันบ่อย^{๔๕} เช่น วันเด็กที่มีกิจกรรมร่วมกัน หรือว่ากิจกรรมกีฬาของโรงเรียน งาน
มัสยิด ไทยพุทธก็มาร่วมเกี่ยวกับให้ทรัพย์สินเงินทองหรือของ เช่น วัยรุ่นที่ไปออกร้าน ไปพัฒนาใน
งาน ก็มีเครื่องดื่มขนมมาให้ ไทยพุทธที่มีอยู่ไม่มากนักประมาณ ๑๐ เปอร์เซนต์ คือไม่มาก พวกเราที่
มีมากกว่าก็ไม่แสดงออกถึงความรังเกียจ^{๔๖} นอกจากนี้ก็เห็นได้ชัดอีกกิจกรรม คือ การแข่งขันพายเรือ
จะมีต่างศาสนิกที่อยู่ในหมู่บ้านเข้ามามีส่วนร่วมในการแข่งขันด้วย โดยการใช้อาชีพหมู่บ้านตัวเองมา
ทำการแข่งขันเพื่อสร้างความสามัคคีซึ่งกันและกัน^{๔๗}

๔.๑.๑.๔ บทบาทของผู้นำชุมชน

กล่าวได้ว่า ชุมชนอยู่ร่วมกันได้อย่างสันติสุขมาช้านานเป็นวิถีแห่งชีวิต ซึ่งถูก
ถ่ายทอดจากรุ่นสู่รุ่นทำให้ชุมชนบ้านในถ้ำไม่มีความแปลกแยกแม้จะมีชาวพุทธเป็นคนกลุ่มน้อย ทั้งนี้
ผู้นำนับว่าเป็นหัวใจสำคัญ หากผู้นำไม่มีวิถีแห่งสันติมานานวันก็อาจนำพาให้ชุมชนเกิดความแตกแยก
ประเด็นนี้ผู้วิจัยจึงได้พูดคุยกับผู้นำทั้งที่เป็นแบบทางการและไม่เป็นทาง เพื่อเป็นการจัดการความรู้
หลักปฏิบัติที่ผู้นำใช้ในการนำพาชุมชนพหุวัฒนธรรมมีสันติสุข ซึ่งสรุปได้ดังนี้

๑) การไม่กล่าวล่วงในศรัทธาของเพื่อนต่างศาสนิก “อิหม่ามเวลาละหมาดวัน
ศุกร์ ก็มีการฟังบรรยายของผู้นำศาสนาทุกครั้ง แต่จะไม่ไปก้าวก่ายเรื่องศาสนาพุทธ แค่อำนาจสอน
ของศาสนาอิสลามมาพูดให้ฟัง เราก็เตือนตัวเองว่าทำอะไรให้อยู่ร่วมกันได้แบบวิถีวัฒนธรรมให้มาก
ขึ้น^{๔๘}

^{๔๔} สัมภาษณ์ นางสุกัญญา พลรัฐธนาสิทธิ์ ข้าราชการครูโรงเรียนบ้านในถ้ำ ตำบลท่าศาลา อำเภوتا
ศาลา จังหวัดนครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ ๑๙ เดือนพฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๖๓

^{๔๕} สัมภาษณ์ พระครูปัญญาภิตตยาธรรเจ้าอาวาสวัดท่าสูง ตำบลท่าศาลา อำเภوتاศาลา จังหวัด
นครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ ๑๙ เดือนพฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๖๓

^{๔๖} สัมภาษณ์ นายอะมาตย์ ไทรทองผู้ใหญ่บ้าน หมู่ที่ ๕ ตำบลท่าศาลา อำเภوتاศาลา จังหวัด
นครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ ๑๙ เดือนพฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๖๓

^{๔๗} สัมภาษณ์ นายนันทวัฒน์ โต๊ะอิตต์ หมู่ที่ ๕ ตำบลท่าศาลา อำเภوتاศาลา จังหวัด
นครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ ๑๙ เดือนพฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๖๓

^{๔๘} สัมภาษณ์ นายพนักร ใบเต๊ะปราชญ์ชาวบ้านชุมชนบ้านในถ้ำ ตำบลท่าศาลา อำเภوتاศาลา
จังหวัดนครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ ๑๙ เดือนพฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๖๓

๒) การหันหน้าร่วมพูดคุยเพื่อแก้ปัญหา “ ในทุกสังคมย่อมจะมีปัญหา ไม่มากก็น้อย แต่การที่เราจะแก้ปัญหาได้ คือการที่จะต้องพูดคุย และมองที่จุดปัญหาจริงๆ และระดมความคิดของระดับชั้นผู้นำ ปรัชญาหรือสามารถแก้ปัญหาได้^{๔๙} ส่วนมากนัดกันประชุมประจำจังหวัด เขาจะนัดคุยกัน^{๕๐}

๓) การร่วมมือและช่วยเหลือซึ่งกันและกัน กล่าวคือ ต้องร่วมด้วยช่วยกันทั้งภาคศาสนาและการปกครองต้องร่วมมือกัน มีปัญหาในเรื่องขององค์กรศาสนาทางผู้นำชุมชน เช่น ผู้ใหญ่บ้าน อบต. ก็เข้ามาดูแล เช่น ตอนนี้เกี่ยวกับเรื่องโควิด ทาง อบต.ก็สนับสนุนในเรื่องอุปกรณ์ต่างๆ เช่นเจลล้างมือ ทางศาสนาจะปฏิบัติศาสนกิจก็เอาส่วนเหล่านี้เข้าไปตรวจอุณหภูมิ เข้าไปดูแลร่วมด้วยช่วยกัน^{๕๑} การช่วยเหลือกันและกัน ซึ่งมีเสียงสะท้อนจากชาวมุสลิมว่า มีอะไรก็แบ่งปันกันช่วยเหลือกัน^{๕๒} สอดรับกับ พระครูปัญญาภิตตยาธรร กล่าวไว้ว่า สิ่งใดอยู่แล้วแต่ที่เราสามารถช่วยเหลือกันได้ หมายถึงว่าช่วยกันได้ในโอกาสต่าง ๆ เช่นสถานการณ์ยุคโควิด ประชาชนเดือนร้อน เราก็ตั้งตู้ปันสุข โดยไม่มีเงื่อนไขว่าศาสนาไหน สิ่งไหนที่เราสามารถแบ่งปันให้กับชุมชนและประชาชน เราก็ช่วยตามกำลังที่เราช่วยได้ แม้แต่จะไปเยี่ยมผู้ป่วยติดเตียงเราก็ไม่มีเงื่อนไข ช่วยทุกคน ต้องการให้ชุมชนอยู่กันอย่างมีความสุข^{๕๓}

๔) การเคารพและให้เกียรติ โดยในฐานะผู้นำ หลายเรื่องที่เราคนส่วนใหญ่นับถือศาสนาอิสลาม จะให้เกียรติกับพี่น้องไทยพุทธมาตลอด มีงานต่าง ๆ เราก็จะไปเชิญเขามาร่วม ทั้งงานบวช งานบุญ งานแต่ง ก็จะบอกซึ่งกันและกัน เวลาจัดงานทำครัวเราจะสำหรับศาสนาอิสลามโดยเฉพาะ^{๕๔} เรื่องนี้คุณครูเล่าว่าเป็นสิ่งที่ผู้นำได้ปฏิบัติตามกันในทุกยุคทุกสมัย เช่น เวลาที่มีกิจกรรมงานศพ เท่าที่จำได้ผู้นำที่นี้จะเป้นมุสลิม ตั้งแต่อยู่มา ๓๐ ปีเป้นมุสลิมหมด เวลางานศพท่านก็จะไป

^{๔๙} สัมภาษณ์ นายฮัจยีนิคมย์ ใบเต้โตะอิหม่ามบ้านในถุ้ง หมู่ที่ ๕ ตำบลท่าศาลา อำเภوتاศาลา จังหวัดนครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ ๑๙ เดือนพฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๖๓

^{๕๐} สัมภาษณ์ นายพนิก ใบเต้ปะราชญ์ชาวบ้านชุมชนบ้านในถุ้ง ตำบลท่าศาลา อำเภوتاศาลา จังหวัดนครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ ๑๙ เดือนพฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๖๓

^{๕๑} สัมภาษณ์ นายฮัจยีนิคมย์ ใบเต้โตะอิหม่ามบ้านในถุ้ง หมู่ที่ ๕ ตำบลท่าศาลา อำเภوتاศาลา จังหวัดนครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ ๑๙ เดือนพฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๖๓

^{๕๒} สัมภาษณ์ นายฮัจยีนิคมย์ ใบเต้โตะอิหม่ามบ้านในถุ้ง หมู่ที่ ๕ ตำบลท่าศาลา อำเภوتاศาลา จังหวัดนครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ ๑๙ เดือนพฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๖๓

^{๕๓} สัมภาษณ์ พระครูปัญญาภิตตยาธรรเจ้าอาวาสวัดท่าสูง ตำบลท่าศาลา อำเภوتاศาลา จังหวัดนครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ ๑๙ เดือนพฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๖๓

^{๕๔} สัมภาษณ์ นายอะมาตย์ ไทรทองผู้ใหญ่บ้าน หมู่ที่ ๕ ตำบลท่าศาลา อำเภوتاศาลา จังหวัดนครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ ๑๙ เดือนพฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๖๓

ร่วม แต่พอถึงพิธีพระท่านก็ปฏิบัติตามความเหมาะสม ว่าอะไรควรทำหรือไม่ตรงนั้น แบบเดียวกันพอมีงานศพทางมุสลิม คุณครูไทยพุทธก็ไปร่วมได้ เวลาเขาทำบุญ ๓ วัน ๗ วัน หรือ ๔๐ วันก็ไปร่วมได้ ถือว่าเป็นเรื่องปกติ^{๕๕}

๔) นำชุมชนปฏิบัติติดตามหลักศาสนา ทั้งนี้ชุมชนจะสนใจได้ขึ้นผู้นำมีความสำคัญมากที่สุด ในความพยายามสอนเรื่องศาสนา กลางคืนเมื่อพ้นเดือนรอมฎอนจะมีการสอนอยู่ทุกคืน ผังเน้นให้เด็กและเยาวชนสู่หัวใจ หัวใจไม่มีที่ไหนที่เป็นคนดีทั้งร้อยเปอร์เซ็นต์ แต่ต้องพยายามให้คนดีมากกว่าคนชั่วไว้ หมู่บ้านก็จะอยู่ได้”^{๕๖} ช่วงวันศุกร์ที่เขามีพิธีละหมาดยุไมอะห์กัน และวันเสาร์ที่ ๒ อบรมทั้งผู้หญิงและผู้ชาย ใครมีอะไรก็เสนอได้ ทำให้รู้ปัญหาต่าง ๆ ของแต่ละคน”^{๕๗} ผู้นำชุมชน ผู้นำศาสนามีความสำคัญในการประสานงานให้กับลูกบ้านของตัวเองให้มีการช่วยเหลือและแก้ไขปัญหาในหมู่บ้านได้ดี”^{๕๘}

๔.๑.๑.๕ กิจกรรมจิตอาสาและการสร้างเครือข่ายของชุมชน

(๑) กิจกรรมจิตอาสาพัฒนาชุมชน ถ้าเป็นลักษณะโครงการมีการก่อตั้งธนาคารปูม้าเป็นกิจกรรมจิตอาสา ไม่กินปูไข่นอกกระดอง ก็จะมีชาวบ้านที่ออกรเรือแล้วมารักษาไว้ที่ธนาคารปูม้า หลังจากทีปูไข่เสร็จก็เอาไปปล่อยในทะเล ส่วนแม่ปูนี้ก็จะเอาไปขายที่ตลาดแล้วนำเงินไปมอบให้กับมัสยิดและสถานศึกษา^{๕๙} ที่เห็นเด่นชัดคือ เครือข่ายชาวมุสลิม มีพี่น้องเครือข่ายอยู่ ๒๒ จังหวัด ซึ่งเป็นพี่น้องมุสลิมและเป็นชาวประมง เป็นองค์กรที่ช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกันในยามที่ลำบาก เวลาหมู่บ้านอื่นเกิดปัญหาก็ไปร่วมกัน โดยเอาปัญหาสาธารณะเป็นตัวตั้ง^{๖๐} นอกจากนี้ยังมีกิจกรรมพัฒนาชุมชนต่างๆ ได้แก่

^{๕๕} สัมภาษณ์ นางสุกัญญา พลรัฐธนาสิทธิ์ ข้าราชการครูโรงเรียนบ้านในถุ้ง ตำบลท่าศาลา อำเภوتاศาลา จังหวัดนครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ ๑๙ เดือนพฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๖๓

^{๕๖} สัมภาษณ์ นายเจริญ โต๊ะอิตเต, ปราชญ์ชาวบ้านชุมชนบ้านในถุ้ง ตำบลท่าศาลา อำเภوتاศาลา จังหวัดนครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ ๑๙ เดือนพฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๖๓

^{๕๗} สัมภาษณ์ นายสุนทร โต๊ะหาด โต๊ะอิตเตบ้านชุมชนบ้านในถุ้ง ตำบลท่าศาลา อำเภوتاศาลา จังหวัดนครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ ๑๙ เดือนพฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๖๓

^{๕๘} สัมภาษณ์ นายนันทวัฒน์ โต๊ะอิตเต หมู่ที่ ๕ ตำบลท่าศาลา อำเภوتاศาลา จังหวัดนครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ ๑๙ เดือนพฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๖๓

^{๕๙} สัมภาษณ์ นายนันทวัฒน์ โต๊ะอิตเต หมู่ที่ ๕ ตำบลท่าศาลา อำเภوتاศาลา จังหวัดนครศรีธรรมราช

^{๖๐} สัมภาษณ์ นายพนิก ใบเต๊ะปราชญ์ชาวบ้านชุมชนบ้านในถุ้ง ตำบลท่าศาลา อำเภوتاศาลา จังหวัดนครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ ๑๙ เดือนพฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๖๓

การร่วมทำความสะอาด เป็นกิจกรรมเกี่ยวกับเรื่องความสะอาดของชายหาด เคลียร์ต้นไม้ที่อยู่ริมถนน เป็นต้น^{๖๑} การพัฒนาพื้นที่ชุมชนให้น่าอยู่ ได้ทำอยู่ตลอด เช่น ปลุกป่าชายเลน ก็ได้ทำร่วมกัน^{๖๒} และมีเรื่องอนุรักษ์ การปักโป๊ะ การทำบ้านปลา การปล่อยลูกปู ปลุกฝังให้เด็ก ได้ทำความดี เพราะได้บุญที่ได้ปล่อยลูกปูลูกปลา ตัวแม่ก็เอาไปขายเงินให้กับโรงเรียนสอนศาสนา ไม่มีการเกลียดกัน ปูเขาเอามาให้โดยที่ไม่ขาย ได้ให้ผู้นำศาสนาทุกปี นี่คือจุดเด่น^{๖๓} การร่วมบริจาคให้ความช่วยเหลือเป็นลักษณะที่ไม่เป็นทางการคือ ใครมีอะไรก็ไปช่วยกัน ให้มาบอก จัดให้ทันที บางที่ต่างหมู่บ้านจัดงานการกุศลก็จะให้ทันที รู้ก็ให้ทันทีไม่ต้องถามอะไรมาก^{๖๔} การร่วมช่วยเหลือในงานหรือวันสำคัญ หากมีงานอะไรก็จะประกาศล่วงหน้าไป ๓ วันเช่นว่าไปพัฒนาทำถนน ถางหญ้า เช่นที่หัวโค้งปกติจะมีหญ้าขึ้นมาก อันตรายเวลารถสวนไปสวนมาเพราะมองไม่เห็น ส่วนมากจะพัฒนากันตรงนั้น ส่วนมากจะพัฒนาในวันสำคัญทางศาสนา^{๖๕}

(๒) กิจกรรมเครือข่ายจิตอาสากับชุมชนอื่น

ส่วนใหญ่ถ้ามีหนังสือขอความช่วยเหลือเราจะให้ไปเป็นเงิน^{๖๖} สิ่งที่เชื่อมโยงชุมชนกับชุมชนอื่นคือ ในชุมชนเรามีกลุ่มประมงอยู่ด้วย ในเรื่องของการอนุรักษ์ชายฝั่ง มีอะไรก็ไปมาหาสู่ซึ่งกันและกัน ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน จากบ้านในถ้ำ บ้านสระบัว ไปถึงต่างจังหวัด ต่างอำเภอ^{๖๗} นอกจากนี้เป็นเรื่องของเครือข่ายการให้ความช่วยเหลือ ยกตัวอย่างตอนน้ำท่วมก็ออกทั้งจังหวัดไม่ใช่แค่อำเภอตัวเอง เช่นไปช่วยนบพิตำ ชะอวด เมือง เขียวใหญ่ เฉลิมพระเกียรติ ปากพนัง ช่วยหมดเป็นเครือข่ายที่กว้างไป รวมถึงเรื่องอื่น ๆ เครือข่ายอื่นก็เข้ามาช่วยเหลือเราในวิธีที่คล้าย ๆ กัน การ

^{๖๑} สัมภาษณ์ นายฮัจญ์นิตย์ ใบเต้โตะอิหม่ามบ้านในถ้ำ หมู่ที่ ๕ ตำบลท่าศาลา อำเภอท่าศาลา จังหวัดนครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ ๑๙ เดือนพฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๖๓

^{๖๒} สัมภาษณ์ พระครูปัญญาภิรัตยารเจ้าอาวาสวัดท่าสูง ตำบลท่าศาลา อำเภอท่าศาลา จังหวัดนครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ ๑๙ เดือนพฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๖๓

^{๖๓} สัมภาษณ์ นายเจริญ โตะอิแต, ประชาชนชาวบ้านชุมชนบ้านในถ้ำ ตำบลท่าศาลา อำเภอท่าศาลา จังหวัดนครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ ๑๙ เดือนพฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๖๓

^{๖๔} สัมภาษณ์ นายเจริญ โตะอิแต, ประชาชนชาวบ้านชุมชนบ้านในถ้ำ ตำบลท่าศาลา อำเภอท่าศาลา จังหวัดนครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ ๑๙ เดือนพฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๖๓

^{๖๕} สัมภาษณ์ นายสุนทร โตะหาด โตะอิหม่ามบ้านชุมชนบ้านในถ้ำ ตำบลท่าศาลา อำเภอท่าศาลา จังหวัดนครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ ๑๙ เดือนพฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๖๓

^{๖๖} สัมภาษณ์ นายสุนทร โตะหาด โตะอิหม่ามบ้านชุมชนบ้านในถ้ำ ตำบลท่าศาลา อำเภอท่าศาลา จังหวัดนครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ ๑๙ เดือนพฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๖๓

^{๖๗} สัมภาษณ์ นายฮัจญ์นิตย์ ใบเต้โตะอิหม่ามบ้านในถ้ำ หมู่ที่ ๕ ตำบลท่าศาลา อำเภอท่าศาลา จังหวัดนครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ ๑๙ เดือนพฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๖๓

ช่วยเหลือบางที่ชุมชนจัดกิจกรรมที่เราไม่ได้ลงไปช่วยเหลือก็ช่วยไปเป็นสิ่งที่ของ^{๖๘} และมีหลายเครือข่าย เช่น เครือข่ายอนุรักษ์ชาวไทไทย ชุมชนบ้านในถ้ำมีนักปราชญ์ในการทำวาวเยอะ ก็เลยได้จัดตั้งชมรมวาวขึ้น และมีเครือข่ายจากหมู่บ้านต่าง ๆ ในการรักษาวัฒนธรรมนี้^{๖๙}

๔.๑.๑.๖ การจัดการปัญหาและความขัดแย้งในชุมชน

เมื่อกล่าวถึงปัญหาความขัดแย้งในประเด็นที่เกิดจากความแตกต่างระหว่างศาสนา พบว่า ต่างก็กล่าวไปในทางเดียวกันว่าชุมชนแห่งนี้ไม่เคยมีความขัดแย้งเรื่องศาสนามาก่อน มีแต่จะช่วยเหลือกันโดยไม่แยกแยะว่าเป็นคนพุทธคนมุสลิม ไม่นิ่งดูตาย ตอนนี้นั่นอายุใกล้จะ ๖๐ แล้ว ไม่มีปัญหาเลย^{๗๐} เมื่อเจอปัญหาในชุมชน เช่นเรื่องการจัดการทรัพยากรชายฝั่ง มีเรือพาณิชย์ขนาดใหญ่เข้ามารุกล้ำในเขตทำการประมง สุดท้ายแล้วด้วยตอนนั้นเราไม่มีความรู้เรื่องกฎหมาย ฟัน้องแหลมตะลุมพุกก็มาร่วมกันที่นี่ ชั้นแรกก็ปิดถนนก่อนเพื่อที่จะเรียกร้องให้หน่วยงานรัฐเข้ามาช่วยแก้ไข^{๗๑} แต่อย่างไรก็ตามประเด็นความขัดแย้งที่มาจากสาเหตุอื่น ๆ ย่อมต้องมีบ้างเป็นธรรมดา ดังที่อิหม่ามเล่าให้ฟังว่า “เคยมี กรณีคนอายุ ๒๐ ปี กับ ๕๐ ปี ทะเลาะกัน ตนเองมีวิธีคือจากที่ศึกษามาก็ต้องไปคุยกับผู้ใหญ่ ว่าเด็กฝากسلامถึงแล้วก็ขอโทษกับสิ่งต่าง ๆ ที่มันเกิดขึ้น หลังจากนั้นก็จะรับฟังความรู้สึก แล้วก็ไปคุยกับเด็กอีกที คือจบ จากนั้นคู่ขัดแย้งจะนัดกันเองไปที่มีสยิด ไปสละม รัก กอดกัน ดีกันจนเท่าทุกวันนี้”^{๗๒} ซึ่งตามคำสอนแล้ว การสร้างความขัดแย้งเป็นสิ่งต้องห้าม เราจะไปทำความเดือดร้อนต่างศาสนาไม่ได้ เราเป็นผู้ใหญ่นี้อย่างนี้ไม่ได้เลย ถูกห้าม^{๗๓}

ทั้งนี้แม้ผู้ใหญ่จะกล่าวว่าไม่มีความแตกแยกหรือขัดแย้งทางศาสนา แต่ในฐานะครูซึ่งธรรมชาติที่จะเห็นเด็กทะเลาะกัน มีบางครั้งที่มีเด็ก ๆ นำเรื่องศาสนามาทำให้เกิดความขัดแย้ง “เคยมีสมัยนักเรียน คือเพื่อนล้อกันบ่อยมาก ที่นั่นในตอนนั้นเด็ก ๘๐๑ คน จำได้จะมีไทยพุทธ ๑๐๐

^{๖๘} สัมภาษณ์ พระครูปัญญากิตติยารเจ้าอาวาสวัดท่าสูง ตำบลท่าศาลา อำเภوتاศาลา จังหวัดนครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ ๑๙ เดือนพฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๖๓

^{๖๙} สัมภาษณ์ นายนิพนธ์วัฒน์ โต๊ะอิแด หมู่ที่ ๕ ตำบลท่าศาลา อำเภوتاศาลา จังหวัดนครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ ๑๙ เดือนพฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๖๓

^{๗๐} สัมภาษณ์ นายเจริญ โต๊ะอิแด, ปราชญ์ชาวบ้านชุมชนบ้านในถ้ำ ตำบลท่าศาลา อำเภوتاศาลา จังหวัดนครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ ๑๙ เดือนพฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๖๓

^{๗๑} สัมภาษณ์ นายพนักร ใบบะประชาญ์ชาวบ้านชุมชนบ้านในถ้ำ ตำบลท่าศาลา อำเภوتاศาลา จังหวัดนครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ ๑๙ เดือนพฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๖๓

^{๗๒} สัมภาษณ์ นายสุนทร โต๊ะหาด โต๊ะอิหม่ามบ้านชุมชนบ้านในถ้ำ ตำบลท่าศาลา อำเภوتاศาลา จังหวัดนครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ ๑๙ เดือนพฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๖๓

^{๗๓} สัมภาษณ์ นายสุนทร โต๊ะหาด โต๊ะอิหม่ามบ้านชุมชนบ้านในถ้ำ ตำบลท่าศาลา อำเภوتاศาลา จังหวัดนครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ ๑๙ เดือนพฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๖๓

กว่าคนที่เหลือมุสลิมหมด ที่นี้เพื่อน ๆ มุสลิมจะล้อคนที่คนไทยพุทธ เด็กไทยพุทธก็จะล้อคนที่ไทยมุสลิม นั่นมันเป็นความที่เด็กไม่เข้าใจซึ่งกันและกัน แต่พอเราโตขึ้น เราได้เรียนหนังสือเพิ่มมากขึ้น เราได้เรียนรู้ว่าอะไรเหมาะสมหรือไม่เหมาะสม เรารู้ว่าสิ่งไหนที่มันใช้ด้วยกันได้ มีนักเรียนคนหนึ่งอยู่บ้านสระบัว เขาบอกว่าเขามีพ่อเป็นมุสลิม แต่พ่อเขามีเพื่อนที่เป็นพระภิกษุในวัดที่หนึ่ง พ่อเขาแนะนำให้เขารู้จักกับพระรูปนั้น เขาถามว่า คุณคุณคะ หนูไหว้พระรูปนั้นจะบาปไหม ? ก็เลยถามว่าน้องไหว้ในฐานะอะไรละลูก เขาว่าไหว้ในฐานะที่เป็นคนรู้จักของพ่อ แล้วพอน้องว่าอย่างไร ? พอน้องว่าไม่บาปเพราะไหว้ในฐานะคุณลุง ก็บอกว่าถูกต้องแล้วลูก แสดงว่าตอนนี้ชุมชนเขาเข้าใจมากขึ้น^{๗๔} เรื่องที่รับฟังมานี้ชี้ให้เห็นว่าการปลูกฝังเรื่องการอยู่ร่วมกันบนวิถีที่แตกต่าง ต้องบ่มเพาะตั้งแต่เป็นเด็กและเยาวชน ด้วยความเข้าใจที่ถูกต้องของผู้ใหญ่ที่จะรดน้ำเมล็ดพันธุ์แห่งสันติให้กับเด็กให้เติบโตต่อไป

นอกจากนี้ มีคำถามถึงประเด็นของการใช้เสียงในชุมชน ซึ่งผู้ใหญ่บ้านกล่าวว่า ที่ผ่านมามีปัญหา ในช่วงที่เป็นพิธีของมุสลิม เช่น เวลาเขามีประกาศอาซาน ไทยพุทธก็จะปิดเสียงรถกวนต่าง ๆ^{๗๕} และกลไกที่สำคัญพบว่า ชาวบ้าน มีการใช้ตัวแทนของแต่ละครอบครัวมาให้ข้อเสนอแนะในการประชุมมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหา เช่น การเก็บขยะ การรักษาหน้าหาดสันติสุข มีการช่วยเหลือซึ่งกันและกันได้^{๗๖}

๔.๑.๒ ชุมชนโมคลาน

๔.๑.๒.๑ เรื่องเล่าจากชุมชน

(๑) ประวัติและความเป็นมา

ชุมชนบ้านโมคลานเกิดขึ้นระหว่าง ปี พ.ศ. ๑๑๑๑-๑๑๑๖ ยุคสมัยทวารวดี เป็นที่ประดิษฐานเทวสถานของศาสนาพราหมณ์ลัทธิไศวนิกาย และต่อมาได้กลายเป็นวัดในพระพุทธศาสนา นิกายมหายาน และหินยานหรือเถรวาทตามลำดับ มีบทกลอนที่กล่าวถึงความเก่าแก่ของสถานที่แห่งนี้ไว้ . . .

^{๗๔} สัมภาษณ์ นางสุกัญญา พลรัฐนาสิทธิ ข้าราชการครูโรงเรียนบ้านในถุ้ง ตำบลท่าศาลา อำเภوتاศาลา จังหวัดนครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ ๑๙ เดือนพฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๖๓

^{๗๕} สัมภาษณ์ นายอะมาตย์ ไทรทองผู้ใหญ่บ้าน หมู่ที่ ๕ ตำบลท่าศาลา อำเภوتاศาลา จังหวัดนครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ ๑๙ เดือนพฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๖๓

^{๗๖} สัมภาษณ์ นายนันทวัฒน์ โต๊ะอิตต์ หมู่ที่ ๕ ตำบลท่าศาลา อำเภوتاศาลา จังหวัดนครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ ๑๙ เดือนพฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๖๓

**“ตั้งดินตั้งฟ้า ตั้งหญ้าเข้ดมอญ
โมคลานตั้งก่อน เมืองคอนตั้งหลัง
ข้างหน้าพระยัง ข้างหลังพระภูมิ
ศรีมหาโพธิ์ เจ็ดโบสถ์แปดวิหาร เก้าทวารสิบเจดีย์”**

บทกลอนนี้แสดงให้เห็นความเก่าแก่ของชุมชนบ้านโมคลาน ซึ่งเป็นชุมชนโบราณ ที่มีอายุประมาณ ๔,๐๐๐-๕,๐๐๐ ปีมาแล้ว จากลักษณะทั่วไปของชุมชนบ้านโมคลาน ซึ่งเป็นชุมชนใหญ่ อุดมสมบูรณ์ด้วยทรัพยากรธรรมชาติการตั้งถิ่นฐานของประชากร โดยตั้งอยู่ตามแนวยาวของสันทรายเก่า ลักษณะของชุมชนกระจายในแนวยาวเหนือ-ใต้ มีลำน้ำไหลมาจากเทือกเขานครศรีธรรมราช ผ่านชุมชนบ้านโมคลาน ๒ สาย แล้วไปลงทะเลที่อ่าวไทย ได้แก่ คลองชุมขลิง (คลองยิง) และคลองโตะเน้ง (คลองโมคลาน) แต่เดิมคลองทั้ง ๒ นี้คงเป็นแม่น้ำขนาดใหญ่เพราะยังมีร่องรอยของตะกอนและการกัดเซาะ (ปัจจุบันตื้นเขิน) มีที่ราบลุ่มทั้งสองฝั่งของคลอง ซึ่งมีความอุดมสมบูรณ์ ประชากรในชุมชนโมคลานจึงมีอาชีพทำนา และทำสวนมะพร้าว ยางพารา และสวนผลไม้บนสันทราย และยังมีอาชีพทำเครื่องปั้นดินเผามีชื่อเสียงมาตั้งแต่สมัยก่อน

จากการศึกษาสำรวจชุมชนโมคลานของนักโบราณคดีเริ่มตั้งแต่ ปี พ.ศ. ๒๕๐๐ พบหลักฐานทางโบราณคดีที่เกี่ยวข้องกับอิทธิพลของศาสนาพราหมณ์ลัทธิไศวนิกาย และใน ปี พ.ศ. ๒๕๑๑ ศาสตราจารย์ลูฟส์ (H.H.E. Loofs) แห่งโครงการสำรวจทางโบราณคดีไทย-อังกฤษ ได้เข้าสำรวจและมีความเห็นว่าเนินโบราณสถานของโมคลานหรือแนวหิน ซึ่งจัดอยู่ในวัฒนธรรมหินใหญ่ (วัฒนธรรมหินใหญ่อยู่ในยุคเหล็กประมาณ ๒,๕๐๐ ปีมาแล้วลงมา มีการนำเอาการนำเอาหินมาใช้ในการก่อสร้าง เช่น โตะหิน รูปหินจำหลัก การสร้างสถาปัตยกรรมใหญ่ เช่น ปราสาทหินในกัมพูชา) และห่างจากเนินโบราณสถานโมคลานไปทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือประมาณ ๑ กิโลเมตร ซึ่งแต่เดิมเป็นพสุภิกมากเรียกว่า "ทุ่งน้ำเค็ม" ปัจจุบันตื้นเขินแล้ว ชาวบ้านได้ขุดพบเงินเหรียญแบบพูนัน ชาวบ้านได้ขุดพบเหรียญเงิน บรรจุอยู่ในไห จำนวน ๑๕๐ เหรียญ ที่ระดับความลึกประมาณ ๑.๕๐ เมตร จากชั้นผิวดิน เหรียญเงินในนี้มีลักษณะกลม ขนาดเส้นผ่าศูนย์กลางประมาณ ๓ เซนติเมตร ด้านหนึ่งมีลวดลายพระอาทิตย์สดแสง อีกด้านหนึ่งเป็นลายศรีวิตรสะ (สัญลักษณ์แห่งมงคลหรือ Symbol of luck) พบมากในเมืองโบราณสมัยทวารวดีในภาคกลางของไทย ได้แก่ เมืองอุทอง จังหวัดสุพรรณบุรี เมืองนครปฐม จังหวัดนครปฐม เมืองโบราณบ้านคูเมือง จังหวัดสิงห์บุรี เมืองอู่ตะเภา-เมืองดงคอน จังหวัดชัยนาท เป็นต้น กำหนดอายุราวพุทธศตวรรษที่ ๑๒-๑๕ เหรียญแบบนี้ยังคล้ายกับเหรียญเงินที่พบที่เมืองออกแก้ว ประเทศเวียดนาม และเมืองศรีเกษตร สหภาพเมียนมาร์ เหตุนี้จึงมีการสันนิษฐานว่าบ้านโมคลานอาจเป็นชุมชนเมืองท่าที่สำคัญแห่งหนึ่งมาตั้งแต่สมัยโบราณ มีการติดต่อกับชุมชนภายนอก จากหลักฐานที่พบทั้งเทวสถาน โบราณสถาน โบราณวัตถุ สระน้ำโบราณ ใน

ศาสนาพราหมณ์ ซึ่งแสดงให้เห็นถึงความเจริญรุ่งเรืองของศาสนาพราหมณ์ลัทธิไศวนิกายในแดนนี้มาก่อน

ต่อมาด้วยอิทธิพลของพุทธศาสนาที่ได้เข้ามาแพร่หลายและรุ่งเรืองในแถบนี้ ทำให้ชุมชนโมคลานเปลี่ยนมารับนับถือพุทธศาสนาไปด้วย สันนิษฐานว่าในช่วงแรกน่าจะเป็นพุทธศาสนานิกายเถรวาทหรือลัทธิหินยาน ซึ่งกำลังเจริญรุ่งเรืองอยู่ในแถบนี้ หลังจากนั้นราวปี พ.ศ. ๑๘๐๐-๑๙๐๐ สมัยอาณาจักรสุโขทัย ผู้ชนในชุมชนโมคลานได้อพยพอันเนื่องจากเกิดความแห้งแล้งและทุรกันดารในที่ทำกิน อีกทั้งเกิดมีชุมชนเกิดขึ้นใหม่ขึ้นมากมาย ทำให้วัดโมคลานถูกทิ้งร้างไปด้วยเหตุไม่มีพระสงฆ์จำพรรษาอยู่ ต่อมาวัดโมคลานก็ขาดการดูแลทำให้โบราณสถานทางศาสนาต่าง ๆ ถูกทอดทิ้งไปเป็นเวลานาน ซึ่งจากการสันนิษฐานอาจจะเกิดก่อนปี พ.ศ. ๒๔๘๐ หรือพร้อม ๆ กับการอพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานของชาวไทยมุสลิมจากรัฐไทรบุรี กลันตัน และตรังกานู ก็เป็นไปได้ (ชุมชนโมคลานประชากรส่วนใหญ่เป็นไทยมุสลิม ร้อยละ ๗๐ ไทยพุทธ ร้อยละ ๓๐) จนกระทั่งถึงสมัยกรุงศรีอยุธยา มีเจ้ากรมช้างซ้ายของเมืองนครไปครอบครองเป็นที่รักษาช้างเรียกว่า “ช้างซ้าย” จึงได้มีพระสงฆ์เข้ามาอยู่จำพรรษา

ในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ในช่วงรัชกาลที่ ๓ มีพระภิกษุสงฆ์องค์หนึ่ง มีนามว่า “ท่านครูปาน” ซึ่งเป็นผู้ริเริ่มบูรณะพระบรมธาตุฯ ได้ไปอัญเชิญพระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์ของวัดโมคลานมาไว้ที่วัดพระมหาธาตุฯ และให้นามว่า “พระพวย” (ปัจจุบันนี้พระพวย ปัจจุบันประดิษฐานอยู่ที่วิหารโพธิ์ลังกา ด้านหน้าวิหารเขียน) อยู่ต่อมาในสมัยรัชกาลที่ ๖-๗ แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ ทางบ้านเมืองได้นิมนต์พระสงฆ์ไปจำพรรษา แต่ก็อยู่ได้เป็นเวลาไม่นาน ปรากฏว่าวัดโมคลานก็ร้างไปอีก จนกระทั่งถึง พ.ศ. ๒๔๘๐-๒๔๘๑ ก็มีพระสงฆ์มาจำพรรษาที่วัดพระโมคลานอีกครั้ง โดยมีพระภิกษุชื่อกระเจา มาเป็นเจ้าอาวาส ท่านได้เข้ามาบูรณะปฏิสังขรณ์เสนาสนะสิ่งปลูกสร้างในวัด ประกอบด้วยกุฏิ ๓ หลัง วิหาร ๑ หลัง จนกระทั่ง ปี พ.ศ. ๒๔๘๓ วัดพระโมคลาน ก็ถูกทิ้งร้างไปอีกครั้งทำให้เสนาสนะ เช่น กุฏิ เกิดการชำรุดทรุดโทรมไป (เหลือแต่วิหารต่อมาก็ยกให้เป็นที่พักเรียนของโรงเรียนประชาบาล) ต่อมาในปี พ.ศ. ๒๔๙๖ ได้มีท่านช่วง อินโชโต มาอยู่จำพรรษา ได้สร้างกุฏิไม้หลังใหญ่ขึ้น ๑ หลังและหลังเล็ก ๆ อีก ๔ หลัง และปลูกมะพร้าวอีกหลายร้อยต้น และมีพระสงฆ์มาจำพรรษาปีละหลายรูป ต่อมาปี พ.ศ. ๒๔๙๙ ท่านช่วงได้ออกจากวัดโมคลานไปจำพรรษาที่วัดนาควารี่ โดยให้พระสงวน ถาวรธมโม มารักษาการแทนเจ้าอาวาส จนกระทั่ง ปี พ.ศ. ๒๕๐๔ ได้รับแต่งตั้งเป็นพระครูประทวน และได้พัฒนาวัดพระโมคลาน มาเป็นลำดับ จนกระทั่ง ปี พ.ศ. ๒๕๑๑ ได้รับพระราชทาน “คามสีมา” และมีพระสงฆ์จำพรรษามาตลอดมา ใน ปี พ.ศ. ๒๕๒๕ พระครูสงวน ถาวรธมโม ลาสิกขาบท ทางคณะสงฆ์ได้แต่งตั้งให้พระจัต วฑฒโน มาเป็นเจ้าอาวาสวัดพระโมคลาน ตั้งแต่วันที่ ๑๕ เดือนมีนาคม พ.ศ. ๒๕๒๕ เป็นต้นมา และท่านได้ดำเนินการพัฒนาวัดโมคลานในด้านต่าง ๆ เสมอมา แต่ก็ยังเป็นไปอย่าง

ยากลำบากเพราะประชาชนส่วนใหญ่ที่อยู่ในพื้นที่นับถือศาสนาอิสลาม แต่ท่านก็ไม่ท้อถอย ต่อมาก็ได้สร้างศาลาโรงธรรมศาลา กว้าง ๑๔ เมตรยาว ๓๖ เมตร ขึ้น ๑ หลัง เพื่อใช้ประโยชน์ในด้านต่าง ๆ เสมอมา และสร้างกุฏิทำด้วยไม้ จำนวน ๗ หลัง ทำให้วัดโมคลานมีความเจริญมาจนถึงทุกวันนี้^{๗๗}

(๒) วิธีการดำรงชีพของชุมชน

คนในชุมชนนี้อยู่ในลักษณะของความเป็นพหุวัฒนธรรม คือมีทั้งผู้ที่นับถือศาสนาพุทธและอิสลามอยู่ร่วมกัน การประกอบอาชีพเป็นเกษตรกรรมส่วนใหญ่ตั้งแต่อดีต ในปัจจุบันมีการทำงานที่อื่นด้วย^{๗๘} มีการปลูกผักสวนครัว รายได้มาจากการทำนา ทำสวน ปัจจุบันปลูกปาล์ม ปลูกยางพาราเสียมาก ส่วนผู้ที่ไม่มีที่ดินทำกินจะไปรับจ้างโรงอิฐ^{๗๙} อดีตทำสวนธรรมชาติ มีสวนยาง ส่วนชุมชนนี้ตั้งแต่จำความได้จนถึงปัจจุบันนี้ ทั้งไทยพุทธ อิสลาม อยู่กันเป็นปกติเรียบร้อย มีการช่วยเหลือกันอยู่^{๘๐} อดีตชุมชนตรงนี้ ผมเริ่มเป็นโต๊ะอิหม่ามเมื่อปี พ.ศ. ๒๕๑๑ ในชุมชนนี้มีสับบุรุษที่เป็นครัวเรือน ๓๐ ครัวเรือน เป็นเวลา ๕๒ ปีต่อมา ๑๖๐ กว่าครัวเรือน เรามีความเป็นอยู่ร่วมกันระหว่างพี่น้องไทยพุทธกับมุสลิมอย่างไม่มีปัญหาอะไร ช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกันเสมอมา พี่น้องชาวพุทธมีงานศพเราก็ไปให้กำลังใจอยู่เป็นประจำ การประกอบอาชีพส่วนใหญ่เมื่อก่อนจะทำนา แต่ตอนนี้ชีวิตการทำงานเปลี่ยนไปหมดแล้ว ไม่มีใครทำนา ถ้ามีใครไปแจ้งว่าได้รับความเสียหายจากการทำนา คงเป็นเรื่องโกหก เพราะพื้นที่นั้นมันเปลี่ยนแปลงไปหมดแล้ว จากทำนาเปลี่ยนไปเป็นทำสวนแล้ว พื้นที่ทำสวนจึงไม่ได้รับผลผลิตเท่าที่ควรเพราะระดับหน้าดินมันน้อย ไม่เหมือนพื้นที่ที่เป็นสวนโดยเฉพาะ^{๘๑} ภาพรวมส่วนมากจะเป็นลูกจ้างเยาะ ที่เป็นธุรกิจส่วนตัวก็ไม่มากเท่าที่ควร พุดกันง่าย สังงานอะไรกันได้ ด้านเศรษฐกิจก็กลางๆ^{๘๒} ส่วนมากประกอบอาชีพอิสระ ทำงานส่วนตัวมาก ทำไร่ ทำสวน เป็น

^{๗๗} ข้อมูลตำบลบ้านโมคลาน อำเภอบ้านลาด จังหวัดนครศรีธรรมราช <https://www.thaitambon.com/tambon/800807> สืบค้นเมื่อวันที่ ๒๐ เดือนพฤษภาคม พ.ศ.๒๕๖๓

^{๗๘} สัมภาษณ์นายวิจิต จำปีพันธ์ ข้าราชการครูโรงเรียนโมคลานประชาสรรค์ ตำบลโมคลาน อำเภอบ้านลาด จังหวัดนครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ ๒๐ เดือนพฤษภาคม พ.ศ.๒๕๖๓

^{๗๙} สัมภาษณ์นายเจริญ ปลอดภัย แก้ว ผู้ใหญ่บ้าน ผู้นำชุมชนหมู่ที่ ๑๒ ตำบลโมคลาน อำเภอบ้านลาด จังหวัดนครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ ๒๐ เดือนพฤษภาคม พ.ศ.๒๕๖๓

^{๘๐} สัมภาษณ์นายสมนึก คลายนาวัน ปราชญ์ชุมชนบ้านโมคลาน ตำบลโมคลาน อำเภอบ้านลาด จังหวัดนครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ ๒๐ เดือนพฤษภาคม พ.ศ.๒๕๖๓

^{๘๑} สัมภาษณ์นายฉอ เหมหมัน ผู้นำศาสนา โต๊ะอิหม่ามมูลนิธิเยาะสาน หมู่ที่ ๑๑ ตำบลโมคลาน อำเภอบ้านลาด จังหวัดนครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ ๒๐ เดือนพฤษภาคม พ.ศ.๒๕๖๓

^{๘๒} สัมภาษณ์นางสระริมะ แววันจิตร ชาวชุมชนบ้านโมคลาน ตำบลโมคลาน อำเภอบ้านลาด จังหวัดนครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ ๒๐ เดือนพฤษภาคม พ.ศ.๒๕๖๓

หลัก รับจ้างเป็นอาชีพรองๆ^{๘๓} ไทยพุทธมุสลิมอยู่กันได้ ส่วนใหญ่รับจ้างทั่วไป ทำสวน ทำเครื่องปั้นดินเผา^{๘๔} รับจ้างทั่วไป อยู่สบาย ๆ ไม่ลำบากอะไรสักเท่าไร^{๘๕} กล่าวได้ว่า ชุมชนแห่งนี้ในชุมชนประกอบอาชีพที่หลากหลายด้วยสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงไป

(๓) จุดเด่นที่ภาคภูมิใจของชุมชน

เครื่องปั้นดินเผาภูมิปัญญาผลิตภัณฑ์ในชุมชน : จุดเด่นและความภาคภูมิใจของชุมชนหลักๆ จะเป็นงานปั้นที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะชุมชน ที่ขึ้นชื่อจะเป็นบ้านมะยิง บ้านโมคลาน จะเป็นอิฐแดงเป็นเครื่องปั้น ปัจจุบันจะประยุกต์ใช้วดลายและรูปทรงให้แตกต่าง สมัยใหม่ขึ้นมา^{๘๖} ภูมิปัญญาท้องถิ่นมีเครื่องปั้นดินเผา^{๘๗}

ชุมชนโบราณพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยว : กล่าวคือ มีโบราณสถานโมคลานเป็นที่เชิดชูและเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่ทาง อบต. สนับสนุนงบประมาณให้มีการจัดงานประจำปีทุกปี ในเดือนสิงหาคม ชาวบ้านใกล้เคียงหรือทั้งตำบลจะมาร่วมออกบูธแสดงและจัดจำหน่ายสินค้าโอท็อป^{๘๘} มีเครื่องปั้นดินเผาเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่น ตอนนี้อยู่ไปตั้งที่บ้านมะยิง เป็นหมู่ที่ ๖ ตำบลโพธิ์ทองแล้ว สถานที่ท่องเที่ยวก็มีโบราณสถาน ที่มีการจัดงานทุกปีในช่วงเดือนสิงหาคม^{๘๙} “ความเป็นเมืองเก่าตั้งแต่สมัยพราหมณ์ แล้วได้ห่างหายไปแล้วมีชุมชนขึ้นมาใหม่บนพื้นฐานของเมืองเก่าที่มีคำขวัญว่า “ตั้งดินตั้งฟ้า ตั้งหญ้าเซตมอน โมคลานตั้งก่อน เมืองคอนตั้งหลัง” พบที่เสาคินที่โบราณสถาน เป็นชุมชนเก่าแก่ เป็นชุมชนประวัติศาสตร์หลายสมัย มีการอพยพของชาวมลายู และชาวไทยพุทธจากปากพนังเข้ามาที่นี่ ตั้งถิ่นฐานมีลูกหลานจำนวนมากสืบมาจนถึงปัจจุบัน หลักๆ อยู่ร่วมกันสองศาสนาไม่มี

^{๘๓} สัมภาษณ์นายยุโสภ หล้าเก ปราชญ์ชุมชนบ้านโมคลาน ตำบลโมคลาน อำเภอกำแพงแสน จังหวัดนครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ ๒๐ เดือนพฤษภาคม พ.ศ.๒๕๖๓

^{๘๔} สัมภาษณ์นางอาจันต์ มณีพรหมขาว ชุมชนบ้านโมคลาน ตำบลโมคลาน อำเภอกำแพงแสน จังหวัดนครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ ๒๐ เดือนพฤษภาคม พ.ศ.๒๕๖๓

^{๘๕} สัมภาษณ์นายอนุชิต พิจิตรบรรจงมัททยากวัดโมคลาน ตำบลโมคลาน อำเภอกำแพงแสน จังหวัดนครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ ๒๐ เดือนพฤษภาคม พ.ศ.๒๕๖๓

^{๘๖} สัมภาษณ์ นายณภัทร เพชรานนท์ ปราชญ์ชาวบ้านชุมชนบ้านโมคลาน ตำบลโมคลาน อำเภอกำแพงแสน จังหวัดนครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ ๒๐ เดือนพฤษภาคม พ.ศ.๒๕๖๓

^{๘๗} สัมภาษณ์นางอาจันต์ มณีพรหมขาว ชุมชนบ้านโมคลาน ตำบลโมคลาน อำเภอกำแพงแสน จังหวัดนครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ ๒๐ เดือนพฤษภาคม พ.ศ.๒๕๖๓

^{๘๘} สัมภาษณ์นายเจริญ ปลอดภัยแก้ว ผู้ใหญ่บ้าน ผู้นำชุมชนหมู่ที่ ๑๒ ตำบลโมคลาน อำเภอกำแพงแสน จังหวัดนครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ ๒๐ เดือนพฤษภาคม พ.ศ.๒๕๖๓

^{๘๙} สัมภาษณ์นายจันทร์เพ็ญ ปลอดภัยแก้ว ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน ผู้นำชุมชนหมู่ที่ ๑๒ ตำบลโมคลาน อำเภอกำแพงแสน จังหวัดนครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ ๒๐ เดือนพฤษภาคม พ.ศ.๒๕๖๓

ปัญหาขัดแย้งอะไรเกิดขึ้น ผู้นำชุมชนเป็นมิตร ทั้งผู้ใหญ่บ้าน ผู้นำศาสนา แม้แต่ทางด้านวัดกับมัสยิด ผู้นำศาสนาก็เป็นเพื่อนเรียนรู้นเดียวกัน ไปมาหาสู่กัน^{๙๐}

วัฒนธรรมชุมชนที่เข้มแข็ง : กล่าวคือ ไม่มีการทะเลาะวิวาท ไม่มีปากเสียงกันทั้ง อิสลาม ทั้งพุทธ เวลามีการปรึกษาหารือกันก็ช่วยเหลือกันได้^{๙๑} ใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในเรื่องของการใช้ วิถีชีวิตเศรษฐกิจพอเพียง ตามที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวท่านได้พระราชทานไว้ ก็ยึดหลัก เศรษฐกิจพอเพียงเป็นเรื่องสำคัญ เพราะในศาสนาสอนมาก่อน ว่าพระเจ้าไม่ชอบกับบุคคลที่มีความ สรุ่ยสร่าย เพราะฉะนั้นสิ่งนี้ตรงกับที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงพระราชทานอย่างสอดคล้อง กัน^{๙๒} วัฒนธรรมการร่วมมือร่วมแรงเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันยังดีอยู่สำหรับชุมชนนี้^{๙๓} จุดเด่นของที่นี่ ในเรื่องของการประกอบอาชีพ ด้วยว่าภูมิทัศน์ของหมู่บ้านก็มีความสะดวกพอสมควรเพราะมีป่ามี คลองอยู่ใกล้กับทะเล การทำมาหากินสะดวก ดินก็ดี น้ำก็ดี ถ้าว่าแต่ละคนรู้จักใช้ในเรื่องที่อยู่ใกล้ตัว ใช้ ทรัพยากรธรรมชาติเหล่านี้ให้เป็นประโยชน์^{๙๔} มีวัดเป็นโบราณสถาน มี ๓ หมู่บ้านอยู่รวมกัน^{๙๕} ชุมชน อยู่ด้วยกันได้ทั้งหมดทั้งไทยพุทธ อิสลาม ร่วมด้วยช่วยกัน เวลาจัดงานประจำวัด อิสลามก็เข้ามาช่วย^{๙๖}

๔.๑.๒.๒ กระบวนทัศน์พื้นฐานการอยู่ร่วมกันของชุมชน

(๑) วิธีการปฏิบัติตนของคนในชุมชน

การปฏิบัติตามหลักศาสนาและหลักปฏิบัติที่ใช้ในการดำเนินชีวิตเชิงจิตวิญญาณได้มีการ ปฏิบัติตามหลักศาสนา ดังนี้ สำหรับชาวพุทธ ใช้หลักทางศีล ๕ การวางตนก็จะปฏิบัติตามกฎของ โรงเรียน การเป็นตัวอย่างที่ดีต่อนักเรียนแล้วก็ในชุมชนเพื่อให้นักเรียนเป็นแบบอย่าง อีกทั้งที่โรงเรียน

^{๙๐} สัมภาษณ์นายวิชิต จำปีพันธ์ ข้าราชการครูโรงเรียนโมคลานประชาสรรค์ ตำบลโมคลาน อำเภอกำแพงแสน จังหวัดนครปฐม เมื่อวันที่ ๒๐ เดือนพฤษภาคม พ.ศ.๒๕๖๓

^{๙๑} สัมภาษณ์นายสมนึก คลายนาวัน ปราชญ์ชุมชนบ้านโมคลาน ตำบลโมคลาน อำเภอกำแพงแสน จังหวัดนครปฐม เมื่อวันที่ ๒๐ เดือนพฤษภาคม พ.ศ.๒๕๖๓

^{๙๒} สัมภาษณ์นายฉอ เหมหมัน ผู้นำศาสนา โต๊ะอิหม่ามมูรุลเอียะซาน หมู่ที่ ๑๑ ตำบลโมคลาน อำเภอกำแพงแสน จังหวัดนครปฐม เมื่อวันที่ ๒๐ เดือนพฤษภาคม พ.ศ.๒๕๖๓

^{๙๓} สัมภาษณ์นางสระริยะ แววันจิตร ชาวชุมชนบ้านโมคลาน ตำบลโมคลาน อำเภอกำแพงแสน จังหวัดนครปฐม เมื่อวันที่ ๒๐ เดือนพฤษภาคม พ.ศ.๒๕๖๓

^{๙๔} สัมภาษณ์นายยุโสภ หล้าเก ปราชญ์ชุมชนบ้านโมคลาน ตำบลโมคลาน อำเภอกำแพงแสน จังหวัดนครปฐม เมื่อวันที่ ๒๐ เดือนพฤษภาคม พ.ศ.๒๕๖๓

^{๙๕} สัมภาษณ์นายอนุชิต พิจิตรบรรจง มัคทายกวัดโมคลาน ตำบลโมคลาน อำเภอกำแพงแสน จังหวัดนครปฐม เมื่อวันที่ ๒๐ เดือนพฤษภาคม พ.ศ.๒๕๖๓

^{๙๖} สัมภาษณ์นางอาจินต์ มณีพรหมขาว ชุมชนบ้านโมคลาน ตำบลโมคลาน อำเภอกำแพงแสน จังหวัดนครปฐม เมื่อวันที่ ๒๐ เดือนพฤษภาคม พ.ศ.๒๕๖๓

จะมีทั้งศาสนาพุทธและอิสลาม หลักๆ ก็จะควบคู่กันไป เพราะมีแนวทางปฏิบัติเป็นแนวทางเดียวกัน^{๙๗} ไปวัดในวันพระ ช่วยจัดสถานที่ มีผู้สูงอายุ ร่วมกันพัฒนา^{๙๘} ปฏิบัติตามคำสอนของพระ ด้วยว่าบวชมา ๑๕ ปี^{๙๙} สวดมนต์ตามหลักศาสนาพุทธ^{๑๐๐} มาช่วยเหลือในวัดอยู่เรื่อย ๆ^{๑๐๑} สำหรับชาวมุสลิม ใช้หลักการ ปฏิบัติ ๕ ประการ และหลักศรัทธาทั้ง ๖ อย่าง^{๑๐๒} หลักศาสนาสอนให้คนมีความสมบูรณ์ มีความสุข ถ้าคนเราไม่เอาศาสนามาดำเนินชีวิต มันก็อยู่ในแวดวงของความทุกข์ เพราะศาสนานี้รักษาในทุกด้าน ทั้งร่างกาย จิตใจ ถือว่าเป็นเรื่องสำคัญ บุคคลใดที่ไม่เกี่ยวข้อง ไม่ดูแลตนเองด้วยการศึกษาเรียนรู้เรื่องหลักศาสนา ถือว่ามีชีวิตที่ล้มเหลว^{๑๐๓} เต็มร้อยในศาสนาอิสลาม ด้วยความรักความนับถือเป็นอันดับหนึ่ง^{๑๐๔} ตามแนวมุสลิม จะแบ่งเวลาการละหมาดตาม ๕ เวลา ตั้งแต่ตี ๔ ทำศาสนกิจ เข้าก็ขึ้นताल บ่ายโมงเขาก็อาซานให้ไปทำการละหมาด หรือจะละหมาดที่บ้านก็ได้ ให้ทุกคนที่บรรลุนิติภาวะทำละหมาด เสร็จแล้วก็ทำงานต่อ ส่วนมากถ้าไปเที่ยวเตร่จะน้อย ไม่ค่อยมีเวลา^{๑๐๕}

(๒) ทศนคติในการอยู่ร่วมกันกับเพื่อนต่างศาสนิก

การอยู่ร่วมกันในชุมชนมีความเป็นพหุวัฒนธรรม ดังเสี่ยงสะท้อนต่างๆ ดังนี้ มีการช่วยเหลือเอื้อเฟื้อต่อเพื่อนต่างศาสนิกอย่างสม่ำเสมอ พหุวัฒนธรรมในบ้านโมคลานไม่ได้มีการ

^{๙๗} สัมภาษณ์ นายณภัทร เพชรานนท์ ปราชญ์ชาวบ้านชุมชนบ้านโมคลาน ตำบลโมคลาน อำเภอกำแพงแสน จังหวัดนครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ ๒๐ เดือนพฤษภาคม พ.ศ.๒๕๖๓

^{๙๘} สัมภาษณ์นายจันทร์เพ็ญ ปลอดชูแก้ว ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน ผู้นำชุมชนหมู่ที่ ๑๒ ตำบลโมคลาน อำเภอกำแพงแสน จังหวัดนครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ ๒๐ เดือนพฤษภาคม พ.ศ.๒๕๖๓

^{๙๙} สัมภาษณ์นายสมนึก คลายนาวัน ปราชญ์ชุมชนบ้านโมคลาน ตำบลโมคลาน อำเภอกำแพงแสน จังหวัดนครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ ๒๐ เดือนพฤษภาคม พ.ศ.๒๕๖๓

^{๑๐๐} สัมภาษณ์นางอาจันต์ มณีพรหมขาว ชุมชนบ้านโมคลาน ตำบลโมคลาน อำเภอกำแพงแสน จังหวัดนครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ ๒๐ เดือนพฤษภาคม พ.ศ.๒๕๖๓

^{๑๐๑} สัมภาษณ์นายอนุชิต พิจิตรบรรจง มัคทายกวัดโมคลาน ตำบลโมคลาน อำเภอกำแพงแสน จังหวัดนครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ ๒๐ เดือนพฤษภาคม พ.ศ.๒๕๖๓

^{๑๐๒} สัมภาษณ์นายวิจิต จำปีพันธ์ ข้าราชการครูโรงเรียนโมคลานประชาสรรค์ ตำบลโมคลาน อำเภอกำแพงแสน จังหวัดนครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ ๒๐ เดือนพฤษภาคม พ.ศ.๒๕๖๓

^{๑๐๓} สัมภาษณ์นายฉอ เหมหมั่น ผู้นำศาสนา โต๊ะอิหม่ามมูรุลเอียะซาน หมู่ที่ ๑๑ ตำบลโมคลาน อำเภอกำแพงแสน จังหวัดนครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ ๒๐ เดือนพฤษภาคม พ.ศ.๒๕๖๓

^{๑๐๔} สัมภาษณ์นางสระมะ แววันจิตร ชาวชุมชนบ้านโมคลาน ตำบลโมคลาน อำเภอกำแพงแสน จังหวัดนครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ ๒๐ เดือนพฤษภาคม พ.ศ.๒๕๖๓

^{๑๐๕} สัมภาษณ์นายโยสภ หล้าเก ปราชญ์ชุมชนบ้านโมคลาน ตำบลโมคลาน อำเภอกำแพงแสน จังหวัดนครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ ๒๐ เดือนพฤษภาคม พ.ศ.๒๕๖๓

แตกแยก แตกต่าง ทำกิจกรรมของแต่ละหลักร่วมกันไม่แตกแยก^{๑๐๖} ช่วยเหลือ เช่นเมื่อศาสนาอิสลาม ขอสมทบทุน ก็จะไปบริจาค อยู่ร่วมกันได้ดี มีงานมัสยิดก็จะไปร่วม เขาเลี้ยงน้ำชาก็จะบริจาคตามปกติ เหมือนกับศาสนาพุทธ^{๑๐๗} บริบทของชุมชน เมื่อบ้านไหนมีงานก็จะช่วยเหลือกัน^{๑๐๘} ช่วยเหลือกัน เสมอ วัดหรือสุเหร่ามีอะไรก็ไปมาหาสู่กัน รู้สึกปกติ^{๑๐๙} ช่วยเหลือกันมา สมมติว่ามัสยิดมีการจัดงานเลี้ยงเพื่อหารายได้ พี่น้องชาวพุทธก็มาร่วมด้วยช่วยกัน แต่ปัญหาที่ว่าพี่น้องมุสลิมในเรื่องของวัฒนธรรมของพี่น้องชาวพุทธ โดยเฉพาะเรื่องงานบวช เรื่องงานกฐิน พี่น้องมุสลิมจะไปร่วมไม่ได้ เพราะเป็นเรื่องศาสนาของแต่ละฝ่าย เพราะฉะนั้นเราจะได้ในบางเรื่องและร่วมกันไม่ได้ในบางเรื่อง^{๑๑๐} มีอะไรก็ยื่นมือมาร่วมงานหลายอย่าง ไม่เคยปิดกัน^{๑๑๑} รู้สึกดี ไม่มีปัญหาอะไร มีอะไรก็พูดจาปราศรัยกันได้ พูดคุยกันได้อย่างสันติ ส่วนมากก็จะอยู่กันได้แนวสันติ^{๑๑๒} รู้สึกดีใจ ภูมิใจที่ได้อยู่ร่วมกัน คืออยู่โรงเรียน ขยายของอยู่ที่โรงเรียน เด็กไทยพุทธก็มากิน มุสลิมก็มากิน วันไหนเด็กคนไหนไม่มีตังค์ก็ให้กินฟรี^{๑๑๓} อยู่กันไม่มีปัญหาอะไร ช่วยเหลือกัน ไปมาหาสู่ มีงานอะไรก็ช่วยเหลือกัน^{๑๑๔}

^{๑๐๖} สัมภาษณ์ นายณภัทร เพชรานนท์ ประชาชนบ้านชุมชนบ้านโมคลาน ตำบลโมคลาน อำเภอบำเหน็จณรงค์ จังหวัดนครราชสีมา เมื่อวันที่ ๒๐ เดือนพฤษภาคม พ.ศ.๒๕๖๓

^{๑๐๗} สัมภาษณ์นายจันทร์เพ็ญ ปลอดชูแก้ว ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน ผู้นำชุมชนหมู่ที่ ๑๒ ตำบลโมคลาน อำเภอบำเหน็จณรงค์ จังหวัดนครราชสีมา เมื่อวันที่ ๒๐ เดือนพฤษภาคม พ.ศ.๒๕๖๓

^{๑๐๘} สัมภาษณ์นายวิชิต จำปีพันธ์ ข้าราชการครูโรงเรียนโมคลานประชาสรรค์ ตำบลโมคลาน อำเภอบำเหน็จณรงค์ จังหวัดนครราชสีมา เมื่อวันที่ ๒๐ เดือนพฤษภาคม พ.ศ.๒๕๖๓

^{๑๐๙} สัมภาษณ์นายสมนึก คลายนาวิน ประชาชนบ้านชุมชนบ้านโมคลาน ตำบลโมคลาน อำเภอบำเหน็จณรงค์ จังหวัดนครราชสีมา เมื่อวันที่ ๒๐ เดือนพฤษภาคม พ.ศ.๒๕๖๓

^{๑๑๐} สัมภาษณ์นายฉอ เหมหมัน ผู้นำศาสนา โต๊ะอิหม่ามมูรุลเอียะसान หมู่ที่ ๑๑ ตำบลโมคลาน อำเภอบำเหน็จณรงค์ จังหวัดนครราชสีมา เมื่อวันที่ ๒๐ เดือนพฤษภาคม พ.ศ.๒๕๖๓

^{๑๑๑} สัมภาษณ์นางสระริษะ แววันจิตร ชาวชุมชนบ้านโมคลาน ตำบลโมคลาน อำเภอบำเหน็จณรงค์ จังหวัดนครราชสีมา เมื่อวันที่ ๒๐ เดือนพฤษภาคม พ.ศ.๒๕๖๓

^{๑๑๒} สัมภาษณ์นายอุโสบ หล้าเก ประชาชนบ้านชุมชนบ้านโมคลาน ตำบลโมคลาน อำเภอบำเหน็จณรงค์ จังหวัดนครราชสีมา เมื่อวันที่ ๒๐ เดือนพฤษภาคม พ.ศ.๒๕๖๓

^{๑๑๓} สัมภาษณ์นางอาจันต์ มณีพรหมขาว ชุมชนบ้านโมคลาน ตำบลโมคลาน อำเภอบำเหน็จณรงค์ จังหวัดนครราชสีมา เมื่อวันที่ ๒๐ เดือนพฤษภาคม พ.ศ.๒๕๖๓

^{๑๑๔} สัมภาษณ์นายอนุชิต พิจิตรบรรจง มัคทายกวัดโมคลาน ตำบลโมคลาน อำเภอบำเหน็จณรงค์ จังหวัดนครราชสีมา เมื่อวันที่ ๒๐ เดือนพฤษภาคม พ.ศ.๒๕๖๓

๔.๑.๒.๓ กิจกรรม ประเพณีท้องถิ่นที่เข้าร่วมกัน

ชุมชนบ้านโมคลานอยู่ร่วมกันสองศาสนาระหว่างอิสลามกับไทยพุทธ อยู่ร่วมกันได้ ถ้ามีกิจกรรมอะไรก็สามารถเข้าร่วมกันได้ปกติ เช่นว่ามีงานที่โบราณสถานทั่ววัด อิสลามก็มาช่วยเต็มที่ จัดงานสุเหร่า ไทยพุทธก็ไปช่วย มีเลี้ยงน้ำชา จัดสถานที่ ไทยพุทธก็เข้าร่วม อยู่กันได้ สามัคคีกันดี^{๑๑๕} ช่วยเหลือดูแลโบราณสถาน ตัดหญ้ากวาดหญ้าโบราณสถานในวัด ประเพณีส่วนมากก็จัดรดน้ำคำหัว เข้าวัดฟังธรรมในวันขึ้น ๘ ค่ำ ๑๕ ค่ำ ส่วนอิสลามจะไม่มีส่วนร่วมในกิจนี้ ช่วงนี้เขาถือบวชไม่กี่วันก็ออกบวช^{๑๑๖} กิจกรรม ประเพณีท้องถิ่นที่เข้าร่วมกัน การทอดผ้าป่า การทำบุญ เพื่อที่จะพัฒนาโรงเรียนเพื่ออำนวยความสะดวกแก่นักเรียนในชุมชนให้มีความสมบูรณ์ โดยที่ว่าได้ร่วมกันคือทอดผ้าป่าในช่วงเช้าและเลี้ยงน้ำชาในช่วงบ่ายเพื่อให้ทั้งสองศาสนาสามารถที่จะทำกิจกรรมได้ร่วมกันพัฒนาโรงเรียนในชุมชนของเรา^{๑๑๗} จุดเด่นของที่นี่ก็คือถ้าเป็นงานศพหรืองานที่ไม่เกี่ยวข้องกับศาสนาอะไรก็จะมี การช่วยเหลือกันระหว่างคนต่างศาสนา การจัดเลี้ยงจะแยกออกเป็นสองส่วน เพื่อให้พี่น้องมุสลิมและพุทธสามารถร่วมงานได้^{๑๑๘} อย่างมีงานวัดโมคลานก็ร่วมกัน ทางงบประมาณมาสมทบทุนบางที่ทางอบต.ก็มีงบของเขา เราก็ช่วยร่วมแรง หลายคนก็หาเงินไปร่วมในงาน^{๑๑๙} แต่ต้องปฏิบัติตามหลักศาสนา ศาสนาว่าอย่างไร ต้องปฏิบัติตามนั้น เรื่องอื่นได้หมด แต่งาน กวนข้าวเหนียว ก็ไป ส่วนมากถ้าเป็นเรื่องศาสนาจะไม่ค่อยได้ร่วมเพียงแต่ทำให้การสนับสนุนซึ่งกันและกัน พุทธจะมาละหมาดไม่ได้ อิสลามจะไปวัดเวียนเทียนไม่ได้^{๑๒๐} เกี่ยวกับงานศพ งานวัด ช่วยกันพัฒนาอย่างนั้น^{๑๒๑}

^{๑๑๕} สัมภาษณ์นายจันทร์เพ็ญ ปลอดชูแก้ว ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน ผู้นำชุมชนหมู่ที่ ๑๒ ตำบลโมคลาน อำเภอกำแพงแสน จังหวัดนครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ ๒๐ เดือนพฤษภาคม พ.ศ.๒๕๖๓

^{๑๑๖} สัมภาษณ์นายจรูญ ปลอดชูแก้ว ผู้ใหญ่บ้าน ผู้นำชุมชนหมู่ที่ ๑๒ ตำบลโมคลาน อำเภอกำแพงแสน จังหวัดนครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ ๒๐ เดือนพฤษภาคม พ.ศ.๒๕๖๓

^{๑๑๗} สัมภาษณ์ นายณภัทร เพชรานนท์ ปราชญ์ชาวบ้านชุมชนบ้านโมคลาน ตำบลโมคลาน อำเภอกำแพงแสน จังหวัดนครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ ๒๐ เดือนพฤษภาคม พ.ศ.๒๕๖๓

^{๑๑๘} สัมภาษณ์นายวิจิต จำปีพันธ์ ข้าราชการครูโรงเรียนโมคลานประชาสรรค์ ตำบลโมคลาน อำเภอกำแพงแสน จังหวัดนครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ ๒๐ เดือนพฤษภาคม พ.ศ.๒๕๖๓

^{๑๑๙} สัมภาษณ์นางสระริมะ แววันจิตร ชาวชุมชนบ้านโมคลาน ตำบลโมคลาน อำเภอกำแพงแสน จังหวัดนครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ ๒๐ เดือนพฤษภาคม พ.ศ.๒๕๖๓

^{๑๒๐} สัมภาษณ์นายยุโสภ หล้าเก ปราชญ์ชุมชนบ้านโมคลาน ตำบลโมคลาน อำเภอกำแพงแสน จังหวัดนครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ ๒๐ เดือนพฤษภาคม พ.ศ.๒๕๖๓

^{๑๒๑} สัมภาษณ์นายอนชิต พิจิตรบรรจง มัคทายกวัดโมคลาน ตำบลโมคลาน อำเภอกำแพงแสน จังหวัดนครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ ๒๐ เดือนพฤษภาคม พ.ศ.๒๕๖๓

๔.๑.๒.๔ บทบาทของผู้นำในชุมชน

ผลการวิจัย พบว่า ผู้นำทางศาสนา ปราชญ์ชาวบ้าน ได้ให้ข้อมูล ดังนี้

๑) การสร้างพื้นที่การมีส่วนร่วมระหว่างศาสนา ดังเสียงสะท้อนถึงผู้นำในเมื่อจัดกิจกรรมวันปีใหม่ ทางโรงเรียนก็จะเชิญผู้นำชุมชน ผู้นำศาสนามาให้ข้อคิดแก่นักเรียนในโรงเรียนเพื่อเป็นแนวทางในการปฏิบัติของในชุมชน เพราะในปีที่ผ่านมาผู้นำศาสนาอิสลามก็มาให้ความรู้โดยได้เอาหลักของศาสนาพุทธมาสอดแทรก แสดงให้เห็นว่าทั้ง ๒ ศาสนาไม่มีข้อแตกแยก เช่น เอาหลักศีล ๕ มาให้สอดคล้องกับศาสนาอิสลาม^{๑๒๒}

๒) สร้างวัฒนธรรมการมีส่วนร่วมไม่ขัดต่อหลักศาสนา โดยส่วนมากก็มีการประชุมประชาคมหมู่บ้าน ส่วนที่ทำการผู้ใหญ่บ้านก็มีการประชุมกันเดือนละครั้งเพื่อให้ประชาชนได้รับรู้ข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับทางราชการ ว่ามีอะไรที่ต้องพัฒนา ปรับปรุง เปลี่ยนแปลง มีอะไรที่จะแนะนำให้ชาวบ้านทำมาหากิน โดยเฉพาะเกี่ยวกับเรื่องโควิด แต่ส่วนใหญ่ชาวบ้านมักจะรู้ก่อนเพราะใช้เทคโนโลยีสื่อที่เข้าถึงได้เร็ว^{๑๒๓} เหมือนอย่างโต๊ะอิหม่าม เวลามีการประชุม ท่านก็มาที่ประชุมของผู้ใหญ่บ้าน ท่านก็มาให้คำแนะนำเกี่ยวกับการปฏิบัติทางหลักศาสนาทั้งของไทยพุทธทั้งของมุสลิม^{๑๒๔} สำหรับโรงเรียนใช้หลักการศาสนามาให้คนในองค์กรยึดถือ การอยู่ร่วมกันเป็นการร่วมกันในลักษณะพหุวัฒนธรรมเป็นตัวจับ เรื่องศาสนาอะไรที่เข้ากันได้บางเรื่องไม่ได้ เช่น ในช่วงมีพิธีหน้าเสาธง ปกตินักเรียนพุทธจะไหว้พระ นักเรียนอิสลามก็จะเสริมไปในเรื่องของการทำตามหลักของศาสนาอิสลามคนละครั้งทาง^{๑๒๕}

๓) ร่วมแก้ปัญหาด้วยความปรองดองและสันติวิธี ดังเสียงสะท้อนว่า การอยู่ร่วมกัน ปรีกษาหารือ มีเรื่องอะไรก็ปรึกษาปรองดองโดยสันติวิธี^{๑๒๖} ดังที่ปราชญ์ชาวบ้านยังได้สะท้อนว่าส่วนมากถ้าชุมชนมีปัญหาจะแก้ได้ ส่วนมากเป็นปัญหาทางเศรษฐกิจ ตอนนั้นตั้งกองทุนหมู่บ้าน

^{๑๒๒} สัมภาษณ์ นายณภัทร เพชรานนท์ ปราชญ์ชาวบ้านชุมชนบ้านโมคลาน ตำบลโมคลาน อำเภอนาทม จังหวัดนครราชสีมา เมื่อวันที่ ๒๐ เดือนพฤษภาคม พ.ศ.๒๕๖๓

^{๑๒๓} สัมภาษณ์นายจรัญ ปลอดชูแก้ว ผู้ใหญ่บ้าน ผู้นำชุมชนหมู่ที่ ๑๒ ตำบลโมคลาน อำเภอนาทม จังหวัดนครราชสีมา เมื่อวันที่ ๒๐ เดือนพฤษภาคม พ.ศ.๒๕๖๓

^{๑๒๔} สัมภาษณ์นายจันทร์เพ็ญ ปลอดชูแก้ว ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน ผู้นำชุมชนหมู่ที่ ๑๒ ตำบลโมคลาน อำเภอนาทม จังหวัดนครราชสีมา เมื่อวันที่ ๒๐ เดือนพฤษภาคม พ.ศ.๒๕๖๓

^{๑๒๕} สัมภาษณ์นายวิจิต จำปีพันธ์ ข้าราชการครูโรงเรียนโมคลานประชาสรรค์ ตำบลโมคลาน อำเภอนาทม จังหวัดนครราชสีมา เมื่อวันที่ ๒๐ เดือนพฤษภาคม พ.ศ.๒๕๖๓

^{๑๒๖} สัมภาษณ์ นายณภัทร เพชรานนท์ ปราชญ์ชาวบ้านชุมชนบ้านโมคลาน ตำบลโมคลาน อำเภอนาทม จังหวัดนครราชสีมา เมื่อวันที่ ๒๐ เดือนพฤษภาคม พ.ศ.๒๕๖๓

และกลุ่มออมทรัพย์มาสมทบกันจากทั้งภาครัฐและสมาชิกที่ช่วยกันแม้จะขัดผลประโยชน์นายทุนแต่ก็ทำโดยนำมาตรการรัฐมาเป็นเหตุสนับสนุน^{๑๒๗}

๔.๑.๒.๕ กิจกรรมจิตอาสาและการสร้างเครือข่ายของชุมชน

(๑) กิจกรรมจิตอาสาเครือข่ายอาชีพพื้นบ้าน

มีการช่วยกันเป็นจิตอาสาเกษตร ช่วยซึ่งกันและกัน ออกท. ช่วยตรวจสอบยางสวนปาล์ม ปีละ ๒ ครั้ง ครั้งละ ๕๐ - ๑๐๐ แปลง^{๑๒๘}

(๒) กิจกรรมจิตอาสาพัฒนาชุมชน

ส่วนมากเช่นของมุสลิมเช่นงานฮารีรายอ ของพุทธมีงานโบราณสถาน ซึ่งก็ต่างช่วยเหลือซึ่งกันและกัน เช่นการตัดหญ้า กวาดหญ้า บำเพ็ญประโยชน์ต่าง ๆ^{๑๒๙} การลงเยี่ยมพื้นที่ผู้สูงอายุ ผู้ช่วยติดเตียง ก็ไปร่วมกันทั้งอิสลามทั้งไทยพุทธ ไปร่วมกันได้ แนวทางก็เข้าร่วมกันได้ดี^{๑๓๐} ถ้าเกี่ยวกับทางศาสนา ส่วนมากถ้าทางการมีคำสั่งอะไร ผู้ใหญ่ ผู้ช่วยก็จะจัดการให้โดยเรียบร้อย ทั้งทางด้านเกษตร หรือวัฒนธรรม ก็มีหน่วยงานช่วยเหลือ เช่น อบต. พาผู้สูงอายุไปวิปัสสนาบ้างฟังธรรมบ้างปีละ ๒ หรือ ๓ ครั้ง^{๑๓๑} นอกจากนี้ยังมีกิจกรรมโครงการเครือข่ายจิตอาสาโดยให้นักเรียนเข้าไปมีส่วนร่วมในการพัฒนาบริเวณสองข้างทางก่อนถึงตลาด^{๑๓๒} มีกิจกรรมที่กล่าวถึงด้วยความภูมิใจ คือ การสร้างกำแพงกุโบร์ โดยทำประชาคมหมู่บ้านว่าขอเสนอโครงการทำกำแพงสุสาน ตรงที่มีศาลาหลังใหญ่เขียนว่าศาลาปลายทาง เป็นสิ่งที่เราอึ้งอึ้งใจ ให้คิดว่าความยาวทั้งหมดโดยรอบ ๓๓๓ เมตร เป็นเรื่องที่คนที่ทำงานเองกังวลว่าทำไมตั้งแต่เริ่มทำงานเริ่มก่ออิฐตอน ๘ โมงครึ่งตอนเช้า บ่าย ๒ เสร็จเรียบร้อยภายในวันเดียว ลงมือทำงานกวนปูน ก่ออิฐ มีพี่น้องชาวพุทธร่วมด้วยคืออาจารย์ธร หนูทอง ผมดีใจและภาคภูมิใจในความพร้อมเพรียงความสามัคคีของคนในชุมชน นึก

^{๑๒๗} สัมภาษณ์นายอุสบ หล้าเก ปราชญ์ชุมชนบ้านโมคลาน ตำบลโมคลาน อำเภอนาทวี จังหวัดนครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ ๒๐ เดือนพฤษภาคม พ.ศ.๒๕๖๓

^{๑๒๘} สัมภาษณ์นายอนุชิต พิจิตรบรรจง มัคทายกวัดโมคลาน ตำบลโมคลาน อำเภอนาทวี จังหวัดนครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ ๒๐ เดือนพฤษภาคม พ.ศ.๒๕๖๓

^{๑๒๙} สัมภาษณ์นายจรัญ ปลอดชูแก้ว ผู้ใหญ่บ้าน ผู้นำชุมชนหมู่ที่ ๑๒ ตำบลโมคลาน อำเภอนาทวี จังหวัดนครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ ๒๐ เดือนพฤษภาคม พ.ศ.๒๕๖๓

^{๑๓๐} สัมภาษณ์นายจันทร์เพ็ญ ปลอดชูแก้ว ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน ผู้นำชุมชนหมู่ที่ ๑๒ ตำบลโมคลาน อำเภอนาทวี จังหวัดนครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ ๒๐ เดือนพฤษภาคม พ.ศ.๒๕๖๓

^{๑๓๑} สัมภาษณ์นายสมนึก คลายนาวิน ปราชญ์ชุมชนบ้านโมคลาน ตำบลโมคลาน อำเภอนาทวี จังหวัดนครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ ๒๐ เดือนพฤษภาคม พ.ศ.๒๕๖๓

^{๑๓๒} สัมภาษณ์ นายณภัทร เพชรานนท์ ปราชญ์ชาวบ้านชุมชนบ้านโมคลาน ตำบลโมคลาน อำเภอนาทวี จังหวัดนครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ ๒๐ เดือนพฤษภาคม พ.ศ.๒๕๖๓

เห็นภาพว่าเด็ก ทั้งกลางคน ทั้งวัยรุ่น ก็ช่วยกันส่งอิฐให้ช่างก่อ ปูนที่ใช้ในการดัดก่ออิฐ มุสลิมผู้หญิงก็ใช้พวงข้างชนเที่ยวเวียนแจก คนอยู่โดยรอบ เริ่มพร้อมกันหมด สนุกสนานมาก วันนั้นแกว้าวัวตัวหนึ่งเสร็จภายในวันเดียว ส่วนวันฉาบก็ขอกำลังทหารภาค ๔ มาร่วมด้วยจำนวนหนึ่ง ซึ่งเป็นทหารช่างก็ทิ้งเพื่อความสวยงาม^{๑๓๓} นอกจากนี้ยังมีกิจกรรมจิตอาสาของชุมชน ดังนี้

การร่วมทำความสะอาด การร่วมทำความสะอาด เช่น ตัดหญ้าในวัด^{๑๓๔} มี ก่อนหน้านี้เช่นกวาดขยะในวัด ไปสะเหว่า ก็ช่วยก่อนมีงาน หรือไม่ก็ทำอะไรไปให้เขากิน^{๑๓๕}

การพัฒนาพื้นที่ชุมชนให้น่าอยู่ มีการพัฒนาพื้นที่ด้วยกัน เช่นการลอกคลองลอกมาบ (อ่างสาธารณะประโยชน์ในพื้นที่ราว ๑ ตารางกิโลเมตร) ทุ่งน้ำเค็ม ก่อนเจ้าหน้าที่มาสร้างวัด ผมจะพาชาวบ้านไปถางป่า เมื่อเจ้าหน้าที่มาก็ไปดูแล^{๑๓๖}

การร่วมบริจาคให้ความช่วยเหลือ ชุมชนโมคลานได้ให้ความช่วยบ้างบางเรื่อง เช่นช่วงนี้ก็ผลัดกันอยู่เวรเฝ้าระวังในสถานการณ์เรื่องโควิด ก็มีการประชุมผู้นำชุมชนร่วมกับผู้ใหญ่ และกำนันตามบ้านผู้ใหญ่บ้านในหมู่ต่าง ๆ ที่มีสภาองค์กรชุมชนที่ผมเป็นประธาน ก็รวบรวมข้อมูลของชาวบ้านที่ตั้งกลุ่มต่าง ๆ เพื่อจัดแจ้งทุกกลุ่มอาชีพ มีกว่า ๒๐ กลุ่ม^{๑๓๗}

การร่วมช่วยเหลือในงานหรือวันสำคัญ ส่วนใหญ่จะผ่านมาจากผู้บ้าน ชุมชนนี้จะมี ๒ หมู่บ้าน ก็คือหมู่ที่ ๑๑ กับหมู่ที่ ๑๒ ซึ่งหมู่ที่ ๑๑ ผู้ใหญ่บ้านจะเป็นมุสลิม หมู่ที่ ๑๒ ผู้ใหญ่บ้านจะเป็นพุทธ แต่คนทั้งสองหมู่บ้านจะมีทั้งพุทธและมุสลิมร่วมกัน ก็จะมีโครงการจิตอาสาเข้าโครงการของรัฐหลาย ๆ อย่าง เมื่อก่อนเคยมีมีคฤหบดีของโรงเรียน เคยร่วมกับชุมชน มีกิจกรรม

^{๑๓๓} สัมภาษณ์นายฉอ เหมหมัน ผู้นำศาสนา โต๊ะอิหม่ามมูรุลเอียะसान หมู่ที่ ๑๑ ตำบลโมคลาน อำเภอดำรงวิทยาราม จ.นครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ ๒๐ เดือนพฤษภาคม พ.ศ.๒๕๖๓

^{๑๓๔} สัมภาษณ์นายอนุชิต พิจิตรบรรจง มัคทายกวัดโมคลาน ตำบลโมคลาน อำเภอดำรงวิทยาราม จ.นครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ ๒๐ เดือนพฤษภาคม พ.ศ.๒๕๖๓

^{๑๓๕} สัมภาษณ์นางอาจันต์ มณีพรหมขาว ชุมชนบ้านโมคลาน ตำบลโมคลาน อำเภอดำรงวิทยาราม จ.นครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ ๒๐ เดือนพฤษภาคม พ.ศ.๒๕๖๓

^{๑๓๖} สัมภาษณ์นายเจริญ ปลอดชูแก้ว ผู้ใหญ่บ้าน ผู้นำชุมชนหมู่ที่ ๑๒ ตำบลโมคลาน อำเภอดำรงวิทยาราม จ.นครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ ๒๐ เดือนพฤษภาคม พ.ศ.๒๕๖๓

^{๑๓๗} สัมภาษณ์นายเจริญ ปลอดชูแก้ว ผู้ใหญ่บ้าน ผู้นำชุมชนหมู่ที่ ๑๒ ตำบลโมคลาน อำเภอดำรงวิทยาราม จ.นครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ ๒๐ เดือนพฤษภาคม พ.ศ.๒๕๖๓

ร่วมกันตลอด ประมาณเดือนสิงหาคมก็จะมีกิจกรรมฟื้นฟูโบราณสถาน คนทั้งตำบลทั้งตำบลโพธิ์ทอง และตำบลโมคลานก็จะมาร่วม เป็นเหมือนงานประจำปี^{๑๓๘}

(๓) กิจกรรมเครือข่ายจิตอาสากับชุมชนอื่น

การให้ความช่วยเหลือสนับสนุนชุมชนอื่น เครือข่ายกับชุมชนอื่น ร่วมกับเครือข่ายสภาองค์กรชุมชน และชุมชนอื่นๆ เช่น สระแก้ว ทำขึ้น ทำศาลา ไปพัฒนาในวันสำคัญ เช่น วันพ่อ วันแม่ วันวิสาขบูชา ก็จะไปพัฒนาตามวัด ตามสุเหร่า^{๑๓๙} ช่วยเพราะกิจกรรมที่ต้องการคนจำนวนหลายๆ คนที่ต้องรวมกลุ่มกัน ก็มาร่วมกัน มีชุมชนอื่นมาร่วมกัน

๔.๑.๒.๖ การจัดการปัญหาและความขัดแย้งในชุมชน

พบว่า แต่ละปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชน ไม่ว่าพี่น้องชาวพุทธก็เคยมาหาหรือ ผู้นำจะมีบทบาทในการเจรจาพูดคุยในเชิงหาทางออกให้ เพราะว่าปัญหาที่เกิดขึ้นไม่ใช่เรื่องความขัดแย้งในความเป็นชาวพุทธหรือมุสลิม ส่วนใหญ่เป็นปัญหาส่วนตัว เช่น สามี ภรรยา ทรัพย์สิน เคยไปแบ่งมรดกให้กับพี่น้องชาวพุทธ มี เพราะเขาเคยมีความนับถือกันมา ก็มาหาให้โต๊ะอิหม่ามไปช่วยดูแลในเรื่องของทรัพย์สินในเรื่องของมรดก^{๑๔๐} ส่วนมากถ้าชุมชนมีปัญหาจะแก้ได้ ส่วนมากเป็นปัญหาทางเศรษฐกิจ^{๑๔๑}

๔.๑.๓ ชุมชนบ้านปากพียง

๔.๑.๓.๑ เรื่องเล่าจากชุมชน

(๑) ประวัติและความเป็นมา

เรื่องเล่าจากปราชญ์ชาวบ้าน และผู้นำชุมชน เลียงจากชุมชน ได้กล่าวถึง ประวัติความเป็นมาของชื่อชุมชน “ปากพียง” ซึ่งเป็นชุมชนประวัติศาสตร์แต่โบราณ นับแต่สมัยสงครามโลกครั้งที่ ๑ สมัยที่ไทยมีการรบกันระหว่างไทยกับพม่าทางทะเล ซึ่งไทยได้ใช้พื้นที่บริเวณชุมชนนี้เป็นด่านในการดักทหารพม่าเพื่อป้องกันไม่ให้อพยพยกทัพขึ้นเมืองนครได้ แต่พม่ากลับวกไปขึ้นที่บ้านทางขึ้น

^{๑๓๘} สัมภาษณ์นายวิจิต จำปีพันธ์ ข้าราชการครูโรงเรียนโมคลานประชาสรรค์ ตำบลโมคลาน อำเภوتاสาธา จังหวัดนครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ ๒๐ เดือนพฤษภาคม พ.ศ.๒๕๖๓

^{๑๓๙} สัมภาษณ์นายจันทร์เพ็ญ ปลอดชูแก้ว ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน ผู้นำชุมชนหมู่ที่ ๑๒ ตำบลโมคลาน อำเภوتاสาธา จังหวัดนครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ ๒๐ เดือนพฤษภาคม พ.ศ.๒๕๖๓

^{๑๔๐} สัมภาษณ์นายฉอ เหมหมั่น ผู้นำศาสนา โต๊ะอิหม่ามมูรูลเอียะซาน หมู่ที่ ๑๑ ตำบลโมคลาน อำเภوتاสาธา จังหวัดนครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ ๒๐ เดือนพฤษภาคม พ.ศ.๒๕๖๓

^{๑๔๑} สัมภาษณ์นายโยสอ หล้าเก ปราชญ์ชุมชนบ้านโมคลาน ตำบลโมคลาน อำเภوتاสาธา จังหวัดนครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ ๒๐ เดือนพฤษภาคม พ.ศ.๒๕๖๓

ถึงไทยไปตั้งทัพเรียกว่าบ้านหน้าทัพ เมื่อพม่าไปทางขึ้นก็ขึ้นเหนือไปกรุงชิง เมื่อก่อนเป็นกรุง ไปชิงกันที่นั่น ไทยไปสกัดที่บ้านชุมโลง ที่เรียกอย่างนั้นเพราะไทยและพม่าตายแล้วเผากันที่นั่น บริเวณนี้เกิดสู้รบกัน พม่าใช้ปืน “จุดท้าย” ยิ่งเข้ามาจึงเรียกด้านนี้ว่า “พม่ายิง”^{๑๔๒} ต่อมาได้เพี้ยนมาเป็น “ปากพยิง”^{๑๔๓} ประชาชนชาวบ้านได้กล่าวถึงเรื่องที่เล่าสืบขานมาร้อยกว่าปี ถึงการเรียกชื่อสถานที่ “หนองมัด” กับ “หนองข้างตาย” ดังความว่า

โดยสมัยก่อนถนนสายนี้ หมู่ที่ ๑๑ กับ ถนนล่าง มี ๒ ถนนเขาเรียกว่า “ไร่พี่ไธน้อง” มี ๒ วงศ์ตระกูลคือ “ระเห็จหาญ” กับ “ชลสาคร” ข้างบนนี้ของน้อง ข้างล่างของพี่ ซึ่งต่างเป็นลูกของหมื่นหาญ ถึง ชลสาครลูกของหมื่นด่าน พี่กับน้องใช้คนละนามสกุล หมื่นหาญมีลูก ๔ คน ตาบุตร ตาหมุด ตาย้อย ตาด้วง ส่วนของหมื่นด่านมีลูกคนเดียวชื่อศรีสาคร ใช้นามสกุลชลสาคร แล้วมีลูกมาอีก ๗ คน ตานุ่ม ตารอด ยายแป้น ตาแสน ตาคง ตาบุตร ตาเอี่ยม หนองข้างตายนี้เป็นสระน้ำเป็นที่ของหลวง ทวดสุด ชลสาครลูกของหมื่นด่านมาปลูกบ้านอยู่ด้วยการจับจอง เวลาจะไปสวนต้องอ้อมไปไกลเป็นกิโล ก็เลยหาข้างมาลากไม้ทอดสะพานข้ามตรงนี้ ข้ามไปหาสวน พอข้างลากไม้ไปได้ครึ่งทาง ข้างตกมัน เขาเอาช้างไปมัดไว้ที่ข้างสุหร่า ปัจจุบันเรียกว่า “หนองมัด” ข้างตกมันดินหลุด ปลูกยังอยู่ตรงนั้น พอหิวน้ำก็มาลงกินน้ำแต่เมื่อลงไปขยี้ขาไม่ได้ก็จมน้ำตาย เขาจึงเรียกว่า “หนองข้างตาย” ส่วนตรงโน้นเรียก “หนองมัด” เป็นตำนานร้อยกว่าปี ส่วนความเป็นพี่เป็นน้องก็นับกันต่อเนื่องมาตั้งแต่นั้น ตรงนี้เรียกหนองข้างตาย เลยไปอีกนิดเป็นบ้านสั๊กงาม ถัดไปเป็นบ้านไสหม้อหัด ข้ามไปทางโน้นเป็นทรายทอง”^{๑๔๔} เรื่องเล่านี้สะท้อนให้บริบททางสังคมแบบถ้อยที่ถ้อยอาศัยของคนในพื้นที่ที่มีมาแต่โบราณ สะท้อนผ่านเรื่องเล่าเพื่อคงให้เห็นถึงการให้ความสำคัญกับสัมพันธ์ภาพความเป็นพี่เป็นน้องของคนในพื้นที่ปากพยิงที่ยังคงมีชื่อสถานที่และเรื่องเล่าส่งทอดถึงคนรุ่นหลัง

(๒) วิธีการดำรงชีพของชุมชน

เดิมทีชาวบ้านในพื้นที่นี้อาศัยการประกอบอาชีพทำการประมง รับจ้าง และเกษตร เนื่องจากเดิมเป็นเมืองท่าที่ใหญ่^{๑๔๕} มาจนถึงปัจจุบันก็ยังคงมีวิถีแห่งอาชีพทำการประมงออก

^{๑๔๒} สัมภาษณ์ นายสมปอง รัตนะ, ประชาชนชุมชนบ้านปากพยิง ตำบลปากพูน อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ ๓๑ เดือนพฤษภาคม พ.ศ.๒๕๖๓

^{๑๔๓} สัมภาษณ์ นายสมญา กาญจนสดุง, ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ ๑๑ ตำบลปากพูน อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ ๓๑ เดือนพฤษภาคม พ.ศ.๒๕๖๓

^{๑๔๔} สัมภาษณ์ นายสมปอง รัตนะ, ประชาชนชุมชนบ้านปากพยิง ตำบลปากพูน อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ ๓๑ เดือนพฤษภาคม พ.ศ.๒๕๖๓

^{๑๔๕} สัมภาษณ์ นายสมญา กาญจนสดุง, ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ ๑๑ ตำบลปากพูน อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ ๓๑ เดือนพฤษภาคม พ.ศ.๒๕๖๓

เรือในทะเล แม้ว่าท่าเทียบเรือเปลี่ยนแปลงตามทำธรรมชาติทำให้ปากน้ำปิดและมีการเคลื่อนย้ายไปอยู่ท่าศาลา ณ วันนี้มีคนถิ่นฐานเดิมน้อย ส่วนใหญ่อพยพมาจากที่อื่นมาประกอบอาชีพที่นี่ เช่น มาออกเรือ พวกอีสานเสร็จฤดูการหนานาก็มาหางานทำ^{๑๔๖} ประกอบกับเมื่อเกิดวิกฤตน้ำมันแพงก็ได้เลิก ตอนนี้ผู้ประกอบการประมงมีน้อย เหลือแต่ประมงขนาดใหญ่ ขนาดเล็กหมดแล้ว^{๑๔๗} แต่อย่างไรก็ตามคนในท้องถิ่นก็ยังอาศัยการทำประมง ประกอบกับการค้าขาย การเกษตรและรับจ้าง^{๑๔๘}

(๓) จุดเด่นที่ภาคภูมิใจของชุมชน

เสียงสะท้อนของชุมชนได้กล่าวขานถึงชุมชนด้วยความภูมิใจในถิ่นฐานสามารถสรุปได้ ๒ มิติ กล่าวคือ ในเชิงจิตวิญญาณ และผลิตผลชุมชน

สัมพันธภาพพี่น้องพุทธและมุสลิม: เป็นเรื่องของที่อยู่ร่วมกันอย่างสันติสุขของชุมชนทั้งสองศาสนา พุทธและอิสลาม โดยไม่เคยมีเรื่องแตกแยกทางศาสนา หรือปัญหาทะเลาะวิวาท มีแต่การอยู่ร่วมกันเป็นเพื่อน เป็นมิตร สहायกัน ดังเสียงสะท้อนว่า **“เราแตกต่างในเรื่องของศาสนาที่นับถือ แต่เราไม่ได้แตกแยกกัน”**^{๑๔๙} บางเสียงสะท้อนกล่าวอย่างหนักแน่นว่า **“ถ้าให้ภาคภูมิใจที่สุดก็คงเป็นการอยู่กันฉันพี่น้อง”**^{๑๕๐} เสียงจากคุณครูกล่าวถึง จุดเด่นของชุมชนคือความสามัคคี และภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ยังคงรักษาไว้อัตลักษณ์การปฏิบัติศาสนกิจของคนในชุมชนในแต่ละวัน โดยเฉพาะอย่างยิ่ง วัน “อิฎิ้ลฟิตรี” ซึ่งมุสลิมที่อยู่ในชุมชนนี้ที่ทำงานอยู่ต่างจังหวัดจะต้องกลับมาร่วมปฏิบัติตามหลักศาสนาปีหนึ่ง ๒ ครั้ง”^{๑๕๑} สอดคล้องกับปราชญ์ชาวบ้านได้กล่าวถึงความภาคภูมิใจ ได้สอนคัมภีร์มา ๓๐ ปีแล้ว คนรุ่นลูก รุ่นหลานมาเรียนมากมาย พุทธและอิสลามก็ทำแต่ความดีไม่ให้อาย^{๑๕๒} เสียงสะท้อนที่น่าสนใจ คือ มีตัวแทนชุมชนมุสลิมกล่าวว่า “ผมเคยเรียนโรงเรียน

^{๑๔๖} สัมภาษณ์, นายปริญญา จันทรรักดี, ชาวชุมชนบ้านปากพวย ตำบลปากพูน อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ ๓๑ เดือนพฤษภาคม พ.ศ.๒๕๖๓

^{๑๔๗} สัมภาษณ์ นายสมญา กาญจนสดุง, ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ ๑๑ ตำบลปากพูน อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ ๓๑ เดือนพฤษภาคม พ.ศ.๒๕๖๓

^{๑๔๘} สัมภาษณ์ นางสาวจิระพา ชุมศรี, ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน หมู่ที่ ๑๑ ตำบลปากพูน อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ ๓๑ เดือนพฤษภาคม พ.ศ.๒๕๖๓

^{๑๔๙} สัมภาษณ์ นายหวันหมาด ไทรทอง, คอเต็บมัสยิดยะมาอาตุลอิสลาม ตำบลปากพูน อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ ๓๑ เดือนพฤษภาคม พ.ศ.๒๕๖๓

^{๑๕๐} สัมภาษณ์ นายปริญญา จันทรรักดี, ชาวชุมชนบ้านปากพวย ตำบลปากพูน อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ ๓๑ เดือนพฤษภาคม พ.ศ.๒๕๖๓

^{๑๕๑} สัมภาษณ์ นายวิชัย กาญจนสดุง, ครูโรงเรียนยะมาอาตุลอิสลาม ตำบลปากพูน อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ ๓๑ เดือนพฤษภาคม พ.ศ.๒๕๖๓

^{๑๕๒} สัมภาษณ์ นายอดุลย์ นิยมเดชา, ปราชญ์ชุมชนบ้านปากพวย ตำบลปากพูน อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ ๓๑ เดือนพฤษภาคม พ.ศ.๒๕๖๓

วัดไพศาลสถิต ครูของผมเป็นพุทธทั้งหมด ผมเคารพท่านมาก ๆ แม้กระทั่งว่าท่านเสียชีวิต ผมยังไปเยี่ยม ด้วยความภาคภูมิใจของคนในหมู่บ้าน”^{๑๕๓} นอกจากนี้ยังมีภาพสะท้อนถึงความสามัคคีของชุมชนสองวิถี พุทธ-อิสลาม คือ “ภูมิใจที่เราให้ความร่วมมือซึ่งกันและกัน ช่วยเหลือกัน เช่น การทำทาง ทำถนน”^{๑๕๔}

การสืบสานภูมิปัญญาท้องถิ่น : นอกจากความภูมิใจในบริบทของการอยู่ร่วมกันของชุมชนต่างศาสนา พุทธ-อิสลามแล้วยังมีเสียงสะท้อนถึงความภาคภูมิใจในการสืบสานภูมิปัญญาท้องถิ่น ซึ่งชุมชนปากพวย มีภูมิปัญญาท้องถิ่นทั้งสองศาสนา เป็นปราชญ์ชาวบ้านมีอยู่สองคน หนึ่งเป็นแพทย์หมู่บ้าน อีกหนึ่งเป็นช่างแกะสลักที่มีฝีมือ^{๑๕๕} ของดีที่เป็นผลผลิตจากชุมชน ได้แก่ สินค้าจากการประมง ปลาแห้ง กุ้งแห้ง การผูกอวน การทำอิฐ^{๑๕๖} นอกจากนี้ยังมีการต้มยารักษาคน^{๑๕๗} และผลิตภัณฑ์ใช้ประกอบการปรุงอาหาร ได้แก่ อาชีพน้ำตาลตโนด การทำกะปิ ไข่เค็ม ปลาเค็ม^{๑๕๘}

กล่าวได้ว่า เสียงสะท้อนจุดเด่นและความภาคภูมิใจของคนในชุมชนปากพวยแสดงให้เห็นถึงความเป็นหนึ่งในพื้นที่สังคมพหุวัฒนธรรมที่ไร้รอยต่อทางศาสนา มีแต่ความรักสามัคคีของคนในชุมชน ทุกคนต่างอยู่ร่วมกันแบบพี่น้องและเอื้ออาทรต่อกัน วิธีการอยู่ร่วมกันของชุมชนที่มีความแตกต่างทางศาสนาแต่อยู่ร่วมกันด้วยรักสามัคคี

^{๑๕๓} สัมภาษณ์ นายหวันหมาด ไทรทอง, คอเต็บมัสยิดยะมาอาตุลอิสลาม ตำบลปากพูน อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ ๓๑ เดือนพฤษภาคม พ.ศ.๒๕๖๓

^{๑๕๔} สัมภาษณ์ นายสมปอง รัตนะ, ปราชญ์ชุมชนบ้านปากพวย ตำบลปากพูน อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ ๓๑ เดือนพฤษภาคม พ.ศ.๒๕๖๓

^{๑๕๕} สัมภาษณ์ นายสมปอง รัตนะ, ปราชญ์ชุมชนบ้านปากพวย ตำบลปากพูน อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ ๓๑ เดือนพฤษภาคม พ.ศ.๒๕๖๓

^{๑๕๖} สัมภาษณ์ นายวิชัย กาญจนสงค์, ครูโรงเรียนยะมาอาตุลอิสลาม ตำบลปากพูน อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ ๓๑ เดือนพฤษภาคม พ.ศ.๒๕๖๓

^{๑๕๗} สัมภาษณ์ นายอดุลย์ นิยมเดชา, ปราชญ์ชุมชนบ้านปากพวย ตำบลปากพูน อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ ๓๑ เดือนพฤษภาคม พ.ศ.๒๕๖๓

^{๑๕๘} สัมภาษณ์ นางสุจินต์ ช่วยสกุล, ข้าราชการครูโรงเรียนวัดไพศาลสถิต ตำบลปากพูน อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ ๓๑ เดือนพฤษภาคม พ.ศ.๒๕๖๓

๔.๑.๓.๒ กระบวนทัศน์พื้นฐานการอยู่ร่วมกันของชุมชน

๑) วิธีการปฏิบัติตนของคนในชุมชน

ภาพสะท้อนที่งดงามของการอยู่ร่วมกันท่ามกลางความแตกต่างทางศาสนาของชุมชนปากพวยที่มีความรักสามัคคีเป็นที่ภาคภูมิใจของคนในชุมชนทำให้ผู้วิจัยตั้งข้อสังเกตว่า อะไรเป็นฐานความคิดสำคัญที่ทำให้ชุมชนปากพวยเป็นพื้นที่สังคมพหุวัฒนธรรมที่ไร้รอยต่อทางศาสนา และจากการสัมภาษณ์ผู้นำทางศาสนา ผู้นำชุมชน ประชาชนชาวบ้าน ตัวแทนชาวบ้าน รวมถึงตัวแทนสถานศึกษา พบว่า วิธีปฏิบัติตนของคนในชุมชนปากพวย ทั้งชาวพุทธและมุสลิม ต่างก็ยึดหลักคำสอนทางศาสนา เป็นศาสนิกที่ดีและนำหลักคำสอนมาใช้กับวิถีชีวิต รวมถึงเพื่อนต่างศาสนิก ในวิถีชาวพุทธมีการรักษาศีล ๕^{๑๕๙} การปฏิบัติตนผ่านวัฒนธรรมประเพณีในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา เช่น วันเข้าพรรษา การแห่เทียน การชักพระ ซึ่งคนในชุมชนร่วมไม่ร่วมมือเสมอมา^{๑๖๐} นอกจากนี้บางท่านยังได้นำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้เป็นวิถีดำเนินชีวิต^{๑๖๑} และสำหรับวิถีชาวมุสลิม คือ การทำละหมาด ๕ เวลา การไปมัสยิด^{๑๖๒} การปฏิบัติตามหลักการปฏิบัติ ๕ อย่าง ซึ่งมีเสียงสะท้อนว่า “ใช้หลักการปฏิบัติ ๕ อย่าง เกี่ยวข้องกับการดำเนินชีวิตของเราได้ เช่น การละหมาดหรือการละหมาด ๕ เวลาที่สื่อให้เห็นว่า คนละหมาดตรงต่อเวลาเหมือนคนมีความซื่อสัตย์ต่อหน้าที่ คือ ตรงต่อเวลา คนจ่ายซะกาต ก็คือคนที่บริจาคอย่างสม่ำเสมอ^{๑๖๓} นอกจากหลักปฏิบัติตนของคนในชุมชนที่สะท้อนถึงพื้นฐานสำคัญเป็นเรื่องจิตใจและคุณธรรมจริยธรรมที่เดินตามหลักคำสอนทางศาสนาด้วยการเป็นศาสนิกที่ดีที่มีความเชื่อมโยงกับการปฏิบัติต่อเพื่อนมนุษย์ในการไม่เบียดเบียนทำร้ายกัน การแบ่งปันหรือการให้ ซึ่งพื้นฐานนี้นำไปสู่ทัศนคติของการอยู่ร่วมกันระหว่างเพื่อนต่างศาสนิกที่สำคัญดังนี้

๒) ทัศนคติในการอยู่ร่วมกันกับเพื่อนต่างศาสนิก

(๑) มุมมองของชาวพุทธ: มีเสียงสะท้อนว่า มองเพื่อนในชุมชนไม่ว่าศาสนาใดก็ถือว่าเป็นเหมือนพี่เหมือนน้องกัน เกิดมาร่วมโลกมนุษย์ ใครจะทำดี ทำถูก ทำผิดก็เรื่องของเขา

^{๑๕๙} สัมภาษณ์ นายวิชัย กาญจนศักดิ์, ครูโรงเรียนยะมาอาตุลอิสลาม ตำบลปากพูน อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ ๓๑ เดือนพฤษภาคม พ.ศ.๒๕๖๓

^{๑๖๐} สัมภาษณ์ นายปริญญา จันทระภักดิ์, ชาวชุมชนบ้านปากพวย ตำบลปากพูน อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ ๓๑ เดือนพฤษภาคม พ.ศ.๒๕๖๓

^{๑๖๑} สัมภาษณ์ นายสมปอง รัตนะ, ประชาชนชุมชนบ้านปากพวย ตำบลปากพูน อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ ๓๑ เดือนพฤษภาคม พ.ศ.๒๕๖๓

^{๑๖๒} สัมภาษณ์ นางสาวจิระพา ชุมศรี, ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน หมู่ที่ ๑๑ ตำบลปากพูน อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ ๓๑ เดือนพฤษภาคม พ.ศ.๒๕๖๓

^{๑๖๓} สัมภาษณ์ นายวิชัย กาญจนศักดิ์, ครูโรงเรียนยะมาอาตุลอิสลาม ตำบลปากพูน อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ ๓๑ เดือนพฤษภาคม พ.ศ.๒๕๖๓

แล้วแต่ใครจะเลือกทำเอา หลักในการอยู่ร่วมกัน หากเขาจะมีงานมีการขึ้นบ้านใหม่หรือทำอะไรก็ต้องไปหาให้ความร่วมมือ^{๑๖๔} นอกจากนี้ยังมองว่า เรื่องการนับถือศาสนาเป็นอิสรภาพของบุคคล และไม่ควรยกย่องว่าศาสนาใครดีกว่ากัน เพราะเชื่อว่าทุกศาสนาต่างสอนให้คนเป็นคนดี และควรให้การสนับสนุนส่งเสริม ยกตัวอย่าง เคยมีพี่น้องมุสลิมมาขอบริจาคทุนการศึกษาที่ร่วมสนับสนุนด้วย^{๑๖๕} การให้การช่วยเหลือกันและกันจะเป็นเหตุให้เกิดสันติสุขในชุมชน ดังเสียงสะท้อนว่า “ชุมชนแห่งนี้อยู่ร่วมกันอย่างสันติสุขดี มีการช่วยเหลือครอบครัวนักเรียนที่ลำบากก็ช่วยเหลือสิ่งของต่างๆ ส่วนมากก็กับนักเรียน”^{๑๖๖} สอดคล้องกับตัวแทนชุมชนท่านหนึ่งมองว่า เป็นเรื่องสิทธิของแต่ละบุคคลนับถือศาสนาแตกต่างกัน แต่สังคมจะอยู่ร่วมกันได้ถ้ารู้จักจูนใจช่วยเหลือกัน เห็นได้จาก ฤดูกาลในช่วงฮารีรายอ ชาวพุทธได้เข้าไปร่วมกิจกรรม ร่วมช่วยเหลือ ในเรื่องของงานประเพณีมีสยิดเขามีงานเราก็ไปร่วมบุญ ร่วมกินเลี้ยงน้ำชา^{๑๖๗}

(๒) มุมมองของชาวมุสลิม: มีเสียงสะท้อนที่สอดคล้องกับชาวพุทธถึงมุมมองต่อการอยู่ร่วมกันกับเพื่อนต่างศาสนา กล่าวคือ ความรู้สึกในการเป็นพี่น้องคนไทยด้วยกัน ไม่มีอะไรที่ทำให้ตรงนี้ต้องแยกกัน ดังนั้นเมื่อมีใครเจ็บไข้ได้ป่วยก็พร้อมที่จะให้ความช่วยเหลือเป็นอย่างดี^{๑๖๘} ความรู้สึกร่วมทั้งในแง่ของความรู้สึกยินดี หรือการสูญเสีย โดยเวลาเขาทำบุญทำทานเราก็ไปร่วม เขาเสียชีวิตเราก็ไปร่วม^{๑๖๙} ทั้งนี้ในการไปร่วมนั้นต้องไม่ขัดต่อหลักปฏิบัติทางศาสนา เช่น ไม่ร่วมในช่วงพิธีกรรม

๔.๑.๓.๓ กิจกรรม ประเพณีท้องถิ่นที่เข้าร่วมกัน

ชุมชนบ้านปากพิงมีทัศนคติที่ดีต่อเพื่อนต่างศาสนา โดยมีพื้นฐานการปฏิบัติตนตามหลักศาสนาของตนเป็นพื้นฐานสำคัญแล้ว ปัจจัยหนึ่งที่สำคัญ และเป็นภาพสะท้อนที่สามารถ

^{๑๖๔} สัมภาษณ์ นายสมปอง รัตนะ, ปราชญ์ชุมชนบ้านปากพิง ตำบลปากพูน อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ ๓๑ เดือนพฤษภาคม พ.ศ.๒๕๖๓

^{๑๖๕} สัมภาษณ์ นางสุจินต์ ช่วยสกุล, ข้าราชการครูโรงเรียนวัดไพศาลสถิต ตำบลปากพูน อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ ๓๑ เดือนพฤษภาคม พ.ศ.๒๕๖๓

^{๑๖๖} สัมภาษณ์ นายวิชัย กาญจนสงค์, ครูโรงเรียนยะมาอาตุลอิสลาม ตำบลปากพูน อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ ๓๑ เดือนพฤษภาคม พ.ศ.๒๕๖๓

^{๑๖๗} สัมภาษณ์, นายปริญญา จันทรักดี, ชาวชุมชนบ้านปากพิง ตำบลปากพูน อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ ๓๑ เดือนพฤษภาคม พ.ศ.๒๕๖๓

^{๑๖๘} สัมภาษณ์ นายหวันหมาด ไทรทอง, คอเต็บมัสยิดยะมาอาตุลอิสลาม ตำบลปากพูน อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ ๓๑ เดือนพฤษภาคม พ.ศ.๒๕๖๓

^{๑๖๙} สัมภาษณ์ นายอดุลย์ นิยมเดชา, ปราชญ์ชุมชนบ้านปากพิง ตำบลปากพูน อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ ๓๑ เดือนพฤษภาคม พ.ศ.๒๕๖๓

นำไปถ่ายทอดในการอยู่ร่วมกันในสังคมพหุวัฒนธรรม คือ การทำกิจกรรมร่วมกันกับเพื่อนต่างศาสนา โดยใช้ทั้งกิจกรรมส่วนร่วมและประเพณีวัฒนธรรมไทยมาร่วมเป็นตัวเชื่อมให้ความสัมพันธ์ในชุมชนเกิดความสมานสามัคคี ซึ่งกิจกรรมต่างๆ ที่ชุมชนปากพวยมีร่วมกันระหว่างชาวพุทธและมุสลิม ดังเสียงสะท้อน ดังนี้

“มีหลายอย่าง เช่น การช่วยเหลือกิจกรรมจิตอาสาได้ร่วมกันทั้ง ๒ ศาสนา มีงานศพ ก็ไปร่วม นอกเหนือจากเรื่องของศาสนาที่ไม่สามารถปฏิบัติได้”^{๑๗๐}

“ทำกันตามความสามารถ เลี้ยงวัว เลี้ยงไก่ งานที่ได้ร่วมกันตามธรรมชาติคนโบราณ คืออาบน้ำผู้เฒ่าผู้แก่ ให้ความร่วมมือซึ่งกันและกัน ไม่มีปัจจัยก็ให้น้ำใจสำคัญที่สุด”^{๑๗๑}

“ส่วนใหญ่เป็นงานขึ้นบ้านใหม่ งานแต่งงาน งานบวช งานศพ เขาก็มีการเชิญกันถึงบ้านแล้วมาร่วมกัน เป็นข้อดีของชุมชนเมืองบ้านเรา พูดถึงอิสลามถ้าเรื่องความเคร่งครัดของเขานี้ เรื่องงานบวช งานศพเขาจะไม่เข้า แต่ชุมชนนี้เขาช่วยเหลือกัน ไปมาหาสู่กัน ร่วมกันทำบุญ”^{๑๗๒}

“การแต่งงาน อิสลามเลี้ยงน้ำชา หรือทำบุญที่สุเหร่าเราก็ไปร่วม”^{๑๗๓}

“มีการพัฒนาวัดก็ไปช่วยดูแล เอน้ำไปให้ ยกเว้นงานบวช งานศพ งานแต่งไปได้ปกติทั่วไปช่วยเหลือได้ไม่มาก เพราะอาหารการกินไม่เหมือนกัน แคไปร่วมงาน ไปยินดี”^{๑๗๔}

“ถ้าชุมชนหรือครอบครัวของนักเรียน ถ้ามีงานประเพณีอะไรก็ไปร่วม”^{๑๗๕}

“ไม่มีคำว่าศาสนาเข้ามาเกี่ยวข้อง นั่งร้านน้ำชา พูดคุยสารทุกข์สุกดิบ”^{๑๗๖}

“เป็นการร่วมกิจกรรมจิตอาสาเพื่อพัฒนาชุมชน”^{๑๗๗}

^{๑๗๐} สัมภาษณ์ นายสมญา กาญจนสูง, ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ ๑๑ ตำบลปากพูน อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ ๓๑ เดือนพฤษภาคม พ.ศ.๒๕๖๓

^{๑๗๑} สัมภาษณ์ นายสมปอง รัตนะ, ปราชญ์ชุมชนบ้านปากพวย ตำบลปากพูน อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ ๓๑ เดือนพฤษภาคม พ.ศ.๒๕๖๓

^{๑๗๒} สัมภาษณ์ นายปริญญา จันทรักดี, ชาวชุมชนบ้านปากพวย ตำบลปากพูน อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ ๓๑ เดือนพฤษภาคม พ.ศ.๒๕๖๓

^{๑๗๓} สัมภาษณ์ นางสุจินต์ ช่วยสกุล, ข้าราชการครูโรงเรียนวัดไพศาลสถิต ตำบลปากพูน อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ ๓๑ เดือนพฤษภาคม พ.ศ.๒๕๖๓

^{๑๗๔} สัมภาษณ์ นางสาวจิระพา ชุมศรี, ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน หมู่ที่ ๑๑ ตำบลปากพูน อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ ๓๑ เดือนพฤษภาคม พ.ศ.๒๕๖๓

^{๑๗๕} สัมภาษณ์ นายวิชัย กาญจนสูง, ครูโรงเรียนยะมาอาตุลอิสลาม ตำบลปากพูน อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ ๓๑ เดือนพฤษภาคม พ.ศ.๒๕๖๓

^{๑๗๖} สัมภาษณ์ นายหวันหมาด ไทรทอง, คอเต็บมัสยิดยะมาอาตุลอิสลาม ตำบลปากพูน อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ ๓๑ เดือนพฤษภาคม พ.ศ.๒๕๖๓

กล่าวโดยสรุปว่า ความแตกต่างทางศาสนา ไม่เป็นผลต่อการแสดงออกถึงความมีน้ำใจ การร่วมแบ่งปันทุกข์ สุข ร่วมกันบนฐานความเป็นเพื่อนมนุษย์ การไปมาหาสู่กันจะเป็นเหตุให้เกิดการ แลกเปลี่ยนพูดคุย สร้างความผูกพัน ความใกล้ชิด และการหยิบบินน้ำใจต่อกันยิ่งทำให้สัมพันธ์ทางใจ ยิ่งแน่นแฟ้น สังเกตได้จากการเข้าใจเขา เข้าใจเรา ระหว่างเพื่อนต่างศาสนิกทำให้สามารถปฏิบัติต่อกัน อย่างเอาใจใส่ซึ่งกันและกันทำให้ชุมชนปากพยิงเป็นหนึ่งในพื้นที่ต้นแบบการอยู่ร่วมกันในสังคมพหุ วัฒนธรรม ทั้งนี้ปัจจัยหนึ่งที่ผู้วิจัยเห็นว่ามีส่วนสำคัญอย่างยิ่งต่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุขของชุมชน ปากพยิง กล่าวคือ ผู้นำ ซึ่งมีบทบาทและเป็นตัวอย่างให้กับชุมชน จากการสัมภาษณ์เชิงลึกทั้งตัวผู้นำ ชุมชน ผู้นำทางจิตวิญญาณ ชาวบ้าน ปราชญ์ชาวบ้าน รวมถึงตัวแทนสถานศึกษา แสดงให้เห็นว่า ผู้นำของชุมชนปากพยิงมีผลต่อวิถีการอยู่ร่วมกันของคนในชุมชนด้วยความสงบเรียบร้อยและเป็นสุข ดังจะกล่าวถึงรายละเอียดต่อไป

๔.๑.๓.๔ บทบาทของผู้นำในชุมชน

๑) ปฏิบัติตามหลักคำสอนทางศาสนาปฏิบัติต่อเพื่อนต่างศาสนิกด้วยดี พบว่า ผู้นำชุมชน และผู้นำจิตวิญญาณ ซึ่งเป็นชาวมุสลิม ต่างก็มีทัศนคติในการอยู่ร่วมกันและดูแลเพื่อน ต่างศาสนิก โดยยึดหลักการปฏิบัติตนตามหลักศาสนาของตน และนำหลักคำสอนหรือหลักปฏิบัติ นั้น มาใช้ในการทำหน้าที่เป็นผู้นำที่ทำให้ชุมชนเกิดรักสามัคคีและความปรองดอง ดังเสียงสะท้อนว่า “ตามหลักศาสนาอิสลามภาคบังคับเรียกว่าอียบอย่างครบ ทั้งรูกุลอิสลาม และรูกุลอิหม่าม ทั้งสอง อย่างตนยึดหลักคำสอนของศาสนาที่ให้เคารพสิทธิ์ของทุกคน ทุกเชื้อชาติ ทุกศาสนา เอาตรงนี้เป็นตัว หลักที่ทำให้สามารถอยู่ได้ตรงนี้เป็นเวลายาวนาน ทุกสิ่งทุกอย่างเน้นการระดมความคิดเห็น โดย ไม่ใช้ว่าตนเป็นอิสลามแล้วจะให้อิสลาม แบบนี้ไม่ใช่ ให้หมด เสมอภาคกันหมด เข้าไปในกิจกรรมของ ทุกๆ ศาสนา”^{๑๗๘} นอกจากนี้ผู้นำยังเน้นเรื่องความเป็นธรรมในหมู่บ้าน มีอะไรเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่กัน เน้น ความยุติธรรมเป็นหลัก ไม่ว่าจะเป็นเรื่องกองทุนหมู่บ้าน เช่นครั้งหลังสุดได้งบประมาณทำคันตันท่ เครื่องครัว โต๊ะ เก้าอี้ ก็แบ่งให้คนพุทธ ๕๐ เปอร์เซนต์ อิสลาม ๕๐ เปอร์เซนต์ เป็นเรื่องที่เน้นที่สุดตรงนี้^{๑๗๙} ชาว ไทยพุทธเดือดร้อนชาวมุสลิมก็ไปช่วยเหลือ ชาวไทยมุสลิมอยากได้ความช่วยเหลืออะไร ชาวไทยพุทธ ก็มาให้ความช่วยเหลือเช่นกัน^{๑๘๐} และมีเสียงสะท้อนว่า “ปฏิบัติตามหลักอิสลาม ในทุกวันศุกร์ เนื่องจากผมเป็นคอปก็สอนคนในมัสยิดเน้นถึงความสามัคคี อย่าไปคิดว่าเราคนละศาสนากันแล้ว

^{๑๗๗} สัมภาษณ์ นายวิชัย กาญจนสดุง, ครูโรงเรียนยะมาอาตุลอิสลาม ตำบลปากพูน อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ ๓๑ เดือนพฤษภาคม พ.ศ.๒๕๖๓

^{๑๗๘} สัมภาษณ์ นายสมญา กาญจนสดุง, ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ ๑๑ ตำบลปากพูน อำเภอเมือง จังหวัด นครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ ๓๑ เดือนพฤษภาคม พ.ศ.๒๕๖๓

^{๑๗๙} อ้างแล้ว.

^{๑๘๐} อ้างแล้ว.

จะอยู่ร่วมกันไม่ได้ เรื่องนี้อิสลามห้ามอย่างเด็ดขาด^{๑๘๑} กล่าวโดยสรุป ผู้นำนอกจากปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างของความเป็นศาสนิกที่ดีแล้ว การดูแลชุมชน เน้นเรื่องของหลักความเสมอภาค ความเป็นธรรม การมีจิตเอื้อเฟื้อเพื่อที่ความยุติธรรมต่อทุกศาสนิก ทศนคติและการแสดงของผู้นำจึงเป็นเครื่องคำชูให้ชุมชนเกิดความรักสามัคคีด้วยธรรมาปฏิบัติของผู้นำ

๒) การสร้างพื้นที่การมีส่วนร่วมของชุมชน พบว่า ผู้นำมีบทบาทในการสร้างพื้นที่การมีส่วนร่วมของคนในชุมชน โดยผู้นำชุมชนมีการทำงานเชื่อมประสานกับผู้นำศาสนาทั้งพุทธและอิสลาม การประชุมพูดคุยปรึกษาหารือร่วมกันก่อนลงมือทำกิจการใด ๆ และผู้นำมีการวางตนเป็นกลาง ให้ความเสมอภาคในการดูแลทั้งชาวพุทธ และมุสลิม สิ่งที่ชุมชนสะท้อนถึงตัวผู้นำคือ การที่ผู้นำไม่อคติกับฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง ทำให้ชุมชนอยู่ร่วมกันได้อย่างสันติสุข และชุมชนเกิดความเป็นหนึ่งเดียวกัน นอกจากนี้ยังมีเสียงสะท้อนว่า ในฐานะผู้นำด้วยกันสามารถถกเถียงกันได้ และในขณะเดียวกันผู้นำทางศาสนามีบทบาทสำคัญไม่น้อยกว่าผู้นำชุมชนในฐานะเป็นที่พึ่งทางจิตใจ การขึ้นนำหลักการปฏิบัติตนต่อกันระหว่างเพื่อนต่างศาสนา และมีการร่วมมือระหว่างผู้นำทางการและผู้นำทางจิตวิญญาณที่ทำให้ชุมชนเกิดความสามัคคี ดังเสียงสะท้อนจากผู้นำและชุมชนว่า

มุมมองของผู้นำ: “เมื่อมีกิจกรรมทุกอย่างได้ประชาสัมพันธ์ให้ชาวบ้านได้ไปร่วม ไม่ว่าจะเป็นงานชักพระ งานรดน้ำผู้สูงอายุก็ดึงงบประมาณเข้ามา ในส่วนของงานมัสยิด คนไทยพุทธก็เข้ามาร่วมกันทำบุญกันมากมาย หลาย ๆ อย่างที่ชาวบ้านร่วมด้วยช่วยเหลือกัน เช่น งานบุญ คนตายอิสลามก็ไปงานคนพุทธ คนพุทธก็มาอิสลาม เป็นสิ่งที่น่าภาคภูมิใจ”^{๑๘๒}

มุมมองของปราชญ์ชาวบ้าน: สันติสุขเกิดจากผู้นำต้องร่วมสามัคคีกัน คนหนึ่งคนใดที่ไม่เข้าใจก็ถกเถียงและสอนกัน^{๑๘๓} ที่ผ่านมานำจะทำอะไรก็เข้ามาปรึกษาหารือ หรือไม่ก็ประชุมกัน ต้องคุยกันก่อนจึงทำ^{๑๘๔}

^{๑๘๑} สัมภาษณ์ นายวิชัย กาญจนสงค์, ครูโรงเรียนยะมาอาตุลอิสลาม ตำบลปากพูน อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ ๓๑ เดือนพฤษภาคม พ.ศ.๒๕๖๓

^{๑๘๒} สัมภาษณ์ นายสมญา กาญจนสงค์, ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ ๑๑ ตำบลปากพูน อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ ๓๑ เดือนพฤษภาคม พ.ศ.๒๕๖๓

^{๑๘๓} สัมภาษณ์ นายอดุลย์ นิยมเดชา, ปราชญ์ชุมชนบ้านปากพอง ตำบลปากพูน อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ ๓๑ เดือนพฤษภาคม พ.ศ.๒๕๖๓

^{๑๘๔} สัมภาษณ์ นายสมปอง รัตนะ, ปราชญ์ชุมชนบ้านปากพอง ตำบลปากพูน อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ ๓๑ เดือนพฤษภาคม พ.ศ.๒๕๖๓

มุมมองของชุมชน: “ผู้นำเมื่อมีเรื่องอะไรเกี่ยวกับชุมชนก็จะรับทุกส่วนทั้งไทยพุทธ ไทยมุสลิม”^{๑๘๕} และ “ผู้นำทางศาสนาเป็นจุดสำคัญ เพราะอิสลามมีผู้นำทางจิตวิญญาณ คือ โต๊ะอิหม่าม ศาสนาพุทธ ก็มีผู้เคารพถือทางสังคม เขาสามารถเป็นที่พึ่งได้ อีกอย่างคือ โต๊ะอิหม่ามของเราเป็นผู้ที่ไม่อคติกับฝ่ายหนึ่งฝ่ายใด เลยอยู่กันได้ ส่วนพุทธด้วยกันก็เคยมีปัญหาเรื่องพฤติกรรมของพระสงฆ์แต่ก็พูดคุยกัน เพื่อชี้แนะ หรือแจ้งไปยังส่วนกลางให้มาดูแล”^{๑๘๖}

มุมมองจากครู: “ผู้นำชุมชนและผู้นำศาสนา ทั้ง ๒ คนคอยประสานงานกันดีอยู่แล้ว”^{๑๘๗} ผู้นำต้องวางตัวเป็นกลาง ให้ทุกคนทั้งพุทธและอิสลามรวมตัวกันไม่แยกกัน ทำให้ทุกคนรู้สึกเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน^{๑๘๘} บทบาทผู้นำมีมาก ส่วนใหญ่จะดูแลประสานสร้างความเข้าใจหรือช่วยเหลือในกรณีที่มีปัญหาครอบครัวเรื่องความเดือดร้อนต่าง ๆ^{๑๘๙}

๔.๑.๓.๕ กิจกรรมจิตอาสาและการสร้างเครือข่ายของชุมชน

การมีกิจกรรมจิตอาสาในชุมชนที่นอกจากสะท้อนความร่วมมือไม่ร่วมมือของชุมชนแล้ว ยังสามารถนำมาถอดบทเรียนถึงการทำกิจกรรมร่วมกันเพื่อสังคมโดยความร่วมมือบนฐานความแตกต่างทางศาสนาได้อย่างดีจากกิจกรรมจิตอาสาที่ชุมชนปากพวยได้ร่วมทำทั้งพุทธและอิสลามเพื่อชุมชน และการทำงานระหว่างชุมชน เครือข่ายนอกชุมชน

^{๑๘๕} สัมภาษณ์ นางสาวจิระพา ชุมศรี, ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน หมู่ที่ ๑๑ ตำบลปากพูน อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ ๓๑ เดือนพฤษภาคม พ.ศ.๒๕๖๓

^{๑๘๖} สัมภาษณ์ นายปริญญา จันทระกิตติ, ชาวชุมชนบ้านปากพวย ตำบลปากพูน อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ ๓๑ เดือนพฤษภาคม พ.ศ.๒๕๖๓

^{๑๘๗} สัมภาษณ์ นายวิชัย กาญจนสตัง, ครูโรงเรียนยะมาอาตุลอิสลาม ตำบลปากพูน อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ ๓๑ เดือนพฤษภาคม พ.ศ.๒๕๖๓

^{๑๘๘} สัมภาษณ์ นางสุจินต์ ช่วยสกุล, ข้าราชการครูโรงเรียนวัดไพศาลสถิต ตำบลปากพูน อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ ๓๑ เดือนพฤษภาคม พ.ศ.๒๕๖๓

^{๑๘๙} สัมภาษณ์ นายวิชัย กาญจนสตัง, ครูโรงเรียนยะมาอาตุลอิสลาม ตำบลปากพูน อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ ๓๑ เดือนพฤษภาคม พ.ศ.๒๕๖๓

(๑) กิจกรรมจิตอาสาเครือข่ายพัฒนาชุมชน

การร่วมทำความสะอาด ได้แก่ การทำความสะอาดมัสยิด และพื้นที่สาธารณะ^{๑๙๐} ส่วนมากไปพัฒนามัสยิด วัด แลสวนสาธารณะ มีส่วนร่วมเกือบทุกส่วนรวมถึงลงมือปฏิบัติด้วย^{๑๙๑} นอกจากนี้ในสถานการณ์โควิด-๑๙ ชุมชนปากพวยยังได้มีการรณรงค์โรคโควิด ซึ่งที่นี่เป็นจุดเด่นเรื่องของการคัดกรองผู้คนที่มา เรื่องของการคัดแยกคนที่มาอยู่^{๑๙๒}

การพัฒนาพื้นที่ชุมชนให้น่าอยู่ ได้แก่ กิจกรรมการปลูกต้นไม้ที่หนองข้างต่าย ได้ไปมีส่วนร่วมในการเอาอาหารเอาน้ำไปให้ รวมถึงประชาสัมพันธ์เสียงตามสาย เป็นกิจกรรมร่วมกันที่สนุก^{๑๙๓} การร่วมปลูกหญ้า ถากหญ้า ปลูกต้นไม้ริมห้วย^{๑๙๔} ส่วนใหญ่เป็นเรื่องพัฒนาบริเวณรอบหนองทั้ง ๒ ศาสนาต่างมาช่วยเหลือกัน^{๑๙๕} นอกจากนี้โรงเรียนจะพาเด็กไปขุดลอกคลอง เก็บขยะแถวปากน้ำและป่าโกงกาง ส่วนตัวก็สนับสนุนให้เด็กไปร่วมไปช่วย^{๑๙๖}

การร่วมบริจาคให้ความช่วยเหลือ ได้แก่ การรวมตัวให้ช่วยเหลือผู้ด้อยโอกาส โดยมีตัวแทนชุมชนเป็นแกนนำ เช่น ระดมของบริจาค ผมเป็นหัวเรี่ยวหัวแรง เป็นแรงผลักดันคนหนึ่ง เป็นแนวคิดให้ทุกคนมาช่วยกัน^{๑๙๗} ซึ่งในส่วนนี้มีเสียงสะท้อนในสังคมมุสลิมนอกถ้ามีการระดมทุนก็จะไปช่วย กินน้ำชา บำเพ็ญสาธารณะประโยชน์ เครือข่ายอื่นก็มาช่วยแบบถ้อยทีถ้อยอาศัยกัน^{๑๙๘}

^{๑๙๐} นายวิชัย กาญจนสตังค์ครูโรงเรียนยะมาอาตุลอิสลาม ตำบลปากพูน อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ ๓๑ เดือนพฤษภาคม พ.ศ.๒๕๖๓

^{๑๙๑} นางสาวจิระพา ชุมศรี ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน หมู่ที่ ๑๑ ตำบลปากพูน อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ ๓๑ เดือนพฤษภาคม พ.ศ.๒๕๖๓

^{๑๙๒} สัมภาษณ์ นายปริญญา จันทระกิตติ, ชาวชุมชนบ้านปากพวย ตำบลปากพูน อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ ๓๑ เดือนพฤษภาคม พ.ศ.๒๕๖๓

^{๑๙๓} สัมภาษณ์ นายหวันหามาต ไทรทอง, คอเต็บมัสยิดยะมาอาตุลอิสลาม ตำบลปากพูน อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ ๓๑ เดือนพฤษภาคม พ.ศ.๒๕๖๓

^{๑๙๔} สัมภาษณ์ นายสมปอง รัตนะ, ปราชญ์ชุมชนบ้านปากพวย ตำบลปากพูน อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ ๓๑ เดือนพฤษภาคม พ.ศ.๒๕๖๓

^{๑๙๕} สัมภาษณ์ นายวิชัย กาญจนสตังค์, ครูโรงเรียนยะมาอาตุลอิสลาม ตำบลปากพูน อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ ๓๑ เดือนพฤษภาคม พ.ศ.๒๕๖๓

^{๑๙๖} นางสุจินต์ ช่วยสกุล, ข้าราชการครูโรงเรียนวัดไพศาลสถิต ตำบลปากพูน อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ ๓๑ เดือนพฤษภาคม พ.ศ.๒๕๖๓

^{๑๙๗} สัมภาษณ์, นายปริญญา จันทระกิตติ, ชาวชุมชนบ้านปากพวย ตำบลปากพูน อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ ๓๑ เดือนพฤษภาคม พ.ศ.๒๕๖๓

^{๑๙๘} สัมภาษณ์ นายหวันหามาต ไทรทอง, คอเต็บมัสยิดยะมาอาตุลอิสลาม ตำบลปากพูน อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ ๓๑ เดือนพฤษภาคม พ.ศ.๒๕๖๓

การร่วมช่วยเหลือในงานหรือวันสำคัญ เรื่องจิตอาสาจังหวัดให้ความสำคัญมาก ในหมู่ที่ ๑๑ นี้มีจิตอาสาอยู่หลายท่านทั้งผู้ใหญ่ ครูบาอาจารย์ ในวันสำคัญก็นำชาวบ้านเข้าไปร่วมเกือบทุกๆ ครั้ง^{๑๙๙}

(๓) กิจกรรมเครือข่ายจิตอาสากับชุมชนอื่น

นอกจากชุมชนปากพยิงจะมีกิจกรรมจิตอาสาในชุมชนแล้ว ยังมีกิจกรรมที่ชุมชนทำร่วมกับชุมชนอื่นและเครือข่ายภายนอก ซึ่งมีทั้งส่วนที่เป็นทางการโดยมีหน่วยงานภาครัฐเป็นผู้ขับเคลื่อนกิจกรรมและขอความร่วมมือให้ชุมชนได้เข้าร่วมกิจกรรม เช่น การรณรงค์ยาเสพติด รณรงค์ใช้เลือดออก^{๒๐๐} บางสิ่งบางอย่าง เราก็ต้องให้องค์กรภายนอกเข้ามาเพราะทำเองไม่ได้ เช่น เรื่องยาเสพติด เราอยากให้ที่สาธารณะของเราเป็นที่สำหรับเล่นกีฬาเพื่อแก้ปัญหาหนี้ ซึ่งตอนนี้เทศบาลก็ดำเนินการแล้ว^{๒๐๑} สำหรับการทำงานกับเครือข่ายอื่นนี้มีก้านเป็นประธาน มีโครงการอะไรที่ภาครัฐให้นำมาที่ประสานไปทุกหมู่บ้าน โดยที่ผู้ใหญ่เป็นตัวกลาง^{๒๐๒} กรรมการหมู่บ้าน ผู้ใหญ่ ท้องถิ่นก็ร่วมกัน^{๒๐๓} เครือข่ายจิตอาสากับชุมชนอื่น พบว่า แม้จะมีไม่บ่อยนัก แต่ชุมชนค่อนข้างให้ความสำคัญในการไปร่วมกิจกรรมและให้ความช่วยเหลือ ดังเสียงสะท้อนว่า ชุมชนที่ใกล้เคียงหากเชิญมาก็ร่วมมีการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน^{๒๐๔} “ถ้าเขามีอะไรมาบอกก็ไปทำ บางทีไม่มาบอกแต่รู้ก็จะไป”^{๒๐๕} กิจกรรมระหว่างชุมชนปากพยิงหมู่ ๑๑ ไปร่วมกับฝั่งทางโน้นหมู่ ๖ คล้ายกับเป็นบ้านพี่บ้านน้อง”^{๒๐๖}

^{๑๙๙} สัมภาษณ์ นายสมญา กาญจนสดุง, ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ ๑๑ ตำบลปากพูน อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ ๓๑ เดือนพฤษภาคม พ.ศ.๒๕๖๓

^{๒๐๐} สัมภาษณ์ นางสุจินต์ ช่วยสกุล, ข้าราชการครูโรงเรียนวัดไพศาลสถิต ตำบลปากพูน อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ ๓๑ เดือนพฤษภาคม พ.ศ.๒๕๖๓

^{๒๐๑} อ้างแล้ว.

^{๒๐๒} สัมภาษณ์ นายสมญา กาญจนสดุง, ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ ๑๑ ตำบลปากพูน อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ ๓๑ เดือนพฤษภาคม พ.ศ.๒๕๖๓

^{๒๐๓} สัมภาษณ์ นายวิชัย กาญจนสดุง, ครูโรงเรียนยะมาอาตุลอิสลาม ตำบลปากพูน อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ ๓๑ เดือนพฤษภาคม พ.ศ.๒๕๖๓

^{๒๐๔} สัมภาษณ์ นายวิชัย กาญจนสดุง, ครูโรงเรียนยะมาอาตุลอิสลาม ตำบลปากพูน อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ ๓๑ เดือนพฤษภาคม พ.ศ.๒๕๖๓

^{๒๐๕} สัมภาษณ์ นายสมปอง รัตนะ, ปราชญ์ชุมชนบ้านปากพยิง ตำบลปากพูน อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ ๓๑ เดือนพฤษภาคม พ.ศ.๒๕๖๓

^{๒๐๖} สัมภาษณ์ นายวิชัย กาญจนสดุง, ครูโรงเรียนยะมาอาตุลอิสลาม ตำบลปากพูน อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ ๓๑ เดือนพฤษภาคม พ.ศ.๒๕๖๓

หมู่บ้านหรือตำบลใกล้เคียงก็ไปร่วมทุกกิจกรรม ทั้งหมู่ ๑๒ หมู่ ๓^{๒๐๗} สำหรับชาวพุทธมีการร่วมงาน ประเพณีชุมชนซึ่งมีอยู่ ๘ วัด ตรงนี้หมู่ที่ ๖ บ้านใกล้เคียงติดต่อกันกับหมู่ที่ ๘ ท่าศาลา เมื่อมี กิจกรรมตกแต่งเรือพระ ชาวบ้านที่ไม่มีวัดในละแวกก็ต้องมาช่วยกัน ทำบุญทานไฟ เวียนเทียน คน บ้านใกล้เคียงก็จะมาช่วยกัน วันพระ ก็จะเข้ามา^{๒๐๘}

เห็นได้ว่า แม้ชุมชนปากพยิงจะมีความเอื้อเพื่อเอาใจใส่ต่อชุมชนอื่น นอกเหนือจาก ชุมชนตนเองแล้ว สิ่งที่ผู้วิจัยตั้งข้อสังเกตคือ พลังการรวมตัวกันระหว่างชุมชนเครือข่ายยังไม่เห็นเป็น รูปธรรมที่ชัดเจน ส่วนใหญ่เป็นเรื่องการร่วมมือไปร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ซึ่งหากมีการเชื่อมกิจกรรม เครือข่ายชุมชนจิตอาสาจะเป็นอย่างอื่นหนทางหนึ่งในการขยายพื้นที่สังคมพหุวัฒนธรรมไร้รอยต่อทาง ศาสนาที่เป็นภาพใหญ่และสังคมภายนอกได้เห็นเป็นต้นแบบ ทั้งนี้จากการศึกษาเชิงพื้นที่ชุมชนปากพ ยิง ในประเด็นปัญหาชายแดนใต้ ในฐานะปากพยิงเป็นพื้นที่ปลอดภัยและมีความหลากหลายทาง ศาสนาได้มีเสียงสะท้อนถึงแนวทางการสร้างสังคมพหุวัฒนธรรมไร้รอยต่อทางศาสนา ไวดังนี้

๔.๑.๓.๖ การจัดการปัญหาและความขัดแย้งในชุมชน

พบว่า แม้ว่าเสียงสะท้อนที่ได้รับจากตัวผู้นำ ปราชญ์ชาวบ้าน ชุมชน รวมถึง สถานศึกษา พบว่า ชุมชนปากพยิงแทบไม่เคยมีปัญหาความขัดแย้งในชุมชน จึงเป็นที่น่าสนใจว่าอะไร เป็นเหตุที่ทำให้ไม่เกิดความขัดแย้งที่ถึงแม้ว่าจะมีความแตกต่างทางศาสนาชาวพุทธและมุสลิมอยู่ ร่วมกันโดยสามัคคีธรรม ผู้วิจัยพบว่า สันติวิธีเป็นเครื่องมือที่ผู้นำ และชุมชน นำมาใช้ ในการทำงาน และอยู่ร่วมกันในชุมชน ได้แก่ การประชุมที่มีชุมชนมารับทราบและมีส่วนร่วมจากทั้งสองศาสนา และ การมีกติการ่วมกันในการเคารพเสียงส่วนใหญ่จากที่ประชุม และหากมีปัญหาข้อถกเถียงทางความคิด ก็จะเปิดพื้นที่ให้ผู้เกี่ยวข้องได้มาพบปะหารือ และร่วมหาข้อสรุปที่เป็นจุดตรงกลางร่วมกันที่สามารถ เดินไปด้วยกันได้ ซึ่งผู้นำชุมชน ผู้นำจิตวิญญาณมีผลในแง่ของการวางตัวเป็นกลาง และร่วมคิดแก้ไข เพื่อให้ชุมชนรักสามัคคี ดังเสียงสะท้อนว่า

“ชุมชนไม่มีปัญหา ส่วนใหญ่ไม่มีปัญหาเพราะการวางตัวของผู้นำชุมชนจะเข้ากัน ได้หมด”^{๒๐๙}

^{๒๐๗} สัมภาษณ์ นางสาวจิระพา ชุมศรี, ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน หมู่ที่ ๑๑ ตำบลปากพูน อำเภอเมือง จังหวัด นครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ ๓๑ เดือนพฤษภาคม พ.ศ.๒๕๖๓

^{๒๐๘} สัมภาษณ์, นายปริญญา จันทรักดี, ชาวชุมชนบ้านปากพยิง ตำบลปากพูน อำเภอเมือง จังหวัด นครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ ๓๑ เดือนพฤษภาคม พ.ศ.๒๕๖๓

^{๒๐๙} สัมภาษณ์ นางสาวจินต์ ช่วยสกุล, ข้าราชการครูโรงเรียนวัดไพศาลสถิต ตำบลปากพูน อำเภอ เมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ ๓๑ เดือนพฤษภาคม พ.ศ.๒๕๖๓

“เรื่องการแก้ไขเป็นหน้าที่ของผู้หลักผู้ใหญ่กันอยู่แล้ว มีมติดังไรก็เห็นชอบไปอย่างนั้น”^{๒๑๐}

“ขัดแย้งก็มีบ้าง เดินคนละทาง เป็นหน้าที่ของผู้ใหญ่จะช่วยจะแก้กัน”^{๒๑๑}

“ปัญหามี แต่ไม่มาก ส่วนมากเป็นการมีแนวคิดที่แตกต่างไป ก็ใช้วิธีการนัดกันมาแล้วหาข้อสรุปกัน แล้วหาจุดตรงกลางให้ได้ เช่น การมีงบประมาณมาแล้วจะจัดกิจกรรมเพื่อจัดสรรให้เท่ากัน ลงตัว พอดี”^{๒๑๒}

กล่าวโดยสรุปคือ กระบวนการค้นพื้นฐานของคนในชุมชนปากพยิงมาจากความสัมพันธ์ในอดีตอันยาวนาน การช่วยเหลือเกื้อกูลกันระหว่างชาวพุทธ มุสลิม คนในชุมชนต่างก็ยึดหลักปฏิบัติตามคำสอนศาสนา ไม่เบียดเบียน แบ่งปัน เคารพให้เกียรติ และมีกิจกรรมที่ทำให้คนในชุมชนมีส่วนร่วมกัน ทั้งในการร่วมคิด ร่วมทำ และรับผลที่มีความเสมอภาค เป็นธรรม ผู้นำมีส่วนสำคัญในการทำให้ชุมชนเกิดรักสามัคคี ด้วยบริบทท้องถิ่นสังคมในชุมชนปากพยิงยังใช้สันติวิธีเป็นวิถีแห่งสันติในการแก้ปัญหา โดยการหันหน้าพูดคุยกัน และผู้นำมีความเป็นกลางสร้างศรัทธาให้ชุมชน เชื่อถือ เสียงสะท้อนถึงความภูมิใจของชุมชนในความเป็นพื้นที่สันติสุขแม้จะมีความแตกต่างทางศาสนา สิ่งที่มีความสอดคล้องกับการศึกษาชุมชนที่ผ่านมา คือ การที่ต่างคนต่างรู้บริบทของเพื่อนต่างศาสนา รู้หลักปฏิบัติต่อกัน ขอบเขตการแสดงถึงน้ำใจและการเห็นอกเห็นใจให้ความช่วยเหลือที่ไม่ขัดต่อหลักศาสนาทำให้ชุมชนปากพยิงเป็นอีกหนึ่งพื้นที่ที่เป็นสังคมพหุวัฒนธรรมไร้รอยต่อทางศาสนาอีกหนึ่งพื้นที่ในจังหวัดนครศรีธรรมราช

๔.๑.๔. ชุมชนบ้านโพธิ์เสด็จ

๔.๑.๔.๑ เรื่องเล่าจากชุมชน

(๑) ประวัติและความเป็นมา

ชุมชนบ้านโพธิ์เสด็จจะมีบริบทที่แตกต่างจากสามชุมชนที่ผ่านมา เพราะมีการอยู่ร่วมกันของชาวพุทธ คริสต์ และอิสลาม ด้วยบริบทของชุมชนเมืองเมื่อกล่าวถึงประวัติความเป็นมาของชุมชนจะไม่ได้รับข้อมูลสะท้อนกลับถึงบริบทนี้ แต่อย่างไรก็ตามเมื่อกล่าวถึงสภาพปัจจุบัน มีเสียงสะท้อนว่า จำนวนประชากรคริสตชนในนครศรีธรรมราชมีไม่มาก ไม่ได้อยู่รวมกันในชุมชน ไม่ได้อยู่

^{๒๑๐} สัมภาษณ์ นายวิชัย กาญจนสดุ้ง, ครูโรงเรียนยะมาอาตุลอิสลาม ตำบลปากพูน อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ ๓๑ เดือนพฤษภาคม พ.ศ.๒๕๖๓

^{๒๑๑} สัมภาษณ์ นายสมปอง รัตนะ, ปราชญ์ชุมชนบ้านปากพยิง ตำบลปากพูน อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ ๓๑ เดือนพฤษภาคม พ.ศ.๒๕๖๓

^{๒๑๒} สัมภาษณ์ นายปริญา จันทระภักดี, ชาวชุมชนบ้านปากพยิง ตำบลปากพูน อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ ๓๑ เดือนพฤษภาคม พ.ศ.๒๕๖๓

ที่นี้หมด อยู่ปีกรอบนอกออกไป ต้องเดินทางมา ไม่ได้อยู่แค่ละแวกนี้ รูปแบบชีวิตของคริสตชนที่นี่ หลากหลายมาก ค่อนข้างมีความเป็น International เพราะว่ามีคนไทย พม่า ไนจีเรีย อังกฤษ อินเดีย ฟิลิปปินส์ ซึ่งอัตราส่วนพอๆ กัน เหมือนเขานี้ที่มีการประกอบพิธีกรรมประจำวันอาทิตย์ ด้วยสถานการณ์โควิดทำให้ทำกันเป็นกลุ่มเล็ก ๆ แต่ไม่ก็คนที่มีความใจศรัทธา ในบรรยากาศของการเว้นระยะห่าง เพื่อป้องกัน ก็ยังมีการประกอบพิธีกรรม ๓ ภาษา ไทย พม่า และอังกฤษ ในขณะที่เสี่ยงสะท้อนจากชาวพุทธว่า ชุมชนบ้านโพธิ์เสด็จเป็นชุมชนที่หนาแน่น มีประชาชนจำนวนมาก แต่ว่าการเป็นอยู่ถ้าดูแบบโดยรวมชุมชนก็มีความเข้มแข็งพอสมควร ดูได้จากกิจกรรมต่าง ๆ ที่วัดจะมี ญาติโยมมาร่วมกันมาก ไม่ว่าจะเป็นกิจกรรมบุญก็ดี หรือในวัดมีกิจกรรมซ่อมแซมหรือพัฒนา ญาติโยมจะรวมตัวกันมาช่วยออกแรง มีข้าวปลาอาหารทำมาเลี้ยงกันเองโดยที่วัดไม่ต้องเสียค่าใช้จ่ายใด ๆ”^{๒๑๓}

(๒) วิธีการดำรงชีพของชุมชน

รูปแบบอาชีพก็แตกต่างกัน มีทั้งครูอาจารย์ แม่บ้านพ่อบ้าน เอกชน อาชีพส่วนตัว ทำสวนทำไร่ หลากหลายมาก วิถีชีวิตชุมชนก็อยู่กันแบบที่แบบนึ่ง การมาโบสถ์ก็มาเพื่อขอพร ขอพลังชีวิต ขอพลังใจ ยิ่งสถานการณ์ปัจจุบันนี้ก็ต้องยอมรับว่าด้วยภาวะกดดันทั้งเรื่องเศรษฐกิจ ทั้งสถานการณ์ต่าง ๆ ทั้งรูปแบบชีวิตต่าง ๆ นี้กระทบหมด ไม่ใช่แต่เพียงเรื่องปากท้อง เมื่อรูปแบบชีวิต^{๒๑๔} คนในชุมชนมีการแบ่งเป็นหัวหน้าชุมชน และชาวบ้านสมาชิกในชุมชน ทุกคนเข้ากันสามัคคีกันดี มีการรวมกลุ่มทำอาชีพผลิตภัณฑ์กะลามะพร้าว เริ่มต้นตั้งแต่ปี ๒๕๕๙ จนถึงเดี๋ยวนี้ มีการส่งขายต่างประเทศ ต่างจังหวัด ต่างชุมชน ส่งออกข้างนอก^{๒๑๕}

(๓) จุดเด่นที่ภาคภูมิใจของชุมชน

ผลิตภัณฑ์ฝีมือท้องถิ่น: มีศิลปวัฒนธรรมหลายอย่างเพราะคนอยู่ร่วมกันหลายครอบครัว ในชุมชนก็มีศิลปะต่าง ๆ ที่เป็นอาชีพ เช่น การทำถม ผ้าบาติกบ้างที่รวมตัวกันทำหลายอย่าง^{๒๑๖} ภูมิปัญญาท้องถิ่นเรื่องกะลามะพร้าวมาเป็นอันดับหนึ่ง^{๒๑๗} กระเป๋าย่านลิเกา เป็น

^{๒๑๓} สัมภาษณ์ พระราชวิสุทธิกวี เจ้าคณะจังหวัดนครศรีธรรมราช ธ. เจ้าอาวาสวัดโพธิ์เสด็จ, ชุมชนบ้านโพธิ์เสด็จ ตำบลโพธิ์เสด็จ อำเภอมะนัง จังหวัดนครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ ๑ เดือนมิถุนายน พ.ศ.๒๕๖๓

^{๒๑๔} สัมภาษณ์ นายวิโรจน์ เลิศทองศักดิ์ เจ้าอาวาสโบสถ์พระมารดาพระศาสนจักร, ชุมชนบ้านโพธิ์เสด็จ ตำบลโพธิ์เสด็จ อำเภอมะนัง จังหวัดนครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ ๑ เดือนมิถุนายน พ.ศ.๒๕๖๓

^{๒๑๕} สัมภาษณ์นางวาสนา ไตรวาริน ปราชญ์ชุมชนบ้านโพธิ์เสด็จ, ชุมชนบ้านโพธิ์เสด็จ ตำบลโพธิ์เสด็จ อำเภอมะนัง จังหวัดนครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ ๑ เดือนมิถุนายน พ.ศ.๒๕๖๓

^{๒๑๖} สัมภาษณ์ พระราชวิสุทธิกวี, เจ้าคณะจังหวัดนครศรีธรรมราช ธ. เจ้าอาวาสวัดโพธิ์เสด็จ, ชุมชนบ้านโพธิ์เสด็จ ตำบลโพธิ์เสด็จ อำเภอมะนัง จังหวัดนครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ ๑ เดือนมิถุนายน พ.ศ.๒๕๖๓

ผลิตภัณฑ์ที่ทำกันเองในชุมชน ได้รับการสืบทอดมาจากพ่อสู่ลูก เป็นสิ่งที่หาดูยาก ละเอียด^{๒๑๘} ภูมิปัญญาท้องถิ่นประเภทผลิตภัณฑ์ย่านลิเภาและกะลามะพร้าว ชุมชนเพิ่งตั้งได้ไม่นาน^{๒๑๙} ภูมิปัญญาท้องถิ่นมีที่ขึ้นชื่อคือผลิตภัณฑ์ย่านลิเภา และกะลามะพร้าว ชุมชนนี้เป็นชุมชนชื่อสันติสุขเพราะอยู่รวมกันด้วยความสันติสุข เดิมนั้นมีชมรมคนทำความดีเป็นศูนย์รวมของชุมชนสันติสุข ช่วยเหลือกันทุก ๆ ครั้ง^{๒๒๐}

ประเพณีวัฒนธรรมที่เข้มแข็ง: เป็นของศาสนาพุทธ เกี่ยวกับการลากพระ เพราะมีการประกวดส่วนมากจะได้รางวัลชนะเลิศ^{๒๒๑} มีวัดโพธิ์เสด็จ มีพ่อท่านชม เป็นเจ้าอาวาส มีแหล่งชุมชนปลูกเห็ด ทำผ้าบาติก ช่วยกันทำเป็นกลุ่ม^{๒๒๒}

ชุมชนน่าอยู่มีความสงบสันติ: โดยรวมแล้วต้องยอมรับว่าชุมชนละแวกนี้ค่อนข้างสงบ มีสันติภาพ อยู่ร่วมกันแบบโอภาปราศรัยเกื้อกูลกัน แม้ว่าพวกเราเองจะอยู่ต่างที่ต่างทางต่างอาชีพต่างที่มาต่างครอบครัว แต่มีความสมัครสมาน เอื้ออาทร ช่วยเหลือกัน อย่างเวลาเสร็จพิธีขอพรพระเสร็จแล้วก็ไม่ได้รีบแยกย้ายกลับบ้าน แต่ทุกคนมีความสุขที่จะอยู่ที่นี่ด้วยกัน หัวเราะ พูดคุย นั่งเล่น เฮฮากัน บางครั้งก็หิวกับข้าวมาจากบ้าน ซึ่งไม่เคยมีเงื่อนไข แล้วก็มาแบ่งกันกินทั้งคนไทยคนต่างชาติ หัวเราะ มีความสุข เด็ก ๆ วิ่งเล่น มันก็สะท้อนบรรยากาศรอบ ๆ นี้ ก่อนหน้านั้นชาวบ้านละแวกนี้พอตกเย็นก็จะมาเดินมาวิ่งออกกำลังกาย แม้ว่าพื้นที่ไม่ได้กว้างขวางมากนักก็พอได้วิ่งได้ออกกำลังกาย แม้แต่ช่วงโควิด หลายบ้านละแวกนี้ก็เครียด ก็มานั่งเล่น เพราะที่นี้โล่ง ปลอดภัย ปลอดภัย มีความสุข อบอุ่นดี^{๒๒๓}

^{๒๑๗} สัมภาษณ์ นางวาสนา ไตรวาริน ปราชญ์ชุมชนบ้านโพธิ์เสด็จ, ชุมชนบ้านโพธิ์เสด็จ ตำบลโพธิ์เสด็จ อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ ๑ เดือนมิถุนายน พ.ศ.๒๕๖๓

^{๒๑๘} สัมภาษณ์ นางจำปา แป่มจำนงค์, ปราชญ์ชุมชนบ้านโพธิ์เสด็จ, ตำบลโพธิ์เสด็จ อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ ๑ เดือนมิถุนายน พ.ศ.๒๕๖๓

^{๒๑๙} สัมภาษณ์ นายบุญฤทธิ์ รักษ์บางบุรณ์, คณะกรรมการชุมชนโพธิ์เสด็จ ตำบลโพธิ์เสด็จ อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ ๑ เดือนมิถุนายน พ.ศ.๒๕๖๓

^{๒๒๐} สัมภาษณ์ นายสถิตย์ ชังขาว ประธานชุมชนโพธิ์เสด็จ, ชุมชนบ้านโพธิ์เสด็จ ตำบลโพธิ์เสด็จ อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ ๑ เดือนมิถุนายน พ.ศ.๒๕๖๓

^{๒๒๑} สัมภาษณ์ นายอดิษฐ์ อิสลาม, คณะกรรมการมัสยิดนุรุอิสลาม, ชุมชนบ้านโพธิ์เสด็จ ตำบลโพธิ์เสด็จ อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ ๑ เดือนมิถุนายน พ.ศ.๒๕๖๓

^{๒๒๒} สัมภาษณ์ นางสาวจันทิมา คูบุญ, ผู้แทนผู้บริหารศูนย์พัฒนาเด็กเล็กบ้านโพธิ์เสด็จ, ตำบลโพธิ์เสด็จ อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ ๑ เดือนมิถุนายน พ.ศ.๒๕๖๓

^{๒๒๓} สัมภาษณ์ นายวิโรจน์ เลิศทนต์ศักดิ์ เจ้าอาวาสโบสถ์พระมารดาพระศาสนจักร, ชุมชนบ้านโพธิ์เสด็จ ตำบลโพธิ์เสด็จ อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ ๑ เดือนมิถุนายน พ.ศ.๒๕๖๓

๔.๑.๔.๒ กระบวนทัศน์พื้นฐานการอยู่ร่วมกันของชุมชน

(๑) วิธีการปฏิบัติตนของคนในชุมชน

สำหรับชาวพุทธ ไปวัดประจำทุกวันพระ ไปฟังเทศน์ ฟังธรรม งานวัดมีอะไรก็จะไปช่วยบริการทุกสิ่งทุกอย่างที่ทำได้^{๒๒๔} ยึดหลักศีล ๕ ศีล ๘^{๒๒๕} ใช้สามัคคีธรรม เราจะอยู่ได้ทุกศาสนาด้วยความสามัคคี อยู่ด้วยกันอย่างมีความสุข ประพฤติไปตามแต่ละศาสนาที่แต่ละศาสนา แต่เรายังมีความรักความผูกพันเหมือนกับศาสนาเดียวกัน^{๒๒๖} สำหรับชาวมุสลิม ตามปกติของอิสลาม เช่น ไปละหมาด ช่วงนี้เดือนถือศีลอด วันนี้เป็นวันรายอ พบปะญาติพี่น้อง^{๒๒๗} สำหรับชาวคริสต์ หลักปฏิบัติของคริสต์ตั้งอยู่บนพื้นฐานของความรัก คำสอนที่เป็นหัวใจหลักที่พระเยซูเจ้าสอนกับพวกเรา คือ มีความรัก รักเพื่อนพี่น้อง เหมือนรักตนเอง รักแม้กระทั่งศัตรู ไม่ใช่แค่ดีกับคนที่แค่เขาดีต่อเรา แม้แต่ศัตรูของเรา เราก็ต้องพยายามดีด้วย ท่านยังกระซอกทำหายพี่น้องชาวคริสต์ว่า ถ้าถูกตบแก้มข้างหนึ่ง ให้หันอีกข้างหนึ่งให้เขาตบ ไม่ใช่เพื่อประชดประชัน แต่ว่าเป็นคำอุปมา อุปมัยเปรียบเทียบว่าให้เราใจกว้าง หมายถึงความรักของเรานี้ต้องเข้มแข็ง เราต้องใจเด็ดขาดจริง ๆ ในเรื่องของความรักมีคนถามว่าเราต้องให้อภัยกี่ครั้งดี ๗ ครั้งพอไหม ท่านตอบว่า ๗ ครั้ง คุณ ๗๐ คุณ ๗๐ คำสอนพระเยซูให้เราอยู่ด้วยความรัก ใจกว้าง มีเมตตา พร้อมจะให้อภัย ไม่ว่าจะเป็นใครก็แล้วแต่ที่ติดตามคำสอนของพระเยซูก็มีแต่ความรัก เมตตา ให้อภัย^{๒๒๘}

(๒) ทศนคติในการอยู่ร่วมกันกับเพื่อนต่างศาสนา

มุมมองของชาวคริสต์ สะท้อนว่า ดีใจ ชื่นชมในความหลากหลาย แต่มีความเป็น Unity เหมือนกับสายรุ้งที่เชื่อมต่อกันจากมุมหนึ่งไปสู่อีกมุมหนึ่ง สายรุ้งนี้มีความสวยงาม เพราะมีถึง ๗ สี แต่ในความแตกต่างกันก็รวมกันเป็นหนึ่งเดียว ดังาม สายรุ้งนั้นก็ทาบทอดจากฝั่งหนึ่งไปยังอีกฝั่งหนึ่ง บางที่เราเปรียบสายรุ้งเป็นดั่งสะพานแห่งความรักที่เชื่อมต่อกันมนุษยชาติ ความหลากหลายความแตกต่างนี้ เป็นอะไรที่ต้องชื่นชม ต้องยินดี ความแตกต่างนี้ไม่ได้เป็นอะไรที่เพื่อชิงดี ชิงเด่น แต่ความ

^{๒๒๔} สัมภาษณ์นางวาสนา ไตรวาริน ปราชญ์ชุมชนบ้านโพธิ์เสด็จ, ชุมชนบ้านโพธิ์เสด็จ ตำบลโพธิ์เสด็จ อำเภอมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ ๑ เดือนมิถุนายน พ.ศ.๒๕๖๓

^{๒๒๕} สัมภาษณ์ นางฐานิดา สุทัศน์โชคชัย ผู้แทนผู้บริหารโรงเรียนมารีพิทักษ์ศึกษา, ชุมชนบ้านโพธิ์เสด็จ ตำบลโพธิ์เสด็จ อำเภอมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ ๑ เดือนมิถุนายน พ.ศ.๒๕๖๓

^{๒๒๖} สัมภาษณ์ นายสถิตย์ ชังขาว ประธานชุมชนโพธิ์เสด็จ, ชุมชนบ้านโพธิ์เสด็จ ตำบลโพธิ์เสด็จ อำเภอมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ ๑ เดือนมิถุนายน พ.ศ.๒๕๖๓

^{๒๒๗} สัมภาษณ์ นายอดิษฐ์ อิสลาม, คณะกรรมการมัสยิดนุรุลอิสลาม, ชุมชนบ้านโพธิ์เสด็จ ตำบลโพธิ์เสด็จ อำเภอมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ ๑ เดือนมิถุนายน พ.ศ.๒๕๖๓

^{๒๒๘} สัมภาษณ์ นายวิโรจน์ เลิศทนต์ศักดิ์ เจ้าอาวาสโบสถ์พระมารดาพระศาสนจักร, ชุมชนบ้านโพธิ์เสด็จ ตำบลโพธิ์เสด็จ อำเภอมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ ๑ เดือนมิถุนายน พ.ศ.๒๕๖๓

แตกต่างกันนั้นเป็นความแตกต่างเพื่อความความสุขของแต่ละบุคคลแต่ละความชอบ แต่ละความเชื่อ ทุกๆ ศาสนานั้นที่ต่างกันอย่างนี้แต่ก็นำไปสู่เป้าหมายเดียวกัน คือสิ่งดีงาม^{๒๒๙}

มุมมองของชาวพุทธ สะท้อนว่า รู้สึกภูมิใจ ว่าแต่ละคนแต่ละภาษา มีหลายอาชีพ มีหลายศาสนาที่ได้อยู่กันได้ รวมกันได้ ทั้งคริสต์ พุทธ อิสลาม ไม่มีการขัดแย้ง เถียง ทะเลาะกัน อะไรที่พอจะให้เขาได้ก็เอื้อเพื่อแผ้วแผ่แบ่งปันให้เขา^{๒๓๐} อยู่กันด้วยความสงบเรียบร้อยดี อย่างที่บอกว่า เวลาที่มีกิจกรรมต่าง ๆ อย่างว่าแต่พุทธเลย อิสลามก็เข้ามาช่วย เหมือนมีงานบำเพ็ญบุญกุศลอดีตเจ้าอาวาส ก็มีชาวไทยอิสลามก็มาร่วมด้วย ก็ถือว่าอยู่กันด้วยการช่วยเหลือเกื้อกูลกัน^{๒๓๑} เพราะทุกศาสนาสอนให้เป็นคนดีทั้งนั้น บางครั้งเรานั่งกินกาแฟกับอิสลามและคริสต์เป็นเรื่องปกติ^{๒๓๒}

มุมมองของชาวมุสลิม สะท้อนว่า ทำให้เรารู้จักกันมากขึ้นหลายศาสนา ต่างศาสนาก็ช่วยเหลือตลอด ต่างคนต่างช่วยเหลือกัน เมื่อใครเดือดร้อน มีงานวัด อิสลามก็ไปช่วย มีงานสุเหร่า พุทธก็มาช่วย^{๒๓๓}

๔.๑.๔.๓ กิจกรรม ประเพณีท้องถิ่นที่ทำร่วมกัน

คนในชุมชนโพธิ์เสด็จมีการดำเนินชีวิตและมีกิจกรรมที่ทำร่วมกันระหว่างคนในชุมชนอย่างหลากหลาย กิจกรรมส่วนใหญ่จะเกิดจากการร่วมมือ ร่วมแรงร่วมใจกัน ไม่มีการแบ่งแยกตามศาสนา แต่จะร่วมพิธีหรืองานตามขอบเขตที่ตนเองสามารถพึงกระทำได้ตามหลักปฏิบัติของศาสนาของตน ดังที่คนในชุมชนได้ร่วมกันสะท้อนความคิด ดังนี้

เทศกาลสงกรานต์ก็เข้าไปร่วม เข้าไปช่วยกันในวัน ถ้ามีสัปดาห์มีงานก็เข้าไปช่วยกัน ด้วยการประกาศบอกว่ามีงานมีสัปดาห์ ให้มาช่วยกันทำบุญ^{๒๓๔}

^{๒๒๙} สัมภาษณ์ นายวิโรจน์ เลิศทองศักดิ์ เจ้าอาวาสโบสถ์พระมารดาพระศาสนจักร, ชุมชนบ้านโพธิ์เสด็จ ตำบลโพธิ์เสด็จ อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ ๑ เดือนมิถุนายน พ.ศ.๒๕๖๓

^{๒๓๐} สัมภาษณ์นางวาสนา ไตรวาริน ประชาญ์ชุมชนบ้านโพธิ์เสด็จ, ชุมชนบ้านโพธิ์เสด็จ ตำบลโพธิ์เสด็จ อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ ๑ เดือนมิถุนายน พ.ศ.๒๕๖๓

^{๒๓๑} สัมภาษณ์ พระราชวิสุทธิกวี, เจ้าคณะจังหวัดนครศรีธรรมราช ธ. เจ้าอาวาสวัดโพธิ์เสด็จ, ชุมชนบ้านโพธิ์เสด็จ ตำบลโพธิ์เสด็จ อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ ๑ เดือนมิถุนายน พ.ศ.๒๕๖๓

^{๒๓๒} สัมภาษณ์ นายอดิษฐ์ อิสลาม, คณะกรรมการมัสยิดนุรุลออิสลาม, ชุมชนบ้านโพธิ์เสด็จ ตำบลโพธิ์เสด็จ อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ ๑ เดือนมิถุนายน พ.ศ.๒๕๖๓

^{๒๓๓} สัมภาษณ์ นายอดิษฐ์ อิสลาม, คณะกรรมการมัสยิดนุรุลออิสลาม, ชุมชนบ้านโพธิ์เสด็จ ตำบลโพธิ์เสด็จ อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ ๑ เดือนมิถุนายน พ.ศ.๒๕๖๓

^{๒๓๔} สัมภาษณ์นางสาวจันทิมา คูบุญ ผู้แทนผู้บริหารศูนย์พัฒนาเด็กเล็กบ้านโพธิ์เสด็จ, ชุมชนบ้านโพธิ์เสด็จ ตำบลโพธิ์เสด็จ อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ ๑ เดือนมิถุนายน พ.ศ.๒๕๖๓

ในระดับจังหวัดก็มีประเพณีสงกรานต์ แห่นางดาน เดือนสิบ อิสลามก็เข้าร่วมได้ ส่วนในชุมชนเมื่อมีกิจกรรมในวันสงกรานต์ที่ลานชุมชน ต่างศาสนาก็เข้ามาทำกิจกรรมเหมือนคนพุทธทำแต่เขาไม่ไหว้พระ^{๒๓๕}

เรารู้จักกันมากขึ้นหลายศาสนา ต่างศาสนาก็ช่วยเหลือตลอด ต่างคนต่างช่วยเหลือกัน เมื่อใครเดือดร้อน มีงานวัด อิสลามก็ไปช่วย มีงานสุเหร่า พุทธก็มาช่วย ส่วนมากจะช่วยเหลือกันได้ ส่วนใหญ่จะช่วยเรื่องน้ำพักน้ำแรง มีงานศพก็ไปร่วมแสดงความเสียใจ^{๒๓๖}

มีอะไรก็ไปร่วมของวิถีพุทธจะเป็นความรื่นเริง เช่น ส่งตายาย งานแห่อะไรก็ไปเที่ยว ไปร่วม หรือว่าเวลาเราจัดคริสต์มาส มีงานช่วงความรื่นเริง คนในละแวกนี้ก็จะมากันเต็มไปหมดทั้งพุทธ ทั้งอิสลาม ก็ทานเลี้ยงด้วยกัน สนุกด้วยกัน แม้แต่ ผอ.โรงเรียนละแวกนี้ก็มาร่วมกับเรา^{๒๓๗}

ทุกคนอยู่ในขอบเขตของศาสนาของตัวเอง ทุกคนสามารถใช้ชีวิตร่วมกันได้อย่างสันติสุข โรงเรียนมีครบทั้งพุทธ คริสต์ อิสลาม ถ้าหากที่โบสถ์มีงานของศาสนาคริสต์เราก็ไปช่วยเล็กๆ น้อยๆ เวลา มีงานครูก็จะไปช่วย^{๒๓๘}

ประเพณีลากพระ แห่เทียนพรรษา ถ้าลากพระก็จะมีคุณครูที่เป็นอิสลามเป็นกำลังใจให้^{๒๓๙}

๔.๑.๔.๔ บทบาทของผู้นำในชุมชน

๑) การดูแลเอาใจใส่โดยเข้าใจหลักศาสนา ดังเสียงสะท้อนว่า เมื่อชุมชนมีการแจกอาหารก็จะแจกจำพวกไก่เพื่อให้อิสลามทานได้ โบสถ์คริสต์ก็แจกของให้เด็กๆ ทัวไป อิสลามเวลาออก

^{๒๓๕} สัมภาษณ์ นางวาสนา ไตรวาริน ปราชญ์ชุมชนบ้านโพธิ์เสด็จ, ชุมชนบ้านโพธิ์เสด็จ ตำบลโพธิ์เสด็จ อำเภอมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ ๑ เดือนมิถุนายน พ.ศ.๒๕๖๓

^{๒๓๖} สัมภาษณ์ นายอดิษฐ์ อิสลาม คณะกรรมการมัสยิดนุรุลอิสลาม, ชุมชนบ้านโพธิ์เสด็จ ตำบลโพธิ์เสด็จ อำเภอมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ ๑ เดือนมิถุนายน พ.ศ.๒๕๖๓

^{๒๓๗} สัมภาษณ์ นายวิโรจน์ เลิศทองศักดิ์ เจ้าอาวาสโบสถ์พระมารดาพระศาสนจักร, ชุมชนบ้านโพธิ์เสด็จ ตำบลโพธิ์เสด็จ อำเภอมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ ๑ เดือนมิถุนายน พ.ศ.๒๕๖๓

^{๒๓๘} สัมภาษณ์ นางฐานิดา สุทัศนโชคชัย ผู้แทนผู้บริหารโรงเรียนมารีพิทักษ์ศึกษา, ชุมชนบ้านโพธิ์เสด็จ ตำบลโพธิ์เสด็จ อำเภอมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ ๑ เดือนมิถุนายน พ.ศ.๒๕๖๓

^{๒๓๙} สัมภาษณ์ นางฐานิดา สุทัศนโชคชัย ผู้แทนผู้บริหารโรงเรียนมารีพิทักษ์ศึกษา, ชุมชนบ้านโพธิ์เสด็จ ตำบลโพธิ์เสด็จ อำเภอมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ ๑ เดือนมิถุนายน พ.ศ.๒๕๖๓

บวชก็ทำอาหารแจกให้ชาวพุทธ ชาวคริสต์^{๒๔๐} ถ้าใครเดือดร้อน ผู้นำชุมชน ผู้ใหญ่ก็จะมาช่วย เมื่อมีภัยพิบัติต่าง ๆ ผู้นำชุมชนก็จะมาช่วย ผู้ยากจนเขาก็จะช่วย^{๒๔๑}

๒) การส่งต่อความคิด ส่งต่อท่าที สร้างทัศนคติ มุมมองชีวิตให้กับสมาชิกทุกคน ว่าสิ่งสำคัญไม่ใช่แค่การมาขอพรจากพระ เรามาขอพลังชีวิต สิ่งสำคัญคือเราต้องมีชีวิตที่เป็นพลังให้คนอื่น ส่งต่อความรักที่ดี ด้วยกิจการ ที่เราทำได้ด้วยชีวิตที่โอภาปราศรัย เป็นมิตร เป็นเพื่อน^{๒๔๒}

๓) การให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาชุมชน ดังเสียงสะท้อนว่า ส่วนใหญ่ ผู้นำชุมชนก็จะเรียกชาวบ้านมาประชุมกันเพื่อเสนอแนวความคิดช่วยกันแก้ไข เคยมีส่วนร่วม เช่น เรื่องขยะมูลฝอย พอเราเสนอเรื่องนี้ก็มีการช่วยกันจัดการกับปัญหาจนที่สุดสามารถแก้ปัญหาได้^{๒๔๓}

๔) ความจริงใจใส่ใจโดยไม่แบ่งแยก ดังเสียงสะท้อนว่า เราเป็นผู้นำไปดูแลไป เกี่ยวข้องโดยตรงกับวัดโพธิ์เสด็จ รักวัดเหมือนรักบ้าน รักการงานเหมือนชีวิต รักลูกศิษย์เหมือนลูกหลาน รักบริวารเหมือนพวกพ้อง รักญาติพี่น้อง คือญาติโยมอุบาสกอุบาสิกาเหมือนญาติเราเอง อยู่ด้วยความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ เหมือนประสพภัยต่างๆ วัดซึ่งเป็นแกนนำก็แจกจ่ายข้าวสารอาหารแห้งไปแจกจ่ายในชุมชน ที่ผ่านมาโควิด ๑๙ วัดก็นำอาหารไปแจกจ่าย ถือว่าเป็นการช่วยเหลือเล็กๆ น้อยๆ แต่ก็ได้ช่วยกัน”^{๒๔๔}

๔.๑.๔.๕ กิจกรรมจิตอาสาและการสร้างเครือข่ายของชุมชน

(๑) กิจกรรมจิตอาสาพัฒนาชุมชน

มีเสียงสะท้อนที่แสดงให้เห็นถึงกิจกรรมจิตอาสาในชุมชน มีทั้งที่เป็นจิตอาสาของระดับจังหวัด และระดับอำเภอ ได้แก่

^{๒๔๐} สัมภาษณ์ นางจำปา แปมจันทึก, ปราชญ์ชุมชนบ้านโพธิ์เสด็จ, ตำบลโพธิ์เสด็จ อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ ๑ เดือนมิถุนายน พ.ศ.๒๕๖๓

^{๒๔๑} สัมภาษณ์ นายอดิษฐ์ อิสลาม คณะกรรมการมัสยิดนุรุลอิสลาม, ชุมชนบ้านโพธิ์เสด็จ ตำบลโพธิ์เสด็จ อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ ๑ เดือนมิถุนายน พ.ศ.๒๕๖๓

^{๒๔๒} สัมภาษณ์ นายวิโรจน์ เลิศทองศักดิ์ เจ้าอาวาสโบสถ์พระมารดาพระศาสนจักร, ชุมชนบ้านโพธิ์เสด็จ ตำบลโพธิ์เสด็จ อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ ๑ เดือนมิถุนายน พ.ศ.๒๕๖๓

^{๒๔๓} สัมภาษณ์ นางพัชรี ดีถนอม, ชาวชุมชนบ้านโพธิ์เสด็จ ตำบลโพธิ์เสด็จ อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ ๑ เดือนมิถุนายน พ.ศ.๒๕๖๓

^{๒๔๔} สัมภาษณ์ พระราชวิสุทธิกวี เจ้าคณะจังหวัดนครศรีธรรมราช ธ. เจ้าอาวาสวัดโพธิ์เสด็จ, ชุมชนบ้านโพธิ์เสด็จ ตำบลโพธิ์เสด็จ อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ ๑ เดือนมิถุนายน พ.ศ.๒๕๖๓

การร่วมทำความสะอาดทำชุมชนให้น่าอยู่ ได้แก่ ช่วยเหลือทั่วไปในหมู่บ้าน ไปบ้านเป็นบางครั้งเช่น ทำความสะอาด เก็บขยะ ตัดต้นไม้^{๒๔๕} มีการทำความสะอาดมัสยิด กุโบร์^{๒๔๖}

การร่วมช่วยเหลือในงานหรือวันสำคัญ ในวันสำคัญ วันพ่อ วันแม่ ช่วยกันทำความสะอาดโรงเรียน ปลูกต้นไม้^{๒๔๗}

(๒) กิจกรรมเครือข่ายจิตอาสากับชุมชนอื่น

เมื่อชุมชนอื่นมีหนังสือมาขอรับบริจาคก็ช่วยเหลือเขา ให้เป็นปัจจัยและวัตถุ^{๒๔๘}

๔.๑.๔.๖ การจัดการปัญหาและความขัดแย้งในชุมชน

พบว่า ชุมชนโพธิ์เสด็จ เป็นชุมชนสันติสุขที่แทบจะไม่มีปัญหาหรือความขัดแย้งใด ๆ ที่เป็นเรื่องใหญ่โตในระดับชุมชน คนในชุมชนและผู้นำชุมชนได้แสดงทรรศนะเกี่ยวกับปัญหาและการแก้ไขความขัดแย้งในชุมชนไว้ดังต่อไปนี้

มีส่วนรับรู้ หมายถึงว่าปัญหาบางเรื่องบางส่วนที่พระมีส่วนเกี่ยวข้องที่เห็นชัด ๆ ก็จะมีหัวหน้าชุมชน เช่น หัวหน้าชุมชน อบต. ก็จะเข้ามาปรึกษาหารือหาวิธีการแก้ปัญหา แต่ความขัดแย้งรุนแรงไม่มี เพราะว่าอยู่กันด้วยสันติวิธี^{๒๔๙}

ความขัดแย้งไม่ค่อยมี ถ้ามีเขาก็ต้องรวมกลุ่มทั้งสองฝ่ายปรับความเข้าใจและคลายข้อข้องใจให้เข้าใจกันได้^{๒๕๐}

ตอนนี้ไม่เห็นปัญหาอะไรมากมายเพราะที่นี้สงบ เรียบร้อย มีสันติสุข ไม่มีปัญหาอย่างตอนนี้ที่เป็นปัญหาร่วมกันคือเรื่องโรคระบาด เราก็ให้ความร่วมมือ โดยปิดประตู เพื่อให้สบายใจ

^{๒๔๕} สัมภาษณ์ นางจำปา แป่มจำนงค์, ปราชญ์ชุมชนบ้านโพธิ์เสด็จ, ตำบลโพธิ์เสด็จ อำเภอมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ ๑ เดือนมิถุนายน พ.ศ.๒๕๖๓

^{๒๔๖} สัมภาษณ์ นายอดิษฐ์ อิสลาม คณะกรรมการมัสยิดนุรุลอิสลาม, ชุมชนบ้านโพธิ์เสด็จ ตำบลโพธิ์เสด็จ อำเภอมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ ๑ เดือนมิถุนายน พ.ศ.๒๕๖๓

^{๒๔๗} สัมภาษณ์ นางฐานิดา สุทัศน์โชคชัย ผู้แทนผู้บริหารโรงเรียนมารีพิทักษ์ศึกษา, ชุมชนบ้านโพธิ์เสด็จ ตำบลโพธิ์เสด็จ อำเภอมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ ๑ เดือนมิถุนายน พ.ศ.๒๕๖๓

^{๒๔๘} สัมภาษณ์ นางวาสนา ไตรวาริน ปราชญ์ชุมชนบ้านโพธิ์เสด็จ, ชุมชนบ้านโพธิ์เสด็จ ตำบลโพธิ์เสด็จ อำเภอมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ ๑ เดือนมิถุนายน พ.ศ.๒๕๖๓

^{๒๔๙} สัมภาษณ์ พระราชวิสุทธิกวี เจ้าคณะจังหวัดนครศรีธรรมราช ธ. เจ้าอาวาสวัดโพธิ์เสด็จ, ชุมชนบ้านโพธิ์เสด็จ ตำบลโพธิ์เสด็จ อำเภอมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ ๑ เดือนมิถุนายน พ.ศ.๒๕๖๓

^{๒๕๐} สัมภาษณ์ นางวาสนา ไตรวาริน ปราชญ์ชุมชนบ้านโพธิ์เสด็จ, ชุมชนบ้านโพธิ์เสด็จ ตำบลโพธิ์เสด็จ อำเภอมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ ๑ เดือนมิถุนายน พ.ศ.๒๕๖๓

ว่าเราก็สนองตอบต่อนโยบายของภาครัฐ ไม่ได้ละเลยปัญหาที่เกิดขึ้น ส่วนที่เป็นมาตรการของท้องถิ่น เราก็สนองตอบเท่าที่เราสามารถ^{๒๕๑}

กล่าวโดยสรุปคือ กระบวนการค้นพื้นฐานของคนในชุมชนโพธิ์เสด็จเริ่มต้นความเข้มแข็งของชุมชน การรวมตัวกันทำกิจกรรมต่าง ๆ ของชุมชน การอยู่ร่วมกันเหมือนพี่เหมือนน้อง การช่วยเหลือซึ่งกันและกัน การไม่ทะเลาะวิวาท การสร้างบรรยากาศของความสนิทสนมเป็นกันเองของคนในชุมชนที่สามารถนั่งคุยตั้งวงสนทนาในเรื่องต่าง ๆ ได้อย่างสนุกสนาน และการมีพื้นที่สาธารณะให้คนในชุมชนได้ทำกิจกรรมร่วมกัน ผู้นำทางศาสนาและปราชญ์ชาวบ้านถือเป็นผู้ที่มีภาวะผู้นำ ทั้งที่เป็นผู้นำอย่างเป็นทางการและผู้นำตามธรรมชาติ มีประสบการณ์จริงและทำงานเพื่อการพัฒนาชุมชนในทุก ๆ มิติอย่างตั้งใจจริง คนในชุมชนโพธิ์เสด็จมีการดำเนินชีวิตและมีกิจกรรมที่ทำร่วมกันระหว่างคนในชุมชนอย่างหลากหลาย กิจกรรมส่วนใหญ่จะเกิดจากการร่วมมือ ร่วมแรงร่วมใจกัน ไม่มีการแบ่งแยกตามศาสนา แต่จะร่วมพิธีหรืองานตามขอบเขตที่ตนเองสามารถพึงกระทำได้ตามหลักปฏิบัติของศาสนาของตน จนทำให้ชุมชนตลาดแขกเป็นสังคมพหุวัฒนธรรมไร้รอยต่อทางศาสนาได้อย่างแท้จริง

๔.๑.๕ ชุมชนบ้านตลาดแขก

๔.๑.๕.๑ เรื่องเล่าจากชุมชน

(๑) ประวัติและความเป็นมา

เรื่องราวประวัติความเป็นมาที่เป็นเสียงจากพื้นที่มีว่า “มุสลิมเราอพยพมาจากเมืองเคดะห์ ประเทศมาเลเซีย ประมาณ ๔๐๐ กว่าปีแล้ว ส่วนมากจะพูดภาษามลายูได้ สำเนียงส่อภาษากิริยาสู่อสุกุล พอมาถึงเมืองนครศรีธรรมราช นครนี้ภาษามลายูว่าเลอกอห์ แปลว่าเมืองสบาย แล้วก็มาสร้างสุเหร่า ศาลาสังกะสี เป็นสุเหร่าไม้ ยกใต้ถุนสูง เป็นสุเหร่าอยู่ในชุมชน คนที่มาจากเคดะห์ถ้าเป็นนายช่างทอง มาอยู่ในตลาดก็ทำทองไปขาย ขายถึงพัทลุง แถวหน้าเมืองนี้จะเป็นช่างทองหมด ส่วนหนึ่งพวกทำสวนทำไร่ก็ไปอยู่คลองดิน พวกออกทะเลก็ไปอยู่ท่าซัก ได้ทำการประมง ในน้ำมีปลาในนามีข้าว มุสลิมเราไม่เดือดร้อนอะไร อำเภอลำปลายมาศมุสลิมไปอยู่มากเหมือนกัน ส่วนมากเป็นนักบวชอพยพมาจากที่โน่น รัฐบาลไทยปกครองด้วยระบบกษัตริย์ ท่านอุปถัมภ์ทุกศาสนาโดยเฉพาะรัชกาลที่ ๙ ท่านรู้ ท่านช่วยเหลือ แม้กระทั่งทางใต้สุดยะลาปัตตานี ท่านก็ไปถึง พวกเราอยู่ที่นี้ ได้ร่วมพิธีร่วมไทร สบายมาก มีเสรีในการถือศาสนา คนมุสลิมเราต้องรักษาความสะอาด ผมยาวต้องตัดผม เล็บยาวต้องตัดเล็บ ขลิบอวัยวะออก คือรักษาความสะอาดมาก่อนศาสนาอิสลามเกิดในชาอูดีอา

^{๒๕๑} สัมภาษณ์ นายวิโรจน์ เลิศทองศักดิ์ เจ้าอาวาสโบสถ์พระมารดาพระศาสนจักร, ชุมชนบ้านโพธิ์เสด็จ ตำบลโพธิ์เสด็จ อำเภอมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ ๑ เดือนมิถุนายน พ.ศ.๒๕๖๓

ราเบีย ก่อนบุรุษคนแรก คือ อัดัม มีภรรยาชื่อ ฮาวาห์ เป็นคู่แรกที่พระเจ้าสร้างมา เพื่อต้องการให้รู้ว่า มีพระเจ้า นามของพระเจ้าเป็นภาษาอาหรับชื่อว่า อัลเลาะห์ โดยการนำตั้งแต่สมัยศาสนาที่ฝรั่งเรียกว่า โนอาห์ อาหรับเรียกว่า นี๊วะ อิบบรอฮัม ทุกยุคทุกสมัย พระเจ้าสร้างมาเพื่อสอนเรื่องระเบียบ เรื่องจริยธรรมของมนุษย์ ต้องมีกติกากำกับมีอยู่เรียกว่าตอรอดอินดิน ยุโรปเรียกไบเบิล และ อัลกุรอ่าน เดิมทีพวกเราที่อยู่ในมาเล ถู้อศาสนาพุทธ ศาสนาพราหมณ์ แต่โดยอาหรับมีการค้าการขาย เข้ามาในอินโดนีเซีย มาเลเซีย พม่า อยุธยา ฝรั่งรู้ดีเพราะถือคริสต์ ตั้งแต่อดัม โนอาห์ อับบรอฮัม จนกระทั่งเขาใส่ร้ายป้ายสีว่าศาสนาอิสลามนี้หมุ่หมัดเผยแพร่วัยคมดาบ ตรงนี้เขาบิดพลิ้ว มุสลิมจึงมีปัญหาหะหว่างอิสลามกับคริสต์ แต่สำหรับประเทศไทยแล้วไม่มี วัดอยู่ข้างหน้า ปละตก ปละออกมี มัสยิด คริสต์อยู่หน้าโรงพยาบาลก็ไม่มีอะไรเลย ไม่มีปัญหา มีตัวแทนของฝรั่งเคยมาเยี่ยมญาติเยี่ยมสมัย ดร.ปาน เกลิมชัย เขาก็ยกย่องว่าที่นี่ไม่มีปัญหาหะหว่างคริสต์ มุสลิม พุทธ อยู่กันฉันพี่น้องของใครของมัน ไม่มีขยะแขยง เมื่อมีลากพระ แห่ผ้าขึ้นธาตุ พวกเราก้ยืนให้เกียรติกับเขา ของเราก้ด้วยพอวัน รายอะไรเขาก็ไม่มากวน เวลา มีศพไปกุโบร์ เป็นที่ของ ณ นคร เขาก้ให้ฟรี สมัยก่อนเรียกว่าหัวเล ปละตกเป็นทะเลสาบ เมื่อน้ำท่วม มาถึงมีคนเสียชีวิตจะฝังไม่ได้เพราะน้ำมาก ก็จะต้องไปฝังที่นอก โศก ที่โคกสูง กระทั่งรถไฟมาขอที่ดินหลัง เราก้ให้ไปเพราะเราก้ได้มาฟรี ๆ จากพวก ณ นคร เพราะเมื่อก่อนเขาปกครองในระบบเจ้าเมือง เราได้รับอานิสส์^{๒๕๒}

(๒) วิธีการดำรงชีพของชุมชน

ประชาชนส่วนใหญ่จะนับถือศาสนาอิสลาม มีมัสยิดญาติเยี่ยม ซึ่งมีอายุ ๑๐๐ ปี มีโรงเรียนเทศบาลวัดมเหยงคณ์ อยู่ในพื้นที่ของวัดมเหยงคณ์ ซึ่งวิถีชีวิตของชุมชนนี้ ศาสนาน่าจะไม่เป็นอุปสรรคในการดำเนินชีวิต อาชีพส่วนใหญ่เป็นอาชีพรับจ้าง ตั้งแต่อยู่มาเมื่อปี ๒๕๔๔ ชุมชนนี้มีการทำกรนงเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่น ได้เชิญมาเป็นวิทยากรในการทำหลักสูตรท้องถิ่น เป็นสิ่งที่ได้ร่วมกับชุมชนในการจัดการเรียนการสอนส่วนหนึ่ง เมื่อเรามีกิจกรรมเขาก็ให้ความร่วมมือเป็นอย่างดี ทางโรงเรียนเคยจัดงานศิษย์เก่ามาแล้ว ๒ ปี ถือว่าประสบความสำเร็จ คนในชุมชนก็เข้าร่วมกิจกรรมทั้งมุสลิมและไทยพุทธ อยู่ร่วมกันโดยสงบสุขมาโดยตลอด^{๒๕๓} ในละแวกนี้มีตั้งแต่ข้าราชการ ชาวบ้านที่ค้าขาย พ่อค้า แม่ค้า ใช้ชีวิตเรียบง่ายไม่มีปัญหาอะไรในการดำเนินชีวิตประจำวัน ไม่มีปัญหาอะไรทั้งอิสลามและไทยพุทธ มีการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ชุมชนบ้านตลาดแขกส่วนมากจะพึ่งพาอาศัยวัดอยู่ทั้งหมด ทั้งโรงเรียนด้วย กินอาณาเขตไปถึงตลาดคลองท่า ละแวกนี้อิสลามเยอะ ทั้ง

^{๒๕๒} สัมภาษณ์ นายสำราญ หมดตะอี่, โต๊ะอิหม่ามมัสยิดญาติเยี่ยม, ชุมชนบ้านตลาดแขก ตำบลคลัง อำเภอมือ จังหวัดนครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ ๓ เดือนมิถุนายน พ.ศ.๒๕๖๓

^{๒๕๓} สัมภาษณ์ นางเปรมฤดี พลเกษตร, รองผู้อำนวยการโรงเรียนเทศบาลวัดมเหยงคณ์, ชุมชนบ้านตลาดแขก ตำบลคลัง อำเภอมือ จังหวัดนครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ ๓ เดือนมิถุนายน พ.ศ.๒๕๖๓

หลังวัดและหน้าวัด มัสยิดญาเมียะนีก็พึ่งพาอาศัยวัด เมื่อก่อนไฟไหม้เขาก็มาอาศัยใช้บริเวณวัดอยู่ ช่วงหนึ่ง ส่วนมัสยิดชอลาฮุดดีน เป็นวัดท่าช้างเก่า เดิมที่เขาไปเช่าอยู่ ตอนหลังออกกฤษฎีกาในยุค ดร.สุรินทร์ พิศสุวรรณ ส่วนใหญ่เขาอาศัยวัดเป็นหลัก เป็นศูนย์กลางไม่ว่าจะทำอะไรก็แล้วแต่ เวลา อิสลามมีกิจกรรมเขาก็จะมาใช้สถานที่ที่โรงเรียนซึ่งก็คือที่วัด^{๒๕๔}

(๓) จุดเด่นที่ภาคภูมิใจของชุมชน

วัฒนธรรมที่ยาวนาน: เรื่องของวัฒนธรรมเป็นจุดเด่น แต่ละคนจะสนใจเรื่องของ วัฒนธรรมประเพณี ทางพุทธก็จะมีวัฒนธรรมของเขา คริสต์ของเราในรอบ ๑๒๐ ปีที่ผ่านมาก็มีคุณค่า มากมาย^{๒๕๕}

ความหลากหลายศาสนาอยู่ร่วมกันอย่างสงบ: เป็นชุมชนของคนมุสลิมที่อยู่ใ กลางเมือง และอยู่ร่วมกับคนพุทธมาตั้งแต่สมัยก่อนแล้ว อยู่ร่วมกันสงบ แบ่งปันกัน^{๒๕๖} ความเข้าใจซึ่ง กันและกันในชุมชน มีหลายศาสนาร่วมกัน พุทธ อิสลาม จะมีกิจกรรมร่วมกันในวันฮารีรายอ ไทย พุทธ มุสลิมจะมาช่วยกัน ม็อบค์กรไทย อิสลาม มาช่วยในวันจัดงาน ความภาคภูมิใจคือ การเข้าใจกัน ในความแตกต่างทางศาสนา^{๒๕๗} ถนนรอมมาฏอล มีการค้าขาย มีทั้งทุกศาสนาร่วมงาน^{๒๕๘}

๔.๑.๕.๒ กระบวนทัศน์พื้นฐานการอยู่ร่วมกันของชุมชน

(๑) วิธีการปฏิบัติตนของคนในชุมชน

ผลการวิจัย พบว่า กระบวนทัศน์พื้นฐานของคนในชุมชนตลาดแขกเริ่มต้นจาก ความรู้สึกที่ไม่แบ่งแยกจากกันว่าฉันเป็นชาวพุทธ เธอเป็นมุสลิม หรือเขาเป็นคนคริสต์ ความรู้สึกของ การเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน ไม่แบ่งพรรคแบ่งพวก ไม่แบ่งศาสนาฉัน ศาสนาเธอ ทำให้การดำเนินชีวิต ไปตามปกติสุข คนในชุมชนยึดมั่นในหลักธรรมคำสอนของศาสนาตน มีความรักต่อกันในฐานะเพื่อน

^{๒๕๔} สัมภาษณ์ พระพิศิษฎ์วินัยการ, เจ้าอาวาสวัดมเหยงคณ์,ชุมชนบ้านตลาดแขก ตำบลคลัง อำเภอ เมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ ๓ เดือนมิถุนายน พ.ศ.๒๕๖๓

^{๒๕๕} สัมภาษณ์ นายสุรศักดิ์ ราชรักษ์, ศิษยาภิบาลคริสตจักรเบเลเฮม, ชุมชนบ้านตลาดแขก ตำบล คลัง อำเภอมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ ๓ เดือนมิถุนายน พ.ศ.๒๕๖๓

^{๒๕๖} สัมภาษณ์ นายอนันต์ เสมอภพ, ชาวชุมชนบ้านตลาดแขก ตำบลคลัง อำเภอมือง จังหวัด นครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ ๓ เดือนมิถุนายน พ.ศ.๒๕๖๓

^{๒๕๗} สัมภาษณ์ นางสาวจิตติมา เจริญจิตต์, ประธานชุมชนบ้านตลาดแขก,ชุมชนบ้านตลาดแขก ตำบลคลัง อำเภอมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ ๓ เดือนมิถุนายน พ.ศ.๒๕๖๓

^{๒๕๘} สัมภาษณ์ นางอารมณ พงศ์ยี่หล้า คณะกรรมการชุมชนบ้านตลาดแขก, ชุมชนบ้านตลาดแขก ตำบลคลัง อำเภอมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ ๓ เดือนมิถุนายน พ.ศ.๒๕๖๓

บ้านร่วมชุมชนและที่สำคัญคือการไม่เห็นแก่ตัว มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ต่อกัน ดังที่ปราชญ์ชาวบ้านและคนในชุมชนช่วยกันสะท้อนความคิด ดังนี้

สำหรับชาวพุทธ มีเสียงสะท้อนว่า พี่ดำเนินชีวิตโดยมีคุณธรรมจริยธรรมของตัวเอง ซึ่งทุกศาสนามี พร้อมดำเนินชีวิตด้วยคุณธรรมจริยธรรม สิ่งที่ดีงามจะช่วยสะท้อน โรงเรียนก็จะมี การดำเนินการเพื่อให้เด็กได้เรียนรู้วิถีชีวิต ไทยพุทธจะพาไปวัด อิสลามพาไปมัสยิด เพื่อไปเรียนรู้วิถีชีวิต ทำไปด้วยกัน ไม่ได้เลือกแบ่งศาสนา^{๒๕๙}

สำหรับชาวคริสต์ สะท้อนว่า เราจะใช้พระคัมภีร์ คริสเตียนจะต้องอ่านพระคัมภีร์ทุกเช้า ทุกเย็น และก็จะมีการถ่ายทอดสดกันไป เช่น มีกลุ่มแต่ละกลุ่ม เราก็จะแนะนำกันว่าวันนี้ดำเนินชีวิตตามที่พระคัมภีร์บอก เราต้องทำอะไรบ้าง ในแต่ละวัน คริสเตียนเน้นเรื่องของการอ่านพระคัมภีร์ การอธิษฐาน ในการอธิษฐานเพื่อคนอื่น ก็ต้องแนะนำต้องบอกตลอด ในขณะที่บางทีก็จะมี ความขัดแย้งกันบ้างคนนั้นคนนี้เราก็ต้องหาวิธีที่จะสร้างความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน พยายามที่จะให้กลับคืนดีให้เร็วที่สุด^{๒๖๐}

สำหรับชาวมุสลิม สะท้อนว่า ตนเองปฏิบัติตามหลักการโดยเคร่งครัดทั้งบ้าน เริ่มตั้งแต่ตื่นนอน จนถึงเข้านอน ส่วนตัวไม่ถึงกับเต็มร้อย ประมาณ ๘๐ เปอร์เซ็นต์ แต่ก็ถือว่ายังเอาหลักการมาใช้ในชีวิตประจำวันเป็นปกติอยู่ ยึดมั่นในศาสนา ปฏิบัติธรรมตามศาสนาอิสลาม^{๒๖๑} ในศาสนาของเราคือการละหมาด การถือศีลอด ในด้านศาสนาของเราที่ต้องปฏิบัติโดยเคร่งครัด^{๒๖๒}

(๒) ทศคติในการอยู่ร่วมกันกับเพื่อนต่างศาสนา

มุมมองของชาวพุทธ: ด้วยอารยธรรมที่มีมานานแล้ว ชุมชนหลักเป็นมุสลิม ซึ่งมีวิถีชีวิตเป็นกลุ่มก้อน เช่นการประกอบอาชีพ ทั้งค้าขาย รับจ้าง ส่วนใหญ่ก็เป็นมุสลิม สิ่งแรกที่สำคัญคือเราไม่ควรแบ่งแยกก่อน ว่านี่พุทธ นี่อิสลาม ถ้าเราไม่คิดเรื่องการแบ่งแยกศาสนาเราก็จะไม่มีปัญหา

^{๒๕๙} สัมภาษณ์ นางเปรมฤดี พลเกษตร, รองผู้อำนวยการโรงเรียนเทศบาลวัดมเหยงคณ์, ชุมชนบ้านตลาดแขก ตำบลคลัง อำเภอมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ ๓ เดือนมิถุนายน พ.ศ.๒๕๖๓

^{๒๖๐} สัมภาษณ์ นายสุรศักดิ์ ราชรักษ์, ศิษยาภิบาลคริสตจักรเบธเลเฮม, ชุมชนบ้านตลาดแขก ตำบลคลัง อำเภอมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ ๓ เดือนมิถุนายน พ.ศ.๒๕๖๓

^{๒๖๑} สัมภาษณ์ นายอนันต์ เสมอภพ, ชาวชุมชนบ้านตลาดแขก ตำบลคลัง อำเภอมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ ๓ เดือนมิถุนายน พ.ศ.๒๕๖๓

^{๒๖๒} สัมภาษณ์ นางสาวจิตติมา เจริญจิตต์, ประธานชุมชนบ้านตลาดแขก, ชุมชนบ้านตลาดแขก ตำบลคลัง อำเภอมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ ๓ เดือนมิถุนายน พ.ศ.๒๕๖๓

ในเรื่องความขัดแย้ง เราก็ดำเนินชีวิตไปตามปกติ ถ้าเราแยกแล้ว ทุกสิ่งทุกอย่างก็จะไม่เดินไปด้วยกันแล้ว^{๒๖๓}

มุมมองของชาวคริสต์ในกลุ่มของคริสเตียนจะเน้นเรื่องของความรักที่จะอยู่ซึ่งกันและกัน เนื่องจากพี่น้องของเราที่เป็นสมาชิกอยู่ทั่วไปในจังหวัดนครศรีธรรมราช การดำเนินชีวิตของบุคคลก็แล้วแต่ ที่เรานั้นที่สุดก็เรื่องความเป็นอยู่ที่จะเน้นเรื่องความรักตามที่พระเจ้าได้สอน^{๒๖๔}

มุมมองของชาวมุสลิม: ความเข้าใจซึ่งกันและกันในชุมชน มีหลายศาสนาด้วยกัน พุทธ อิสลาม จะมีกิจกรรมร่วมกันในวันฮารีรายอ ไทยพุทธ มุสลิมจะมาช่วยกัน มืองครไทย อิสลามมาช่วยในวันจัดงาน ความภาคภูมิใจคือ การเข้าใจกันในความแตกต่างทางศาสนา^{๒๖๕} สอดคล้องกับผู้นำศาสนาพุทธ ชุมชนบ้านตลาดแขกส่วนมากจะพึ่งพาอาศัยวัดอยู่ทั้งหมด ทั้งโรงเรียนด้วย กินอาณาเขตไปถึงตลาดคลองท่า ละแวกนี้อิสลามเยอะ ทั้งหลังวัดและหน้าวัด มัสยิดญาเมียะนี้ก็พึ่งพาอาศัยวัดเมื่อก่อนไฟไหม้เขาก็มาอาศัยใช้บริเวณวัดอยู่ช่วงหนึ่ง ส่วนมัสยิดซอลาฮูดดิน เป็นวัดท่าช้างเก่า เดิมที่เขาไปเช่าอยู่ ตอนหลังออกกฤษฎีกาในยุค ดร.สุรินทร์ พิศสุวรรณ ส่วนใหญ่เขาอาศัยวัดเป็นหลัก เป็นศูนย์กลางไม่ว่าจะทำอะไรก็แล้วแต่ เวลาอิสลามมีกิจกรรมเขาก็จะมาใช้สถานที่ที่โรงเรียนซึ่งก็คือที่วัด^{๒๖๖} และผู้นำศาสนาอิสลามก็สะท้อนไว้เช่นกันว่า การอยู่กันแบบที่แบบนั้นไม่ว่าจะเป็นอิสลาม พุทธ คริสต์ คนอื่นๆ ไม่ว่าจะเป็นคนจีนก็มีการให้เกียรติกันและกันเวลาพี่น้องได้ความเดือดร้อนเราต้องให้ความช่วยเหลืออย่างต่อเนื่อง เช่น เมื่อน้ำท่วมเราก็จะให้ความช่วยเหลือเท่าที่เราจะช่วยได้^{๒๖๗}

๔.๑.๕.๓ กิจกรรม ประเพณีท้องถิ่นที่ทำร่วมกัน

พบว่ากิจกรรมประเพณีท้องถิ่นในชุมชนมีลักษณะคล้ายกับชุมชนที่ผ่านมา กล่าวคือ การร่วมงานที่ไม่ขัดต่อหลักศาสนาจะมีการร่วมไม่ร่วมมือแม่ต่างศาสนิก ดังเสียงสะท้อนว่าไปร่วมตลอด เช่น งานบุญฮารีรายอ เขามาขอให้ช่วยเรื่องอาหารก็ช่วยเขาไป ถือว่าเป็นการร่วมบุญ

^{๒๖๓} สัมภาษณ์ นางเปรมฤดี พลเกษตร, รองผู้อำนวยการโรงเรียนเทศบาลวัดมเหยงคณ์, ชุมชนบ้านตลาดแขก ตำบลคลัง อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ ๓ เดือนมิถุนายน พ.ศ.๒๕๖๓

^{๒๖๔} สัมภาษณ์ นายสุรศักดิ์ ราชรักษ์, ศิษยาภิบาลคริสตจักรเบธเลเฮม, ชุมชนบ้านตลาดแขก ตำบลคลัง อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ ๓ เดือนมิถุนายน พ.ศ.๒๕๖๓

^{๒๖๕} สัมภาษณ์ นางสาวจิตติมา เจริญจิตต์, ประธานชุมชนบ้านตลาดแขก, ชุมชนบ้านตลาดแขก ตำบลคลัง อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ ๓ เดือนมิถุนายน พ.ศ.๒๕๖๓

^{๒๖๖} สัมภาษณ์ พระพิศิษฐ์วินัยการ, เจ้าอาวาสวัดมเหยงคณ์, ชุมชนบ้านตลาดแขก ตำบลคลัง อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ ๓ เดือนมิถุนายน พ.ศ.๒๕๖๓

^{๒๖๗} สัมภาษณ์ นายสำราญ หมดตะอี่, โต๊ะอิหม่ามมัสยิดญาเมียะ, ชุมชนบ้านตลาดแขก ตำบลคลัง อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ ๓ เดือนมิถุนายน พ.ศ.๒๕๖๓

และสนับสนุนทุกงาน บุคลากรที่โรงเรียนมีอิสลาม เวลาเขาเชิญไปงานเราก็ไป โรงเรียนเป็นสถานที่ในการจัดกิจกรรมของชุมชน^{๒๖๘} วันฮารีรายอ วันสงกรานต์ จะจัดงานร่วมกัน^{๒๖๙}

๔.๑.๕.๔ บทบาทของผู้นำในชุมชน

๑) การทำงานแบบมีส่วนร่วมที่หลากหลาย โดยเรามีคณะกรรมการสถานศึกษาเป็นอิสลาม เวลาท่านมีงานหรือกิจกรรมท่านก็จะมาแจ้งก็มาเชิญชวนให้เรามีส่วนร่วมได้รับรู้เรื่องราวกิจกรรมต่าง ๆ ผ่านทางชุมชน ถือว่าเป็นสิ่งดีที่เราอยู่ในชุมชนนี้เราจึงมีคณะกรรมการที่หลากหลาย^{๒๗๐} ซึ่งมีเสียงสะท้อนจากผู้นำศาสนาพุทธว่า ไม่มีปัญหา เคยไปร่วมประชุมที่มัสยิด ก็ไม่มีปัญหาอะไร^{๒๗๑}

๒) นำหลักพุทธธรรมมาใช้ในการพัฒนาชุมชน ดังเสียงสะท้อนว่า เราอยู่ในเขตเทศบาล วันก่อนก็มีการร่วมบรรยายกันที่ทวินโลตัสที่มีโต๊ะอิหม่าม ครูสอนศาสนา เขาไปประชุมกันเรื่องของพุทธธรรม เป็นการสร้างสันติสุขที่มีอยู่แล้วให้เป็นแนวทางยิ่งขึ้น^{๒๗๒}

๓) ใช้หลักสันติวิธีและการมีส่วนร่วมในการแก้ปัญหา ดังเสียงสะท้อนว่า แก้ไขปัญหา โดยมีผู้นำที่จะต้องไปไกล่เกลี่ย เจริญพุดคุย^{๒๗๓} ผู้นำชุมชนจะประสานงานกับเทศบาล ในแต่ละเดือนก็จะมีการประชุมที่ทำการชุมชน เชิญสมาชิกในชุมชนเพื่อฟังปัญหาเพื่อแก้ไขปัญหาร่วมกัน เช่นการทำถนน คุระบายน้ำ เคลื่อนย้ายเสาไฟฟ้า ก็มีการแก้ไขปัญหาร่วมกัน^{๒๗๔}

^{๒๖๘} สัมภาษณ์ นางเปรมฤดี พลเกษตร, รองผู้อำนวยการโรงเรียนเทศบาลวัดมเหยงคณ์, ชุมชนบ้านตลาดแขก ตำบลคลัง อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ ๓ เดือนมิถุนายน พ.ศ.๒๕๖๓

^{๒๖๙} สัมภาษณ์ นางสาวจิตติมา เจริญจิตต์, ประธานชุมชนบ้านตลาดแขก, ชุมชนบ้านตลาดแขก ตำบลคลัง อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ ๓ เดือนมิถุนายน พ.ศ.๒๕๖๓

^{๒๗๐} สัมภาษณ์ นางเปรมฤดี พลเกษตร, รองผู้อำนวยการโรงเรียนเทศบาลวัดมเหยงคณ์, ชุมชนบ้านตลาดแขก ตำบลคลัง อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ ๓ เดือนมิถุนายน พ.ศ.๒๕๖๓

^{๒๗๑} สัมภาษณ์ พระพิศิษฎ์วินัยการ, เจ้าอาวาสวัดมเหยงคณ์, ชุมชนบ้านตลาดแขก ตำบลคลัง อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ ๓ เดือนมิถุนายน พ.ศ.๒๕๖๓

^{๒๗๒} สัมภาษณ์ นายอนันต์ เสมอภพ, ชาวชุมชนบ้านตลาดแขก ตำบลคลัง อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ 3 เดือนมิถุนายน พ.ศ.๒๕๖๓

^{๒๗๓} สัมภาษณ์ นางอารมณ พงศ์ยี่หล้า คณะกรรมการชุมชนบ้านตลาดแขก, ชุมชนบ้านตลาดแขก ตำบลคลัง อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ ๓ เดือนมิถุนายน พ.ศ.๒๕๖๓

^{๒๗๔} สัมภาษณ์ นางชัยญาณภัช ขาวแก้ว, ชาวชุมชนบ้านตลาดแขก ตำบลคลัง อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ ๓ เดือนมิถุนายน พ.ศ.๒๕๖๓

๔) ปฏิบัติตามหลักศาสนาและนำหลักศาสนามาเผยแพร่ให้ชุมชน ดังเสี่ยงสะท้อนว่า มันเป็นหน้าที่อยู่แล้วที่สอนให้เป็นคนดีอย่างตามคำสอนในของแนวปฏิบัติมารยาทในการใช้ชีวิตพยายามบอกให้เขาเข้าใจตามหลักที่ศาสดาได้สอน เช่น การต่อสู้กับคู่ต่อสู้เราไม่ใช่สู้เขาแบบเอาชนะทางการแต่ให้ชนะทางใจให้ควบคุมความไฝต่ำของตนเองมากกว่า และเราจะพยายามช่วยได้ตามที่จะช่วยได้บางคนมาแบบอาการหนักเช่นเคยเสพยามานานก็จะสอนยากเมื่อเจอคนประเภทแบบนี้คนประเภทนี้เราจะใช้การสอนทั่วไปไม่ได้เราจะต้องปล่อยว่างบ้าง^{๒๗๕}

๔.๑.๕.๕ กิจกรรมจิตอาสาและการสร้างเครือข่ายของชุมชน

(๑) กิจกรรมจิตอาสาพัฒนาชุมชน

การร่วมทำความสะอาดทำชุมชนให้น่าอยู่ ได้แก่ ให้นักเรียนไปตามชุมชนรอบโรงเรียนเพื่อดูแลเรื่องความสะอาด เก็บขยะ และรณรงค์ในเรื่องต่างๆ เช่น ยาเสพติด^{๒๗๖} มีชุมชนอาสา ก็ร่วมดี ก่อนวันศุกร์ก็มาล้างสุหร่ำ^{๒๗๗} ส่วนมากจะนัดพัฒนากำแพงวัด หรือกุโบร์ มีเวลา ก็ไปช่วยบ้าง^{๒๗๘} จิตอาสาทำร่วมกัน เช่น ไปแจกข้าวสาร ช่วงโควิด แจกแมสปิดหน้า มีการนิยัตตามบ้านเรือน^{๒๗๙} การจัดการขยะจะมีคนในชุมชนมาวางจะไม่วางไว้ที่เดิมคือช่วยกันจะไม่ให้ซ้ำ^{๒๘๐}

(๒) กิจกรรมเครือข่ายจิตอาสากับชุมชนอื่น มีเสี่ยงสะท้อนว่า มีกิจกรรมที่ต้องทำร่วมกัน แต่ต้องได้รับการประสานจากเทศบาล ก็ร่วมกันได้เป็นอย่างดี^{๒๘๑} การช่วยเหลือสัปปุรุสในช่วงจัดงานก็อนุญาตให้ไปช่วยงานได้ ปิดถนนพะเนียดก็อยู่ร่วมกันได้^{๒๘๒} และมีกรณีน้ำท่วม คือจะ

^{๒๗๕} สัมภาษณ์ นายสำราญ หมดตะอี่, โต๊ะอิหม่ามมัสยิดญะมียะ ตำบลคลัง อำเภอมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ ๓ เดือนมิถุนายน พ.ศ.๒๕๖๓

^{๒๗๖} สัมภาษณ์ นางเปรมฤดี พลเกษตร, รองผู้อำนวยการโรงเรียนเทศบาลวัดมเหยงคณ์, ชุมชนบ้านตลาดแขก ตำบลคลัง อำเภอมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ ๓ เดือนมิถุนายน พ.ศ.๒๕๖๓

^{๒๗๗} สัมภาษณ์ นายสำราญ หมดตะอี่, โต๊ะอิหม่ามมัสยิดญะมียะ, ชุมชนบ้านตลาดแขก ตำบลคลัง อำเภอมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ ๓ เดือนมิถุนายน พ.ศ.๒๕๖๓

^{๒๗๘} สัมภาษณ์ นายอนันต์ เสมอภพ, ชาวชุมชนบ้านตลาดแขก ตำบลคลัง อำเภอมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ ๓ เดือนมิถุนายน พ.ศ.๒๕๖๓

^{๒๗๙} สัมภาษณ์ นางสาวจิตติมา เจริญจิตต์, ประธานชุมชนบ้านตลาดแขก, ชุมชนบ้านตลาดแขก ตำบลคลัง อำเภอมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ ๓ เดือนมิถุนายน พ.ศ.๒๕๖๓

^{๒๘๐} สัมภาษณ์ นางมณฑา แก้วขาว, ประชาชนชุมชนบ้านตลาดแขก ตำบลคลัง อำเภอมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช ชุ เมื่อวันที่ ๓ เดือนมิถุนายน พ.ศ.๒๕๖๓

^{๒๘๑} สัมภาษณ์ นางเปรมฤดี พลเกษตร, รองผู้อำนวยการโรงเรียนเทศบาลวัดมเหยงคณ์, ชุมชนบ้านตลาดแขก ตำบลคลัง อำเภอมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ ๓ เดือนมิถุนายน พ.ศ.๒๕๖๓

^{๒๘๒} สัมภาษณ์ นายสำราญ หมดตะอี่, โต๊ะอิหม่ามมัสยิดญะมียะ, ชุมชนบ้านตลาดแขก ตำบลคลัง อำเภอมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ ๓ เดือนมิถุนายน พ.ศ.๒๕๖๓

ทำอาหารแล้วก็ไปแจกจ่ายกันกับอีกชุมชน เช่น นอกเมือง ไสเจริญ ปากพูน มีการนำอาหารไปแจกช่วงโควิดก็บ่อย คนในเมืองบางคนมีกำลังทรัพย์ ก็ร่วมกันไปแจกจ่ายให้กับชาวบ้านรอบนอก^{๒๘๓}

๔.๑.๕.๖ การจัดการปัญหาและความขัดแย้งในชุมชน

เมื่อมีปัญหาอย่างพุทธ คริสต์ อิสลาม เราก็จะคุยกันในระดับผู้นำ เจรจากันเพื่อที่จะปรับความเข้าใจ ไม่ให้ปัญหามันบานปลาย เกิดความรุนแรง^{๒๘๔} ชุมชนตลาดแขกมาไม่เคยมีความขัดแย้งซึ่งกันและกันเลย ไม่ว่าชุมชนไหน ๆ เราไม่เคยเห็นความขัดแย้งในศาสนา เหมือนของพุทธช่วงเข้าพรรษา ทางอิสลามถือศีลอด จะได้ยินการประกอบพิธีกรรมร่วมกัน โดยไม่มีความขัดแย้งกัน^{๒๘๕} ผมไปทุกสุเหร่า มีงานการอะไร เพราะถือว่ามุสลิมเราอันเดียวกันรักใคร่กัน อย่าไปขัดแย้งกัน เพราะเรามีคัมภีร์เป็นหลักการ เป็นกฎหมาย สิ่งไหนอนุโลมได้ก็อนุโลม อย่าไปขัดแย้ง ในเมืองนครมีสุเหร่า ๑๒๗ สุเหร่าแล้ว แล้วก็มีสุเหร่ากลาง เคยประชุมที่สุเหร่ากลางแล้ว มีอะไรก็ช่วยเหลือกัน เพราะเราไม่ขัดแย้งกับรัฐบาล ใครมาเป็นรัฐบาล เราต้องเชื่อผู้นำ เราอยู่กับแบบนั้น เขาก็เห็นใจเรา เพราะเราเป็นชนกลุ่มน้อย^{๒๘๖} มีอะไรก็ปรึกษาหารือกัน เราอยู่กับอย่างญาติมิตร ไม่มีปัญหา สังคมนครศรีธรรมราชเมืองนี้เป็นเมืองที่ถูกสอนไว้ว่าเป็น “นครอันงามสง่า แห่งพระราชาผู้ทรงธรรม” เราในฐานะที่เป็นคนนครศรีธรรมราช เราต้องภูมิใจในเมืองนี้ ว่าเรานั้นเป็นอารยชน โดยเฉพาะท่านผู้ว่าปัจจุบัน ท่านถือว่าเรานั้นเป็นเมืองอารยธรรม คนนครภูมิใจมาก แต่จริง ๆ พื้นที่มุสลิมในชุมชนตลาดแขกก็ถือปฏิบัติอยู่แล้ว เพราะเราถือว่าเราภูมิใจที่เราเป็นคนนครศรีธรรมราช ตามที่โต๊ะอิหม่ามได้เรียนแล้วว่าคนตลาดแขกนั้นส่วนใหญ่มีเชื้อสายทางรัฐเคดะห์ ไทรบุรี และไทรบุรีกับนครศรีธรรมราชมีความผูกพันมาช้านานแล้ว เพราะถือว่าเคยเป็นส่วนหนึ่งของประเทศไทย ภายหลังต้องสูญเสียไป เพราะประเทศมหาอำนาจ ผมก็ไปเคดะห์บ่อย โดยเฉพาะอะลอสตาร์ เมืองหลวง^{๒๘๗} ถ้ามีปัญหาความขัดแย้งเราจะให้ผู้นำทางศาสนาดำเนินการ โดยเฉพาะให้อิหม่ามเป็นผู้ตัดสิน เพราะอิหม่ามถือว่าเป็นผู้รู้ เป็นผู้ชี้ นำ โดยใช้หลักธรรมคำสอนของศาสนาอิสลามมาแก้ปัญหาในเบื้องต้น แต่ถ้าสอง

^{๒๘๓} สัมภาษณ์ นายอนันต์ เสมอภพ, ชาวชุมชนบ้านตลาดแขก ตำบลคลัง อำเภอมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ ๓ เดือนมิถุนายน พ.ศ.๒๕๖๓

^{๒๘๔} สัมภาษณ์ นายสุรศักดิ์ ราชรักษ์, ศิษยาภิบาลคริสตจักรเบธเลเฮม, ชุมชนบ้านตลาดแขก ตำบลคลัง อำเภอมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ ๓ เดือนมิถุนายน พ.ศ.๒๕๖๓

^{๒๘๕} สัมภาษณ์ นางอารมณ พงศ์ยี่หล้า คณะกรรมการชุมชนบ้านตลาดแขก, ชุมชนบ้านตลาดแขก ตำบลคลัง อำเภอมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ ๓ เดือนมิถุนายน พ.ศ.๒๕๖๓

^{๒๘๖} สัมภาษณ์ นายสำราญ หมดตะอี, โต๊ะอิหม่ามมัสยิดญะมาเอียะ, ชุมชนบ้านตลาดแขก ตำบลคลัง อำเภอมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ ๓ เดือนมิถุนายน พ.ศ.๒๕๖๓

^{๒๘๗} สัมภาษณ์ นายสำราญ หมดตะอี, โต๊ะอิหม่ามมัสยิดญะมาเอียะ, ชุมชนบ้านตลาดแขก ตำบลคลัง อำเภอมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ ๓ เดือนมิถุนายน พ.ศ.๒๕๖๓

ฝ่ายไม่ยอมกันเราก็ใช้กฎหมาย แต่ส่วนใหญ่โอหามหรือโตะครุหรือผู้รู้ศาสนาмаแก้ก็ไม่มีปัญหา เพราะเราใช้หลักธรรมคำสอนของศาสนาที่ว่อย่างนั้น ๆ ให้เห็นแก่คนแก่ ๆ แก่บรรพบุรุษ เช่น ขัดแย้งเรื่องมรดกก็เอาหลักศาสนาว่ากัน ผู้ชายได้ ๒ ส่วนผู้หญิง ๑ ส่วน เป็นตัวอย่าง^{๒๘๘} สรุปให้เห็นได้ว่าหากคนในชุมชนมีความขัดแย้งกันจริง ผู้นำทางศาสนาจะมีบทบาทสำคัญในการจัดการความขัดแย้งนั้น ๆ และใช้หลักธรรมคำสอนในศาสนาของตนเป็นแก่นในการเจรจาเพื่อยุติความขัดแย้งนั้น ๆ ให้ได้

กล่าวโดยสรุป จากการศึกษาสภาพบริบท วิธีการดำเนินชีวิตการอยู่ร่วมกันของชุมชนที่มีความหลากหลายทางศาสนาและวัฒนธรรมในจังหวัดนครศรีธรรมราช ทั้ง ๕ ชุมชน แม้ว่าจะมีความแตกต่างทางกายภาพ คือ เป็นชุมชนเมือง และชุมชนนอกเขตเมือง และมีความแตกต่างเชิงลักษณะสังคม กล่าวคือ บางชุมชนมีชาวพุทธมากกว่ามุสลิม บางชุมชนชาวมุสลิมมากกว่าชาวพุทธ และบางชุมชนมีทั้ง ๓ ศาสนาในชุมชนเดียว แต่ทั้ง ๕ ชุมชนนี้ต่างสะท้อนมิติความเป็นพหุวัฒนธรรมที่ก้าวข้ามความแตกต่างทางศาสนาสามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างสันติสุขเป็นต้นแบบให้สามารถนำมาเป็นศูนย์การศึกษาเรียนรู้ทางมิติความสัมพันธ์ในชุมชนและการสร้างความปรองดองและสมานฉันท์ในสังคม

๔.๒ ผลการนำเสนอรูปแบบการสร้างสังคมพหุวัฒนธรรมไร้รอยต่อทางศาสนาในจังหวัดนครศรีธรรมราช

จากผลการศึกษาชุมชนต้นแบบข้อสังเกตที่ได้ คือ กระบวนทัศน์ของคนในชุมชน บทบาทของผู้นำชุมชนทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ กิจกรรมของชุมชน และการจัดการความขัดแย้งด้วยสันติวิธีของชุมชน สามารถนำมาเป็นกรอบในการนำเสนอรูปแบบการสร้างสังคมพหุวัฒนธรรมไร้รอยต่อทางศาสนาในจังหวัดนครศรีธรรมราชซึ่งเป็นการตอบวัตถุประสงค์ต่อไป อย่างไรก็ตามในการนำไปสู่คำตอบตามวัตถุประสงค์ที่ ๒ ผู้วิจัยได้นำประเด็นที่สังเคราะห์จากเสียงสะท้อนของตัวแทนชุมชนทั้ง ๕ เกี่ยวกับความเข้าใจเกี่ยวกับสังคมพหุวัฒนธรรมสันติภาพไร้รอยต่อ แนวทางที่ชุมชนต้นแบบได้สะท้อน ประกอบการสังเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้เชี่ยวชาญทั้งที่เป็นตัวแทนภาครัฐในการพัฒนาชุมชน ผู้เชี่ยวชาญด้านสันติวิธีในพื้นที่จังหวัดนครศรีธรรมราชเพื่อเป็นการยืนยันข้อสรุปหรือรูปแบบที่นำเสนอตามผลการวิจัย

^{๒๘๘} สัมภาษณ์ นายกิตติพงศ์ พงศ์ยี่หล้า ปราชญ์ชุมชนบ้านตลาดแขก, ชุมชนบ้านตลาดแขก ตำบล คลัง อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ ๓ เดือนมิถุนายน พ.ศ.๒๕๖๓

๔.๒.๑ มุมมองของชุมชนต้นแบบกับสังคมพหุวัฒนธรรมสันติภาพไร้รอยต่อ

๔.๒.๑.๑ มุมมองจากชุมชนบ้านในถ้ำ

ต้องบอกเล่าลูกหลาน ผู้นำศาสนา ผู้นำชุมชน ผู้ใหญ่บ้านคือต้องพยายามเน้นเรื่องเหล่านี้ ต้องให้ความถูกต้อง หมู่บ้านไหนมีความถูกต้องมาก สันติสุขแน่นอน บ้านเราไม่เคยได้ยินเสียงปืน^{๒๘๙}

สิ่งสำคัญที่เรามีความต้องการที่จะให้บุตรหลานของเรามีความรักในศาสนา สิ่งแรกคือเรื่องของการศึกษา ซึ่งเป็นวาระ ทุกคนต้องการการศึกษา พอศึกษามีความรู้แล้ว สามารถจะปกป้องพวกของเขาและคนรอบข้าง และคนในครอบครัวของเขามีความปลอดภัย จะต้องช่วยเหลือและแบ่งปันกันนี่คือวิธีที่สามารถที่ให้คนในชุมชนมีความรักกัน^{๒๙๐}

เรียกว่าใจประสานใจมากกว่า เรื่องสังคมอยู่ร่วมกันนี้ การที่เรารู้ใจประสานใจก็จะอยู่กันได้อย่างสันติจริง ๆ ถ้าหากว่าเอาความคิดต่อความคิด แน่แน่นอนว่าจะแตกต่างกันไป ท่านก็คิดไปอย่าง ผมคิดไปอย่าง แต่ถ้าเราใจประสานใจ อย่างน้อย ๆ เราก็จะเข้าใจกันได้ ตรงนี้เป็นตัวที่จะทำให้เราอยู่ในสังคมได้อย่างปกติ แต่ถ้าเอาความคิดมาเป็นบรรทัดฐาน เรื่องของความคิดนี้เราก็จะไม่ไปก้าวล่วงกัน แต่ถ้าเรามีใจระหว่างกัน ในเรื่องของความเอื้ออาทรในเรื่องของความช่วยเหลือเกื้อกูล ตรงนี้มันเกิดขึ้นมาจากความรู้สึกของใจจริง ๆ เกิดการประสานระหว่างรอยต่อตรงนั้นได้อย่างไม่มีรอยต่อ^{๒๙๑}

สังคมคือการอยู่ร่วมกัน อยากให้อยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข ไม่แยกเพศ ไม่แยกเชื้อชาติ ไม่แยกศาสนา จะทำให้ชุมชนนั้นเข้มแข็ง ประเทศชาติก็เจริญก้าวหน้า^{๒๙๒}

มีบรรทัดฐานในการให้ออกาสคน ต้องมีวิธีการว่าจะให้ออกาสคนอย่างไร ต้องปรับปรุงอย่างไร ถ้าให้เขาปรับปรุงตัวเขาเอง บางครั้งเขาอาจจะปรับปรุงตัวเองไม่ได้ เราหรือชุมชนหรือบุคคลสำคัญคนใดคนหนึ่งต้องเป็นผู้ช่วย ด้วยหลักเมตตาธรรม บุคคลเหล่านี้บางครั้งเขาเป็นคนที่

^{๒๘๙} สัมภาษณ์ นายพนิก ใบเต๊ะ ราษฎ์ชาวบ้านชุมชนบ้านในถ้ำ ตำบลท่าศาลา อำเภوتاศาลา จังหวัดนครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ ๑๙ เดือนพฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๖๓

^{๒๙๐} สัมภาษณ์ นายสุนทร โต๊ะหาด โต๊ะอิหม่ามบ้านชุมชนบ้านในถ้ำ ตำบลท่าศาลา อำเภوتاศาลา จังหวัดนครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ ๑๙ เดือนพฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๖๓

^{๒๙๑} สัมภาษณ์ นายฮัจยีนิคม ใบเต๊ะ โต๊ะอิหม่ามบ้านในถ้ำ หมู่ที่ ๕ ตำบลท่าศาลา อำเภوتاศาลา จังหวัดนครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ ๑๙ เดือนพฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๖๓

^{๒๙๒} สัมภาษณ์ นางสาวกัญญา พลรัฐนาสิทธิ ข้าราชการครูโรงเรียนบ้านในถ้ำ ตำบลท่าศาลา อำเภوتاศาลา จังหวัดนครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ ๑๙ เดือนพฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๖๓

ยังมีความไม่เข้าใจ มีจิตใจที่อ่อนแอที่ต้องการผู้ช่วย และผู้ช่วยนั้นต้องเข้าใจเข้าด้วยเข้าใจถึงจิตวิญญาณ^{๒๙๓}

แสดงความรับผิดชอบ ความรักใคร่ ความให้เกียรติซึ่งกันและกัน^{๒๙๔}

การอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุขไม่ว่าจะเป็นการใช้ชีวิตช่วยเหลือกันไม่มีการแบ่งแยก ไม่มีการทะเลาะวิวาทซึ่งกันและกัน^{๒๙๕}

ผู้นำศาสนามีส่วนช่วยแก้ไขสถานการณ์ความขัดแย้ง โดยการต้องพูดคุย^{๒๙๖}

อาจนำหลักศาสนามาแบ่งปันกัน อะไรที่เข้ากันได้ อะไรที่ไม่เป็นรอยต่อ เราก็สามารถจะผสมผสาน แต่ถ้าเป็นเรื่องของประเพณีเรื่องการปฏิบัติศาสนกิจก็เป็นเรื่องของศาสนา^{๒๙๗}

ควรสร้างมโนทัศน์ว่าเราอยู่กันแบบพี่แบบน้อง แบบใยแมงมุมถึงกันหมด ไม่ว่าคนไหนชนชาติไหน หรือคนไหนที่เขาแบ่งแยกในเรื่องของผิวพรรณ ผมปฏิบัติตรงนี้มา ๑๘ ปี คนลำบากที่มาหาผม ถ้าเราปฏิเสธเขาเขาจะไปหาใคร ผมจะให้คำพูดดีๆ มาโดยตลอด ไม่เคยพูดหยาบกับชาวบ้าน มีจิตสำนึกมาตลอดว่าเราคือผู้ประสานให้ทุกคนเป็นหนึ่งเดียวกัน เวลามีปัญหาที่จะเคลียร์หรือจะขอ ในฐานะที่เราอยู่ในชุมชนเดียวกันนั้นนาน^{๒๙๘}

ทั้งนี้หากมี ชุมชนข้างนอกถ้าเข้ามากิจกรรม เราก็จะมีการรวมตัว แสร้งความคิดเพื่อจะมาให้พวกเราอยู่กันได้และเป็นหนึ่งเดียวกันได้^{๒๙๙}

^{๒๙๓} สัมภาษณ์ พระครูปัญญาภิตตยารเจ้าอาวาสวัดท่าสูง ตำบลท่าศาลา อำเภوتاศาลา จังหวัด นครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ ๑๙ เดือนพฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๖๓

^{๒๙๔} สัมภาษณ์ นายอะมาตย์ ไทรทองผู้ใหญ่บ้าน หมู่ที่ ๕ ตำบลท่าศาลา อำเภوتاศาลา จังหวัด นครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ ๑๙ เดือนพฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๖๓

^{๒๙๕} สัมภาษณ์ นายนิพนธ์วัฒน์ โต๊ะอิดเต หมู่ที่ ๕ ตำบลท่าศาลา อำเภوتاศาลา จังหวัด นครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ ๑๙ เดือนพฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๖๓

^{๒๙๖} สัมภาษณ์ พระครูปัญญาภิตตยารเจ้าอาวาสวัดท่าสูง ตำบลท่าศาลา อำเภوتاศาลา จังหวัด นครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ ๑๙ เดือนพฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๖๓

^{๒๙๗} สัมภาษณ์ นายฮัจยีนิคมย์ ใบเต้โต๊ะอิหม่ามบ้านในถุ้ง หมู่ที่ ๕ ตำบลท่าศาลา อำเภوتاศาลา จังหวัดนครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ ๑๙ เดือนพฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๖๓

^{๒๙๘} สัมภาษณ์ นายอะมาตย์ ไทรทองผู้ใหญ่บ้าน หมู่ที่ ๕ ตำบลท่าศาลา อำเภوتاศาลา จังหวัด นครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ ๑๙ เดือนพฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๖๓

^{๒๙๙} สัมภาษณ์ นายอะมาตย์ ไทรทองผู้ใหญ่บ้าน หมู่ที่ ๕ ตำบลท่าศาลา อำเภوتاศาลา จังหวัด นครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ ๑๙ เดือนพฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๖๓

๔.๒.๑.๒ มุมมองจากชุมชนโมคลาน

ชุมชนบ้านโมคลานมีอุดมคติอยากให้การอยู่ร่วมกันระหว่างไทยพุทธ มุสลิมการอยู่ร่วมกัน ปรีกษาหารือ มีเรื่องอะไรก็ปรึกษาปรองดองโดยสันติวิธี อยู่ด้วยกันอย่างสันติสุข รักใคร่ปรองดอง กลมเกลียวด้วยกัน^{๓๐๐}

อยากให้อยู่กันแบบพอเพียง อยู่กันแบบประสาน อยู่กันอย่างรักใคร่ได้ให้ได้ ให้มีสันติสุขให้มากที่สุด^{๓๐๑}

สันติภาพไร้รอยต่อที่สำคัญที่สุดคือบุคคลในชุมชนหรือตัวบุคคลคอยมีความเข้าใจซึ่งกันและกัน คอยศึกษาซึ่งกันและกัน เมื่อรู้เขารู้เราก็จะปรับตัว อยากให้เขาปรับตัวหาเรา เราก็ต้องปรับตัวเข้าหาด้วยกัน และให้ยึดหลักของการตกลงในชุมชนที่ช่วยดูแลซึ่งกันและกัน การขัดแย้งที่เกิดขึ้นส่วนใหญ่เกิดขึ้นจากตัวบุคคลก่อน แล้วดึงเอาศาสนามาเป็นโล่บังตัวเองหรือผลประโยชน์ของตัวเอง ถ้าคนในชุมชนร่วมกันหรือมองไปในทางเดียวกันก็จะทำให้เกิดสันติภาพได้^{๓๐๒}

คนเราที่จะอยู่กันได้ก็ต้องมีความเมตตาต่อกัน เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ปรีกษาหารือ มีอะไรก็ช่วยเหลือกัน^{๓๐๓}

อย่าอคติต่อกัน ก็จะไม่มีปัญหาอะไร ส่วนหนึ่งที่มีปัญหาก็เพราะมีอคติ เพราะฉะนั้นถ้าคนเราอยู่แบบไม่มีอคติต่อกันมันก็จะไม่มีปัญหาอะไร ลงตัวกันดีอยู่แล้ว พี่น้องชาวพุทธก็มีคำสอนของศาสนาอยู่สมบูรณ์แล้ว แต่ส่วนใหญ่แล้วรู้อะไรไม่รู้ไม่จริงแล้วพูด ผลเสียก็จะพลอยตามมา ภาพของคนส่วนใหญ่จะพลอยเสียหายไปด้วย คนส่วนน้อยทำให้ความรู้สึกไม่ค่อยดีเท่าไร^{๓๐๔}

อยากให้รักและสามัคคีเหมือนอดีตที่ผ่านมา ไม่อยากให้มันแบบนี้เกิดขึ้น ชุมชนเรารักกัน กลมเกลียวกัน มีเรื่องยาเสพติดที่มีปัญหานิดหน่อย เรื่องอื่นไม่มีปัญหา^{๓๐๕}

^{๓๐๐} สัมภาษณ์ นายเจริญ ปลอดภัย แก้ว ผู้ใหญ่บ้าน ผู้นำชุมชนหมู่ที่ ๑๒ ตำบลโมคลาน อำเภอนาทา ศาลา จังหวัดนครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ ๒๐ เดือนพฤษภาคม พ.ศ.๒๕๖๓

^{๓๐๑} สัมภาษณ์นายจันทร์เพ็ญ ปลอดภัย แก้ว ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน ผู้นำชุมชนหมู่ที่ ๑๒ ตำบลโมคลาน อำเภอนาทา ศาลา จังหวัดนครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ ๒๐ เดือนพฤษภาคม พ.ศ.๒๕๖๓

^{๓๐๒} สัมภาษณ์นายวิจิต จำปีพันธ์ ข้าราชการครูโรงเรียนโมคลานประชาสรรค์ ตำบลโมคลาน อำเภอนาทา ศาลา จังหวัดนครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ ๒๐ เดือนพฤษภาคม พ.ศ.๒๕๖๓

^{๓๐๓} สัมภาษณ์นายสมนึก คลายนาวัน ปราชญ์ชุมชนบ้านโมคลาน ตำบลโมคลาน อำเภอนาทา ศาลา จังหวัดนครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ ๒๐ เดือนพฤษภาคม พ.ศ.๒๕๖๓

^{๓๐๔} สัมภาษณ์นายฉอ เหมหมั่น ผู้นำศาสนา โต๊ะอิหม่ามมูรุลเอียะซาน หมู่ที่ ๑๑ ตำบลโมคลาน อำเภอนาทา ศาลา จังหวัดนครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ ๒๐ เดือนพฤษภาคม พ.ศ.๒๕๖๓

^{๓๐๕} สัมภาษณ์นางสระริมะ แววันจิตร ชาวชุมชนบ้านโมคลาน ตำบลโมคลาน อำเภอนาทา ศาลา จังหวัดนครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ ๒๐ เดือนพฤษภาคม พ.ศ.๒๕๖๓

ต่างคนต่างปฏิบัติในสิ่งที่ได้รับมอบหมายให้ดีที่สุด ทั้งเรื่องวัฒนธรรม กฎหมาย ซึ่งใช้กฎหมายเดียวกัน ทั้งพุทธ ทั้งอิสลามก็คล้ายคลึงกันอย่าไปลำสีห์กัน อย่าไปข้ามเส้น กตขี้กัน จะเป็นการไร้รอยต่อ เป็นศาสนาของใครของมัน ชิกซ์ก็ทำไป พุทธ อิสลามก็ทำไป ก็จะไม่มีปัญหา^{๓๐๖}

ทั้งไทยพุทธ ไทยมุสลิมอยู่ร่วมกันได้ เข้าใจกันดี ไม่ทะเลาะกัน มีอะไรก็คอยปรึกษาหารือกัน ๒ ฝ่าย เหมือนเช่นชุมชนบ้านโมคลานประจำเดือนทุกเดือน ผู้ใหญ่บ้านจะมาประชุมกันทุกเดือนทั้งไทยพุทธและมุสลิม^{๓๐๗}

อย่าทะเลาะกัน มีอะไรก็ปรึกษาหารือกัน แก้ไขปัญหากันให้ได้^{๓๐๘}

๔.๒.๑.๓ มุมมองจากชุมชนปากพวย

มีความรัก ความสามัคคี เคารพสิทธิของกันและกัน ไม่ก้าวร้าวในความเชื่อของแต่ละศาสนา นี่เป็นสิ่งที่สำคัญที่สุดของการอยู่ร่วมกัน”^{๓๐๙}

แต่ละคนมีจิตสำนึกกันอยู่แล้ว และเป็นสิ่งสำคัญ อะไรดีก็ทำไป อะไรไม่ถูกต้องก็ทำไป”^{๓๑๐}

พระเจ้าไม่ได้ให้เราทำลายกัน ผิดหลักการ เราพี่น้องกัน ในนามสกุลผมนี้ พุทธทั้งนั้น แต่เราอยู่กันได้ ศาสนาใครก็ศานามัน ทำแต่ความดีกันให้พอ”^{๓๑๑}

จะเป็นพุทธเป็นอิสลามอย่างไรก็ต้องช่วยเหลือกัน ผมถือว่าพระเจ้าองค์เดียวกัน ผู้ที่สร้างคนเดียวกัน อย่าให้มีการขัดแย้งกันในเรื่องต่าง ๆ”^{๓๑๒}

เน้นว่าต้องให้ความสำคัญ แต่ละศาสนาขอให้ปฏิบัติตัวอย่าไปก้าวล้ำหรือก้าวล่วงศาสนาอื่น ทุกศาสนามีหลักในการสอนให้เป็นคนดี ไม่ได้สอนไปในแบบอื่น พุทธก็ทำตามพุทธไป อย่า

^{๓๐๖} สัมภาษณ์นายอุสบ หล้าเก ปราชญ์ชุมชนบ้านโมคลาน ตำบลโมคลาน อำเภอดำรงวิทยาราม นครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ ๒๐ เดือนพฤษภาคม พ.ศ.๒๕๖๓

^{๓๐๗} สัมภาษณ์นางอาจันต์ มณีพรหมขาว ชุมชนบ้านโมคลาน ตำบลโมคลาน อำเภอดำรงวิทยาราม นครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ ๒๐ เดือนพฤษภาคม พ.ศ.๒๕๖๓

^{๓๐๘} สัมภาษณ์นายอนุชิต พิจิตรบรรจง มัคทายกวัดโมคลาน ตำบลโมคลาน อำเภอดำรงวิทยาราม นครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ ๒๐ เดือนพฤษภาคม พ.ศ.๒๕๖๓

^{๓๐๙} สัมภาษณ์ นายสมญา กาญจนสดุง, ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ ๑๑ ตำบลปากพูน อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ ๓๑ เดือนพฤษภาคม พ.ศ.๒๕๖๓

^{๓๑๐} สัมภาษณ์ นายวิชัย กาญจนสดุง, ครูโรงเรียนยะมาอาตุลอิสลาม ตำบลปากพูน อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ ๓๑ เดือนพฤษภาคม พ.ศ.๒๕๖๓

^{๓๑๑} สัมภาษณ์ นายอดุลย์ นิยมเคชา, ปราชญ์ชุมชนบ้านปากพวย ตำบลปากพูน อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ ๓๑ เดือนพฤษภาคม พ.ศ.๒๕๖๓

^{๓๑๒} อ้างแล้ว.

สร้างกระแสในโซเชียลให้เกิดความขัดแย้ง อย่ากระแทกแตกดัน อย่าให้ร้ายป้ายสีกัน อย่าไปก้าวล่วงคนอื่น^{๓๑๓}

การสามารถเชื่อมต่อกันได้ ไปมาหาสู่กันได้นั้นคือขาดรอยต่อ เราอยู่อย่างมีความสุข ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ดูแลจนเจือคนในชุมชนอย่างทั่วถึง อย่าเหลื่อมล้ำ ให้คิดถึงความเสมอภาค รักในความเสมอภาคที่สำคัญที่สุด คุณจะเป็นใครก็แล้วแต่ เรามีสิทธิของความเป็นมนุษย์เท่าเทียมกัน เกิด แก่ เจ็บ ตาย ถ้าเรารู้จักแบ่งปัน จัดสรรในสิ่งที่ดีงาม สังคมก็ย่อมเกิดความสุข”^{๓๑๔}

ให้ทุกคนยึดหลักธรรมความดีของตัวเอง ไม่เบียดเบียน ไม่ไปให้ร้ายกับคนอื่น เรามุ่งทำความดี มีอะไรก็ช่วยเหลือกัน มีการส่งเสริม ให้แต่ละศาสนาอยู่ร่วมกัน มีอะไรก็ช่วยเหลือซึ่งกันและกันอย่าให้แบ่งแยก อยากให้ทุกคนอยู่ร่วมกันอย่างสันติ^{๓๑๕}

ถ้าเกิดความขัดแย้งเกี่ยวกับศาสนา สามารถจะคุยกันได้ คุยอย่ารู้เรื่องอะไรเกี่ยวกับศาสนาอิสลาม คุณถามได้ เราอยากเข้าใจว่าคนพุทธต้องทำอะไร เราก็ถามได้ อย่าทะเลาะกัน สามารถจะพูดคุยกันได้ ช่วยกันเป็นหูเป็นตา ส่งข่าวต่อผู้ที่รับผิดชอบที่อยู่สูงกว่าต่อไป^{๓๑๖}

สังคมสันติสุขคงจะมาจากรัฐบาลที่มีแนวปฏิบัติหรือการดูแลช่วยเหลือประชาชนที่ก่อให้เกิดสันติสุข เสมอภาค สะดวกสบาย ให้ทั่วถึงและมากยิ่งขึ้น ไม่ว่าจะเกี่ยวกับรายได้ อาชีพ รัฐก็ควรจะต้องดูแลอย่างทั่วถึงและยั่งยืน และในขณะเดียวกันประชาชนทุกศาสนาให้อึดข้อปฏิบัติของศาสนาให้อึดให้คนเป็นคนดีเหมือนกันไม่ว่าศาสนาใด และปฏิบัติตามข้อปฏิบัติตามกฎหมายของบ้านเมือง”^{๓๑๗}

หากมีปัญหาควรปรึกษาหารือกัน ทั้งผู้นำชุมชนและหน่วยงานราชการ ต้องมีความจริงใจในการแก้ปัญหา^{๓๑๘}

^{๓๑๓} สัมภาษณ์ นายปริญญา จันทรภักดี, ชาวชุมชนบ้านปากพวย ตำบลปากพูน อำเภอมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ ๓๑ เดือนพฤษภาคม พ.ศ.๒๕๖๓

^{๓๑๔} สัมภาษณ์ นายปริญญา จันทรภักดี, ชาวชุมชนบ้านปากพวย ตำบลปากพูน อำเภอมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ ๓๑ เดือนพฤษภาคม พ.ศ.๒๕๖๓

^{๓๑๕} สัมภาษณ์ นางสุจินต์ ช่วยสกุล, ข้าราชการครูโรงเรียนวัดไพศาลสถิต ตำบลปากพูน อำเภอมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ ๓๑ เดือนพฤษภาคม พ.ศ.๒๕๖๓

^{๓๑๖} สัมภาษณ์ นางสาวจิระพา ชุมศรี, ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน หมู่ที่ ๑๑ ตำบลปากพูน อำเภอมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ ๓๑ เดือนพฤษภาคม พ.ศ.๒๕๖๓

^{๓๑๗} สัมภาษณ์ นายวิชัย กาญจนสตัง, ครูโรงเรียนยะมาอาตุลอิสลาม ตำบลปากพูน อำเภอมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ ๓๑ เดือนพฤษภาคม พ.ศ.๒๕๖๓

^{๓๑๘} สัมภาษณ์ นายวันหามาต ไทรทอง, คอเต็บ มัสยิดยะมาอาตุลอิสลาม ตำบลปากพูน อำเภอมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ ๓๑ เดือนพฤษภาคม พ.ศ.๒๕๖๓

กล่าวโดยสรุปคือ กระบวนการค้นพื้นฐานของคนในชุมชนปากพยิงมาจากความสัมพันธ์ในอดีตอันยาวนาน การช่วยเหลือเกื้อกูลกันระหว่างชาวพุทธ มุสลิม คนในชุมชนต่างก็ยึดหลักปฏิบัติตามคำสอนศาสนา ไม่เบียดเบียน แบ่งปัน เคารพให้เกียรติ และมีกิจกรรมที่ทำให้คนในชุมชนมีส่วนร่วมกัน ทั้งในการร่วมคิด ร่วมทำ และรับผลที่มีความเสมอภาค เป็นธรรม ผู้นำมีส่วนสำคัญในการทำให้ชุมชนเกิดรักสามัคคี ด้วยบริบทท้องถิ่นสังคมในชุมชนปากพยิงยังใช้สันติวิธีเป็นวิถีแห่งสันติในการแก้ปัญหา โดยการหันหน้าพูดคุยกัน และผู้นำมีความเป็นกลางสร้างศรัทธาให้ชุมชนเชื่อถือ เสียงสะท้อนถึงความภูมิใจของชุมชนในความเป็นพื้นที่สันติสุขแม้จะมีความแตกต่างทางศาสนา สิ่งที่มีความสอดคล้องกับการศึกษาชุมชนที่ผ่านมา คือ การที่ต่างคนต่างรู้บริบทของเพื่อนต่างศาสนา รู้หลักปฏิบัติต่อกัน ขอบเขตการแสดงถึงน้ำใจและการเห็นอกเห็นใจให้ความช่วยเหลือที่ไม่ขัดต่อหลักศาสนาทำให้ชุมชนปากพยิงเป็นอีกหนึ่งพื้นที่ที่เป็นสังคมพหุวัฒนธรรมไร้รอยต่อทางศาสนาอีกหนึ่งพื้นที่ในจังหวัดนครศรีธรรมราช

๔.๒.๑.๔ มุมมองจากชุมชนโพธิ์เสด็จ

การที่เราจะอยู่ได้อย่างนี้เราต้องมีคุณธรรม ถ้าเราเอาหลักธรรมมาจับในเรื่องของฆราวาสธรรมก็ได้ หรือตั้งแต่อยู่กับตัวมีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ก็สำคัญ อยู่กันด้วยปิยะวาจา ในเรื่องอย่างนี้ทุกสังคม ถ้าเราอยู่ด้วยความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ สันติวิธีมันก็เกิด อย่างน้อยเมื่อเกิดเหตุการณ์ต่าง ๆ ไม่ว่าจะอุทกภัย คณะของพระสงฆ์ลงพื้นที่ไปแจกข้าวสารอาหารแห้ง เราไม่ได้เลือกว่านี่พุทธ คริสต์ อิสลาม ใครเดือดร้อนเราก็ช่วย ทุกสังคมถ้าได้ช่วยเหลือเกื้อกูลกัน สร้างคุณธรรมต่าง ๆ ให้เกิดขึ้นกับทั่วไป เชื่อได้ว่าสังคมก็จะมีแต่ความสงบสุข เกิดเป็นสันติภาพ. . .พื้นฐานของคนก็คือความสุข ถ้าเราสามารถแบ่งปันความสุขกันได้ เหตุการณ์ต่าง ๆ ที่ไม่ดีก็จะมีไม่เกิด เรียกว่าสันติภาพแห่งสังคมอยู่กันอย่างสงบสุขนั่นเอง^{๓๑๙}

ในชุมชนที่มีความต่างศาสนาเราต้องมาไกล่เกลี่ยหรือมาต้องมาประสานกัน มารวมกลุ่มกันว่าเราจะทำอะไรจะให้เข้าใจกันดี ก็จะสามารถคืนกันได้^{๓๒๐}

ชุมชนและศาสนาทุกศาสนาร่วมแรงร่วมใจสามัคคีกัน ความสามัคคีทำให้ทุกอย่างดีขึ้นอยู่แล้ว แค่หันหน้าเข้าหากันไม่ว่าศาสนาใด พุทธ คริสต์ อิสลาม แต่ถ้าทุกคนร่วมมือร่วมแรงร่วมใจกัน สามัคคีคือพลัง จะทำให้ขับเคลื่อนไปข้างหน้าได้อย่างมีประสิทธิภาพ ทุกศาสนาเราไม่

^{๓๑๙} สัมภาษณ์ พระราชวิสุทธิกวี เจ้าคณะจังหวัดนครศรีธรรมราช ธ. เจ้าอาวาสวัดโพธิ์เสด็จ, ชุมชนบ้านโพธิ์เสด็จ ตำบลโพธิ์เสด็จ อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ ๑ เดือนมิถุนายน พ.ศ.๒๕๖๓

^{๓๒๐} สัมภาษณ์ นางวาสนา ไตรวาริน ปราชญ์ชุมชนบ้านโพธิ์เสด็จ, ชุมชนบ้านโพธิ์เสด็จ ตำบลโพธิ์เสด็จ อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ ๑ เดือนมิถุนายน พ.ศ.๒๕๖๓

มีการแบ่งแยก ทั้งศาสนาอิสลาม พุทธ หรือคริสต์ อยากจะให้มีความร่วมมือกันในชุมชนไม่ว่าศาสนาใด ปัญหาที่จะไม่มี รอยต่อก็จะไม่เกิด ก็จะทำให้เกิดชุมชนของเราสงบสุข^{๓๒๑}

สังคมไร้รอยต่อในความเป็นจริง ที่ดีเป็นสิ่งที่เราปรารถนาเป็นโลกแห่งความฝัน คือมีความรัก มีความเมตตา มีความเอื้ออาทร โอบอ้อมอารีซึ่งกันและกัน เจริญชีวิตอยู่ด้วยกันอย่างมีความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน พร้อมทั้งจะช่วยเหลือ พร้อมทั้งจะให้ภัย พร้อมทั้งจะมีความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน ผมคิดว่าเหมือนกับโฆษณาผ้าปูที่นอน ผ้าคลุมเตียง ทอเต็มผืน หลับเต็มตื่น ไร้รอยต่อ โฆษณานี้ดูซ้ำๆ นะว่าทอเต็มผืน หลับเต็มตื่น ไร้รอยต่อ นั่นแสดงว่าเขามีความสุข ดังนั้นสังคมที่ไร้รอยต่อหมายความว่า เป็นสังคมที่มีความสุข ไม่มีอะไรที่สะกด ไม่มีอะไรบงกช ผ้าปูที่นอนที่มีรอยต่อนอนแล้วมันคัน เหมือนกัน สังคมที่ไร้รอยต่ออยู่รวมกันแบบสงบสุข ราบรื่น มีความยินดี ศาสนาไม่ใช่อุปสรรค ศาสนาแต่ละศาสนาไม่ได้ขัดแย้งหรือแตกต่างกัน แต่ว่าเป็นรูปแบบที่ต่างกันทางความเชื่อ ศาสนาใดๆ ต่างต้องการนำพาคนให้มีความสุข อยู่ด้วยกันฉันมิตร ฉันเพื่อน ครอบครัวเดียวกัน ทุกศาสนาสอนว่าเราทุกคนต่างเป็นพี่น้องกลุ่มเดียวกัน การที่จะไร้รอยต่อเราต้องมีความรัก มีความเข้าใจ และเคารพ ให้เกียรติในรูปแบบที่แตกต่างกันทางความเชื่อ รูปแบบที่แตกต่างกันทางการปฏิบัติ เราต่างกันทางความเชื่อเปลือกภายนอก วิถีพุทธมีขนบธรรมเนียมตามวิถีพุทธ วิถีคริสต์มีรูปแบบอะไรต่าง ๆ แตกต่างกัน วิถีของพี่น้องชาวมุสลิม แตกต่างกัน แต่ว่าทั้งโบสถ์พุทธ วิหารคริสต์ มัสยิดของพี่น้องชาวมุสลิม เป็นที่รวมของความศักดิ์สิทธิ์ เป็นที่ประทับของสิ่งศักดิ์สิทธิ์ เป็นศูนย์รวมของความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน เป็นจุดเริ่มต้นของคุณธรรม จุดเริ่มต้นของจริยธรรม จุดเริ่มต้นหรือที่รวมของสิ่งดีๆ สิ่งศักดิ์สิทธิ์ เพื่อให้ทุกคน มีความสุข เพราะฉะนั้นเราเหมือนกันหมดเลย เราตั้งอยู่บนพื้นฐานนี้ เพราะฉะนั้นนั่นหมายความว่า แม้ศาสนาจะแตกต่างกันแต่เราก็ตั่งอยู่บนพื้นฐานผืนเดียวกัน จริง ๆ ไม่มีรอยต่ออยู่แล้ว ไม่มีความขัดแย้ง แต่การมีรอยต่อ หรือมีตะเข็บเพราะมนุษย์สร้างกำแพงโดยไม่รู้ตัว แต่ถ้าแต่ละศาสนาไม่สร้างกำแพง ไม่มีเงื่อนไข และเข้าใจซึ่งกันและกันด้วยความรักด้วยความเคารพให้เกียรติซึ่งกันและกัน และหากมีผิดพลาดเข้าใจผิดบ้าง ต่างมองมองกันบ้าง เคารพกัน มันก็จะไม่มีรอยต่อ จริง ๆ มันไม่มีรอยต่ออยู่แล้ว แต่รอยต่อเกิดขึ้นเพราะเรที่ตั้งเงื่อนไข^{๓๒๒}

อยากให้อยู่กันแบบเหมือนพี่เหมือนน้อง อยู่กันแบบให้ทุกคนช่วยเหลือกัน ไม่ว่าศาสนาใด อยู่ร่วมกันแล้วไม่ทะเลาะวิวาท อยู่ด้วยกันมีความสุข เมื่อเดือดร้อนก็ช่วยเหลือกัน^{๓๒๓}

^{๓๒๑} สัมภาษณ์ นางพัชรี ดีถนอม, ชาวชุมชนบ้านโพธิ์เสด็จ ตำบลโพธิ์เสด็จ อำเภอมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ ๑ เดือนมิถุนายน พ.ศ.๒๕๖๓

^{๓๒๒} สัมภาษณ์ นายวิโรจน์ เลิศทนต์ศักดิ์ เจ้าอาวาสโบสถ์พระมารดาพระศาสนจักร, ชุมชนบ้านโพธิ์เสด็จ ตำบลโพธิ์เสด็จ อำเภอมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ ๑ เดือนมิถุนายน พ.ศ.๒๕๖๓

^{๓๒๓} สัมภาษณ์ นายอดิษฐ์ อิสลาม คณะกรรมการมัสยิดนุรุลอิสลาม, ชุมชนบ้านโพธิ์เสด็จ ตำบลโพธิ์เสด็จ อำเภอมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ ๑ เดือนมิถุนายน พ.ศ.๒๕๖๓

ถ้าอยากให้มันดีภาพ ทุกคนต้องมีน้ำใจ น้ำใจนั้นเป็นสิ่งที่ดีที่สุดสำหรับการสื่อต่าง ๆ จะให้สงบสุขได้ก็คือเราต้องเอื้อเฟื้อต่อกัน^{๓๒๔}

กล่าวโดยสรุปคือ กระบวนการที่คนในชุมชนโพธิ์เสด็จเริ่มต้นความเข้มแข็งของชุมชน การรวมตัวกันทำกิจกรรมต่าง ๆ ของชุมชน การอยู่ร่วมกันเหมือนพี่เหมือนน้อง การช่วยเหลือซึ่งกันและกัน การไม่ทะเลาะวิวาท การสร้างบรรยากาศของความสนิทสนมเป็นกันเองของคนในชุมชนที่สามารถนั่งคุยตั้งวงสนทนาในเรื่องต่าง ๆ ได้อย่างสนุกสนาน และการมีพื้นที่สาธารณะให้คนในชุมชนได้ทำกิจกรรมร่วมกัน ผู้นำทางศาสนาและปราชญ์ชาวบ้านถือเป็นผู้ที่มีภาวะผู้นำ ทั้งที่เป็นผู้นำอย่างเป็นทางการและผู้นำตามธรรมชาติ มีประสบการณ์จริงและทำงานเพื่อการพัฒนาชุมชนในทุก ๆ มิติอย่างตั้งใจจริง คนในชุมชนโพธิ์เสด็จมีการดำเนินชีวิตและมีกิจกรรมที่ทำร่วมกันระหว่างคนในชุมชนอย่างหลากหลาย กิจกรรมส่วนใหญ่จะเกิดจากการร่วมมือ ร่วมแรงร่วมใจกัน ไม่มีการแบ่งแยกตามศาสนา แต่จะร่วมพิธีหรืองานตามขอบเขตที่ตนเองสามารถพึงกระทำได้ตามหลักปฏิบัติของศาสนาของตน จนทำให้ชุมชนตลาดแขกเป็นสังคมพหุวัฒนธรรมไร้รอยต่อทางศาสนาได้อย่างแท้จริง

๔.๒.๑.๕ มุมมองจากชุมชนบ้านตลาดแขก

ข้อสำคัญคือประสานกันให้ดี ที่เข้ามาอยู่จะชุมชนไหนก็แล้วแต่ เราก็ไม่อิจฉาเขา ไม่ทะเลาะกันก็จะอยู่ได้ อย่าไปหวังอย่างอื่นมาก อย่าเอาการเมืองเข้ามาเกี่ยวข้อง จะยุ่ง ไม่ลงตัว ถ้าเราอยู่กันอย่างนี้ ไม่ยาก คนเขามาแก่เขาก็อยู่กันทุกวัน เราบิดบาตมาถึงก็ให้เขา เขาก็ดี เราก็ดีด้วย แต่มันทำไม่ได้ทุกคน มันเฉพาะตัว นี่เป็นการเผยแพร่ศาสนาอีกชนิดหนึ่ง ไม่ต้องลงทุนอะไรมาก ต่างคนต่างดี ไม่ทะเลาะเลย ไม่มีบอย ไม่มีทุกที่ด้วย ผู้นำศาสนาแต่ละองค์ตอนที่มาอยู่ก็ทะเลาะกันไม่หยุดขนาดโรงเรียนประถมรอบนอก เจ้าอาวาสกับครูทะเลาะกันมาก ไม่ต้องอิสลาม ไทยพุทธเรานี้แหละ แต่ที่นี้เราให้อย่างเดียว ไม่ไปก้าวก่าย^{๓๒๕}

เห็นด้วยที่จะให้เรื่องของศาสนานี้อย่าให้มีข้อกำหนด อยากให้ปรับทุกสิ่งให้ไปด้วยกัน มันจะต้องมีอะไรที่ใกล้เคียงกัน ไปด้วยกัน ในเรื่องของความเชื่อมั่นมีความแตกต่างกัน แต่ว่าในการเนินชีวิตแต่ละอย่างมันมีหลักศาสนาใกล้เคียงกันก็สามารถทำได้. . .ไม่ควรจะมีข้อว่าต้องอย่างนั้น ต้องอย่างนี้^{๓๒๖}

^{๓๒๔} สัมภาษณ์ นางจำปา แปมจำนงค์, ปราชญ์ชุมชนบ้านโพธิ์เสด็จ, ตำบลโพธิ์เสด็จ อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ ๑ เดือนมิถุนายน พ.ศ.๒๕๖๓

^{๓๒๕} สัมภาษณ์ พระพิศิษฐ์วินัยการ, เจ้าอาวาสวัดมเหยงคณ์, ชุมชนบ้านตลาดแขก ตำบลคลัง อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ ๓ เดือนมิถุนายน พ.ศ.๒๕๖๓

^{๓๒๖} สัมภาษณ์ นายสุรศักดิ์ ราชรักษ์, ศิษยาภิบาลคริสตจักรเบธเลเฮม, ชุมชนบ้านตลาดแขก ตำบลคลัง อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ ๓ เดือนมิถุนายน พ.ศ.๒๕๖๓

รัฐบาลน่าจะมีหน่วยงานที่จัดสัมมนา ทำความเข้าใจกับทุกศาสนาในประเทศไทยให้เยอะกว่าเดิม มีเวทีให้เขาได้แสดงความคิดเห็นกันบ่อย ๆ ตอนนี้ก็นานมากแล้วที่ได้นั่งคุยได้กินข้าวร่วมกับพระ รัฐบาลต้องเป็นแกนนำ ต้องให้ความสำคัญในเรื่องของการประติดประต่อกันมากกว่านี้ เช่น ท่านจะต้องให้ความสำคัญกับผู้ปฏิบัติหน้าที่ เช่น ควรเพิ่มค่าตอบแทนโต๊ะอิหม่าม ช่วยกันทุกศาสนา ก็จะดีแน่นอน สวัสดิการก็มีความสำคัญ การพบปะกันระหว่างศาสนิกก็ดี ปีละครั้งสองครั้งก็ยังดี อย่าปล่อยให้เราอยู่กันเอง ความจริงก็มีแต่อยากให้นานมากกว่านี้ ตอนโควิดที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ พระเอาใบยี่สิบมาแจกในวันรายอ รู้สึกซาบซึ้ง อิสลามกับไทยพุทธ คริสต์ และคนจีนก็ได้ไม่มีปัญหาอะไร ประเทศไทยมีไม่เยอะที่เป็นส่วนเสีย มีคนดีมากกว่า อยากจะให้คนที่ไม่ได้คิดได้ปรับตัวมคดิใหม่ ว่า อิสลามในประเทศนี้ เป็นศาสนาที่สันติ ไม่อยากมีความขัดแย้งกับใคร เป็นศาสนาที่พวกเรามีความภาคภูมิใจ ให้เกียรติกับทุกศาสนาในประเทศเราในทุกวันนี้ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ร.๙ พระเจ้าอยู่หัวของเรา ท่านให้เกียรติเป็นล้นพ้นอยู่แล้ว ผมคิดว่าท่านนี้ก็จะเป้นพระคุณกันมากมายแล้วว่าพระองค์มีต่อเรา สุดท้ายนี้ก็จะบอกว่สันติวิธีก็ยังคงอยู่เหมือนเดิม ขอสันติสุขจงมีแก่ท่าน^{๓๒๗} ตอนนี้เราอยู่กันอย่างพี่น้อง ระหว่าง ๒ ศาสนา ต่างศาสนา มีอะไรก็ให้ความร่วมมือกันอยู่แล้ว ขอให้เราปฏิบัติกันเป็นเช่นนี้ต่อไป สังคมของเราก็จะอยู่กันอย่างมีความสุข^{๓๒๘}

ควรให้ความเคารพนับถือ ร่วมสร้างสรรค์ประเทศชาติ ไม่ว่าอิสลามหรือพุทธก็คนไทยด้วยกัน^{๓๒๙}

ในสังคมบ้านเราเนี่ยเราอยู่ร่วมกันหลายศาสนา การอยู่ร่วมกันระหว่างคนมุสลิมกับคนมุสลิม คนพุทธกับคนพุทธ หรือว่าคนมุสลิมกับคนพุทธ ในแนวความคิดของผมคือสิ่งที่จะทำให้มีความสุขได้คือเราต้องเปิดใจก่อน เหมือนว่าเรามีปัญหากับคนข้างบ้าน ถ้าเราไม่เปิดใจกันเราก็จะรู้ว่าปัญหาที่เราจะมีแก้ได้เมื่อไหร่ อ่อนขอมาคนละนิด หย่อนยานมาคนละนิด อยู่ชอยเดียวกัน หมู่บ้านเดียวกัน มีอะไรก็พูดคุยกัน หลายเรื่องก็จะลุ่มอล่วยกัน มองข้ามไปบ้าง^{๓๓๐}

^{๓๒๗} สัมภาษณ์ นายสำราญ หมดตะอี่, โต๊ะอิหม่ามมัสยิดญะมาฮียะ, ชุมชนบ้านตลาดแขก ตำบลคล้ง อำเภอมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ ๓ เดือนมิถุนายน พ.ศ.๒๕๖๓

^{๓๒๘} สัมภาษณ์ นางมณฑา แก้วขาว, ปราชญ์ชุมชนบ้านตลาดแขก ตำบลคล้ง อำเภอมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช ชู เมื่อวันที่ ๓ เดือนมิถุนายน พ.ศ.๒๕๖๓

^{๓๒๙} สัมภาษณ์ นายระเหิน หนูทองแก้ว, ปราชญ์ชุมชนบ้านตลาดแขก, ชุมชนบ้านตลาดแขก ตำบลคล้ง อำเภอมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ ๓ เดือนมิถุนายน พ.ศ.๒๕๖๓

^{๓๓๐} สัมภาษณ์ นายอนันต์ เสมอภพ, ชาวชุมชนบ้านตลาดแขก ตำบลคล้ง อำเภอมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ ๓ เดือนมิถุนายน พ.ศ.๒๕๖๓

เราต้องถือว่ามนุษย์เป็นสัตว์ธรรมดา และจะอยู่โดดเดี่ยวไม่ได้เพราะเป็นสัตว์สังคม ในเมื่อเป็นสัตว์สังคมเราจำเป็นต้องสร้างสังคมที่ดี เพราะถ้าเราหลีกออกจากสังคมมันออกไม่ได้ มนุษย์ต้องเป็นสมาชิกแห่งรัฐ เมื่อเรามีแนวคิดอย่างนี้เราจะทำอะไรให้รัฐมีความสมบูรณ์และปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน เพราะฉะนั้น เราเน้นการเข้ามามีส่วนร่วม เน้นประสานความร่วมมือกัน. . . และเราก็ต้องคิดว่าทุกคนเป็นพี่น้องกัน ทุกคนถูกสร้างมาจากมนุษย์คนเดียวกันคืออดัม เพราะฉะนั้นเราต้องเมตตาซึ่งกันและกัน ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ประสานความร่วมมือซึ่งกันและกัน ศาสนาทุกศาสนาสอนให้คนทำดี เป้าหมายคือทำดี เว้นชั่ว หลักธรรมของอิสลามก็มีเป้าหมายจุดเดียวกัน^{๓๓๑}

กล่าวโดยสรุปคือ สังคมสันติภาพไร้รอยต่อ พื้นฐานของคนในชุมชนตลาดแขกเริ่มต้นจากความรู้สึกที่ไม่แบ่งแยกจากกัน มีความรู้สึกของการเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน ไม่แบ่งพรรคแบ่งพวก ไม่แบ่งศาสนา ทำให้การดำเนินชีวิตไปตามปกติสุข คนในชุมชนยึดมั่นในหลักธรรมคำสอนของศาสนา ตน มีความรักต่อกันในฐานะเพื่อนบ้านร่วมชุมชนและที่สำคัญคือการไม่เห็นแก่ตัว มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ต่อกัน ผู้นำทางศาสนาและปราชญ์ชาวบ้านถือเป็นผู้ที่มีภาวะผู้นำ ทั้งที่เป็นผู้นำอย่างเป็นทางการและผู้นำตามธรรมชาติ มีประสบการณ์จริงและทำงานเพื่อการพัฒนาชุมชนในทุก ๆ มิติ อย่างตั้งใจจริง คนในชุมชนตลาดแขกมีการดำเนินชีวิตและมีกิจกรรมที่ทำร่วมกันระหว่างคนในชุมชน อย่างหลากหลาย กิจกรรมส่วนใหญ่จะเกิดจากการร่วมมือ ร่วมแรงร่วมใจกัน ไม่มีการแบ่งแยกตามศาสนา แต่จะร่วมพิธีหรืองานตามขอบเขตที่ตนเองสามารถพึงกระทำได้ตามหลักปฏิบัติของศาสนาของตน จนทำให้ชุมชนตลาดแขกเป็นสังคมพหุวัฒนธรรมไร้รอยต่อทางศาสนาได้อย่างแท้จริง

จากเสียงสะท้อนมุมมองของชุมชนต้นแบบในเรื่องของสังคมพหุวัฒนธรรมสันติภาพไร้รอยต่อ ผู้วิจัยสังเคราะห์สรุปสิ่งที่สะท้อนจากชุมชน คือ เมื่อกล่าวถึงสังคมพหุวัฒนธรรมสันติภาพไร้รอยต่อจะมีการกล่าวถึงสาระสำคัญ ๔ ประเด็นได้แก่ จุดหมาย ผู้เกี่ยวข้อง หลักปฏิบัติ และเครื่องมือ ดังแสดงไว้ในตารางที่ ๔.๑

ตารางที่ ๔.๑ ผลการสังเคราะห์มุมมองเกี่ยวกับสังคมพหุวัฒนธรรมไร้รอยต่อทางศาสนา

ชุมชน	จุดหมาย	ผู้เกี่ยวข้อง	หลักปฏิบัติ	เครื่องมือ
บ้านในอุ้ง	-ความสุข	-ผู้นำศาสนา	-ใจประสานใจ	-การศึกษา
	-ความรักกัน	ผู้นำชุมชน	-ความเอื้ออาทรในเรื่อง	-บรรทัดฐานใน
	ชุมชน	-ชุมชน	ของความช่วยเหลือ	การให้โอกาส

^{๓๓๑} สัมภาษณ์นายกิตติพงศ์ พงศ์ยี่หล้า ปราชญ์ชุมชนบ้านตลาดแขก, ชุมชนบ้านตลาดแขก ตำบล คลัง อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ ๓ เดือนมิถุนายน พ.ศ.๒๕๖๓

	-มีความรักในศาสนา	-ผู้นำศาสนา	เกื้อกูล -ไม่แยกเพศ ไม่แยกเชื้อชาติ ไม่แยกศาสนา -หลักเมตตาธรรม -ความรับผิดชอบ ความรักใคร่ ความให้เกียรติซึ่งกันและกัน -ไม่มีการแบ่งแยก ไม่มี การทะเลาะวิวาทซึ่งกันและกัน	คน -สร้างมโนทัศน์ว่าเราอยู่กันแบบพี่แบบน้อง -ให้คำพูดดี -มีการรวมตัวแชร์ความคิด -มีจิตสำนึก
โมคคัลลาน	-อยู่ร่วมกันสันติสุข -คนในชุมชนร่วมกันหรือมองไปในทางเดียวกัน	-บุคคลในชุมชน	-รักใคร่ ประองตอง กลมเกลียว -มีความเข้าใจซึ่งกันและกัน -ความเมตตาต่อกัน เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่	-ปรึกษาหารือ -อยากให้อยู่กันแบบพอเพียง -อยู่กันแบบประสาน
ตารางที่ ๔.๑ ผลการสังเคราะห์ห่มมองเกี่ยวกับสังคมพหุวัฒนธรรมสันติภาพไร้รอยต่อ (ต่อ)				
ชุมชน	จุดหมาย	ผู้เกี่ยวข้อง	หลักปฏิบัติ	เครื่องมือ
	-อยากให้รักและสามัคคี		-ช่วยเหลือกัน -อย่าไปลำเอียงกัน อย่าไปข้ามเส้น กดขี่กัน -อย่าทะเลาะกัน	-ศึกษาซึ่งกันและกัน -ยึดหลักของการตกลงในชุมชน -ปรึกษาหารือ -คอยปรึกษาหารือ
ปากพยิง	-เชื่อมต่อกันได้	-ทุกคน -รัฐบาล	-ความรัก ความสามัคคี -เคารพสิทธิของกันและ	-จิตสำนึกกัน -พูดคุยกัน

-ผู้นำชุมชน และหน่วยงาน ราชการ	กัน ไม่ก้าวก่ายในความ เชื่อ -เราพี่น้องกัน -ทำแต่ความดีกันให้พอ -อย่าไปก้าวล้ำหรือก้าว ล่วงศาสนาอื่น -อย่าให้ร้ายป้ายสีกัน -ช่วยเหลือ -อย่าเหลื่อมล้ำ -ความเสมอภาค -สิทธิของความเป็น มนุษย์เท่าเทียมกัน -แบ่งปัน จัดสรรในสิ่งที่ดี งาม -ยึดหลักธรรมความดีของ ตัวเอง ไม่เบียดเบียน ไม่ ไปให้ร้ายกับคนอื่น -อย่าให้แบ่งแยก -อย่าทะเลาะกัน	-ช่วยกันเป็นหู เป็นตา -ควร ปรึกษาหารือ กัน
--------------------------------------	---	--

ตารางที่ ๔.๑ ผลการสังเคราะห์มุมมองเกี่ยวกับสังคมพหุวัฒนธรรมสันติภาพไร้รอยต่อ (ต่อ)

ชุมชน	จุดหมาย	ผู้เกี่ยวข้อง	หลักปฏิบัติ	เครื่องมือ
			-แนวปฏิบัติหรือการดูแล ช่วยเหลือประชาชนที่ ก่อให้เกิดสันติสุข เสมอ ภาค สะดวกสบาย -ยึดข้อปฏิบัติของศาสนา -ความจริงใจในการ แก้ปัญหา	
โพธิ์เสด็จ	-อยู่กันอย่าง สงบสุข		-ต้องมีคุณธรรม ขรราวาส ธรรม	-ไกล่เกลี่ยหรือ มาต้องมา

-ความเป็นน้ำ หนึ่งใจเดียวกัน -สังคมที่มี ความสุข	-ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ -ด้วยปิยะวาจา -ช่วยเหลือเกื้อกูลกัน -แบ่งปันความสุข -มีความรัก มีความ เมตตา มีความเอื้ออาทร โอบาปราศรัยซึ่งกันและ กัน -ช่วยเหลือ พร้อมทั้งให้ อภัย -อยู่ด้วยกันฉันมิตร -มีความรัก มีความเข้าใจ และเคารพ ให้เกียรติ -ไม่มีความขัดแย้ง -เหมือนพี่เหมือนน้อง -ช่วยเหลือกัน -ไม่ทะเลาะวิวาท -ต้องมึน้ำใจ -ต้องเอื้อเฟื้อ	ประสานกัน -ให้เข้าใจกันดี
---	--	------------------------------

ตารางที่ ๔.๑ ผลการสังเคราะห์มุมมองเกี่ยวกับสังคมพหุวัฒนธรรมสันติภาพไร้รอยต่อ (ต่อ)

ชุมชน	จุดหมาย	ผู้เกี่ยวข้อง	หลักปฏิบัติ	เครื่องมือ
ตลาดแขก	-ทำให้มีความสุข -จะต้องสร้าง สังคมที่ดี -มีความสมบูรณ์ และปลอดภัยใน ชีวิต	-รัฐบาล	-ประสานกันให้ดี -ไม่อิจฉา -ไม่ทะเลาะกัน -ต่างคนต่างดี -ความเคารพนับถือ -เปิดใจ -การเข้ามามีส่วนร่วม -ต้องคิดว่าทุกคนเป็นพี่	-ปรับทุกสิ่งให้ ไปด้วยกัน -ความเข้าใจ กับทุกศาสนา -มีเวทีให้เขาได้ แสดงความ ความเห็นกันบ่อย ๆ

น้องกัน	-ให้
	ความสำคัญกับ
	ผู้ปฏิบัติหน้าที่
	-มีอะไรก็พูดคุย
	กัน

๔.๒.๒ ร่างรูปแบบการสร้างสังคมพหุวัฒนธรรมไร้รอยต่อทางศาสนาในจังหวัดนครศรีธรรมราช

จากผลการศึกษาถอดบทเรียนชุมชนต้นแบบและการสังเคราะห์มุมมองเกี่ยวกับสังคมพหุวัฒนธรรมสันติภาพไร้รอยต่อ ผู้วิจัยนำมาสรุปเป็นร่างรูปแบบการสร้างสังคมพหุวัฒนธรรมไร้รอยต่อทางศาสนาในจังหวัดนครศรีธรรมราช โดยมีกรอบนำเสนอ ๓ ประเด็น ได้แก่ กรอบมโนทัศน์เกี่ยวกับสังคมพหุวัฒนธรรมไร้รอยต่อ หลักปฏิบัติและไม่พึงปฏิบัติ บุคคลที่เกี่ยวข้องและแนวทางปฏิบัติ เครื่องมือในการสร้างสังคมพหุวัฒนธรรมไร้รอยต่อทางศาสนา โดยมีรายละเอียดดังนี้

(๑) กรอบมโนทัศน์สังคมพหุวัฒนธรรมไร้รอยต่อทางศาสนา หมายถึง สังคมที่มีความหลากหลายทางความเชื่อ ภาษา ศาสนา และวัฒนธรรม แต่สามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างมีความสุข สมาชิกในสังคมนั้นต่างปฏิบัติตามหลักศาสนาตนแต่เคารพให้เกียรติและเข้าใจวิถีของเพื่อนต่างศาสนาที่สามารถเชื่อมต่อกันได้บนพื้นฐานของผู้ที่รักความสงบมีจุดหมายร่วมในการสร้างสังคมคุณภาพปลอดภัย รักสามัคคีเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกันร่วมกันพัฒนาสังคมให้เจริญ ปลอดภัยไร้ความรุนแรงและมีสันติสุข ทั้งนี้ในการอยู่ร่วมกันมีข้อพึงปฏิบัติหรือทำให้เกิดขึ้น และข้อควรระวังหรือป้องกันไม่ควรถูกเกิดขึ้น (Do & Don't) ดังนี้

(๒) หลักปฏิบัติในการเสริมสร้างสังคมพหุวัฒนธรรมไร้รอยต่อทางศาสนา

ข้อพึงปฏิบัติต่อกัน (Do)

๑) หลักใจประสานใจ ซึ่งจะเกิดขึ้นได้ทุกฝ่ายต้องเปิดใจเข้าหากัน มีความรักใคร่ ไม่แยกเพศ ไม่แยกเชื้อชาติ ไม่แยกศาสนา

๒) มีความเอื้ออาทร เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ในเรื่องของความช่วยเหลือเกื้อกูล

๓) ความให้เกียรติซึ่งกันและกัน เคารพสิทธิของกันและกัน สิทธิของความเป็นมนุษย์เท่าเทียม มีความเสมอภาค

๔) มีเมตตาธรรมต่อกัน ประองตอง

๕) มีความเข้าใจซึ่งกันและกัน ประสานกันด้วยดี

๖) ความสามัคคี ประองตอง รักใคร่กลมเกลียวเหมือนญาติมิตรเป็นพี่น้อง

- ๗) ทำแต่ความดีต่อกันปฏิบัติตามหลักศาสนา ยึดหลักคุณธรรม
- ๘) สื่อสารต่อกันด้วยดีมีปียวาจา โอภาปราศรัยซึ่งกันและกัน
- ๙) แบ่งปันความสุข เอื้ออาทร มีน้ำใจ พร้อมให้อภัย

ข้อพึงระมัดระวัง (Don't)

- ๑) ไม่พึงทะเลาะวิวาทซึ่งกันและกัน
- ๒) ไม่ล้ำสิทธิกัน อย่าไปข้ามเส้น กดขี่กัน ก้าวภายในความเชื่อ ก้าวล่วงศาสนา
- ๓) อย่าให้ร้ายป้ายสีกัน ไม่อิจฉา
- ๔) อย่าให้เกิดความเหลื่อมล้ำ อย่าให้เกิดการแบ่งแยก
- ๕) ไม่เบียดเบียน ไม่ไปให้ร้ายกับคนอื่น-อย่าทะเลาะกัน

อื่น

(๓) ผู้ที่เกี่ยวข้องหรือมีบทบาทสำคัญในการสร้างสังคมพหุวัฒนธรรมสันติภาพไว้ รอยต่อทางศาสนา

จากเสียงสะท้อนจากชุมชน พบว่า สังคมพหุวัฒนธรรมสันติภาพไว้รอยต่อ จะสัมฤทธิ์
ผลได้ ขึ้นอยู่กับ ๓ ภาคส่วน อันดับแรกคือสมาชิกชุมชนที่พึงยึดหลักปฏิบัติและข้อพึงระมัดระวังไม่ให้
เกิดขึ้นในชุมชน สองคือ ตัวผู้นำทั้งที่เป็นผู้นำชุมชน ผู้นำศาสนา และสามคือหน่วยงานภาครัฐหรือ
ราชการ ในส่วนนี้จะขยายผลในมิติของผู้นำและหน่วยงานภาครัฐหรือราชการ สิ่งที่ต้องคำนึงถึงใน
สังคมที่มีความหลากหลาย คือ การเป็นผู้ประสานงานให้ทุกคนเป็นหนึ่งเดียวกัน ตระหนักถึงความ
รับผิดชอบ ต้องแบ่งปัน จัดสรรในสิ่งที่ดีงาม ดูแลช่วยเหลือประชาชนที่ก่อให้เกิดสันติสุข เสมอภาค
สะดวกสบาย มีความจริงใจในการแก้ปัญหาและสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชน

(๔) เครื่องมือในการสร้างสังคมพหุวัฒนธรรมสันติภาพไว้รอยต่อ

นอกจากหลักที่พึงปฏิบัติต่อกันตามฐานะบทบาทหน้าที่แล้ว มีเสียงสะท้อนให้เห็นถึง
เครื่องมือที่นำไปสู่การสร้างสังคมพหุวัฒนธรรมสันติภาพไว้รอยต่อ คือ

- ๑) การศึกษาโดยเฉพาะอย่างยิ่งการศึกษาเข้าใจในหลักศาสนาตนและหลัก
ศาสนาของเพื่อน
- ๒) การวางกฎกติการ่วมกันในสังคมในการวางบรรทัดฐานร่วมกัน
- ๓) การส่งเสริมเรื่องของการสร้างมโนทัศน์ในการอยู่ร่วมกันแบบพหุวัฒนธรรม สร้าง
จิตสำนึก
- ๔) การสร้างวัฒนธรรมการสื่อสารที่ดีต่อกัน
- ๕) การรวมกลุ่มกันในการแบ่งปันความคิดและประสบการณ์เรียนรู้แลกเปลี่ยน

- ๖) เมื่อมีปัญหาใช้หลักการร่วมปรึกษาหารือ เจริญไกล่เกลี่ย
- ๗) ส่งเสริมวิถีดำเนินชีวิตแบบพอเพียง
- ๘) มีเวทีการมีส่วนร่วมแสดงความเห็นและสร้างความเข้าใจร่วมกัน

๔.๒.๓ การตรวจทานร่างรูปแบบจากเสียงสะท้อนของผู้เชี่ยวชาญในพื้นที่

การตรวจทานข้อมูลที่น่าเสนอในร่างรูปแบบการสร้างสังคมพหุวัฒนธรรมไร้รอยต่อทางศาสนาในจังหวัดนครศรีธรรมราช พบว่า มีสอดคล้องกับเสียงสะท้อนจากกลุ่มผู้เชี่ยวชาญ ตามประเด็น ดังนี้

๑) บทบาทของผู้ที่เกี่ยวข้องในการร่วมส่งเสริมการอยู่ร่วมกันในสังคมพหุวัฒนธรรม

เสียงสะท้อนจากคณะสงฆ์: พระราชปริยัติเวที เจ้าคณะจังหวัดนครศรีธรรมราช กล่าวว่า “เรามีกองงานคณะสงฆ์ ออกไปทำงานขับเคลื่อนเป็นกลุ่ม ทั้งงานในหน้าที่ งานช่วยเหลือชาวบ้านในกรณีมีภัยพิบัติไม่ว่ากรณีน้ำท่วม พายุ ภัยแล้ง หรือแม้แต่วิกฤตโรคระบาดโควิดนี้ก็ออกไปให้กำลังใจเป็น สาธารณสงเคราะห์”^{๓๓๒} พระราชวิสุทธิกวี เจ้าคณะจังหวัดนครศรีธรรมราช กล่าวว่า ภาครัฐมีความห่วงใยอยู่แล้วให้บ้านเมืองเกิดความสงบ เกิดสันติสุข แต่จะขับเคลื่อนได้มากน้อยอย่างไร ต้องอาศัยคนในชุมชน มีแต่แนวทางแต่ไม่ปฏิบัติก็เกิดขึ้นได้ยาก ภาครัฐมีส่วนสำคัญ เดียวนี้ข้อมูลข่าวสารเร็ว ศึกษาเรียนรู้กันได้เร็ว หน่วยงานภาครัฐเป็นสิ่งสำคัญ^{๓๓๓} พระสิริคณาจารย์ รองเจ้าคณะจังหวัดนครศรีธรรมราช ได้สะท้อนถึงบทบาทของพระสงฆ์ในทำให้ชุมชนเกิดสันติสุข มีหลักการว่า ต้องเข้าไปรู้จักชุมชนว่าแต่ละชุมชนนั้นมีความต่างอย่างไร อย่างที่เขาเรียกว่าเป็นพหุวัฒนธรรม เพื่อดูอาชีพ การศึกษา การพัฒนาบ้านเมือง เมื่อได้ข้อมูลแล้วก็จะแนะนำเขาได้ว่าเราควรจะอยู่กันอย่างไร และทำความเข้าใจ เขาก็ยอมรับที่จะนำมาปฏิบัติเพื่อที่จะให้อยู่ร่วมกันได้อย่างสงบสุขในสังคม^{๓๓๔} และในฐานะนักการศึกษา พระครูสิริธรรมาภิรต, ผศ.ดร. รองอธิการบดีมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมมาโคกราช กล่าวว่า การสร้างสันติสุขให้ชุมชนคือการทำให้ชุมชนเข้มแข็งอยู่ร่วมกันด้วยความสามัคคี ในฐานะเป็นพระและผู้บริหารมหาวิทยาลัยมีบทบาทในการสร้างความสัมพันธ์ภาพให้กับชุมชน เช่น นักศึกษาที่มาอยู่ร่วมกันในมหาวิทยาลัยก็มีทั้งพุทธ คริสต์ อิสลาม ทุก

^{๓๓๒} สัมภาษณ์ พระราชปริยัติเวที, เจ้าคณะจังหวัดนครศรีธรรมราช, ผู้นำศาสนาพุทธด้านสันติวิธี เมื่อวันที่ ๑๙ เดือนมิถุนายน พ.ศ. ๒๕๖๓

^{๓๓๓} สัมภาษณ์ พระราชวิสุทธิกวี เจ้าคณะจังหวัดนครศรีธรรมราช (ธ), ผู้นำศาสนาพุทธด้านสันติวิธี เมื่อวันที่ ๒๕ เดือนพฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๖๓

^{๓๓๔} สัมภาษณ์ พระสิริคณาจารย์, รองเจ้าคณะจังหวัดนครศรีธรรมราช, ผู้เชี่ยวชาญด้านสันติวิธี, เมื่อวันที่ ๓ เดือนมิถุนายน พ.ศ. ๒๕๖๓

ศาสนา สามารถอยู่ร่วมกันด้วยความผาสุกร่วมกันได้ อีกประเด็นหนึ่งคือเรื่องสาธารณสงเคราะห์ที่ทำอยู่ เช่น การเอาถุงยังชีพไปแจกคนยากไร้ โดยที่ไม่ได้เลือกศาสนา บางทีก็นำไปแจกในชุมชนในบ้านของมุสลิม ในชุมชนของคนที่ย้ายติดเตียงซึ่งเป็นคนมุสลิม เราก็ไปแจกไปให้เขา และมีการร่วมการเสวนากันบ่อย ๆ กับกรรมการประจำจังหวัดเราก็มีการประชุม การสัมมนาแลกเปลี่ยนเรียนรู้กันหลายครั้ง ร่วมกับวัฒนธรรมจังหวัดซึ่งจัดเรื่องสานเสวนาเรื่องพหุวัฒนธรรมที่อยู่ร่วมกันในชุมชน มีบทบาทในเรื่องของการสร้างความเข้าใจ การแลกเปลี่ยนเรียนรู้กัน สานเสวนาซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญที่จะทำให้เกิดความสามัคคีในชุมชน^{๓๓๕}

เสียงสะท้อนจากภาครัฐ: ในนามขององค์การบริหารส่วนจังหวัดนครศรีธรรมราช นายจตุรงค์ กุลพริ้ม หัวหน้าฝ่ายประชาสัมพันธ์ กล่าวว่า ภายใต้การนำของท่านมณูญ ศิริธรรม ปฏิบัติหน้าที่นายองค์การบริหารส่วนจังหวัดนครศรีธรรมราช บทบาทโดยตรงในการปกครองท้องถิ่น มีหน้าที่ส่งเสริมทางด้านศิลปวัฒนธรรมอยู่แล้ว รวมถึงเรื่องประเพณีต่าง ๆ ก็ทำเป็นปกติ โดยเฉพาะที่นครศรีธรรมราช มีจุดเด่นเรื่องของวัฒนธรรมและประเพณี ที่สำคัญคือเรื่องสันติสุขในชุมชน ในช่วงงานสงกรานต์ งานทางด้านศาสนาต่าง ๆ เป้าหมายนอกจากเรื่องการส่งเสริมเรื่องศาสนาแล้ว ผลที่ได้รับคือชุมชนต่าง ๆ มีความกลมเกลียวในวัฒนธรรมและเกิดสันติสุขในชุมชน^{๓๓๖} สอดคล้องกับนางกฤษฎา ทรบันพฤกษ์ วัฒนธรรมจังหวัดนครศรีธรรมราช กล่าวว่า ในนามของสำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดนครศรีธรรมราช มีภารกิจสำคัญว่าด้วยเรื่องของการสนับสนุนให้ประชาชนคนในชาติได้ดำเนินกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับ ๓ สถาบันหลัก คือ ชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์ เพราะฉะนั้นเรื่องของการนำศาสนามาใช้ในการดำเนินชีวิตถือเป็นเรื่องของการสร้างสันติสุขโดยชัดเจนอยู่แล้ว เราจะขับเคลื่อนในเรื่องของสำนึกในชาติ ศาสนา และองค์พระประมุข^{๓๓๗}

ทั้งนี้ในฐานะพ่อเมืองมีบทบาทสำคัญในการบริหารปกครองจังหวัดที่มีพื้นที่หลากหลายวัฒนธรรมให้อยู่ร่วมกันได้อย่างสันติสุข ซึ่งนายศิริพัฒ พัฒกุล ผู้ว่าราชการจังหวัดนครศรีธรรมราชกล่าวว่า การที่รัฐบาลส่งข้าราชการมาอยู่ร่วมกับข้าราชการท้องถิ่นต่าง ๆ เพื่อบำบัดทุกข์บำรุงสุข เพราะฉะนั้นการขจัดปัดเป่าทุกข์บำรุงสุข ส่วนหนึ่งคือการทำอย่างไรให้อยู่ร่วมกันได้ภายใต้กรอบของกฎหมาย ภายใต้กรอบของจริยธรรม และสันติสุข ถ้าเราไม่เบียดเบียนกัน โดยเฉพาะเรื่องศีล ๕

^{๓๓๕} สัมภาษณ์ พระครูสิริธรรมาภิรัต, ผศ.ดร. รองอธิการบดีมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมราช, ผู้เชี่ยวชาญด้านสันติวิธี, เมื่อวันที่ ๓ เดือนมิถุนายน พ.ศ. ๒๕๖๓

^{๓๓๖} สัมภาษณ์ นายจตุรงค์ กุลพริ้ม, หัวหน้าฝ่ายประชาสัมพันธ์ องค์การบริหารส่วนจังหวัด, ผู้นำภาคีฐานนครศรีธรรมราช วันที่ ๑๖ เดือนพฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๖๓

^{๓๓๗} สัมภาษณ์ นางกฤษฎา ทรบันพฤกษ์, วัฒนธรรมจังหวัดนครศรีธรรมราช, ผู้นำภาครัฐ, เมื่อวันที่ ๔ เดือนมิถุนายน พ.ศ. ๒๕๖๓

บ้านเมืองก็สงบสันติ ไม่ว่าคุณจะเป็นวัฒนธรรม ศาสนา หรือประเพณีใด ซึ่งมาอาศัยแผ่นดินนี้อยู่ เพราะว่าแผ่นดินนี้ไม่ได้มีรั้วล้อมรอบตั้งแต่สมัยโบราณมา อันนี้ถือว่าเป็นเรื่องธรรมชาติของมนุษย์ที่อยู่ร่วมกันแบบหนึ่งวัฒนธรรมตั้งแต่พันปีมาแล้ว แล้วก็ต่อเนื่องยาวนานมา โดยมีการปกครองของเจ้าเมืองนครศรีธรรมราชมาโดยตลอด เป็นเมืองนครศรีธรรมราช ที่แปลว่า นครอันงามสง่าแห่งพระราชาผู้ทรงธรรม เช่นเดียวกันที่เราที่สืบสานตรงนั้นมา^{๓๓๘}

๒) บทบาทผู้นำชุมชนและผู้นำศาสนาในการเสริมสร้างสังคมพหุวัฒนธรรม แบบไร้รอยต่อทางศาสนา

พบว่า บทบาทผู้นำชุมชนและผู้นำศาสนาในการเสริมสร้างให้ชุมชนอยู่ร่วมกันได้อย่างสันติสุขในสังคมพหุวัฒนธรรมแบบไร้รอยต่อ ซึ่งพบเสียงสะท้อนจากผู้เชี่ยวชาญ ดังนี้

เสียงสะท้อนจากศาสนาพุทธ : ผู้นำศาสนาทุกศาสนา ที่เคยได้คุยกันทั้งศาสนาคริสต์ และประธานคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัด จริง ๆ แล้วไม่มีความต่างในระดับผู้นำ แต่ที่ทำยากคือในระดับเล็ก ๆ คล้ายว่าลำตันคืออยู่แล้ว แต่กึ่งกันสาขาไม่ค่อยดี แม้แต่ในสังคมพุทธก็แตกแยก วุ่นวายกันไปหมด พยายามเสียมให้คนแตกแยกกัน หาวิธีการต่าง ๆ ให้คนทะเลาะเบาะแว้งกันตลอดเวลา แม้ว่าผู้นำจะพยายามพูดให้เข้าใจ แต่กลุ่มที่คิดผิดก็พยายามพูดให้เข้าใจผิด คนประเภทนี้มีมาก^{๓๓๙} ต้องเข้าสู่หลักสากลอย่างอ้างเอาแต่ศาสนาตัวเอง โรงเรียนต้องมีความสากลต้องมีความเป็นกลางจะไปเรียกร้องให้ทางหมวก กลุ่มหัวไม่ได้ เพราะสถานที่ราชการเป็นสากล ไม่ใช่เป็นที่แสดงออกทางศาสนา ชาวพุทธก็ต้องไปวัด อิสลามก็ต้องไปสุเหร่า ไม่ใช่ไปแสดงกันที่โรงเรียน หรือส่วนราชการส่วนกลาง^{๓๔๐} จริง ๆ แล้วพูดยาก แต่ที่นี้ผู้ใหญ่บ้านเป็นไทยพุทธ แต่ก็สามารถเข้ากันได้กับมุสลิม^{๓๔๑} จริง ๆ แล้วสำคัญมาก เพราะกลุ่มนี้คือผู้มีบทบาทอย่างมากในการสร้างสันติสุข เพราะว่าการนำ การถ่ายทอดหลักธรรมที่แท้จริงให้กับศาสนิกของตัวเองให้เข้าถึงแก่นของศาสนาของตัวเองให้ได้ ในขณะที่เราก็ต้องเรียนรู้ของศาสนาอื่นด้วย เราเรียนรู้ความเชื่อของกลุ่มชนในสังคมด้วย เพื่อทำความเข้าใจซึ่งกันและกัน และปฏิบัติต่อกันได้อย่างถูกต้อง ถ้าไม่เรียนรู้ก็จะไม่เข้าใจคนอื่น ทำให้เกิดความไม่

^{๓๓๘} สัมภาษณ์ นายศิริพัฒน์ พัฒกุล, ผู้ว่าราชการจังหวัดนครศรีธรรมราช, ผู้นำภาคีรัฐด้านสันติวิธี, เมื่อวันที่ ๑๙ เดือนมิถุนายน พ.ศ. ๒๕๖๓

^{๓๓๙} สัมภาษณ์ พระสิริคณาจารย์, เจ้าคณะจังหวัดนครศรีธรรมราช, ผู้เชี่ยวชาญด้านสันติวิธี, เมื่อวันที่ ๓ เดือนมิถุนายน พ.ศ. ๒๕๖๓

^{๓๔๐} สัมภาษณ์ พระราชปริยัติเวที, เจ้าคณะจังหวัดนครศรีธรรมราช, ผู้นำศาสนาพุทธด้านสันติวิธี, เมื่อวันที่ ๑๙ เดือนมิถุนายน พ.ศ. ๒๕๖๓

^{๓๔๑} สัมภาษณ์ พระราชวิสุทธิกวี, เจ้าคณะจังหวัดนครศรีธรรมราช ธ., ผู้นำศาสนาพุทธด้านสันติวิธี, เมื่อวันที่ ๒๕ เดือนพฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๖๓

เข้าใจกัน หน้าที่ของผู้นำศาสนาคือปลูกฝัง อบรม ถ่ายทอดหลักธรรมที่แท้จริง แต่ถ้าผู้นำชุมชน หรือ ผู้นำศาสนาถ่ายทอดสิ่งที่ผิดแล้วจะเสียหายมาก สร้างความขัดแย้งบาดลึกให้เกิดขึ้นในสังคม ผู้นำศาสนาและผู้นำชุมชนต้องมีสัมมาทิฐิ^{๓๔๒}

เสียงสะท้อนจากศาสนาคริสต์ : แนวทางที่ทำในฐานะผู้นำศาสนา คือการส่งต่อความคิด ส่งต่อท่าที สร้างทัศนคติ มุมมองชีวิตให้กับสมาชิกทุกคน ว่าสิ่งสำคัญไม่ใช่แค่การมาขอพรจากพระ เรามาขอพลังชีวิต สิ่งสำคัญคือเราต้องมีชีวิตที่เป็นพลังให้คนอื่น ส่งต่อความรักที่ดี ด้วยกิจการ ไม่ได้หมายความว่าเราต้องมีเงินมีทองเยอะเยอะ แต่เป็นกิจการที่เราทำได้ด้วยชีวิตที่โอภาปราศรัย เป็นมิตร เป็นเพื่อน อะไรที่เราช่วยเหลือได้ เราช่วย เห็นคนที่ลำบากข้างนอก ถ้าเรามีแรงกำลัง จริง ๆ ก็ทำมานานแล้ว สิ่งที่เราเอื้อให้กับคนอื่นไม่ใช่ว่าต้องโควิดแล้วเรถึงจะเอาเข้าไปให้เขา เอาอะไรไปแจก แต่ผมเองก็ทำเช่นขับรถผ่านระหว่างทางเจอคนยากไร้ระหว่างทาง ซื้อข้าวผัดซื้อราดหน้ามาเตรียมให้คนงานเรา ก็จอดข้างทางแล้วก็แบ่งให้ ทั้งที่ซื้อมาจะกินเอง ให้ลูกน้อง ให้เขาเขาก็ดีใจ ขอบคุณ สิ่งเหล่านี้เป็นที่ที่ที่เราส่งต่อและสมาชิกของเรา หลายคนก็เอาไปทำ ไม่ต้องรอว่าสถานการณ์แบบนี้ถึงต้องมีตู้ปันสุข แต่ว่าผมก็แบ่งปันกับพวกเราว่า พวกเรานี่แหละเป็นตู้ปันสุขที่มีชีวิตเป็นผู้ที่เดินได้ ไม่ได้ตั้งอยู่กับที่ การช่วยเหลือไม่ใช่ว่าต้องรอเขาวิ่งมาหาเราอย่างเดียว บางอย่างนี้เรารู้ เราเห็น เราได้ยิน เราทำ เราเดินเข้าไปหาเขาเอง อันนี้ถึงจะถูก ดังนั้นนี่เป็นสิ่งที่ผมคิดว่ามันเป็นคลื่นที่ส่งต่อพลัง ส่งต่อไปเรื่อย ๆ^{๓๔๓} ต่างคนต่างก็รับหน้าที่ในการสร้างความสัมพันธ์ ตรงนี้ดีมาก อย่างผู้ว่าราชการคนนี้ก็เน้นเรื่องของวัฒนธรรม ก็พยายามให้พุทธ คริสต์ อิสลามให้อยู่ด้วยกัน^{๓๔๔}

เสียงสะท้อนจากศาสนาอิสลาม : มีในทุกเรื่อง มีอะไรเราก็ปรึกษาโดยการชูรอ คำว่าชูรอคือ การรวมตัวกัน เพื่อแสดงความคิดเห็น เน้นเสียงส่วนมาก เราสอนคนให้อยู่ในลักษณะของสังคมประชาธิปไตยอยู่แล้ว^{๓๔๕}

เสียงสะท้อนจากปราชญ์ : เป็นกลไกสำคัญ ประหนึ่งผู้ถือกุญแจศาสนิกอันเป็นสมาชิกในบ้าน จะเข้าหรือออกได้ก็ด้วยผู้นำ หากผู้นำมีสันติสุขเป็นธงชัย ชุมชนก็จะสอดคล้องประสานและเป็นไป

^{๓๔๒} สัมภาษณ์ พระครูสิทธิธรรมารัตน์, ผศ.ดร. รองอธิการบดีมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมศาสตร์, ผู้เชี่ยวชาญด้านสันติวิธี, เมื่อวันที่ ๓ เดือนมิถุนายน พ.ศ. ๒๕๖๓

^{๓๔๓} สัมภาษณ์ นายวิโรจน์ เลิศทองศักดิ์ เจ้าอาวาสโบสถ์พระมารดาพระศาสนจักร, อ่างแล้ว

^{๓๔๔} สัมภาษณ์ นายสุรศักดิ์ ราชรักษ์, ศิษยาภิบาลคริสตจักรเบธเลเฮม, อ่างแล้ว

^{๓๔๕} สัมภาษณ์ นายกิตติพงศ์ พงศ์ยี่หล้า ปราชญ์ชุมชนบ้านตลาดแขก, อ่างแล้ว.

ดังตั้งธง^{๓๔๖} ระบบไหนก็แล้วแต่ เน้นหนักเรื่องขนบธรรมเนียม แต่ไม่สื่อเรื่องของวัฒนธรรม^{๓๔๗} เป็นผู้นำในเรื่องของการทำกิจกรรม การมีส่วนร่วมกับภายนอก^{๓๔๘}

เสียงสะท้อนจากผู้นำภาครัฐ: ผู้นำชุมชนจะต้องเป็นนักสื่อความหมายที่ดี เพราะเป็นแกนกลางระหว่างประชาชนหรือคนที่อยู่ส่วนล่างกับนโยบายของรัฐที่อยู่ข้างบน เป็นคนที่จะต้องเข้าใจและก็ต้องพยายามที่จะแปลงนโยบายสู่การปฏิบัติและก็นำปัญหาอุปสรรคเสนอขึ้นเพื่อให้นักกำหนดนโยบายได้รับทราบว่าการที่จะแก้ปัญหาคือความขัดแย้ง สร้าง หรือพัฒนาอะไรได้ต้องมีพื้นฐานไปจากส่วนล่าง^{๓๔๙} มีบทบาทอย่างสูง เชื่อว่าทุกท่านมีความเข้าใจให้สังคมต้องการเกิดสันติสุข เมื่อพี่น้องประชาชนได้เห็นเป็นรูปธรรมแล้วว่าความตั้งใจของรัฐบาล ผู้นำชุมชน ต้องการให้เกิดสันติสุขเงื่อนไขก็จะหมดไป^{๓๕๐}

ทั้งนี้ท่านผู้ว่าราชการจังหวัดย้าเรื่องนี้ว่า ผู้นำต้องเป็นแบบอย่าง ถ้าคุณต้องการให้สังคมเป็นอย่างไร คุณก็ต้องเป็นพ่อปู่แม่ปู่ คุณเป็นผู้นำก็ต้องมีผู้ตาม เพราะฉะนั้นถ้าคุณจะให้ผู้ตามทำอะไร ผู้นำก็ต้องทำอย่างนั้น^{๓๕๑}

เมื่อนำผลสังเคราะห์ที่ได้จากชุมชนต้นแบบกับการสะท้อนบทบาทหน่วยงานที่เกี่ยวข้องพบว่า เป็นไปในทิศทางเดียวกัน ประเด็นเรื่องของผู้นำ หน่วยงานภาครัฐ สามารถนำไปใช้เป็นกรอบในการสร้างรูปแบบการสร้างสังคมพหุวัฒนธรรมไว้รอยต่อทางศาสนาในจังหวัดนครศรีธรรมราชได้นอกจากเรื่องผู้นำหรือผู้เกี่ยวข้องทั้งที่เป็นภาครัฐ การศึกษา การศาสนา การปกครองท้องถิ่น การพัฒนาวัฒนธรรมแล้ว ยังมีปัจจัยที่เกี่ยวข้องในการส่งเสริมให้สังคมพหุวัฒนธรรมสามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างสันติ โดยผู้วิจัยสรุปจากการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้เชี่ยวชาญด้านต่าง ๆ ในพื้นที่ ดังนี้

^{๓๔๖} สัมภาษณ์ นายวันพระ สืบสกุลจินดา,ผู้ช่วยบรรณาธิการสารนครศรีธรรมราช, ประชาชนชาวบ้าน จังหวัดนครศรีธรรมราช, เมื่อวันที่ ๑๖ เดือนพฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๖๓

^{๓๔๗} สัมภาษณ์ นายเฉลิม จิตรามาศ,ผู้เชี่ยวชาญด้านสันติวิธี,ประชาชนฝ่ายประชาสัมพันธ์วัดพระมหาธาตุ วรมหาวิหาร จังหวัดนครศรีธรรมราช , เมื่อวันที่ ๑๖ เดือนพฤษภาคม พ.ศ.๒๕๖๓

^{๓๔๘} สัมภาษณ์ นางอรอุมา เรืองสงฆ์,สมาคมสื่อมวลชนจังหวัดนครศรีธรรมราช, ผู้เชี่ยวชาญด้านสันติวิธี, เมื่อวันที่ ๑๖ เดือนพฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๖๓

^{๓๔๙} สัมภาษณ์ นางกฤตยา ตรีบันพฤกษ์,วัฒนธรรมจังหวัดนครศรีธรรมราช, ผู้นำภาครัฐ, เมื่อวันที่ ๔ เดือนมิถุนายน พ.ศ. ๒๕๖๓

^{๓๕๐} สัมภาษณ์ นายจตุรงค์ กุลพร้อม, หัวหน้าฝ่ายประชาสัมพันธ์องค์การบริหารส่วนจังหวัด,ผู้นำภาครัฐนครศรีธรรมราช วันที่ ๑๖ เดือนพฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๖๓

^{๓๕๑} สัมภาษณ์ นายศิริพัฒ พัฒกุล, ผู้ว่าราชการจังหวัดนครศรีธรรมราช, ผู้นำภาครัฐด้านสันติวิธี, เมื่อวันที่ ๑๙ เดือนมิถุนายน พ.ศ. ๒๕๖๓

๒) ปัจจัยที่ช่วยให้ชุมชนที่มีความหลากหลายทางศาสนาสามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างสันติสุข

๑) นโยบายของรัฐบาลต้องชัด ต้องดำเนินการให้เกิดความเป็นธรรม เป็นไปตามเกณฑ์ ไม่มีใครพิเศษ ตามหลักสากล^{๓๕๒} ทั้งนี้ นครศรีธรรมราชเป็นเมืองพุทธและมีพี่น้องมุสลิมอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข สามัคคีกันโดยตลอดตั้งแต่โบราณ ปัจจัยสำคัญที่เสริมสร้างให้เกิดสันติสุขท่ามกลางความหลากหลายคือกลไกของรัฐ ทั้งเจ้าหน้าที่ และการทำงานที่จะต้องเกื้อหนุนและส่งเสริมให้พี่น้องทุกศาสนามีโอกาสมีส่วนร่วมกันอย่างหลากหลาย ทั้งด้านชุมชน ด้านศาสนา ด้านอาชีพ^{๓๕๓}

๒) การส่งเสริมให้ศาสนิกปฏิบัติตามหลักคำสอน โดยมีเสียงสะท้อนว่าหลักธรรมของทุกศาสนาสอนให้คนเป็นดี แต่ละศาสนาศรัทธาในหลักธรรมคำสอนของตัวเอง ทุกศาสนามีหลักธรรมที่ก่อให้เกิดสันติสุขอยู่แล้ว แต่จะเกิดหรือไม่ขึ้นอยู่กับคนมากกว่า^{๓๕๔} ดังนั้นประเด็นที่ควรส่งเสริมเรื่องนี้เป็น การสร้างความรับรู้ สร้างความเข้าใจ ใช้หลักของการเป็นพหุทางวัฒนธรรมมาเชื่อมโยง โดยไม่ปิดกั้นในเรื่องของศาสนา เพราะถือว่าทุกคนที่อยู่ร่วมกันภายใต้ความหลากหลายทางศาสนาและวัฒนธรรมนี้เราสามารถอยู่ร่วมกันได้ โดยเฉพาะจังหวัดนครศรีธรรมราชก็มีกิจกรรมหลายอย่างที่ทำ ที่เด่นอยู่ก็คือในเรื่องของการสร้างชุมชนคุณธรรม^{๓๕๕}

๓) มีกฎกติการ่วมกันในการอยู่ร่วมกันเป็นสังคมพหุวัฒนธรรม ทุกคนต้องลดความเห็นแก่ตัวว่าของใครดีกว่าใคร ไม่เช่นนั้นก็จะทะเลาะกัน ยอมรับความเป็นจริงว่าแม้จะแตกต่างแต่ก็อาศัยอยู่ในแผ่นดินเดียวกัน^{๓๕๖}

๔) มีกิจกรรมส่งเสริมการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ โดยเครื่องมือที่สำคัญที่สุดคือ การสานเสวนา การสื่อสาร การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ การได้ทำกิจกรรมร่วมกัน เมื่อสมัยก่อนบ้านเราที่อยู่ร่วมกันด้วยความผาสุกได้ก็เพราะพุทธ คริสต์ อิสลามเรามีกิจกรรมร่วมกัน เรียนหนังสือด้วยกัน เป็นเพื่อน

^{๓๕๒} สัมภาษณ์ พระราชปริยัติเวที, เจ้าคณะจังหวัดนครศรีธรรมราช, ผู้นำศาสนาพุทธด้านสันติวิธี เมื่อวันที่ ๑๙ เดือนมิถุนายน พ.ศ. ๒๕๖๓

^{๓๕๓} สัมภาษณ์ นายจตุรงค์ กุลพริ้อม, หัวหน้าฝ่ายประชาสัมพันธ์ องค์การบริหารส่วนจังหวัดนครศรีธรรมราช วันที่ ๑๖ เดือนพฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๖๓

^{๓๕๔} สัมภาษณ์ พระราชวิสุทธิกวี เจ้าคณะจังหวัดนครศรีธรรมราช ธ., ผู้นำศาสนาพุทธด้านสันติวิธี เมื่อวันที่ ๒๕ เดือนพฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๖๓

^{๓๕๕} สัมภาษณ์ นางกฤษฎา ทรบันพฤกษ์, วัฒนธรรมจังหวัดนครศรีธรรมราช, ผู้นำภาครัฐ, เมื่อวันที่ ๔ เดือนมิถุนายน พ.ศ. ๒๕๖๓

^{๓๕๖} สัมภาษณ์ พระสิริคณาจารย์, เจ้าคณะจังหวัดนครศรีธรรมราช, ผู้เชี่ยวชาญด้านสันติวิธี, เมื่อวันที่ ๓ เดือนมิถุนายน พ.ศ. ๒๕๖๓

เป็นพี่ เป็นน้องกัน เรียกว่าเคาความแตกต่าง แต่ไม่ใช่แตกแยก ให้เกียรติซึ่งกัน แต่ถ้าแยกกันทำแยกกันอยู่ ขาดการสื่อสาร ขาดการติดต่อกันก็จะทำให้ไม่เข้าใจกัน ไม่สัมพันธ์กัน ก็ไม่เข้าใจกัน ถ้าसानเสวนา ทำกิจกรรมด้วยกันบ่อย ๆ ก็จะเกิดความเข้าใจกัน เช่นว่า อันนี้ของเราทำได้ ของเขาทำไม่ได้ เราก็เข้าใจว่าทำไมเขาทำไม่ได้ พอเราไม่เข้าใจก็เกิดการตั้งข้อรังเกียจ แต่ถ้าเข้าใจกันแล้วมันก็เห็นอกเห็นใจกัน ให้เกียรติกัน ก็จะเกิดความเข้มแข็งขึ้นในชุมชน ถ้าไม่เข้าใจกันก็จะแตกแยกแตกร้าง และเป็นบ่อเกิดของความขัดแย้งในชุมชน ถ้ามีการสานเสวนา พบปะ แลกเปลี่ยนกันบ่อย ๆ ทำกิจกรรมร่วมกันก็จะเกิดความสามัคคีและเข้มแข็ง^{๓๕๗} นอกจากนี้อาจใช้สื่อช่วยประสาน เช่น จัดรายการวิทยุพยายามแทรกเรื่องคำสอนและการอยู่ร่วมกันพอตามสมควร^{๓๕๘}

๕) การมีส่วนร่วมของทุกฝ่ายในการจัดกิจกรรมร่วมกันทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ ทางานนี้ก็ตามกฎหมายของรัฐ เช่น อสม. คณะกรรมการชุมชน เยาวชนจิตอาสา ส่วนที่เป็นธรรมชาติ คือ “ทันใคร ใครช่วย” ยกตัวอย่าง ในซอยจะมีขยะที่ถูกรวมไว้ในถังกลางซอย เนื่องจากซอยแคบรถเข้ายาก จึงมักถูกลากไปไว้ที่ใดที่หนึ่งก่อนเก็บถ่ายขึ้นรถเทศบาลแล้ววางไว้อย่างนั้นเสมอ แต่เมื่อเข้ามาถึงขยะจะกลับมายุ่งกลางซอยอีกครั้งโดยไม่มีใครผลักรถให้ใคร ชนิดที่กล่าวแล้วว่า “ทันใคร ใครช่วย”^{๓๕๙}

๖) การจัดงานทางศาสนาแต่ละศาสนาให้มีความเข้มแข็ง ดังเสียงสะท้อนว่า เวลาเราจัดงานกิจกรรมของมัสยิดญาเมียะ ก็มีบัตรเชิญไปยังชุมชนต่าง ๆ มัสยิดต่าง ๆ ทั้งจังหวัด นครศรีธรรมราช เพราะนครศรีธรรมราชมีมัสยิดร่อยกว่ามัสยิดกระจายไปตามอำเภอต่างๆ เราเน้นให้เขามีส่วนร่วม ส่วนเขาจะบริจาคทรัพย์สินหรือปัจจัยมากหรือน้อยเราไม่เน้นตรงนั้น แต่เน้นการเข้ามามีส่วนร่วมของมุสลิมในแต่ละชุมชนของทั้งจังหวัด ว่าบัดนี้ญาเมียะจัดกิจกรรมพบปะสังสรรค์เลี้ยงน้ำชาการกุศล เราเรียนเชิญหมดเลย เราเน้นเข้ามามีส่วนร่วม^{๓๖๐}

๗) การสร้างการตระหนักรู้ความสำคัญของศาสนาที่แต่ละศาสนา วัฒนธรรม ล้วนแต่มุ่งมั่นสร้างให้คนเป็นคนดี ส่วนการแปลกกันในเรื่องของวิธีการนำคนไปสู่คนดี ผมว่าเป็นเรื่องธรรมดา

^{๓๕๗} สัมภาษณ์ พระครูสิทธิธรรมารัตน์, ผศ.ดร. รองอธิการบดีมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมมาศกรราช, ผู้เชี่ยวชาญด้านสันติวิธี, เมื่อวันที่ ๓ เดือนมิถุนายน พ.ศ. ๒๕๖๓

^{๓๕๘} สัมภาษณ์ นายเฉลิม จิตรามาศ, ผู้เชี่ยวชาญด้านสันติวิธี, ปราชญ์ฝ่ายประชาสัมพันธ์วัดพระมหาธาตุ วรมหาวิหาร จังหวัดนครศรีธรรมราช, เมื่อวันที่ ๑๖ เดือนพฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๖๓

^{๓๕๙} สัมภาษณ์ นายวันพระ สืบสกุลจินดา, ผู้ช่วยบรรณาธิการสารนครศรีธรรมราช, ปราชญ์ชาวบ้าน จังหวัดนครศรีธรรมราช, เมื่อวันที่ ๑๖ เดือนพฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๖๓

^{๓๖๐} สัมภาษณ์นายกิตติพงษ์ พงศ์ยี่หล้า ปราชญ์ชุมชนบ้านตลาดแขก, ชุมชนบ้านตลาดแขก ตำบล คลัง อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ 3 เดือนมิถุนายน พ.ศ. ๒๕๖๓

ต้องสร้างการรับรู้ การเข้าใจซึ่งสำคัญมากที่จะต้องสร้างการรับรู้ ความเข้าใจ ให้ไว้วางใจซึ่งกันและกัน ไม่อคติ อคติคือความลำเอียง คือ ความไม่เป็นธรรม เพราะฉะนั้นประเด็นสำคัญคือให้พี่น้องทุกคนอยู่กันโดยปราศจากอคติ^{๓๖๑}

๓) แนวทางที่นำมาใช้แก้ไขปัญหาความขัดแย้งในชุมชนพหุวัฒนธรรม

๑) ความเป็นธรรม ถ้าผู้นำของฝ่ายไหนขึ้นมาเป็นผู้นำ ก็ต้องมองกลุ่มคนว่าเป็นในครอบครัวเดียวกัน ไม่ลำเอียง^{๓๖๒}

๒) การแนะนำว่าเราอยู่กันเหมือนพี่เหมือนน้อง จะต่างวัฒนธรรมกันก็จริง แต่ว่าเราพึ่งพาอาศัยมาตั้งแต่พ่อแม่ปู่ย่าตายาย แม้จะมีลำห้วยเล็ก ๆ กันระหว่างตำบลมุสลิมกับตำบลไทยพุทธ แต่เราก็ไม่เคยแบ่งแยกกัน ปัจจุบันมีงานอะไรก็ไปเชิญไทยมุสลิมมา ไทยมุสลิมมีอะไรก็เชิญไทยพุทธไป แล้วเรายังทำบุญระหว่างกัน^{๓๖๓}

๓) ต้องวิเคราะห์สาเหตุก่อน ถ้าเกิดจากความไม่เข้าใจกันก็ต้องดูว่าอะไรทำให้ไม่เข้าใจกัน สาเหตุอยู่ตรงไหน ทำอย่างไรที่จะทำให้เกิดการเข้าใจ ก็คือการสานเสวนาก็คือ การสื่อสาร การแลกเปลี่ยนกัน ทำอย่างไรให้เกิดความขัดแย้งน้อยที่สุด เราก็มาแลกเปลี่ยนเรียนรู้ มาสัมมนา มาประชุม มาพบปะ ผู้นำศาสนาทั้ง ๒ ฝ่ายมาคุยมาแลกเปลี่ยน แล้วผู้นำศาสนาก็จะไปคุยกับศาสนิกของตนเองว่ามันเป็นอย่างนี้ ทำความเข้าใจ ทำอย่างไรที่จะให้อยู่ร่วมกัน เพราะทุกศาสนามีเป้าหมายคือสันติภาพ สันติสุข คือความผาสุกของชุมชนทั้งนั้น ไม่มีศาสนาไหนต้องการความแตกแยก

๔) ป้องกันการนำหลักศาสนา มาสร้างความแตกแยก โดยการทำให้คนเข้าถึงแก่นของศาสนา ทำอย่างไรถ้าจะทำคนทุกคนให้เข้าถึงแก่นศาสนาที่ตนนับถือ ถ้าทุกคนเข้าถึงศาสนาของตนเองจริง ๆ ไม่ใช่แค่เปลือก ไม่มีความขัดแย้งกัน ไม่มีทะเลาะกัน เพราะฉะนั้นการที่เราจะแก้ปัญหาตัวนี้เราต้องวิเคราะห์สาเหตุของมันก่อน ว่าเหตุของความขัดแย้งเกิดจากความไม่เข้าใจ ความไม่เข้าใจเกียตรักกัน ความไม่เคารพกันหรืออย่างไร พอเรารู้สาเหตุตามหลักพระพุทธศาสนาเราก็ไปแก้ที่เหตุ^{๓๖๔}

^{๓๖๑} สัมภาษณ์ นายศิริพัฒน์ พัฒกุล, ผู้ว่าราชการจังหวัดนครศรีธรรมราช, ผู้นำภาครัฐด้านสันติวิธี, เมื่อวันที่ ๑๙ เดือนมิถุนายน พ.ศ. ๒๕๖๓

^{๓๖๒} สัมภาษณ์ พระราชปรีดีเวที, เจ้าคณะจังหวัดนครศรีธรรมราช, ผู้นำศาสนาพุทธด้านสันติวิธี, เมื่อวันที่ ๑๙ เดือนมิถุนายน พ.ศ. ๒๕๖๓

^{๓๖๓} สัมภาษณ์ พระสิริคณาจารย์, เจ้าคณะจังหวัดนครศรีธรรมราช, ผู้เชี่ยวชาญด้านสันติวิธี, เมื่อวันที่ ๓ เดือนมิถุนายน พ.ศ. ๒๕๖๓

^{๓๖๔} สัมภาษณ์ พระครูสิริธรรมภาณี, ผศ.ดร. รองอธิการบดีมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมราช, ผู้เชี่ยวชาญด้านสันติวิธี, เมื่อวันที่ ๓ เดือนมิถุนายน พ.ศ. ๒๕๖๓

๕) ใช้กลไกภาครัฐตามอำนาจบทบาทหน้าที่ องค์การบริหารส่วนท้องถิ่นเป็นภาพรวมในภาพกว้างที่ได้เข้าไปท่ามกลางความขัดแย้งตามหน้าที่หลักที่จะลดความขัดแย้งเช่นกรณีตามหน้าที่ของอบจ.^{๓๖๕}

๖) ใช้มิติทางศาสนาและวัฒนธรรมสร้างความสำนึกว่าคนเราอยู่ด้วยกันไม่ใช่คนอื่นคนไกล คือญาติพี่น้อง อย่างน้อยเราจะมีบุคคลที่ทางชุมชนที่เป็นผู้ทรงคุณวุฒิที่ประชาชนให้ความเคารพนับถือ เราก็จะใช้ตรงนี้ในเรื่องของการไกล่เกลี่ยประนีประนอมลดความขัดแย้ง^{๓๖๖}

ผู้ว่าราชการจังหวัด กล่าวสรุปว่า การเยียวยาคือการดำรงความเป็นธรรม เวลาคนเรียกร้องความเป็นธรรม ว่าไม่ได้รับความยุติธรรม ถูกเบียดเบียน ถูกเอารัดเอาเปรียบ ในทางปฏิบัติเรามีศูนย์ดำรงธรรมอำเภอและจังหวัดอยู่แล้ว ซึ่งเราจะเร่งรัดดำเนินการให้เร็วที่สุด อะไรที่หน่วยงานไหนสามารถดำเนินการเบ็ดเสร็จได้ในหน่วยงานเดียว ก็ให้ทำไป รับรายงานเรามา สิ่งสำคัญคือว่า ต้องวิเคราะห์ให้ขาดว่า หน่วยงานไหนที่รับผิดชอบในการเยียวยา ในการดูแลทุกข์สุขในความไม่เป็นธรรมเหล่านั้น ก็จะต้องมีการติดตามตลอดว่าทำเสร็จหรือยัง มีปัญหาอะไร จะต้องมีหน่วยงานอื่นหรือไม่ที่จะต้องเข้าไปช่วยเหลือ^{๓๖๗} กล่าวได้ว่า กฎหมายเป็นหลัก ผู้นำศาสนาเป็นพื้น และสภาพจิตใจของคนในชุมชนเป็นกลไก^{๓๖๘} หลักการของศาสนาที่จะสามารถทำให้ทุกคนอยู่ร่วมกันได้ การอยู่อาศัย การประกอบอาชีพหรือการมาร่วมการคิดแก้ปัญหา ใช้หลักศาสนามาเป็นตัวร่วม^{๓๖๙}

๔) กิจกรรมที่เสริมสร้างสัมพันธ์และขับเคลื่อนการสร้างสังคมพหุวัฒนธรรมไว้รอยต่อทางศาสนา

ผลการวิจัย พบว่า โครงการหรือกิจกรรมที่เสริมสร้างสัมพันธ์และขับเคลื่อนระหว่างชุมชนให้เข้มแข็งและเกิดความสามัคคีเพื่อขับเคลื่อน และผลสำเร็จ ตลอดถึงปัญหาและอุปสรรคผู้เชี่ยวชาญได้ให้แนวคิดไว้ ดังนี้

^{๓๖๕} สัมภาษณ์ นายจตุรงค์ กุลพร้อม, หัวหน้าฝ่ายประชาสัมพันธ์องค์การบริหารส่วนจังหวัด, ผู้นำภาคีฐานนครศรีธรรมราช วันที่ ๑๖ เดือนพฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๖๓

^{๓๖๖} สัมภาษณ์ นางกฤตยา ตรีบันพฤกษ์, วัฒนธรรมจังหวัดนครศรีธรรมราช, ผู้นำภาคีฐาน, เมื่อวันที่ ๔ เดือนมิถุนายน พ.ศ. ๒๕๖๓

^{๓๖๗} สัมภาษณ์ นายศิริพัฒ พัทธกุล, ผู้ว่าราชการจังหวัดนครศรีธรรมราช, ผู้นำภาคีฐานด้านสันติวิธี, เมื่อวันที่ ๑๙ เดือนมิถุนายน พ.ศ. ๒๕๖๓

^{๓๖๘} สัมภาษณ์ นายวันพระ สืบสกุลจินดา, ผู้ช่วยบรรณาธิการสารานุกรมศรีธรรมราช, ปราชญ์ชาวบ้านจังหวัดนครศรีธรรมราช, เมื่อวันที่ ๑๖ เดือนพฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๖๓

^{๓๖๙} สัมภาษณ์ นางอรอุมา เรืองสังข์, สมาคมสื่อมวลชนจังหวัดนครศรีธรรมราช, ผู้เชี่ยวชาญด้านสันติวิธี, เมื่อวันที่ ๑๖ เดือนพฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๖๓

๑) งานสาธารณสงเคราะห์ ส่วนใหญ่โครงการต่าง ๆ ส่วนราชการทำอยู่แล้วตามงบประมาณแผ่นดิน^{๓๗๐}

๒) โครงการวัดประชารัฐ และอบรมคุณธรรมจริยธรรม ซึ่งมีพุทธ คริสต์ อิสลาม เข้าร่วม^{๓๗๑}

๓) งานส่งเสริมโครงสร้างพื้นฐาน เช่น ปัญหาเรื่องถนน การก่อสร้างของชุมชน แต่บางส่วนแม้จะไม่ใช้ทรัพย์สินของอบจ. แต่อยู่ในชุมชนของพี่น้องหลากหลายศาสนาาร่วมกัน เช่น ถนนสายหนึ่งของพี่น้องมุสลิม อบจ.ก็เข้าไปช่วยเสริมสร้างทั้งที่ไม่ได้เป็นถนนของอบจ. ก็ถือว่าเป็นการเสริมสันติสุข ลดความขัดแย้ง เสริมกำลังใจให้พี่น้องประชาชนในพื้นที่^{๓๗๒}

๔) ส่งเสริมชุมชนคุณธรรม โดยนำเอา ๓ สถาบันมาใช้คือคำว่า “บวร” บ้าน วัด ราชการ เมื่อก่อนจะคุ้นเคยกับคำว่าบ้าน วัด โรงเรียน ส่วนของวัดนี้ไม่ได้หมายความว่า จะเป็นแค่วัดในพระพุทธศาสนาเท่านั้น แต่หมายถึงศาสนสถานของทุกศาสนา มีบ้านก็คือชุมชน แล้วก็มีศาสนสถานทุกศาสนา แล้วก็ราชการ ตรงนี้ทำให้ชุมชนเข้มแข็งได้ ก็ต้องใช้พลังของบวร ก็เลยใช้พลังของบวรในการพัฒนาชุมชน^{๓๗๓}

๕) โครงการแลกเปลี่ยนการเรียนรู้ โดยโครงการแรกคือนำเด็กไทยพุทธ ไทยมุสลิมมาฟังธรรม มาเข้าค่าย เพื่อทำความเข้าใจระหว่างกันว่าจะปฏิบัติตัวอย่างไร ก็อธิบายว่าเวลากราบไหว้ ไทยมุสลิมเขาไม่กราบก็นั่งเฉย ๆ สิ่งที่สำคัญคือการฟัง ธรรมะข้อคิดต่าง ๆ ไม่ได้เป็นศาสนาอะไร ใครฟังแล้วนำไปปฏิบัติก็เป็นประโยชน์กับคนนั้น นักเรียนก็อยู่กันเรียบร้อย ไม่มีอะไรแตกต่าง เวลาผมให้ทุนการศึกษาในวันที่ ๑๒ สิงหาคม ก็ให้ทั้งไทยพุทธทั้งไทยมุสลิม^{๓๗๔}

๖) โครงการธรรมะสานใจสู่สายใยแห่งครอบครัว ไม่เลือกชาติศาสนา ทำอย่างไรให้สถาบันครอบครัวมีความเข้มแข็ง โครงการยาเสพติด เพราะว่ายาเสพติดนี้เป็นตัวหลักที่ทำให้เกิดความขัดแย้งในชุมชนในส่วนของวัดและคณะสงฆ์ที่ดำเนินการอยู่ก็คือเรื่องของศาสนสงเคราะห์ที่เข้าไปดำเนินการในชุมชนต่าง ๆ ไปช่วยเหลือ ไปแจกอาหาร แจกถุงยังชีพ ไปช่วยทุกศาสนาตาม

^{๓๗๐} สัมภาษณ์ พระราชปริยัติเวที, เจ้าคณะจังหวัดนครศรีธรรมราช, ผู้นำศาสนาพุทธด้านสันติวิธี เมื่อวันที่ ๑๙ เดือนมิถุนายน พ.ศ. ๒๕๖๓

^{๓๗๑} สัมภาษณ์ พระราชวิสุทธิกวี เจ้าคณะจังหวัดนครศรีธรรมราช ธ., ผู้นำศาสนาพุทธด้านสันติวิธี เมื่อวันที่ ๒๕ เดือนพฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๖๓

^{๓๗๒} สัมภาษณ์ นายจตุรงค์ กุลพร้อม, หัวหน้าฝ่ายประชาสัมพันธ์องค์การบริหารส่วนจังหวัด,ผู้นำภาคีฐานนครศรีธรรมราช วันที่ ๑๖ เดือนพฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๖๓

^{๓๗๓} สัมภาษณ์ นางกฤตยา ตรีบันพฤกษ์,วัฒนธรรมจังหวัดนครศรีธรรมราช, ผู้นำภาครัฐ, เมื่อวันที่ ๔ เดือนมิถุนายน พ.ศ. ๒๕๖๓

^{๓๗๔} สัมภาษณ์ พระสิริคณาจารย์, เจ้าคณะจังหวัดนครศรีธรรมราช, ผู้เชี่ยวชาญด้านสันติวิธี, เมื่อวันที่ ๓ เดือนมิถุนายน พ.ศ. ๒๕๖๓

ลิสต์ ว่าในจังหวัดนครศรีธรรมราชนี้มีผู้ป่วยติดเตียงกี่คน ประสานกับชุมชน อสม. และผู้นำท้องถิ่น เข้าไปเยี่ยม^{๓๗๕}

๕) แนวทางปฏิบัติในสร้างสันติสุขที่ก้าวข้ามความแตกต่างทางศาสนา

ผลการวิจัย พบว่า แนวทางการสร้างสันติสุขที่ก้าวข้ามความแตกต่างทางศาสนา มีดังนี้

๑) ต้องไม่พูดเรื่องศาสนา ถอยหลังไปให้ถึงยุคที่คนไม่มีศาสนา ให้มีความรู้สึกว่าเป็นความเป็นมนุษย์ด้วยกัน ต้องช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกัน^{๓๗๖}

๒) สร้างความคุ้นเคย สร้างความสนิทชิดเชื้อด้วยกัน^{๓๗๗}

๓) ทุกคนต้องลดความเห็นแก่ตัว หลวงพ่อพุทธทาสเคยพูดว่า คนเราถ้าเห็นแก่ตัวมากขึ้นเท่าไร ความขัดแย้ง ความวุ่นวาย ไม่มีทางที่จะหาสันติได้ ถ้ามลดความเห็นแก่ตัวลงก็จะสงบสุข เหมือนอย่างท่านแดง เสียว ผิง ผู้นำจีนพูดว่า “แม่ว่าจะสืออะไรก็ตาม หน้าทีของมันเป็นคือต้องจับหนให้ได้ นั่นเป็นหน้าที่ของแมว ถ้าแมวตัวใดจับหนูไม่เป็นก็ไม่ใช่แมว” เพราะฉะนั้นแม้จะต่างสีต่างวรรณะก็ต้องทำหน้าที่ของคุณให้เป็น^{๓๗๘}

๔) เราเข้าถึงความเป็นมนุษย์ อัตตानัง อุปะมัง กะเร ให้เอาใจเขามาใส่ใจเรา เอาตัวเองเป็นเครื่องเปรียบ เรารักสุขเกลียดทุกข์ฉันใด คนอื่นรักสุขเกลียดทุกข์ฉันนั้น พอเข้าใจความเป็นมนุษย์ ก็ไม่มีแบ่งแยกศาสนา ถ้าเราไม่เข้าถึงความเป็นมนุษย์ เอาเสื่อมาแบ่งมันก็ทะเลาะกัน ต้องเคารพซึ่งกันและกัน อย่งไปก้าวก่ายกัน เพราะเรื่องศาสนาเป็นเรื่องละเอียดอ่อน ใครจะเชื่ออย่างไรก็ได้ ปฏิบัติอย่างไรก็ได้ การฟังอย่างลึกซึ้งมันจะทำให้เกิดความเข้าใจขึ้น^{๓๗๙}

๕) ต้องสร้างการรับรู้เป็นสำคัญ และให้ทุกคนเข้าถึงหลักของศาสนาจริง ๆ ว่าอะไรคือข้อห้าม อะไรคือข้อปฏิบัติ การห้าม ห้ามอย่างมีเหตุผล ไม่ได้ห้ามตามความเชื่อที่ห้ามต่อกัน

^{๓๗๕} สัมภาษณ์ พระครูสิริธรรมาภิต, ผศ.ดร. รองอธิการบดีมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมมาโสกราช, ผู้เชี่ยวชาญด้านสันติวิธี, เมื่อวันที่ ๓ เดือนมิถุนายน พ.ศ. ๒๕๖๓

^{๓๗๖} สัมภาษณ์ พระราชปรีดีเวที, เจ้าคณะจังหวัดนครศรีธรรมราช, ผู้นำศาสนาพุทธด้านสันติวิธี เมื่อวันที่ ๑๙ เดือนมิถุนายน พ.ศ. ๒๕๖๓

^{๓๗๗} สัมภาษณ์ พระราชวิสุทธิกวี, เจ้าคณะจังหวัดนครศรีธรรมราช, ผู้นำศาสนาพุทธด้านสันติวิธี เมื่อวันที่ ๒๕ เดือนพฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๖๓

^{๓๗๘} สัมภาษณ์ พระสิริคณาจารย์, เจ้าคณะจังหวัดนครศรีธรรมราช, ผู้เชี่ยวชาญด้านสันติวิธี, เมื่อวันที่ ๓ เดือนมิถุนายน พ.ศ. ๒๕๖๓

^{๓๗๙} สัมภาษณ์ พระครูสิริธรรมาภิต, ผศ.ดร. รองอธิการบดีมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมมาโสกราช, ผู้เชี่ยวชาญด้านสันติวิธี, เมื่อวันที่ ๓ เดือนมิถุนายน พ.ศ. ๒๕๖๓

มา ต้องให้เขาเข้าใจว่าเหตุใดต้องทำอย่างนี้ ต้องให้เข้าถึง^{๓๘๐} โดยการจัดกิจกรรมให้พี่น้องมุสลิมและพี่น้องต่างศาสนาเข้ามาทำกิจกรรมร่วมกันในหลาย ๆ เรื่อง ไม่ว่าจะเป็นเรื่องของการทำศานาจร เรื่องของการกีฬา ทานอาหารร่วมกัน อะไรที่ง่าย ๆ ไม่ต้องยากซับซ้อน แต่ให้เขาเหล่านั้นมามีกิจกรรมร่วมกัน เพื่อจะสร้างความสัมพันธ์ให้มากยิ่งขึ้น^{๓๘๑}

๖) ทุกคนต้องไม่อคติกัน อย่าลำเอียงเพราะรัก รักศาสนานี้มาก เกลียดศาสนาอื่น รักคนเชื้อชาตินี้มาก เกลียดคนเชื้อชาติอื่น คนเชื้อชาติเดียวกัน ศาสนาเดียวกันทำอะไรผิดก็บอกว่าถูก ลำเอียงเพราะรัก ลำเอียงเพราะชัง เชื้อชาตินี้ ชังศาสนานี้ ศาสนานี้ เชื้อชาตินี้ ทำดีก็ว่าผิด อันนี้ ลำเอียงเพราะชัง ลำเอียงเพราะโง่ คือไม่รู้เรื่องเลย ถูกผิดเป็นอย่างไร ประวัติศาสตร์เป็นอย่างไร ทำให้ตัดสินใจผิด ลำเอียงเพราะกลัว อาจจะกลัวผู้นำที่ใช้ความรุนแรง บังคับปกครองให้เชื่อตาม ก็เลยอคติเบี่ยงเบนไปว่าสิ่งที่ผู้นำที่เห็นความต่างกับประเทศไทย หรือคนไทยเชื้อสายอื่น ๆ เป็นคนชั่ว คนเลว อาจจะมียุทธิพลกดดัน อคติหรือลำเอียง ๔ อย่างนี้เราจะต้องขจัดไปให้ได้^{๓๘๒}

กล่าวโดยสรุป เสียงสะท้อนจากผู้เชี่ยวชาญที่เกี่ยวข้องในพื้นที่สอดคล้องกับการนำเสนอร่างรูปแบบการสร้างสังคมพหุวัฒนธรรมไร้รอยต่อทางศาสนาในจังหวัดนครศรีธรรมราช โดยผู้วิจัยได้นำข้อมูลทั้งหมดมาสรุปเพื่อนำเสนอผลการศึกษา ดังนี้

๔.๒.๔ รูปแบบการสร้างสังคมพหุวัฒนธรรมไร้รอยต่อทางศาสนาในจังหวัดนครศรีธรรมราช

จากการวิเคราะห์สภาพบริบท วิธีการดำเนินชีวิตการอยู่ร่วมกันของชุมชนที่มีความหลากหลายทางศาสนาและวัฒนธรรมในจังหวัดนครศรีธรรมราช ๕ ชุมชน ซึ่งประกอบด้วย สมาชิกชุมชน ผู้นำชุมชน ผู้นำศาสนา และปราชญ์ชาวบ้าน ตลอดจนตัวแทนหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาชุมชน และบุคคลหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาชุมชน ผู้เชี่ยวชาญด้านสันติวิธี ในจังหวัดนครศรีธรรมราช ประกอบกับการค้นคว้าสังเคราะห์งานเอกสารที่นำแนวคิดเกี่ยวกับสังคมพหุวัฒนธรรม แนวคิดสันติภาพในมิติศาสนา แนวคิดสันติภาพสากล แนวคิดความขัดแย้งและการจัดการความขัดแย้ง สามารถนำมาสังเคราะห์รูปแบบการสร้างสังคมพหุวัฒนธรรมไร้รอยต่อทางศาสนาในจังหวัดนครศรีธรรมราช ได้ดังนี้

^{๓๘๐} สัมภาษณ์ นางกฤษณา ตรีบันพฤกษ์, วัฒนธรรมจังหวัดนครศรีธรรมราช, ผู้นำภาครัฐ, เมื่อวันที่ ๔ เดือนมิถุนายน พ.ศ. ๒๕๖๓

^{๓๘๑} สัมภาษณ์นายกิตติพงศ์ พงศ์ยี่หล้า ปราชญ์ชุมชนบ้านตลาดแขก, ชุมชนบ้านตลาดแขก ตำบล คลัง อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ ๓ เดือนมิถุนายน พ.ศ. ๒๕๖๓

^{๓๘๒} สัมภาษณ์ นายศิริพัฒ พัทธกุล, ผู้ว่าราชการจังหวัดนครศรีธรรมราช, ผู้นำภาครัฐด้านสันติวิธี, เมื่อวันที่ ๑๙ เดือนมิถุนายน พ.ศ. ๒๕๖๓

รูปแบบการสร้างสังคมพหุวัฒนธรรมไร้รอยต่อทางศาสนาในจังหวัดนครศรีธรรมราช
ประกอบด้วย องค์ประกอบสำคัญ ๔ ประการ ได้แก่

๑) กระบวนทัศน์ของชุมชน (Paradigms of Community) ได้แก่ ความคิด ความรู้สึกร่วมของคนในชุมชนในการอยู่ร่วมกันในสังคมพหุวัฒนธรรมที่มีความหลากหลายทางความเชื่อ ภาษา ศาสนา และวัฒนธรรม แต่สามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างมีความสุข สมาชิกในสังคมนั้นต่างปฏิบัติตามหลักศาสนาตนแต่เคารพให้เกียรติและเข้าใจวิถีของเพื่อนต่างศาสนาที่สามารถเชื่อมต่อกันได้บนพื้นฐานของผู้ที่รักความสงบมีจุดหมายร่วมในการสร้างสังคมคุณภาพปลอดภัย รักสามัคคีเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกันร่วมกันพัฒนาสังคมให้เจริญ ปลอดภัยไร้ความรุนแรงและมีสันติสุข ทั้งนี้ในการอยู่ร่วมกันมีข้อพึงปฏิบัติหรือทำให้เกิดขึ้น และข้อควรระวังหรือป้องกันไม่ให้เกิดขึ้น (Do & Don't) ดังนี้

หลักปฏิบัติในการเสริมสร้างสังคมพหุวัฒนธรรมไร้รอยต่อทางศาสนา

ข้อพึงปฏิบัติต่อกัน (Do)

- ๑) หลักใจประสานใจ ซึ่งจะเกิดขึ้นได้ทุกฝ่ายต้องเปิดใจเข้าหากัน มีความรักใคร่ ไม่แยกเพศ ไม่แยกเชื้อชาติ ไม่แยกศาสนา
- ๒) มีความเอื้ออาทร เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ในเรื่องของความช่วยเหลือเกื้อกูล
- ๓) ความให้เกียรติซึ่งกันและกัน เคารพสิทธิของกันและกัน สิทธิของความเป็นมนุษย์เท่าเทียม มีความเสมอภาค
- ๔) มีเมตตาธรรมต่อกัน ประองดอง
- ๕) มีความเข้าใจซึ่งกันและกัน ประสานกันด้วยดี
- ๖) ความสามัคคี ประองดอง รักใคร่กลมเกลียวเหมือนญาติมิตรเป็นพี่น้อง
- ๗) ทำแต่ความดีต่อกันปฏิบัติตามหลักศาสนา ยึดหลักคุณธรรม
- ๘) สื่อสารต่อกันด้วยดีมีปียาวจา โอภาปราศรัยซึ่งกันและกัน
- ๙) แบ่งปันความสุข เอื้ออาทร มีน้ำใจ พร้อมให้อภัย

ข้อพึงระมัดระวัง (Don't)

- ๑) ไม่พึงทะเลาะวิวาทซึ่งกันและกัน
- ๒) ไม่ลำเอียงกัน อย่าไปข้ามเส้น กัดขี้นกัน ก้าวข่ายในความเชื่อ ก้าวล่วงศาสนา
- ๓) อย่าให้ร้ายป้ายสีกัน ไม่อิจฉา

อื่น

- ๔) อย่าให้เกิดความเหลื่อมล้ำ อย่าให้เกิดการแบ่งแยก
- ๕) ไม่เบียดเบียน ไม่ไปให้ร้ายกับคนอื่น-อย่าทะเลาะกัน

๒) ผู้นำทางศาสนาและปราชญ์ชาวบ้านในชุมชน (Leader and Local Wisdom Scholars) หมายถึง ผู้นำศาสนา ผู้นำทางจิตวิญญาณ ผู้นำชุมชนแบบทางการ ตลอดจนผู้นำตามธรรมชาติ ที่เป็นผู้มีวิสัยทัศน์ มีคุณธรรม เป็นต้นแบบผู้มีความรู้ที่ดีให้กับชุมชน ซึ่งทำงานเชิงรุกเพื่อเชื่อมความสัมพันธ์ระหว่างคนในชุมชนโดยใช้กิจกรรมทางศาสนา ใช้ศาสนสถานเป็นพื้นที่เชื่อมความสัมพันธ์กับคนในชุมชน และสร้างสรรค์กิจกรรมศาสนสัมพันธ์ด้วยการเรียนรู้แลกเปลี่ยนระหว่างผู้นำศาสนา โดยภาพรวมผู้นำทางศาสนาและปราชญ์ชาวบ้านในชุมชนมีคุณลักษณะสำคัญ ๒ ประการ คือ (๑) มีทัศนคติและการปฏิบัติตนอย่างดี มุ่งมั่นในการพัฒนาชุมชน พัฒนาวัฒนธรรมทางศาสนา และ (๒) ปฏิบัติตนตามบทบาทหน้าที่ของผู้นำในการสร้างการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน โดยยึดหลักปธาน ๔ มาใช้ในการสร้างสันติภาพในชุมชน การนำหลักธรรมดังกล่าวมาใช้ เช่น ในกรณีที่คนในชุมชนกำลังจะมีปัญหาเกิดขึ้นหรือปัญหานั้น ๆ เกิดขึ้นเพียงเล็กน้อยแล้ว ผู้นำทางศาสนาหรือปราชญ์ชาวบ้านในชุมชนสามารถนำ**สังวรปธาน** (ปธาน๑) มาใช้เพื่อระวังไม่ให้เกิดความขัดแย้ง และแนะแนวทางปฏิบัติต่อเพื่อนต่างศาสนา หากเกิดปัญหาขึ้นมาบ้างแล้วแต่ยังไม่ขยายใหญ่โตมาก ก็จำเป็นต้องรีบวางแผนเพื่อขจัดหรือจัดการปัญหานั้น และจากนั้นนำ**ปหานปธาน** (ปธาน๒) มาใช้เพื่อหาเครื่องมือในการจัดการปัญหา เช่น ในกรณีที่เกิดปัญหาความขัดแย้ง ต้องมีคนกลางเพื่อรับฟังปัญหาหรือจะต้องมีกระบวนการไกล่เกลี่ย อย่างไรก็ตามหากปัญหานั้นใหญ่ขึ้นหรือเป็นปัญหาที่คนในชุมชนต้องช่วยกันแก้ไขอย่างจริงจัง อาจต้องมีการทำฉันทามติร่วมกัน และเมื่อร่องรอยของความขัดแย้งเกิดขึ้นแล้ว ผู้นำทางศาสนาหรือปราชญ์ชาวบ้านในชุมชนสามารถจะช่วยกันกระชับความสัมพันธ์ของคนในชุมชน นำ**ภาวนาปธาน** (ปธาน๓) มาใช้ ทำให้คนในชุมชนเกิดความรักสามัคคีได้ดั้งเดิม ผ่านการทำกิจกรรมต่าง ๆ ดังกล่าวมาแล้วข้างต้น ทำให้เกิดความสัมพันธ์ที่ดีและยั่งยืน และใช้**อนุรักษนาปธาน** (ปธาน๔) เพื่อทำให้ความสัมพันธ์ของคนในชุมชนเกิดความเหนียวแน่น ส่งไม้ต่อความสัมพันธ์ที่ดีต่อกันนี้ให้แก่คนรุ่นใหม่ของชุมชน ผ่านกิจกรรมและคำสอนของคนรุ่นก่อน เช่น คณะกรรมการคนรุ่นใหม่มีสภิดานุรุฬอิสลาม ได้รับการถ่ายทอดมาจากคณะกรรมการอาวุโสว่า “...ต่างศาสนาก็ช่วยเหลือตลอด ต่างคนต่างช่วยเหลือกัน เมื่อใครเดือดร้อน มีงานวัด อิสลามก็ไปช่วย มีงานสุเหร่า พุทธก็มาช่วย ส่วนมากจะช่วยเหลือกันได้ ส่วนใหญ่จะช่วยเหลือเรื่องน้ำพักน้ำแรง มีงานศพก็ไปร่วมแสดงความเสียใจ...” ซึ่งสิ่งเหล่านี้ไม่เพียงแต่ผู้นำทางศาสนาพุทธและพุทธศาสนิกชนเท่านั้นที่ประพฤติปฏิบัติตาม แต่ผู้นำทางศาสนาและศาสนิกอื่น ๆ ก็ปฏิบัติตามหลักธรรมของศาสนาของตนในลักษณะเดียวกันนี้ ด้วยเหตุนี้จึงสรุปได้ว่า ผู้นำทางศาสนาและปราชญ์ชาวบ้านในชุมชนถือเป็นองค์ประกอบสำคัญของการสร้างชุมชนให้เกิดเป็นสังคมพุทธวัฒนธรรมไร้รอยต่อทางศาสนาได้

๓) กิจกรรมและการดำเนินชีวิตของคนในชุมชน (Activities and Lifestyles) กิจกรรมจิตอาสาเพื่อชุมชนต่าง ๆ เช่น การพัฒนาพื้นที่ชุมชนให้น่าอยู่ การร่วมทำความสะอาด การปลูกต้นไม้ การร่วมช่วยเหลือในงานหรือวันสำคัญ การร่วมบริจาคการระดมทุนให้ความช่วยเหลือต่าง ๆ ในชุมชนของตน ตลอดจนการให้ความช่วยเหลือสนับสนุนชุมชนอื่น หรือเป็นเครือข่ายร่วมกับชุมชนอื่น อยู่บนพื้นฐานของหลักการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน ได้แก่

(๑) การมีส่วนร่วมในการศึกษาปัญหาของชุมชน ซึ่งมีทั้งแบบไม่เป็นทางการ คือ การพูดคุยสนทนา และแบบทางการคือ การประชุมทั้งภายในชุมชนและร่วมกับเครือข่าย ขั้นตอนของการศึกษาปัญหาแบ่งเป็น ๓ ขั้นตอน ได้แก่ ขั้นการค้นหาปัญหาที่แท้จริง ขั้นการค้นหาสาเหตุของปัญหาและขั้นการค้นหาแนวทางการแก้ไขปัญหา

(๒) การมีส่วนร่วมในการวางแผนกิจกรรมของชุมชน โดยดำเนินการเป็นขั้นตอนแบบวงจร คือ มีการกำหนดโครงการ การทำรายละเอียดของโครงการ การประเมินและอนุมัติโครงการ การปฏิบัติและดำเนินการตามโครงการ และการประเมินผลโครงการ หลังจากนั้นจึงมีการกำหนดโครงการใหม่ต่อไปเพื่อให้โครงการของชุมชนมีความต่อเนื่อง

(๓) การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติกิจกรรมของชุมชน เป็นการสนับสนุนด้านแรงงาน วัสดุอุปกรณ์ เงินทุน การประสานงานและการบริหารทรัพยากร แบ่งเป็น ๓ ระดับ ได้แก่ คนในชุมชนลงมือทำเอง คนในชุมชนทำร่วมกับเครือข่าย หน่วยงาน องค์กรภายนอก และคนในชุมชนขอการสนับสนุนจากภายนอกเท่านั้น เพื่อให้เกิดความร่วมมือกันที่ดี ควรสร้างบรรยากาศการทำงานที่ผ่อนคลายและเมื่อเกิดปัญหาในการทำงาน สมาชิกต้องปรึกษากับผู้นำเพื่อแก้ไขปัญหานั้นที่

(๔) การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ การแบ่งผลประโยชน์นั้นต้องอยู่บนพื้นฐานของวัฒนธรรมและความเท่าเทียมกันของบุคคลและสังคมเป็นสำคัญ ผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นจากกิจกรรมของชุมชน ต้องมีทั้งในระดับปัจเจกและสังคม ครอบคลุมด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคม ด้านสิ่งแวดล้อมอย่างสมดุล ผลประโยชน์สำคัญคือ ความภาคภูมิใจ ซึ่งทำให้เกิดแรงจูงใจจากภายในตัวบุคคลและนำไปใช้ในการทำงานเพื่อชุมชนต่อไปได้

(๕) การมีส่วนร่วมในการประเมินผลกิจกรรมของชุมชน คนในชุมชน ผู้นำชุมชนและบุคคลภายนอกชุมชนสามารถร่วมกันประเมินผลได้ การประเมินผลแบ่งเป็น การประเมินผลก่อนการดำเนินการปฏิบัติ การประเมินผลย่อยเป็นระยะ ๆ ระหว่างการดำเนินงาน การประเมินผลรวม หลังจากเสร็จสิ้นกิจกรรม การประเมินผลต้องตั้งอยู่บนพื้นฐานที่สำคัญ ได้แก่ ต้องสร้างความตระหนักให้คนในชุมชนเห็นถึงความสำคัญของการประเมินผลร่วมกันและต้องไม่ยึดมาตรฐานของคนใดคนหนึ่งหรือฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง โดยต้องมองว่าการประเมินผลร่วมกันเป็นกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันมากกว่าการชี้ถูกชี้ผิด

กระบวนการมีส่วนร่วมเหล่านี้เป็นสิ่งที่คนในชุมชนปฏิบัติจนเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันกับการดำเนินชีวิตของคนในชุมชน ทำให้ชุมชนเกิดการเรียนรู้ที่จะทำงานเพื่อชุมชนอย่างเป็นระบบบนพื้นฐานของความแตกต่างกันทางวัฒนธรรม สิ่งเหล่านี้เป็นองค์ประกอบหนึ่งที่สำคัญในการสร้างชุมชนให้เกิดเป็นสังคมพหุวัฒนธรรมไร้รอยต่อทางศาสนาได้

๔) การแก้ไขปัญหาความขัดแย้งในชุมชน (Conflict Resolution) ชุมชนที่เป็นสังคมพหุวัฒนธรรมไร้รอยต่อทางศาสนาเป็นชุมชนที่คนในชุมชนมีความรักความสามัคคีกัน การให้ความเสมอภาค การเคารพในสิทธิ การให้เกียรติ การรักษาและปฏิบัติตามกฎกติกาที่ชุมชนร่วมวางไว้ ซึ่งทั้งหมดอยู่ภายใต้ภาพของชุมชนที่คำนึงถึงประโยชน์ส่วนรวมเป็นที่ตั้ง การที่ชุมชนสามารถเรียนรู้แก้ไขปัญหาด้วยกัน รู้จักค้นหาคำวิเคราะห์เหตุแห่งปัญหา และมีความเชื่อมโยงสิ่งที่เรียนรู้กับโลกสมัยใหม่ ทำให้ชุมชนสามารถปรับตัวให้เข้ากับกระแสโลกแต่ยังคงรักษาอัตลักษณ์ของชุมชนไว้ได้ เมื่อชุมชนเกิดปัญหา คนในชุมชนสามารถแก้ไขความขัดแย้งในชุมชนโดยใช้ปัญญา โดยมีบุคคล องค์กร หน่วยงานทั้งภายในและภายนอกเป็นสะพานเชื่อมความสัมพันธ์ ทำให้คนในชุมชนอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุขได้ เห็นได้ว่าการแก้ไขปัญหาความขัดแย้ง คนในชุมชนใช้ “มรรควิธี” เป็นแนวทางหรือวิธีการในการแก้ไขปัญหาความขัดแย้ง โดยสร้างการมีส่วนร่วมบนหนทางสายกลาง ซึ่งประกอบด้วย

๑) ร่วมคิดหาวิธีในการป้องกันความขัดแย้งและแก้ปัญหาความขัดแย้ง ด้วย สัมมาทิฐิ (ความเห็นชอบ) หมายถึง การปฏิบัติอย่างเหมาะสมตามความเป็นจริงด้วยปัญญา สัมมาสังกัปปะ (ความดำริชอบ) หมายถึง การใช้ความคิดพิจารณาแต่ในทางกุศลหรือความดีงาม

๒) ร่วมลงมือประสานแก้ไขปัญหาละป้องกันปัญหา ด้วย สัมมาวาจา (เจรจาชอบ) หมายถึง การพูดต้องสุภาพ พูดในสิ่งที่สร้างสรรค์ดีงาม สัมมากัมมันตะ (การงานชอบ) หมายถึง การประพฤติที่ดีงามตามหลักศาสนาและเคารพให้เกียรติศาสนาอื่น ในการเจรจาประสานโดยใช้คนกลาง การเจรจาไกล่เกลี่ย การสร้างความเข้าใจ เห็นอกเห็นใจ และไปสู่การให้อภัย

๓) ร่วมกันตรวจสอบประเมินผล โดยการหารือสะท้อนกลับการจัดการปัญหาที่ใช้ได้รับผลเป็นอย่างไร ทั้งนี้ในการร่วมตรวจสอบโดย สัมมาอาชีวะ (อาชีพชอบ) หมายถึง การทำมาหากินอย่างสุจริตชน ไม่คดโกง เอาเปรียบผู้อื่น และสัมมาสติ (ความระลึกชอบ) หมายถึง การไม่ปล่อยให้เกิดความพลั้งเผลอ ดำรงอยู่ด้วยความรู้ตัวม กล่าวคือ ต้องไม่มีอคติ ตั้งอยู่บนฐานสุจริต มีความเพียรพยายามที่จะร่วมแก้ปัญหาอย่างจริงจังตั้งใจและใส่ใจ

๔) ร่วมแก้ไขปรับปรุง เป็นการถอดบทเรียนปัญหาที่เกิดขึ้นเพื่อนำมาใช้ในการหาทางป้องกันไม่ให้เกิดปัญหาความขัดแย้งในลักษณะนี้ขึ้นมาอีก ดังนั้นจึงต้องอาศัย (๗) สัมมาวาโยมะ (ความเพียรชอบ) หมายถึง ความอดุสาหะ ประกอบความเพียรในการกุศลกรรม (๘) สัมมาสมาธิ (ความตั้งใจมั่นชอบ) หมายถึง การฝึกจิตให้ตั้งมั่น มีใจจดจ่อมุ่งมั่นมีจุดหมายคือความสงบสุขของชุมชนเป็นสำคัญ

ทั้งนี้กระบวนการแก้ปัญหาความขัดแย้งในชุมชนด้วยมรรควิธี สามารถนำมาใช้ในชุมชนได้กับทุกสังคม เพราะเป็นการประยุกต์หลักศาสนากล่าวคือ การนำมรรคมืด ๘ มาประยุกต์ใช้ในการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งได้โดยดำเนินชีวิตอยู่ในศีล สมาธิ และปัญญา ตามหลักไตรสิกขา อันเริ่มต้นจากการมีสัมมาทิฐิหรือความเห็นชอบ และเป็นความเห็นชอบที่เป็น “ทิฐิสามัญญตา” หรือความเห็นชอบที่เห็นพ้องต้องกันมาสนับสนุนในการแก้ไขปัญหาจนถึงทำที่วิธีการต่อการจัดการปัญหาและการพัฒนาฟื้นฟูสัมพันธ์ เพื่อให้ชุมชนและสังคมเกิดสังคมพหุวัฒนธรรมไร้รอยต่อทางศาสนาได้อย่างยั่งยืนโดยหลักการนี้เป็นหลักการที่เป็นสากล คือ การพัฒนาคนให้เกิดการตื่นรู้ ตื่นตัว และร่วมพัฒนาชุมชนให้เกิดสันติสุขในที่สุด

นอกจากนี้ยังมีเครื่องมือในเชิงป้องกันไม่ให้เกิดปัญหาความขัดแย้งในชุมชน ซึ่งเป็นเรื่องที่สำคัญ เมื่อยุคสมัยเปลี่ยนบริบทชุมชนสังคมเปลี่ยนแปลงไปเรื่องเล่าจากวิถีชีวิตก็จะจางหายไป คนรุ่นใหม่อาจไม่ได้ซึมซับวิถีรักสามัคคีที่ไร้รอยต่อทางศาสนา ดังนั้นจึงควรมีเครื่องมือที่จะเสริมสร้างและสืบสานให้ชุมชนมีความเข้มแข็งและสันติสุขได้อย่างยั่งยืน กล่าวคือ ๑) การศึกษา โดยเฉพาะอย่างยิ่งการศึกษาเข้าใจในหลักศาสนาตนและหลักศาสนาของเพื่อน ๒) การวางกฎกติการ่วมกันในสังคมในการวางบรรทัดฐานร่วมกัน ๓) การส่งเสริมเรื่องของการสร้างมโนทัศน์ในการอยู่ร่วมกันแบบพหุวัฒนธรรม สร้างจิตสำนึก ๔) การสร้างวัฒนธรรมการสื่อสารที่ดีต่อกัน ๕) การรวมกลุ่มกันในการแบ่งปันความคิดและประสบการณ์เรียนรู้แลกเปลี่ยน ๖) เมื่อมีปัญหาใช้หลักการร่วมปรึกษาหารือ เจรจาไกล่เกลี่ย ๗) ส่งเสริมวิถีดำเนินชีวิตแบบพอเพียง ๘) มีเวทีการมีส่วนร่วมแสดงความเห็นและสร้างความเข้าใจร่วมกัน

จากการวิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูลต่าง ๆ สามารถสรุปเป็นรูปแบบการสร้างสังคมพหุวัฒนธรรมไร้รอยต่อทางศาสนาในจังหวัดนครศรีธรรมราช ได้ดังแผนภาพต่อไปนี้

ภาพที่ ๔.๑ รูปแบบการสร้างสังคมพหุวัฒนธรรมไร้รอยต่อทางศาสนาในจังหวัดนครศรีธรรมราช

บทที่ ๕

สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

งานวิจัยเรื่อง “รูปแบบการสร้างสังคมพหุวัฒนธรรมไร้รอยต่อทางศาสนา” เป็นงานวิจัยโครงการย่อย ๑ แผนได้แผนการวิจัยเรื่อง สันติภาพไร้รอยต่อ : การพัฒนากระบวนการทัศน์และความเข้าใจทางพหุวัฒนธรรมกับการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ โดยโครงการย่อย ๑ นี้เป็นการถอดบทเรียนชุมชนพหุวัฒนธรรมต้นแบบในจังหวัดนครศรีธรรมราช เพื่อให้ได้รูปแบบการอยู่ร่วมกันในสังคมพหุวัฒนธรรมที่ก้าวข้ามความแตกต่างทางศาสนาไปขยายผลในพื้นที่ชุมชนที่ยังมีความขัดแย้งในจังหวัดนครศรีธรรมราช โดยมีวัตถุประสงค์การวิจัยเพื่อ ๑) เพื่อศึกษาสภาพบริบท วิธีการดำเนินชีวิตการอยู่ร่วมกันของชุมชนที่มีความหลากหลายทางศาสนาและวัฒนธรรมในจังหวัดนครศรีธรรมราช ๒) เพื่อนำเสนอรูปแบบการสร้างสังคมพหุวัฒนธรรมไร้รอยต่อทางศาสนาในจังหวัดนครศรีธรรมราช สรุปผลการวิจัย อภิปรายผลและข้อเสนอแนะของการวิจัยครั้งนี้ มีดังต่อไปนี้

๕.๑ สรุปผลการวิจัย

ผลการวิจัยของการวิจัยเรื่อง รูปแบบการสร้างสังคมพหุวัฒนธรรมไร้รอยต่อทางศาสนา แบ่งตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย สรุปได้ดังนี้

๕.๑.๑ ผลการวิเคราะห์สภาพบริบท วิธีการดำเนินชีวิตการอยู่ร่วมกันของชุมชนที่มีความหลากหลายทางศาสนาและวัฒนธรรมในจังหวัดนครศรีธรรมราช

สภาพบริบท วิธีการดำเนินชีวิตการอยู่ร่วมกันของชุมชนที่มีความหลากหลายทางศาสนาและวัฒนธรรมในจังหวัดนครศรีธรรมราช แบ่งการนำเสนอตามพื้นที่ ๕ ชุมชน ได้แก่ ชุมชนบ้านตลาดแขก ชุมชนบ้านโพธิ์เสด็จ ชุมชนบ้านปากพยิง ชุมชนบ้านโนนถุ้ง และชุมชนบ้านโมคลาน โดยแต่ละชุมชนมีสภาพบริบท วิธีการดำเนินชีวิต และลักษณะของการอยู่ร่วมกันของคนในชุมชนแตกต่างกันไปตามบริบทของพื้นที่ สรุปไว้ ๕ ประเด็น ดังนี้ ๑) เรื่องเล่าจากชุมชน ได้แก่ ประวัติความเป็นมา วิธีการดำรงชีพ จุดเด่นที่ภาคภูมิใจของชุมชน ๒) กระบวนทัศน์พื้นฐานการอยู่ร่วมกันของชุมชน ๓) กิจกรรมประเพณีท้องถิ่นที่ทำร่วมกัน ๔) บทบาทผู้นำชุมชน ๕) กิจกรรมจิตอาสาและการสร้างเครือข่ายของชุมชน โดยในการสรุปผลผู้วิจัยนำเสนอเป็นภาพรวมที่พบจาก ๕ ชุมชน ต้นแบบดังนี้

๑) เรื่องเล่าจากชุมชน พบว่า

“ชุมชนบ้านถุ้ง” สมาชิกชุมชนเป็นชาวมุสลิมเป็นส่วนใหญ่ มีการกล่าวถึงการย้ายถิ่นฐานของชาวมุสลิมมาจากคนละแห่ง แต่พบว่า ชุมชนแห่งนี้อยู่ร่วมกันอย่างสันติสุขระหว่างชาวพุทธและมุสลิมมาช้านาน และในอดีตมีการหาเลี้ยงชีพด้วยอาชีพประมงเป็นส่วนใหญ่ สิ่งที่ชุมชนภาคภูมิใจและเป็นจุดเด่นของชุมชนคือ สัมพันธภาพที่อยู่เย็นเป็นสุขของชุมชนสองศาสนา มีการเกื้อกูลช่วยเหลือโดยไม่มีการแบ่งแยกความเชื่อทางศาสนา วิถีประมงถูกถ่ายทอดเป็นภูมิปัญญาที่ภาคภูมิใจ จนนำมาสู่การตั้งกลุ่มธนาคารปูม้าสร้างชื่อเสียงให้กับชุมชน

“ชุมชนโมคลาน” สมาชิกชุมชนส่วนใหญ่เป็นชาวมุสลิม พื้นที่ชุมชนนี้มีจุดเด่นคือเรื่องเล่าความเป็นชุมชนโบราณ มีคำขวัญชุมชนเป็นบันทึกหลักฐานว่า “ตั้งดินตั้งฟ้า ตั้งหญ้าเซตมอญ โมคลานตั้งก่อน เมืองคอนตั้งหลังข้างหน้าพระยั้ง ข้างหลังพระภูมิ ศรีมหาโพธิ์ เจ็ดโบสถ์แปดวิหาร แก้วทวารสีบเจดีย์” สะท้อนให้เห็นถึงพัฒนาการของกลุ่มชน ความเชื่อทางศาสนาและวัฒนธรรม ชาวโมคลานจะมีวิถีดำเนินชีพ ที่หลากหลาย ทั้งทำนา ทำสวน ปลูกยาง ค้าขาย แต่ปัจจุบันพื้นที่เกษตรกรรมมีน้อยมีการทำงานรับจ้าง อาชีพอิสระ จุดเด่นที่ชุมชนภาคภูมิใจ นอกจากเรื่องความเก่าแก่ของชุมชนแล้ว คือ เครื่องปั้นดินเผาที่เป็นผลิตภัณฑ์ภูมิปัญญาที่ตกทอดมาจากโบราณ การเป็นแหล่งท่องเที่ยวโบราณ และการมีวัฒนธรรมชุมชนที่เข้มแข็ง มีความเกื้อกูลช่วยเหลือทั้งพุทธและอิสลาม

“ชุมชนปากพยิง” นับเป็นอีกหนึ่งชุมชนที่มีเรื่องเล่าถึงประวัติความเป็นมาของชุมชนที่ยาวนานนับแต่สงครามโรครครั้งที่ ๑ ชื่อว่าปากพยิง เป็นคำเพี้ยนมาจากคำว่า พมายัง นอกจากนี้ยังมีเรื่องเล่าสืบขาน เกี่ยวกับ หนองข้างตาย และหนองมัด ที่สะท้อนถึงสัมพันธภาพความเป็นพี่เป็นน้องที่เข้มแข็งได้บอกเล่ามาถึงปัจจุบัน วิธีการดำรงชีพของชุมชนแห่งนี้ คือ การทำประมง รับจ้าง เกษตร เพราะแต่เดิมเป็นพื้นที่ตั้งของเมืองท่าใหญ่ ซึ่งปัจจุบันได้แปรเปลี่ยนไปมากอาชีพประมงมีน้อยลงเหลือแต่ประมงใหญ่ จุดเด่นที่ชุมชนภาคภูมิใจคือ สัมพันธภาพพี่น้องพุทธและมุสลิมที่มีความรักสามัคคี การอยู่ร่วมกันฉันพี่น้อง ซึ่งชุมชนนี้สมาชิกชุมชนเป็นชาวพุทธมากกว่าชาวมุสลิม การสืบสานภูมิปัญญาท้องถิ่นการแปรสินค้าจากการประมง เช่น การทำปลาแห้ง กุ้งแห้ง การปรุงยา การทำอาชีพน้ำตาลโตนด เป็นต้น

“ชุมชนบ้านโพธิ์เสด็จ” แม้ว่าชุมชนแห่งนี้จะไม่มีเสียงสะท้อนเรื่องเล่าของชุมชนเนื่องจากเป็นบริบทชุมชนเมือง แต่จุดที่น่าสนใจคือ มีการอยู่ร่วมกันของชาวพุทธ คริสต์ อิสลาม ที่อยู่ร่วมกันได้อย่างสันติสุขและกลมกลืน แม้ชุมชนจะมีความหนาแน่นกว่าพื้นที่ศึกษาอื่น แต่พบว่า ความเข้มแข็งของชุมชนไม่แตกต่างจากชุมชนที่ผ่านมา วิธีการดำรงชีพของชุมชนแห่งนี้มีความหลากหลาย

ตามบริบทของความเป็นชุมชนเมือง มีการรวมกลุ่มทำผลิตภัณฑ์กะลามะพร้าวที่ส่งออกทั้งในและต่างประเทศ เป็นสินค้าพื้นเมืองของชุมชน จุดเด่นที่ชุมชนภาคภูมิใจ นอกจากกะลามะพร้าว คือ การทำถม ผ้าบาติก กระเป๋าย่านลิเภา ซึ่งการทำกระเป๋าย่านลิเภาได้รับการสืบทอดภูมิปัญญาหาได้ยาก ในปัจจุบัน หลักฐานที่เด่นชัดในการเป็นชุมชนสันติสุขคือ การก่อตั้งชมรมคนทำความดีเป็นศูนย์รวมของชุมชนสันติสุข นอกจากนี้ยังมีเรื่องของวัฒนธรรมประเพณีที่เข้มแข็ง คือ การลากพระ มีการประกวดได้รับรางวัล ซึ่งประเพณีนี้ชาวมุสลิมมาร่วมเป็นจำนวนมากนับเป็นพลังสันติสุขที่ไร้รอยต่อทางศาสนา

“ชุมชนบ้านตลาดแขก” มีเรื่องสืบสานถึงความเป็นมาของท้องถิ่นที่ยาวนานกว่า ๔๐๐ ปี ที่ชาวมุสลิมอพยพจากประเทศมาเลเซีย มีมัสยิดที่เก่าแก่คือ มัสยิดอาหมะเยะ ซึ่งมีอายุ ๑๐๐ ปี ที่เรียกว่าตลาดแขก เป็นไปตามชื่อ เพราะส่วนใหญ่คนในชุมชนนับถืออิสลาม วิถีดำรงชีพมีความหลากหลาย ตั้งแต่ข้าราชการ ชาวบ้านค้าขาย จุดเด่นที่ชุมชนภาคภูมิใจคือ ความหลากหลายศาสนาที่อยู่ร่วมกันได้อย่างสงบสุข ถนนรอมมอฆอล มีกาค้าขายที่ทุกศาสนามาค้าขายร่วมกันบนถนนแห่งนี้

๒) กระบวนทัศน์พื้นฐานการอยู่ร่วมกันของชุมชน พบว่า ทั้ง ๕ ชุมชน ต่างสะท้อนถึงเรื่องวิถีปฏิบัติตนของคนในชุมชนไปในทางทิศเดียวกัน กล่าวคือ การปฏิบัติตามหลักศาสนา สำหรับชาวพุทธ จะยึดหลักศีล ๕ การไหว้พระ ทำบุญ การสวดมนต์ และสำหรับชาวมุสลิมจะปฏิบัติตามหลักศาสนาอิสลามตามข้อบัญญัติ ๕ ประการ การทำละหมาด การทำซากาต (บริจาค) การไปมัสยิด เป็นต้น ทั้งนี้ยังได้กล่าวถึงการวางตนในกรอบหลักศาสนาโดยไม่ยุ่งเกี่ยวกับสุราของมีนเมาอันเป็นสิ่งต้องต้องขัดต่อหลักศาสนา ซึ่งสอดคล้องกับวิถีพุทธคือการเว้นจากสุราของมีนเมา สำหรับชาวคริสต์ก็ปฏิบัติตามหลักศาสนา โดยการอ่านพระคัมภีร์ การไปโบสถ์ การรักเมตตาต่อเพื่อนมนุษย์ สำหรับทัศนคติในการอยู่ร่วมกันกับเพื่อนต่างศาสนา ทั้ง ๕ ชุมชนได้สะท้อนความรู้สึกไม่แตกต่าง กล่าวคือ การอยู่ร่วมกันแบบพี่น้อง การแบ่งปัน การช่วยเหลือ การถ้อยทีถ้อยอาศัย พบว่า วิถีการอยู่ร่วมกันแบบไร้รอยต่อทางศาสนาถูกถ่ายทอดจากรุ่นสู่รุ่นโดยวิถีปฏิบัติ

๓) กิจกรรมประเพณีท้องถิ่นที่ทำร่วมกัน พบว่า ทั้ง ๕ ชุมชน ได้กล่าวถึง มีการไปร่วมงานตามพิธีกรรมทางศาสนาบางอย่างร่วมกันระหว่างศาสนิก แต่การไปร่วมงาน การทำกิจกรรมประเพณีต่าง ๆ โดยงานทางศาสนาบางอย่างที่ชาวมุสลิมไปร่วมไม่ได้เช่น งานบวช แต่ถ้าเป็นงานศพก็จะไปเป็นกำลังใจให้กัน เช่นเดียวกับชาวพุทธแม้ว่าจะไปร่วมงานกับชาวมุสลิมได้โดยไม่มีข้อกำหนดทางศาสนา แต่พิธีกรรมบางอย่างชาวพุทธก็เข้าไปร่วมไม่ได้ สำหรับกิจกรรมที่ร่วมกันได้มากส่วนใหญ่เป็นเรื่องของวันสำคัญต่างๆ เช่น วันพ่อ วันเด็ก เป็นต้น ซึ่งทั้งหมดนี้ชุมชนได้เรียนรู้ปฏิบัติต่อกันด้วยความเข้าใจ ให้เกียรติ จึงไม่มีความขัดแย้งประเด็นศาสนาในชุมชนทั้ง ๕ แห่งนี้

๔) บทบาทของผู้นำชุมชน พบว่า ผู้นำทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ ผู้นำทางศาสนา ล้วนแล้วแต่มีบทบาทสำคัญที่ทำให้ชุมชนที่แตกต่างทางศาสนาสามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างสันติสุข โดยผู้นำจะไม่กล่าวล่วงละเมิดเพื่อนต่างศาสนา ปฏิบัติต่อเพื่อนต่างศาสนาอย่างให้เกียรติและเป็นธรรม ในการจัดสรรประโยชน์ไม่เลือกว่าศาสนาใดทำให้ไม่เกิดประเด็นความขัดแย้งในชุมชน นอกจากนี้เมื่อมีประเด็นปัญหาผู้นำทางศาสนา ผู้นำชุมชน จะร่วมปรึกษาหารือกัน ทำให้เกิดความเข้าใจร่วมและสามารถนำไปสื่อสารกับสมาชิกของตนให้เกิดความเข้าใจร่วมกันได้อย่างถูกต้อง ประเด็นสำคัญคือ การปฏิบัติตนตามหลักศาสนาของผู้นำเป็นต้นแบบที่ดีให้กับชุมชน

๕) กิจกรรมจิตอาสาและการสร้างเครือข่ายของชุมชน พบว่า แต่ละชุมชนจะมีกิจกรรมจิตอาสาพัฒนาชุมชน และการสร้างเครือข่ายกับจิตอาสาชุมชนอื่น ชุมชนบ้านในถุ้งจะมีความโดดเด่นเรื่องการรวมกลุ่มในการก่อตั้งธนาคารปูม้าซึ่งเป็นผลงานของกิจกรรมจิตอาสาทำให้สร้างเม็ดเงินและรายได้รวมถึงการอนุรักษ์ภูมิปัญญาวิชาชีพของท้องถิ่น นอกเหนือจากนี้ทั้ง ๕ ชุมชนจะมีลักษณะกิจกรรมจิตอาสาคล้าย ๆ กัน กล่าวคือ การร่วมกันทำความสะอาดพื้นที่สาธารณะ ศาสนสถาน การปรับปรุงพื้นที่ชุมชนให้น่าอยู่ โดยส่วนมากจะอาศัยวันสำคัญทางศาสนาเป็นการรวมพล สำหรับกิจกรรมเครือข่ายจิตอาสากับชุมชนอื่น พบว่า มีการช่วยเหลือเกื้อกูลตามเหตุปัจจัยส่วนใหญ่เป็นเรื่องของการช่วยเหลือเยียวยาเมื่อเกิดภัยพิบัติ เช่น น้ำท่วม การบอกบุญตามหลักศาสนา การร่วมบุญประเพณีทางศาสนา เป็นต้น

๖) การจัดการปัญหาและความขัดแย้งในชุมชน พบว่า ทั้ง ๕ ชุมชนตอบรับเป็นเสียงเดียวกันว่า ชุมชนไม่เคยมีความขัดแย้งทางศาสนาทุกคนอยู่ร่วมกันได้อย่างสันติสุขมาโดยตลอด หากจะมีปัญหาเกิดขึ้นเป็นเรื่องปัจเจกระหว่างบุคคล ซึ่งผู้นำก็นำหลักศาสนาใช้ในการแก้ปัญหาด้วยการไกล่เกลี่ย การสร้างความเข้าใจ การรับรู้ให้อภัยต่อกัน เป็นต้น

กล่าวโดยสรุป ชุมชนบ้านตลาดแขกและชุมชนบ้านโพธิ์เสด็จมีลักษณะเป็นชุมชนเมืองเป็นชุมชนที่มีความเป็นพหุวัฒนธรรมทาง เพราะคนในชุมชนนับถือศาสนาพุทธ อิสลามและคริสต์ ทั้งนี้ในชุมชนบ้านตลาดแขก คนในชุมชนที่นับถือศาสนาคริสต์ เป็นนิยายโปรเตสแตนต์ ในขณะที่ชุมชนบ้านโพธิ์เสด็จ คนในชุมชนที่นับถือศาสนาคริสต์ เป็นนิกายคาทอลิก และสำหรับอีก ๓ ชุมชน ได้แก่ ชุมชนบ้านปากพยิง ชุมชนบ้านในถุ้งและชุมชนบ้านโมคลานนั้น มีลักษณะเป็นชุมชนชนบท ที่มีความเป็นสังคมพหุวัฒนธรรม ผสมผสานระหว่างศาสนาพุทธและอิสลาม แม้จะมีความแตกต่างในด้านลักษณะชุมชนและความแตกต่างของศาสนา แต่จากการศึกษาเชิงลึกในพื้นที่กรณีศึกษาพบว่า ชุมชนที่เป็นแบบปฏิบัติที่ดีทั้ง ๕ ชุมชน มีลักษณะของการเป็น “สังคมพหุวัฒนธรรมไว้อยู่ต่อทางศาสนา” ที่คนในสังคมอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข

๕.๑.๒ นำเสนอรูปแบบการสร้างสังคมพหุวัฒนธรรมไร้รอยต่อทางศาสนาในจังหวัด นครศรีธรรมราช

รูปแบบการสร้างสังคมพหุวัฒนธรรมไร้รอยต่อทางศาสนา ประกอบด้วย องค์ประกอบ สำคัญ ๔ ประการ ได้แก่

๑) กระบวนทัศน์ของชุมชน (Paradigms of Community) ได้แก่ ความคิด ความรู้สึกร่วมของคนในชุมชน ที่รู้สึกไม่แบ่งแยกจากกัน มีความรู้สึกของการเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน ไม่แบ่งพรรคแบ่งพวก ไม่แบ่งศาสนา ทำให้การดำเนินชีวิตไปตามปกติสุข คนในชุมชนยึดมั่นใน หลักธรรมคำสอนของศาสนาตน มีความรักต่อกันในฐานะเพื่อนบ้านร่วมชุมชนและที่สำคัญคือการไม่ เห็นแก่ตัว มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ต่อกัน ทั้งนี้ความรู้สึกที่เป็นอันหนึ่งอันเดียวกันนี้ เกิดจากการที่คนใน ชุมชนได้อาศัยอยู่ร่วมกันในพื้นที่ที่มีลักษณะทางกายภาพที่ดีของชุมชน สภาพวิถีความเป็นอยู่ของคน ในชุมชนดี มีคุณภาพชีวิตและรักษาสอดคล้องระหว่างชุมชนกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ชุมชนมีศรัทธา ในศาสนาหรือวิถีความเชื่อที่ดีของชุมชน เป็นเครื่องขัดเกลาจิตใจและพัฒนาพฤติกรรมของคนใน ชุมชนด้วยมีธรรมะเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจ กระบวนทัศน์เหล่านี้ทำให้ชุมชนเกิดเป็นสังคมพหุ วัฒนธรรมไร้รอยต่อทางศาสนาได้

๒) ผู้นำทางศาสนาและปราชญ์ชาวบ้านในชุมชน (Leader and Local Wisdom Scholars) หมายถึง ผู้นำศาสนา ผู้นำทางจิตวิญญาณ ผู้นำชุมชนแบบทางการ ตลอดจน ผู้นำตามธรรมชาติ ที่เป็นผู้มีวิสัยทัศน์ มีคุณธรรม เป็นต้นแบบผู้มีคุณธรรมศีลธรรมที่ดีให้กับชุมชน ซึ่ง ทำงานเชิงรุกเพื่อเชื่อมความสัมพันธ์ระหว่างคนในชุมชนโดยใช้กิจกรรมทางศาสนา ใช้ศาสนสถานเป็น พื้นที่เชื่อมความสัมพันธ์กับคนในชุมชน และสร้างสรรค์กิจกรรมศาสนสัมพันธ์ด้วยการเรียนรู้ แลกเปลี่ยนระหว่างผู้นำศาสนา โดยภาพรวมผู้นำทางศาสนาและปราชญ์ชาวบ้านในชุมชนมี คุณลักษณะสำคัญ ๒ ประการ คือ (๑) มีทัศนคติและการปฏิบัติตนอย่างดี มุ่งมั่นในการพัฒนาชุมชน พหุวัฒนธรรมทางศาสนา และ (๒) ปฏิบัติตนตามบทบาทหน้าที่ของผู้นำในการสร้างการมีส่วนร่วม ของคนในชุมชน โดยยึดหลักธรรมปธาน ๔ (สัมมปปธาน ๔) ซึ่งหมายถึง ความเพียรชอบหรือความ เพียรใหญ่เป็นที่ตั้ง หลักธรรมปธาน ๔ ประกอบด้วย (๑) สังวรปธาน หมายถึง ความเพียรระวังหรือ ความเพียรปิดกั้น คือ เพียรระวังยับยั้งบาปอกุศลธรรมที่ยังไม่เกิด มิให้เกิดขึ้น (๒) ปหานปธาน หมายถึง ความเพียรละหรือความเพียรกำจัด คือ เพียรละบาปอกุศลธรรมที่เกิดขึ้นแล้ว (๓) ภาวนา ปธาน หมายถึง ความเพียรเจริญหรือความเพียรก่อให้เกิด คือ เพียรทำกุศลธรรมที่ยังไม่เกิด ให้เกิดมี

และ (๔) อนุรักษ์นาปธาน หมายถึง ความเพียรรักษา คือ ความเพียรรักษาคุณธรรมที่เกิดขึ้นแล้วให้ตั้งมั่นและให้เจริญยิ่งขึ้นไปจนไพบูลย์

๓) กิจกรรมและการดำเนินชีวิตของคนในชุมชน (Activities and Lifestyles)

กิจกรรมจิตอาสาเพื่อชุมชนต่าง ๆ เช่น การพัฒนาพื้นที่ชุมชนให้น่าอยู่ การร่วมทำความสะอาด การปลูกต้นไม้ การร่วมช่วยเหลือในงานหรือวันสำคัญ การร่วมบริจาคการระดมทุนให้ความช่วยเหลือต่าง ๆ ในชุมชนของตน ตลอดจนการให้ความช่วยเหลือสนับสนุนชุมชนอื่น หรือเป็นเครือข่ายร่วมกับชุมชนอื่น อยู่บนพื้นฐานของหลักการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน ได้แก่ (๑) การมีส่วนร่วมในการศึกษาปัญหาของชุมชน (๒) การมีส่วนร่วมในการวางแผนกิจกรรมของชุมชน (๓) การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติกิจกรรมของชุมชน (๔) การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ และ (๕) การมีส่วนร่วมในการประเมินผลกิจกรรมของชุมชน กระบวนการมีส่วนร่วมเหล่านี้เป็นสิ่งที่คนในชุมชนปฏิบัติจนเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันกับการดำเนินชีวิตของคนในชุมชน ทำให้ชุมชนเกิดการเรียนรู้ที่จะทำงานเพื่อชุมชนอย่างเป็นระบบบนพื้นฐานของความแตกต่างกันทางวัฒนธรรม สิ่งเหล่านี้เป็นองค์ประกอบหนึ่งที่สำคัญในการสร้างชุมชนให้เกิดเป็นสังคมพหุวัฒนธรรมไร้รอยต่อทางศาสนาได้

๔) ปัญหาและการแก้ไขความขัดแย้งในชุมชน (Conflict Resolution) ชุมชน

ที่เป็นสังคมพหุวัฒนธรรมไร้รอยต่อทางศาสนาเป็นชุมชนที่คนในชุมชนมีความรักความสามัคคีกัน การให้ความเสมอภาค การเคารพในสิทธิ การให้เกียรติ การรักษาและปฏิบัติตามกฎกติกาที่ชุมชนร่วมวางไว้ ซึ่งทั้งหมดอยู่ภายใต้ภาพของชุมชนที่คำนึงถึงประโยชน์ส่วนรวมเป็นที่ตั้ง การที่ชุมชนสามารถเรียนรู้แก้ไขปัญหาาร่วมกัน รู้จักค้นหาวิเคราะห์เหตุแห่งปัญหา และมีความเชื่อมโยงสิ่งที่เรียนรู้กับโลกสมัยใหม่ ทำให้ชุมชนสามารถปรับตัวให้เข้ากระแสโลกแต่ยังคงรักษาอัตลักษณ์ของชุมชนไว้ได้ เมื่อชุมชนเกิดปัญหา การจัดความขัดแย้งเบื้องต้นพื้นฐานคือ การหลีกเลี่ยงหรือหลบเลี่ยงมิให้เกิดความขัดแย้ง ยอมเสียสละละความต้องการของตนเอง หรือใช้ยุทธวิธี “พบกันครึ่งทาง” หรือ “ประนีประนอม” (Reconciliation) ลดการแข่งขันหรือขจัดเรื่องอำนาจ ผลประโยชน์ พร้อมปลูกฝังให้รู้ดี รู้ชั่ว รู้ผลแพ้ชนะ ร่วมมือร่วมใจในการทำให้เกิดความพึงพอใจให้ทุกฝ่ายมีสัมพันธภาพที่ดีต่อกัน คนในชุมชนสามารถแก้ไขความขัดแย้งในชุมชนโดยใช้ปัญญา โดยมีบุคคล องค์กร หน่วยงานทั้งภายในและภายนอกเป็นสะพานเชื่อมความสัมพันธ์ ทำให้คนในชุมชนอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุขได้ เห็นได้ว่าการแก้ไขปัญหาคความขัดแย้ง คนในชุมชนใช้ “มรรควิธี” เป็นแนวทางหรือวิธีการในการแก้ไขปัญหาคความขัดแย้ง

๕.๒ อภิปรายผล

สภาพบริบท วิธีการดำเนินชีวิตการอยู่ร่วมกันของชุมชนที่มีความหลากหลายทางศาสนาและวัฒนธรรมในจังหวัดนครศรีธรรมราช พบว่า ทั้ง 5 ชุมชนอยู่ร่วมกันได้อย่างสันติสุข มีความปรองดองสมานฉันท์อยู่ร่วมกันโดยไม่แบ่งแยกศาสนา มีจุดหมายร่วมกันคือการอยู่ร่วมกันด้วยความสงบสุข หากมีภัยอันตรายใดๆ ก็ร่วมกันให้ความช่วยเหลือ โดยมีกิจกรรมในชุมชนร่วมกัน ทั้งที่เป็นประเพณีท้องถิ่น จิตอาสาพัฒนาชุมชนให้น่าอยู่ สำหรับกิจกรรมทางศาสนาต่างก็เรียนรู้หลักการปฏิบัติต่อกันอย่างเหมาะสมและเข้าใจใส่ใจให้เกียรติกัน วิธีการอยู่ร่วมกันของทั้ง 5 ชุมชนนี้ สอดคล้องกับ พระมหาพุทธนา นรเชฏฐและคณะ (๒๕๖๐) แนวทางการอยู่ร่วมกันของชาวพุทธและมุสลิม ต.บ้านป้อม จ.พระนครศรีอยุธยา คือ เน้นความรัก ความเมตตาต่อกันความปรารถนาดีต่อกัน การช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ด้วยการให้การเคารพให้เกียรติซึ่งกันและกัน การมีกิจกรรมร่วมกัน การเจรจาพูดคุยกัน

รูปแบบการสร้างสังคมพหุวัฒนธรรมไร้รอยต่อทางศาสนา ประกอบด้วยองค์ประกอบหลัก ๔ ด้าน ได้แก่ ๑) กระบวนทัศน์พื้นฐานของชุมชน ๒) ผู้นำทางศาสนาและปราชญ์ชาวบ้านในชุมชน ๓) กิจกรรมและการดำเนินชีวิตของคนในชุมชน ๔) ปัญหาและการแก้ไขความขัดแย้งในชุมชน ซึ่งองค์ประกอบแต่ละด้านมีรายละเอียดที่น่าสนใจ สามารถนำมาเป็นประเด็นในการอภิปรายได้ดังนี้

องค์ประกอบด้านที่ ๑ กระบวนทัศน์พื้นฐานของชุมชน ได้แก่ ความคิด ความรู้สึกร่วมของคนในชุมชน ที่รู้สึกไม่แบ่งแยกจากกัน มีความรู้สึกของการเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน ไม่แบ่งพรรคแบ่งพวก ไม่แบ่งศาสนา ทำให้การดำเนินชีวิตไปตามปกติสุข คนในชุมชนยึดมั่นในหลักธรรมคำสอนของศาสนาตน มีความรักต่อกันในฐานะเพื่อนบ้านร่วมชุมชนและที่สำคัญคือการไม่เห็นแก่ตัว มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ต่อกัน ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของชนทอง วัฒนะประดิษฐ์ ซึ่งศึกษาเรื่อง “ชุมชนสันติสุขในพุทธศตวรรษที่ ๒๖ : ถอดบทเรียนชุมชนสันติสุขในพื้นที่ที่มีความขัดแย้ง” และพบว่า แม้บริบทของแต่ละชุมชนมีความแตกต่างในเรื่องของวิถีอาชีพ ชาติพันธุ์ และศาสนา แต่ชุมชนจะสามารถก้าวข้ามความแตกต่างและแก้ปัญหาความขัดแย้งในอดีตสามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างสันติสุข เพราะชุมชนมีความรักสามัคคีและมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนให้เข้มแข็งและสามารถพึ่งตนเองได้ นอกจากนี้ยังมีการรักษาสืบสานอัตลักษณ์วิถีชีวิตชุมชนให้คงอยู่ ปัจจัยความสำเร็จในการสร้างสันติภาพและทำให้ชุมชนเกิดสันติสุข เกิดจากปัจจัยภายใน คือ การมีศูนย์รวมความคิดหรืออุดมการณ์ที่เข้มแข็งอันมีรากฐานมาจากคำสอนทางศาสนาและวิถีวัฒนธรรมความเชื่อที่สืบทอดกันมา การเรียนรู้บทเรียนในอดีตพร้อมกับหาทางแก้ไขด้วยหลักสันติวิธีและปัจจัยภายนอก คือ การมีส่วนร่วมขององค์กรหน่วยงานภายนอก

องค์ประกอบด้านที่ ๒ ผู้นำทางศาสนาและปราชญ์ชาวบ้านในชุมชน หมายถึง ผู้นำศาสนา ผู้นำทางจิตวิญญาณ ผู้นำชุมชนแบบทางการ ตลอดจนผู้นำตามธรรมชาติ ที่เป็นผู้มีวิสัยทัศน์

มีคุณธรรม เป็นต้นแบบผู้มีคุณธรรมศีลธรรมที่ดีให้กับชุมชน ซึ่งทำงานเชิงรุกเพื่อเชื่อมความสัมพันธ์ระหว่างคนในชุมชนโดยใช้กิจกรรมทางศาสนา ใช้ศาสนสถานเป็นพื้นที่เชื่อมความสัมพันธ์กับคนในชุมชน และสร้างสรรค์กิจกรรมศาสนสัมพันธ์ด้วยการเรียนรู้แลกเปลี่ยนระหว่างผู้นำศาสนา โดยภาพรวมผู้นำทางศาสนาและปราชญ์ชาวบ้านในชุมชนมีคุณลักษณะสำคัญ ๒ ประการ คือ (๑) มีทัศนคติและการปฏิบัติตนอย่างดี มุ่งมั่นในการพัฒนาชุมชนพหุวัฒนธรรมทางศาสนา และ (๒) ปฏิบัติตนตามบทบาทหน้าที่ของผู้นำในการสร้างการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน สอดคล้องกับผลการวิจัยของ ประจวบ ทองศรี ที่พบว่า ผู้นำศาสนาเป็นบุคคลสำคัญที่มีส่วนในการเสริมสร้างสันติสุขในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนใต้ที่เป็นรูปธรรม และจะต้องมีการพัฒนาศักยภาพในด้านต่าง ๆ ดังนี้ ๑) การพัฒนาศักยภาพของผู้นำศาสนาด้านกระบวนการมีส่วนร่วม ๒) การพัฒนาศักยภาพของผู้นำศาสนาให้เป็นผู้กล้าแสดงความคิดเห็น ๓) การสร้างความตระหนักในชุมชนร่วมกันโดยใช้วิธีการและขั้นตอนในการเรียนรู้ด้วยตนเอง ๔) การส่งเสริมกิจกรรมที่สร้างสรรค์และบูรณาการบนพื้นฐานของการพัฒนาอย่างสมดุลอย่างต่อเนื่องสำหรับการเสริมสร้างจิตสำนึกการมีส่วนร่วมทางสังคม ๕) การสร้างความรู้สึกรักความภาคภูมิใจสำหรับการปฏิบัติในการรักษา และ ๖) การให้ผู้นำศาสนาได้มีบทบาทในการจัดอบรมร่วมกับหน่วยงานภาครัฐที่จะลงปฏิบัติงานในพื้นที่เกี่ยวกับภาษา วัฒนธรรมและประเพณีของคนในพื้นที่ กิจกรรมการพัฒนาศักยภาพของผู้นำทางศาสนาจะยิ่งทำให้ผู้นำมีทักษะในการดูแลสังคมให้เกิดสันติสุขได้อย่างยั่งยืน

องค์ประกอบด้านที่ ๓ กิจกรรมและการดำเนินชีวิตของคนในชุมชน กิจกรรมจิตอาสาเพื่อชุมชน เช่น การพัฒนาพื้นที่ชุมชนให้น่าอยู่ การร่วมทำความสะอาด การปลูกต้นไม้ การร่วมช่วยเหลือในงานหรือวันสำคัญ การร่วมบริจาคการระดมทุนให้ความช่วยเหลือต่าง ๆ ในชุมชนของตน ตลอดจนการให้ความช่วยเหลือสนับสนุนชุมชนอื่น หรือเป็นเครือข่ายร่วมกับชุมชนอื่น อยู่บนพื้นฐานของหลักการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน สอดคล้องกับซึ่งสอดคล้องกับหลักพระพุทธศาสนา คือ สิล สามัญญตา และ ทิฐิสามัญญตา ก่อให้เกิดชุมชนสันติสุข ที่ทุกคนในชุมชนอยู่ร่วมกันด้วยความสมานฉันท์กลมเกลียว และสอดคล้องกับผลการวิจัยของ พระมหาบุญเลิศ อินทปญฺโญ,รศ. ซึ่งสรุปไว้ในงานวิจัยเรื่อง “สันติวิธีเริ่มต้นที่ชุมชน : กรณีศึกษาภูมิปัญญาท้องถิ่นในการสร้างสันติสุข ภาคเหนือของประเทศไทย” ที่พบว่า การสร้างความสมานฉันท์ภายในชุมชนในรูปแบบการร่วมด้วยช่วยกัน ก่อให้เกิดความรัก ความสามัคคี ความร่วมมือ ร่วมใจอันดีในชุมชน และสามารถเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชน และความเชื่อ ความศรัทธาของคนในชุมชน ก่อเกิดความร่วมมือและการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนใน การจัดสรรน้ำและการแบ่งปันผลประโยชน์ด้วยความเป็นธรรม

องค์ประกอบด้านที่ ๔ ปัญหาและการแก้ไขความขัดแย้งในชุมชน ชุมชนที่เป็นสังคมพหุวัฒนธรรมไร้รอยต่อทางศาสนาเป็นชุมชนที่คนในชุมชนมีความรักความสามัคคีกัน การให้ความเสมอภาค การเคารพในสิทธิ การให้เกียรติ การรักษาและปฏิบัติตามกฎกติกาที่ชุมชนร่วมวางไว้ ซึ่ง

ทั้งหมดอยู่ภายใต้ภาพของชุมชนที่คำนึงถึงประโยชน์ส่วนรวมเป็นที่ตั้ง การที่ชุมชนสามารถเรียนรู้ แก้ไขปัญหาร่วมกัน รู้จักค้นหาวิเคราะห์เหตุแห่งปัญหา และมีความเชื่อมโยงสิ่งที่เรียนรู้กับโลก สมัยใหม่ ทำให้ชุมชนสามารถปรับตัวให้เข้ากระแสโลกแต่ยังคงรักษาอัตลักษณ์ของชุมชนไว้ได้ เมื่อชุมชนเกิดปัญหา การจัดความขัดแย้งเบื้องต้นพื้นฐานคือ การหลีกเลี่ยงหรือหลบเลี่ยงมิให้เกิดความขัดแย้ง ยอมเสียสละละความต้องการของตนเอง หรือใช้ยุทธวิธี “พบกันครึ่งทาง” หรือ “ประนีประนอม” (Reconciliation) ลดการแข่งขันหรือขจัดเรื่องอำนาจ ผลประโยชน์ พร้อมปลุกฝัง ให้รู้ดี รู้ชั่ว รู้ผลแพ้ชนะ ร่วมมือร่วมใจในการทำให้เกิดความพึงพอใจให้ทุกฝ่ายมีสัมพันธภาพที่ดีต่อกัน คนในชุมชนสามารถแก้ไขความขัดแย้งในชุมชนโดยใช้ปัญญา โดยมีบุคคล องค์กร หน่วยงานทั้ง ภายในและภายนอกเป็นสะพานเชื่อมความสัมพันธ์ ทำให้คนในชุมชนอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุขได้ เห็น ได้ว่าในการแก้ไขปัญหความขัดแย้ง คนในชุมชนใช้ “มรรควิธี” เป็นแนวทางหรือวิธีการในการแก้ไข ปัญหาความขัดแย้ง สอดคล้องกับผลการวิจัยของพูนสุข มาศรีรังสรรค์ บรรพต ต้นธีรวงศ์ และชัน ทอง วัฒนะประดิษฐ์ เรื่อง “เกณฑ์ชี้วัดความสำเร็จเกี่ยวกับกระบวนการสร้างสันติภาพของ องค์กร และนักสันติภาพโลก” ซึ่งกล่าวถึงกระบวนการเยียวยาและการสร้างความสมานฉันท์ และความเพียร ๔ ด้าน คือ ระวังเหตุแห่งความขัดแย้ง จัดความขัดแย้งที่จะขยายสู่ความรุนแรง ป้องกันความขัดแย้ง และรักษาพัฒนาให้เกิดสันติภาพอย่างยั่งยืน โดยมีเป้าหมาย ๒ ทาง คือ การสร้างสันติภาพด้วยการ ควบคุมความขัดแย้งที่นำสู่ความรุนแรงให้ได้เป็นเบื้องต้น นอกจากนี้ต้องยึดหลักการทำงานแบบมีส่วนร่วม ภายใต้การสื่อสารอย่างกระจ่างชัดด้วยสันติโดยพัฒนาทั้งคนและระบบไปพร้อม ๆ กัน

๕.๓ ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะของการวิจัยแบ่งเป็น ๒ ประเด็นหลัก ได้แก่ ข้อเสนอแนะในการนำ ผลการวิจัยไปใช้และข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

๕.๓.๑ ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

บุคคล หน่วยงาน หรือองค์กรที่มีพันธกิจหลักในการพัฒนาสังคมให้สันติสุข ตลอดจน บุคคลทั่วไปที่สนใจ สามารถนำผลการวิจัยไปใช้ในการศึกษา วิเคราะห์ สังเคราะห์ วิจัยต่อยอดองค์ ความรู้ หรือวิจัยและพัฒนาเพื่อสร้างนวัตกรรมการพัฒนาสังคมให้เกิดสันติสุขสอดคล้องตาม ยุทธศาสตร์ชาติได้

๕.๓.๒ ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ สำนักงาน คณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ กรมการศาสนา องค์การพุทธศาสนิกสัมพันธ์แห่งโลก เป็นต้น ตลอดจนหน่วยงานอื่น ๆ ที่สนใจและมีความต้องการพัฒนากระบวนการทัศน์ของคนในสังคมเกี่ยวกับการ

สร้างสังคมสันติสุข สามารถนำผลการวิจัยไปใช้ในการวางแผนนโยบายและยุทธศาสตร์ต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาสังคมสันติสุขอย่างยั่งยืนต่อไป

๕.๓.๓ ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

๑) ควรมีการรวบรวมสังเคราะห์งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการสร้างสังคมสันติสุข จากการศึกษาพื้นที่ต้นแบบ

๒) ควรมีการทำวิจัยในเชิงปริมาณหรือวิจัยผสมผสาน เพื่อพิสูจน์แนวคิดหรือข้อสรุปของการวิจัยครั้งนี้ในเชิงปริมาณ เพื่อสามารถนำผลการวิจัยครั้งต่อไปอ้างอิงสู่กลุ่มประชากร ซึ่งเป็นคนไทยทุกเชื้อชาติ ทุกศาสนา ทั้งประเทศได้

บรรณานุกรม

๑. ภาษาบาลี – ไทย

๑.๑ ข้อมูลปฐมภูมิ

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. พระไตรปิฎกฉบับภาษาไทย ๒๕๐๐. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์
มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๕.

๑.๒ ข้อมูลทุติยภูมิ

๑.๒.๑ หนังสือ

คุณแม่เทเรซาแห่งกัลกัตตา. แม่ของผู้ยากไร้. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มูลนิธิโกมลคีมทอง.

๒๕๔๑.

เจมส์ โค และคณะ. คู่มือการเพิ่มพลังความสามารถกระบวนการจัดการข้อพิพาท”. แปลโดย
วันชัย วัฒนศัพท์ และคณะ. นนทบุรี: สถาบันพระปกเกล้า, ๒๕๔๕.

เจมส์ แอล เครตัน. วันชัย วัฒนศัพท์ (ผู้แปล). การมีส่วนร่วมของประชาชนในการตัดสินใจของ
ชุมชน. ขอนแก่น: โรงพิมพ์ศิริภรณ์ ออฟเซ็ท, ๒๕๕๑.

เจเรมี ซีบรุก (เขียน). ทองสุก เกตุโรจน์ และ สายพิน ศุพุทธมงคล (แปล). คู่มือเข้าใจชนชั้น วรรณะ
ความเหลื่อมล้ำ (The No-Nonsense Guide to CLASS, CASTE & HIERARCHIES).
กรุงเทพมหานคร: โครงการจัดพิมพ์คบไฟ, ๒๕๕๔.

ฉันทนา บรรพศิริโชติ หวันแก้ว. ความเข้าใจเบื้องต้นเกี่ยวกับสันติวิธีและธรรมชาติของความ
ขัดแย้งในสังคมไทย. นนทบุรี: สถาบันพระปกเกล้า, ๒๕๔๗.

ชัยวัฒน์ สถาอานันท์. “ความรุนแรงกับมายาการแห่งเอกลักษณ์” ใน สันติศึกษากับการแก้ปัญหา
ความขัดแย้ง. กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๒๙.

_____. ทำลายทางเลือก: ความรุนแรง และการไม่ใช้ความรุนแรง. กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิ
โกมลคีมทอง, ๒๕๓๓.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต). พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม. พิมพ์ครั้งที่ ๑๖.
กรุงเทพมหานคร: เอส.อาร์.พรินต์ติ้ง แมส โปรดักส์, ๒๕๕๑.

พระมหาพรหม ธรรมมหาโส. พุทธสันติวิธี การบูรณาการหลักการและเครื่องมือจัดการความขัดแย้ง.
กรุงเทพมหานคร: บริษัท ๒๑ เซ็นจูรี จำกัด, ๒๕๕๔.

เบอร์นาร์ด เมเยอร์ (เขียน), นายแพทย์บรรพต ตันธีรวงศ์ (แปล). **พลวัตการจัดการความขัดแย้ง (The Dynamics of Conflict Resolution: A Practitioner's Guide)**. กรุงเทพมหานคร: โครงการจัดพิมพ์คบไฟ, ๒๕๕๓.

ประเวศ วะสี. “ความสำคัญของสันติวิธีในเชิงยุทธศาสตร์”, ใน **สันติวิธี: ยุทธศาสตร์ชาติเพื่อความมั่นคง**. สถาบันยุทธศาสตร์ สำนักงานสภาความมั่นคงแห่งชาติ (รวบรวม). กรุงเทพมหานคร: สถาบันยุทธศาสตร์ สำนักงานสภาความมั่นคงแห่งชาติ, ๒๕๕๒.

_____. **สันติวิธีกับสิทธิมนุษยชน**. พิมพ์ครั้งที่ ๑. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ, ๒๕๔๕.

พระครูวาปีวชิโรภาส. **สงครามศาสนาคริสต์-อิสลาม**. เอกสารประกอบการสอนวิชาประวัติและพัฒนาการความขัดแย้งและสันติภาพในโลกยุคใหม่, สาขาวิชาสันติศึกษา, ๒๕๕๘.

พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต). **วิถีสู่สันติภาพ**. พิมพ์ครั้งที่ ๑. กรุงเทพมหานคร: สหธรรมิก, ๒๕๔๖.

_____. **มองสันติภาพโลก ผ่านภูมิหลังอารยธรรมโลกาภิวัตน์**. คณะ ๑๒ มิตร พิมพ์ถวายมูทิตาสักการะแก่ พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตฺโต) เนื่องในพิธีหิรัญบัฏ ๒๗ กรกฎาคม ๒๕๔๘.

_____. **พุทธธรรม ฉบับปรับปรุงและขยายความ**. พิมพ์ครั้งที่ ๕. กรุงเทพมหานคร: บริษัท สหธรรมิก จำกัด, ๒๕๕๕.

_____. **การศึกษาเพื่อสันติภาพ**. พิมพ์ครั้งที่ ๖. กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิพุทธธรรม, ๒๕๓๙.

มหาตมะ คานธี, แปลโดย กรุณา-เรืองอุไร กุศลาลัย. **โลกทั้งผองพี่น้องกัน**. พิมพ์ครั้งที่ ๖ กรุงเทพมหานคร: ดอกหญ้า, ๒๕๔๕.

มารค ตามไท. **“ปัจจัยและเงื่อนไขแห่งความสำเร็จของสันติวิธีในสังคมไทย”**. บรรยาย ณ ห้องประชาธิปไตย สถาบันพระปกเกล้า, ๒๕๔๗.

ราชบัณฑิตยสถาน. **พจนานุกรมศัพท์ปรัชญา อังกฤษ-ไทย**. กรุงเทพมหานคร: อมรินทร์การพิมพ์, ๒๕๓๒.

วันชัย วัฒนศัพท์. **ความขัดแย้ง: หลักการ และเครื่องมือแก้ปัญหา**. ขอนแก่น: โรงพิมพ์ศิริรักษ์ออฟเซต, ๒๕๓๗.

ศูนย์กษัตริย์ฟ้าฮัตเพื่อการศึกษาพิมพ์อัลกรุอัล. **พระมหาคัมภีร์อัลกรุอัน พร้อมความหมายภาษาไทย**. กรุงเทพมหานคร: สมาคมนักเรียนเก่าอาหรับประเทศไทย, ร.ศ.๑๔๑๙. พ.ศ.๒๕๕๓.

๑.๒.๒ บทความ

จอห์น แมคคอนแนล อ้างใน จินตนา ยูนิพันธ์ และลิลิต ศรีทรัพย์นันต์. “การจัดการศึกษาทางการพยาบาลกับคุณภาพบัณฑิต. วารสารวิทยาลัยพยาบาลบรมราชชนนีนราธิวาส, ๒๕๕๒. เกษรา ชัยเหลืออยู่. บทความวิชาการเรื่อง. “ความขัดแย้งในสังคมพหุวัฒนธรรม”. เผยแพร่ ๒ เมษายน ๒๕๕๖, : ๒.

นิธิ เอียวศรีวงศ์. “ความสำเร็จ หรือความล้มเหลวของกลุ่มน้ำแม่ตาช้างที่เชียงใหม่”. ใน ศิลปวัฒนธรรม. ปีที่ ๒๔ ฉบับที่ ๑๐: สิงหาคม ๒๕๕๖: ๖๘-๖๙.

พระมหาบุญเลิศ อินทปญฺญ. สันติวิธีเริ่มต้นที่ชุมชน : กรณีศึกษาภูมิปัญญาท้องถิ่นในการสร้างสันติสุข ภาคเหนือของประเทศไทย. รายงานวิจัย. มจร สังคมศาสตร์ปริทรรศน์. ปีที่ : ๕ ฉบับที่ : ๒ (พิเศษ ๑ เลขหน้า : ๑-๑๔ ปีพ.ศ. : ๒๕๕๙.

ศิริจิต สุนันตะ. “สถานการณ์โต้แย้งเรื่องพหุวัฒนธรรมในประเทศไทย”. วารสารภาษาและวัฒนธรรม. ปีที่ ๒๓ ฉบับที่ ๑: ๘.

เอกรินทร์ สังข์ทอง. “พหุวัฒนธรรมศึกษา : อะไรคือสิ่งที่ผู้บริหารสถานศึกษาทุกคนในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ควรรู้”. วารสารศึกษาศาสตร์, มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ ปัตตานี. ปีที่ ๒๓ ฉบับที่ ๑ (มกราคม-เมษายน ๒๕๕๕) : ๒๐.

พินิจ ลาภอนันท์, “การผสมผสานวิถีปฏิบัติและประเพณีทางพุทธศาสนาในพื้นที่ชายแดนไทย-เมียนมา : การส่งเสริมประชาคมสังคมและวัฒนธรรมอาเซียนในบริบทสังคมพหุวัฒนธรรม”, วารสาร มจร สังคมศาสตร์ปริทรรศน์, ปีที่ ๖ ฉบับที่ ๒ (ฉบับพิเศษ) เมษายน-มิถุนายน, ๒๕๖๐: ๗๕-๘๙.

เจน สุขศรีทอง, “การพัฒนาประสิทธิภาพการดำเนินงานสังคมพหุวัฒนธรรมไปสู่การปฏิบัติในจังหวัดชายแดนภาคใต้”, วารสารสถาบันป้องกันประเทศ, ปีที่ ๑๑ ฉบับที่ ๓ (กันยายน – ธันวาคม, ๒๕๖๓: ๗๐-๘๓.

พระมหามงคลกานต์ ฐิตธมฺโม, คงสุษฎฺฐ์ แพ่งทรัพย์ และพูนศักดิ์ กมล, “การอยู่ร่วมกันของคนในสังคมพหุวัฒนธรรมในประเทศไทย กรณีศึกษาสังคมพหุวัฒนธรรมในอำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่”, วารสารมหาจุฬาริชาการ ปีที่ ๖ ฉบับที่ ๒, ๒๕๖๒: ๔๖-๕๙.

ยุทธนา นรเชษฐรัฐ, จุฑารัตน์ ทองอินจันทร์, “การอยู่ร่วมกันของคนในสังคมพหุวัฒนธรรมในประเทศไทย”, วารสารมหาจุฬาริชาการ, ปีที่ ๗ ฉบับที่ ๑, ๒๕๖๓: ๑๐๒-๑๑๘.

มหาพุทธนา นรเชฏฐโฐ, พระครูธรรมธรรวเดชา อคฺคเตโช, จุฬารัตน์ ทองอินจันทร์ และมานิตา ชูช่วย, “ศึกษาวิเคราะห์หลักการอยู่ร่วมกันของสังคมพหุวัฒนธรรมในประเทศไทย : กรณีศึกษา ชุมชนชาวพุทธและมุสลิมในชุมชนวัดท่าการ้อง ตำบลบ้านป้อม อำเภอ พระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา”, วารสาร มจร. พุทธศาสตร์ปริทรรศน์, ปี ที่ ๑ ฉบับที่ ๑ (มกราคม – มิถุนายน, ๒๕๖๐): ๔๐-๖๑.

๑.๒.๓ รายงานการวิจัย

ชั้นทอง วัฒนะประดิษฐ์. ชุมชนสันติสุขในพุทธศตวรรษที่ ๒๖: ถอดบทเรียนชุมชนสันติสุขในพื้นที่ที่มีความขัดแย้ง. รายงานวิจัย. สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๙.

คอลัฟ ต่วนบุละ. มาหะมะดารี แวโนะ, มัดบักรี อุเส็ง และมุฮัมมัดราฟิร มะเก็ง. “การปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ศูนย์อำนวยการบริหารจังหวัดชายแดนภาคใต้กับสิทธิเสรีภาพในการเข้าร่วมกิจกรรมทางศาสนา”. รายงานวิจัย. สำนักวิจัยและพัฒนา สถาบันพระปกเกล้า, ๒๕๕๙.

ชูวงศ์ อุบลี. การสร้างความปรองดองในระดับท้องถิ่น: กรณีศึกษา เขตเทศบาลตำบล ตะเคียนทอง อำเภอเขาคิชฌกูฏ จังหวัดจันทบุรี. รายงานวิจัย. ได้รับการสนับสนุนทุนวิจัยจากสถาบันพระปกเกล้า, ประจำปีงบประมาณ ๒๕๕๗. วารสารการเมืองการปกครอง. ปีที่ ๕ ฉบับที่ ๑ กันยายน ๒๕๕๗ – กุมภาพันธ์ ๒๕๕๘.

ธนาพล ลิ้มอภิชาติ. พหุวัฒนธรรมกับวาทกรรม“วัฒนธรรม”. ประวัติศาสตร์แนวคิด. ร่างรายงานการวิจัยในโครงการกลุ่มวิจัยความขัดแย้งและพหุวัฒนธรรม. สนับสนุนโดยศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน), ๒๕๕๖.

พระมหาบุญเลิศ อินทปญฺโญ. สันติวิถีเริ่มต้นที่ชุมชน : กรณีศึกษาภูมิปัญญาท้องถิ่นในการสร้างสันติสุข ภาคเหนือของประเทศไทย. รายงานวิจัย. สังคมศาสตร์ปริทรรศน์: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๙.

พูนสุข มาศรีรังสรรค์, บรรพต ดันธีรวงศ์, ชั้นทอง วัฒนะประดิษฐ์. เถนซ์ชีวิตความสำเร็จเกี่ยวกับกระบวนการสร้างสันติภาพของ องค์การและนักสันติภาพโลก. รายงานวิจัย. สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๖๑.

ดร.นพ.บรรพต ตันธีรวงศ์. **บทสรุปผู้บริหาร: การสำรวจความคิดเห็นของประชาชนต่อกระบวนการสันติภาพในจังหวัดชายแดนภาคใต้ ครั้งที่ ๑ (Peace Survey).** จัดทำโดย สถาบันวิจัยความขัดแย้งและความหลากหลายทางวัฒนธรรมภาคใต้ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์, สถาบันวิจัยและพัฒนาสุขภาพภาคใต้ คณะแพทยศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์, ศูนย์ความเป็นเลิศด้านคณิตศาสตร์ คณะวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล, สถาบันอิสลามและอาหรับศึกษา มหาวิทยาลัยนราธิวาสราชนครินทร์, คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏยะลา, สถาบันสิทธิมนุษยชนและสันติศึกษา มหาวิทยาลัยมหิดล, คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์, คณะวิทยาการสื่อสาร มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์, สถาบันสันติศึกษา มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์, สถาบันอิสลาม มหาวิทยาลัยฟาฏอนี, ศูนย์ความร่วมมือทรัพยากรสันติภาพ, ศูนย์เฝ้าระวังสถานการณ์ภาคใต้, สภาประชาสังคมชายแดนใต้, มูลนิธิเอเชีย และ สำนักสันติวิธีและธรรมาภิบาล สถาบันพระปกเกล้า, ๒๕๕๙.

พระมหานกต ปุณฺณสุวฑฺฒโก. “การอยู่ร่วมกันของคนในสังคมพหุวัฒนธรรม: กรณีศึกษาชุมชนเขตนางรัก กรุงเทพมหานคร”. **รายงานวิจัย.** สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๖๐.

๑.๒.๔ วิทยานิพนธ์

ณรงค์ฤทธิ์ อารยะชัยกุล. แนวทางการสร้างสันติภาพของ เนลสัน แมนเดลา ตามหลักพุทธสันติวิธี, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาสันติศึกษา.** บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๘.

๑.๒.๕ สารนิเทศจากเว็บไซต์ไวด์เว็บ (World Wide Web)

Be the change you wish to see. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: http://en.wikiquote.org/wiki/Mahatma_Gandhi. [๒๓ กรกฎาคม ๒๕๖๓].

ดุสิต หวันเหลี่ยม, แอบ ชามทอง และอุดม ทิพย์รักษ์. “วัฒนธรรมสภาาแฟสังคมพหุวัฒนธรรมกรณี: การพัฒนาประชาธิปไตยภาคพลเมืองสู่ความเป็นสังคมสมานฉันท์ อำเภอกำแพงแสน จังหวัดนครศรีธรรมราช”. แหล่งที่มา, [ออนไลน์], www.conference.phuket.psu.ac.th/proceedings/PSU_OPEN_WEEK_2008/data/Social/3_12.pdf, [๔ พ.ย.๒๕๖๓].

บนเส้นทางหนังสือ. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <http://www.doctor.or.th/node/๒๑๐๙>. [๒๓ กรกฎาคม ๒๕๖๓].

มาร์ติน ลูเธอร์ คิง จูเนียร์ . [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <Guru.sanook.com>, (๑๘ ก.ย. ๒๕๕๙).
 ประจวบ ทองศรี. อาจารย์ประจำแผนกวิชาพัฒนาสังคม ภาควิชาสังคมศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์
 และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี. “แนวทางการส่งเสริม
 การมีส่วนร่วมของผู้นำศาสนาเพื่อเสริมสร้างสันติสุขในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนใต้”.
 รายงานสืบเนื่องจากการประชุมวิชาการระดับชาติ การบริหารการพัฒนาสังคมและยุทธศาสตร์
 การบริหาร ประจำปี ๒๕๕๙. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <http://www.google.co.th>,
 [๑๓ ต.ค. ๒๕๖๐].

บัญญัติ ๑๐ ประการ [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: http://region7.prd.go.th/ewt_news.php?nid=40056&filename=index [๑๐ ธันวาคม ๒๕๕๙].

ประเวศ วะสี อังใน พิเชต สุนทรพิพิธ. ผู้ตรวจการแผ่นดินของรัฐสภา, บทบาทของผู้ตรวจการ
 แผ่นดินของรัฐสภากับการระงับข้อพิพาทอย่างสันติ. ดูเพิ่มเติมใน [ออนไลน์].
 แหล่งที่มา: http://www.ombudsman.go.th/articles_main.asp?id=๑๐๐๐๘๐,
 [๒๓ กรกฎาคม ๒๕๖๓]

พระศรีคัมภีร์ญาณ (สมจินต์ สมมาปญโญ). ทางสายกลางของอาริสโตเติล กับมัชฌิมาปฏิปทาใน
 พระพุทธศาสนาเถรวาท. ออนไลน์. แหล่งที่มา: <http://ruur.igetweb.com/index.php?mo=3&art=603946>, [๒๓ กรกฎาคม ๒๕๖๓].

ราชบัณฑิตยสถาน. พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.๒๕๕๔. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา:
<http://www.royin.go.th/dictionary/>, (๑๒ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐).

สุรศักดิ์ อัครอารีสุข. “ศึกษาภาวะผู้นำ จากผู้นำระดับโลก”. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <surasak-
 akkaraareesuk.blogspot.com/.../blog-post.html>, [๑๙ ก.ค. ๒๕๕๓].

ห้องเรียนสันติภาพ: การวัดสันติภาพ (๑) ปูพื้นฐานสร้างความเข้าใจ. สุวรา แก้วนุ้ย. สถาบันวิจัย
 ความขัดแย้งและความหลากหลายทางวัฒนธรรมภาคใต้ (CSCD). [ออนไลน์]. แหล่งที่มา:
www.deepsouthwatch.org/node/๖๔๑๘, (๒๑ พ.ย. ๒๕๕๗).

ข้อมูลตำบลบ้านโมคลาน อำเภอกำแพงแสน จังหวัดนครศรีธรรมราช <https://www.thaitambon.com/tambon/800807> สืบค้นเมื่อวันที่ ๒๐ เดือนพฤษภาคม พ.ศ.๒๕๖๓

๑.๒.๗ สัมภาษณ์

สัมภาษณ์ พระครูปัญญาภิตตยาธรรเจ้าอาวาสวัดท่าสูง ตำบลท่าศาลา อำเภอกำแพงแสน จังหวัด
 นครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ ๑๙ เดือนพฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๖๓

สัมภาษณ์ พระครูสิริธรรมาภิรต์, ผศ.ดร. รองอธิการบดีมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขต
 ศรีธรรมมาโคตรราช ผู้เชี่ยวชาญด้านสันติวิธี เมื่อวันที่ ๓ เดือนมิถุนายน พ.ศ. ๒๕๖๓

สัมภาษณ์ พระพิศิษฐ์วินัยการ เจ้าอาวาสวัดมเหยงคณ์,ชุมชนบ้านตลาดแขก ตำบลคลั่ง อำเภอเมือง
จังหวัดนครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ ๓ เดือนมิถุนายน พ.ศ.๒๕๖๓

สัมภาษณ์ พระราชปริยัติเวที เจ้าคณะจังหวัดนครศรีธรรมราช ผู้นำศาสนาพุทธด้านสันติวิธี เมื่อวันที่
๑๙ เดือนมิถุนายน พ.ศ. ๒๕๖๓

สัมภาษณ์ พระราชวิสุทธิกวี เจ้าคณะจังหวัดนครศรีธรรมราช (ธ) ผู้นำศาสนาพุทธด้านสันติวิธี
เมื่อวันที่ ๒๕ เดือนพฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๖๓

สัมภาษณ์ พระสิริคณาจารย์ เจ้าคณะจังหวัดนครศรีธรรมราช, ผู้เชี่ยวชาญด้านสันติวิธี เมื่อวันที่ ๓
เดือนมิถุนายน พ.ศ. ๒๕๖๓

สัมภาษณ์ นางกฤตชญา ตรีบันพฤกษ์ วัฒนธรรมจังหวัดนครศรีธรรมราช ผู้นำภาครัฐ เมื่อวันที่ ๔
เดือนมิถุนายน พ.ศ. ๒๕๖๓

สัมภาษณ์ นางจำปา แป่มจ่านัก ปราชญ์ชุมชนบ้านโพธิ์เสด็จ ตำบลโพธิ์เสด็จ อำเภอเมือง จังหวัด
นครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ ๑ เดือนมิถุนายน พ.ศ.๒๕๖๓

สัมภาษณ์ นางชัยญญาณ์ภัก ขาวแก้ว ชาวชุมชนบ้านตลาดแขก ตำบลคลั่ง อำเภอเมือง จังหวัด
นครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ ๓ เดือนมิถุนายน พ.ศ.๒๕๖๓

สัมภาษณ์ นางฐานิดา สุทัศนโชคชัย ผู้แทนผู้บริหารโรงเรียนมารีพิทักษ์ศึกษา, ชุมชนบ้านโพธิ์เสด็จ
ตำบลโพธิ์เสด็จ อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ ๑ เดือนมิถุนายน พ.ศ.
๒๕๖๓

สัมภาษณ์ นางเปรมฤดี พลเกษตร, รองผู้อำนวยการโรงเรียนเทศบาลวัดมเหยงคณ์, ชุมชนบ้านตลาด
แขก ตำบลคลั่ง อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ ๓ เดือนมิถุนายน พ.ศ.
๒๕๖๓

สัมภาษณ์ นางพัชรี ดีถนนอม ชาวชุมชนบ้านโพธิ์เสด็จ ตำบลโพธิ์เสด็จ อำเภอเมือง จังหวัด
นครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ ๑ เดือนมิถุนายน พ.ศ.๒๕๖๓

สัมภาษณ์ นางมณฑา แก้วขาว ปราชญ์ชุมชนบ้านตลาดแขก ตำบลคลั่ง อำเภอเมือง จังหวัด
นครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ ๓ เดือนมิถุนายน พ.ศ.๒๕๖๓

สัมภาษณ์ นางวาสนา ไตรวาริน ปราชญ์ชุมชนบ้านโพธิ์เสด็จ, ชุมชนบ้านโพธิ์เสด็จ ตำบลโพธิ์เสด็จ
อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ ๑ เดือนมิถุนายน พ.ศ.๒๕๖๓

สัมภาษณ์ นางสาวระพีมา แววันจิตร ชาวชุมชนบ้านโมคลาน ตำบลโมคลาน อำเภอท่าศาลา จังหวัด
นครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ ๒๐ เดือนพฤษภาคม พ.ศ.๒๕๖๓

สัมภาษณ์ นางสาวจันทิมา คูบุรณ์, ผู้แทนผู้บริหารศูนย์พัฒนาเด็กเล็กบ้านโพธิ์เสด็จ, ตำบลโพธิ์เสด็จ
อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ ๑ เดือนมิถุนายน พ.ศ.๒๕๖๓

- สัมภาษณ์ นางสาวจิตติมา เจริญจิตต์, ประธานชุมชนบ้านตลาดแขก,ชุมชนบ้านตลาดแขก ตำบลคลัง
อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ ๓ เดือนมิถุนายน พ.ศ.๒๕๖๓
- สัมภาษณ์ นางสาวจิระพา ชุมศรี ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน หมู่ที่ ๑๑ ตำบลปากพูน อำเภอเมือง จังหวัด
นครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ ๓๑ เดือนพฤษภาคม พ.ศ.๒๕๖๓
- สัมภาษณ์ นางสาวสุกัญญา พลรัฐนาสิทธิ ข้าราชการครูโรงเรียนบ้านในถุ้ง ตำบลท่าศาลา อำเภอท่า
ศาลา จังหวัดนครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ ๑๙ เดือนพฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๖๓
- สัมภาษณ์ นางสาวสุจินต์ ช่วยสกุล ข้าราชการครูโรงเรียนวัดไพศาลสถิต ตำบลปากพูน อำเภอเมือง
จังหวัดนครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ ๓๑ เดือนพฤษภาคม พ.ศ.๒๕๖๓
- สัมภาษณ์ นางอรอุมา เรืองสังข์ สมาคมสื่อมวลชนจังหวัดนครศรีธรรมราช ผู้เชี่ยวชาญด้านสันติวิธี
เมื่อวันที่ ๑๖ เดือนพฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๖๓
- สัมภาษณ์ นางอาจันต์ มณีพรหมขาว ชุมชนบ้านโมคลาน ตำบลโมคลาน อำเภอท่าศาลา จังหวัด
นครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ ๒๐ เดือนพฤษภาคม พ.ศ.๒๕๖๓
- สัมภาษณ์ นายกิตติพงศ์ พงศ์ยี่หล้า ปราชญ์ชุมชนบ้านตลาดแขก, ชุมชนบ้านตลาดแขก ตำบลคลัง
อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ 3 เดือนมิถุนายน พ.ศ.๒๕๖๓
- สัมภาษณ์ นายจตุรงค์ กุลพร้อม หัวหน้าฝ่ายประชาสัมพันธ์ องค์การบริหารส่วนจังหวัด,ผู้นำภาครัฐ
นครศรีธรรมราช วันที่ ๑๖ เดือนพฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๖๓
- สัมภาษณ์ นายจรัญ ปลอดชูแก้ว ผู้ใหญ่บ้าน ผู้นำชุมชนหมู่ที่ ๑๒ ตำบลโมคลาน อำเภอท่าศาลา
จังหวัดนครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ ๒๐ เดือนพฤษภาคม พ.ศ.๒๕๖๓
- สัมภาษณ์ นายจันทร์เพ็ญ ปลอดชูแก้ว ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน ผู้นำชุมชนหมู่ที่ ๑๒ ตำบลโมคลาน อำเภอ
ท่าศาลา จังหวัดนครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ ๒๐ เดือนพฤษภาคม พ.ศ.๒๕๖๓
- สัมภาษณ์ นายเจริญ โต๊ะอิดเต, ปราชญ์ชาวบ้านชุมชนบ้านในถุ้ง ตำบลท่าศาลา อำเภอท่าศาลา
จังหวัดนครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ ๑๙ เดือนพฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๖๓
- สัมภาษณ์ นายฉอ เหมหมั่น ผู้นำศาสนา โต๊ะอิหม่ามมูรุลเอียะसान หมู่ที่ ๑๑ ตำบลโมคลาน อำเภอ
ท่าศาลา จังหวัดนครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ ๒๐ เดือนพฤษภาคม พ.ศ.๒๕๖๓
- สัมภาษณ์ นายเฉลิม จิตรามาศ,ผู้เชี่ยวชาญด้านสันติวิธี,ปราชญ์ฝ่ายประชาสัมพันธ์วัดพระมหาธาตุ
วรมหาวิหาร จังหวัดนครศรีธรรมราช , เมื่อวันที่ ๑๖ เดือนพฤษภาคม พ.ศ.๒๕๖๓
- สัมภาษณ์ นายเฉลิม จิตรามาศ,ผู้เชี่ยวชาญด้านสันติวิธี,ปราชญ์ฝ่ายประชาสัมพันธ์วัดพระมหาธาตุ
วรมหาวิหาร จังหวัดนครศรีธรรมราช , เมื่อวันที่ ๑๖ เดือนพฤษภาคม พ.ศ.๒๕๖๓
- สัมภาษณ์ นายณภัทร เพชรานนท์ ปราชญ์ชาวบ้านชุมชนบ้านโมคลาน ตำบลโมคลาน อำเภอท่า
ศาลา จังหวัดนครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ ๒๐ เดือนพฤษภาคม พ.ศ.๒๕๖๓
- สัมภาษณ์ นายนันทวัฒน์ โต๊ะอิดเต หมู่ที่ ๕ ตำบลท่าศาลา อำเภอท่าศาลา จังหวัดนครศรีธรรมราช

สัมภาษณ์ นายปริญญา จันทรภักดี, ชาวชุมชนบ้านปากพยิง ตำบลปากพูน อำเภอเมือง จังหวัด
นครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ ๓๑ เดือนพฤษภาคม พ.ศ.๒๕๖๓

สัมภาษณ์ นายพนัก ใบเต๊ะปราชญ์ชาวบ้านชุมชนบ้านในถุ้ง ตำบลท่าศาลา อำเภอท่าศาลา จังหวัด
นครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ ๑๙ เดือนพฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๖๓

สัมภาษณ์ นายยุโสภ หล้าเก ปราชญ์ชุมชนบ้านโมคลาน ตำบลโมคลาน อำเภอท่าศาลา จังหวัด
นครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ ๒๐ เดือนพฤษภาคม พ.ศ.๒๕๖๓

สัมภาษณ์ นายระเหิน หนูทองแก้ว, ปราชญ์ชุมชนบ้านตลาดแขก, ชุมชนบ้านตลาดแขก ตำบลคลัง
อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ ๓ เดือนมิถุนายน พ.ศ.๒๕๖๓

สัมภาษณ์ นายวันพระ สืบสกุลจินดา ผู้ช่วยบรรณาธิการสารนครศรีธรรมราช, ปราชญ์ชาวบ้าน
จังหวัดนครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ ๑๖ เดือนพฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๖๓

สัมภาษณ์ นายวิชัย กาญจนสตุงค์ครูโรงเรียนยะมาอาตุลอิสลาม ตำบลปากพูน อำเภอเมือง จังหวัด
นครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ ๓๑ เดือนพฤษภาคม พ.ศ.๒๕๖๓

สัมภาษณ์ นายวิชิต จำปีพันธ์ ข้าราชการครูโรงเรียนโมคลานประชาสรรค์ ตำบลโมคลาน อำเภอท่า
ศาลา จังหวัดนครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ ๒๐ เดือนพฤษภาคม พ.ศ.๒๕๖๓

สัมภาษณ์ นายวิโรจน์ เลิศทองศักดิ์ เจ้าอาวาสโบสถ์พระมารดาพระศาสนจักร,ชุมชนบ้านโพธิ์เสด็จ
ตำบลโพธิ์เสด็จ อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ ๑ เดือนมิถุนายน พ.ศ.
๒๕๖๓

สัมภาษณ์ นายศิริพัฒน์ พัฒกุล ผู้ว่าราชการจังหวัดนครศรีธรรมราช ผู้นำภาครัฐด้านสันติวิธี เมื่อวันที่
๑๙ เดือนมิถุนายน พ.ศ. ๒๕๖๓

สัมภาษณ์ นายสถิตย์ ชังขาว ประธานชุมชนโพธิ์เสด็จ, ชุมชนบ้านโพธิ์เสด็จ ตำบลโพธิ์เสด็จ อำเภอ
เมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ ๑ เดือนมิถุนายน พ.ศ.๒๕๖๓

สัมภาษณ์ นายสมญา กาญจนสตุงค์ ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ ๑๑ ตำบลปากพูน อำเภอเมือง จังหวัด
นครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ ๓๑ เดือนพฤษภาคม พ.ศ.๒๕๖๓

สัมภาษณ์ นายสมนึก คลายนาวิน ปราชญ์ชุมชนบ้านโมคลาน ตำบลโมคลาน อำเภอท่าศาลา จังหวัด
นครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ ๒๐ เดือนพฤษภาคม พ.ศ.๒๕๖๓

สัมภาษณ์ นายสมปอง รัตนะ, ปราชญ์ชุมชนบ้านปากพยิง ตำบลปากพูน อำเภอเมือง จังหวัด
นครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ ๓๑ เดือนพฤษภาคม พ.ศ.๒๕๖๓

สัมภาษณ์ นายสมาน สมันชาวชุมชนบ้านในถุ้ง หมู่ที่ ๕ ตำบลท่าศาลา อำเภอท่าศาลา จังหวัด
นครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ ๑๙ เดือนพฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๖๓

สัมภาษณ์ นายสำราญ หมดตะอี่, โต๊ะอิหม่ามมัสยิดญาเม็ยะ ตำบลคลัง อำเภอเมือง จังหวัด
นครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ ๓ เดือนมิถุนายน พ.ศ.๒๕๖๓

- สัมภาษณ์ นายสุนทร โต๊ะหาด โต๊ะอิหม่ามบ้านชุมชนบ้านในถุ้ง ตำบลท่าศาลา อำเภوتاศาลา จังหวัดนครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ ๑๙ เดือนพฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๖๓
- สัมภาษณ์ นายสุรศักดิ์ ราชรักษ์ ศิษยาภิบาลคริสตจักรเบธเลเฮม ชุมชนบ้านตลาดแขก ตำบลคลัง อำเภอมือ จังหวัดนครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ ๓ เดือนมิถุนายน พ.ศ. ๒๕๖๓
- สัมภาษณ์ นายวันหามาต ไทรทอง คอเต็บมัสยิดยะมาอาตุลอิสลาม ตำบลปากพูน อำเภอมือ จังหวัดนครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ ๓๑ เดือนพฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๖๓
- สัมภาษณ์ นายอดุลย์ นิยมเดชา ปราชญ์ชุมชนบ้านปากพวย ตำบลปากพูน อำเภอมือ จังหวัดนครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ ๓๑ เดือนพฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๖๓
- สัมภาษณ์ นายอดิษฐ์ อิสลาม คณะกรรมการมัสยิดนุรุลอิสลาม, ชุมชนบ้านโพธิ์เสด็จ ตำบลโพธิ์เสด็จ อำเภอมือ จังหวัดนครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ ๑ เดือนมิถุนายน พ.ศ. ๒๕๖๓
- สัมภาษณ์ นายอนันต์ เสมอภพ, ชาวชุมชนบ้านตลาดแขก ตำบลคลัง อำเภอมือ จังหวัดนครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ ๓ เดือนมิถุนายน พ.ศ. ๒๕๖๓
- สัมภาษณ์ นายอนุกิต พิจิตรบรรจง มัคทายกวัดโมคลาน ตำบลโมคลาน อำเภوتاศาลา จังหวัดนครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ ๒๐ เดือนพฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๖๓
- สัมภาษณ์ นายอะมาตย์ ไทรทองผู้ใหญ่บ้าน หมู่ที่ ๕ ตำบลท่าศาลา อำเภوتاศาลา จังหวัดนครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ ๑๙ เดือนพฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๖๓
- สัมภาษณ์ นายฮัจยีมนิตย์ ใบเต้โต๊ะอิหม่ามบ้านในถุ้ง หมู่ที่ ๕ ตำบลท่าศาลา อำเภوتاศาลา จังหวัดนครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ ๑๙ เดือนพฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๖๓

๒. ภาษาอังกฤษ

2.1 PRIMARY SOURCES:

2.1.1 BOOKS

- Christopher Moor. *The Mediation Process: Practical Strategic for Resolving Conflict*, 2nd ed. San Francisco, CA: Jossey-Bass Publishers, 1996.
- Gunew. S. *Postcolonialism and multiculturalism: Between race and ethnicity*. In M. Danova (Ed.). *Essays in American Studies: Cross-cultural Perspectives*. Polis: Sofia Bulgaria, 2001.
- Hal., S. Conclusion: The multicultural question. In B. Hesse (Ed.), *Unsettled multiculturalisms: Diasporas. entanglements, transruption*. London: Zed Books, 2000.

James A. Banks. **Diversity and citizenship education: Global perspectives**. San Francisco: Jossey-Bass, 2004.

Johan Galtung. **Violence Peace and Peace Research**, Journal of Peace King. 8th ed. Great Britain: Collins Clears Clear-Type, 1975.

Kae K. Chung and Leon. **Organizational Behavior: Developing Managerial Skills**. New York: Harper and Row, 1981.

M.K. Gandhi. **My Non-violence**. Ahmedabad: Navajivan Publishing House, 1960.

_____. **Non-Violence in Peace & War**. Vol. 1 Ahmedabad: Navajivan Publishing House, 1984.

Mills. M. B. **Thai mobilities and cultural citizenship**. Critical Asian Studies, 2012.

2.1.2 Articles

Henkin. A.B. et.al. “Conflict management strategies of principals in site – based managed schools”. **Journal of Educational Administration** 38(2). 2000.

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก
เครื่องมือดำเนินการวิจัย

๖ แบบตรวจสอบความสอดคล้องของแบบสัมภาษณ์ของการวิจัย ๖

ชุดโครงการ สันติภาพไร้รอยต่อ : การพัฒนากระบวนการทัศน์และความเข้าใจทางพหุวัฒนธรรมกับการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ

โครงการวิจัย รูปแบบการสร้างสังคมพหุวัฒนธรรมไร้รอยต่อทางศาสนา

คำชี้แจง การตรวจสอบความสอดคล้องข้อคำถามกับวัตถุประสงค์ (IOC : Index of item objective congruence) มีรายละเอียดดังนี้

๑. งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ

๑.๑ เพื่อศึกษาสภาพบริบท วิธีการดำเนินชีวิตการอยู่ร่วมกันของชุมชนที่มีความหลากหลายทางศาสนาและวัฒนธรรมในจังหวัดนครศรีธรรมราช

๑.๒ เพื่อนำเสนอรูปแบบการสร้างสังคมพหุวัฒนธรรมไร้รอยต่อทางศาสนาในจังหวัดนครศรีธรรมราช

๒. แบบสอบถามการวิจัยนี้ แบ่งเป็น ๒ ตอน ได้แก่

ตอนที่ ๑ ข้อคำถามในการศึกษาวิจัย

ตอนที่ ๒ ข้อคิดเห็นและข้อเสนอแนะ

๓. นิยามศัพท์เฉพาะและกรอบแนวคิดในการวิจัย มีดังต่อไปนี้

รูปแบบ หมายถึง แบบจำลองความคิดที่สะท้อนองค์ประกอบของการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ

สุขในชุมชนพหุวัฒนธรรม ที่ได้จากการถอดบทเรียนชุมชนต้นแบบในจังหวัดนครศรีธรรมราช โดยแสดงสัญลักษณ์หรือแผนภูมิภาพที่เป็นตัวแทนของหลักการ แนวคิด และแนวปฏิบัติ ปัจจัยที่เกี่ยวข้องในการเสริมสร้างการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุขในชุมชนพหุวัฒนธรรมที่ก้าวข้ามความแตกต่างทางศาสนา

สังคมพหุวัฒนธรรม หมายถึง กลุ่มคนหรือชุมชนที่มีความแตกต่างด้านวัฒนธรรม วิถีความเชื่อ

ตามหลักศาสนาที่ส่งผลต่อวิถีชีวิตความเป็นอยู่ ประเพณีทางศาสนา การใช้อัตลักษณ์ภาษาที่ต่างกักัน การแต่งกาย เป็นต้น

ไร้รอยต่อทางศาสนา หมายถึง การก้าวข้ามความแตกต่างทางศาสนาของชุมชนที่มีความเป็นพหุ

วัฒนธรรม สามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างสันติสุข ด้วยการยอมรับความแตกต่าง การเคารพ การให้เกียรติ การถ้อยถ้อยอาศัยต่อกันโดยไม่นำหลักความเชื่อทางศาสนามาขวางกั้นความสัมพันธ์ที่ดีในชุมชน

๔. กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

๔.๑ กลุ่มชุมชน ได้แก่ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญในชุมชน ผู้นำชุมชน ผู้นำศาสนา ปราชญ์ชาวบ้าน ผู้อำนวยการสถานศึกษา จำนวนชุมชนละ ๑๐ คน ประกอบด้วย

๑) ผู้ให้ข้อมูลสำคัญในชุมชน (key informants)	จำนวน ๒ คน
๒) ผู้นำชุมชน เช่น ผู้ใหญ่บ้าน กำนัน นายก อบต./ เทศบาล	จำนวน ๒ คน
๓) ผู้นำศาสนาพุทธ อิสลาม คริสต์หรือศาสนาอื่น	จำนวน ๒ คน
๔) ปราชญ์ชาวบ้าน	จำนวน ๒ คน
๕) ผู้อำนวยการสถานศึกษา	จำนวน ๒ คน

๔.๒ กลุ่มตัวแทนหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาชุมชน บุคคลหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาชุมชน และผู้เชี่ยวชาญด้านสันติวิธีในจังหวัดนครศรีธรรมราช จำนวน ๑๐ คน ประกอบด้วย

- ๑) เจ้าคณะจังหวัดนครศรีธรรมราช (ฝ่ายมหานิกาย)
- ๒) เจ้าคณะจังหวัดนครศรีธรรมราช (ฝ่ายธรรมยุติ)
- ๓) ผู้ว่าราชการจังหวัดนครศรีธรรมราช
- ๔) นายกองค์การบริหารส่วนจังหวัดนครศรีธรรมราช
- ๕) ประธานศูนย์ดำรงธรรมจังหวัดนครศรีธรรมราช
- ๖) เจ้าคณะอำเภอเมืองนครศรีธรรมราช
- ๗) เจ้าคณะอำเภอท่าศาลา
- ๘) นายอำเภอเมืองนครศรีธรรมราช
- ๙) นายอำเภอท่าศาลา

๑๐) ผู้อำนวยการสำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ กระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ จังหวัดนครศรีธรรมราช

ตอนที่ ๑ ข้อคำถามในการศึกษาวิจัย

คำชี้แจง

ขอให้ท่านพิจารณาข้อความและตรวจสอบความสอดคล้องระหว่างข้อความกับวัตถุประสงค์ (Item Objective Congruence: IOC) และทำเครื่องหมาย ☐ ในช่องระดับความคิดเห็นที่ตรงกับความคิดเห็นของท่านมากที่สุดเพียงช่องเดียว และในกรณีที่ท่านมีความคิดเห็นหรือข้อเสนอแนะในการปรับปรุงข้อคำถามแต่ละข้อ โปรดเขียนในช่องข้อเสนอแนะเพื่อการแก้ไขปรับปรุงทั้งนี้เพื่อประโยชน์ในการดำเนินการวิจัย ความหมายของระดับความสอดคล้อง มีดังนี้

- +๑ หมายถึง มีความสอดคล้องระหว่างข้อความกับวัตถุประสงค์
- ๐ หมายถึง ไม่แน่ใจว่ามีความสอดคล้องระหว่างข้อความกับวัตถุประสงค์
- ๑ หมายถึง ไม่มีความสอดคล้องระหว่างข้อความกับวัตถุประสงค์

ข้อคำถาม	ระดับความคิดเห็น			ข้อเสนอแนะ
	- ๑	๐	+๑	
ข้อคำถามสำหรับ วัตถุประสงค์ ๑				
เพื่อศึกษาสภาพบริบท วิธีการดำเนินชีวิตการอยู่ร่วมกันของชุมชนที่มีความหลากหลายทางศาสนา และวัฒนธรรมในจังหวัดนครศรีธรรมราช				
๑. คำถามพื้นฐานสำหรับชุมชน				
๑.๑ วิธีดำเนินชีวิตของชุมชนท่านเป็นอย่างไร ตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน (การอยู่ร่วมกันของคนในชุมชน ชีวิตความเป็นอยู่ การประกอบอาชีพ)				
๑.๒ อะไรเป็นจุดเด่นของชุมชนที่ท่านและคนในชุมชนภาคภูมิใจ (ประเพณี ศิลปะวัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น)				
๑.๓ ท่านได้ปฏิบัติตามหลักศาสนาอย่างไรและหลักปฏิบัติใดที่ท่านใช้ในการดำเนินชีวิต				
๑.๔ ท่านรู้สึกอย่างไรในการอยู่ร่วมกันในชุมชนที่มีความเป็นพหุวัฒนธรรม ท่านได้ให้ความช่วยเหลือเอื้อเฟื้อต่อเพื่อนต่างศาสนาหรือไม่ อย่างไร				
๑.๕ ประเพณีท้องถิ่นที่ท่านและเพื่อนต่างศาสนิกทำร่วมกันมีอะไรบ้าง และมีแนวปฏิบัติร่วมกันอย่างไร				

ข้อคำถาม	ระดับความคิดเห็น			ข้อ เสนอแนะ
	- ๑	๐	+๑	
๑.๖ ชุมชนท่านมีวิธีการแสดงออกทางความเห็นในการแก้ไข ปัญหาชุมชนอย่างไร และท่านมีส่วนร่วมหรือไม่ในการรับรู้ ร่วม แก้ไขปัญหาของชุมชน				
๑.๗ ที่ผ่านมาชุมชนมีประเด็นปัญหาความขัดแย้งอันเกิดจาก ความแตกต่างทางศาสนาหรือไม่ อย่างไร				
๑.๘ ผู้นำชุมชนหรือผู้นำศาสนา มีส่วนสำคัญในการสร้างการมี ส่วนร่วมของชุมชนและประสานชุมชนให้เกิดสันติสุขหรือไม่ อย่างไร				
๑.๙ ชุมชนของท่านได้ดำเนินกิจกรรมโครงการเครือข่ายจิตอาสา หรือไม่อย่างไร และท่านได้มีส่วนร่วมหรือไม่ อย่างไร				
๑.๑๐ ชุมชนท่านให้ความช่วยเหลือสนับสนุนชุมชนอื่น ๆ หรือ ทำงานเครือข่ายกับชุมชนอื่นหรือไม่ อย่างไร				
๑.๑๑ ท่านคิดอย่างไรถึงประเด็นความขัดแย้งในสามจังหวัด ชายแดนใต้ และท่านคิดว่าแนวทางการสร้างสันติสุขที่ก้าวข้าม ความแตกต่างทางศาสนาควรทำอย่างไร				
๒. คำถามเฉพาะกลุ่มผู้นำชุมชน				
๒.๑ หลักปฏิบัติตามหลักศาสนาใดที่ท่านนำมาใช้ในการทำงาน ฐานะผู้นำชุมชน และท่านมีแนวทางอย่างไรในการบริหารจัดการ ชุมชนให้เกิดสันติสุข				
๒.๒ ท่านคิดว่าองค์กร เครือข่ายภายนอกมีส่วนช่วยให้ชุมชนเกิด สันติสุขและพัฒนาให้ชุมชนมีความเข้มแข็งหรือไม่ อย่างไร				
๓. คำถามเฉพาะกลุ่มผู้นำศาสนา				
๓.๑ ท่านมีส่วนในการสร้างความเข้าใจการอยู่ร่วมกันระหว่าง เพื่อนต่างศาสนิกหรือไม่ อย่างไร				
๓.๒ ท่านได้ไปมาหาสู่แลกเปลี่ยนความเห็นกับผู้นำต่างศาสนิก หรือไม่อย่างไร				

ข้อคำถาม	ระดับความคิดเห็น			ข้อ เสนอแนะ
	- ๑	๐	+๑	
๓.๓ ท่านคิดว่าอะไรเป็นเหตุให้ศาสนาถูกนำมาใช้เป็นเครื่องมือ สร้างสถานการณ์ความขัดแย้งระหว่างศาสนา				
๓.๔ หากท่านต้องเข้าไปอยู่ในสถานการณ์ความขัดแย้งนั้น ๆ ท่านคิดเห็นว่ในฐานะผู้นำศาสนา ท่านมีแนวทางในการ แก้ปัญหาอย่างไร				
๔. คำถามเฉพาะกลุ่มปราชญ์ชาวบ้าน				
๔.๑ ในชุมชนของท่านมีเรื่องเล่า คติชนหรือตำนานอะไรที่สำคัญ ที่ส่งผลต่อวิถีการดำเนินชีวิตของคนในชุมชนบ้าง อย่างไร				
๔.๒ ในอดีตหากชุมชนมีปัญหา คนในชุมชนใช้แนวทางใดในการ จัดการปัญหาหรือความขัดแย้งนั้นบ้าง อย่างไร				
๕. คำถามเฉพาะกลุ่มผู้อำนวยการสถานศึกษา				
๕.๑ ท่านส่งเสริมให้บุคลากรในสถานศึกษาที่มีความหลากหลาย ทางศาสนาและวัฒนธรรมอยู่รวมกันอย่างสันติหรือไม่ อย่างไร				
๕.๒ ท่านสนับสนุนหรือมีส่วนร่วมร่วมกับชุมชน ในการส่งเสริมให้ บุคลากรในสถานศึกษา นักเรียน พ่อแม่ ผู้ปกครองและคนใน ชุมชนที่มีความหลากหลายทางศาสนาและวัฒนธรรมอยู่รวมกัน อย่างสันติหรือไม่ อย่างไร				
ข้อคำถามสำหรับการศึกษาวิจัย วัตถุประสงค์ ๒ เพื่อนำเสนอรูปแบบการสร้างสังคมพหุวัฒนธรรมไว้ รอยต่อทางศาสนาในจังหวัดนครศรีธรรมราช				
๖. คำถามสัมภาษณ์กลุ่มตัวแทนหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาชุมชน และบุคคลหรือ หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาชุมชน ผู้เชี่ยวชาญด้านสันติวิธี				
๖.๑ ท่านและหน่วยงานมีส่วนร่วมในการเสริมสร้างให้ชุมชนเกิด สันติสุขอย่างไร				
๖.๒ ปัจจัยใดที่ท่านเห็นว่าจะช่วยให้ชุมชนที่มีความหลากหลาย ทางศาสนาสามารถอยู่รวมกันได้อย่างสันติสุข				
๖.๓ ท่านมีบทบาทในการเยียวยา แก้ไข ปัญหาความขัดแย้งใน ชุมชนพหุวัฒนธรรมหรือไม่ อย่างไร				
๖.๔ โครงการ/กิจกรรมที่เสริมสร้างสัมพันธ์ระหว่างชุมชนให้				

ข้อคำถาม	ระดับความคิดเห็น			ข้อ เสนอแนะ
	- ๑	๐	+๑	
เข้มแข็งและเกิดความสามัคคีที่ผ่านมา หน่วยงานท่านใช้โครงการใดในการขับเคลื่อน และผลเป็นอย่างไร มีปัญหา/อุปสรรคใดหรือไม่ อย่างไร				
๖.๕ ท่านคิดอย่างไรถึงประเด็นความขัดแย้งในสามจังหวัดชายแดนใต้				
๖.๖ ท่านคิดว่าแนวทางการสร้างสันติสุขที่ก้าวข้ามความแตกต่างทางศาสนาควรทำอย่างไร				
๖.๗ ท่านคิดว่าผู้นำชุมชนและผู้นำศาสนามีบทบาทอย่างไรในการเสริมสร้างให้ชุมชนอยู่ร่วมกันได้อย่างสันติสุขท่ามกลางความแตกต่างทางศาสนา				
๖.๘ เครื่องมือใดทางสันติวิธีที่ท่านเห็นว่าสามารถนำมาใช้ในการแก้ปัญหาความขัดแย้งในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ได้ (การสานเสวนา การทำกิจกรรมร่วมกัน การแบ่งปันให้ความช่วยเหลือ)				

ตอนที่ ๒ ข้อคิดเห็นเพิ่มเติมและข้อเสนอแนะ

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

๙ ขอขอบคุณมา ณ โอกาสนี้ ๙

๖ แบบสัมภาษณ์ของการวิจัยสำหรับผู้ให้ข้อมูลสำคัญในชุมชน ๖

๑. วิธีดำเนินชีวิตของชุมชนท่านเป็นอย่างไร ตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน (การอยู่ร่วมกันของคนในชุมชน ชีวิตความเป็นอยู่ การประกอบอาชีพ)

๒. อะไรเป็นจุดเด่นของชุมชนที่ท่านและคนในชุมชนภาคภูมิใจ (ประเพณี ศิลปวัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น)

๓. ท่านได้ปฏิบัติตามหลักศาสนาอย่างไรและหลักปฏิบัติใดที่ท่านใช้ในการดำเนินชีวิต

๔. ท่านรู้สึกร้อยไรในการอยู่ร่วมกันในชุมชนที่มีความเป็นพหุวัฒนธรรม ท่านได้ให้ความช่วยเหลือเอื้อเฟื้อต่อเพื่อนต่างศาสนาหรือไม่ อย่างไร

๕. ประเพณีท้องถิ่นที่ท่านและเพื่อนต่างศาสนิกทำร่วมกันมีอะไรบ้าง และมีแนวปฏิบัติร่วมกันอย่างไร

๖. ชุมชนท่านมีวิธีการแสดงออกทางความเห็นในการแก้ไขปัญหาชุมชนอย่างไร และท่านมีส่วนร่วมหรือไม่ในการรับรู้ ร่วมแก้ไขปัญหาของชุมชน

๗. ที่ผ่านมาชุมชนมีประเด็นปัญหาความขัดแย้งอันเกิดจากความแตกต่างทางศาสนาหรือไม่ อย่างไร

๘. ผู้นำชุมชนหรือผู้นำศาสนา มีส่วนสำคัญในการสร้างการมีส่วนร่วมของชุมชนและประสานชุมชนให้เกิดสันติสุขหรือไม่ อย่างไร

๙. ชุมชนของท่านได้ดำเนินกิจกรรมโครงการเครือข่ายจิตอาสาหรือไม่อย่างไร และท่านได้มีส่วนร่วมหรือไม่ อย่างไร

๑๐. ชุมชนท่านให้ความช่วยเหลือสนับสนุนชุมชนอื่น ๆ หรือทำงานเครือข่ายกับชุมชนอื่นหรือไม่ อย่างไร

๑๑. ท่านคิดอย่างไรถึงประเด็นความขัดแย้งในสามจังหวัดชายแดนใต้ และท่านคิดว่าแนวทางการสร้างสันติสุขที่ก้าวข้ามความแตกต่างทางศาสนาควรทำอย่างไร

๙ แบบสัมภาษณ์ของการวิจัยสำหรับผู้นำชุมชน ผู้ใหญ่บ้าน กำนัน นายก อบต.เทศบาล ๙

๑. วิถีดำเนินชีวิตของชุมชนท่านเป็นอย่างไร ตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน (การอยู่ร่วมกันของคนในชุมชน ชีวิตความเป็นอยู่ การประกอบอาชีพ)

๒. อะไรเป็นจุดเด่นของชุมชนที่ท่านและคนในชุมชนภาคภูมิใจ (ประเพณี ศิลปะวัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น)

๓. ท่านได้ปฏิบัติตามหลักศาสนาอย่างไรและหลักปฏิบัติใดที่ท่านใช้ในการดำเนินชีวิต

๔. ท่านรู้สึกอย่างไรในการอยู่ร่วมกันในชุมชนที่มีความเป็นพหุวัฒนธรรม ท่านได้ให้ความช่วยเหลือเพื่อต่อเพื่อนต่างศาสนาหรือไม่ อย่างไร

๕. ประเพณีท้องถิ่นที่ท่านและเพื่อนต่างศาสนิกทำร่วมกันมีอะไรบ้าง และมีแนวปฏิบัติร่วมกันอย่างไร

๖. ชุมชนท่านมีวิธีการแสดงออกทางความเห็นในการแก้ไขปัญหาชุมชนอย่างไร และท่านมีส่วนร่วมหรือไม่ในการรับรู้ ร่วมแก้ไขปัญหาของชุมชน

๗. ที่ผ่านมาชุมชนมีประเด็นปัญหาความขัดแย้งอันเกิดจากความแตกต่างทางศาสนาหรือไม่ อย่างไร

๘. ผู้นำชุมชนหรือผู้นำศาสนา มีส่วนสำคัญในการสร้างการมีส่วนร่วมของชุมชนและประสานชุมชนให้เกิดสันติสุขหรือไม่ อย่างไร

๙. ชุมชนของท่านได้ดำเนินกิจกรรมโครงการเครือข่ายจิตอาสาหรือไม่อย่างไร และท่านได้มีส่วนร่วมหรือไม่ อย่างไร

๑๐. ชุมชนท่านให้ความช่วยเหลือสนับสนุนชุมชนอื่น ๆ หรือทำงานเครือข่ายกับชุมชนอื่นหรือไม่ อย่างไร

๑๑. ท่านคิดอย่างไรถึงประเด็นความขัดแย้งในสามจังหวัดชายแดนใต้ และท่านคิดว่าแนวทางการสร้างสันติสุขที่ก้าวข้ามความแตกต่างทางศาสนาควรทำอย่างไร

คำถามสำคัญเฉพาะกลุ่ม

๑. หลักปฏิบัติตามหลักศาสนาใดที่ท่านนำมาใช้ในการทำงานในฐานะผู้นำชุมชน และท่านมีแนวทางอย่างไรในการบริหารจัดการชุมชนให้เกิดสันติสุข

๒. ท่านคิดว่าองค์กร เครือข่ายภายนอกมีส่วนช่วยให้ชุมชนเกิดสันติสุขและพัฒนาให้ชุมชนมีความเข้มแข็งหรือไม่ อย่างไร

๖ แบบสัมภาษณ์ของการวิจัยสำหรับผู้นำศาสนาพุทธ อิสลาม คริสต์หรือศาสนาอื่น ๖

๑. วิถีดำเนินชีวิตของชุมชนท่านเป็นอย่างไร ตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน (การอยู่ร่วมกันของคนในชุมชน ชีวิตความเป็นอยู่ การประกอบอาชีพ)
๒. อะไรเป็นจุดเด่นของชุมชนที่ท่านและคนในชุมชนภาคภูมิใจ (ประวัติ ศิลปวัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น)
๓. ท่านได้ปฏิบัติตามหลักศาสนาอย่างไรและหลักปฏิบัติใดที่ท่านใช้ในการดำเนินชีวิต
๔. ท่านรู้สึกอย่างไรในการอยู่ร่วมกันในชุมชนที่มีความเป็นพหุวัฒนธรรม ท่านได้ให้ความช่วยเหลือเอื้อเฟื้อต่อเพื่อนต่างศาสนิกหรือไม่ อย่างไร
๕. ประเพณีท้องถิ่นที่ท่านและเพื่อนต่างศาสนิกทำร่วมกันมีอะไรบ้าง และมีแนวปฏิบัติร่วมกันอย่างไร
๖. ชุมชนท่านมีวิธีการแสดงออกทางความเห็นในการแก้ไขปัญหาชุมชนอย่างไร และท่านมีส่วนร่วมหรือไม่ในการรับรู้ ร่วมแก้ไขปัญหาของชุมชน
๗. ที่ผ่านมาชุมชนมีประเด็นปัญหาความขัดแย้งอันเกิดจากความแตกต่างทางศาสนาหรือไม่ อย่างไร
๘. ผู้นำชุมชนหรือผู้นำศาสนา มีส่วนสำคัญในการสร้างการมีส่วนร่วมของชุมชนและประสานชุมชนให้เกิดสันติสุขหรือไม่ อย่างไร
๙. ชุมชนของท่านได้ดำเนินกิจกรรมโครงการเครือข่ายจิตอาสาหรือไม่อย่างไร และท่านได้มีส่วนร่วมหรือไม่ อย่างไร
๑๐. ชุมชนท่านให้ความช่วยเหลือสนับสนุนชุมชนอื่น ๆ หรือทำงานเครือข่ายกับชุมชนอื่นหรือไม่ อย่างไร
๑๑. ท่านคิดอย่างไรถึงประเด็นความขัดแย้งในสามจังหวัดชายแดนใต้ และท่านคิดว่าแนวทางการสร้างสันติสุขที่ก้าวข้ามความแตกต่างทางศาสนาควรทำอย่างไร

คำถามสำคัญเฉพาะกลุ่ม

๑. ท่านมีส่วนในการสร้างความเข้าใจการอยู่ร่วมกันระหว่างเพื่อนต่างศาสนิกหรือไม่ อย่างไร
๒. ท่านได้ไปมาหาสู่แลกเปลี่ยนความเห็นกับผู้นำต่างศาสนิกหรือไม่อย่างไร
๓. ท่านคิดว่าอะไรเป็นเหตุให้ศาสนาถูกนำมาใช้เป็นเครื่องมือสร้างสถานการณ์ความขัดแย้งระหว่างศาสนา
๔. หากท่านต้องเข้าไปอยู่ในสถานการณ์ความขัดแย้งนั้น ๆ ท่านคิดเห็นว่าเป็นฐานะผู้นำศาสนา ท่านมีแนวทางในการแก้ปัญหาอย่างไร

❧ แบบสัมภาษณ์ของการวิจัยสำหรับปราชญ์ชาวบ้าน ❧

๑. วิถีดำเนินชีวิตของชุมชนท่านเป็นอย่างไร ตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน (การอยู่ร่วมกันของคนในชุมชน ชีวิตความเป็นอยู่ การประกอบอาชีพ)

๒. อะไรเป็นจุดเด่นของชุมชนที่ท่านและคนในชุมชนภาคภูมิใจ (ประเพณี ศิลปะวัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น)

๓. ท่านได้ปฏิบัติตามหลักศาสนาอย่างไรและหลักปฏิบัติใดที่ท่านใช้ในการดำเนินชีวิต

๔. ท่านรู้สึกร้อยอย่างไรในการอยู่ร่วมกันในชุมชนที่มีความเป็นพหุวัฒนธรรม ท่านได้ให้ความช่วยเหลือเอื้อเฟื้อต่อเพื่อนต่างศาสนาหรือไม่ อย่างไร

๕. ประเพณีท้องถิ่นที่ท่านและเพื่อนต่างศาสนิกทำร่วมกันมีอะไรบ้าง และมีแนวปฏิบัติร่วมกันอย่างไร

๖. ชุมชนท่านมีวิธีการแสดงออกทางความเห็นในการแก้ไขปัญหาชุมชนอย่างไร และท่านมีส่วนร่วมหรือไม่ในการรับรู้ ร่วมแก้ไขปัญหาของชุมชน

๗. ที่ผ่านมาชุมชนมีประเด็นปัญหาความขัดแย้งอันเกิดจากความแตกต่างทางศาสนาหรือไม่ อย่างไร

๘. ผู้นำชุมชนหรือผู้นำศาสนา มีส่วนสำคัญในการสร้างการมีส่วนร่วมของชุมชนและประสานชุมชนให้เกิดสันติสุขหรือไม่ อย่างไร

๙. ชุมชนของท่านได้ดำเนินกิจกรรมโครงการเครือข่ายจิตอาสาหรือไม่อย่างไร และท่านได้มีส่วนร่วมหรือไม่ อย่างไร

๑๐. ชุมชนท่านให้ความช่วยเหลือสนับสนุนชุมชนอื่น ๆ หรือทำงานเครือข่ายกับชุมชนอื่นหรือไม่ อย่างไร

๑๑. ท่านคิดอย่างไรถึงประเด็นความขัดแย้งในสามจังหวัดชายแดนใต้ และท่านคิดว่าแนวทางการสร้างสันติสุขที่ก้าวข้ามความแตกต่างทางศาสนาควรทำอย่างไร

คำถามสำคัญเฉพาะกลุ่ม

๑. ในชุมชนของท่านมีเรื่องเล่า คติชนหรือตำนานอะไรที่สำคัญ ที่ส่งผลต่อวิถีการดำเนินชีวิตของคนในชุมชนบ้าง อย่างไร

๒. ในอดีตหากชุมชนมีปัญหา คนในชุมชนใช้แนวทางใดในการจัดการปัญหาหรือความขัดแย้งนั้นบ้าง อย่างไร

❧ แบบสัมภาษณ์ของการวิจัยสำหรับผู้อำนวยการสถานศึกษา ❧

๑. วิถีดำเนินชีวิตของชุมชนท่านเป็นอย่างไร ตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน (การอยู่ร่วมกันของคนในชุมชน ชีวิตความเป็นอยู่ การประกอบอาชีพ)

๒. อะไรเป็นจุดเด่นของชุมชนที่ท่านและคนในชุมชนภาคภูมิใจ (ประเพณี ศิลปวัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น)

๓. ท่านได้ปฏิบัติตามหลักศาสนาอย่างไรและหลักปฏิบัติใดที่ท่านใช้ในการดำเนินชีวิต

๔. ท่านรู้สึกอย่างไรในการอยู่ร่วมกันในชุมชนที่มีความเป็นพหุวัฒนธรรม ท่านได้ให้ความช่วยเหลือเอื้อเฟื้อต่อเพื่อนต่างศาสนาหรือไม่ อย่างไร

๕. ประเพณีท้องถิ่นที่ท่านและเพื่อนต่างศาสนิกทำร่วมกันมีอะไรบ้าง และมีแนวปฏิบัติร่วมกันอย่างไร

๖. ชุมชนท่านมีวิธีการแสดงออกทางความเห็นในการแก้ไขปัญหาชุมชนอย่างไร และท่านมีส่วนร่วมหรือไม่ในการรับรู้ ร่วมแก้ไขปัญหาของชุมชน

๗. ที่ผ่านมาชุมชนมีประเด็นปัญหาความขัดแย้งอันเกิดจากความแตกต่างทางศาสนาหรือไม่ อย่างไร

๘. ผู้นำชุมชนหรือผู้นำศาสนา มีส่วนสำคัญในการสร้างการมีส่วนร่วมของชุมชนและประสานชุมชนให้เกิดสันติสุขหรือไม่ อย่างไร

๙. ชุมชนของท่านได้ดำเนินกิจกรรมโครงการเครือข่ายจิตอาสาหรือไม่อย่างไร และท่านได้มีส่วนร่วมหรือไม่ อย่างไร

๑๐. ชุมชนท่านให้ความช่วยเหลือสนับสนุนชุมชนอื่น ๆ หรือทำงานเครือข่ายกับชุมชนอื่นหรือไม่ อย่างไร

๑๑. ท่านคิดอย่างไรถึงประเด็นความขัดแย้งในสามจังหวัดชายแดนใต้ และท่านคิดว่าแนวทางการสร้างสันติสุขที่ก้าวข้ามความแตกต่างทางศาสนาควรทำอย่างไร

คำถามสำคัญเฉพาะกลุ่ม

๑. ท่านส่งเสริมให้บุคลากรในสถานศึกษาที่มีความหลากหลายทางศาสนาและวัฒนธรรมอยู่รวมกันอย่างสันติหรือไม่ อย่างไร

๒. ท่านสนับสนุนหรือมีส่วนร่วมกับชุมชน ในการส่งเสริมให้บุคลากรในสถานศึกษา นักเรียน พ่อแม่ ผู้ปกครองและคนในชุมชนที่มีความหลากหลายทางศาสนาและวัฒนธรรมอยู่รวมกันอย่างสันติหรือไม่ อย่างไร

❧ แบบสัมภาษณ์ของการวิจัย ❧

**กลุ่มตัวแทนหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาชุมชน
และบุคคลหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาชุมชน ผู้เชี่ยวชาญด้านสันติวิธี**

๑. ท่านและหน่วยงานมีส่วนร่วมในการเสริมสร้างให้ชุมชนเกิดสันติสุขอย่างไร
๒. ปัจจัยใดที่ท่านเห็นว่าจะช่วยให้ชุมชนที่มีความหลากหลายทางศาสนาสามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างสันติสุข
๓. ท่านมีบทบาทในการเยียวยา แก้ไข ปัญหาความขัดแย้งในชุมชนพหุวัฒนธรรมหรือไม่ อย่างไร
๔. โครงการ/กิจกรรมที่เสริมสร้างสัมพันธ์ระหว่างชุมชนให้เข้มแข็งและเกิดความสามัคคีที่ผ่านมา หน่วยงานท่านใช้โครงการใดในการขับเคลื่อน และผลเป็นอย่างไร มีปัญหา/อุปสรรคใดหรือไม่ อย่างไร
๕. ท่านคิดอย่างไรถึงประเด็นความขัดแย้งในสามจังหวัดชายแดนใต้
๖. ท่านคิดว่าแนวทางการสร้างสันติสุขที่ก้าวข้ามความแตกต่างทางศาสนาควรทำอย่างไร
๗. ท่านคิดว่าผู้นำชุมชนและผู้นำศาสนามีบทบาทอย่างไรในการเสริมสร้างให้ชุมชนอยู่ร่วมกันได้อย่างสันติสุขท่ามกลางความแตกต่างทางศาสนา
๘. เครื่องมือใดทางสันติวิธีที่ท่านเห็นว่าสามารถนำมาใช้ในการแก้ปัญหาความขัดแย้งในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ได้ (การสานเสวนา การทำกิจกรรมร่วมกัน การแบ่งปันให้ความช่วยเหลือ)

การรับรองจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์

ที่ อว ๘๐๐๗/ว.๕๓

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอน้อย
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐
โทรศัพท์ ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๐๐-๕ โทรสาร ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๓๔
www.mcu.ac.th

๑๖ กรกฎาคม ๒๕๖๓

เรื่อง รับรองจริยธรรมการวิจัยของข้อเสนอการวิจัย

เรียน พระมหาชุตีภักดิ์ อภินนโท (แหมทอง) / นักวิจัย สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์

ตามที่ท่านได้มีหนังสือขอใบรับรองจริยธรรมการวิจัยของข้อเสนอการวิจัย เพื่อทำการวิจัยในสาขาวิชาที่เกี่ยวข้องกับสังคมศาสตร์ สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

คณะกรรมการจริยธรรมการวิจัย ได้พิจารณาข้อเสนอการวิจัยของท่านแล้ว มีความเห็นว่า ข้อเสนอการวิจัยที่จะดำเนินการนี้ มีความสอดคล้องกับหลักจริยธรรมสากล ตลอดจนกฎหมาย ข้อบังคับและข้อกำหนด ไม่ต้องแก้ไขปรับปรุงแต่ประการใด จึงเห็นสมควรให้ดำเนินการวิจัยตามข้อเสนอการวิจัยนี้ได้

จึงเรียนมาเพื่อทราบและดำเนินการต่อไป.

ขอเจริญพร

(พระสุวรรณเมธาภรณ์, ผศ.)

ประธานคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ใบรับรองจริยธรรมการวิจัยของข้อเสนอการวิจัย
เอกสารข้อมูลคำอธิบายสำหรับผู้เข้าร่วมการวิจัยและยินยอม

หมายเลขข้อเสนอการวิจัย ว.๕๓/๒๕๖๓

ข้อเสนอการวิจัยนี้และเอกสารประกอบของข้อเสนอการวิจัยตามรายงานการแสดงด้านล่าง ได้รับการพิจารณาจากคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยแล้ว คณะกรรมการฯ มีความเห็นว่าข้อเสนอการวิจัยที่จะดำเนินการมีความสอดคล้องกับหลักจริยธรรมสากล ตลอดจนกฎหมาย ข้อบังคับและข้อกำหนดภายในประเทศ จึงเห็นสมควรให้ดำเนินการวิจัยตามข้อเสนอการวิจัยนี้ได้

ชื่อข้อเสนอการวิจัย: รูปแบบการสร้างสังคมพหุวัฒนธรรมไร้รอยต่อทางศาสนา
 (The Model of Multicultural Society with Unconditional Religion Creating)

รหัสข้อเสนอการวิจัย: MCU RS 800763001

สถาบันที่สังกัด: สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ผู้วิจัยหลัก: พระมหาชุตีภัก อภินนโท (แห่มทอง)

เอกสารที่พิจารณาทบทวน

๑. แบบเสนอโครงการวิจัย	ฉบับที่ วันที่ ๑๐ กรกฎาคม ๒๕๖๓
๒. เอกสารชี้แจงข้อมูลผู้เข้าร่วมการวิจัย	ฉบับที่ วันที่ ๑๐ กรกฎาคม ๒๕๖๓
๓. หนังสือแสดงเจตนายินยอมเข้าร่วมการวิจัย	ฉบับที่ วันที่ ๑๐ กรกฎาคม ๒๕๖๓
๔. เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูล	ฉบับที่ วันที่ ๑๐ กรกฎาคม ๒๕๖๓

(พระสุวรรณเมธากรณ์, ผศ.)

ประธานคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัย
 มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
 ๑๖ กรกฎาคม ๒๕๖๓

หมายเลขใบรับรอง: ว.๕๓/๒๕๖๓

วันที่ให้การรับรอง: ๑๖ กรกฎาคม ๒๕๖๓

วันหมดอายุใบรับรอง: ๑๖ กรกฎาคม ๒๕๖๔

ภาคผนวก ข

หนังสือเชิญ ผู้ทรงคุณวุฒิ ผู้ให้ข้อมูล

ตัวอย่างหนังสือนำสัมภาระ

ที่ อว. ๘๐๒๘/

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาเขตนครศรีธรรมราช ตำบลมะม่วงสองต้น
อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช ๘๐๐๐
โทร. ๐๙๕-๓๔๒๘๔๘ โทรสาร ๐๙๕-๓๔๕๘๖

๑๐ พฤษภาคม ๒๕๖๓

เรื่อง การให้สัมภาษณ์ข้อมูลการวิจัย เรื่อง สันติภาพไร้รอยต่อ : การพัฒนากระบวนการทัศน์และความเข้าใจทางพุทธวัฒนธรรมกับการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ โครงการวิจัยย่อย ๑: รูปแบบการสร้างสังคมพุทธวัฒนธรรมไร้รอยต่อทางศาสนา

เรียน/เจริญพรพระราชปรีดีเวที, เจ้าคณะจังหวัดนครศรีธรรมราช.....

ตามที่ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ให้ทุนการวิจัย ปีงบประมาณ ๒๕๖๓ เพื่อทำการวิจัย เรื่อง สันติภาพไร้รอยต่อ : การพัฒนากระบวนการทัศน์และความเข้าใจทางพุทธวัฒนธรรมกับการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ โครงการวิจัยย่อย ๑: รูปแบบการสร้างสังคมพุทธวัฒนธรรมไร้รอยต่อทางศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ในการนี้ หัวหน้าโครงการวิจัย ได้มอบให้ ดร.พีระศิลป์ บุญทอง อาจารย์ประจำวิทยาเขตนครศรีธรรมราช เป็นผู้ลงพื้นที่เก็บข้อมูลการวิจัย เพื่อให้การวิจัยดำเนินไปด้วยความเรียบร้อย มีคุณภาพ และบรรลุผลตามวัตถุประสงค์ของโครงการวิจัย

การนี้ จึงเรียน/เจริญพรมายังท่าน เพื่อขอความร่วมมือให้สัมภาษณ์ข้อมูลการวิจัย เรื่องดังกล่าว รายละเอียดตามที่ส่งมาด้วยแล้ว

จึงเรียน/เจริญพรมาเพื่อทราบ และดำเนินการให้ความร่วมมือต่อไป

(พระมหาชุตีภัก อภินนโท)

หัวหน้าโครงการวิจัย

ผู้เก็บข้อมูลวิจัย โทร. ๐๘-๙๐๔๒-๔๕๕๕

รายชื่อบุคคลผู้ให้สัมภาษณ์ข้อมูลสำคัญ

จำนวน ๖๓ ท่าน

งานวิจัยเรื่อง “รูปแบบการสร้างสังคมพหุวัฒนธรรมไร้รอยต่อทางศาสนา” เป็นงานวิจัยโครงการย่อย ๑ ภายใต้แผนการวิจัย เรื่อง สันติภาพไร้รอยต่อ : การพัฒนากระบวนการทัศน์และความเข้าใจทางพหุวัฒนธรรมกับการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ

โดยคณะผู้วิจัย ได้ลงพื้นที่ สัมภาษณ์ตามกำหนดวันดังนี้

๑. ชุมชนบ้านในถุ้ง ลงพื้นที่สัมภาษณ์ เมื่อวันที่ ๑๙ เดือน พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๖๓

โดยมีปราชญ์ชาวบ้านมาให้ข้อมูลการสัมภาษณ์ จำนวน ๑๐ คน คือ

๑) นายเจริญ โต๊ะอิแต, ปราชญ์ชาวบ้านชุมชนบ้านในถุ้ง ตำบลท่าศาลา อำเภوتاศาลา จังหวัดนครศรีธรรมราช

๒) นายนิยม ยี่สมันผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน หมู่ที่ ๕ ตำบลท่าศาลา อำเภوتاศาลา จังหวัดนครศรีธรรมราช

๓) นายสุนทร โต๊ะหาด โต๊ะอิหม่ามบ้านชุมชนบ้านในถุ้ง ตำบลท่าศาลา อำเภوتاศาลา จังหวัดนครศรีธรรมราช

๔) นางสาวกัญญา พลรัฐนาสิทธิ ข้าราชการครูโรงเรียนบ้านในถุ้ง ตำบลท่าศาลา อำเภوتاศาลา จังหวัดนครศรีธรรมราช

๕) นายพนิก ใบเต๊ะปราชญ์ชาวบ้านชุมชนบ้านในถุ้ง ตำบลท่าศาลา อำเภوتاศาลา จังหวัดนครศรีธรรมราช

๖) นายสมาน สมันขาวชุมชนบ้านในถุ้ง หมู่ที่ ๕ ตำบลท่าศาลา อำเภوتاศาลา จังหวัดนครศรีธรรมราช

๗) พระครูปัญญาภิตตยาธรรเจ้าอาวาสวัดท่าสูง ตำบลท่าศาลา อำเภوتاศาลา จังหวัดนครศรีธรรมราช

๘) นายนันทวัฒน์ โต๊ะอิแต หมู่ที่ ๕ ตำบลท่าศาลา อำเภوتاศาลา จังหวัดนครศรีธรรมราช

๙) นายฮัจยีมินิตย์ ใบเต๊ะโต๊ะอิหม่ามบ้านในถุ้ง หมู่ที่ ๕ ตำบลท่าศาลา อำเภوتاศาลา จังหวัดนครศรีธรรมราช

๑๐) นายอะมาตย์ ไทรทองผู้ใหญ่บ้าน หมู่ที่ ๕ ตำบลท่าศาลา อำเภوتاศาลา จังหวัดนครศรีธรรมราช

๒. ชุมชนบ้านโมคลาน ลงพื้นที่สัมภาษณ์ เมื่อวันที่ ๒๐ เดือน พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๖๓ โดยมีปราชญ์ชาวบ้านมาให้ข้อมูลการสัมภาษณ์ จำนวน ๑๐ ท่าน คือ

๑) นายจรัญ ปลอดชูแก้ว ผู้ใหญ่บ้าน ผู้นำชุมชนหมู่ที่ ๑๒ ตำบลโมคลาน อำเภอบ้านลาด จังหวัดนครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ ๒๐ เดือน พฤษภาคม พ.ศ.๒๕๖๓

๒) นายจันทร์เพ็ญ ปลอดชูแก้ว ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน ผู้นำชุมชนหมู่ที่ ๑๒ ตำบลโมคลาน อำเภอบ้านลาด จังหวัดนครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ ๒๐ เดือน พฤษภาคม พ.ศ.๒๕๖๓

๓) นายวิจิต จำปีพันธ์ ข้าราชการครูโรงเรียนโมคลานประชาสรรค์ ตำบลโมคลาน อำเภอบ้านลาด จังหวัดนครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ ๒๐ เดือน พฤษภาคม พ.ศ.๒๕๖๓

๔) นายสมนึก คลายนาวัน ปราชญ์ชุมชนบ้านโมคลาน ตำบลโมคลาน อำเภอบ้านลาด จังหวัดนครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ ๒๐ เดือน พฤษภาคม พ.ศ.๒๕๖๓

๕) นายฉอ เหมหมั่น ผู้นำศาสนา โต๊ะอิหม่ามมูรุลเอียะซาน หมู่ที่ ๑๑ ตำบลโมคลาน อำเภอบ้านลาด จังหวัดนครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ ๒๐ เดือน พฤษภาคม พ.ศ.๒๕๖๓

๖) นางสาวสิริระ แววันจิตร ชาวชุมชนบ้านโมคลาน ตำบลโมคลาน อำเภอบ้านลาด จังหวัดนครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ ๒๐ เดือน พฤษภาคม พ.ศ.๒๕๖๓

๗) นายยุโสภ หล้าเก ปราชญ์ชุมชนบ้านโมคลาน ตำบลโมคลาน อำเภอบ้านลาด จังหวัดนครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ ๒๐ เดือน พฤษภาคม พ.ศ.๒๕๖๓

๘) นางสาวจินต์ มณีพรหมขาว ชุมชนบ้านโมคลาน ตำบลโมคลาน อำเภอบ้านลาด จังหวัดนครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ ๒๐ เดือน พฤษภาคม พ.ศ.๒๕๖๓

๙) นายอนุชิต พิจิตรบรรจงมัททยากวัดโมคลาน ตำบลโมคลาน อำเภอบ้านลาด จังหวัดนครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ ๒๐ เดือน พฤษภาคม พ.ศ.๒๕๖๓

๑๐) นายณภัทร เพชรานนท์ ปราชญ์ชาวบ้านชุมชนบ้านโมคลาน ตำบลโมคลาน อำเภอบ้านลาด จังหวัดนครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ ๒๐ เดือน พฤษภาคม พ.ศ.๒๕๖๓

๓. ชุมชนบ้านปากพวย ลงพื้นที่สัมภาษณ์ เมื่อวันที่ ๓๑ เดือน พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๖๓ โดยมีปราชญ์ชาวบ้านมาให้ข้อมูลการสัมภาษณ์ จำนวน ๑๐ ท่าน คือ

๑) นายสมญา กาญจนสดุง, ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ ๑๑ ตำบลปากพูน อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช

๒) นายสมปอง รัตนะ, ปราชญ์ชุมชนบ้านปากพวย ตำบลปากพูน อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช

๓) นายปริญญา จันทรรักดี, ชาวชุมชนบ้านปากพวย ตำบลปากพูน อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช

๔) สัมภาษณ์ นางสาวจิระพา ชุมศรี, ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน หมู่ที่ ๑๑ ตำบลปากพูน อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช

๕) นายวันหามาด ไทรทอง, คอเต๊ปมัสยิดยะมาอาตุลอิสลาม ตำบลปากพูน อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช

๖) นายวิชัย กาญจนสดุ้ง, ครูโรงเรียนยะมาอาตุลอิสลาม ตำบลปากพูน อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช

๗) นายอดุลย์ นิยมเดชา, ปราชญ์ชุมชนบ้านปากพวย ตำบลปากพูน อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช

๘) นางสุจินต์ ช่วยสกุล, ข้าราชการครูโรงเรียนวัดไพศาลสถิต ตำบลปากพูน อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช

๙) นางจำปี จันทรภักดี ประธานอสม. หมู่ที่ ๑๑ ตำบลปากพูน อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช

๑๐) นายสมศักดิ์ คงกำไร ครูโรงเรียนวัดไพศาลสถิต ตำบลปากพูน อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช

๔. ชุมชนบ้านโพธิ์เสด็จ ลงพื้นที่สัมภาษณ์ เมื่อวันที่ ๑ เดือน มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๖๓ โดยมีปราชญ์ชาวบ้านมาให้ข้อมูลการสัมภาษณ์ จำนวน ๑๐ ท่าน คือ

๑) พระราชวิสุทธิกวี เจ้าคณะจังหวัดนครศรีธรรมราช ธ. เจ้าอาวาสวัดโพธิ์เสด็จ, ชุมชนบ้านโพธิ์เสด็จ ตำบลโพธิ์เสด็จ อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช

๒) นางสาวจันทิมา คูบุญญ ผู้แทนผู้บริหารศูนย์พัฒนาเด็กเล็กบ้านโพธิ์เสด็จ, ชุมชนบ้านโพธิ์เสด็จ ตำบลโพธิ์เสด็จ อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช

๓) นางวาสนา ไตรวาริน ปราชญ์ชุมชนบ้านโพธิ์เสด็จ, ชุมชนบ้านโพธิ์เสด็จ ตำบลโพธิ์เสด็จ อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช

๔) นายวิโรจน์ เลิศทองศักดิ์ เจ้าอาวาสโบสถ์พระมารดาพระศาสนจักร, ชุมชนบ้านโพธิ์เสด็จ ตำบลโพธิ์เสด็จ อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช

๕) นายอดิษฐ์ อิสลาม, คณะกรรมการมัสยิดนุรุลอิสลาม, ชุมชนบ้านโพธิ์เสด็จ ตำบลโพธิ์เสด็จ อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช

๖) นางฐานิดา สุทัศนโชคชัย, ผู้แทนผู้บริหารโรงเรียนมารีพิทักษ์ศึกษา, ชุมชนบ้านโพธิ์เสด็จ ตำบลโพธิ์เสด็จ อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช

๗) สัมภาษณ์ นายคณศ รั้งสินตฺชาติ, ชาวชุมชนบ้านโพธิ์เสด็จ ตำบลโพธิ์เสด็จ อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช

๘) นางจำปา แป่มจำนั๊ก, ปราชญ์ชุมชนบ้านโพธิ์เสด็จ, ตำบลโพธิ์เสด็จ อำเภอเมือง จังหวัด นครศรีธรรมราช

๙) นายบุญฤทธิ์ รักษ์บางบุรณ์, คณะกรรมการชุมชนโพธิ์เสด็จ ตำบลโพธิ์เสด็จ อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช

๑๐) นายสกลิตย์ ชังขาว ประธานชุมชนโพธิ์เสด็จ, ชุมชนบ้านโพธิ์เสด็จ ตำบลโพธิ์เสด็จ อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช

๑๑) นางพัชรี ดีถนอม, ชาวชุมชนบ้านโพธิ์เสด็จ ตำบลโพธิ์เสด็จ อำเภอเมือง จังหวัด นครศรีธรรมราช

๕. ชุมชนบ้านตลาดแขก ลงพื้นที่สัมภาษณ์ เมื่อวันที่ ๓ เดือน มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๖๓ โดยมี ปราชญ์ชาวบ้านมาให้ข้อมูลการสัมภาษณ์ จำนวน ๑๐ ท่าน คือ

๑) พระพิศิษฐ์วินัยการ, เจ้าอาวาสวัดมเหยงคณ์, ชุมชนบ้านตลาดแขก ตำบลคลัง อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช

๒) นายสำราญ หมดตะอี่, โต๊ะอิหม่ามมัสยิดญะมียะ, ชุมชนบ้านตลาดแขก ตำบลคลัง อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช

๓) นางเปรมฤดี พลเกษตร, รองผู้อำนวยการโรงเรียนเทศบาลวัดมเหยงคณ์, ชุมชนบ้านตลาดแขก ตำบลคลัง อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช

๔) นายสุรศักดิ์ ราชรักษ์, ศิษยาภิบาลคริสตจักรเบธเลเฮม, ชุมชนบ้านตลาดแขก ตำบลคลัง อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช

๕) นางสาวจิตติมา เจริญจิตต์, ประธานชุมชนบ้านตลาดแขก, ชุมชนบ้านตลาดแขก ตำบลคลัง อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช

๖) นางมณฑา แก้วขาว, ปราชญ์ชุมชนบ้านตลาดแขก, ชุมชนบ้านตลาดแขก ตำบลคลัง อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช

๗) นายระเหิน หนูทองแก้ว, ปราชญ์ชุมชนบ้านตลาดแขก, ชุมชนบ้านตลาดแขก ตำบลคลัง อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช

๘) นางอารมณ พงศ์ยี่หล้า คณะกรรมการชุมชนบ้านตลาดแขก, ชุมชนบ้านตลาดแขก ตำบลคลัง อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช

๙) นางขวัญฤกษ์ งามแก้ว, ชาวชุมชนบ้านตลาดแขก ตำบลคลัง อำเภอเมือง จังหวัด นครศรีธรรมราช

๑๐) นายอนันต์ เสมอภพ, ชาวชุมชนบ้านตลาดแขก ตำบลคลัง อำเภอเมือง จังหวัด นครศรีธรรมราช

๖. ผู้นำสันติวิธี ลงพื้นที่สัมภาษณ์ เมื่อ วันที่ ๑๖ เดือน พฤษภาคม พ.ศ.๒๕๖๓ โดยมีปราชญ์ชาวบ้านให้ข้อมูลการสัมภาษณ์ จำนวน ๑๒ ท่าน คือ

๑) นายเฉลิม จิตรามาศ,ผู้เชี่ยวชาญด้านสันติวิธี,ปราชญ์ฝ่ายประชาสัมพันธ์วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร จังหวัดนครศรีธรรมราช, เมื่อวันที่ ๑๖ เดือน พฤษภาคม พ.ศ.๒๕๖๓

๒) นางอรอุมา เรืองสังข์, สมาคมสื่อมวลชนจังหวัดนครศรีธรรมราช, ผู้เชี่ยวชาญด้านสันติวิธี, เมื่อวันที่ ๑๖ เดือน พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๖๓

๓) นายจตุรงค์ กุลพร้อม, หัวหน้าฝ่ายประชาสัมพันธ์องค์การบริหารส่วนจังหวัด,ผู้นำภาครัฐนครศรีธรรมราช วันที่ ๑๖ เดือน พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๖๓

๔) นายวันพระ สืบสกุลจินดา, ผู้ช่วยบรรณาธิการสารนครศรีธรรมราช, ปราชญ์ชาวบ้านจังหวัดนครศรีธรรมราช, เมื่อวันที่ ๑๖ เดือน พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๖๓

๕) พระราชวิสุทธิกวี เจ้าคณะจังหวัดนครศรีธรรมราช ธ., ผู้นำศาสนาพุทธด้านสันติวิธี เมื่อวันที่ ๒๕ เดือนพฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๖๓

๖) พระสิริคณาจารย์, เจ้าคณะจังหวัดนครศรีธรรมราช, ผู้เชี่ยวชาญด้านสันติวิธี, เมื่อวันที่ ๓ เดือนมิถุนายน พ.ศ. ๒๕๖๓

๗) พระครูสิริธรรมาภิรัต, ผศ.ดร. รองอธิการบดีมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมมาโคกราช, ผู้เชี่ยวชาญด้านสันติวิธี, เมื่อวันที่ ๓ เดือนมิถุนายน พ.ศ. ๒๕๖๓

๘) นายกิตติพงศ์ พงศ์ยี่หล้า ปราชญ์ชุมชนบ้านตลาดแขก, ชุมชนบ้านตลาดแขก ตำบลคลังอำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ ๓ เดือนมิถุนายน พ.ศ.๒๕๖๓

๙) นางกฤตชญา ทรบันพฤษย์,วัฒนธรรมจังหวัดนครศรีธรรมราช, ผู้นำภาครัฐ, เมื่อวันที่ ๔ เดือนมิถุนายน พ.ศ. ๒๕๖๓

๑๐) นายศิริพัฒน์ พัฒกุล, ผู้ว่าราชการจังหวัดนครศรีธรรมราช, ผู้นำภาครัฐด้านสันติวิธี, เมื่อวันที่ ๑๙ เดือนมิถุนายน พ.ศ. ๒๕๖๓

๑๑) พระราชปริยัติเวที, เจ้าคณะจังหวัดนครศรีธรรมราช, ผู้นำศาสนาพุทธด้านสันติวิธี เมื่อวันที่ ๑๙ เดือนมิถุนายน พ.ศ. ๒๕๖๓

๑๒) พระเทพปัญญาสุธี รองอธิการบดีวิทยาเขตนครศรีธรรมราช , เจ้าอาวาสวัดแจ้งวรวิหาร, เมื่อวันที่ ๒๒ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๖๓

ภาคผนวก ค
ภาพกิจกรรมการลงพื้นที่ทำวิจัย
และการสัมภาษณ์เพื่อเก็บข้อมูลงานวิจัย

แผนงานวิจัย

เรื่อง ด้านคุณภาพไว้อยู่ต่อ : การพัฒนากระบวนการที่เข้มแข็งและความเข้าใจทางพุทธวัฒนธรรมกับการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ

โครงการวิจัยย่อย ๑ : รูปแบบการสร้างสังคมพุทธวัฒนธรรมไว้อยู่ต่อทางศาสนา ปีงบประมาณ ๒๕๖๓

ณ ชุมชนสี่แยกตลาดแขก ชุมชนบ้านโพธิ์เสด็จ ชุมชนบ้านโนนสูง ชุมชนบ้านโมกคาน ชุมชนบ้านปากพ่อง

พระสุวัณโณ ญาณมุนี,ม.ค.ธ.
ผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์ราชมงคล
มจร. วิทยาลัยสงฆ์ราชมงคล

พระมหาสุศักดิ์ ธีรธมฺโม (ปอ.๙)
ผู้อำนวยการส่วนวางแผนและส่งเสริมการวิจัย สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย จังหวัดปทุมธานี

ม.ค. ดร. สิตติชัย จงรัตนกิจ
ผู้อำนวยการหลักสูตรบัณฑิตศึกษา
มจร. วิทยาลัยสงฆ์ราชมงคล

ดร. พิชัย ปุณฺณทอง
อาจารย์หลักสูตรพระพุทธศาสนา
มจร. วิทยาลัยสงฆ์ราชมงคล

ม.ค. ดร. รัตนา วัฒนประเสริฐ
อาจารย์หลักสูตรบัณฑิตศึกษา
มจร. วิทยาลัยสงฆ์ราชมงคล

ดร. จันนารณ อารีกุล
อาจารย์คณะศึกษาศาสตร์
มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

ดร. ปณณิดา สุวณิช
คณบดีคณะศึกษาศาสตร์
มหาวิทยาลัยราชภัฏภูเก็ต

คณะทีมงานแผนงานวิจัย

ประชุมวางแผนก่อนลงพื้นที่เก็บข้อมูล

ประชุมวางแผน มจร.วิทยาเขต
นครศรีธรรมราช

ภาพทีมงานเก็บข้อมูลการวิจัย

ทีมงานคณะผู้วิจัยประชุมวางแผนและแนว
ทางการลงพื้นที่

ทีมงานคณะผู้วิจัยลงพื้นที่ สัมภาษณ์ และเก็บข้อมูลงานวิจัย ชุมชนบ้านตลาดแขก

สัมภาษณ์พระพิศิษฐ์วินัยการ เจ้าอาวาส
วัดมเหยงคณ์ ผู้นำศาสนาพุทธชุมชนบ้าน
ตลาดแขก

สัมภาษณ์ นายกิตติพงศ์ พงศ์ยี่หล้า
ปราชญ์ชุมชนบ้านตลาดแขก ผู้นำสันติวิธี

สัมภาษณ์นายสำราญ หมดตะอี่
ผู้นำศาสนาอิสลามชุมชนบ้านตลาดแขก

สัมภาษณ์นายสุรศักดิ์ ราชรักษ์
ผู้นำศาสนาคริสต์ชุมชนบ้านตลาดแขก

มอบของที่ระลึกหลังสัมภาษณ์ นางเปรม
ฤดี พลเกษตร รองผู้อำนวยการ โรงเรียน
เทศบาลวัดมเหยงคณ์

ทีมงานลงพื้นที่เก็บข้อมูล
ชุมชนบ้านตลาดแขก

ทีมงานคณะผู้วิจัยลงพื้นที่ สัมภาษณ์ และเก็บข้อมูลงานวิจัย

ถ่ายภาพร่วมกับเจ้าอาวาสวัดโมคลาน
ชุมชนบ้านโมคลาน

มอบของที่ระลึกหลังสัมภาษณ์เก็บข้อมูล
นายฉอ หิมหมั่น โต๊ะอิหม่าม ผู้นำศาสนา
อิสลามชุมชนบ้านโมคลาน

สัมภาษณ์นายนิยม ยี่สมัน ผู้ใหญ่บ้านบ้าน
ในถึงผู้นำชุมชนบ้านในถึง

สัมภาษณ์นายสุนทร โต๊ะหาด ผู้นำ
ศาสนาอิสลามบ้านในถึง

ถ่ายภาพกับ นายวิโรจน์ เลิศทองศักดิ์
ผู้นำศาสนาคริสต์ชุมชนบ้านโพธิ์เสด็จ

สัมภาษณ์นายวิโรจน์ เลิศทองศักดิ์ ผู้นำ
ศาสนาคริสต์ชุมชนบ้านโพธิ์เสด็จ

ทีมงานคณะผู้วิจัยลงพื้นที่ สัมภาษณ์ และเก็บข้อมูลงานวิจัย

ทีมวิจัยลงพื้นที่เก็บข้อมูล
ชุมชนบ้านตลาดแขก

ทีมวิจัยลงพื้นที่เก็บข้อมูลชุมชนบ้านโมคลาน

เสวนากับผู้นำศาสนาอิสลามชุมชน
บ้านตลาดแขก

ทีมวิจัยเยี่ยมบ้านผู้นำศาสนาอิสลาม
ชุมชนบ้านตลาดแขก

ทีมวิจัยถ่ายภาพร่วมกับปราชญ์ชุมชน
บ้านปากพยิง

ภาพที่โบสถ์คริสต์ชุมชนบ้านตลาดแขก

ทีมงานคณะผู้วิจัยลงพื้นที่ สัมภาษณ์ และเก็บข้อมูลงานวิจัย ชุมชนบ้านโพธิ์เสด็จ

ทีมวิจัยเสวนากับผู้ให้ข้อมูลบ้านโพธิ์เสด็จ

ทีมวิจัยเสวนากับผู้ให้ข้อมูลบ้านโพธิ์เสด็จ

ทีมวิจัยเสวนากับผู้ให้ข้อมูลบ้านโพธิ์เสด็จ

ทีมวิจัยเสวนากับผู้ให้ข้อมูลบ้านโพธิ์เสด็จ

ทีมวิจัยเสวนากับผู้ให้ข้อมูลบ้านโพธิ์เสด็จ

ทีมวิจัยเสวนากับผู้ให้ข้อมูลบ้านโพธิ์เสด็จ

ทีมงานคณะผู้วิจัยลงพื้นที่ สัมภาษณ์ และเก็บข้อมูลงานวิจัย

ทีมวิจัยเสวนากับผู้ให้ข้อมูลที่โบสถ์
ศาสนาคริสต์ชุมชนบ้านตลาดแขก

ทีมวิจัยเสวนากับผู้ให้ข้อมูลที่โบสถ์
ศาสนาคริสต์ชุมชนบ้านตลาดแขก

ทีมวิจัยเสวนากับผู้ให้ข้อมูลที่โบสถ์
ศาสนาคริสต์ชุมชนบ้านตลาดแขก

ทีมวิจัยเสวนากับผู้ให้ข้อมูลที่โบสถ์
ศาสนาคริสต์ชุมชนบ้านตลาดแขก

ทีมวิจัยเสวนากับผู้นำศาสนาคริสต์
ชุมชนบ้านตลาดแขก

สัมภาษณ์นางเปรมฤดี พลเกษตร รอง
ผู้อำนวยการโรงเรียนเทศบาล วัดม
เหยงคณ์ ชุมชนบ้านตลาดแขก

ทีมงานคณะผู้วิจัยลงพื้นที่ สัมภาษณ์ และเก็บข้อมูลงานวิจัย

ทีมวิจัยเสวนากับปราชญ์ชาวบ้าน
ชุมชนบ้านตลาดแขก

ทีมวิจัยเสวนากับผู้ให้ข้อมูลที่โบสถ์ศาสนา
คริสต์ชุมชนบ้านตลาดแขก

ทีมวิจัยเสวนากับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ
ชุมชนบ้านโพธิ์เสด็จ

ทีมวิจัยถ่ายภาพกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ
ชุมชนบ้านโพธิ์เสด็จ

สัมภาษณ์นายวิโรจน์ เลิศทองศักดิ์
ผู้นำศาสนาคริสต์ชุมชนบ้านโพธิ์เสด็จ

ทีมวิจัยถ่ายภาพกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ
ชุมชนบ้านโพธิ์เสด็จ

ทีมงานคณะผู้วิจัยลงพื้นที่ สัมภาษณ์ และเก็บข้อมูลงานวิจัย

สัมภาษณ์ พระสิริคณาจารย์ รองเจ้าคณะ
จังหวัดนครศรีธรรมราช รูปที่ ๑

สัมภาษณ์ พระราชวิสุทธิกวี
เจ้าคณะจังหวัดนครศรีธรรมราช (ธ)

สัมภาษณ์ นายศิริพัฒน์ พัฒกุล
ผู้ว่าราชการจังหวัดนครศรีธรรมราช

สัมภาษณ์ พระครูสิริธรรมาภิจิต.ผศ.ดร.
รองอธิการบดีวิทยาเขตศรีธรรมมาโคกราช

มอบของที่ระลึกแก่นายศิริพัฒน์ พัฒกุล
ผู้ว่าราชการจังหวัดนครศรีธรรมราช

สัมภาษณ์นางกฤตชนา ตระบันพฤกษ์
วัฒนธรรมจังหวัดนครศรีธรรมราช

ทีมงานคณะผู้วิจัยลงพื้นที่ สัมภาษณ์ และเก็บข้อมูลงานวิจัย

สัมภาษณ์นายโยสภ หล้าเก ปราชญ์
ชาวบ้านชุมชนบ้านโมคลาน

สัมภาษณ์นางสาวจันทิมา คูบุรณ์ ผู้นำ
สถานศึกษาชุมชนบ้านโพธิ์เสด็จ

ทีมวิจัยร่วมเสวนากับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ
ชุมชนบ้านโพธิ์เสด็จ

ทีมวิจัยเสวนากับนายระเหิน หนูทองแก้ว
ปราชญ์ชาวบ้านชุมชนบ้านตลาดแขก

สัมภาษณ์นายบุญฤทธิ์ รักษ์บางบุรณ์
ผู้นำชุมชนบ้านโพธิ์เสด็จ

สัมภาษณ์นายอดิษฐ์ อิสลาม
ผู้นำศาสนาอิสลาม ชุมชนบ้านโพธิ์เสด็จ

ทีมงานคณะผู้วิจัยลงพื้นที่ สัมภาษณ์ และเก็บข้อมูลงานวิจัย

สัมภาษณ์พระเทพปัญญาสุธี
รองอธิการบดีวิทยาเขตนครศรีธรรมราช

สัมภาษณ์พระราชปรีดีเวที
เจ้าคณะจังหวัดนครศรีธรรมราช

สัมภาษณ์พิเศษ พระครูถาวรพิสุทธิ์เจ้าอาวาส
วัดธาตุน้อย เจดีย์พ่อท่านคล้าย วาจาสิทธิ์

สัมภาษณ์พิเศษ พระครูพุทธเจดีย์วิมลคุณ
เจ้าอาวาสวัดเจดีย์ (ไผ่ไข่ อำเภอลิขล)

กิจกรรมอื่น ๆ

ทีมแผนงานวิจัย เข้าเยี่ยมขอพร
ผู้ว่าราชการจังหวัดนครศรีธรรมราช

ทีมแผนงานวิจัยสัมภาษณ์นายศิริพัฒน์
พัฒนกุลผู้ว่าราชการจังหวัด
นครศรีธรรมราช

ทีมวิจัยร่วมเสวนากับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ
ชุมชนบ้านโพธิ์เสด็จ

ทีมวิจัยผ่านคลายอิริยาบถ
หลังจากเก็บลงพื้นที่เก็บข้อมูลเรียบร้อยแล้ว

ทีมผู้วิจัยร่วมรับประทานอาหาร
หลังจากลงพื้นที่เก็บข้อมูล

ทีมวิจัยประชุมสรุปผลการลงพื้นที่เก็บข้อมูล
วัดเจตีย์ (ไถ่ไข่ จังหวัดนครศรีธรรมราช

ภาคผนวก ง
การรับรองการนำไปใช้ประโยชน์

แบบ สฟ.๐๙.

**หนังสือรับรองการใช้ประโยชน์จากผลงานวิจัยหรืองานสร้างสรรค์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย**

วันที่ ๑ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๔

เรื่อง การรับรองการใช้ประโยชน์ของผลงานวิจัย/งานสร้างสรรค์

เรียน ผู้อำนวยการสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ข้าพเจ้า...ดร.ชลัท ประเทืองรัตนนา.....ชื่อหน่วยงาน/องค์กร/ชุมชน ...สถาบันพระปกเกล้า...ตำแหน่ง
นักวิชาการชำนาญการ...สำนักสันติวิธีและธรรมาภิบาล.....

ที่อยู่...๓๒๒/๑๗๗.ถ.รัตนวิเศษ ต.บางกระสอ จ.นนทบุรี.....โทรศัพท์.๐๘๑-๖๘๕๔๕๑๘.....
โทรสาร.....ขอรับรองว่าได้มีการนำผลงานวิจัย/งานสร้างสรรค์ ของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณ
ราชวิทยาลัยเรื่องรูปแบบการสร้างสังคมพหุวัฒนธรรมไร้รอยต่อทวงศาสนาในจังหวัดนครศรีธรรมราช
ซึ่งเป็นผลงานวิจัย/งานสร้างสรรค์ของ พระมหาชุตีศักดิ์ อภินันโท และคณะ
โดยนำไปใช้ประโยชน์ ดังนี้

- ☒ การใช้ประโยชน์เชิงวิชาการ เช่น การบรรยาย การสอน การพัฒนารูปแบบการเรียนการสอน
- ☐ การใช้ประโยชน์ด้านความรู้ในพระพุทธศาสนา
- ☐ การใช้ประโยชน์ในเชิงพาณิชย์เช่น งานวิจัยและ/หรืองานสร้างสรรค์เพื่อพัฒนาสิ่งประดิษฐ์
- ☐ การใช้ประโยชน์เชิงนโยบายหรือระดับประเทศ
- ☐ การใช้ประโยชน์ตามวัตถุประสงค์/เป้าหมายของงานวิจัย/งานสร้างสรรค์

ช่วงเวลาที่นำไปใช้ประโยชน์ตั้งแต่ ๓ มกราคม ๒๕๖๔ จนถึง ๓ พฤษภาคม ๒๕๖๔ ซึ่งการนำ
ผลงานวิจัย/งานสร้างสรรค์ เรื่องนี้ไปใช้ประโยชน์นั้นก่อให้เกิดผลดีดังนี้

.....ทำให้เห็นตัวอย่างพื้นที่ศึกษาที่นำการจัดการความขัดแย้งไปพัฒนาสมรรถนะผู้นำได้อย่างเป็นรูปธรรม....
สามารถนำองค์ความรู้วิจัยไปต่อยอดพัฒนาหลักสูตรจัดการความขัดแย้งสำหรับผู้นำชุมชน.....

ขอรับรองว่าข้อความข้างต้นเป็นจริงทุกประการ

ลงชื่อ.....

(...ดร.ชลัท ประเทืองรัตนนา.....)

ตำแหน่ง ...นักวิชาการชำนาญการ

หมายเหตุ: ท่านสามารถประทับตราของหน่วยงานในเอกสารนี้ได้ (ถ้ามี)

ภาคผนวก จ
ผลผลิต ผลลัพธ์ และผลกระทบ
(Output /Outcome /Impact)

สรุป ผลผลิต ผลลัพธ์ และผลกระทบ (Output /Outcome /Impact)

ที่ได้จากงานวิจัยเรื่อง

รูปแบบการสร้างสังคมพหุวัฒนธรรมไร้รอยต่อทางศาสนาในจังหวัดนครศรีธรรมราช

ผลผลิต(Output)	ผลลัพธ์(Outcome)	ผลกระทบ(Impact)
บทความวิชาการ “การอยู่ร่วมกันในสังคมพหุวัฒนธรรมทางศาสนา”	ได้รับการตีพิมพ์และเผยแพร่ในวารสารฐาน TCI ๒ - ๑	ผู้ที่สนใจสามารถนำไปอ้างอิงในผลงานวิจัยหรือผลงานวิชาการที่ตนเองผลิตหรือเขียนขึ้นมาได้
ได้พื้นที่การเรียนรู้ชุมชนต้นแบบการอยู่ร่วมกันในสังคมพหุวัฒนธรรม	ฐานข้อมูลการเรียนรู้ที่เป็นรูปธรรม	ผู้ที่สนใจสามารถนำองค์ความรู้จากพื้นที่ชุมชนต้นแบบไปพัฒนาต่อยอดในพื้นที่อื่นๆ

ประวัติคณะผู้วิจัย

หัวหน้าโครงการวิจัย

ชื่อ-สกุล	พระมหาชุตีภักดิ์ แหมทอง ฉายา อภินันโท
ชื่อภาษาอังกฤษ	PHRAMAHA CHUTIPAK HAEMTONG / APHINANTO
ประวัติการศึกษา	เปรียญธรรม ๙ ประโยค
ตำแหน่ง	- พุทธศาสตรบัณฑิต (พธ.บ.) คณะพุทธศาสตร์ สาขาวิชาพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย - พุทธศาสตรมหาบัณฑิต (พธ.ม.) สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
สถานที่ปฏิบัติงาน	ผู้อำนวยการส่วนงานวางแผนและส่งเสริมการวิจัย สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย อำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๐๑๗๐ โทร ๐๘๒๕๖๒๓๕๔๕ E-mail: chutipak_๑@hotmail.com
สถานที่อยู่ปัจจุบัน	๑๑๐ วัดสังเวชวิศยาราม ถนนลำพู แขวงวัดสามพระยา เขตพระนคร กรุงเทพมหานคร ๑๐๒๐๐
ผลงานวิจัย	- เป็นหัวหน้าโครงการวิจัย เรื่อง “โครงการพัฒนาเครือข่ายพระสงฆ์เพื่อสังคมภายใต้นโยบายหมู่บ้านศีล” ได้รับงบประมาณสนับสนุนจากสำนักงาน คณะกรรมการส่งเสริมสุขภาพ (สสส.) - เป็นหัวหน้าโครงการวิจัย เรื่อง “โครงการขับเคลื่อนการพัฒนาการจัดหลักสูตรพระธรรมทายาท” ได้รับงบประมาณสนับสนุนจาก สำนักงาน คณะกรรมการส่งเสริมสุขภาพ (สสส.) - เป็นหัวหน้าโครงการวิจัย เรื่อง “การสร้างเกณฑ์ชี้วัดคุณธรรม จริยธรรม

และ ค่านิยม ที่พึงประสงค์โดยใช้หลักไตรสิกขา ของโรงเรียนในสังกัด
สำนักงานคณะกรรมการ การศึกษาขั้นพื้นฐาน” ได้รับทุนสนับสนุนการ
ดำเนินการวิจัย โดย สำนักงาน คณะกรรมการวิชาแห่งชาติ (วช.)

- เป็นหัวหน้าโครงการวิจัย เรื่อง “ภาวะผู้นำของพระสังฆาธิการกับการ
ส่งเสริมการประสิทธิภาพการบริหารตามหลักพุทธจริยธรรมาภิบาล”
ได้รับทุน สนับสนุนการดำเนินการวิจัย โดย สำนักงานคณะกรรมการวิจัย
แห่งชาติ (วช.)
- เป็นหัวหน้าโครงการวิจัย เรื่อง “การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ : แนวคิดและ
บทบาทองค์กรทางศาสนาพุทธ คริสต์” ได้รับทุน สนับสนุนการดำเนินการ
วิจัย โดย สำนักงานคณะกรรมการวิจัย แห่งชาติ (วช.)
- เป็นหัวหน้าโครงการวิจัยย่อยที่ ๕ เรื่อง “อัตลักษณ์กับการท่องเที่ยว:
ศึกษาการนำอัตลักษณ์มาใช้ในการท่องเที่ยว เชิงวัฒนธรรมของเมืองหลวง
พระบาง สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว” ได้รับทุน สนับสนุนการ
ดำเนินการวิจัย โดย สำนักงานคณะกรรมการวิจัย แห่งชาติ (วช.)

ผู้ร่วมวิจัย

ผศ.ดร.ขันทอง วัฒนะประดิษฐ์

๑. ชื่อ - นามสกุล

๑.๑ ภาษาไทย : ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ขันทอง วัฒนะประดิษฐ์

๑.๒ ภาษาอังกฤษ: Assistant Professor Dr.Khantong Wattanapradith

๒. ตำแหน่งทางวิชาการ : ผู้ช่วยศาสตราจารย์ สาขาสันติศึกษา

๓. ตำแหน่งการบริหาร : อาจารย์ผู้รับผิดชอบหลักสูตรปริญญาโท และเอก สาขาวิชาสันติศึกษา

๔. สังกัดหน่วยงาน/คณะ:บัณฑิตวิทยาลัย (สันติศึกษา) มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๕. ที่อยู่ติดต่อได้

บ้านเลขที่ ๔๖/๖๓ ถนนท่าข้ามแขวง/ตำบล แสมดำเขต/อำเภอบางขุนเทียน

จังหวัด กรุงเทพมหานครรหัสไปรษณีย์ ๑๐๑๕๐

โทรศัพท์ ๐๘๖-๓๓๙๒๔๓๑ โทรสาร-

โทรศัพท์มือถือ ๐๘๖-๓๓๙๒๔๓๑ อีเมล khantong.wat@mcu.ac.th

๖. วุฒิการศึกษา

ปริญญาตรี: บริหารธุรกิจบัณฑิต, คณะบริหารธุรกิจ (การโฆษณาและ

ประชาสัมพันธ์) มหาวิทยาลัยรามคำแหง พ.ศ. ๒๕๓๗

ปริญญาโท: ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, จิตวิทยาอุตสาหกรรมและองค์การ (ศศ.ม.) จุฬาลงกรณ์

มหาวิทยาลัย พ.ศ. ๒๕๕๑

ปริญญาเอก: พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต, พระพุทธศาสนา (พธ.ด.)

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ. ๒๕๕๖

๗. สาขาวิชาที่เชี่ยวชาญ: สันติศึกษา, พระพุทธศาสนา, ระเบียบวิธีวิจัย, การอบรมเพื่อพัฒนาองค์กร,

หลักสูตรอบรมศีล ๕, กระบวนการสันติสนทนา

๘. ผลงานทางวิชาการ

งานวิจัย

๒๕๖๓

ผศ.ดร.ขันทอง วัฒนะประดิษฐ์ และคณะ, วิศวกรสันติภาพท้องถิ่น: ผู้นำต้นแบบสร้างสังคมสันติสุข

, รายงานวิจัย,ทุนอุดหนุนการวิจัยสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลง

กรณราชวิทยาลัย, ๒๕๖๓.

๒๕๖๒

ผศ.ดร.กมลาศ ภูวนาธิพงศ์, รศ.ดร.เมธาวี อุดมธรรมมานภาพ, ดร.ภัททิศา แรงทน,ดร.วิชชุดา จูติ
โชติรัตน์า ผศ.ดร.ชั้นทอง วัฒนะประดิษฐ์ และดร.พุทธชาติ แผนสมบูรณ์, **นวัตกรรมสุข
ภาวะวิถีพุทธและพุทธจิตวิทยาบำบัดเพื่อลดปัจจัยเสี่ยงภาวะ ซึมเศร้าของเยาวชนไทย,**
ทุนอุดหนุนการวิจัย สำนักสนับสนุนสุขภาวะองค์กร สำนักรางกองทุน สนับสนุนการสร้าง
เสริมสุขภาพ (สสส.) และ สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัย มหาจุฬาลงกรณราช
วิทยาลัย

ผศ.ดร.กมลาศ ภูวนาธิพงศ์, และผศ.ดร.ชั้นทอง วัฒนะประดิษฐ์, **การเสริมสร้างจิตสำนึกด้าน
คุณธรรมตามหลักพุทธจิตวิทยาสำหรับเยาวชน, ทุนวิจัยสนับสนุน บริษัท ท็อปเทิร์นดี
แมนูแฟคเจอร์ จำกัดในเครือสหพัฒน์ปิโตรร่วมกับมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราช
วิทยาลัย.**

๒๕๖๑

ดร.ชั้นทอง วัฒนะประดิษฐ์, ดร.ชนัญญา ชัยสุวรรณ , ดร.แม่ชีสุดา โรจนอุทัย ดร.รุ่งรัตน์ สุวนาคกุล,
พุทธนวัตกรรมสร้างภูมิคุ้มกันยาเสพติดในเด็กและเยาวชนโดยการมีส่วนร่วมของชุมชน,
ทุนวิจัยสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๖๑.

ดร.อรชร ไกรจักร และ ผศ.ดร.ชั้นทอง วัฒนะประดิษฐ์, **ชุมชนบางวัว : สร้างต้นกล้าจิต
สาธารณะเพื่อการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน. ทุนวิจัยสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.๒๕๖๑.**

๒๕๖๐

พระเทพพรเมธี, รศ.ดร., ผศ.ดร.กมลาศ ภูวนาธิพงศ์, ผศ.ดร.ชั้นทอง วัฒนะประดิษฐ์และ ดร.
ญาศุมินท์ อินทร์กรงเก่า, (๒๕๖๐). **การขับเคลื่อนการปฏิรูปกิจการพระพุทธศาสนา:
นโยบายและแนวปฏิบัติเพื่อการพัฒนาสังคมสันติสุข. สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์:
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.**

ดร.ชั้นทอง วัฒนะประดิษฐ์. (๒๕๖๐). **การสังเคราะห์งานวิจัย: การพัฒนาจิตและปัญญาแบบองค์
รวม. สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.**

๒๕๕๙

ดร.ชั้นทอง วัฒนะประดิษฐ์. (๒๕๕๙). **“ชุมชนสันติสุขในพุทธศตวรรษที่ ๒๖: ถอดบทเรียน
ชุมชนสันติสุขในพื้นที่ที่มีความขัดแย้ง”. สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหา
จุฬาลงกรณราชวิทยาลัย,**

ดร.อรชร ไกรจักร และชั้นทอง วัฒนะประดิษฐ์, ดร.แม่ชี กฤษณา รักษาโณม.(๒๕๕๙). **การพัฒนา
ระบบปัญญาเพื่อการพัฒนาสหกรณ์แบบยั่งยืน. สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์:**

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

ดร.พูนสุข มาศรีงสรรค์, ดร.ขันทอง วัฒนะประดิษฐ์ และนพ.ดร.บรรพต ตันธีรวงศ์. (๒๕๕๙).

“เกณฑ์ชี้วัดความสำเร็จกระบวนการสร้างสันติภาพขององค์กรและนักสันติภาพโลก”.

สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส, และ ดร.ขันทอง วัฒนะประดิษฐ์ และ (๒๕๕๙). **การบูรณาการองค์ความรู้ แนวคิดและวิถีปฏิบัติเพื่อพัฒนากระบวนการสร้างสันติภาพในสังคมไทย.**

สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

๒๕๕๘

ดร.ขันทอง วัฒนะประดิษฐ์ และพระมหาดวงเด่น ฐิตญาโณ ดร., นพ.ดร.บรรพต ตันธีรวงศ์, ดร.

พูนสุข มาศรีงสรรค์. (๒๕๕๘). **ความหลากหลายทางชาติพันธุ์กับวิถีการอยู่ร่วมกัน**

อย่างสันติสุขในประชาคมอาเซียน : กรณีศึกษานิสิตประเทศไทยและนิสิตกลุ่มประเทศ

CLMV ในมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย(ส่วนกลาง). กรุงเทพฯ: ศูนย์

อาเซียนศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

ผศ.ดร.อนุชา โสภาคย์วิจิตร และ ดร.ขันทอง วัฒนะประดิษฐ์ และ(๒๕๕๘). **การออกแบบเลนศิลป์**

สิ่งแวดล้อมเพื่อเสริมสร้างภาพลักษณ์วัดไทยฝ่ายเถรวาท. สถาบันวิจัยและพัฒนา:

มหาวิทยาลัยศิลปากร.

๒๕๖๒

หนังสือ/ตำรา

-เอกสารประกอบคำสอนวิชาการเปรียบเทียบวิธีวิจัยเพื่อสันติภาพ

-วัฒนธรรมพลเมืองประชาธิปไตยตามแนวพุทธ, โครงการพัฒนาชุดความรู้ โดยความร่วมมือมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยและคณะกรรมการขับเคลื่อนการปฏิรูปประเทศด้านการเมือง สภาขับเคลื่อนการปฏิรูปประเทศ

บทความทางวิชาการ

๒๕๕๘

ดร.ขันทอง วัฒนะประดิษฐ์. (๒๕๕๘). “ศีล : พุทธวิธีแก้ปัญหาวิญญูจรรยา”. **วารสารมหาจุฬา**

วิชาการ ปีที่ ๒ ฉบับพิเศษ เนื่องในโอกาสเฉลิมฉลองวันวิสาขบูชาโลก. (พฤษภาคม-

มิถุนายน): ๒๐๗-๒๒๒.

ดร.ขันทอง วัฒนะประดิษฐ์. (๒๕๕๘). “พุทธวิธีสร้างแรงจูงใจในการรักษาศีล ๕”. **วารสารจิตวิทยา**

เกษมบัณฑิต ปีที่ ๕ ฉบับที่ ๑(มกราคม-มิถุนายน): ๑-๑๕.

ดร.ขันทอง วัฒนะประดิษฐ์. (๒๕๕๘). “การสร้างแรงจูงใจในการปฏิบัติตามหลักศีล ๕ สำหรับผู้นำ”.

วารสารวิชาการมหาวิทยาลัยการจัดการและเทคโนโลยีอีสเทิร์นปีที่ ๑๒ ฉบับที่ ๑ :๓๑-๔๐.

๒๕๕๙

ดร.ขันทอง วัฒนะประดิษฐ์. (๒๕๕๙). “สันติศึกษา: มรรคาสู่วิถีพุทธ”. วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร ปีที่ ๔ ฉบับพิเศษ (พฤษภาคม-มิถุนายน) : ๓๙-๕๑.

๒๕๖๐

Khantong Wattanapradith, Poonsuk Masrungson. (๒๕๖๐). “Ethnic Diversity and Peaceful Coexistence in ASEAN Community: Case Study of Thai and CLMV Student Groups in Mahachulalongkornrajavidyalaya University (Main Campus)”. ประชุมวิชาการนานาชาติ สมาคมมหาวิทยาลัยพระพุทธศาสนานานาชาติ ครั้งที่ ๓. วารสารสันติปริทรรศน์ ปีที่ ๕ ฉบับพิเศษเนื่องในวันวิสาขบูชาโลก.: ๒๓๓-๒๔๕.

๒๕๖๑

ขันทอง วัฒนะประดิษฐ์. (๒๕๖๑). “ชุมชนสันติสุขในพุทธศตวรรษที่ ๒๖ : ถอดบทเรียนชุมชนสันติสุขในพื้นที่ที่มีความขัดแย้ง”. วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร. ปีที่ ๖ ฉบับพิเศษ: ๑๓-๒๕.

๒๕๖๒

Poonsuk Masrungson, Banpot Thontiravong, Khantong Wattanapradith. Key Performance Indicators Related To Peace Building Process of Organizations and World Peace Makers. วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร. ปีที่ ๗ ฉบับที่ ๓ : ๕๙๓-๖๐๘

งานอบรมและการให้บริการวิชาการ

งานบริการทางวิชาการ

ผู้ประนีประนอมประจำศาลาอาญาพระโขนง

ผู้ไกล่เกลี่ยภาคประชาชน กรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ กระทรวงยุติธรรม

วิทยากรรับเชิญบรรยายให้นิสิตคณะศึกษาศาสตร์ รายวิชาการศึกษาเพื่อความเป็นพลเมือง มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

วิทยากรรับเชิญบรรยายให้นิสิตภาควิชาสังคมวิทยา สาขาวิชสังคมวิทยาเพื่อการพัฒนา คณะสังคมศาสตร์ รายวิชา Sociology for Development

วิทยากรรับเชิญบรรยายในโครงการครุคืนถิ่น คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

วิทยากรร่วมเสวนาโครงการเสวนาวิชาการออนไลน์ (Webinar) ในหัวข้อ"ภัยแล้ง ๖๓" ในมุมมอง

ของสหวิทยาการศูนย์บริการวิชาการทางกฎหมาย คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
วิทยาการโครงการกิจกรรมส่งเสริมการจัดทำวิจัยในชั้นเรียน และวิจัยเพื่อพัฒนาการศึกษา, โรงเรียนพระปริยัติธรรมวัดไผ่ดำ แผนกสามัญศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏวชิราวุธวิทยาลัย
คณะกรรมการสมาคมศิษย์เก่า มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ๒๕๖๓
วิทยาการบรรยาย การพัฒนาโครงการวิจัยในสถานการณ์โควิด ๑๙ สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาการบรรยาย โครงการอบรมเพื่อพัฒนาสถานศึกษาวิถีพุทธ ชี้นำและชั้นพระราช สำนักงานการศึกษาขั้นพื้นฐานและสำนักงานพระสอนศีลธรรม มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาการบรรยาย หลักสูตรวิทยาการต้นแบบสันติภาพ หลักสูตรสันติศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
คณะทำงานสภาการศึกษา การพัฒนาวินัยในสถานศึกษาผ่าน Star Stem
คณะอนุกรรมการขับเคลื่อนการปฏิรูปการเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนา สำนักงานการศึกษาขั้นพื้นฐาน
คณะอนุกรรมการขับเคลื่อนอาชีวศึกษาวิถีพุทธ สำนักงานพระสอนศีลธรรมและสถานอาชีวศึกษา
คณะทำงาน “สมัชชาวิถีพุทธ” เนื่องในวันมาฆบูชา
วิทยาการกระบวนการ “ทบทวนแผนยุทธศาสตร์จังหวัดสิงห์บุรี”
วิทยาการฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการ “Active Learning ศาสตร์และศิลป์แห่งการเรียนรู้ในศตวรรษที่ ๒๑” โครงการพัฒนาระบบการเรียนการสอนตามหลักสูตรแกนกลาง การศึกษาขั้นพื้นฐาน เทศจนาลนครเชียงใหม่
เลขานุการโครงการปฏิบัติธรรมถวายเป็นพระราชกุศลแด่ “พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช” เนื่องในวันมาฆบูชา
วิทยาการโครงการสันติสัญจร(สามเณรเย็นยิ้ม) ปีที่ ๑
วิทยาการบรรยายธรรมะเพื่อพัฒนาบุคลากรองค์กร
วิทยาการอบรมศักยภาพครูพระสอนศีลธรรม
เลขาประสานงานและวิทยาการอบรมนักวิจัยรุ่นใหม่ (ลูกไก่) วช.
คณะกรรมการจัดงานและผู้ทรงคุณวุฒิประเมินบทความในงานสันติภาพ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์
วิทยาการอบรมการไกล่เกลี่ยผู้นำท้องถิ่น
วิทยาการกระบวนการ “สานเสวนาพุทธ-มุสลิม” มหาวิทยาลัยมหิดลและเครือข่ายงานสันติภาพ
โครงการแลกเปลี่ยนเรียนรู้เพื่อพัฒนาผู้เรียน มหาวิทยาลัยสตรีลพบุรี

สัมมนาวิชาการเนื่องในวันงานวิสาขบูชาโลก

ผู้ดำเนินรายการและสานเสวนาพุทธวัฒนธรรม งานสัมมนาวิชาการสังคมศาสตร์ เครือข่ายพัฒนาสังคม คณะสังคมศาสตร์

สัมภาษณ์รายการวิทยุรัฐสภา คลื่น ๘๗.๕ เวลา ๒๐.๐๐ น. (๒๖ เมษายน ๒๕๖๑) องค์ความรู้ที่ได้จากงานวิจัยชุมชนสันติสุขในพุทธศตวรรษที่ ๒๖: ถอดบทเรียนชุมชนสันติสุขในพื้นที่ที่มีความขัดแย้ง

คณะกรรมการบรรณาธิการ โครงการประชุมวิชาการระดับชาติ วันสันติภาพสากล ครั้งที่ ๓ สถาบันสันติศึกษา มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์

งานบริหาร/งานการที่ให้คำปรึกษานิสิต

งานที่รับผิดชอบ

งานบริหาร

- งานเลขานุการโครงการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาสันติศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย
- ผู้รับผิดชอบโครงการต่างๆ ของหลักสูตร
- งานวางแผนพัฒนาประกันคุณภาพหลักสูตร
- คณะกรรมการศูนย์ไกล่เกลี่ยระงับข้อพิพาทภาคประชาชน มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

งานวิชาการ

งานสอน, พัฒนาหลักสูตร, จัดการเรียนการสอน, การวิจัย, ตรวจสอบบทความวารสารบัณฑิตศึกษาปริทรรศน์, กรรมการสอบวัดคุณสมบัติสารนิพนธ์/บทความวิชาการ/ กรรมการสอบโครงร่างและสอบป้องกันวิทยานิพนธ์ปริญญาโทและดุษฎีนิพนธ์

งานให้คำปรึกษา

อาจารย์ที่ปรึกษานิสิตปริญญาโทและปริญญาเอก ด้านการเรียนการสอน, การวิจัย, การทำกิจกรรมพัฒนานิสิต, การบริการวิชาการ
งานให้คำปรึกษาการเขียน/ดุษฎีนิพนธ์/วิทยานิพนธ์/สารนิพนธ์/บทความวิชาการ

งานอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง

งานที่รับผิดชอบ

อาจารย์ประจำหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิตและดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาสันติศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย

งานปรับปรุงและพัฒนาหลักสูตร มคอ.

กองบรรณาธิการบทความวารสารสันติศึกษาปริทรรศน์

งานจัดโครงการระดมทุนเพื่อพัฒนาบัณฑิตศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย

ศึกษาดูงานต่างประเทศ ณ ประเทศพม่า,อินเดีย, สิงคโปร์,จีน

กรรมการ/เลขานุการสอบคัดเลือกบุคคลเข้าศึกษาหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิตและดุษฎีบัณฑิต
สาขาวิชาสันติศึกษา

งานประชาสัมพันธ์หลักสูตร

คณะกรรมการจัดงานวันสันติภาพสากล หลักสูตรสันติศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราช
วิทยาลัย

ผลงานที่ภาคภูมิใจ

ผลงานวิจัยเด่น ประจำปี ๒๕๖๐ สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ ระดับ “ดีเด่น” วิจัยเรื่อง ชุมชนสันติสุขใน
พุทธศตวรรษที่ ๒๖: ถอดบทเรียนชุมชนสันติสุขในพื้นที่ที่มีความขัดแย้ง

ผลงานวิจัยเด่น ประจำปี ๒๕๖๒ สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ ระดับ “ดีมาก” วิจัยเรื่อง พุทธ
นวัตกรรมสร้างภูมิคุ้มกันยาเสพติดในเด็กและเยาวชนโดยการมีส่วนร่วมของชุมชน
ศิษย์เก่าดีเด่น โรงเรียนชินโรสวิทยาลัย ประจำปี ๒๕๖๑.

ผลงานวิทยานิพนธ์ดีเด่น “ระดับดี” มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ประจำปี ๒๕๕๗
ดุษฎีนิพนธ์เรื่อง “กระบวนการสร้างแรงจูงใจในการปฏิบัติตามหลักศีล ๕ สำหรับผู้นำ”

ผ่านการอบรมหลักสูตรเสริมสร้างสังคมสันติสุข รุ่น ๗ สถาบันพระปกเกล้า

ผ่านการอบรมหลักสูตร Public Administration Leaders Program for Senior Government
Officials from Thailand จาก Nanyang Technological University Singapore and
Temasek Foundation International.

ได้รับการรับรองเป็น “วิทยากรหลักสูตรการพัฒนานักวิจัย” สำนักงานการวิจัยแห่งชาติ

-หมวดที่ ๔ การวิจัยเชิงคุณภาพ (การวิจัยพัฒนา R&D)

-หมวดที่ ๕ การวัด การสร้างเครื่องมือ และการตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ

-หมวด ๔ การออกแบบการวิจัย (รูปแบบการวิจัยและพัฒนา และการวิจัยเชิงปฏิบัติการ
แบบมีส่วนร่วม

ประวัติ ผศ.ดร.อัครเดช พรหมกัลป์

๑. ชื่อ - นามสกุล ผศ.ดร.อัครเดช พรหมกัลป์

Assist. Prof Dr. Akkaradecha Brahmamakappa

๒. อายุ ๔๗ ปี เกิด ๔ เมษายน ๒๕๑๕

๓. บัตรประจำตัวประชาชนเลขที่ ๕๔๘๐๒๐๐๐๐๔๔๑๔

๔. ที่อยู่ เลขที่ ๗๐๙/๑๗๕ หมู่ ๒ หมู่บ้านสวัสดิการทหารบก ตำบลหนองปลิง
อำเภอเมือง จังหวัด นครสวรรค์ โทรศัพท์มือถือ ๐๘๒-๙๔๕๙๕๘๔

E-mail: akkarat๘๖๖๘@gmail.com

๕. ตำแหน่งปัจจุบัน - อาจารย์ประจำหลักสูตรรัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต

- ผู้อำนวยการหลักสูตรบัณฑิตศึกษา วิทยาลัยสงฆ์นครสวรรค์ มหาวิทยาลัย
มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครสวรรค์

๖. ประวัติการศึกษา

- ปริญญาตรี ศิลปศาสตรบัณฑิต (ศศ.บ.นิเทศศาสตร์) สถาบันราชภัฏมหาสารคาม
- ปริญญาโท พุทธศาสตรมหาบัณฑิต (พร.ม.รัฐประศาสนศาสตร์) มหาวิทยาลัย
มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
- ปริญญาเอก พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต (พร.ด.รัฐประศาสนศาสตร์) มหาวิทยาลัย
มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
- กำลังศึกษา หลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชารัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลง
กรณ
ราชวิทยาลัย

๗. สาขาวิชาการที่มีความชำนาญพิเศษ (แตกต่างจากวุฒิการศึกษา) ระบุสาขาวิชาการ

- การศึกษาและวิจัยชุมชน/ การบริหารจัดการน้ำ /การบริหารจัดการท่องเที่ยว
- การสื่อสารมวลชน / การเก็บข้อมูล / การนำเสนอ / การเข้าถึงชุมชน
- การบริหารจัดการองค์กร / การบริหารองค์การสื่อสารชุมชน (เคเบิลทีวีท้องถิ่น)
- ทฤษฎีการพัฒนาชุมชน/สังคม /สังคมวิทยาการพัฒนา/การพัฒนาชนบทไทย
- วิทยากรแม่ข่าย ๑๑ ของสำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ (วช.)

๘. ผลงานวิจัย

เรื่องที่มีการวิจัย	ปีที่ได้รับทุนสนับสนุน การการวิจัย	หน้าที่รับผิดชอบ
กระบวนการพัฒนาระบบประกันคุณภาพ การศึกษาตามวงจร PDCA ของมหาวิทยาลัยมหา จุฬาลงกรณราชวิทยาลัย	ปีงบประมาณ ๒๕๕๕	หัวหน้าโครงการวิจัย

เรื่องที่การวิจัย	ปีที่ได้รับทุนสนับสนุน การการวิจัย	หน้าที่รับผิดชอบ
รูปแบบการสร้างเสริมสุขภาพในองค์กรที่ส่งผล ต่อประสิทธิภาพในการทำงานของหน่วยงาน ภาครัฐ : กรณีศึกษามหาวิทยาลัยมหาจุฬาลง กรณราชวิทยาลัยในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ	ปีงบประมาณ ๒๕๕๖	หัวหน้าโครงการวิจัย
ทัศนคติที่มีต่อบทบาทและการแสดงออกของ นิสิตวิทยาลัยสงฆ์นครสวรรค์	ปีงบประมาณ ๒๕๕๗	หัวหน้าโครงการวิจัย
การพัฒนาบึงน้ำขนาดใหญ่แบบมีส่วนร่วมใน สังคมไทย	ปีงบประมาณ ๒๕๕๘	หัวหน้าโครงการวิจัย
ศึกษาความขัดแย้งกับการสืบสานประเพณี แห่เจ้าพ่อ-เจ้าแม่ปากน้ำโพ	ปีงบประมาณ ๒๕๕๘	หัวหน้าโครงการวิจัย
การจัดการเครือข่ายวัฒนธรรมเชิงพุทธของคณะ สงฆ์จังหวัดนครพนมเพื่อเสริมสร้างความสัมพันธ์ ทางวัฒนธรรมกับประชาคมอาเซียน	ปีงบประมาณ ๒๕๕๘	ผู้ร่วมวิจัย
การเสริมสร้างความสัมพันธ์ทางสังคมและ วัฒนธรรมระดับชุมชนในอาเซียน	ปีงบประมาณ ๒๕๕๘	ผู้ร่วมวิจัย
แผนงานวิจัย : ยุทธศาสตร์การจัดการชุมชนพื้นที่ กลางน้ำกับการป้องกันและแก้ไขปัญหาคอรัณ	ปีงบประมาณ ๒๕๕๙	ผู้ช่วยแผนงานวิจัย
การจัดการชุมชนพื้นที่กลางน้ำเชิงยุทธศาสตร์กับ การป้องกันและแก้ไขปัญหาคอรัณ	ปีงบประมาณ ๒๕๕๙	หัวหน้าโครงการวิจัย
การบริหารจัดการน้ำอย่างยั่งยืนตามแนว พระราชดำริในพื้นที่ลุ่มน้ำแม่จันทน์ จ.นครสวรรค์	ปีงบประมาณ ๒๕๕๙	ผู้ร่วมวิจัย
พุทธบูรณาการบริหารจัดการองค์คณะสงฆ์ จังหวัดนครสวรรค์ : วิเคราะห์ในเชิงกระบวนการ และผลสัมฤทธิ์	ปีงบประมาณ ๒๕๕๙	ผู้ร่วมวิจัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยกับ การพัฒนาทักษะชีวิตของนิสิตสู่ประชาคม อาเซียน	ปีงบประมาณ ๒๕๕๙	หัวหน้าโครงการวิจัย
แผนงานวิจัย : พ่อ-แม่มือใหม่ : แนวคิดและ กระบวนการเสริมสร้างความมั่นคงของครอบครัว ตามแนวพระพุทธศาสนา	ปีงบประมาณ ๒๕๖๐	ผู้ช่วยแผนงานวิจัย
ยุ่งข้าวยุคใหม่ : กระบวนการปรับตัวสู่ทางรอด แห่งภูมิปัญญาของชาวนาไทย	ปีงบประมาณ ๒๕๖๐	หัวหน้าโครงการวิจัย
วัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นวิถีพุทธกับการ	ปีงบประมาณ ๒๕๖๐	ผู้ร่วมวิจัย

เรื่องที่การวิจัย	ปีที่ได้รับทุนสนับสนุน การการวิจัย	หน้าที่รับผิดชอบ
เสริมสร้างความมั่นคงของครอบครัวพ่อ-แม่ มือใหม่		
นิเวศวัฒนธรรม : รูปแบบและกระบวนการ ส่งเสริมการท่องเที่ยวต้นน้ำเจ้าพระยา	ปีงบประมาณ ๒๕๖๐	ผู้ร่วมวิจัย
นครสวรรค์ : การวิเคราะห์นโยบายและการ เตรียมความพร้อมสู่การพัฒนาเป็นจังหวัดจัดการ ตนเอง	ปีงบประมาณ ๒๕๖๐	ผู้ร่วมวิจัย
แผนงานวิจัย : ยุทธศาสตร์การพัฒนาสังคมเชิง พุทธบูรณาการเพื่อความพอเพียงบนพื้นฐานการ ขับเคลื่อนตามแนวประชารัฐ	ปีงบประมาณ ๒๕๖๐	ผู้ช่วยแผนงานวิจัย
ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงกับการขับเคลื่อน หน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล (อปต.) ใน การพัฒนาสังคมเชิงพุทธบูรณาการภายใต้การ ขับเคลื่อนตามแนวประชารัฐ	ปีงบประมาณ ๒๕๖๐	หัวหน้าโครงการวิจัย
แผนงานวิจัย : การพัฒนาคุณธรรมและ พฤติกรรมการเรียนรู้ของเด็กและเยาวชนด้วย กระบวนการสื่อสารสร้างสรรค์เชิงพุทธ	ปีงบประมาณ ๒๕๖๐	ผู้ช่วยแผนงานวิจัย
ต้นน้ำเจ้าพระยากับการพัฒนาสู่เศรษฐกิจฐาน รากทางการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน	ปีงบประมาณ ๒๕๖๑	หัวหน้าโครงการวิจัย

๘. ผลงานทางวิชาการ

๘.๑ บทความวิจัย

อัครเดช พรหมกัลป์. “ทัศนคติที่มีต่อบทบาทและการแสดงออกของนิสิตวิทยาลัยสงฆ์นครสวรรค์”.

ตีพิมพ์ใน วารสาร มจร สังคมศาสตร์ปริทรรศน์. ปีที่ ๕ ฉบับที่ ๒ พฤษภาคม-สิงหาคม
๒๕๕๙ : ๒๕๙-๒๗๒.

อัครเดช พรหมกัลป์. “ศึกษาความขัดแย้งกับการสืบสานงานประเพณีแห่เจ้าพ่อเจ้าแม่ปากน้ำโพ”.

ตีพิมพ์ใน งานประชุมวิชาการระดับชาติ ครั้งที่ ๓, ณ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราช
วิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น ๒๘ มีนาคม ๒๕๕๙ : ๒๒๔-๒๓๘.

อัครเดช พรหมกัลป์. “รูปแบบการพัฒนาบึงน้ำขนาดใหญ่แบบมีส่วนร่วมในสังคมไทย”. ตีพิมพ์ใน

วารสารสังคมศาสตร์ปริทัศน์ คณะสังคมศาสตร์, ปีที่ ๖ ฉบับที่ ๒ พฤษภาคม – สิงหาคม
๒๕๕๙ : ๔๐๗-๔๑๙.

อัครเดช พรหมกัลป์. “รูปแบบการพัฒนาบึงน้ำขนาดใหญ่แบบมีส่วนร่วมในสังคมไทย”. นำเสนอ นิทรรศการผลงานวิจัยใน งานมหกรรมงานวิจัยแห่งชาติ ๒๕๖๐ Thailand Research Expo ๒๐๑๗ ภายใต้แนวคิด “วิจัยเพื่อพัฒนาประเทศสู่ความมั่นคง มั่งคั่ง และยั่งยืน” ระหว่างวันที่ ๒๓ - ๒๗ สิงหาคม ๒๕๖๐ ณ โรงแรมเซ็นทาราแกรนด์และบางกอกคอนเวนชันเซ็นเตอร์ เซ็นทรัลเวิลด์ กรุงเทพมหานคร.

อัครเดช พรหมกัลป์. “การจัดการชุมชนพื้นที่กลางน้ำเชิงยุทธศาสตร์กับการป้องกันและแก้ไขปัญหาอุทกภัย”. ตีพิมพ์ใน งานประชุมวิชาการ การพัฒนาชุมชน ท้องถิ่น และสังคมระดับชาติ ครั้งที่ ๑๗ และระดับนานาชาติ ครั้งที่ ๑ CSD สัมพันธ์, ณ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย อำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ในระหว่างวันที่ ๒๘ - ๓๑ มกราคม ๒๕๖๑ : ๒๓๙ - ๒๕๕.

อัครเดช พรหมกัลป์. “การสื่อสารทางการเมืองกับการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งในนโยบายสาธารณะ : กรณีศึกษาโครงการก่อสร้างเขื่อนแม่วงก์” ตีพิมพ์ใน การประชุมทางวิชาการระดับชาติ MCU Congress II, ณ ห้อง เจียร์เตอร์ B คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๓๐ เมษายน ๒๕๖๑ : ๒๔๐-๒๔๖.

Akkaradecha Brahmamakappa. “The Sustainable Irrigation Management of Royal Initiations at Mae Wong Watershed Area Base”. Universal Academic Cluster International Autumn Conference in Osaka, ๑๐-๑๒ October ๒๐๑๘.

๘.๒ บทความทางวิชาการ

อัครเดช พรหมกัลป์. “เหลียวหลังแลหน้าการเมืองการปกครองภายใต้เขตเศรษฐกิจแม่สอด-ตาก”. ตีพิมพ์ใน งานประชุมวิชาการ MCU Congress III, ณ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย อำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ในระหว่างวันที่ ๓๐ สิงหาคม ๒๕๖๒ : ๑๓๙ - ๑๕๕.

อัครเดช พรหมกัลป์. “สังคมแห่งอุปมัญญา : ปลายทางแห่งการแก้ไขปัญหาความขัดแย้ง”. ตีพิมพ์ใน วารสารมหาจุฬาริชาการ. ปีที่ ๒ ฉบับพิเศษ เนื่องในโอกาสเฉลิมฉลองวันวิสาขบูชาโลก (๒๕๕๘) : ๑๑๘-๑๓๐.

อัครเดช พรหมกัลป์. “ภาวะผู้นำ : การถึงพร้อมแห่งบุคคลที่ต้องผ่านการขับเคลื่อนพัฒนา”. ตีพิมพ์ใน วารสารบัณฑิตศึกษาปริทรรศน์วิทยาลัยสงฆ์นครสวรรค์. ปีที่ ๑ ฉบับที่ ๒ (พฤษภาคม-สิงหาคม ๒๕๕๖) : ๒๒-๔๑.

อัครเดช พรหมกัลป์. “พุทธวิธีการสื่อสารภายในองค์กร กลเม็ดเชื่อมโยงเพื่อประสิทธิภาพทางการบริหาร”. ตีพิมพ์ใน วารสารบัณฑิตศึกษาปริทรรศน์วิทยาลัยสงฆ์นครสวรรค์. ปีที่ ๑ ฉบับที่ ๒ (พฤษภาคม-สิงหาคม ๒๕๕๖): ๒๒-๔๑.

Akkaradecha Brahmakappa. “๑๐๐ Years Ago; The Conflict of The Continuing of Paknampho Chinese Deities Traditional Parade” In The ๗th International Buddhist Research Seminar on “Cultural Geography in Buddhism” February ๑๘-๒๐, ๒๐๑๖ Mahachulalongkornrajavidyalaya University. Thailand : ๒๔๗-๒๔๙.

๙. หนังสือ/ตำรา/เอกสารประกอบการสอน

อัครเดช พรหมกัลป์. ทฤษฎีรัฐประศาสนศาสตร์ (Public Administration Theory). นครสวรรค์ : บริษัท เอ็นบีเอสโปรดคัลสตึง จำกัด, ๒๕๕๘.

อัครเดช พรหมกัลป์. การวิจัยคุณภาพ (Qualitative Research). นครสวรรค์ : บริษัท เอ็นบีเอสโปรดคัลสตึง จำกัด, ๒๕๕๘.

อัครเดช พรหมกัลป์. การปกครองท้องถิ่น แนวคิด หลักการ และทฤษฎี. นครสวรรค์ : อาง่วนการพิ ม ์, ๒๕๖๐.

อัครเดช พรหมกัลป์. รูปแบบการพัฒนาบึงน้ำขนาดใหญ่แบบมีส่วนร่วมในสังคมไทย. นครสวรรค์ : อาง่วนการพิมพ์, ๒๕๖๐.

๑๐. เกียรติบัตรที่ได้รับ

- วุฒิบัตรหลักสูตรการฝึกอบรม “วิทยากรหลักสูตรการพัฒนานักวิจัย” (Training for the trainer) รุ่นที่ ๑๑ ของสำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ (วช.)

- ประกาศนียบัตรรับรองวิทยฐานะ “วิทยากรหลักสูตรการพัฒนานักวิจัย” (Training for the trainer) ของสำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ (วช.) จาก พล.อ.อ.ประจินต์ จั่นตอง รองนายกรัฐมนตรี ประจำปี ๒๕๖๐, ๒๕๖๑ และ ๒๕๖๒

- วุฒิบัตรหลักสูตรการฝึกอบรม “ผู้จัดการงานวิจัย” รุ่นที่ ๑๖ ของสำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ (วช.)

- เกียรติบัตรและโล่รางวัลผลงานวิจัยที่มีคุณค่า “ระดับดี” ประจำปี ๒๕๖๑ ของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

- เกียรติบัตรและโล่รางวัลนักวิจัย “ระดับดีเยี่ยม” ประจำปี ๒๕๖๑ ของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ประวัติผู้ร่วมวิจัย

๑. ชื่อ – นามสกุล (ภาษาไทย) ผศ.ดร.พีระศิลป์ บุญทอง
(ภาษาอังกฤษ) (ASSIT.DR.PEERASIL BUNTHONG)
ตำแหน่งทางวิชาการ ผู้ช่วยศาสตราจารย์
๒. เลขหมายบัตรประจำตัวประชาชน ๓-๘๐๐๗-๐๐๖๒๖-๘๙-๙
๓. ตำแหน่งปัจจุบัน มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาเขตนครศรีธรรมราชตำบลม่วงสองต้น อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช ๘๐๐๐๐
๔. หน่วยงานและสถานที่อยู่ติดต่อได้สะดวก ๘๘/๑๑ หมู่ที่ ๔ ตำบลท่าซึก อำเภอเมือง
จังหวัดนครศรีธรรมราช
- โทรศัพท์ ๐๗๕-๓๔๒-๘๙๘, ๐๘-๙๐๔๒-๔๕๕๙ โทรสาร ๐๗๕-๓๔๕-๘๖๒
- Email: peerasil.bun@mcu.ac.th
๕. ประวัติการศึกษา

มหาวิทยาลัย (เรียงจากปัจจุบันไปอดีต)	ชื่อปริญญา	สาขาวิชา	ปีที่ได้รับ พ.ศ.
มหาวิทยาลัยมจร ประเทศ อินเดีย	Ph.D	Buddhist studies	๒๕๕๕
มหาวิทยาลัยเดลี ประเทศ อินเดีย	M.A	Buddhist studies	๒๕๔๑
มหาวิทยาลัย มหาจุฬาลงกรณ ราชวิทยาลัย ประเทศไทย	พุทธศาสตรบัณฑิต (พ.ธ.บ)	สังคมวิทยา	๒๕๓๘

๖. สาขาวิชาที่มีความชำนาญพิเศษ (แตกต่างจากวุฒิการศึกษา)

๗. ประสบการณ์ทำงานเกี่ยวกับการวิจัย

๗.๐ เรื่อง การติดตามบัณฑิตที่สำเร็จการศึกษาจากมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณ
ราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครศรีธรรมราชปีการศึกษา ๒๕๕๐ และปีการศึกษา ๒๕๕๑

๗.๒ เรื่อง การศึกษาหลักพุทธธรรมและพุทธวิธีในการพัฒนาและการบริหารกิจการ
คณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการ ปีงบประมาณ ๒๕๕๕

๗.๓ เรื่องการสำรวจความพึงพอใจของนิสิตปีสุดท้ายที่มีต่อคุณภาพของหลักสูตร มหาวิทยาลัย มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครศรีธรรมราช ปีการศึกษา ๒๕๕๕

๗.๔ เรื่องการสำรวจความพึงพอใจของนิสิตปีสุดท้ายที่มีต่อคุณภาพของหลักสูตร มหาวิทยาลัย มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครศรีธรรมราช ปีการศึกษา ๒๕๕๖

๗.๕ เรื่อง “ทัศนคติและความคาดหวังของพระสังฆาธิการ ที่มีต่อการศึกษานักธรรม และธรรมศึกษาของคณะสงฆ์รัฐเคดะห์-เปอร์ลิส” ประเทศมาเลเซีย ปี ๒๕๕๗

๗.๖ เรื่อง “การบริหารกิจการคณะสงฆ์ของคณะสงฆ์ในภาคใต้” ทุนสถาบันวิจัยพุทธ ศาสตร์งบประมาณ ปี ๒๕๕๗ เป็นหัวหน้าโครงการวิจัย

๗.๗ เรื่อง “โครงการสำรวจความพึงพอใจของผู้รับบริการที่มีต่อทรัพยากรสิ่ง สันับสนุนการเรียนรู้” ประจำปี ๒๕๕๘ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขต นครศรีธรรมราช

๗.๘ เรื่อง “โครงการสำรวจความพึงพอใจของผู้รับบริการที่มีต่อทรัพยากรสิ่ง สันับสนุนการเรียนรู้” ประจำปี ๒๕๕๙ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขต นครศรีธรรมราช

๗.๙ เรื่อง “โครงการสำรวจความพึงพอใจของผู้รับบริการที่มีต่อทรัพยากรสิ่ง สันสนับสนุนการเรียนรู้” ประจำปี ๒๕๖๐ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขต นครศรีธรรมราช

๗.๑๐ เรื่อง “โครงการสำรวจความพึงพอใจของผู้รับบริการที่มีต่อทรัพยากรสิ่ง สันสนับสนุนการเรียนรู้” ประจำปี ๒๕๖๐ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขต นครศรีธรรมราช

๗.๑๑ เรื่อง “กระบวนการสร้างสังคมปลอดภัยตามหลักพระพุทธศาสนาใน ภาคใต้” งบประมาณปี ๒๕๖๐ เป็นหัวหน้าโครงการวิจัย

๗.๑๒ เรื่อง รูปแบบและกระบวนการสร้างสังคมปลอดภัยตามหลัก พระพุทธศาสนา” งบประมาณปี ๒๕๖๐ เป็นผู้ร่วมวิจัย

๗.๑๓ เรื่องการสังเคราะห์ องค์ความรู้ กระบวนการสร้างและพัฒนาเครือข่าย กองทุนแม่ของแผ่นดินในการป้องกันปัญหาอาชญากรรมตามหลักพระพุทธศาสนาในประเทศไทย งบประมาณปี ๒๕๖๐ เป็นผู้ร่วมวิจัย ภายใต้ชื่อแผนงานวิจัย เรื่องรูปแบบและกระบวนการสร้าง สังคมปลอดภัยตามหลักพระพุทธศาสนา งบประมาณปี ๒๕๖๐

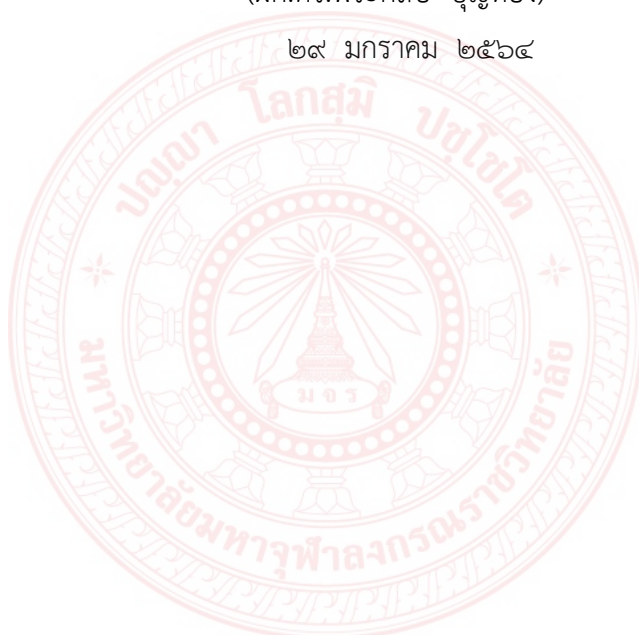
๗.๑๔ เรื่อง “รูปแบบการจัดการสวนยางพารา นาข้าว และสวนปาล์มน้ำมันของ
เกษตรกรตามหลักวิถีพุทธในจังหวัดนครศรีธรรมราชและจังหวัดสงขลา” งบประมาณปี ๒๕๖๑ เป็น
หน้าโครงการวิจัย

ขอรับรองว่าข้อความที่ให้ไว้เป็นความจริงทุกประการ

ลงชื่อ ผู้ร่วมวิจัย

(ผศ.ดร.พีระศิลป์ บุญทอง)

๒๙ มกราคม ๒๕๖๔

ประวัติผู้ร่วมวิจัย

ชื่อ/นามสกุล	ชนันภรณ์ อารีกุล
ตำแหน่งทางวิชาการ	อาจารย์
ประวัติการศึกษา	ศษ.บ. (การประถมศึกษา) เกียรตินิยมอันดับ ๑ มหาวิทยาลัยศิลปากร ค.ม. (วิจัยการศึกษา) จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ค.ด. (การศึกษานอกระบบโรงเรียน) จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
ประวัติการศึกษาพิเศษ	Certificate of Doctorate in Education (Andragogy), Lindenwood University, USA.
สาขาที่เชี่ยวชาญ	การศึกษา, การศึกษานอกระบบโรงเรียน, การศึกษาผู้ใหญ่, การศึกษาตลอดชีวิต
สังกัด	ภาควิชาการศึกษาผู้ใหญ่และการศึกษาตลอดชีวิต คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
ตำแหน่ง	ผู้ช่วยคณบดีฝ่ายมาตรฐานและประกันคุณภาพวิชาชีพครู
E-mail	chananporn@g.swu.ac.th, kruuohha@gmail.com
หมายเลขโทรศัพท์	๐๘๖-๕๑๑-๖๗๐๐

ผลงานวิชาการ

บทความวิชาการ

- ชนันภรณ์ อารีกุล. (๒๕๖๒). การศึกษาทางเลือก: รูปแบบการเรียนรู้ที่สำคัญสำหรับเจนเอเรชันแอลฟา. *วารสาร มจร สังคมศาสตร์ปริทรรศน์*. ปีที่ ๘ ฉบับที่ ๓ (กรกฎาคม – กันยายน ๒๕๖๒): ๒๗๐-๒๘๓.
- ชนันภรณ์ อารีกุล และคณะ. (๒๕๖๐). ความสัมพันธ์มนุษย์กับสิ่งแวดล้อม. *วารสาร มจร มนุษยศาสตร์ปริทรรศน์*. ปีที่ ๓ ฉบับที่ ๒ (กรกฎาคม – ธันวาคม ๒๕๖๐): ๗๘-๘๗.

ชนันภรณ์ อารีกุล. (๒๕๖๐). การวิจัยเพื่อพัฒนาการเรียนรู้ทางสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม.

วารสารศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร. ปีที่ ๑๙ ฉบับที่ ๔ (ตุลาคม – ธันวาคม ๒๕๖๐):

๓๓๑-๓๔๒.

ชนันภรณ์ อารีกุล. (๒๕๕๙). ทูทางสังคมกับการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต. วารสาร มจร

สังคมศาสตร์ปริทรรศน์. ปีที่ ๕ ฉบับที่ ๒ (พฤษภาคม – สิงหาคม ๒๕๕๙): ๒๔๙-๒๖๑.

Areekul, C. (๒๐๑๖). The ASEAN Studies Instruction to Develop the Cross-Cultural Skill of

Learners in the 21st Century. *Buddhist ASEAN Studies Journal*. Vol 1 No 1

(January-June 2016): 129-143.

ชนันภรณ์ อารีกุล. (๒๕๕๔). มหาวิทยาลัยภูมิปัญญาท้องถิ่น จังหวัดสมุทรสงคราม เครือข่ายการเรียนรู้

และทูทางสังคมเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน. วารสาร กคน. ปีที่ ๔ ฉบับที่ ๒ (กันยายน ๒๕๕๔):

๕๐-๕๖.

บทความวิจัย

ชนันภรณ์ อารีกุล. (๒๕๖๓). การพัฒนานวัตกรรมการเรียนรู้แบบเกมกระดานเพื่อเสริมสร้างความเป็น

พลเมืองที่เข้มแข็งของนิสิตระดับปริญญาตรี. วารสารปัญญาปณิธาน. ปีที่ ๕ ฉบับที่ ๒

(กรกฎาคม – ธันวาคม ๒๕๖๓): ๑๓๓-๑๕๐.

Areekul, C. (2020). The development of being a professional teacher in the 21st century

model based on the ethics of profession with Buddhism integration. *New Trends*

and Issues Proceedings on Humanities and Social Sciences. [Online]. 7(1), pp 39-

46. Available from: www.prosoc.eu

ชนันภรณ์ อารีกุล. (๒๕๖๒). องค์ประกอบความเป็นครูในศตวรรษที่ ๒๑ บนพื้นฐานของจรรยาบรรณ

วิชาชีพเชิงพุทธบูรณาการ. วารสารบัณฑิตศึกษาปริทรรศน์. ปีที่ ๑๕ ฉบับที่ ๒ (พฤษภาคม –

สิงหาคม ๒๕๖๒): ๑๕๓-๑๖๔.

ชนันภรณ์ อารีกุล และคณะ. (๒๕๖๐). การพัฒนาโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา สู่การ

เป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้. การประชุมวิชาการระดับชาติ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคล

สุวรรณภูมิ ครั้งที่ ๒ และการประชุมวิชาการระดับชาติ เครือข่ายสหวิทยาการภาคกลาง
สำนักงานราชบัณฑิตยสภา ครั้งที่ ๓, พระนครศรีอยุธยา, ๒๕๖๐, ๔๗๕-๔๘๔.

ชนันภรณ์ อารีกุล และคณะ. (๒๕๖๐). การพัฒนากรอบหลักสูตรการศึกษาเพื่อสร้างพลเมืองตาม
แนวพระพุทธศาสนา. การประชุมวิชาการสถาบันพระปกเกล้า ครั้งที่ ๑๙ ประจำปี ๒๕๖๐,
กรุงเทพมหานคร, ๒๕๖๐, ๕๒๓-๕๔๘.

Areekul, C. et al. (2017). Development of the Buddhist School (General Education
Division) toward Learning Organization. *New Trends and Issues Proceedings on
Humanities and Social Sciences*. [Online]. 4(1), pp ๖๘-๗๔. Available from:
www.prosoc.eu

Areekul, C., Ratana-Ubol, A., Kimpee, P. (2014). Model Development for Strengthening
Social Capital for Being a Sustainable Lifelong Learning Society. *Procedia-
Social and Behavioral Sciences*. [Online]. 191(2015) 1613 -1617. Available
from: www.sciencedirect.com

รายงานการวิจัย

ชนันภรณ์ อารีกุล. (๒๕๖๒). การพัฒนานวัตกรรมการเรียนรู้แบบเกมกระดานเพื่อเสริมสร้างความเป็น
พลเมืองที่เข้มแข็งของนิสิตระดับปริญญาตรี (รายงานผลการวิจัย). กรุงเทพมหานคร:
มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.

ชนันภรณ์ อารีกุล, พระครูสมุห์ทอง บุตรดี, สุวิทย์ แซ่วรัมย์ และ อรรถพล จอมมงคล. (๒๕๖๑). การ
พัฒนารูปแบบความเป็นครูในศตวรรษที่ ๒๑ บนพื้นฐานของจรรยาบรรณวิชาชีพเชิงพุทธ
บูรณาการ (รายงานผลการวิจัย). พระนครศรีอยุธยา: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราช
วิทยาลัย.

ชั้นทอง วัฒนะประดิษฐ์, โกนิษฐ์ ศรีทอง, แม่ชีสุดา โรจนอุทัย, และ ชนันภรณ์ อารีกุล. (๒๕๖๐). การ
พัฒนาจิตและปัญญาแบบองค์รวม: การศึกษาเอกสารและการสังเคราะห์งานวิจัย (รายงาน
ผลการวิจัย). พระนครศรีอยุธยา: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

ชนันภรณ์ อารีกุล, พระมหามนตรี สามารถไทย, พระทอง บุตรดี, สุวิทย์ แซ่วรัมย์ และ กิตติรัฐ หุ่น
ภู. (๒๕๖๐). การพัฒนากรอบหลักสูตรการศึกษาเพื่อสร้างพลเมืองตามแนว

พระพุทธศาสนา (รายงานผลการวิจัย). พระนครศรีอยุธยา: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

ชนันภรณ์ อารีกุล, พระมหาสุใจ คุณาพันธ์, พระทอง บุตรดี, พระกิตติรัฐ หุ่นภู และ สุวิทย์ แสงรัมย์. (๒๕๖๐). *การพัฒนาโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษาสู่การเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้* (รายงานผลการวิจัย). พระนครศรีอยุธยา: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

หนังสือ

ชนันภรณ์ อารีกุล. (๒๕๖๓). *การศึกษาและการเรียนรู้ตลอดชีวิต: แนวคิด หลักการ และสาระสำคัญ*. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ชนันภรณ์ อารีกุล. (๒๕๖๒). *การศึกษาทางเลือก*. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ชนันภรณ์ อารีกุล และคณะ. (๒๕๖๒). *ความเป็นครูในศตวรรษที่ ๒๑ บนพื้นฐานของจรรยาบรรณวิชาชีพเชิงพุทธบูรณาการ*. นนทบุรี: นิติธรรมการพิมพ์.

ชนันภรณ์ อารีกุล และคณะ. (๒๕๖๑). *กรอบหลักสูตรการศึกษาเพื่อสร้างพลเมืองตามแนวพระพุทธศาสนา*. นนทบุรี: นิติธรรมการพิมพ์.

ชนันภรณ์ อารีกุล. (๒๕๖๑). *การวิจัยทางสังคมศึกษา*. นนทบุรี: นิติธรรมการพิมพ์.

บทวิจารณ์หนังสือ

ชนันภรณ์ อารีกุล. (๒๕๖๓). บทวิจารณ์หนังสือ: การประเมินเพื่อมอบอำนาจการเรียนรู้. *วารสารการวัด ประเมินผล สถิติ และการวิจัยทางสังคมศาสตร์*. ปีที่ ๑ ฉบับที่ ๑ (มกราคม-มิถุนายน ๒๕๖๓): ๔๘-๕๑.

ชนันภรณ์ อารีกุล. (๒๕๖๒). บทวิจารณ์หนังสือ: ดัชนีโลกไม่มีสุข: ดัชนีวัดความเป็นอยู่ที่ดีและผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม (The UnHappy of Planet Index: An index of human well-being and environmental impact). *วารสาร มจร การพัฒนาสังคม*. ปีที่ ๔ ฉบับที่ ๑ (มกราคม-เมษายน ๒๕๖๒): ๑๕๑-๑๕๘.

- ชนันภรณ์ อารีกุล. (๒๕๖๑). บทวิจารณ์หนังสือ: หุ่นยนต์ผงาด: เทคโนโลยีและภัยแห่งอนาคตที่ไร้งาน (Rise of the Robots: Technology and the Threat of a Jobless Future). *วารสาร มจร การพัฒนาลัทธิสังคม*. ปีที่ ๓ ฉบับที่ ๒ (พฤษภาคม-สิงหาคม ๒๕๖๑): ๑๓๙-๑๔๖.
- ชนันภรณ์ อารีกุล. (๒๕๖๑). บทวิจารณ์หนังสือ: มหัตตจริยเกาหลี: จากเจ้าถ่านสู่มหาอำนาจทางเศรษฐกิจและวัฒนธรรม (KOREA: The Impossible Country). *วารสาร มจร การพัฒนาลัทธิสังคม*. ปีที่ ๓ ฉบับที่ ๓ (กันยายน-ธันวาคม ๒๕๖๑): ๑๓๒-๑๓๗.
- ชนันภรณ์ อารีกุล. (๒๕๖๐). บทวิจารณ์หนังสือ: ชุกกะ ปรัชญาความสุขฉบับเดนมาร์ก (The Little Book of HYGGE: The Danish Way to Live Well). *วารสาร มจร การพัฒนาลัทธิสังคม*. ปีที่ ๒ ฉบับที่ ๑ (มกราคม-เมษายน ๒๕๖๐): ๑๒๓-๑๒๘.
- ชนันภรณ์ อารีกุล. (๒๕๖๐). บทวิจารณ์หนังสือ: การเรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลงและการวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Transformative Learning and Action Research). *วารสาร มจร การพัฒนาลัทธิสังคม*. ปีที่ ๒ ฉบับที่ ๒ (พฤษภาคม-สิงหาคม ๒๕๖๐): ๑๔๓-๑๔๙.
- ชนันภรณ์ อารีกุล. (๒๕๖๐). บทวิจารณ์หนังสือ: จอน เอลสเตอร์ กับ ทฤษฎีการเลือกอย่างเป็นเหตุเป็นผล (Jon Elster and Rational Choice Theory). *วารสาร มจร การพัฒนาลัทธิสังคม*. ปีที่ ๒ ฉบับที่ ๓ (กันยายน-ธันวาคม ๒๕๖๐): ๑๑๖-๑๒๒. ชนันภรณ์ อารีกุล. (๒๕๕๙). บทวิจารณ์หนังสือ: ก้าวแรกที่เราเท่าเทียม (Giving Kids a Fair Chance). *วารสาร มจร การพัฒนาลัทธิสังคม*. ปีที่ ๑ ฉบับที่ ๑ (มกราคม-เมษายน ๒๕๕๙): ๑๒๐-๑๒๕.
- ชนันภรณ์ อารีกุล. (๒๕๕๙). บทวิจารณ์หนังสือ: ฮาร์เบอร์มาส มนุษย์กับพื้นที่สาธารณะ (HABERMAS: A Very Short Introduction). *วารสาร มจร การพัฒนาลัทธิสังคม*. ปีที่ ๑ ฉบับที่ ๒ (พฤษภาคม-สิงหาคม ๒๕๕๙): ๑๐๘-๑๑๓.
- ชนันภรณ์ อารีกุล. (๒๕๕๙). บทวิจารณ์หนังสือ: ปฏิรูปการศึกษาให้สำเร็จ บทเรียนแนวใหม่จากฟินแลนด์ (Finnish Lessons ๒.๐: What Can the World Learn from Educational Change in Finland). *วารสาร มจร การพัฒนาลัทธิสังคม*. ปีที่ ๑ ฉบับที่ ๓ (กันยายน-ธันวาคม ๒๕๕๙): ๑๐๗-๑๑๓.

ประวัติผู้วิจัย

ชื่อสกุล	นางสาวบุญณา สุปียพันธุ์
วัน/เดือน/ปีเกิด	พฤษภาคมที่ ๙ กันยายน ๒๕๑๙
การศึกษา	ปริญญาตรี นิเทศศาสตร์ สาขาวิทยุกระจายเสียงและวิทยุโทรทัศน์ ม.รังสิต ปริญญาโท พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาสังคม มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ตำแหน่ง (ปัจจุบัน)	-กรรมการวิสามัญพิจารณาร่างพระราชบัญญัติยกเลิกบรรษัทตลาดรอง สินเชื่อที่อยู่อาศัย พ.ศ..... -ที่ปรึกษาประจำคณะอนุกรรมการพิจารณาการศึกษาและแก้ไขปัญหาการ ละเมิดสิทธิมนุษยชนและการลอบประทุษร้ายประชาชน คณะที่สอง (ละเมิดสิทธิในเขตพื้นที่พิเศษและจังหวัดชายแดนใต้) -กรรมการสงเคราะห์เด็กและเยาวชน สถานพินิจและคุ้มครองเด็กและ เยาวชน จังหวัดสมุทรสาคร ประสบการณ์ทางด้านการเมือง/สังคม -ผู้อำนวยการประจำคณะกรรมาธิการการสาธารณสุข สชนช. -กรรมการวิสามัญ ร่าง พรบ.โรคระบาดสัตว์ พ.ศ. -รองโฆษกกระทรวงอุตสาหกรรม มีนาคม ๒๕๕๕ – พฤษภาคม ๒๕๕๗ -ผู้สมัครสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร เขตทวีวัฒนา - เขตตลิ่งชัน (แขวงตลิ่ง ชันและแขวงฉิมพลี) - เขตหนองแขม (แขวงหนองค้างพลู) พรรคพลัง ประชาชน (ปี ๒๕๖๒) -ผู้ประนีประนอมประจำศาลแขวงสมุทรปราการ -อนุกรรมการด้านประชาสัมพันธ์และเผยแพร่กิจกรรมปฏิรูปการเรียนรู้การ สอนพระพุทธศาสนาในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน การอบรม -หลักสูตรวุฒิปัตการปฏิบัติงานสนับสนุนสนช.-สปท. รุ่นที่ ๒ สถาบัน พระปกเกล้า -หลักสูตรสร้างนักวิจัยรุ่นใหม่ รุ่นที่ ๒ : สำนักงานคณะกรรมการวิจัย แห่งชาติ หลักสูตรการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐาน “สร้างสันติภายในสู่สันติภายนอก” มจร. -หลักสูตรวิทยากรต้นแบบสันติภาพ รุ่นที่ ๕

รางวัล

นาคราช สาขาผู้บริหารช่วยเหลือสังคมดีเด่น ประจำปี ๒๕๖๒

ผลงานด้านพิธีกรรายการโทรทัศน์

- พิธีกรรายการ “Science Guide” ออกอากาศทางช่อง ๙ MCOT HD ทุกวันหยุดนักขัตฤกษ์
- พิธีกรรายการ “ชาววิทย์ชิดชาวบ้าน” ออกอากาศทางสถานีโทรทัศน์ไทยพีบีเอส (สำนักงานพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งชาติ กระทรวงวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี)
- พิธีกรรายการ “วิทย์ติดดิน” ออกอากาศทางช่อง ๙ โมเดิร์นไนน์ ทีวี ทุกวันหยุดนักขัตฤกษ์ (สำนักงานพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งชาติ กระทรวงวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี)
- พิธีกรรายการ SMEs Speed Up ธุรกิจติดลมบน ออกอากาศทางช่อง Smart SME (กรมส่งเสริมอุตสาหกรรม กระทรวงอุตสาหกรรม)
- พิธีกรรายการ “ประเด็นเด่นอุตสาหกรรม” ทาง ททบ.๕
- พิธีกรรายการโทรทัศน์ “Human Guide ออกอากาศทางสถานีโทรทัศน์ไทยพีบีเอส (คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ)
- พิธีกรรายการโทรทัศน์ “ลุยไม่รู้โรย” ออกอากาศทางสถานีโทรทัศน์ไทยพีบีเอส (รายการเพื่อส่งเสริมและเชิดชูผู้สูงอายุ ของทางสถานีโทรทัศน์ไทยพีบีเอส)
- พิธีกรรายการ “หนึ่งชีวิต” ออกอากาศทางสถานีโทรทัศน์ไทยพีบีเอส (มูลนิธิเครือข่ายครอบครัว สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ)
- พิธีกรรายการ “มหัศจรรย์เมืองไทย” ออกอากาศทุกวันอาทิตย์ เวลา ๑๕.๐๕-๑๕.๓๐ น. ทางช่อง ๑๑
- พิธีกรรายการ “Hello AEC” ออกอากาศทุกวันพฤหัสบดี เวลา ๒๒.๓๐ – ๒๒.๕๕ น. ทางช่อง ๑๑
- พิธีกรรายการ “ สุขกายสบายใจ ” ออกอากาศทางสถานีวิทยุโทรทัศน์รัฐสภา
- พิธีกรรายการโทรทัศน์ “รักษัสยาม” ช่วง “เมล็ดพันธุ์วัยมันส์ ทางช่อง ๑๑ (กรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม)
- พิธีกรรายการโทรทัศน์ “รักษัสยาม” ช่วง “Behind The Zoo” ทางช่อง ๑๑ (องค์การสวนสัตว์ในพระบรมราชูปถัมภ์ กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม)
- พิธีกรรายการ “ชีวิตเลือกได้” ออกอากาศทางสถานีโทรทัศน์ไทยพีบีเอส และ ETV. (รายการให้การศึกษาเพื่อส่งเสริมและเชิดชูคนพิการ กระทรวงศึกษาธิการ)
- พิธีกรรายการ “ ครูภูมิปัญญาไทย ” , “ บุญจ๋าไป ” , “ สืบสานศิลป์ถิ่นสยาม ” ออกอากาศทาง ETV (รายการให้การศึกษาตามอัธยาศัย สถานีโทรทัศน์เพื่อการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ)